21

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
8
22 H
93

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

55. D. 36
55-D-36
D 44

Digitized by Google

K. 364.

Digitized by Google

Digitized by Google

HISTORIA DE VITA, MORIBVS, REBVS GESTIS, STVDIIS AC DENIque morte Prædicantium Lutheranorum,

PHILIPPI MELANCHTHONIS.
MATTHIAE FLACII ILLYRICI.
GEORGII MAIORIS, ET
ANDREAE OSIANDRI.

Complectens ortum, progreſſum & incrementa, tum arcana plurima hactenus non prodita, omnium penè huius temporis hæreſum.

AVTORE
Admodum Reuerendo & doctiſsimo Viro ac Domino, D. CASPARO VLENBERGIO Lippienſi, SS. Theologiæ Licentiato, D. Columbæ apud Vbios Paſtore quondam vigilantiſsimo.

BIBL. SOC. IES. COLL. ROM.



ANNO 162[illegible]

BIBLIOTECA VITTORIO EMANUELE IN ROMA

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
Sumptibus BERNARDI GVALTERI, Ciuis & Bibliop. Colon.

Digitized by Google

AD LECTOREM.

MIRABERE fortaſſis, Lector beneuole, quid cauſæ ſit, quod immutato conſilio, Melanchthonem ſeorſim, & à Luthero ſeiunctum, nouo in publicum titulo, nunc producamus. Audi, & binas inſtituti huius noſtri cauſas accipe. Alteram, quod ne ſi vno volumine complecterentur, craſſitiem libri vix vſui fore, adeoq; commoditati tuæ, quēadmodū nūc vides, loco & modo, quibus velles, tam aptè non poſſe ſubſeruire vereremur. Alteram verò eamq; præcipuam, quæ & eò nos maximè impulit, hanc eſſe nôris, quod inter Lutheranos non infimi ſubſellij, hoc iam dudum fulmen in Melanchthonem deuibrarint, vt transfugam (à ſe ad Caluiniſtas) propalā nuncupent, nec id honoris mereri conten-

dant, qui Lutheri deinceps lateri adiungatur, à quo & viuo adhuc clanculum, & mortuo publicè, per nefarium ſchiſma deſciuerit. Illis ergo (ne iſtiuſmodi ſententiæ obluctari videremur) & tibi, hac diſiunctione lubentes gratificari voluimus; qui ſeparatim cognitum, vel Lutheranis, vel Caluiniſtis, pro iudicio tuo accenſere & adnumerare poſſes. Quod verò reliquorum trium, Oſiandri nimirum Maioris & & Flacij res geſtas, eius, Melanchthonis inquam, vitæ ſubiunxerimus, eò factum eſt, vt & iuſtum volumen habeas, & quæ inter Prædicantes poſt obitum Lutheri acta ſunt, clarè videre, perfecteque addiſcere queas. Ea verò iſtius generis ſunt, vt non hîc inuenias, quod mireris tantùm, & legas, quod nuſquam repereris; ſed ſpectes etiã coràm, qui cominus coëant furore & odio calidiſſimos, eos præſertim, qui in religionis negotio diſſidiorum, certaminum ac ſchiſmatum omnium penè, quæ hiſce temporibus vigent, & Europam miſerandum in modum perturbant, architecti Lutheranos inter Prædicantes primi celebrantur. De
quibus

quibus ne quid de noſtro finxiſſe videamur, ad ipſam te illorum hiſtoriam ſedulò ſerioque euoluēdam hoc proloquio noſtro inuitamus; ſi tamen prius eorum autorum, ex quorum libris non horum ſolum, ſed & Lutheri vitæ deſcriptio collecta eſt, & in ordinem redacta (pręcipuorum tantum inquam, quibus vſum Vlenbergium arbitramur) nomina percurreris. Hæc ſunt, quibus te breuiuſcule admonitū voluimus. Raptim Anno M.DC.XXII. pridiè S. Mariæ Magdalenæ.

Arnoldus Meshouius Lippienſis
SS. Theologiæ Licentiatus.

INDEX AVTORVM.

ABrahamus Bucholtzerus.
Acta Synodica Lipſiæ & alibi ſub Mauritio &c.
Andreas Oſiander.
Colloquium Altenburgenſe.
Colloquium Lipſienſe.
Colloquia aliquot publica.
Conradus Schluſſelburgius.
Chriſtophorus Pezelius.
Cyriacus Spangenbergh.
Daniel Greſerus.
Dauid Chytræus.
Eobanus Heſſus.
Eraſmus Alberus.
Erardus Cellius.
Fridericus Staphylus.
Fridericus Myconius.
Georgius VVicelius.
Georgius Maior.
Georgius Celeſtinus.
Georgius Nigrinus.
Henricus Pantaleon.
Iacobus Andreæ.
Ioannes Cochlæus.
Ioannes Eccius.
Ioannes Sleidanus.

Ioan-

Ioannes Matthesius.
Ioannes Scopperus.
Ioannes VVigandus.
Ioannes Faber.
Ioannes Gropperus.
Ioachimus Camerarius.
Ioachimus VVeſtphalus.
Laingæus.
Laurentius Surius.
Lucas Oſiander.
Ludouicus Lauatherus.
Martinus Lutherus.
Martinus Cruſius.
Martinus Froſcheinerus.
Marbachius.
Matthias Flacius Illyricus.
Nicolaus Selneccerus.
Nicolaus Ambsdorffius.
Paulus Seidelius.
Petrus Gnodalius.
Philippus Melanchthon.
Sebaſtianus Franck.
Tilmannus Bredenbachius.
Tigurini.
Vitus Vinshemius.
VVolſſius.
VVittenbergenſes.

Reliquos autores habes in marginibus citatos.

APPRO-

Digitized by Google

APPROBATIO.

HISTORIA hæc de vita, moribus, rebus geſtis, ſtudijs ac morte Melãchthonis, Illyrici, Maioris & Oſiandri, ab eximio & admodum Reueren. Domino, D. CASPARO VLENBERGIO Lippienſi S. Theologiæ Licentiato conſcripta, cùm nihil quod fidei, veritatique & bonis moribus repugnet; plurima verò ad dignoſcendas euitandaſque ſuperiorum & præſentium, quibus viuimus temporum, hæreſes complectatur, typis exprimi & in lucem exire poteſt. Scriptum Coloniæ, An. 1622. 13. Iulij.

Henricus Francken Sierſtorpffius,
S. Theolog. Doct. Gymn. Laur.
Regens, librorum Cenſor.

VITA

Digitized by Google

VITA ET RES GESTAE

PHILIPPI MELANCHTHONIS

AB ORTV AD OBITVM vſque

AVTORE CASPARO VLENBERGIO Lippienſi.

CAPVT I.

I. *Natales & ingeniū Philippi Melanchthonis.*
II. *Studia eius & linguarum cognitio, tum gradus litterarij.*
III. *Ab Elect. Sax. VVittenbergam euocatur ad profeſſ. hum. liter.*
IV. *Lutheri partibus adiunctus Eccium perſtringit ob colloqu. Lipſienſe.*

HACTENVS Lutheri vitam Anno
& res geſtas proſecuti ſu- 1497.
mus;& quidem paulò prolixius ; quod is pater fuerit, & anteſignanus omniū eorum, per quos excitatum fuit ſuperiore ſeculo luctuoſum illud religionis incendium, quo iam multis annis Europa miſerãdum in mo-

Digitized by Google

ANNO 1497.

dum conflagrauit. Huic nunc adiungemus è diſcipulis & ſocijs nonnullos, qui Lutheranæ ſectæ populum in multas factiones diſtraxerunt; quorum actiones & mores breuius deinceps pertexemus. Inter eos verò facilè primus eſt Philippus Melanchthon, qui licet indole, moribus, ingenio, à Luthero multum diſsidebat; erat enim à natura formatus ad humanitatem; in eandem tamen cum eo ſententiam de religione coaluit.

Melanchthonis natiuitas & patria.

VVitteberg. in vit. Mel. b.1.

Bucholtz in Chron. ad an.97.

Henr. Pantal. Profeſ. pag.3. fol. 191. in Mel.

Hic Brettæ natus eſt, ſub Electore Palatino, anno ſupra milleſimum quadringenteſimum nonageſimoſeptimo, decimoſexto Februarij poſt ſeptimam veſpertinam. Patrē habuit Georgium *Schvvartzerd*, qui Philippo Palatino fuit à ſeruitijs in cuſtodia armamentarij; matrē verò Barbaram, Ioannis Reuteri Brettani prætoris filiam: A quibus litterarum ſtudijs deſtinatus fuit, cum filiū animaduerterent excellenti præditū ingenio, quod & culturæ capax erat, & ad ſtudia ſatis propenſum. Cùm verò pater miniſterio Principis occupatus frequenter abeſſet, filium, ne prima ætate negligeretur, ſocero commiſit ciuitatis prætori, qui curam illius egit magno affectu. Nec enim in familiam modo recepit Philippum nepotem, fouitque benigne, ſed & præceptorem illi adiunxit Ioannem Hungerum, qui puerum hunc in præceptis Grammatices & Muſices inſtituit.

Eius ingeniū docile.

Vitus Vinſheimi⁹ apud Biſm. in vit. Mel. q.2.

Melch. Adam. in Mel. pag.327.

Camerar. in vit. Mel. p.1.

Grāmaticę & Muſicæ inuigilat.

Cum

Cum verò pater ipſius & auus nutritius anno 1508. paucorum dierum interuallo deceſsiſſent, ne quod in ſtudijs caperet detrimentum, ad cognatam quandam miſſus fuit, Ioannis Reuchlini, viri illius doctiſsimi ſororem. Ea habitabat Pfortzemij in ditione Marchionum Hochbergenſium, vbi tum temporis Georgius Simlerus, VVimpinenſis ſcholam feliciter aperuerat. Agebat, cum Pfortzennium mitteretur Philippus, annum ætatis vndecimum. Accidit verò, vt Ioannes Reuchlinus, quem diximus, ſororem ſuam nonnunquam inuiſeret: Cumque videret puerum, &, quas illi natura dederat ingenij dotes animaduerteret, ſponte ſua currentem admonitionum calcaribus incitauit, vt diligenter pergeret in ſtudijs, quam ad rem quibuſdam eum munuſculis fecit alacriorem. Inter cætera mytram illi doctoralem puniceam dono dedit, quam in Italia ſuſceperat: tum libellos quoſdam; imprimis præcepta Grammaticæ græcæ, quæ id temporis inter paucos erant in vſu. Cœpit tum Melanchthon eodem loco frequenter operam dare cuidam Ioanni Hiltebrando linguæ græcæ perito: Apud quem cum ſatis feliciter illius linguæ prima fundamenta imbiberet, & magnam adhiberet in eo ſtudij genere diligentiam, Reuchlinus, vt denuo

ANNO 1508. II.

Anno 1508. Pfortzemium mittitur.

Camer. f. 7. Mel tom. 3. expl. Euang. pag. 803.

Eius cognatus Ioan. Reuchlinus.

Honoratur munuſculis.

Vitus orat: de Mel. q. 3. VVittenb. in vit. Mel. b. 2.

Græcæ linguæ incumbit.

Digitized by Google

ANNO 1509.

calcar adderet, lexicon illi græcum promiſit; eâ conditionē tamen, vt vbi Pfortzemium reuerteretur ipſe, Philippus verſus aliquot offerret à ſe compoſitos. Ita factum eſt, vt in poeſi græciſque litteris multum operæ poneret, eoſque breui faceret progreſſus,

Comœdiã exhibet. *Camer. p. 9.* Cognomẽ mutat.

vt in iuuentute Comœdiam quandam ſcriberet, quam, aſſumptis ſocijs, Reuchlino ſpectandam exhibuit honoris cauſa. Atque hic ſuaſor illi fuit, vt patris cognomentum, quod latinè nigram terram ſonat, græcè verteret, ſeque deinceps Melanchthonem appellaret. Cæterùm in hoc ſtudij genere Pfortzemij manſit ad biennium. Tandem profectus fuit Heidelbergam anno Chriſti milleſimo quingenteſimonono;

Anno 1509 Heidelbergæ fit Baccalaureus.

cumque in ea Vniuerſitate Philoſophicis ſtudijs aliquandiu nauaſſet operam, anno ſequente Baccalaureatum ſuſcepit. Adiunxit verò ſtudium poetices & hiſtoriarum fabularumque lectionem, quâ magis delectabatur, quam ſpinoſis illis de Philoſophia diſceptationibus.

Vitus Vinsh. q. 3 de Mel. Pędagogio præficitur.

Interim Ludouicus Comes Liebenſteinius duos illi filios bonis litteris imbuendos commiſit: quibus dum præfuit, lectiones audiuit in Philoſophia neceſſarias ijs, qui magiſterij lauream petunt.

In ep. fo. 142

Scribit Melanchthon ipſe, ſe Philoſophiam celeriter percepiſſe vel exhauſiſſe potiùs; quanquam ipſi præceptores, quæ tradebant in hoc genere, non intelligerent. Abſoluto verò curriculo, quod pro more illius vniuerſitatis à baccalaurea-

Digitized by Google

laureatu reliquum erat, magiſterij gradum petijt. Tum verò deliberatū fuit inter Profeſſores, an eſſet ea ætate adoleſcens ad magiſterij gradum admittendus? Quod cum intelligeret in dubium vocari, offenſus Heidelbergâ diſceſsit anno 1511. & ad Tubingenſem Academiam profectus publicè diſputauit aliquoties in ſcholis Philoſophicis, ſuique profectus in hoc ſtudiorum genere, atque eruditionis inſigne ſpecimen dedit: atque iſtic anno Chriſti 1514. 25 Ianuarii ætatis verò decimoſexto, magiſterii lauream ſuſcepit: quem gradum cum adeptus eſſet, poetices & hiſtoriarum profeſsionem obiuit, vſque ad annum 1518. quo VVittenbergam fuit auocatus vt paulò poſt dicemus.

ANNO 1511. Magiſterij lauream petit. Anno 1511. Eam Tubingę conſequitur. Anno 1514. *Erard. Cellius in orat. de vit Ioan. Brent pag.* 4

Interim verò, Tubingæ & typographo cuidam Thomæ Anſelmo locauit operam ſuā, vt libros typis illius excudendos perlegeret de more, & ad limam reuocaret. Is verò labor vtiliſsimus fuit Melanchthoni, & iudicium illius in bonis litteris non parum confirmauit. Excudebitur id temporis Ioannis Naucleri Chronicon, quod redigendum illi fuit in ordinem, & cum ſacris litteris conferendum. Per hanc occaſionem affectum induit in S. Theologiæ ſtudium, & litteras ſacras lectitare cœpit. Interim & Hebraicæ linguæ nonnullam dedit operam: Quod vt faceret, Reuchlini cohortatione motus fuit, qui codices illi ad Hebraicæ Græcæque linguæ ſtudium neceſſarios

Locat operā ſuam Typographo.

Naucleri Chron[illegible] examinat. *VVitt b.* 3. *Mel. Ad. Sileſius in vit. Mel. p.* 186. Theolog. & Hebraicæ linguæ incumbit.

 ſuppe-

ANNO 1517. ſuppeditauit, & eidem typographo librum ſuum de verbo mirifico dedit excudendum.

III. Sub hoc tempus Fridericus Elector Saxoniæ multum laborabat, vt Vniuerſitas, quã, anno 1502. VVittenbergæ primum erexerat, in omni ſtudiorum genere floreret. Deſiderabat verò græcæ linguæ profeſsionem: qui politioris litteraturæ ſtudium in Academia noua feliciter excitaret: Qua de re litteras ad Reuchlinum dedit, hominem ob græcæ hebraicæque linguæ cognitionem id temporis apud omnes celebratum. Hic Melanchthoni autor fuit, vt profeſsionem hanc in Academiâ VVittenbergenſi ſuſciperet: quod cum non difficulter perſuaſiſſet, Electorem Fridericum in eâ de re per litteras certiorem fecit. Id fuit anno Chriſti 1517. quo Lutherus Indulgentias oppugnare cœpit, & Eccleſiæ turbandæ fecit initium.

Electoris litteræ ad Reuchlinũ Camer. fol. 24. 25.

Anno 1517. Wittenbergam inuitatur. Vitus orat. de Mel q. 4.

Interim Vlricus VVirtenbergenſis Dux, cum Melanchthonem auocandum intelligeret, vt Tubingæ retineret iuuenẽ hunc, Eccleſiaſticum illi beneficium obtulit: ad matrem quoque Melanchthonis viduam litteras dedit, monuitque vt filij animum hanc in partem flecteret. Verùm ille, cum alienus eſſet ab Eccleſiaſtico vitæ genere, conditionẽ hanc repudiauit, & VVittenbergam, anno ſequente 1518. profectus, operam ſuam locauit Electori, atq; in eâ Vniuerſitate bonas litteras, græcas imprimis, multorum cum applauſu docere cœpit.

Studium Wirtẽbergici in Melanchth. retinendo. VVittẽberg. in vit. eius b. 4.

Cùm

Cùm Tubinga VVittenbergam proficiſceretur, in itinere Norinbergam venit; vbi cum VVilibaldo Pirckheimero viro nobili, atque eruditionis nomine multum celebrato amicitiam iunxit. Venit & Lipſiam, ibique Petrum Moſellanum litteris humanioribus inſigniter excultum ſalutauit. Dum iſthic moraretur, honoris cauſa conuiuio fuit exceptus in Collegio quodam iſtius Vniuerſitatis præcipuo; & magnificè quidem. Quoties enim nouum fuit appoſitum ferculum, prodijt vnà quiſpiam, qui Melanchthonem oratiuncula quadam compellauit. Ille ſemel atque iterum reſpondit pro re nata. Cùm verò fercula multiplicarẽtur, Melanchthon, "Obſecro vos, inquit, viri clariſsimi, patiamini me auditis orationibus cunctis ita demum ſemel reſpondere. Nam re improuiſa non acceſsi ad toties dicendum neceſſaria varietate inſtructus: Hoc ſermone factum eſt, vt illæ tam crebræ compellationes demum omitterentur.

ANNO 1517. & 18. Noribergã venit. Inde Lipſiam. Ab vniuerſitate conuiuio excipitur. Anno 1518.

IV. Venit autem VVittenbergam ad vigeſimumquintum Auguſti, cum annum ætatis vigeſimumſecundum ingreſſus eſſet; Lutherus, cum excellenti præditum ingenio, & in litteris humanioribus diligenter verſatum animaduerteret, magni fecit Melanchthonẽ, eumq; cõtinuò partibus ſuis adiunxit: Quod non fuit admodum difficile; cum iuuenis eſſet, & iã ante iuuenili quadã temeritate lectis Lutheri lucubratiunculis ſatis ſua ſponte

Wittenbergam venit. A Luthero faſcinatur. *Luth. tom. 1. ep. pag. 81 b. ad Spalat. Vitus R. 1.*

Anno 1519. Faſtidit ſcholaſticos Theologos.

iſtuc propenderet. Igitur profeſsionem ſuam ad eum modum obiuit, vt cum litteris humanioribus Theologiæ Lutheranæ ſtudium coniungeret, & ſtudioſos auocaret à lectione ſcholaſticorum Theologorum, quos ipſe velut barbaros faſtidiebat.

Anno 1519. Ad Lipſicũ certamen abit. Vide in vit. Luth. Vitus Orat. de Melanch. v.1. Eccium perſtringit.

Anno ſequente 1519. cum Lutherus & Carloſtadius menſe Iulio Lipſiam proficiſcerentur, vt de dogmatibus quibuſdam controuerſis cum Ioanne Eccio in arenam deſcẽderent, Melanchthonem duxerunt ſecum: qui cum ex diſputationis illius ſucceſſu VVittenbergenſium honori metueret, ſimulatque concluſa fuit diſputatio (quod tandem decimoquinto Iulii die factum eſt) epiſtolam ſcripſit ad quendã Lutheranæ factionis anonymum, quæ ſtatim typis diuulgata fuit. In ea perſtringit Eccium paulò liberius, eiuſq; in diſputando vehementiam, tum dicta quędam parum benignè interpretatur.

Eius victoriã obſcurare nititur

Effudit Melanchthon epiſtolium hoc præcipitanter, iuuenili quodam impetu concitatus, ſcilicet vt conſuleret autoritati ſuorum VVittenbergenſium, & famam anteuerteret, quæ conſtanter Eccio victoriæ palmam tribuebat. Vidit, priuſquam Lipſia diſceſsit, Eccius epiſtolium iſtud, editoque ſcripto valdè breui, quod vigeſimoquinto Iulii conceptum fuit, ad ea reſpondit, quæ Melanchthon obiecerat:

Melanchthon grammatello ſimilis.

quẽ ille veluti grammatellũ ad ſcholaſticos pulueres ablegat, parũ aſſerens idoneum, cum quo Theologus de re Theologica congre-

congrediatur. Expleuerat vigeſimum ſecũdum ætatis annum, cum Eccium ſugillaret Melanchthon. Itaque temeritatem imprimis & iuuenilem arrogantiam in eo reprehendit Eccius, quod cum grammaticus eſſet & iuuenis, nec cauſa hæc ad ipſum pertineret, iudicis vſurparit officium, & ſententiam velut pro tribunali ſedens pronunciarit. Pariſienſes, ait, delectos eſſe iudices vtriuſque partis cõſenſu, qui ſuo tempore rationibus examinats, quod æquum fuerit in hac cauſa ſint pronunciaturi.

ANNO 1519. *Tom. 1. op. lat. Luth. p. 338. Mel. tom. 5. declamat pag. 278.* Pariſienſes iudices colloquii Lipſienſis.

Offenſus hac increpatione Melanchthon, cõtinuò ſcriptum apologeticum emiſit, quo ſe factumque ſuum tuetur, vt poteſt. Imprimis vero S. Patres in hoc ſcripto iuuenili temeritate reuocat ad cenſuram, eoſque dum ſcripturas explicant, variare ſententias aſſerit, & affectu raptos in ſenſum impertinentem, liberrimè ſacris litteris abuti. Quin & frequenter eos errare dicit. Quæſo, inquit, " quoties lapſus eſt Hieronymus? quoties Au" guſtinus? quoties Ambroſius? Nec enim tam " ignoti mihi ſunt, vt non hoc liberè auſim di" cere: Imò fortaſſe notiores aliquãto ſunt mi" hi, quam Eccio ſuus Ariſtoteles. Hæc Melanchthon, vt dilueret obiectam rerũ Theologicarum ignorantiam, ſeque non grammaticum, ſed Theologum eſſe demonſtraret, nec adeò craſſum, quin cum theologo de rebus Theologicis in congreſſum venire poſſit. Cæterùm, vt vindicaret, quam ſibi factã

Apologetic⁹ Melãch. *Tom. 1. oper. lat. p. 336. extat.* S. Patres cenſuræ ſubiicit.

 puta-

ANNO 1519. Poëtaſtras in Eccium concitat.

putabat iniuriam, poetaſtrorum & litteratorum gregem in Eccium concitauit, qui contumelijs, ſannis ſcurrilibus, & rhonchis exceptum inſignem Theologum petulanter exagitarunt. Quod deinceps ſolẽne fuit iſtius factionis hominibus: Vt nimirũ Theologis eruditione atq; pietate prȩſtantibus, qui Lutheri machinationibus obſiſtebant, ſeſe petulanter obijcerent, morionum & ſcurrarum inſtar, eosque ſparſis paſquillis, famoſisque libellis apud omnes in odium & cõtemptum adducerent: Quibus Melanchthon etiam, vt erat litterator & poëta non inelegans, primis annis ſeſe coniunxit.

CAPVT II.

I. *Nuptias celebrat, proq; Luth. in Pariſ. apologiam edit.*

II. *Theologus ex Grammatico factus epiſtolam D. Pauli ad Rom. priuatim enarrat, illuſtratq; cõmentario, cum locis communibus*

III. *Iudicium Lutheri de hoc genere comm.*

IV. *A Luth. in publicum emittitur cum præfat. in SS. Patres iniurioſa.*

I. Anno 1520. Nuptias celebrat.

CVM autem pro inſigni ſuo in Lutherum affectu VVittenbergȩ pedem figere decreuiſſet, de vxore ducenda cogitationẽ ſuſcepit. Itaq; an. 1520. 25. Nou. virginem quãdam Catharinã Crappinam Conſulis VVittenbergenſis filiam matrimonio ſibi iunxit, eaque domum ducta, deinceps familiam alere cœpit. Nondum impleuerat annum ȩtatis vige-

Camer. de Mel. p. 36.

vigeſimum quartum cum matrimonio ſeſe illigaret. Quod cum factum mater ipſius intelligeret, offenſa nonnihil viro ſe denuò coniunxit, poſtquam annis duodecim integris ab obitu mariti vidua perduraſſet, expectans nimirum, quod vitæ genus filius eligeret. ANNO 1521. *Mel. de Mel. pag. 190.*

Anno deinde ſequente proximo, qui vigeſimus primus fuit ſupra milleſimũ quingenteſimum, cum Pariſienſes Theologi Lutheri doctrinam aſſertionibus quibuſdam cõprehenſam more ſcholaſtico condemnaſſent, accenſus zelo Melanchthon in arenam proſilijt, & veteranis Theologus nouus maritus iuuenili ardore concitatus petulanter inſultauit, edito libello, cui titulum fecit: Aduerſus furioſum Pariſienſium theologaſtrorum decretum, Philippi Melanchthonis pro Luthero apologia. Hæc altera fuit in Catholicos ipſius machinatio, quæ magnum illi nomen peperit apud Lutheranos. Vnde deinceps quidem, licet grammaticus eſſet, & humaniorum litterarum profeſſor, tamen in rebus Theologicis iudicium illius exiſtimatum fuit magni momenti. Ann. 1521. Edit Apologiam pro Luth. in Pariſienſes. *Luth. tom. 2. lat. VVitt. pag. 202. Mel. tom. 2. p. 82.*

II. Cæterùm vt reipſa dilueret, quam Eccius obiecerat rerum Theologicarũ ignorantiã, poſt diſputationem Lipſicã & ſacras litteras priuatim docere cœpit collecto diſcipulorum cœtu; quibus epiſtolam D. Pauli enarrauit ad Romanos ſcriptam. Priuſquam verò eam odiretur, procœmij loco communiſsimos Theologiã profitetur. *In præf. loc. comm. 1. edit.*

rerum

ANNO 1521.

rerum Theologicarum locos digeſſit, methodica ratione digeſtos, quos Theologiæ ſtudioſis ad intelligendã Apoſtoli mẽtem vſui futuros dicebat. Hãc lucubratiunculam è diſcipulis quidam autore non conſulto typis diuulgarunt: quam anno ſequente 1521. reuocauit ad incudem, & additamentis quibuſdam auctam denuò publicauit ſub hoc titulo: Loci communes rerum theologicarũ, ſeu, Hypotypoſes theologicæ. Vniuerſam verò Lutheranæ Theologiæ ſummam hoc ſcripto complexus eſt, quam in eo ſuccinctè, breuiter; & vt politioris litteraturæ ſtudioſos ineſcaret, ſtilo ad elegantiam perpolito diſtinctam in capita tractauit. Mirum verò, quam auidè libellus hic à Lutheranis exceptus fuerit: quem continuò Georgius Spalatinus in germanicam linguam tranſtulit, ſcilicet vt omnium etiam vulgi manibus tereretur. Placuit ijs maximè, quibus Lutheri ſumma intemperies & tumultuoſa ſcribendi ratio diſplicebat. Licet enim Melanchthon eandẽ prorſus cum Luthero ſententiam tuebatur, ſtilum tamen temperabat nonnihil ad modeſtiam, nec, vt ille, tanto cum impetu rem gerebat. Quo factum eſt, vt quos Lutheri inaudita conuitiandi rabies, & canina mordacitas à nouatorum conſortio deterrebat, in horum animos Melanchthon, qui mitior videbatur & benignior, elegantioris ſtili & blandiloquentiæ cuiuſdam illecebris captos, ſuauiter influeret. Nec dubium eſt, quin hac

Eius Loci communes in ſacras litteras.

Stilus elegans.

Digitized by Google

hac ſtrophâ multos è litteratorum numero huic factioni conciliarit, qui humanitatis atque elegantioris ſtili lenocinio quodam illecti Lutheranis ſe partibus adiunxerunt.

ANNO 1522.

III. Luth. de eo iudicium.

Quod cum Lutherus ipſe non ignoraret, Melanchthonem ſummis extulit laudibus, velut hominem, cum quo nec D. Thomas Aquinas ſcholaſticorum primus, nec Hieronymus & Origines Patrum doctiſsimi veniant comparandi. Certè libellum hunc de locis communibus, quem ætatis anno vigeſimo tertio Melanchthon cócepiſſe videtur, prorſus inuictum cenſuit Lutherus, tantique fecit, vt non immortalitate modo, ſed & Eccleſiaſtico canone dignum iudicaret; ſcilicet vt eandem haberet cum propheticis apoſtolicisque ſcriptis autoritatem. Toties verò poſtmodum recoctus fuit & mutatus, tot auctus incrementis, vt cum tenuis eſſet initio, paulatim in magnum volumen excreſceret, in quo Melanchthon de ſummis quibuſdam Chriſtianæ fidei dogmatis, de prædeſtinatione, de peccato, de libero arbitrio, de ſacramentis, ea iuuenis aſſeruit, quæ maturior & ſenex velut hæretica damnauit.

Lib. de ſeruo arbit. contr. Eraſmum. Seln. recit. 4. p. 62.

Loci communes augentur indies.

IV. Ann. 1522. Commentarius eius in Epiſt. ad Rom. à Luth. exuditur.

Cæterùm cum ann. 1520. priuatim ſcriptam ad Romanos epiſtolam explicaret, quædam in eam commentatus eſt, quæ Lutherus, vbi vidit, planè cenſuit in publicum emittenda. Itaq; cum Melanchthon frequenter interpellatus non ederet hæc commentaria, Lutherus ipſe typographis ea dedit excuden-

Digitized by Google

ANNO 1522.

cudenda;atq; hunc fętum addita præfatione Melanchthoni tanquam verò parenti dedi-
„ cauit. Iraſcere,inquit, & noli peccare,loque-

Eius præfatio.

re ſuper cubile tuũ,& ſile. Ego ſum,qui has tuas annotationes edo,& teipſum ad te mit-
„ to.Si tibi ipſi non places,rectè facis;ſatis eſt,
„ dum nobis places. Ex tua parte peccatũ eſt,
„ ſi quid hic peccatum eſt.Cur non tu ipſe edi-
„ diſti? Cur toties me fruſtrà rogare, manda-
„ re,& vrgere paſſus es,vt ederes? Paulò poſt:
„ Ego quod impij Thomiſtæ ſuo Thomę mē-
„ daciter arrogant, ſcilicet neminem ſcripſiſſe
„ melius in S.Paulum,tibi verè tribuo. Quin
„ amplius irritare volo naſutos iſtos, & dico
„ Hieronymi & Origenis cōmentaria eſſe me-
„ ras nugas & inneptias, ſi tuis annotationibus

Calumniæ eius in S.Doctores.

comparentur.Iterum poſt pauca: Sola ſcriptura,inquis, legenda eſt citra commentaria. Rectè de Hieronymo, & Origene, & Tho-
„ mâ, hisq; ſimilibus dicis. Commētaria enim
„ ſcripſerunt,in quibus ſua potius, quam Pau-
„ lina & Chriſtiana tradiderunt. Tuas annota-
„ tiones nemo commentaria appellet, ſed in-
„ dicem duntaxat legendæ ſcripturę & cogno-
„ ſcendi Chriſti:Id quod nullus hactenus prę-
„ ſtitit commentariorũ,qui ſaltem extet.Nam
„ quod tu cauſaris,nec tibiipſi per omnia ſatiſ-
„ factũ tuis annotationibus,labor eſt ante me,
„ vt tibi credam.Sed ecce,credo,non ſatisfece-
„ ris tibiipſi. Neque hoc quæritur, nec petitur
„ abs te:Quin volumus Paulo ſuam quoq; glo-
„ riam ſaluam,ne quādo iactet aliquis, Philip-

pum

pum eſſe Paulo ſuperiorem, vel æqualem: ſufficit te proximum Paulo eſſe. Hęc Lutherus an. 1522. 29. Iulij, qui in eadem præfatione inſinuat, Melãchthonem iam tum in Geneſim in Matthæum, in Ioannem quædam commentatum, quæ furto ſe minatur ablaturum, editurumque, niſi conatum hunc ipſe præueniat. Quod autem tam immodicè Melanchthonem extollit, dum patribus eũ præfert in vniuerſum omnibus, & poſt D. Paulũ conſtituit loco proximo; quin & Canone digna eum ſcribere definit, id prenſandi cauſa factum eſt, vt hominem eximeret è cœleſtiũ prophetarũ vel Enthuſiaſtarum fraudulẽtis laqueis, quos anno 1521. per Carloſtadium, alioſq; nonnullos de fanaticorum grege circumuentus induerat. Ea res, quomodo geſta ſit, breuiter hoc loco venit inſerendum.

ANNO 1522. “

Cauſa laudis tam immodicę.

CAPVT III.

I. *VVittenbergæ noui motus & ſectæ inter Luth.*
II. *Miſſa & reliquis relig. cultus, vnaq; literarum ſtudia abrogata, autore Carloſtadio & Melancht.*
III. *Tumultuum autoribus per Luth. repreſſis, reſtituta literarum exercitia.*
IV. *Melanchthon in patriam abit. eius Heidelbergæ cum Nauſea & inde cum Landgrauio colloqu. cum obſeruato in via augurio.*

ANNO 1521. dum Lutherus VVormatiã euocatur per Cęſarem, & poſtmodũ in I.

Thu-

ANNO 1522.

Fanatici nidificant Wittenbergæ.

Thuringia latitans abeſſet, fanatici quidam homines, quorum id temporis ferax erat Lutheraniſmus, VVittenbergæ nidificarũt. Horum primus erat Nicolaus quidam Pelargus, cui Marcus Zvviccauius ſeſe coniunxit tanquam præceptori, quem vti virum Dei & prophetam venerabatur. Et Pelargus quidem paſsim oberrabat incertis ſedibus: Zvviccauius autem, qui VVittenbergæ pridem ſtudijs operam dederat, in Melãchthonis ſe familiaritatem inſinuauit, à quo & hoſpitio receptus fuit, & humaniter habitus. Erat is homo magni ſupercilij, callidus interim & vafer, qui de apparitionibus diuinis, deque myſteriorum, quæ dicebat ſacris litteris abdita contineri, præcipua quadam intelligentia gloriabatur. Et quia Melanchthoni familiaris erat, factum eſt, vt VVittenbergæ quoſdam è doctioribus, nugis ſuis dementatos, ad factionem iſtam adiungeret: Inter quos Martinus Cellarius homo non indoctus, & Andreas Bodenſtein, Carloſtadius primi nominis fuerunt; cum quibus & Melanchthon cõſuſurrauit. Nam & hic, quia curioſus erat, & iuuenis in omnem partem paulò facilior, ex hoſpitis ſui Zvviccauij quotidiano conſortio Enthuſiaſmo nonnihil imbutus, ad nouam hanc factionem propendebat.

à Zvviccauio demẽtatur.

Camerar. in Mel. pag. 44. & ſeq.

II.

Miſſa Wittenbergæ aboletur.

Sub hoc tempus accidit, vt Auguſtiniani VVittenbergæ Miſſam abolerent; idq; Luthero quidem abſente, ſed conſcio tamen, & non

non improbante factum; quod Electori Friderico vehementer diſplicuit. Quia verò ex hac ſuorum temeritate Princeps circumſpectus maiora metuebat incōmoda, per quoſdā ab Vniuerſitate delectos factum hoc Auguſtinēſium examinari iuſsit, & quibus moti rationibus Miſſam abrogarint, ad ſe perſcribi. Inter hos fuit & Melanchthon, qui vnà cum cæteris Miſſam iure cenſuit abolitam; atque Electori autor fuit, vt quod VVittenbergæ cœptum erat, hoc ipſum & alibi per ditiones ſuas omnes exequeretur. Abrogata Miſsâ, quidam longius progrediendum rati & alia nonnulla, quæ minimè placebant ſub abuſuum nomine mutanda cenſuerunt: Quæ res peracta fuit, auctore atque incentore Sathana; quemadmodum Lutherus ipſe poſtmodum iudicauit. His ducem ſe præbebat & anteſignanum Andreas Carloſtadius, ad quem velut Archidiaconum rerum Eccleſiaſticarum cura pertinebat; cui Melanchthon alijque nonnulli, cùm in conſilium adhibiti eſſent, non grauatim aſſenſerunt. Eijciebant è templis imagines; Euchariſtiam laicis porrigebant manu contrectandam, antequam ſumerent; omittebant & confeſsionem delictorum; ſuadebant eſum carnium diebus ab Eccleſia vetitis; ſacerdotibus & apoſtatis publicè mulieres copulabāt ſub matrimonij nomine: cauſas in foro non ex legibus Romanis dijudicari volebant, ſed ex lege Moſis; ideoq; nō ſuſpendi fures oportere,

ANNO 1522.

De facto hoc Melanchth. iudicium. *Mel. conſil. Theolog. Ann. 1522. Sleid. li. 3.*

Carloſtadij veſania.

Chytr. in Sax. f. 280.

Eius conatus & dogmata.

ANNO 1522.

ſed dupli quadruplive pœna mulctari dictitabant: Gradus promotionum academicos, philoſophiam, humanas diſciplinas & ſtudia litterarum aſpernabantur; nihil præter ſacra Biblia legendum aſſerebant; nec alio pane veſcendum, quam in ſudore vultus per manuum laborem acquiſito. Hæc Carloſtadius abſente Luthero multis perſuaſerat, qui per hominem iſtum faſcinati relictis ſtudijs ad ſtiuam, ad agriculturam, ad opificia mechanica diuerterunt. Melanchthon etiam à Carloſtadio alijsque dementatus tantum imbiberat fanatici ſpiritus, vt velut ebrius vehementer nutaret. Sunt, qui eò dementiæ progreſſum ſcribant, vt abdicata profeſsione, relictoque litterario vitæ genere piſturam meditaretur; ne ſcilicet aliũ panem comederet, quam manuum labore comparatum.

Diſcipulorum illius dementia.

Colloq. Altenb. in 4. fol. 404. Cochl. in Act. Surius in comm. in vita Luth. cit.

III. Reprimũtur Enthuſiaſtæ à Luth.

Dum ad hunc modum inſaniunt & tumultuantur iſti, Lutherus in caſtro VVartbergenſi latitabat: Monitus verò per ſuos de fanaticorum conatibus, deq; periculo quod imminere videbatur ab iſta factione, Principis Electoris iniuſſu, imò, contra voluntatem ipſius, VVittenbergam reuerſus eſt ſub initium quadrageſimæ, & habitis ad octiduum quotidianis concionibus Enthuſiaſtarum machinationes, facto in eos impetu repreſsit; qua de re in vita Lutheri diximus. Et quidem Pelargus, Cellarius, Carloſtadius, cũ non diſcederent ab inſtituto, ſed Luthero ſe per-

Cedunt Wittenbergâ.

ſe pertinaciter obijcerent, cedere paulatim ſunt coacti. At Melanchthon, alijq; nonnulli per Lutherum ab Enthuſiaſmo deterriti, quicquid hauſerant vertiginoſi ſpiritus, rurſus euomuiſſe dicuntur.

ANNO 1522.

Interea verò, quia malum hoc in multorum animis radices egerat, nec ſtudia floruerunt admodum, & à gradibus academico more conferendis aliquamdiu ceſſatum fuit. Lutherus interim, licet à reditu durius tractabat fanaticos iſtos, Melanchthonē tamen, quem diligebat vnicè, blandimentis quibuſdam retinendū putauit, ne per ſpiritum vertiginis abreptus Carloſtadium ſequeretur, ſeque factioni cœleſtium prophetarum adiungeret. Nec infeliciter ceſsit iſta prenſatio: Melanchthon enim, poſteaquam ſemel à fanaticorum conſortio diſceſsit, id genus homines porrò deteſtatus eſt, ſeq; Luthero velut Achatem in ſolidum adiunxit: quem admirabundus non vt præceptorem modo, ſed etiam vt patrem, vt prophetam & Apoſtolū, vt virum Dei coluit, eumque viciſsim ſummis laudibus euexit: vt mutuum ſcabunt muli: Quanquam hæc coniunctio perpetua non fuit, vt infra ſuo loco dicemus. Cæterùm turbatis eorum conſilijs, qui bonas litteras & philoſophiam in cōtemptum adduxerant, Melanchthō à veſania reſtitutus, anno 1522. orationem habuit exordij loco, cùm profeſsionem ordiretur, in qua principio monuit ſtudioſos, vt ad ſtudia ſeſe bonarum

Studia Wittenbergæ exulant.

Melanchthon à Luthero reuocatur.

Ei' de Luth. iudiciū.

Studioſos ad litteras reuocat.

Digitized by Google

ANNO 1524.

artium diligenter adiungerent: deinde viam oſtendit & rationem, quam ſecuti iuſta capere poſſent ſtudiorum incrementa. Illos verò grauiter reprehendit, qui prætextu pietatis omnes bonas litteras, omnem humanitatem contemnunt, quos feritate Vrſos, impietate verò Turcas & Epicureos ſuperare dicit.

Ann. 1524.

Quanquam verò Melanchthon à Luthero monitus reſipuit; tamen augeſcente per Germaniam indies Enthuſiaſtarum numero, ſcholæ paulatim collapſæ ſunt; ſtudia viluerunt magis magiſque; artes contemptui fuerunt habitæ, & in Vniuerſitatibus alijsque gymnaſijs magna fuit ſolitudo.

Solitudo Vniuerſitatum.

Mouit ea res Lutherum, vt anno 1524. Scriptum ederet ad magiſtratus ciuitatum in Germania, de ſcholis conſtituendis, & inſtaurandis bonarum artium ſtudijs: ſcilicet, vt à ſe ſuaque doctrina infamiã huius contemptus remoueret.

Luth. ſcriptũ de ſcholis reſtituendis.

Hunc libellum Melanchthon latinè redditum ſtudioſis addita præfatiuncula dedicauit, quos ſollicitè rogat, vt Lutheri iudicium ſecuti humanitatis & litterarum ſtudia magni faciant, & publicæ neceſſitatis cauſa, rem litterariam ſtrenuè tueantur: Execrandos aſſerens modis omnibus, qui ſuperſtitione ducti deſciſcãt à litteris, & ignauiæ ſuę religionem prætexant.

In præf. libelli, de ſcholis Conſtit.

In illud Melanchth præfatio.

Imò vt reipſa demonſtraret, ſe linguarum & bonarum artium ſtudia, quanto poſsit cònatu, deinceps à contemptu vindicaturum, ipſe conſcripſit artiũ

præ-

Digitized by Google

præcepta, grammatices vtriuſque latinæ & græcæ, Dialectices & Rhetorices: quo factum eſt, vt contractam Carloſtadianæ delirationis maculam paulatim elueret.

ANNO 1524. Præcepta humaniorum artiũ ſcribit.

Eodem anno, quo libellus iſte prodijt de ſcholis inſtaurãdis, cupido Melanchthonem inceſsit viſendi patriam: cui ſe comites adiunxerũt Gulielmus Neſenus Belga, & Ioachimus Camerarius Bambergenſis, quibus arctiſsimæ familiaritatis vinculo iunctus erat. Vbi Lipſiam venit, agonizantem reperit Petrum Moſellanum, quem eodem die, quo ciuitatem ingreſſus eſt, & ſalutauit cum ſocijs, & rebus humanis exemptum luxit. In patria moratus eſt aliquamdiu; cumque rebus iſthic confectis, ad ſuos eſſet rediturus, Heidelbergam venit ex itinere, vbi Hermannum Buſchium poetam, maturâ iam ætate ſenem, iuuenis ipſe ſalutauit: à quo perhumaniter exceptus fuit. Quin & profeſſores Heidelbergenſes Academiæ nomine honorem exhibuerunt Melanchthoni, eique ſtudium omne ſuum & officia prolixè detulerunt. Offendit iſtic & Campegium Cardinalem, Legatum Pontificis; qui quendam è ſuis, Fridericum Nauſeam, ad Melanchthonem miſit, vt colloquium cum illo de controuerſijs ingreſſus, quænam ipſius eſſet ſententia, certius exploraret, eumque ſuauiter à Lutheri aliorumque Nouatorum conſortio dehortaretur. Fecit hoc Nauſea quidem; ſed fruſtrà laborauit; quandoqui-

IV. *Camer. in vit. Mel. fol. 95.*

Patriam ſuam inuiſit.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

Ab Heidelbergenſibus excipitur.

à Campeg. ad colloquium inuitatur.

Digitized by Google

ANNO 1524.

dem ille iam ſe totum Lutheri partibus addixerat. Cùm deinde ventum eſſet Francofurtum, haud procul ab vrbe Melanchthoni occurrit Philippus Haſsiæ Landgrauius, acri ac viuido ingenio princeps, qui tum quidem vigeſimum ætatis annum nondum compleuerat. Ibat autem Heidelbergam, ad ludicrũ certamen quorundam principum, qui numero tredecim iſtic Conuẽturi dicebantur. Hic per ſuos admonitus compellat Melanchthonem, eiq; perſuadere conatur, vt itinere conuerſo ſecum illa nocte permaneat; eſſe quædam, de quibus cum illo venire cupiat in colloquium. Excuſat ſe Melanchthon, & verbis vltro citroque commutatis, eâ conditione dimittitur, vt de quæſtionibus, quas obiter mouerat princeps, ſcripto reſponderet.

A Landgrauio ad hoſpitium inuitatur.

Melanchthon ſe excuſat.

Accidit in hoc itinere, cũ ex oppido quodam Heſſorum Træsâ mane ſe daret in viá, & cum ſocijs amnem ciuitati vicinum peteret aquationis gratia, vt in colle quodam nõ procul diſsito tres coruos conſpicerent plaudentes alis, Crocitantes atque geſtientes inſtar tripudiantium Quærit Neſenus ex Melanchthone, quid exiſtimet hoc augurio portendi? Ille, quid aliud, inquit, quam vni ex tribus nobis propinquam mortẽ? Erat Melanchthon curioſior in his rebus, & augurijs, ſomnijs, tum aſtronomicis obſeruationibus pluſculum tribuebat. Neſenus verò riſit tum quidem Melanchthonis augurium: At paulò poſt, cùm VVittenbergam reuertiſſent, in

Prodigiũ, deque eo Melanchthonis opinio.

Camer. pag. 98. 99.

Melanchthõ auguriis deditus.

in Albi ſubmerſus perijt. Traiecturus fluuium, animi gratia, trunco latentis arboris Scapham impegit; quæ cum vacillaret in alterum latus impulſa, Neſenum dedit præcipitem. Paulò ante, quam deambulatum exiret, à prandio paululum cõſopitus, Scapham per ſomnium agitari vidit, ſeque excuſſum in flumen mergi. Narrauit hoc Melanchthoni priuſquam egrederetur domo, ridens ſomniorum vanitatem; & non diu poſt eodem die nauigio excuſſus perijt, vti diximus.

ANNO 1524.

Neſenus ſubmergitur.

CAPVT IV.

I. *Lutheri nuptiæ, Melanchthone Norinbergam euocato.*

II. *Defectio Landgrauij à fide Catholica; vbi & de origine Mollium Lutheranorum & bello Sacramentar.*

III. *Negotia Melanchthonis cum Viſitatione Saxonica.*

IV. *Iudicium & querelæ Lutheranorum & Catholicorum de Viſitatione hac.*

ANNO deinde ſequẽte 1525. qui Germaniæ luctuoſus fuit ſuprà modum, menſe Maio Lutherus & Melanchthon ab Erphordienſi ſenatu vocati fuerũt per litteras, vt Vniuerſitatem iniuria temporũ penè collapſam reſtituerẽt in ſtatum priſtinũ, & ſtudia rurſus excitarẽt. Feruebat iam tum motus ruſticanus, erantque plena tumultibus omnia:

I. Ann. 1525. Erphordiã vocatur Melanchthon. *In ep. Eob. Heſſi, l. 5. f. 3.*

Digitized by Google

ANNO 1525.

omnia: quo factum eſt, vt hoc vniuerſitatis reſtaurandæ conſilium, tum quidem in aliud tempus ſuſpenderetur.

Luth. inceſtæ nuptiæ.

Ioan. Faber in Ortod. fidei defenſ cont. Pacimontan. fol. 61. 62.

Cæterùm in medio armorum ſtrepitu, adeoq; in publico totius Germaniæ luctu, dum ferro, flammis, cædibus paſsim omnia vaſtabantur, Lutherus procum egit, & illicitis amoribus indulſit. Tandem menſe Iunio nobilem quandam Catharinam Boræam, quæ ante biennium è monaſterio Nimicenſi cum alijs quibuſdam noctu profugerat, ſub matrimonij nomine ſibi copulauit. Ea res ſecretò peracta fuit, paucis præſentibus ad vndecimum Iunij diem. Deinde poſt concubitum ſub finem eiuſdem menſis, poſtliminio nuptiale conuiuium inſtituit, vt inceſtas nuptias, & periurij turpitudinem publica ſolennitate honeſtoque titulo velaret. Quod ipſius factum Melanchthoni ſummum attulit dolorem, & reliquis etiam Lutheranis prudentioribus vehementer diſplicuit.

Diſplicent Melanchthoni.

Camer. in vit Mel. p. 108.

Morſus cōſcientiæ Lutheri.

Neque verò Lutheri gaudium tam fœdè laſciuientis diu ſine doloris aculeo fuit. Poſtquam enim peractæ fuerunt nuptiæ, mœror quidam animum illius occupauit ex morſu conſcientiæ, quòd cùm monachus eſſet, voto perpetuæ caſtitatis adſtrictus, virginem Deo conſecratam cum offenſione bonorum omnium inceſto concubitu temeraſſet; atque id eo quidem tempore, cùm publicus rerum ſtatus ieiunia, preces, cilicia,

ſaccos

ſaccos, cineres, & cõiugatorum caſtimoniam potius, quam inceſtuoſos huiuſmodi concubitus, ad placandum diuini numinis furorem, poſtularet. Hæc itaque cogitatio Lutherum ita turbauit, vt angorem conſcientiæ, & cõceptum ex eo mœrorem animi diſſimulare non poſſet. Quod cum Melanchthon animaduerteret; licet & ipſe factum improbaret, vti diximus, diſsimulato tamen dolore, quem ex eo ceperat, Lutheri triſtitiam leuauit hilarioribus colloquijs, vt erat facetus, & conceptum è conſcientiæ punctu-ris mœrorem paulatim diluit.

ANNO 1525.

A Melãchthone conſolatur.

Eodem anno Norinbergenſes Melanchthonem per litteras euocarunt, vt, quia ſuaſu Lazari Spengleri Secretarij Ludum litterarium erigere decreuerant, eâ in re conſilio atque operâ Melanchthonis vterentur. Venit ille Norinbergam in autumno permiſſu Principis Electoris, Camerario ſuo comitatus; fuitque de ſcholis aperiendis ſuſcepta deliberatio, quæ hunc exitum habuit, vt, anno ſequente 1526. Melanchthon Eobanum Heſſum poetam iſtius ætatis celebrem illthuc adduceret; Huic Camerarius adiunctus fuit, alijque nonnulli, per quos docendi factum eſt initium.

Cam. in vit. Mel. pag. 109. & 111.

A Noribergenſibus vocatur.

Scholas ibidẽ conſtituit.

II. Landgrauius Haſsiæ Philippus, poſt bellum ruſticanum iuuenili quodam impetu diuortium fecit ab Eccleſiâ Catholicâ, ſeque Lutheri partibus adiunxit. Antequam verò publicam religionis mutationem induceret,

Landgrauius deficit à Catholicis.

Eob. Heſſ li. 12. ep. f. 293.

ANNO 1525.

Chytr. in Sax. fol. 338.

Ad eũ Melanchthonis litteræ.

ret, VVittenbergenſes in cõſilium adhibuit; Lutherum & Melanchthonem imprimis: Quos & lubens in Haſsiam pertraxerit Marpurgum, vbi paulò poſt Vniuerſitatem erexit. Melanchthon verò litteras ad Landgrauium dedit de mutanda religione deliberantem, quibus inter cætera Principem cohortatur, vt populum non de dogmatibus tantum, ijſque de rebus, quæ ad fidem pertinent, ſed & de charitatis operibus, de cultu diuino, de ceremonijs informari iubeat; vt doctrinâ conſtitutâ ritus atque ceremonias omnes retineat Eccleſiæ veteris, quotquot ſeruari abſque impietate poſsint. Sibi quidem, ait, nôn inutiliter modo, ſed & contrà caritatem facere videri, qui publicas ceremonias aboleant, quæ potuerint tolerari. Itaque Latinas cantiones, ſacras veſtes, & hoc genus alia; Miſſam quoque vnicam in ſingulis parochijs, & quæcunque ex veteri ritu citra piaculum tolerari poſsint, retinenda iudicat; nec vllo modo prohibendum aut impediendum, quo minus horæ Canonicæ de Chriſto in monaſterijs, alijſque templis decantentur.

Eius de ritibus & ceremonijs iudicium.

Origo ſectæ Melanchthonicæ.

Hæc ad Landgrauium Melanchthon: Cuius in hac re conſilium multi per Germaniã, verſus ſeptentrionem imprimis, poſtea ſunt ſecuti, qui magnam in diuino cultu rituum Catholicorum partem retinuerunt. Atque hinc originem habet Melãchthonicorum ſecta, vel molliũ Lutheranorũ, quos poſt bel-

lum

lum Smalcaldicum Adiaphoriſtas appellarunt, quod ceremonijs quibuſdam & ritibus Catholicis locum dederint; quam ob cauſam ab alijs rigidioribus & Zelotis, Flacianis maximè, proditæ veritatis accuſantur. Hi certè diuinum cultum, ſacris veſtibus, cereis, latinis cantionibus, alijſque rebus id genus adhibitis, eum in modū peragunt, vt ſi ſpectes externa tantum, Catholici prorſus eſſe videantur.

ANNO 1525.

Poſtquam armis Principum repreſſa potius, quam oppreſſa fuit horrenda fanaticorum colluuies, bellum Sacramentarium inter Lutherum & Zvvinglium eorumque ſocios recruduit: Cuius initium anno 1524. Ienæ factum eſt; atque id pacto quidem inter Lutherum & Carloſtadium inito, quod conteſtatione publica, iunctis ſolenniter dextris, hauſtuque germanico, & arrabone floreni aurei cōfirmatum alibi ſuo loco diximus. Huic verò certamini Melanchthon ex profeſſo miſcere ſe nunquam voluit. Adhæſit Luthero quidem, eiuſque partes ſecutus eſt; Verùm adduci non potuit, vt aduerſarios ſcriptis publicis oppugnaret. Imò familiaritatem & amicitiam cum illis coluit, qualis inter litteratos eſſe ſolet: nec odium illud in Sacramentarios, quo Lutherus implacabili prorſus & acerbiſsimo flagrauit, paſſus eſt in pectus ſuum transfundi.

Bellum Sacramentarium reuiuiſcit.

Pacta inter Luth. & Carloſtad.

Melanchthon in biuio hæret.

III.

Anno 1526. & 1527. præter publicas occupationes, varijs curis & moleſtijs diſtractus fuit

Anno 1526 & 1527.

ANNO 1526.&27 fuit Melanchthon, quibus ſeipſum implicuit ob negotia priuatorum quorundam; maximè verò Ioachimi Camerarij, quem inter omnes familiares vnicè diligebat. In huius gratiam, tametſi affecta erat valetudine, profectionem ſuſcepit ad Comitem Mansfeldenſem Albertum, cui nomine Germaniæ Principum in Hiſpaniam ituro Camerarium adiungere cupiebat; tum ad aulam Saxonicam. Res erant non magni momenti, quibus curandis multum fatigabatur. Accedebat ad publicas atq; priuatas occupationes nouũ onus Viſitationis cuiuſdã, quæ mandatu Principis anno 1527. per Saxoniam inſtituta fuit; quam duo nobiles, Iureconſultus vnus, & Melanchthon humaniorum litterarum Profeſſor, peregerunt. Vidit enim Princeps Elector, res eccleſiaſticas in ditionibus ſuis perturbatè curari pro libidine Concionatorum, qui nec idem ſentiebant de dogmatibus, nec in Sacramẽtorum adminiſtratione diuinoq; cultu ijſdem ceremonijs vtebantur.

Comitatur Camerariũ ad Manſfeld. Comit.

Chytr. in Sax. pag. 338

Ei demandatur Viſitatio Saxonica.

Camerar. in vit. Melan. pag. 109.

Libido viuendi apud Luth.

Huic malo vt faceret medicinam, ſuoſque ad eandem doctrinæ diuinique cultus & rituum Eccleſiaſticorum formam ordinatione publica reuocaret, Lutheri ſuaſu viſitationem hanc inſtituit; de qua, cum hoc anno menſibus æſtiuis eſſet peracta, Melanchthon conſcripſit librum ſub titulo Saxonicæ viſitationis: In quo miſsis ijs, vel potius de induſtria diſsimulatis, de quibus tum variè diſputabatur, modum de potioribus fidei capitibus

Saxonica Melanchthonis Viſitatio.

tibus

Digitized by Google

tibus docendi præſcripſit. Ordinauit & ceremonias ac ritus, quibus in Sacramentorum administratione diuinoque cultu per ditiones Electoris eſſet vtendum. Quin & de moribus deque diſciplina quædam inſeruit ad refrenandam eorum libertatem & petulantiam, qui Eccleſias moderantur. Quæ omnia Lutheri iudicio & Principis autoritate munita fuerunt & promulgata. Ita factum eſt, vt, reiectis Eccleſiæ Catholicæ ſanctionibus, Lutheranæ Melanchthonicæque in locum ſubſtituerentur: Quanquam multa retinuit in hac viſitatione Melanchthon ex ritibus Eccleſiæ veteris, quę Lutherus poſtmodum, Electore rebus humanis exempto, velut Papiſtica prorſus exploſit. Interim Viſitatores magnas in hoc negotio moleſtias experti ſunt & difficultates, quæ Melanchthonẽ imprimis duriter exercuerunt. Inuenti paſsim, qui paſtorum munere fungebantur, homines inepti & improbi ab ingenio, monaſteriorum reiectamenta, futiles, inquam, & periurio infames apoſtatæ; quorum tribunitijs, vociferationibus & diſſonis clamoribus perſtrepebant cathedræ, nec aliud ferè, quam ſannæ, conuitia, tonitrua in Pontificem, in Epiſcopos, in Papiſtas audiebantur; vt genuinos Lutheri diſcipulos agnoſceres. Qua de re Melanchthon in epiſtola quadam ad Camerarium queritur; Ego, inquit, in moleſtiſ- " ſimis negotijs hoc tẽpore verſor; & quidem " nullo cum fructu, quantum video. Adeò " ſunt

ANNO 1526. & 27

Promulgatur.

Difficultates Viſitationis.

In epi. Phil. ad Cam. pag. 80.

ANNO 1525. ſuntomnia perturbata partim inſcitia docẽtium,partim improbitate. Horum igitur intemperiem & ferociam vt cohiberet,ita ſcripſit Viſitationem hanc,vt non ſolum omitteret ea, de quibus tum maximè diſceptabatur,ſed & ritus quoſdam Catholicos retineret,vti diximus,& diſciplinæ frenum inijceret turbatoribus iſtis, eorumq; licentiam in vita,in moribus cohiberet.

IV. Inſania & clamores Lutheranorum ſuper Viſitatione Saxonica.

Vnde, poſtquam typis diuulgata fuit hæc Viſitatio,noui clamores in Melanchthonem exorti fuerunt, quaſi reſtitutionem moliretur Pontificiæ tyrannidis,& Euangelij puritatem nouis humanarum conſtitutionum ſordibus inquinaret. Ita nimirum inculcari pœnitentiam,timorem Dei, legis obſeruantiam,& ſtudium bonorum operum, vt quæ pridẽ Melanchthon ipſe cũ Luthero de iuſtificatione,de fide,de libero arbitrio,de libertate Chriſtiana docuerat,ea nũc prorſus euertere videatur Hac ratione ianuã aperiri, per quam Papatus denuò non difficulter irrepat.

Lutheri de eâ ſentẽtia. *Tom.6.Ien. germ.f.409*

Præuidit Lutherus,vt erat ingenio ſagaci, oritura hæc obloquia, cum ſcriptam à Melanchthone Viſitationem recenſeret. Ideoq; in litteris ad Electorem Principem ſe cum
" Pomerano dicit legiſſe Viſitationis acta, &
" paucis quibuſdam mutatis probare cætera. Quod ſi forſan,inquit, aduerſarij glorientur nos regredi, vel rurſus adrepere, id non eſt magnopere curandum: rumor iſte paulatim conticeſcet. Quanquam non tam facilè conquie-

quieuit rumor iſte, qui ex hac VVittenbergenſium mutabilitate fuit exortus: Imprimis verò in ipſum Melanchthonem, quem libri illius autorem eſſe conſtabat, odium obtrectantium & virulentia deſæuiebat: Hunc bis Papiſtam faciebant Zelotæ quidam; per hunc prodi vociferabantur libertatem euangelicam, & quod Lutherus abſtulerat ſeruitutis iugum, denuò ceruicibus fidelium imponi. Iam & Catholici, cum legerent Viſitationem hanc, Melāchthonem reſipiſcere iudicabant, & palinodiam meditari. Quæ cauſa fuit, vt Ioannes Faber, datis è Bohemiâ litteris, Melanchthonem hortaretur, vt, deſerta factione hac pergeret, quâ via cœpiſſet, ad ſanam mentem; & caput in ſinum Eccleſiæ reclinaret: Quod ſi faceret, honeſtam illi conditionē apud Ferdinandū Regem pollicetur. Verùm ille ſubſtitit, nec ſe paſſus eſt à Luthero diuelli: Vt hoc ſcripto nihil aliud ſpectaſſe videatur, quam vt à Lutheri dogmatibus illam demeret verborū aſperitatē, quâ multos nouerat, ne ſe ad hanc cauſam adiungerent, impediri. Hanc ipſius mentē, fuiſſe, teſtātur litteræ, quas id tēporis ad Camerariū ſcripſit; in quibus inter cætera, Faber, inquit, interpretatur me labeſcere, quia in libello inſpectionis Eccleſiarum fuerim ἐπιεικέστερος, in quo tu vides nihil aliud me ſcripſiſſe, quam quod paſſim tradidit Lutherus. Et tamē, quia ſine aſperitate verborū ſcripſi, iudicant, iſti, ſcilicet homines acuti, me diſſentire à Luthero.

ANNO 1527. *In epiſt. ad Cam. p.113.* Melanchthon bis Papiſta.

A Fabro ad ſanā mentē reuocatur.

Melanchthon pertinax.

In ep. ad Cam p.105

Igitur

ANNO 1527.&28 Igitur ſectam mollium Lutheranorum, cuius fundamenta pridem iecerat in litteris ad Landgrauium ſcriptis, quemadmodum paulò ſuprà diximus, hoc ſcripto confirmauit.

Ibid. pag. 81 *&* 88. Schola Wittenb. Ienã transfertur ob peſtem.

Dum in viſitatione Melanchthon occupatur, VVittenbergę ſcintillare cœpit peſtilentię lues: quam ob cauſam ſchola VVittenbergenſis Ienam tranſlata fuit; quæ Thuringiæ ciuitas eſt ad Salam fluuium amœniſſimo loco ſita: In qua poſtmodum Vniuerſitas erecta fuit. Iſthic Melanchthon hæſit vnà cum alijs ex Auguſto vſque ad Martium anni ſequentis 1528. quo tempore, cum ſopitum eſſe malum intelligerent, vnà cum auditoribus in Saxoniam reuerterunt.

Anno 1528

CAPVT V.

I. *Literæ Oecolampadij ad Melanchthonem Spiræ in Comitijs commorantem, cum reſponſo eiuſdem.*

II. *Pugna acris inter Lutheran. & Zuinglian.*

III. *Decretum Spirenſe contra Proteſtantes fœdus cum Heluetijs inire cogitantes.*

IV. *Colloqu. Marpurgenſe inter Lutheran. & Zuinglian. ſine fructu.*

V. *Melanchthon contra Sacramentarios dicta SS. Patrum publicat.*

I. Melanchthon Luthero-Zvvinglianus.

DE certamine Euchariſtico inter Lutherum & Zvvinglium recrudeſcente diximus ſupra. Melanchthon autem, quamuis adhæreſcebat Luthero, tamen noluit illi coniungere ſe, vel ferre ſuppetias contra Zvvin-

Zvvinglium in acie dimicant. Imò vehemẽter doluit, quod eo res adducta eſſet, vt, cum Euangelicos ſe profiterentur vtrique, mutuo ſeſe ſcriptis publicis in omnium conſpectu tam fœdè lancinarent. Erat autem in agmine Sacramentariorum inter primos Ioannes Oecolampadius, monachus excucullatus de Brigittanorum Ordine; qui cum Melanchthone ab ætate prima cõiunctiſsimè ſemper vixerat. Hic frequenter ad eum ſcripſit, vt veterem amicum vel traheret in ſententiam ſuam, vel concordiæ ſtudium ipſi ſuaderet.

ANNO 1528. & 29

Eius amicus OEcolampadius.

Agebantur Comitia Spiræ ſub initium anni 1529. ad quæ Ioannes Elector Saxoniæ Melanchthonem ſecum duxit, vt eius conſilio in negotio religionis vteretur. Quod cum OEcolampadius intelligeret, litteras ad ipſum dedit Baſileæ ſcriptas pridiè Calend. Aprilis; quibus hactenus, ait, priſtinam ſe neceſsitudinem conſeruare litterarum officijs ſtuduiſſe: Nunc verò in hac propinquitate, niſi pericula prohiberent, & Eccleſiæ negotia, ipſum fuiſſe ſalutaturum. Nec enim in terris quicquam ipſius colloquio ſibi gratius optatiuſque euenire poſſe; idque hanc potiſsimum ob cauſam, vt de rebus Eccleſiæ cum ipſo fideliter ageret, ſi forſan hoc ſchiſma per quoſdam inuectum è medio tolli poſsit. Interim, quia nihil hactenus ad frequentiores litteras reſponderit, vereri ſe, ne paulò poſt ipſum amicitiæ iam renunciaſſe intelligat: Quanquam id face-

Anno 1529 Comitia Spiræ.

Peucerus tract. hiſt. de Mel. per Reut. pag. 13

OEcolampadij litteræ ad Melanchth.

ANNO 1529.

facere non poſsit, niſi & Chriſto valedicat. Rogare ſe admodum, vt maledicorum effrenem licentiam inter Lutheranos remoretur. Non eſſe tantam inter vtroſque ſententiarum diſcrepantiam, quin inueniri poſsit conciliandi ratio, ſi modo contentiones ponantur. Certè anathematiſmis, exſibilationibus, ac fulminationibus nihil profici.

Reſponſio Melanchthonis.

Reſpondet ad hanc epiſtolam Melanchthon, Se ſemper OEcolampadiũ amaſſe plurimum, & ſingulari quadam pietate coluiſſe; neque dum mutaſſe animum. Interim iniuriam temporum, & diſſenſionem de Euchariſtiâ, veterem officiorum conſuetudinẽ impediuiſſe quidem; at beneuolentiam ſuã erga ipſum nequaquam labefactaſſe. Se ſpectatorem huius fabulæ magis hactenus extitiſſe, quam actorem: Et cauſas habuiſſe graues, cur ſe non miſcuerit tam odioſo certamini. Nullam interim vllius rei curam animum ſuum exercuiſſe magis, quam huius negotij: neque cogitaſſe modo, quid in vtramq; partem dici poſsit, ſed & veterum eâ de re ſententias inquiſiuiſſe; quandoquidẽ nolit alicuius noui dogmatis in Eccleſia, vel auctor exiſtere, vel defenſor. Cæterùm cũ omnia ſecum expenderit, quæ firmiſsima videantur in vtraque parte, non ſe poſſe, ait, Zvvinglianorum ſententiam amplecti; quod ipſius pace dictũ velit. Nullam enim firmam inuenire rationem, quæ conſcientiæ diſcedenti à proprietate verborum Chriſti ſatisfaciat. Cumque pro-

Certamen Euchariſticum fabulã appellitat.

Zvvinglij ſententiam reijcit.

proprietas verborum cum nullo fidei articulo pugnet, nullam ſatis magnam eſſe cauſam, cur ea deſeratur. Rogare ſe, dicit, vt conſideret, quãtam rem, quamque periculoſam ſuſceperit. Nimirum altercando veritatem amitti; quæ multò magis periclitetur in his tam violentis certaminibus. Satius eſſe, vt hac de re boni aliquot viri veniant in colloquium. Cogitet OEcolampadius, homines ingenioſos & prudentes interdum labi poſſe: Et in negotijs ſpiritualibus imprimis periculoſam eſſe ingenij fiduciam. Hæc Melanchthon ex Comitijs, quæ Spiræ tum agebãtur, indicta per Cæſarẽ duas potiſsimum ob cauſas, ſcilicet, vt de bello Turcico propulſando deliberaretur, deq; componendo religionis diſsidio, quod Lutherus eiuſq; diſcipuli per Germaniam excitarant.

ANNO 1529.

Altercãdo veritas amittitur.

Rationes Comitiorũ indictorũ.

Augebatur malũ iſtud quotidianis propemodũ incrementis, & populus miſerandũ in modum diſtrahebatur. Auctores verò diſsidij, qui, relictâ maiorũ fide, ſeipſos à ſede Romanâ diuulſerãt, nõ ab Eccleſiâ modo, ſed & inter ſe mutuo turpiter diſsidebãt. Alij enim Lutherũ ſequebantur, primũ turbarũ autorẽ; alij Zvvingliũ: Ex quibus vtriſq; tertia quędã nata eſt fanaticorũ & Anabaptiſtarũ turbulẽta factio: Vt omnis Nouatorũ exercit⁹ in tres turmas diuiſus eſſet, quæ ſe mutuo nõ min⁹, quã Eccleſiam odio capitali proſequebãtur.

Cam. fol. 111

Tres Sectariorum turmæ.

II. Feruebat autem ſub hoc tempus cumprimis inter Lutheranos & Zvvinglianos

ANNO 1529.

Pugna acris inter Luth. & Zvvinglianos.

Peucer.p.12

Capita cōtrouerſa.

acris pugna, vtriſque rerum ſuarum magno conatu ſatagentibus: quanquam Melanchthon immiſcere ſe noluit in illud certamen, vti diximus. Diſsidebant verò de Euchariſtia, de Baptiſmate, de peccato originis, alijſque de rebus. Et Lutherus quidem in confeſsione magnâ de Sacramento, quam anno ſuperiore proximo diuulgarat, Zvvinglianos, latâ ſententiâ, velut impios, blaſphemos in Deum, fanaticos, hæreticos, freneticos, à dæmonibus exagitatos diris deuouerat & condemnarat. Quod cū Catholici non ignorarent, hoc imprimis egerunt in Comitijs Spirenſibus, vt Saxo, Landgrauius, cæteriq; Lutherani Principes, Lutheri iudicium ſecuti, ſeſe diſiungerent ab hominibus tam impijs, eoſque velut Eccleſiæ perduelles & hæreticos condemnarent: Quod ab illis impetrari non potuit, metuentibus nimirum, ne ſi publicâ profeſsione Zvvinglianos hoſtiū loco mouerent, ea res Euangelio nouo, quod vtriq; profitebantur, infamiæ notam aſpergeret; & alij ab aliorum ſocietate diuulſi facilius in ordinem redigerentur.

Vanus Lutheran. metus.

Landgrauius Zvvinglio addictus.

Obſtabat imprimis magno zelo Landgrauius, qui Zvvinglianis admodum fauebat: Ideoque hoc laborabat totis viribus, vt diſsidium inter vtroſque, vel ſublata, vel ad tempus ſepoſita ſententiarum diſcrepantiâ ſopiretur. Cupiuiſſet & Melanchthon hoc ipſum fieri, verum difficultates videbat in iſto negotio propemodum inſuperabiles.

Nam

Digitized by Google

Nam vt diſcederent à ſententia Lutherani vel Zvvingliani ſperare non poterat: vt autem ſolida fieret coniunctio, vtriſque mordicus opinionem ſuam tenentibus, fruſtrà videbat expectari. Ne tamen damnarentur Zvvingliani, tum quidem à Landgrauio perſuaſus, impediuit; quod eos nondum auditos eſſe diceret, nec cauſam legitimo iudicio diſcuſſam. Interim ferre non potuit, vt cũ Lutheranis quodam ſocietatis nexu coniungerentur. Hæſit itaque perplexus admodum & anxius, velut inter ſaxum & ſacrum quod aiunt, eoſque nec pro ſocijs haberi voluit, nec in hoſtium numero cenſeri. Langrauius verò, vt erat iuuenis vehementis ingenij, & totus ardebat rapido quodã nouitiæ religionis affectu, tentandũ putauit, an poſſent vtrique ſententijs inter ſe collatis in eoſdẽ cancellos redigi. Itaq; ſolutis Comitijs, hoc eodem anno, ſub Autumnum ductores vtriuſq; partis præcipuos Marpurgum euocauit; qua de re paulò infra dicemus.

ANNO 1529.

Landgrauius meditatur cõcordiam inter Luth. & Zvvinglianos.

III. Interim decretum fuit in Comitijs, vt qui per Germaniam in religione nihil hactenus mutarint, deinceps quoq; nihil innouent vſque ad Concilii tempus: Qui verò doctrinæ, rituumq; mutationem induxerint, nec reſtituere poſsint abrogata ſine motu publico, ij nihil mutent in poſterum, donec cauſa hæc in Cõcilio diſcuſſa ſit atq; definita; vt nec Sacramãtariorum dogma recipiatur à quoquã, nec Miſſa vſpiam abrogetur; vt Anabaptiſtæ

Sleid. lib. 6.

Decretum de mutatione religionis.

De dogmatis Sacramentariorum.

Digitized by Google

ANNO 1529.

in erroribus obſtinati capite plectantur; vt Euangelium doceant, Eccleſiarum miniſtri iuxta probatam ab Eccleſiâ interpretationẽ, controuerſijs ad ſynodi cognitionem reiectis; vt pacem inter ſe colant Ordines, nec quiſquam alteri moleſtiam inferat religionis nomine. Decretum hoc diſplicuit Principibus Lutheranis; cui ſe nequaquam aſſentiri publicè, & ſolenniter ſunt proteſtati: Vnde Proteſtantium ſocietas originem habet in Germaniâ: quorum primi nominis erant Ioannes Elector Saxo', & Haſsiæ Landgrauius Philippus, vigintiquatuor annorum iuuenis. Hi verò, cum ſeſe factâ proteſtatione, à communi cæterorum Ordinum corpore præcidiſſent, nouam hanc ſocietatem quibus poſſent præſidijs muniendam cenſuerunt. Itaque per quoſdam cogitari cœptum fuit de fœdere cũ Heluetijs Zvvinglianis ineundo, qui coniunctionem huiuſmodi cum Lutheranis Principibus cupidè ſatis ambiebant.

Proteſtatio Principum contra Decretum.

Cogitant fœdus inire cum Heluetijs.

Hoc verò negotium Landgrauius pro ſuo in Sacramentarios affectu cumprimis vrgebat: Quod cum Melanchthon intelligeret, vehementer fuit perturbatus, venitque in mentem illi pœnitere, quod in Conuentu, cum de Zvvinglianis ageretur, conſilium ſeparationis non ſuggeſſerit; Nec grauiſsimam hanc animi perturbationem diſsimulare potuit; quemadmodũ epiſtola teſtatur ad Camerariũ ſcripta, poſtquã è Comitijs VVittẽbergã reuerſus eſt: Ex qua iſtius generis quædam

Melanchthonis perturbatio. *In ep. ad Cam p. 124*

ANNO 1529.

dā excerpo: Non dubito, inquit, quin magnoperè admireris, cur nihil ſcripſerim ad te ſub exitum Comitiorū. Ego verò, mi Ioachime, ita fui perturbatus, vt primis diebus penè extinctus ſim; omnes dolores inferni oppreſſerant me. Et infrà: Poſtea reſciui, cupere quoſdā cum noſtris & vrbe veſtrâ (Norinbergam dicit) fœdus facere. Ibi cœpi horribiliter angi: nollē enim à nobis defendi aliena. ἄλις γὰρ τῶν οἰκείων φροντίδων. Etſi, an ad huius defenſionem fœdus expetatur, nondū planè ſcio: ſed dū metuo omnia, mirabiliter animo conſternari cœpi. Et in illa ipsâ conſternatione ſenſi, quantum ſit vitij in quibuſdam. Dolebā item, quod nō ſtatim autor, vel certè ſuaſor ſeparationis fuiſſem. Cogitabam occaſionem datam eſſe, per quā latius ſerpat βεβηλότης. Veniebat in mentem, hanc rem Imperij & religionis mutationem afferre poſſe. Infinita ſunt, quæ me adhuc excruciant.

Cauſę alienationis à Zvvinglianis.

Cæterùm tribus potiſsimum cauſis motus fuiſſe videtur, vt à fœdere cum Zvvinglianis paciſcendo tā alienus eſſet; tum quod ipſorum dogma nouum eſſe iudicaret, & incognitum Eccleſiæ primitiuæ; tum quod ab eius propagatione magnam Imperio cōcuſſionem, imò & ruinam imminere perſuaſum haberet; demum quod ad tuendā religionem ciuilia pangi fœdera, tum quidē improbaret.

IV. De componendo diſſidio agitur.

Poſtquā ſolutꝰ fuit Spirēſis Cōuētus, cęptū eſt à quibuſdā de cōponēdo diſsidio cogitari, quod de Euchariſtię myſterio inter Saxones

 & Hel-

ANNO 1529.

Lãdgraui⁹ ſectarios Marpurgi ad Colloq. euocat.

Cam. in vit. Mel. pa. 120

Aeteſignani Lutheranorum & Sacrament.

Peuc. pag. 13.14.15.

& Heluetios exarſerat: Scilicet vt deinceps vtrique Romanam Eccleſiam animis viribuſque coniunctis fortiùs oppugnarent. Hoc verò negotium Philippus Haſsiæ Landgrauius, per Sacramentarios interpellatus, præ cæteris curæ habuit; qui primi nominis quoſdam vtriuſque ſectæ Doctores Marpurgum euocauit, facturus periculum, an cruentum hoc diſsidium componi poſſet. Venerunt iſtuc è Lutheranis Lutherus ipſe, Melanchthon, Ionas, Oſiander, Brentius & Agricola quidam: E Sacramentarijs verò Zvvinglius, OEcolampadius, Hedio, Bucerus. Voluit autẽ Landgrauius, vt ante congreſſum publicũ, bini & bini vtriuſq; partis de ſummâ rei ſeparatim colloquerẽtur, futurũ ratus, vt expeditior eſſet poſtmodũ actio publica, ſi pri⁹ alij priuatim aliorum animos pertentarent.

Landgrauij diſpoſitio inter Collocutores.

Cæterùm quia Lutherum & Zvvinglium feroci atq; impetuoſo ingenio eſſe nouerat, verebatur, ſi eos coniungeret, ne vel in ipſo actionis limine turbarũ aliquid aut incommodi naſceretur. Mandauit igitur, vt OEcolampadius cum Luthero; cũ Zvvinglio Melãchthon in colloquiũ veniret, quorũ vterq; mãſuetudinis & placidioris ingenij nomine cõmendabatur. Nec male ceſsit cõſiliũ: Siquidẽ Melanchthon Zvvingliũ, Lutherũ OEcolampadius temperie quadam & manſuetudine ita cohibuit, vt ſatis cõmodus eſſet primus hic cõgreſſus; in quo bini & bini ſeparatim, vti diximus, de controuerſis dogmatibus cõtulerunt.

Digitized by Google

tulerũt. Et quidẽ de pleriſq; capitibus vtcũq; conuentum eſt, de peccato originali, de virtute Baptiſmatis, de energiâ miniſterij eccleſiaſtici, de confeſsione priuatâ, alijsque nonnullis. Vnicum remanſit caput de Euchariſtia, quod ad publicam actionem reiectum fuit: In qua poſtquam Lutherus & Zvvinglius in colloquium venerunt, acris exorta fuit contentio. Ea verò cuiuſmodi fuerit, in vita Lutheri diximus.

ANNO 1529.

Dogma euchariſticum manet cõtrouerſum.

Sub finem actionis Sacramentarij multas SS. Patrum ſententias de ſcripto recitarunt, excerptas in hunc finem, vt eandem eſſe veterum Patrum, & ſuã de Euchariſtia ſententiam oſtenderent. Obtulerunt & Lutherani dicta Patrum eundem in finem congeſta, nimirum vt ſe prorſus idem ſentire cum Patribus Eccleſiæ veteris in hac controuerſia demonſtrarent. Atque ita Conuentus ille ſolutus fuit, dogmate de Euchariſtia non conciliato; quanquam eius gratia potiſsimum indictus erat. In diſceſſu, cùm ſibi mutuò valedicerent, Lutherani Sacramentarios pro fratribus agnoſcere prorſus recuſarunt; tametſi Zvvinglius hoc ipſum inſtanter, etiam profuſis vbertim lacrymis à Luthero peteret. Melanchthon verò paulò poſt de hoc colloquio litteras dedit ad Electorem Saxonem, eique breuiter totam rei geſtæ ſeriem perſcripſit.

Dicta SS. Patrum in vtramque partem allegantur.

Sacramentariorum votum de agnoſcẽdis fratribus.

Seln. contr. Pezel. f. 78.

V.

Cæterùm quę Lutherani ſub finem actionis Sanctorum Patrum dicta recitarunt, ea

Digitized by Google

ANNO 1530.

Ann. 1530. Melanchthon dicta SS. Patrum contra Sacramentarios typis mandat.

Lauat. hiſt. Sacr. p. 20.

Melanchthon congeſsit: quæ non diu poſt, vbi domum redijt, anno ſequente 1530. typis diuulgata fuerunt. Præmiſit autem epiſtolam ad Fridericum quendam Miconium, in qua manifeſtum eſſe dicit ex his teſtimonijs, quod Patres Chriſtum in Euchariſtia verè præſentem eſſe crediderint, Eccleſiam verò communiter hoc ſenſiſſe, quod Patres litterarum monumentis prodiderunt: Nec tutum eſſe, à communi ſententiâ veteris Eccleſiæ diſcedere. Ego, inquit, nouum dogma, quod maximam ruinam rerum maximarum ſecum trahit, ſine firmioribus teſtimonijs non velim profiteri. Graue eſt enim, ſuſtinere conſcientiam tantæ diſcordiæ. Meo quidem iudicio, magna eſt temeritas, dogmata ſerere, non conſultâ Eccleſia veteri. Hæc in præfatione: In fine verò, poſteaquam ad quendam Auguſtini locum reſpondit à Gratiano citatum, qui Sacramentarijs in ſpeciem fauere videbatur, Lectorem admonet, nullam ſe rationem inuenire ſatis firmam, cur ſit ab hac Patrum ſententia diſcedendum. Fieri poteſt, inquit, vt alia ſententia (Zvvinglianorum) blandiatur otioſo animo, quæ eſt magis conſentanea humano iudicio; præſertim ſic inſtructa, & ornata argumentis eruditè cogitatis. Sed quid fiet in tentatione, cùm diſputabit conſcientia, quam habuerit cauſam diſſentiendi à recepta ſententia in Eccleſia? Tunc iſta verba: Hoc eſt cor-

ANNO 1530.

corpus meum; fulmina erunt. Quid his opponet mens perterrefacta? Quibus ſcripturis, qua voce Dei muniet ſe, ac ſibi perſuadebit, neceſſario fuiſſe hic interpretandam metaphoram? Non ſatis periti videntur horum certaminum illi, qui tam facilè ferunt noua dogmata; qui ſic delectantur ingenio, vt magis admirentur vafrè cogitatas rationes, quam verba ſcripturæ. Ego ſcio quam leuiter in tentatione excutiantur nobis è manibus rationes illæ diſſentientes à ſcriptura, quantumuis antea viſę plauſibiles. Et accidit hoc in iſta controuerſia magis, quam in alijs; quæ vniuerſæ Eccleſiæ, ac toti Imperio minatur horribilem mutationem. Et infrà: Nullus locus ſcripturæ proferri poteſt, qui teſtetur, Chriſtum non eſſe in cœna, qui cogat interpretari verba Cœnæ allegoricè: Nec vſus Eccleſiæ veteris cogit ea interpretari allegoricè. Tantum repugnat verbis abſurditas, quæ impingit in iudicium rationis. Hæc non eſt ſatis magna cauſa, vt à verbis diſcedamus. Verba ſunt Melanchthonis, quæ recenſui hactenus: Ex quibus liquidum eſt, quæ de Euchariſtiæ Sacramento ſub hoc tempus illius fuerit ſententia; quam eodem anno, cùm in Comitijs Auguſtanis Proteſtãtium Confeſsionẽ ſcriberet, inter eius articulos retulit, ijs verbis explicatã, vt in Euchariſtia ſub ſpeciebus panis & vini verũ Chriſti corpus, verumq; ſanguinẽ adeſſe atq; exhiberi dicat, & damnet ſecus docẽtes, Sacramenta-

Melancht. ſentẽtia de Euchariſtia.

ANNO 1530.

mentarios ſcilicet, Svvenckfeldianos & Anabaptiſtas. Quanquam ſequentibus annis, etiam viuente adhuc Luthero, poſteaquam cum Caluino cœpit habere cõſortium aliam mentem induit, & in hoc capite Sacramentariorum partibus acceſsit: qua de re infrà ſuo loco dicemus.

CAPVT VI.

I. *Confeßio Lutherana Auguſtæ, Cæſari oblata, & per Catholicos confutata.*

II. *Collatio inter Catholicos & Proteſtantes ibid. ſed irrita.*

III. *Melanchthonis maximus mæror & triſtitia, eiuſque origo.*

IV. *Sententia Melanchthonis de iuriſdictione Epiſcopis reſtituenda, &c. cùm aliquot ep. ad diuerſos.*

V. *Lutheranorum querelæ contra Melanchth. cum literis ſpurcißimis Lutheri ad Spalatin.*

I. Comitia Auguſtæ. *Vide auth. cit. ad hunc ann. in vita Luth. locis citat.* Melanchthon Auguſtam comitatur.

FVIT, hoc anno 1530. Conuentus principum & Ordinum lõgè celeberrimus Auguſtæ Vindelicorum ad componendum in Germania religionis diſsidium indictus, ad quẽ Ioannes Elector Saxoniæ Melanchthonem ſecum adduxit, & præter hunc primi nominis aliquot Lutheranæ ſectæ concionatores. Lutherum verò, ne Cæſarem grauius offenderet, in itinere Coburgi manere iuſsit, qui hæſit iſthic in arce principis toto Comitiorum

tiorum tempore. Cæterum in his Comitijs Lutherani principes,& ciuitates quandam Cæſari Confeſsionem obtulerũt nouitiæ religionis,quam abiecta maiorum fide,Lutheri ductum ſecuti, non ita pridem ſuſceperũt. Eam confeſsionem Lutherus Torgæ concepit primum, vel delineauit potius in ſeptendecim articulos diſtinctam ; Melanchthon verò poſteà mutato nonnihil articulorum ordine, quibuſdam etiam additis perpoliuit.

ANNO 1530.

Confeſſio Cæſari offertur.

Factum hoc eſt Auguſtæ, priuſquam Comitiorum fieret initium;Nam Saxo cum ſuis maturius iſtuc venit,quam Cæſar, Ferdinãdus,& cæteri principes: Vnde Melanchthon occaſionem habuit, vt per otium paulò aliter diſponeret Lutheranæ confeſsionis articulos , eoſque fuſius & accuratius pertractaret. Quod dum fecit,faſtidij nõnihil & moleſtiæ perferendum fuit, propterea, quod & reliqui Lutherani tam principes quam ciuitatum moderatores ſuas confeſsiones in medium proponerẽt, quæ Melanchthoni, dum Confeſsionem adornaret offerendam Cæſari, magno cum tædio perlegendæ fuerunt omnes,& ad cenſuram reuocandæ. Cùm enim hæc Comitia per Cæſarem ad componẽdum de religione diſsidium indicta non ignorarent, ſinguli principes , & magiſtratus vrbiũ concionatoribus ſuis in mandatis dederant, vt doctrinæ ſummam per capita digeſtã ſcripto complecterentur. Hinc natæ ſunt variæ cõfeſsiones iſtæ,quas diximus, quæ Melãchthoni

Confeſſionis compilator Melanchthõ.

ANNO 1530.

thoni non ſine faſtidio euoluendæ fuerunt mandatu principum,& vna quædam ex omnibus illis conſarcinanda,quam Cæſari Proteſtantes in his Comitijs obtulerunt.

Camer. in vit. Mel. pag. 131.

Fuit autem Melanchthonis conſilium, vt hæc Confeſsio non Principum & ciuitatum, ſed concionatorum nomine in publicum referretur: Id magis iudicabat decere; quandoquidem religionis doctrinæque profitendæ curam,& officium ad Eccleſiæ miniſtros potius aut Theologos pertinere, quam ad principes & politicos vrbium magiſtratus arbitrabatur. Verum hoc non potuit obtineri,tum quod futurum exiſtimaretur, vt principum nomen auctoritatem atq; ſplendorem huic actioni conciliaret; tum verò quod principes & magiſtratus ſupremã Eccleſiæ curam,& poteſtatem conſtituendę religionis,per concionatores conceſſam, vſurpatamque hactenus, eripi ſibi nollent.

Cur Principum nomine Confeſſio oblata?

Cæterum vniuerſam huius rei geſtæ ſeriem, tum quid porrò poſt oblatam Confeſſionem inter Catholicos & Lutheranos in his comitijs actum ſit de religione, commemoratũ à nobis eſt prolixius in vita Lutheri, qui cauſam hãc, veluti ſuam vnius in Auguſtano theatro per principes ſibi deuinctos,& concionatores ſuæ factionis tanquam emiſſarios egiſſe videtur. Huic ceu Moſi cuidã Lutherani ſcribunt Melanchthonem velut Aaronem alterum diuinitus adiunctum; qui nõ ſolus quidé, ſed inter reliquos præcipuus ex-

Melanchthõ Aaroni comparatus.

Matheſ. in vita Luth.

parte

parte Lutheranorum, abſente Luthero, totã actionis molem ſuſtinuit. Habuit verò adiunctos ſibi Ioannem Brentium, Iuſtum Ionã, Georgium Spalatinũ, Erardum Sneppiũ, Ioannem Agricolam Islebium: licet in ijs nõ multum habuit præſidij; quemadmodum ipſe queritur in litteris 27. Iul. de communi rerum ſtatu ſcriptis ad Lutherum, qui ſolus, vti diximus, actiones omnes ac cõſilia de religione moderabatur. Quod vt faceret, datis ad eum litteris eodem menſe petijt, priuſquã actionis de conciliandis dogmatibus fieret initium. Nos, inquit, hic ſoli, ac deſpecti infinitis conflictamur periculis. Oro igitur te, vt reſpicias vel nos, qui certè autoritatem tuam in maximis rebus ſequimur, vel Rempublicam, & non recuſes legere noſtras litteras, & reſpondere; tum vt gubernes noſtras actiones, tum vt conſoleris nos.

ANNO 1530. Duces Colloquii.

In ep. Mel. f. 14. & 21.

Melancht. moderator actionis.

Scripſit, vti diximus, Melanchthon Confeſsionem ipſam; quam noluerunt tamen offerre principes, Saxo cumprimis, niſi recenſitam à Luthero, & ipſius calculo probatam. Igitur Saxo Coburgum eam miſit, adiunxitque litteras ad Lutherum; qui cũ euoluiſſet Confeſsionem hanc, nihil in ea mutandum iudicauit; niſi quod in exemplari latino ad decimum articulum Sacramentariorum cõdemnationem adiecit, his verbis conceptam: Et damnamus ſecus docentes. Alioquin offerendam cenſuit, vti ſcripta erat per Melanchthonem, verbo non mutato, teſtatus ſe

Confeſſio Auguſtana Luth. datur examinanda.

Marbach. in expl. ver. Cœnæ ca. 6. fol. 549.

talem

ANNO 1530.

talem in ſcribendo lenitatem adhibere non potuiſſe.

Catholicis Theologis datur diſcutienda.

Poſtquam lecta fuit in conceſſu Principum, ac deinde Cæſari porrecta Confeſsio, placuit eam Catholicis quibuſdam Theologis examinandam dare, & qua pugnaret cum receptis Eccleſiæ dogmatibus confutandam. Hi fuerunt Ioannes Faber Viennenſis Epiſcopus, Ioannes Eccius, Ioannes Cochlæus, alijque nonnulli; qui quoſdam illius articulos, velut Catholicæ doctrinæ conformes approbarunt: Inter quos præter primum de myſterio S. Trinitatis, & decimus fuit de Cœna domini: quem ijs verbis conceperat Melanchthon, vt in Euchariſtiæ Sacramento non Chriſtum modo verè prꝗſentem eſſe, ſed & ſubſtantiam panis ac vini in Chriſti Corpus & ſanguinem conuerti profiteretur.

Dogma Melanchthon. de Euchariſtia.

Reliquos verò articulos, in quibus hæc Cõfeſsio à probatis Eccleſię Catholicę dogmatibus in diuerſum abit, breuiter & ſolidè cõfutarunt, oppoſito ſcripto non admodum prolixo, ſed breui neruoſoque; quod fundamenta continebat dogmatum Catholicorũ, è ſcripturis ſacris, Sanctorumq; Patrum monumentis, decretis Conciliorum, & perpetua nationum atque ætatum omnium conſenſione deſumpta. Atque hoc ſcriptum Cæſaris & Catholicorum Ordinũ iudicio prius approbatum, eorundem nomine tertio Augusti lectum fuit in conſeſſu publico, vnaq; moniti Proteſtantes, vt abdicatis erroribus ad re-

Confutatio Catholicorum.

Proteſtantes admonentur de abdicandis erroribus.

ad reliquos Ordines ſe rurſus adiungerēt, & ad communionem reuerterentur orbis vniuerſi Chriſtiani, à quo ſeceſsionem fecerint, ad ſanctam maiorum fidem, cuius fundamenta in hac confutatione ex verbo Dei ſacriſque litteris ſolidè ſint demonſtrata. Lutherani verò confutationis huius exemplum ſibi dari poſtularunt: Quod Cæſar non abnuit quidem; conditionem tamen adiecit per Palatinum, vt Proteſtantes ipſi ſcriptum hoc legerent, nec typis illud diuulgari paterentur, nec deſcribi per alios, ſine Cæſaris ipſius permiſſu.

ANNO 1530.

Petunt ſibi dari Confutationē.

II. Intercedi-tur ab Ordinibus.

Cum has conditiones illi recuſarent, & pertinaciter quidem, intercesſerunt tandem è principibus nonnulli, rogaruntque Cæſarem, vt ipſius voluntate periculum ſibi facere liceret, num quæ poſsit inueniri ratio cōponendi diſsidij, quod Proteſtantes à reliquis Ordinibus diuulſerat. Aſſenſit, vt rem tentarent, Cæſar, qui deſiderio ſopiendi huius incendij totus ardebat. Igitur delecti fuerunt ex Ordinum ſenatu ſeptendecim, qui cum Proteſtantibus agerent, ijſque perſuaderent quibus poſſent argumentis, vt, poſitis opinionibus, quibus erant imbuti, ſeſe denuò cum reliquis Ordinibus coniungerent, & ſponte ſua redirent ad communionem illius fidei, quam à maioribus vtrique velut per manus traditam acceperant. Hac de re ſuauiter & benignè cum Proteſtantibus actum fuit à ſexto Auguſti vſque ad vn-

Delecti Ordinum.

Digitized by Google

ANNO 1530. decimum eiuſdem menſis diem. Verba fecit delectorum nomine Ioachimus Elector Brandeburgicus, princeps, ſi facundiam ſpectes, cùm ſummis oratoribus comparandus, cui Melanchthon ipſe Pericleam eloquentiam tribuit. Quanquam verò delecti multum laborabant, vt qui ſeceſſerant proteſtantes, ad reliquos ſe rurſus adiungerent; fecit tamen pertinacia iſtorum, quos Lutherus totos faſcinarat, vt irritus eſſet hic conatus.

Ioach. Brandeb. facundia.

Fruſtra agunt.

Quando igitur hoc non ſucceſsit, alia viâ tentandum hoc negotium nonnulli cenſuerunt. Delecti ex vtraque parte ſeptem; duo nimirum principes cum totidem Iurecõſultis, & tres Theologi, qui placidè conferrent de dogmatibus, & articulos, de quibus alia Catholicorum erat, quam Lutheranorũ ſententia, dexteritate quadam inter ſe conciliarent. In hoc congreſſu, qui verba faceret, à Catholicis Eccius deſignatus fuit, à Lutheranis Melanchthon. Deinde cœptum eſt agi decimoſexto Auguſti: Et initia quidem ſatis auſpicata videbantur; quanquam exitus actionis aſperior fuit & durior, quam ex ingreſſu futurum æſtimâris. Principio, dum alij aliorum verba benignè interpretantur, ita ſucceſsit conciliandi ſtudium, vt ex articulis Auguſtanæ Confeſsionis vno & viginti, qui ad fidem pertinent, quindecim vtriuſque partis aſſenſu conciliati viderentur. Nec vnquam Lutherani poſt

Collocutorum ordo minuitur.

Quindecim articuli conciliati.

hanc

Digitized by Google

hanc actionem tam propè ad ſententiam Catholicorum in dogmatibus acceſſerunt, quam in hoc ſeptenorum Colloquio factum accepimus. Quanquam ſub finem, vbi ventum eſt ad vltimam Confeſsionis partem de abuſibus, actio nonnihil incruduit, animis vtrinque zelo quodam ferueſcentibus.

ANNO 1530.

Cæterùm vt de reliquis etiam articulis expeditior eſſet agendi ratio, viſum fuit è re futurum, ſi collocutorum numerus in arctum denuò contraheretur. Itaque duo principes & totidem Theologi vtriuſque partis ab actione fuerunt ſubmoti, vt è ſeptenis collocutoribus terni modo remanerent. E Catholicis Eccius, & duo Iureconſulti, è Lutheranis Melanchthon cum duobus itidem Iureconſultis. Hi vigeſimoſecundo Auguſti nouæ actionis fecerunt initium; in qua nihil amplius alij ab alijs impetrarunt, quam vtrique conceſſerant pridem, cùm ſepteni colloquerentur. Atque hæc poſtrema fuit actio, quæ tandem poſt multam altercationem exeunte Auguſto finem habuit.

Collocutorum numerus iterum contrahitur.

Chytr. in hiſt. Aug. Conf. f. 282.

In vanum laborant.

Cæterùm Melanchthon, cuius vitam ſcribimus, ab initio Comitiorum, imprimis verò ſub illud tempus, quo Cæſari Confeſsio Proteſtantium oblata eſt, triſtis admodum fuit, adeoque conſternatus, vt ingentem animi mœrorem aſsiduis penè lacrymis, & mœſtis ſermonibus inter ſuos teſta-

Melanchth. mœror.

Chytr. in hiſt. Aug. Conf. f. 72. 75. 132.

Digitized by Google

ANNO 1530.

Luth. monetur de conſolãdo Melancht.

tum faceret. Quâ de re Ionas Lutherum non ſemel per litteras admonuit, rogans admodum, vt Melanchthonem animo deiectum, datis frequenter litteris erigat, cuius maiorem eſſe triſtitiam ſcribit, quam vt ſociorum conſolationibus ſuſtentari poſsit. Nec ipſe Melanchthon hanc animi perturbationem ad Lutherum diſsimulauit, vt litteræ quædam teſtantur, quas id temporis ſcripſit. Ad huc, inquit, is ſtatus fuit noſtrarum rerum, vt magnam partem temporis in lacrymis hic conſumpſerimus. Hæc Melanchthon vigeſimo ſexto Iunij, cùm pridie oblata eſſet Proteſtantium Confeſsio. Paulò poſt menſe Iulio ad Lutherum ſcribens, epiſtolam his verbis orditur: Verſamur hic in miſerrimis curis, & planè perpetuis lacrymis. Quin & exemplo ſuo deiecit aliorum animos, Brentij cumprimis, quem plorando & ipſum plorantem fecit, vt epiſtola teſtatur, quam 25. Iunij ſcriptam in hunc modum concludit: Brentius aſsidebat hæc ſcribenti, & quidem lacrymans. Is iubet tibi aſſcribi ſalutem.

Chytr. in hiſt. Aug. Conf. f. 138.

In ep. Mel. fol. 21.

Brentius itidẽ lacrymatur.

Chytr. in hiſt. Aug. Confeſſ. f. 73

Fecit autem Lutherus, quod à Iona monitus fuit, & Melanchthonem frequentioribus litteris erigere conatus eſt; ſed ſurdo narrauit fabulam; quemadmodum in epiſtola quadam 30. Iunij ſcripta, velut expoſtulabundus eidem obijcit. Hunc verò ſummum animi mœrorem & admirabilem triſtitiam

Luth. ſolatur Melanchth.

Chytr. in hiſt. f. 136.

ſtitiam veriſimile eſt non aliundè, quam ex difficili conſcientiæ lucta proueniſſe. Videbat, quo zelo ferueret Catholicæ religionis Cæſar pijſsimus, & quanto ſopiendi huius incendij deſiderio accenſus eſſet. Nouerat contrà ſummam Lutheri pertinaciam & obſtinationem, quem ſciebat eo ingenio eſſe, vt Catholicis nihil prorſus concedendum exiſtimaret. Iam verò ſi fœdum hoc religionis diſsidium in his Comitijs non componeretur, triſtes videbat procellas, & ingentem rerum omnium perturbationem imminere. Hinc ille tantus angor, & inſignis perplexitas Melanchthonis animum occupauit; quam procul dubio non parum auxit cogitatio dè medijs componendi diſsidij, cùm ipſe teſtimonio conſcientiæ victus, priuſquam ventum eſt ad actionem de conciliandis dogmatibus, pacis ſtudio Catholicis aliquanto plus concedendum iudicaret, quàm ſocios & Lutherum velle nouerat: quod inter collegas minimè diſsimulauit. Vnde in Collegio vel ſynedrio Lutheranorum exorta fuit contentio, reliquis facilitatem eius & mollitiem improbantibus: Qua de re Ionas Lutherum ſecretò velut in aurem admonuit, cum hiſtoriam oblatæ Confeſſionis perſcriberet. D. Philippus, inquit, optimo animo in hac cauſa cautè & pedetentim ambulat, & quamplurima cupit poſthabere publicæ paci. Et proximè de

ANNO 1530.

Cauſæ triſtitiæ & perplexitatis Melanchthonis.

Querelæ Lutheranorum ſuper mollitie Melancht.

Chytr. in hiſt. Conf. fol. 74.

 Impe-

ANNO 1530.

Imperio & iuriſdictione epiſcoporum rixati ſumus : quod apud te ſic ſuſurro.
„ Hæc Ionas ad Lutherum ſub finem Iunij Confeſsione iam oblata , cùm in Conſiſtorio Lutheranorum deliberaretur , quibus in rebus cedendum eſſet Catholicis, quibus non eſſet cedendum. Ibi Melanchthon epiſcopis iuriſdictionem cenſuit reſtituendam , & alia quædam concedenda pacis ſtudio : quod cum cæteris vehementer diſpliceret , orta eſt , quam diximus , inter Lutheranos contentio. Neque verò ceſsit Melanchthon , ſed in ſententia perſtitit immotus, quod quidem ad iuriſdictionem attinet; vti paulò poſt dicemus. Atque ea res, menſe Iulio, frequentioribus in conſultatione rixis occaſionem dediſſe videtur. Quod cum Luthero innotuiſſet , litteras ad Melanchthonem exaratas tertio Auguſti , quibus ad quæſtionem quandam reſpondet de traditionibus, hoc ſarcaſmo claudit : Noua hic nulla ; niſi quod Auguſtæ Cæſari noua domus ædificatur , vt multis annis in Germaniâ commoretur ; Deinde, quod ſint inter
„ noſtros Auguſtæ, Philippum, Ionam , &
„ totum Collegium magnæ turbæ. Vale , ex
„ eremo.

Melancht. de iuriſdictione reſtituendâ opinio.

Chytr. in hiſt. Confeſſ. fol. 170.

Luth. ridiculus.

IV. Poſt, vbi ventum ad colloquium , in quo de conciliandis dogmatibus inter delectos vtriuſque partis actum fuit , Melanchthon conſcientiæ genijque ſui ductum ſecutus, autoritatem in Sacerdotes & Eccleſiæ miniſtros,

Melancht. firmus in opinione.

Digitized by Google

ſtros, adeoque iuriſdictionem eccleſiaſticam epiſcopis omnino reſtituendam iudicauit. Qua de re in ſcripto quodam à delectis Lutherannorum, ad vigeſimum Augusti Catholicis oblato, hæc verba leguntur: Semper iuriſdictionem & poteſtatem epiſcopalem pro noſtra parte conſeruare ſtudemus, manifeſtis tamen abuſibus non probatis. " Curabitur autem vt debita obedientia epiſcopis exhibeatur & conſeruetur, nempè, " vt parochi & prædicatores noſtri Ordinarijs locorum præſententur: Item ſi presbyter exceſſum reprehenſione dignum admiſerit, eum Ordinario vi epiſcopalis poteſtatis, ſine vllo impedimento corrigere licebit: Item eccleſiaſtica iuriſdictio Epiſcoporum in cauſis, quæ ad forum eccleſiaſticum pertinent, non impedietur: Item Epiſcopalis excommunicatio in cauſis ad Eccleſiaſticam iuriſdictionem pertinentibus non impedietur, ſi iuxta ſacram ſcripturam exerceatur. Hæc Melanchthon in reſponſione ad media concordiæ per Catholicos propoſita. Fluctuabat & in alijs quibuſdam capitibus, veluti Catholicis aſſenſurus; præſertim cum de Miſſa priuata, de Canone, de communione alterius ſpeciei, de confeſſione delictorum, de cœlibatu, de votis, de ceremonijs eccleſiaſticis diſceptaretur; Quanquam Lutherum nouerat ijs de rebus nihil conceſſurum. Conſenſerat ille quidem in hanc eccleſiaſtici iuris reſtitutionem:

ANNO 1530. de iuriſdictione reſtituendâ. *Chyt. in hiſt. Confeſ. fol. 264.*

Dogmata in quibus Melanchth. dubius.

ANNO 1530.

Luth. incõſtantia.

quemadmodum Melanchthon in litteris ad Camerarium ſcribit, & ad Hieronymum Ebnerum, Reipubl. Norinbergenſis Conſulem: At poſtea, cùm omnes in ipſum concionatores inſurgerent, reſilijt ab inſtituto, atque omnia pacis conſilia turbauit. Melanchthon verò, quod in hoc genere ſemel largitus erat, non reuocauit; tametſi quo minus ſuccederet ipſius conſilium, importunis Lutheranorum clamoribus impeditum fuit. Alioquin ſi reddita fuiſſet Epiſcopis inſolidum iuriſdictio, Lutherani quodam Eccleſiaſticæ hierarchiæ nexu certis conditionibus adhæſiſſent Eccleſiæ Romanæ, forſan ad Bohemorum inſtar, qui ſacerdotes habent à Catholicis Epiſcopis ordinatos. Huc ſanè ſpectaſſe Melanchthonis conſilium, nec ipſi Lutherani diffitentur. Cùm enim hac de re fama ſpargeretur, mirum quanta continuò fuerit inter eos exorta trepidatio, quantus metus. Nec aliter hoc factum acceperunt zelotæ quidam, quam ſi defeciſſet ad Catholicos Melanchthon, vel hoſtibus arcem euangelij, Romanoque Pontifici prodidiſſet. Teſtantur hoc epiſtolæ quædam ab ijs ſcriptæ de hoc negotio, quos Melanchthon habuit inter coniunctiſſimos. Hi ſummum præ ſe dolorem ferebant, quod eò prolapſus eſſet nimio pacis ſtudio, vt abiectum pridem Pontificiæ dominationis iugum (ſic loquebantur iſti) euangelicorum ceruicibus imponere denuò conaretur: Quæ

Conſilium Melancht. in reſtitutionem iuriſdictionis.

Luth. metus & trepidatio.

Quæ res ſi ſuccederet, actũ eſſe de Euangelio clamitabant.

Inter eos verò, quibus Melanchthon arctiſsimæ neceſsitudinis vinculo iunctus erat, Ioachimus Camerarius, vel ex primis habebatur; quem Vincentius quidam Obſopæus datis litteris rogauit enixè, vt quę multorum ſermonibus ferebantur de Melanchthonis & cæterorum mollitie in concedendis ijs, quæ minimè oportuerit, certius exploraret. Aiũt omninò, inquit, Obſopæus iſte, ſi conductus quantâ ipſe voluiſſet pecuniâ à Papa eſſet, nunquam illius dominationem melius potuiſſet aſſerere. Vocant quidam Achitophelica conſilia: alij, qui modeſtiores ſunt, Eraſmica: vt ego puto, propria illius. Nemo enim aliter ſentit, quam illum contrà omnium voluntatem, reclamantibus etiam apertè quibuſdam fortioribus, tamen obtinere, quod voluerit, & conditiones proferre.

Hæc ille Camerarius, perlectis litteris, Ioannem Agricolam Iſlebium interpellandum cenſuit, qui Melanchthoni in Auguſtanis deliberationibus inter cæteros adiunctus erat. Hunc igitur ſummoperè rogat, adeoque obteſtatur tranſmiſsis Obſopæi litteris, quas epiſtolæ ſuæ incluſit, vt ſe de toto hoc negotio faciat certiorem, & quid huius actum ſit, vel conceſſum aduerſarijs in Auguſtano congreſſu, verè ſine fuco perſcribat. Scripſerat eadem de re iam antè Sacranus quidam ad Melanchthonem, & durius cum

ANNO 1530.

Camerarius Melanchthoni coniunctiſſimus. *Chyt. in hiſt. Confeſ. fol. 308. Cam. in vit. Lut. pag. 135*

Obſopęi de Melanch. litteræ.

Fol. 307. Camerarij ad Agricol. de hoc ſcriptum.

Fol. 304. Itẽ Sacrani ad Mel.

Digitized by Google

ANNO 1530.

eo expoſtulauerat, nouâ quadam vſus & inuſitata verborum aſperitate. Cum itaque referret Illebius, quid à Camerario rogatus eſſet, vnaque litteras ipſius oſtenderet, & Obſopæanas inuolutas, reſpondendum putauit homini ſui amantiſsimo, & quid rei eſſet, liberiore calamo perſcribendum.

Fol. 305.

Melancht. Camerario acta Colloquij perſcribit.

Dedit igitur ad Camerarium litteras Melanchthon ipſe pridiè Calend. Septemb. cum poſtrema collocutorum actio iam eſſet abſoluta, quibus omnia quæ acta fuerant in Comitijs, communicato cum ijs cõſilio, peracta ſcribit, qui ſimul adhibiti fuerint ad hæc negotia: Nec vllos tum quidem hac de re fuiſſe ſermones; quos primum natos ait, poſtquam patefactum ſit, quid Epiſcopis concedatur. „Hoc, inquit, malè habet ſcilicet quoſdam immoderatiores, reſtitui πολιτείαν Eccleſiaſticam: hoc interpretantur reſtitutionem dominationis Pontificiæ. Non ignoro, cur tantũ abhorreant ab hoc conſilio. Aegrè patiuntur ciuitates reduci in vrbes, illã Epiſcoporum dominationẽ. Et ſapiunt: ſed quo ore eripiemus eis, ſi nobis permiſerint doctrinam? Quid? quod omnia, quæ largiti ſumus, habent huiuſmodi exceptiones, vt hoc metuam, ne Epiſcopi exiſtiment, offerri ῥήματα ἄνευ ἀλφίτων. Sed quid potuimus aliud? Quanquam vt ego, quod ſentio dicam: Vtinam, vtinam poſsim non quidem dominationem confirmare, ſed adminiſtrationem reſtituere Epiſcoporum? Video enim, qualem

lem ſimus habituri Eccleſiam, diſſolutâ politiâ Eccleſiaſticâ. Video poſteà multo intolerabiliorem futuram tyrannidem, quam antea vnquam fuit. Adhæc nihil adhuc conceſsimus aduerſarijs, præter ea, quæ Lutherus cenſuit reddenda, re bene & diligenter deliberata ante conuentum. Neque ego non additurus eram aliquid, quaſi auctarium publicæ pacis cauſâ. Hæc Melanchthon ad Camerarium vltimo Auguſti.

ANNO 1530.

Melancht. ad Luth. epiſtola. *Chyt. in hiſt. Conſ. f. 306.*

Poſtridie verò, Calend. Septemb. inquam, epiſtolium ſcripſit ad Lutherum, quo finem poſtremo colloquio tandem impoſitum ſignificat. Inter cætera, Non credis, inquit, quanto in odio ſim Noricis, & neſcio quibus alijs, propter reſtitutam Epiſcopis iuriſdictionem: Ita de ſuo regno, non de Euangelio dimicant ſocij noſtri. Et quidem ad Noricos quod attinet (ſic vocat Norinbergenſes) ij dolenter admodum tulerunt & indignè, quod eò prouectus eſſet Melanchthon, vt miniſterium Lutheranum, & paſtores, quos vocant euangelicos, Epiſcoporum iuriſdictioni rurſus ſubijceret. Itaque cum ſcriptum illud perlegiſſent, quod 20. Auguſt. Lutheranorum nomine Catholicis oblatum diximus, re cum concionatoribus deliberatâ cenſuram ſcripſerunt, quæ confeſtim Auguſtam miſſa fuit ad Proteſtantes. In eâ verò punctim reſpondent ad omnia, quæ Melanchthon, contra quam ipſi faciendum iudicabant, ſtudio concordiæ largitus erat,

Noribergenſiũ indignatio ob Melancht. mollitiem.

Ibid. fo. 297.

Eorum cenſura adiuncta Confeſſioni.

Ea

ANNO 1530.

Summa cenſuræ.

Ea ferè ſunt: De religioſis vtriuſque ſexus in diuino cultu, & Catholicæ religionis exercitio, non turbandis: De tribus pœnitentiæ partibus agnoſcendis: De Euchariſtia non exhibendâ, niſi ijs, qui contriti ſint, & delicta per confeſsionem prius expiarint: de ieiunijs, quadrageſimâ, alijſque ceremonijs in cultu diuino reſtituendis: De feſtis Sanctorum, & Litanijs Catholicis in diebus rogationum inſtaurandis: tum illud, quod poſtremo loco ponunt, de iuriſdictione Catholicis Epiſcopis in Eccleſiæ Lutheranæ miniſtros reſtituenda: Quæ omnia velut Euangelio repugnantia ſimul, & ſemel improbant;

De iuriſdictione grauis quiritatio.

Imprimis de iuriſdictione grauiter quiritantur, quam Epiſcopis hoc ſcripto multo ampliorem permiſſam eſſe dicunt, quam vnquam auſi fuerint hactenus optare; imò ampliorem, quam habuerint vnquam. Ac ſi vnicus hic articulus valere debeat & ſubſiſtere, nullam aiunt excogitari potuiſſe ſubtiliorem & compendioſiorem viam, breui temporis ſpatio, Euangelium penitus delendi.

Melanchthon conatur placare Noribergenſes.

Chyt. in hiſt. Confeſſ. fol. 309. 310.

Melanchthon vbi Norinbergenſes moderatione ſuâ, quam ἐπιείκιαν appellare conſueuit, grauiter offenſos intelligeret, vt eos ſibi redderet placatiores, ſuggeſsit Eraſmo cuidam Ebnero, Hieronymi Ebneri, Conſulis Norinbergenſis filio, qui per id tempus Auguſtæ morabatur, vt de negotio hoc ſcriberet ad parentem, & cauſam explicaret plenius,

nius, quibus ipſe permotus hanc concordiæ viam ingreſſus eſſet. Ne verò aberraret Ebnerus iunior, ipſe Melanchthon epiſtolam compoſuit, quam alter deſcriptam miſit ad parentem conſulem. Scis, inquit, inſtitutum eſſe colloquium de dirimendis controuerſijs religionis. Mitto igitur tibi vtriuſque partis ſcripta, ex quibus hiſtoriam eius colloquij magnâ ex parte cognoſces: Videbis etiam, quantum aduerſarij noſtri putauerint concedendum eſſe. Et his conſilijs ſcio Philippum vſum eſſe, non tam metu periculi ac publici motus, quam quod perpetuò ita ſenſit, prodeſſe ad poſteritatem, ne diſſoluatur prorſus Eccleſiaſtica politia. Et habet huius opinionis ſuæ non ſolum rationes magnas, ſed & grauiſsimos autores. Paulò poſt: Quare miror, tam iniquos de eo ſermones ſpargi apud vos, quod parùm conſtanter defenderit has partes, & quod gratiam apud aduerſarios inire cupiat. Iterum: Ignoſci debet his, qui videntur eſſe cupidiores pacis: Et tamen Philippus etiam alijs rationibus mouetur, quare reſtitutam Epiſcoporum autoritatem velit. Etiamſi omnia tranquilla erunt, tamen mira diſsipatio erit Eccleſiarum ad poſteritatem, niſi iterum iam coniungantur, & habeant certos Epiſcopos, qui cogantur diligentius curare Eccleſias, quã olim curauerunt. Hæc Ebnerus iunior, vel Melanchthon verius ſub Ebneri laruâ ad Conſulem Norinbergẽſem. Fuit hoc ſub initium

ANNO 1530.

Scribit ad eoſdem.

Cauſæ inuehendæ iuriſdictionis.

Septem-

ANNO 1530.

Septembris, cum ſoluto iam colloquio de pace politicâ inter Catholicos & Proteſtantes vſq; ad tẽpus Cõcilij variè, diſceptaretur.

Scribit ad Camerariũ de iuriſdictione. *Ibid. fo. 309*

Melanchthon interim denuò litteras dedit ad Camerarium ſuum quinto Septembris, in quibus, Ego, inquit, optimo animo ſemper putaui iſta concedenda eſſe Quo iure enim licebit nobis diſſoluere πολιτείαν eccleſiaſticam, ſi Epiſcopi nobis concedant illa, quæ æquum eſt eos concedere? Et vt liceat, certè non expedit. Semper ita ſenſit ipſe Lutherus, quem nulla dè causâ quidam, vt video, amant, niſi quia beneficio eius ſentiunt ſe Epiſcopos excuſsiſſe, & adeptos libertatem minimè vtilem ad poſteritatem. Qualis enim, cedo, futurus eſt ſtatus ad poſteros in Eccleſiâ, ſi omnes veteres mores ſint aboliti, ſi nulli certè ſint præſides? Hactenus Melanchthon.

V.

Lutheranorũ querelæ apud Lutherum. *Chyt. in hiſt. Confeſ. fol. 311.*

Cũ igitur Lutherani paſsim intelligerent, prorſus ita ſe habere, quæ de iuriſdictione Catholicis Epiſcopis reſtitutâ ſpargebantur, Septembri mẽſe Lutherũ, velut vnicũ libertatis Euangelicæ vindicem, in hoc cõmuni periculo tragicis clamoribus interpellarunt, quiritãtes rem eſſe deſperatam; Melanchthonẽ & cæteros omnia prodidiſſe publicæ tranquillitatis gratiâ; iamq; ab illis plus periculi, quã ab aduerſarijs impendere; & maius fore negotiũ in his cõpeſcendis, quã in repellẽdis hoſtibus. Hęc & id genus alia, cũ Luthero per quoſdam magni nominis importunè ſatis &

Lutheri reſponſio.

per-

pertinaciter obijcerentur, in hæc verba tandem ille prorupit: Si res ad eum modũ ſe habet, certè diabolus inſignem diſsipationẽ inter nos ipſos fecit. Igitur importunitate ſuorũ & violentiâ ſuperatus, litteras dedit tandẽ, non ad Melanchthonem, cuius vnius culpâ proditam Euangelij cauſam omnes vociferabantur, ſed ad Ionam, 20. Sept. ſcriptas; in quibus tonitrua, fulgura, tragicoſq; clamores multorum ad ſe deferri ſcribit de rebus cõmunibus, quaſi aduerſarijs omnia concedantur, & res Euangelica in magnum ſit diſcrimen adducta. Itaq; quid acciderit in hoc genere, num quid amplius ſit conceſſum, quam poſtremis litteris perſcripſerant, poſtulat edoceri. Quia verò frequentiores rixas inter Melanchthonem, cæteroſque fuiſſe nouerat, ad concordiam eos cohortatur. Videte, inquit, ne id cõmittatis, vt inter nos ipſos ſchiſma oriatur. Et paulò poſt: Non ſcribo hæc, quod opiner vos quicquam cõmiſſuros eſſe: Sed violentia penè plus quã tragica litterarũ, quibus me noſtri flagellant, cogit etiã tutiſsima timere. Deinceps & ego aduerſarijs ne pilo quidẽ cedam. Demum, Sed ſatis eſt, inquit. Ego penè rũpor irâ & indignatione. Oro autem, vt abruptâ actione, deſinatis cũ illis agere, vt cedatis. Hactenus Lutherus.

ANNO 1530.

Eius ad Ionã litteræ.

Documentum actionis poſtulat.

Ibid. fol. 311.

Luth. nemini cedit.

Cæterũ fruſtrà fuit panicus ille terror Lutheranorũ, & ſumma cõſternatio, quã metus incuſsit Eccleſiaſticæ iuriſdictionis. Ea enim verbo quidẽ, & voto Melãchthonis Epiſcopis reſtitu-

Iuriſdictio verbis non re reſtituta.

ANNO 1530. reſtituta fuit; reipsâ nunquam fuit reſtituta: cum integra fieri non poſſet omnium dogmatum conciliatio, & Proteſtantes à quibuſdam etiam per Melanchthonem conceſſis capitibus reſilirent; idque ad arbitrium Lutheri, à quo rerum omnium momenta pendebant. Interim, quia ſcriptum illud erat in manibus Catholicorum, in quo Melanchthon de ſociorum, imo & Letheri conſenſu iuriſdictionem reſtituit Epiſcopis, vti ſuprà diximus; difficultas enata fuit, quomodo ab eo, quod deliberatò conceſſerant Lutherani, ſaluo honore, vel ſine leuitatis notâ referrent pedem. Quâ de re cum valde ſollicitì eſſent Ionas, Spalatinus, alijque qui Melanchthonem contrà genium erant ſecuti, quod is Luthero non conſcio tantum, ſed & iubente iuriſdictionem Epiſcopis concedi diceret; Lutherus datis ad Spalatinum litteris hortatur, vt ſint animo præſente; inuenturum ſe rationem, vt ex ijs difficultatibus eos expediat. Eſto, inquit, aliquid manifeſtè (quod non facietis Chriſto fauente) contra Euangelium conceſſeritis, & ità in ſaccum aliquem, aquilam iſtam (Melanchthonem) concluſerint: Veniet, ne dubita, veniet Lutherus, hanc aquilam liberaturus magnificè: Ita viuit Chriſtus, hoc verum eſt. Quare nolite timere, victores iam violentiæ, ab iſtis bullis inſidiarum: Vtut res ceciderit, fortes eſtote, & viriliter agite.

Lutheranorum anguſtiæ.
Chyt. in hiſt. Conf f. 296
Lut. litteræ ad Spalatinum.

Ibid. f. 287. Iam & Catholici viciſsim Lutheranis com-

communionem vtriuſq; ſpeciei certis condi- tionibus indulgendam cenſuerant; idque per Pontificem; quá de re Legatum Apoſtolicæ Sedis dixerant interpellandũ. De quo capite Lutherus Spalatino reſpondet in hunc modũ: Porrò,inquit,in iſto articulo,in quo petitur, vt à Legato & Papâ poſtulemus nobis concedi,quæ nobis permittere velint, obſecro te,vt Ambſdorffìcè reſpondeas in aliquẽ angulum: Vt Pontifex & Legatus ipſius lingua ſetan nobis detergant. Germanicè nates dixit,inuerſis litteris; de quâ ſcurruli ac turpiſsimâ phraſi veniam peto: Non mea hæc eſt,ſed Lutheri ſpurcities: cui hoc genus ſermo familiaris admodum fuit. Quod verò ſe ſcribit aquilam rupto ſacco liberaturum, id fecit Lutherus,dum iracundiâ præceps actionem abrumpi iuſsit:qua in re mãdato ipſius paruerunt. Ita factum eſt,vt Saxo,re infectâ tandem ad vigeſimumtertiumSeptemb.cum omni Comitatu diſcederet.

ANNO 1530.

Catholicorũ intentio de communione vtriuſque ſpeciei.

Ibid.f.296.

Spurcities Lutheri.

Proteſtantes re infectâ diſcedunt.

Atq; hæc quidem breuiter commemorare placuit,de Melanchthonis actionibus pro ſectâ Lutheranâ ſuſceptis in Auguſtano Conuentu: In quo tametſi multum laborauit,vt Lutheri cauſam tueretur, & per integram æſtatem ex Maio ad Septembrem vſque magnas moleſtias, ſollicitudines, curas, imò & ſummos angores ſuſtinuit, nihil aliud tamen ab ijs,pro quibus velut in acie ſudabat,quam obloquia,calumnias, detractionem,odium, inuidiamque reportauit.

Digitized by Google

ANNO 1530.

CAPVT VII.

I. *Landgrauius Lutheranos cum Zuinglianis coniungere ſtudet.*

II. *Actio in ſcripto inter Lutheran. & Zuinglian. Auguſtæ inſtituta.*

III. *Bucerus Pontano Electoris Sax. Cancellario fraudulenter ſe inſinuat, ſcripto ſententiam ſuam offerens.*

IV. *Noua actio inter Sacramentar. & Brentium deputatum à Lutheranis, cum ſcripto Melanchthonis Buceri tradito.*

V. *Sacramentarij ſeorſim, & ſuâ Auguſtæ Confeßionem Cæſari offerunt.*

I. Landgrauius patronus Sacramentariorum. *Selnec. recit. 12. pag. 236.*

ANTEQVAM verò digrediamur ab his comitijs, quædam hoc loco ſubiungenda veniunt, quæ Lutherani Melanchthonem Auguſtæ cum Sacramẽtarijs egiſſe memorant; à quibus id temporis totus erat alienus. Nam & huius factionis quidam iſtuc à ciuitatibus Zvvinglianis miſsi fuerunt, qui non parum præſidij, tum quidem in Philippo Haſsiæ Landgrauio habere videbantur; quanquam Saxo, cæterique Proteſtantes ab eorum ſocietate prorſus abhorrebant. Hi verò ante Cæſaris aduentum non minùs liberè quam Lutherani, publicas ad populum conciones habuerunt; & magno quidem cum multorum applauſu. Inter hos primi nominis erant Martinus Bucerus, VVolffgangus Capito, Caſpar Hedio, Ambroſius

Interpellatur de Concordia cum Lutheranis

ſius Blaurerus, qui Landgrauium frequenter interpellarunt, vt perficeret nunc, quod anno ſuperiore Marpurgi cœperat opus, & Lutheranos cum Zvvinglianis conciliaret. Erat Princeps ille perſpicaci & ardente ingenio, videbatque ſi Sacramentarij cum Lutheranis in eadem caſtra coniungerentur, id magno futurum cum Eccleſiæ Romanæ detrimento, cui quanto ſtudio poterat, exitium machinabatur. Ad Zvvinglianos ſatis propendebat à Colloquio Murpurgenſi: quod cum Heluetij non ignorarent, hoc egerunt ſollicitè, datis ad eum frequentibus litteris, vt Principem hunc, antequam Auguſtam iret ad Comitia, quoquo pacto ad ſe traducerent. Quanquam verò non ſucceſsit iſta machinatio; metuendum tamen videbatur, ne continuis Buceri & Capitonis interpellationibus, aliorumque litteris expugnatus, deficeret tandem, & in partes aduerſariorum tranſiret.

ANNO 1530.

Hoſtis Romanæ Eccleſiæ infenſiſſimus

Ab Heluetijs prenſatur.

Erat ipſi à concionibus in aulâ Erardus Sneppius, homo rigidè Lutheranus; qui poſt Marpurgenſe colloquium, perpetuam ferè cum illo luctam habuit de Euchariſtico negotio, multumque laborauit, vt Principem ab Heluetiorum ſocietate diſtineret. Hic vbi cum Landgrauio venit Auguſtam, quod 12. Maij factum eſt, ſynedrio Lutheranorum adiunctus fuit: Quam nactus occaſionem de Sacramentariorum

Eius aulicus concionator Sneppius.

ANNO 1530. *Selnec. in Recit. f. 237 238.* Luth. ad Lãdgr. litteræ de fugiendo Zvvingl. conſortio.

aſtutis machinationibus, deque periculo, in quo Principem ſuum verſari nouerat, Melanchthonẽ admonuit; Qui rogatus à Sneppio, Lutherum eâ de re fecit certiorem, rogauitq́; vt vacillantem datis litteris contra Sacramentariorũ inſidias confirmaret. Ille ſcribit ad Landgrauium, eumque magno affectu conquiſitis rationibus, à Zvvinglianorũ conſortio dehortatur. Epiſtola hæc Coburgi ſcripta fuit 22. Maij, tribus ferè ſeptimanis antè, quam Cæſar Auguſtam venit.

Lãdgrauij ſtudium in concordia Zvvinglio Lutherana.

Landgrauius ſub id tempus vehementer laborabat, vt ſi controuerſia dirimi planè non poſſet, quæ inter Lutheranos & Sacramentarios gliſcebat, diſsidium tamen aliquo pacto tegeretur, & vtrique in fraternam coniunctionem ad tempus coaleſcerent: Quemadmodum deſsidentes ad depellendum commune periculum, neceſsitatis causâ facto ſyncretiſmo nonnunquam in ſocietatem coire ſolent. Nec effecerunt Lutheri litteræ, vt ab hoc conciliandi ſtudio Landgrauius conquieſceret. Gerebat verò ſe veluti medium inter vtroſq́ue, qui ſuſpenſo iudicio de reipsâ neutris inſolidum eſſet addictus; nimirum, vt hoc facilius diſsidentes ſyncretiſmi glutine coniungeret. Cæterùm diſplicebat illi multum Lutheri duritiem deteſtatur.

Lutheri duritiem deteſtatur.

rùm diſplicebat illi multum Lutheri durities, qui Marpurgi Zvvinglium anno ſuperiore proximo, verbis aſperioribus à fraternitate reiecerat. De Melanchthone verò meliora ſibi pollicebatur; quem paullo momen-

mento ſperabat iſtuc impelli poſſe, vt in hac cauſâ ſe pro manſuetudine ſua, & inſigni comitate benigniorem exhiberet Zvvinglianis, nec eos tam duriter à ſocietate repelleret; præſertim cum nunc à Luthero diſiunctus eſſet. Et Sacramentarij quidem, Capito cumprimis & Bucerus, hac de re cum ipſo Melãchthone colloquium ambiebant; quod ille perpetuo defugit; ſiue per Saxonem prohibitus ne congrederetur, ſiue per Lutherum ipſum, ſiue quod ſuo quodam ductu, ab inſigni Buceri fraudulentia ſibi metueret.

ANNO 1530. Melancht. mollitiem amat.

Sacramentariorum votum cõgrediendi cum Melãchthone.

II. Landgrauius igitur ea, de quibus colloquendum erat, per Zvvinglianos iuſsit in breue ſcriptum redigi, quod Melanchthoni & Brentio fuit oblatum, vt expenderet negotium, ac deinde reſpõderent. Auctor ſcripti, quiſquis fuit, ſiue Bucerus, ſiue Capito, rationibus quibuſdam perſuadere nitebatur, Zvvinglianos à Lutheranis recipiendos in fraternitatem, & ad ſubſcribendam Confeſſionem, quã Melanchthon id temporis meditabatur, vnà cum Proteſtantibus admittendos: controuerſiam verò de Euchariſtia reijciendam ad Concilium, vrgendumque Cæſarem, vt id tandem indicetur.

Eorum libellus oblatus Lutheranis eiuſq; ſumma. *Chytr. in hiſt. Confeſ. fol.* 648. *Selnec. in recit. f.* 242.

Melanchthon & Brentius, vbi ſcriptum hoc perlegiſſent, datis ad Landgrauium litteris 9. Iunij reſpondent: Non ignorare ſe infirmos errore per imprudentiam implicitos tolerari forſan ad tempus poſſe. Verum,

Lutheranorum replica.

ANNO 1530.

Reſpuunt fraternitatem.

vt prauorum dogmatum autores pro fratribus agnoſcantur, id nullo pacto committendum; præſertim cum aduerſarij conceptum errorem, magnâ animorum contentione defendant. Paulum ſuſcepiſſe Galatas quidem in errorem abductos; At de peruerſi dogmatis magiſtris, in hæc verba prorupiſſe: Vtinam abſcindantur, qui vos conturbant. Se quidem, illæsâ conſcientiâ, cum ijs in fraternam ſocietatem coire non poſſe, quorum dogmata non probent, cum idem Paulus peccatum eſſe iudicet, quicquid non procedat ex fide. Nouam hanc eſſe Theologiam in Eccleſiâ, quæ, non habitâ ratione dogmatum, ſatis ad ſalutem eſſe iudicet, ſi primum ocio, pacique ſtudeamus, deinde vitam virtutibus politicis vtcunque ornemus: Quę ſi perfecta ſit, & ad benè beateque viuendum abſoluta ratio, multos è gentilium philoſophis in Chriſtianorum album referri oportere. Quod auctor ſcripti Concilium vrgendum cenſeat, id ſuo modo non abs re videri poſſe. At ſiue in Concilio, ſiue extrà Concilium verſemur, fidem ingenuè profitendam, nec prohibendum, quo minus prauorum dogmatum curſus impediatur. Zvvinglianos ipſos non expectato Concilij decreto, Papiſtas & Anabaptiſtas perſequi: Cur igitur iniuſtè facere cenſendi ſint, qui falſam ipſorum doctrinam extrà Concilium prohibere inſtituant? Multum eos Auguſtæ gloriari de pecunijs, de paratâ manu hominum, de gentiũ

Apoſtoli verba de hæreſiarchis.

Abſurditas nouę Theologiæ.

Fides ingenue profitenda.

exte-

exterarum auxilijs. Mirum ſibi videri, cum alioquin perpetuò in ore habeant charitatem, quod ad huiuſmodi ſtrophas & conſilia ſe vertant, in quibus Chriſtianæ charitatis, obedientiæ, & patientiæ ratio non habeatur. Quod ſi verum eſſet ipſorum dogma, non decere tamen Chriſtianos homines ea conſilia, ex quibus horrenda ſit Eccleſiæ & politiæ confuſio oritura. Videre ſe, quam tragœdiam machinetur Sathan: Itaque cauendum, ne quid in hac causâ temerè vel imprudenter egiſſe videantur.

ANNO 1530.

Charitas Sacramentariorum doloſa.

Landgrauius, perlectis his litteris, reſpondet prolixè ſatis, & Melanchthonis ac Brentij rationes diluit, quibus freti Zvvinglianos à fraternitate repellebant. Durum ſibi videri, ait, quod cum in reliquis fidei capitibus idem cũ ipſis ſentiant, ob vnius dogmatis diſcrepantiam reijciantur. Sperare ſe, futurum vt hanc rem expendant maturius, & aliam mentem induant: Quod vt faciant, varijs rationibus perſuadere conatur. Certè ſi dogma Zvvinglianorum vi prohibeatur, armataque manu, exiſtimare ſe dicit, id iniuſtũ fore: Tum quod Chriſtus doceat, permittendũ, vt zizania creſcant cum tritico, & Paulus Chriſtum moneat quoquo pacto prędicandum, ſiue per occaſionem, ſiue per veritatem, tum etiã quod Lutherus initio ſcripſerit, prohibere libros & conciones nõ eſſe politici magiſtrat⁹, cui corpora fortuneq́;, nõ conſcientiæ, vel animarũ gubernatio cõmiſſa ſit;

Landgrauij reſponſio. *Selnec. recit. 12: pag. 246.*

Zizania cũ tritico creſcere debere.

Lut. ſententia de hæreticis libris &c.

Digitized by Google

ANNO 1530.

ſit; tum verò maximè, quod Zvvinglianos, ait, nondum erroris eſſe conuictos: Neque verò quenquam citrà cauſæ cognitionem damnandum aſſerit. Se quidem, quod vera ſit in hoc certamine Lutheranorum ſententia, per expreſſum textum ſine gloſſa certiorem reddi non poſſe: Auditurum tamen vtroſque, & rationis ſuæ iudicium veræ ſententiæ, Deique verbo ſubmiſſurum. Rogare interim atque obteſtari, vt ſi fieri poſsit vlla ratione, fraternam ſocietatem cum Zvvinglianis ineant.

De veritate Lutheraniſmi dubitat.

Responsdent illi denuò per litteras: Non dubitare ſe, quin Princeps affectu planè ſincero hanc cauſam agat, & ſalutem publicam ſpectet multarum gentium. Petere igitur denuò, quã poſsint humiliter, vt rationes prudenter expendat, quibus nuper ſe ſcripſerint in hac cauſa moueri. Ijs ſe dicunt etiamnum inhærere, nec poſſe cũ Zvvinglianis in hanc venire fraternã coniunctionem, quæ magno foret cum ſcandalo coniuncta: quandoquidem probare viderentur, & confirmare doctrinam eorum aſſenſu ſuo, quam tamen coram Deo defendere vel tueri nequeant. Neque verò valdè gratum id futurum Deo, ſi dogma Zvvinglianum repugnante conſcientia defendendum ſuſciperent. Quod in ſuſpicionem adducti ſint apud Principem, quaſi Zvvinglianorũ oppreſsione delectentur, eam eſſe calumniam. Pacis enim ſe cupidiſsimos eſſe, & ab inquietis conſilijs alienos.

Lutheranorũ repli.

Cõiunctio cum Sacramentarijs qualis.

De

De Zvvinglianis verò gloriari quoſdam, quod ad bellum inſtructi ſint rebus neceſſarijs, & parati. Rogare ſe principem, ne nimium feſtinet quærendis humanis auxilijs, quæ frequenter etiã in bonis cauſis fruſtrentur; & vt hanc reſponſionem clementer accipiat.

ANNO 1530.

III. Buceri machinæ Sinonianæ.

Hæc acta ſunt Auguſtæ, priuſquam oblata Cæſari fuit Lutheranorum confeſſio; nec aliud ſpectauit in hac actione Landgrauius, quam vt ad eã vnà cum Lutheranis ſubſcribendam Zvvingliani admitterentur. Quod cum fruſtrà machinatus eſſet, Bucerus, qui primarius erat huius fabulę choragus, negotium hoc alia ſibi via rurſus tentandum iudicauit. Igitur menſe Iulio, cum Proteſtantium confeſſio iam eſſet in conſeſſu principum recitata, inſinuauit ſe in colloquium cũ Gregorio Pontano, Saxonis Electoris Cancellario, eique perſuadere conatus eſt, Heluetios in cõtrouerſia de Cœna Domini, verbis à Luthero diſsidere tantum; re ipſa non diſſentire. Itaque ſi vtrique veniant in colloquium, facilè futurum dicebat, vt ſublata verborum diſcrepantia, in eandem ſentẽtiam conuenirent: Erat Bucerus inſigniter verſipellis, atque huc ibat, vt Luthero abſente Melanchthonem, Brentium, & reliquos Lutheranos circumuentos inſtituto ſyncretiſmo fraudulenter in ſocietatem Zvvinglianorum inuolueret. Pontanus verò monuit Bucerum, vt quæ priuatim huius generis dixe-

Selnec. vbi ſupr.
Chytr. hiſt. Aug.

Inſinuat ſe apud Pontanum.

Eius intentio.

Scripto comprehendit ſuã ſententiã.

ANNO 1530.

dixerat, ea ſcripto complecteretur: Quod ille fecit, datis ad Pontanum 22. Iulij litteris, in quibus hoc vnum agit longo verborum circuitu, vt Lutherum & Zvvinglium reipſa conuenire, diuerſis tantum vti verborũ formulis perſuadeat. In fine prouocat ad Chriſti iudicium, ſeque nihil diſsimulare aſſerit, ſed arcanum mentis ſenſum fateri; nec vnquam ab exordio huius certaminis aliter ſenſiſſe. Semper optaſſe, vt cum Melanchthone, alijsque viris doctis in vera ſimplicitate (ſic loquitur) vt æquum ſit in rebus diuinis fieri, de cauſa hac conferre liceret: Quamquam id hactenus non potuerit impetrare. Rogat Pontanum, vt ipſius interuentu cum Melanchthone in colloquium venire concedatur.

Ad Chriſti tribunal prouocat.

Colloquiũ Melancht. petit.

IV. Hoc Buceri ſcriptum Pontanus Melanchthoni, Brentio, cæteriſque legendum dedit & examinandum. Hi verò ne concordiæ minus auidi viderentur, quam Zvvingliani, re deliberata Brentio mandarunt, vt ſolus cum Sacramentarijs colloqueretur, idque ſine cauſæ præiudicio, non alium in finem, quam vt ad ſocios omnia referret, quæ proponerentur. Venit ille, & varios cum Capitone atque Bucero ſermones habuit: verum ſine fructu; quod Brentius Vbiquitatis dogma è Lutheri ſcriptis polemicis hauſtum, Euchariſtico negotio permiſceret. Zvvingliani verò Melanchthonem imprimis ad colloquium inuitabant, futurum

Brentius cum Sacramentariis agit.

Brentius Vbiquitarius.

rum rati, vt ipſo præſente, facilius collatis ſententijs negotium tranſigeretur. Ille verò, cùm perſpectam haberet Buceri vafritiem, colloquium recuſabat: Ne tamen auerſari concordiam videretur, mentem ſuàm de hoc negocio, 25. Iulij, paucis declarauit, epiſtolio ſcripto, cuius hæc erat ſententia: Non recuſare ſe colloquium, ſi per occupationes liceret. Sicubi diſſentiat ab ipſorum dogmatibus, id ſine vlla animi acerbitate fieri, & ſine odio. Non videri Reipublicæ conſultum, aut tutum conſcientiæ ſuæ, ſi Proteſtantes onerentur inuidia Sacramentarij dogmatis, cui ipſe contra veteris Eccleſiæ autoritatem aſſentiri nequeat.

ANNO 1530.

Melancht. renuit cū Sacramentar. agere.

Sententiā ſuam ſcripto explicat.

Si tamen per litteras ſecum velint colloqui, pollicetur id fore ſecretum, ne quod ex eo periculum poſsit oriri. Zvvinglium Auguſtam miſiſſe confeſsionem ſuam, in quâ videri velit, ne verbis quidem à Lutheri ſententia diſcrepare. Interim in alijs quibuſdam articulis eum tumultuari præter rem. Videri hominem Heluetico quodam potius, quam Chriſtiano ſpiritu præditum, cuius impulſu tam ferocem Confeſsionem ſcripſerit. Velle ſe magnoperè ſedatam eſſe controuerſiam hanc, de Cœnâ Domini; de qua ſi quid illi ſcripſerint, ſe quidem non grauatè reſponſurum. Hæc Melanchthon.

Quale colloquium petat.

Zvvinglii ſpiritus Heluetic⁹.

Ad

Digitized by Google

ANNO 1530.

Sacramentariorum reſponſio.

Ad quæ paulò prolixius reſpondent Bucerus & Capito, datis 28. Iulij litteris. Se quidem, aiunt, inter Chriſti præſentiam in Cœna, quam Zvvinglius ad fidei contemplationem reuocet; Lutherus verò realem quidem ſtatuat, non tamen localem, aut nullum videre diſcrimen, aut ita tenue, vt dum quæritur, euaneſcat. De veritate humanitatis Chriſti, longius alios ab alijs diſsidere; quemadmodum ex Brentij colloquio, tum è quibuſdam illius, aliorumque ſcriptis colligant; Quanquam ſi remotis affectibus; vtrorumq; ſententia diſcutiatur, & hac in re de verbis potius controuerſia ſit, quibus hoc myſteriũ proponi debeat, quam de re ipſa. Rogant denuò quam poſſunt enixè, vt ſui copiam Melanchthon faciat ad colloquium: Venturos ſe dicunt, quocunque ille voluerit, & quandocunque; nec quenquam præter Sturmium; imò ſi ita velint, ne ipſum quidem adducturos. Has litteras cum Melanchthon ad collegas retuliſſet, decretum eſt re multum deliberata, non viua voce, ſed ſcriptis cum aduerſarijs agendum. Itaque Melanchthon conſcripſit articulos quoſdam, quibus breuiter vtriuſque partis ſententiam eſt complexus, nimirum vt oſtenderet, Lutheranos & Sacramentarios non verbis modo, ſed & ſententijs plurimum diſsidere. Inſimulat autem Bucerum fraudulentiæ, quaſi nebulas offundat cauſæ huic, & quę ſit Lutheranorum ſententia volens diſsimulet; adeoque inſidias

Diſcrimen vtriuſque dogmatibus de Eucharistia.

Colloquiũ cum Melancht. petunt.

Articuli cõtrouerſi à Melãcht. conſcribuntur.

Bucerus fraudulentię inſimulatur.

ſtruat

ſtruat Lutheranis, & ſuis interim imaginationibus decipiatur. Hos articulos breuiter & conciſè ſcriptos more Scholaſtico Pontano dedit, offerendos Bucero: Qui datis ad Pontanum litteris, quarto Auguſti gratias agit imprimis, quod à Melanchthone reſpõſum impetrarit. Quanquam verò ſatis intellexit ex articulis illis, deprehendi ſtrophas ſuas, & concordiam omninò deſperatam eſſe; perſtitit tamen in ſententia, non de re, ſed de phraſi tantum, deque modo loquendi Lutherum & Zvvinglium inter ſe diſsidere. Quod cum Melanchthoni, Brentio, cæteriſque, qui Auguſtę erant, fruſtrà occineret, demum ſub finem Auguſti menſis, Lutherum ipſum pertentandum cenſuit: idque per litteras primum; deinde & coram viua voce; quæ res quomodo ceſſerit, in vita Lutheri diximus.

ANNO 1530.

Eius reſponſio.

Pertinacia in dogmate.

Atque hæc quidẽ Auguſtæ, per Melanchthonem & Brentium tempore Comitiorum acta ſunt cum Sacramentarijs, qui cùm ſe viderent à ſocietate proteſtantium excluſos, ſuam deinde Cæſari Confeſsionem ſeparatim obtulerunt. Id factum eſt per Legatos quatuor ciuitatum Imperialium, Argentorati, Conſtantiæ, Memmingæ, Lindauij, quæ Zvvinglij dogmatibus adhærebant. Atque hæc Confeſsio, quemadmodum & prior illa Lutheranorum, mandatu Cæſaris per Catholicos Theologos oppoſito ſcripto confutata fuit, & in ſenatu principum reiecta.

V.

Zvvinglianorũ Confeſſio ſeparatim obla ta Cæſari.

Sleid. Laua. & alij Oſiand. lib. 2. cap. 14.

A Catholicis refutatur.

CAPVT

Digitized by Google

ANNO 1530.

CAPVT VIII.

I. *Apologia Proteſtantium à Cæſare reiecta, cum Confeſsione Auguſtana VVittenbergæ per Melanchthonem, plurimis fraudulenter vel demptis, vel additis, publicatur.*

II. *Fraus Melanchthonis detegitur cum origine Philippiſtarum & Melanchthonicorum.*

III. *Melanchthon ob mutationem in Confeſsione factam, grauiter reprehenſus.*

IV. *Melanchthon hypocrita, Caluino familiariſsimus.*

I. MELANCTHON verò, priuſquam Auguſtâ cum Saxone diſceſsit, Apologiam ſcripſit Proteſtantium nomine, vt Cōfeſsionem à ſe compoſitam aduerſus Catholicos tueretur; quam cum Cæſar in conſeſſu principum oblatam repudiaret, VVittenbergam ſecum autor aſportauit: Vbi poſtmodum recenſuit Apologiam hanc, & magnis incrementis auctam in publicum emiſit; quæ non amarulentia tantum, & petulanti dicacitate reſperſa eſt, verum & mendacijs in Catholicos, fœdisq; calumnijs, velut emblematis quibuſdam interſtincta. Adiunxit verò & Confeſsionem ipſam, non vt Cæſari fuit oblata, ſed additiunculis & mutationibus paſsim interpolatam, quibus iam tum ad futuras in ea mutationes ſecretò diſpoſita fuit. Nec vnquam hæc Confeſsio lucem aſpexit, verbis & ſenſu prorſus intemera-

Apologia Proteſtantium.

Vnà cum Confeſſione excuditur.

merata, quemadmodum per Melanchthonem Auguſtæ ſcripta primum, deinde per Pontanum nomine Proteſtantium in conſeſſu recitata fuit, & Cæſari demum porrecta. Hanc, inquam, verbis & ſenſu penitus eandem Melanchthon nunquam, ne prima quidem editione in lucem retulit. Imò cum ſequentibus annis recudenda frequenter eſſet, quod auidè paſsim inter Lutheranos diſtraheretur, nunquam ferè prodijt è calcographorum officinis, niſi quibuſdã aucta nouis aſſumentis, & mutationibus variata; quemadmodum demonſtratũ eſt à viris doctis, & ipſa exemplarium diſcrepantia teſtatur. Qua in re leuitas non vulgaris, & inconſtantia Melanchthonis apparuit, quam rigidiores Lutherani, qui ſe genuinos Lutheri diſcipulos haberi poſtulant, Melanchthonicis probri loco, poſtmodum nõ ſemel obiecerunt; vt ex Altenburgenſi Colloquio, alijsque Flacianorum non minus, quam Maioriſtarum ſcriptis polemicis manifeſtũ eſt. Neq; verò Melanchthon verbis tantum luſit, aut phraſibus permutandis, ſed & rerum atque dogmatum cardines loco mouit, & ſententiam ipſius Confeſsionis immutauit: Quin & ijs hominibus aditum patefecit ad confeſsionem hanc, quos pridem Auguſtæ cum eam ſcriberet, velut impios, & indignos, conſortio Proteſtantium abominabatur; Sacramentarijs inquam, & Zvvinglianis; ad quos deinde ſub ann. 1541. vel potius,

ANNO 1530. Confeſſio Auguſtana perpetuò mutata.

And. Fab. in har. Cõf.

Melanchthonicorũ inconſtantia.

Colloq. Altenb. in 4. *fol.* 403.

Confeſſio à Melãcht. Zvvinglianiſmo inficitur.

vt

ANNO 1530. vt Caluiniſtæ volunt, ab an. 1536. non apertè quidem profeſsione publica, ſed ſecreta magis inclinatione, cautim & paulatim deflexit. Itaque ſicut ipſe ſententiam mutauit de Euchariſtia, ſeq; diſsimulanter ad Sacramentarios adiunxit; ita & calamum moderatus eſt in Confeſsione mutanda; ſcilicet vt ſecretò feneſtram aperiret, per quam vel Sacramentarios introduceret, vel ipſe ſe foras ad eos proriperet. Quod ne fortè cuiquam ſine cauſa dictum videatur, clarius rem ob oculos defigemus.

II. Artic. X. Auguſt. Confeſſ.

Articulus Auguſtanæ Confeſsionis decimus, vt is germanicè lectus eſt in ſenatu principum, & Cæſari in archetypo porrectus, in hunc modum habet: De Cœna Do-
» mini ſic docetur, quod verum corpus & ſan-
» guis veraciter ſub ſpecie panis & vini in cœ-
» na præſens ſit, & ibi diſtribuatur ac ſumatur:
» Idcircò & reijcitur doctrina contraria. His verbis tria quædam aſſeruntur de auguſtiſſimo Euchariſtiæ Sacramento, quæ cauſam præbuerunt Catholicis Theologis, Confeſſionem examinantibus, vt articulum hunc paucis quibuſdam additis explicandi gratia,

Tria articuli membra.

1. velut Catholicum probarent. Primum eſt, quod Chriſti Corpus & ſanguis in Euchari-
2. ſtia, verè præſens ſit & diſtribuatur: Alterũ, quod id fiat ſub ſpecie panis & vini, quæ loquendi ratio panis & vini conuerſionem includit, quam Transſubſtantiationem appel-
3. lamus: Tertiũ, quod qui ſecus de Euchariſtia ſen-

ſentiunt; quales ſunt Zvvingliani, Svvenckfeldiani, Anabaptiſtæ, velut impiè docentes condemnantur. Ex his tribus velut membris quibuſdam conſtat articulus ipſe; nimirum quod in Euchariſtiâ, verè ſit præſens Chriſtus; quod panis & vini ſubſtantia in Chriſti corpus & ſanguinem conuertatur; quod qui ſecus ſentiunt, docentque tanquam aberrantes, à veritate reijciendi ſint & improbandi; quemadmodum Zvvingliani hanc ob cauſam in Comitijs à Proteſtantium conſortio reiecti fuerunt.

ANNO 1530.

Iam verò Melanchthon eundem hunc articulum in poſterioribus editionibus ita recoxit, mutatis quibuſdam verbis, quibuſdam etiam reſectis, vt ambiguum fecerit, quod in primo membro proteſtantes velut certum aſſeruiſſe diximus: Secundum verò & tertiũ membrum, ſemel & ſimul è confeſsione ſuſtulit. Ad primum certè quod attinet, ex eo verbum; adeſſe, vel præſentem eſſe, remouit; atque ita formauit articulum, vt cothurnum quendam ex eo fecerit, non Lutheranis modo quadrantem, qui Chriſtum cum pane & vino verè præſentem eſſe dicunt, ſed & Sacramentarijs ipſis, qui CHRISTI Corpus & ſanguinem ab Euchariſtiâ tam longè remotum aſſerunt, quam diſtat cœlum à terrâ. Secundum verò membrum, de panis & vini conuerſione, velut papiſticum prorſus eliminauit, dum pro vocibus; ſub ſpecie panis & vini, quæ transſubſtantiationem

A Melãchthone deturpatur.

Primi mẽbri fœda mutilatio.

Iacob. And. in con. 1. de Concord. D. 4. b.

Secundi membri eliminatio.

Digitized by Google

ANNO 1530.

Item tertij membri.

nem innuunt, aliam loquendi formã ſubſtituit, Chriſti Corpus & ſanguinem aſſerẽs cũ pane & vino ſumentibus exhiberi. Ad tertiũ illud, quo ſecus docentes condemnantur, totum expũxit: Quod vt faceret, neceſsitas ipſa, meo quidẽ iudicio poſtulauit. Cùm enim ita transformaret articulum hũc, vt pallio verborum & Sacramentarios ſimul obuolueret, certè niſi ſe vellet in contradictionẽ implicare, condẽnatio prorſus abolenda fuit atq; expungenda: Et quidem hoc ipſo, quod eã aboleuit, tacens velut intẽto digito cauſam deſignauit, qua permotus hoc mutandi conſilium ſuſceperit; ſcil. vt quos Auguſtæ durius à ſocietate repulerat, eos nũc nutu nictuque, cùm palam non auderet, verbis ad ambiguitatem cõpoſitis, ad Confeſsionis conſortium inuitaret; occultè quidem illud, & velut per nebulam propter Lutheri tyrannidem, ſuauiter tamen & benignè, vt temporum cõditio ferebat. Neq; verò Sacramentarij pernitioſum hoc Melanchthonis conſilium nõ intellexerunt; quemadmodum hiſtoria ſequẽtium temporum apertè teſtatur. Itaque decimum Auguſtanæ Confeſsionis articulum, illius Confeſsionis, inquam, quæ Cæſari fuit in conceſſu principum oblata, quod ad ſubſtantiã pertinet, Melanchthon ſub emendationis vmbrâ totum ſuſtulit, & quẽ diximus cothurnum (voce Lutheranorum vtor, hãc Melanchthonis fraudem deteſtãtium) in locum eius ſubſtituit; quem Caluiniſtæ ex ip-

Artic. 10. quoad ſubſtãtiam totus ſublatus.

ſius autoris ſententia,ſibi potius,quã Lutheranis conuenire plenis faucibus gloriantur. ANNO 1530.

Atq; hinc origiñe habet in Germaniâ Philippiſtarum Caluinizantium factio: quæ tamẽ à Melanchthonicis,de quibus ſuprà diximus, toto cœlo diſsidet. Nã Philippiſtæ reuerà Sacramẽtarij ſunt;tametſi ſub Auguſtanæ Confeſsionis vmbraculo deliteſcant: At Melãchthonici vergunt in alterã partẽ,& ad Catholicos inclinant ſatis,quorum ceremonias in diuino cultu magnã partem retinuerunt:Imò,& in quibuſdã doctrinæ capitibus non adeò longè diſsiti videntur: In quorum gratiã & articulũ de libero arbitrio per Melanchthonem in Apologiâ mutatum eſſe,Lutherani rigidiores quiritantur. Cæterũ vterque hic fœtus Melanchthonẽ parentẽ agnoſcit; quorũ poſterior ex illius nomine, prior autẽ ex cognomine nomẽ accepit,ab ipſis inditum Lutheranis,qui Philippiſtas vt Sacramẽtarios laruatos, Melãchthonicos vt ſemipapiſtas,vtroſque velut hoſtes euangelij deterrimos abominãtur. Interim vtrique prouocãt ad Confeſsionẽ Auguſtanã?quod conſidẽter imprimis faciunt Philippiſtæ;cautione tamẽ addita, quod eã profiteantur in ſenſu Melanchthonis, quem poſterioribus annis ad caſtra Sacramẽtariorum à Lutheranis profugiſſe non dubitanter aſſerũt.Huius factionis procul dubio fuerunt, Caſpar Peucerus gener Melanchthonis, Chriſtophorus Petzelius, Vrbanus Pierius,alijque nonnulli

Philippiſtarum & Melanchthonicorũ factiones.

Iacob. And. in 1. conc. de Concord. D. & b.

Earum auctor Melanchthõ.

Duces Philippiſt.

ANNO 1530.

VVittenbergẽſis Academiæ profeſſores, qui per Melanchthonẽ educati, VVittenbergam ipſius Lutheraniſmi ſedem clandeſtinis machinationibus, velut per cuniculos occuparunt: Quanquam Auguſtus Elector Saxoniæ, cùm fraudem deprehenderet, hanc Philippiſtarum laruatam colluuiem, ſumma cũ ignominia è ditionibus ſuis exturbauit.

III. Rumor de mutationibus Auguſt. Confeſſ.

Selnec. in præf. vlt. Cōf. de Cœna ad Sen. Aug. A. 2. b

Pontanus ad Melãchth. ablegatus, eiuſq; poſtulata.

Cæterum cùm viuente adhuc Luthero de crebris illis Auguſtanæ Confeſsionis mutationibus parum benignus rumor ſpargeretur, & Lutherani propter hanc VVittenbergenſium inconſtantiã malè paſsim audirent, Ioannes Fridericus Elector hac de cauſa Legatum VVittenbergam miſit Georgiũ Pontanum: Qui, aſſumpto Luthero Melãchthonem ſuper hoc negotio compellauit: Et quidem, vti mandatum erat, quæſiuit initio Pontanus Electoris nomine; Cur autoritatem illam vſurparit, vt confeſsionem Auguſtanam, quæ non ipſius ſit confeſsio, ſed Ordinum Proteſtantium, qui Cæſari eam obtulerint, in quibuſdam capitibus mutaret, eique adderet quædam, detraheretque pro arbitratu: atque id ſine ſcitu conſenſuq; principis Electoris, & cæterorum proteſtantium? Qui publicè hanc ob cauſam malè audiant, quaſi doctrinam profiteantur incertam & ambiguam, nec cõſtantes ſint in dogmatibus, quorum profeſsionem in Comitijs Auguſtanis ediderint: Vnde promiſcua multitudo grauiter offendatur. Addit Lutherus: Quis

Seln. recit. 4. fol. 71.

Melancht. à Luth. reprehenſus.

Quis tibi poteſtatem dedit mutandi confeſſionem publicam? Auguſtana Confeſsio non mea iam, vel tua ſolius eſt, ſed proteſtantium; à qua mutanda vide vt cohibeas manum. Si quid in ea ſit, quod vberiorem declarationem poſtulet, id in alijs ſcriptis euoluere potes atq; explicare. Melanchthon ad hunc modum exceptus, vix habuit, quod reſponderet; niſi poſteriores editiones perpetuò reuocandas ad primam, quæ cùm archetypo conueniret; nec intelligendas aliter, quàm archetypi ſenſus pateretur. Interim ſe deinceps nihil mutaturum promiſit. Hæc ille. Verum res iã non erat integra: Paſſim enim per Germaniam exemplaria volitabant, nec è manibus hominum eximi potuerunt.

ANNO 1530.

Melancht. reſponſio.

Seln. in hiſt. Conf. p. 69.

Itaq; res diſsimulata fuit, donec an. 1541. Ratisbonę de conciliandis dogmatibus inter Catholicos & Lutheranos, inſtituta denuò fuit collatio. Ibi Melanchthoni eadem hæc inconſtantia per Eccium obiecta fuit, & in mutanda confeſsione temeritas: quam cum purgare non poſſet, à collocutoribus vtriuſque partis coactus reſtituere, promiſit, quæ ſuſtulerit; quod reuera nunquam præſtitit.

IV.

In ijs verò Comitijs Caluinus, quem Bucerus Argentorato ſecum adduxerat, cũ Melanchthone atq; Crucigero ſuauiter cõſuſurrauit, eorũq; animos, vt erat inſigniter verſipellis, firmo glutine ſibi deuinxit, vt eos perpetuò deinceps addictos haberet. Et Melãchthon

Caluinus Melancht. familiariſſimus.

ANNO 1530. thon quidem ab hoc colloquio benigniorem in Sacramētarios affectum habuiſſe videtur; quem imprimis eo tempore prodidit, cùm Lutherus vltimam de Cœna Domini Cōfeſſionem emiſit, vt ſuo loco dicemus. Nec dubitant Sacramentarij, quin Melanchthon, cũ prius ab an. 1536. ad Sacramentarios inclinaret, ſub id tempus Caluino ſe totum adiunxerit; tametſi mentis ſecretum propter Lutheri tyrannidem, de qua poſteà conqueſtum aiunt, non fuerit auſus publicè profiteri. Itaque hypocritam faciunt Melanchthonem, qui contra genium, imò reluctante conſcientia vixerit quidem inter Lutheranos, ſed animo totus adhæſerit Sacramentarijs, eamque rem perpetuò diſsimularit.

Melancht. hypocrita.

CAPVT IX.

I. *Examen ſuper Melanchthone, Lutheranuſnè an Caluinianus in extremis fuerit.*

II. *Lutheranorum Melanchthonem ſibi vendicantium rationes numero nouem.*

III. *Caluiniſtarum eundem ſuis partibus adiungentium rationes totidem.*

IV. *Melanchthonis inexcuſabilis fraus, inconſtantia, & perpetua inter Lutheranos miſeria.*

I. *Quæſt. I.* An Melanchthon in extremis fuerit Cal-

CAETERVM, quia in hunc ſermonem incidimus, breuiter hoc loco diſcutiamus quæſtionem illã, quæ de Melanchthone inter Lutheranos & Caluiniſtas hoc tempore multũ agitatur, ſcilicet, An Lutheranus fuerit

fuerit extremis annis, an verò Caluinianus? Noſtra ſanè parum intereſt, cuius factionis ille fuerit, quem Catholicum non fuiſſe ſcimus: Verùm, quia res hęc ad vitam & mores ipſius cumprimis pertinet, prætereunda non erat hæc controuerſia: de qua ſtatuet quod viſum fuerit Lector. Et Lutherani quidem molliores Melanchthonem ſibi totum vindicant, eumque contendunt ad mortem vſq; Lutheranum fuiſſe; licet animo nonnũquam fortè vacillarit. Id verò his rationibus ſuadere conantur; Principio, Quod Bucerus & Occolampadius ab initio certaminis Euchariſtici, ad annum vſque 1529. frequenter pertentarint Melanchthonis animum, eumque ad Sacramẽtariam factionem magno ſtudio conati ſint pertrahere; verùm id aiũt fruſtrà ſemper fuiſſe; cùm ille fraudes Sacramentariorum, & inſidioſas machinationes prudenter eluſerit. Secundò, Quod in Colloquio Marpurgenſi an. 1529. primum, deinde anno 1530. ſequente in Comitijs Auguſtanis Luthero contra Zvvingliũ, Oecolampadiũ, Bucerum, Capitonẽ conſtãter adhæſerit, nec ſe paſſus fuerit vllis rationib. induci, vt Zvvinglianos vel haberet pro fratribus, vel ad ſubſcribendam Proteſtantium Confeſsionẽ admitteret: Imò quod ſub idẽ tẽpus durantibus adhuc Comitijs, ad detegendã Buceri fraudulẽtiã articulos de Euchariſtia ſcripſerit, in quibus lõgè aliam eſſe ſuã & Lutheri, quam Buceri cæterorumq; ſententiã demonſtrauit.

Caluinianus, an verò Lutheranus?

II. Lutheranorum pro eo ſententia, & rationes.

1. *Marb. in expl. verb. Can. c. 1. fol.* 24. 25. 26. *Seln. in vlt. Conf de Can. H. 1. a. b. & c.*

2.

 Tertiò,

ANNO 1530. Tertiò, Quod eodem anno ſentẽtias de Eu-
chariſtia, è ſcriptis veterum Patrũ ſelectas in
3. lucẽ emiſerit, atq; in iſtius libelli præfatione
animum à Zvvinglianis alienum declararit:
tũ quod paulò poſt litteras ſcripſerit ad quẽ-
dam Martinum Gorlitium, apud Brunſvvi-
cenſes euangelij Lutherani miniſtrũ, in qui-
bus prouocarit ad libellum hunc ex Patribus
collectum, ſeq; aſſeruerit mortẽ ſubiturum
potius, quam vt Chriſti Corpus cum Zvvin-
glianis vni tantum loco ſentiat alligandum.
4. Quartò, Quod poſtmodũ an. 1536. cũ VVit-
tenbergæ de concordia inter Lutheranos &
Sacramentarios ageretur, & Bucerus cũ ſocijs
abdicato errore in Lutheri ſententiam con-
cederent, quemadmodũ Luterani conſtanter
aſſerunt, Melanchthon actionis illius capita
punctim ad eum modum conceperit, vt ſcri-
ptum illud non aliam quã Lutheri doctrinã
de Euchariſtia complecteretur. Quodque in
eadem ſentẽtia permanſerit, & anno ſequẽte
1537. ad Electorẽ ſcripſerit, ſe quoad viueret,
Zvvinglianorum ſententiam nõ probaturũ,
cùm eos falſa docere ac ſcribere compertum
5. habeat. Quintò, quod cum an. 1540 in itine-
re VVormatiã verſus, graui morbo oppreſſus
Vinariæ decũberet, iamq; velut in extremis
conſtitutus cõderet teſtamẽtum, ad formulã
concordiæ VVittenbergenſis à ſe cõtextam
prouocarit; quã ex Lutheri ſententia ſcriptã,
vel ipſi Zvvingliani nõ diffitentur: quodq;
biẽnio poſt, an. 1542. ſcilicet, ad cõcionatores
quoſ-

quoſdam, Vlmenſes præſertim, inter reliqua ANNO
ſcripſerit, hominem tentationibus exerci- 1530.
tum, qui pietatis affectũ habeat, Zvvinglianorum doctrinam probare non poſſe; ſe verò metuere, ne Sacramentarij magnam adhuc ſecuritatem, imò & paganiſmum ipſum in Eccleſiam inducant, niſi ſuos confirmet
Deus. Sextò, quod Melanchthon in omni- 6.
bus colloquijs, quæ cum Catholicis ad dirimendas religionis cõtrouerſias inſtituta fuerunt, nomine Proteſtantium delectus ſit ad cauſam Lutheranorum agendam: Neque verò Catholicos, ſi Zvvinglianus fuerit, cum eo congreſſuros fuiſſe, vel quod talis eſſet
diſsimulaturos. Septimò, Quod Lutherus 7.
magni ſemper fecerit Melanchthonem, & cõiunctiſsimè cum eo vixerit ad mortem vſque; quodque viciſsim ipſe coluerit Lutherum, & defunctum oratione funebri ſit proſecutus, in qua patrem eum appellarit, currum Iſraelis & aurigam eius; quod in lucem quoque emiſerit ſcripta Lutheri, eaque præfationibus additis, inſigniter commendarit.
Octauò, Quod ſemper publicè proteſtatus 8.
ſit, eam ſe religionem profiteri, quæ tradita per Lutherum in Eccleſijs Saxonicis vigeat; quibus adhærere ſe, nec vnquã ab eo doctrinæ genere diſceſſurũ, expreſsis verbis aſſeruerit: Quodque ex ipſius libris, ſi modo non contra mentem autoris torqueantur, nihil præſidij habeant Sacramentariæ factionis miniſtri; cũ perpetuò Lectorem ad eius do-

ANNO 1530. ctrinę fundaméta manu ducant, quæ Lutheri ſcriptis contineantur. 9. Nonò, quod extremis annis, non longè antè, quam è vitâ diſceſsit, de Caluino queſtus ſit inter ſuos, viris fide dignis præſentibus, eumque dixerit multa ſcribere, nec ipſum intelligere, quid velit: quod aliquando, cum Norinbergæ eſſet, ad quendam Michaelem Rotingium, in hæc verba proruperit: „Caluinus tantum de „Cœna Domini nouit, quantum armilla mea: „Coget me tandem neceſsitas, vt edito ſcri„pto eum oppugnem.

III. *Caluiniſtarum ſententia & rationes.* Habes, lector, pleraſque Lutheranorum rationes, quibus Melanchthonem ſuæ ſectæ vindicant: Audi nunc, quibus argumentis eum Caluiniſtæ Sacramétarijs addictum fuiſſe ſuadeant. *Iacob. And. con. 4. de Concord. b. 3. &c.* Quanquam non Caluiniſtæ modò, ſed & Lutherani rigidiores, Flaciani ſcilicet, & Pantachaſiaſtæ, vel Vbiquitarij Melanchthonem è ciuitate Lutheranâ proſcriptum ad Sacramentarios ablegent; quod vt faciant, his ſe dicunt rationibus permoueri. 1. Primò, quod cum viuente Luthero *VVigãdus apud Schluſſelburg. Caluin. fol. 286. 287.* SS. Patrum dicta diuulgarit, vt cõtrà Zvvinglianos veram Chriſti præſentiam in Euchariſtiâ veteris Eccleſiæ teſtimonio confirmaret, poſt obitum eiuſdem Lutheri retractarit libellum iſtum; quaſi teſtimonia, quæ collegerit, maximam partem adulterina ſint, nec eorum autorum, quorum nomine citata fuerint. 2. Secundò, Quod cum opera *Idẽ VVigãd. in Confeſſ.* Lutheri VVittenbergæ procuderentur, in ſecun-

ſecundo Tomo librum contra Zvvinglianos ſcriptum, cuius titulus eſt; Quod Chriſti verba, Hoc eſt corpus meum; adhuc firmiter conſiſtant; integro folio mutilarit, eamque partem exemerit in qua Lutherus Melanchthonem defendit contra Buceri verſutas calumnias, qui Zvvinglianis eum addictum aliquando fuiſſe ſcripſerat: Quanquam poſtea locum iſtum redintegrare coactus fuerit, & reſtituere, quæ ſuſtulerat: Ea verò nequaquam inducturum fuiſſe Melanchthonem, niſi ſe criminis obiecti reum agnouiſſet. Tertiò, Quod in Commentarijs, in Caput vndecimum Epiſtolæ prioris ad Corinthios apertè ſatis eam Chriſti verborum expoſitionē probet, quæ metonymiam admittit, quaſi vinum ſignificet Chriſti ſanguinem, vt faſces, Imperium Romanum; eodem modo innuens intelligi oportere Chriſti verba: Hoc eſt corpus meum; quaſi ſignificent hoc, quod eſſe dicunt. Quartò, quod ſcriptis ad magnates litteris teſtatum fecerit, ſe non Lutheri de Euchariſtiâ, ſed Zvvinglij potius ſententiam amplecti: Id comprimis manifeſtum eſſe dicunt ex epiſtola quadã ad Fridericũ Palatinum Electorē, paucis menſibus ante obitũ, ſcriptâ; in qua nõ modo Lutheri ſentētiã de Euchariſtiâ dãnarit, verbis expreſsis, ſed & cauſam dederit Electori, adeoq; conſiliũ ſuggeſſerit, vt pulſis Heidelbergâ cõcionatoribus, qui Lutherũ ſequebãtur, Sacramētarios ſurrogarit, ꝑ quos Caluiniſmum

ANNO 1530. Theolog. Miſnenſ. de Cœna Dom. 13. argumentis probat Melancht. fuiſſe Sacramentarium.

3.

4.

ANNO nifmum in academiam Heidelbergenſem &
1530. Palatinatum introductum fuiſſe conſtat.
5. Quintò, quod plures id genus epiſtolæ verſentur in manibus hominum, in quibus Lutheri ſententiam de Euchariſtiâ ſugillarit, reieceritq; velut Papiſticam, per quam Sacramenti veneratio ſtabiliatur; confirmet verò Sacramentariorum dogma, illiſque præbeat occaſionem, vt in erroribus obdureſcant.
6. Sextò, quod anno 1544. cùm poſtrema Lutheri confeſsio de Euchariſtiâ ſub prælo eſſet, datis ad Heluetios litteris ea ſcripſerit Melanchthon, quæ Zvvinglianis eum potius in hac causâ, quam Lutheranis addictum fuiſſe teſtentur; quemadmodũ ex litteris ipſius manifeſtum ſit, quas Bullingerus Tigurinus
7. poſtmodum diuulgarit. Septimò, Quod Caluinus contrà VVeſtphalum ſatis apertè ſcripſerit, Melanchthonẽ in hac causâ ſibi prorſus aſſentiri, nec à ſe minus, quam à ſuis ipſius viſceribus auelli poſſe: quodque Melanchthon, cum Caluini liber hic in hominum manibus verſaretur, per Georgium Anhaltinum monitus rogatuſque, vt inuſtam à Caluino maculam edito ſcripto quodam elueret, pertinaciter recuſarit, imò ſe minatus ſit ex iſtis regionibus aliò migraturum; quanquam illi facillimum fuerit, vno atque altero verbo aſperſam Caluiniſmi maculam de-
8. tergere. Octauò, quod Ioannes Sturmius Argentinenſis multas Philippi litteras ad Sacramentarios Caluinum, Bullingerum, Harden-

denbergium, alioſque retulerit in lucem,& ANNO
plures etiam id genus alias apud ſe repoſitas 1530.
aſſeruari teſtetur, edendas ſuo tempore, ſi res
ita ferat, quibus liquidò demonſtrari poſsit,
eandẽ prorſus Melanchthonis, quam Zvvin-
glij & Caluini ſententiam fuiſſe. Nonò, quod 9.
Profeſſores Academiæ VVittenbergenſis,
Peucerus, Petzelius, Pierius, alijque nonnul-
li Sacramentariæ factionis homines, quos
VVittenberga velut ſerpentes in ſinu ſoue-
rit, à Melanchthone magnam partem fuerint
educati; vt ex ipſius pectore ſcriptiſque pu-
blicis venenum illud hauſiſſe videantur:
quemadmodum & obiecto Melanchthonis
nomine, velut glaucomâ quadam ad tempus
ſub Auguſtanæ Confeſsionis vmbraculo la-
titarint: licet tandem fraude detectâ, carce-
ribus & exilio multati iuſtas perfidiæ pœnas
dederint. His rationibus permoueri ſe di-
cunt iſti, Flaciani inquam, & Pantachuſiaſtæ,
vt Melanchthonem non Lutheranis ſed Sa-
cramentarijs annumerandum cenſeant; qui-
bus hac quidem in re Caluiniſtæ lubentes aſ-
ſenſum præbent, quãquam eos alioquin, ve-
lut Eccleſiæ peſtes deterrimas odio pluſquã
vatiniano proſequuntur.

Ferat nunc ſententiam in hac controuer- IV.
ſiâ, qui volet: Certè ſiue Lutheranis Melãch- Melanch-
thonem adiungendum iudices, ſiue Sacra- thon incõ-
mentarijs, hoc aut illud pronunciari nequit, ſtantię atq;
quin turpiſsimam ei non leuitatis tantum, & fraudis
inconſtantiæ, ſed & hypocriſis ac fraudulen- reus.

Digitized by Google

ANNO 1530. tiæ maculam inuras. Nam ſi Sacramentariorum cauſam probat, cur id publicè diſſimulauit? Si loco veritatis habuit iſtorum dogma, cur id apertè nō eſt profeſſus? Cur contra dictamen conſcientiæ, contra genium inter eos manſit, quos errore faſcinatos eſſe credebat? Si verò Lutheranus erat ex animo, cur clam prenſauit Sacramentarios? cur receptaculum illis præbuit in Auguſtanâ Confeſsione, quos in Comitijs ab ea ſecluſerat? cur ſecreta cum ijs habuit conſilia, quos acerrimos Lutheranorum hoſtes eſſe non ignorabat? Quicquid dicas, leuitatis & hypocriſis infamiam à Melanchthonis nomine nunquam remouebis. Excuſant illum Sacramentarij per Lutheri tyrannidem, quâ deterritum aiunt, ne quod animo gerebat agnitæ veritatis ſecretum, vt loquuntur iſti, in apertum proferret. At tyrannis iſta, ſi quæ fuit, Luthero ſublato finem habuit: Cur igitur poſteà, quam ab hac ſeruitute liberatus fuit, ad caſtra Sacramentariorum non tranſijt? Imprimis cum poſt bellum germanicum à domeſticis ad inconſtantiam & mutabilitatem multum exagitaretur. Verùm ille perpetuò reſtitauit, eodemque ſe modo habuit, poſt obitum Lutheri, quantum ad profeſsionem publicam attinet, vt pridem. Vnde ſunt, qui neutris eum in ſolidum adhæſiſſe putent, ſed velut nutabundum inter vtroſque fluctuaſſe; quorum ego ſententiam facilè probarim. Licet enim Melanch-

Ratio, quâ Sacramentarij Melancht. excuſant.

Refutatur.

Melanchthon inter vtroſque fluctuat.

Melanchthon Sacramentariorum doctri- ANNO nam de Cœna Domini ſuit amplexus;quod 1530. ipſius ad Fridericum Palatinum litteræ, tum ſilentium ad Caluini prouocationem certum faciunt, & indubitatum; alia tamen quædam ipſorum dogmata, puta de libero arbitrio, de prædeſtinatione, de cauſâ vel autore peccati, de fatali neceſſitate, quæ Sacramentarij ex primis illius ſcriptis hauſerant, penitus improbauit: Quæ cauſa fuiſſe dicitur, ne ſe totum Sacramentarijs mancipares. Viciſſim oderat infeſtè Lutheranos illos, qui ſe ſolos verum habere Lutheraniſmi nucleum, & germanum Lutheri ſpiritum, plenis faucibus hauſiſſe gloriabantur, Flacianos dico, quos non deſtitit, quamdiu vixit, acerbè ſcriptis publicis inſectari. Reliquis verò Synergiſtis, Adiaphoriſtis, Maioriſtis, adiunxit ſe quidem profeſſione publicâ, cum inter eos viueret; At quia Lutheri dogma retinebant de Eucharistia, nec illis animo potuit in ſolidum adhærere. Ita factum eſt, vt miſeram omninò vitam viueret, quam in luctâ conſcientiæ pertraduxit, mœrore animi & perpetuâ ſollicitudine propemodum contabeſcens. Vnde poſt obitum ipſius nata fuit hæc controuerſia, de quâ Lutheranus quidã Melanchthonis, vti præceptoris, amantiſſimus, cum eum velut Eccleſiæ Lutheranæ ciuem vindicari poſſe deſperaret, hanc ſententiam pronunciauit: Aut habemus, inquit, Philippum

Melanchthon perpetuo in vita miſera

Seln. in rep. conf. de Cœnâ contra Petzelium, C.3.b.

Luthe-

ANNO 1530.

Lutheranorum de Melanchthonis fide anceps opinio.

VVolff. in hiſt. Confeſſ. fol. 125.

Lutheranum, aut prorſus non habemus: Quę ſicut ipſe Melanchthon ceu dubius inter vtroſque palpitauit; ita & vtrorum verè fuerit, in dubio relinquit: Niſi quod eum, ſi Lutheri doctrinam abiecerit de Euchariſtiâ, dignum iudicet, qui prorſus à Lutheranis explodatur. Neque verò Lutherani Melanchthonem Zvvinglianizantem è Synagogâ ſuâ modo, verumetiam è cœlo, quantum in ipſis quidem fuit, excluſerunt, dum cauſas eſſe ſcribunt, vt non minus, imò magis etiam de Melanchthonis, quam de Salomonis ſalute dubitetur. Quâ in re proculdubio Lutheri iudicium ſecuti ſunt, qui Zvvinglianos velut hoſtes Chriſti, & infidelibus nequiores diabolo tradendos cenſuit, & in terrorem aliorum æternis cruciatibus adiudicandos. Verùm hæc hactenus, & prolixius quidem, quã initiò propoſitum habuimus: Nunc miſſis ijs ad hiſtoriam Melanchthonis iuxtà ſeriem annorum breuiter pertexendam, vti nobis ab initio conſtitutum fuit, reuertamur.

CAPVT X.

I. *Landgrauius Lutheranos cum Sacramentarijs rurſum coniungere ſtudet. Monaſterij Sacramentarij & Anabapt. nidificant. cum obitu Electoris Sax. & aduentu Legati Pontificij in Germ.*

II. *Conuentus Smalcaldiæ. confeſſio Melanchth. de iuriſdict. Epiſc. reſtitutio Vlrici VVirtenbergici Melãchthonẽ Tubingã euocãtis.*

III. *Regis*

III. *Regis Angl. illicitæ nuptiæ & Pontificatus. literis à Melancht. ſalutati.* ANNO 1531. & 32.
IV. *Melanchthon vocatur à Rege Galliæ.*
V. *Prohibetur à Saxone, idq; ex cauſis, vbi vide œconomiam & literas Mel. ad Regem.*

SOLVTO conuentu Auguſtano Landgrauius denuò Lutheranos de cōcordiâ cum Sacramētarijs incundâ per litteras interpellauit: Factum hoc eſt anno 1531. cum paulò antè ciuitates aliquot Zvvinglianas icto cum illis fœdere ſibi deuinxiſſet. Dedit vero litteras ad Theologos VVittenbergenſes, Lutherum, Melanchthonem, & cæteros, eoſque monuit, vt vel nunc tandem propter cōmune periculum, quod à Cæſare videatur imminere, cum Heluetijs Zvvinglianis fraterno ſe vinculo coniungerent. Reſponſum fuit nomine facultatis Theologicæ, cauſas eſſe grauiſsimas, cur id fieri nullâ ratione poſsit, quas Melanchthon & Brentius in Comitijs Auguſtanis pridem commemorarint. Scriptum hoc Melanchthon confecit: Adiunxit & ſuas ad Landgrauium litteras, in quibus repetit ea breuiter, quæ anno ſuperiore de hoc negotio ſcripſerat Auguſtæ, & Sacramentarios à fraternitate penitus arcendos eſſe demonſtrat.

I. *Selnec. in rep. Conf. I. 1.a.* Anno 1531. Lutherani à Landgrauio de ineundâ concordia ſollicitantur.

Eorum reſponſio.

Sub hoc tempus, cùm Lutheraniſmi contagio paſsim ſe per Germaniam diffunderet, Monaſterium quoque infecit, quæ VVeſtphaliæ præcipua ciuitas eſt, Epiſcopali ſede inſignis. Erant in eâ ciuitate quidam

Anno 1532. Monaſteriū Weſtph. Lutheraniſmo inficitur.

Digitized by Google

ANNO 1532.

Meshou.lib. 6.& 7.hiſt. Anabapt.

Magiſtratus interpellatur de tollendis abuſibus.

per Lutherum & Melanchthonem faſcinati, Bernardus Rotmannus, Brictius Nordanus, Ioannes Glandorpius, alijque, qui res nouas moliebantur, & quanto ſtudio poterant, à Catholicâ religione hominum animos auertebant. Vt verò publicæ mutationis fieret initium, anno 1532. 26. Iulij de quibuſdam, vt ipſi loquebantur, abuſibus tollendis magiſtratum admonuerunt. Interim Rotmannus, qui ſub initium defectionis Lutheranus erat, à quibuſdam perſuaſus, Sacramentarijs ſeſe coniunxerat: Cuius factionis quidam id temporis per VVeſtphaliam diſcurrebant. Quod cum Melanchthon intelligeret, Rotmannum pro inſigni ſuo in eum affectu monendum putauit, vt à Sacramentariorum conſortio ſibi caueret. Igitur, pridie Natalis Dominici, anno 1532. litteras ad eum dedit, in quibus rumorem, ait, VVittẽbergam delatum, incerto tamen autore, Monaſterij Zvvinglianum dogma de Euchariſtiâ palam probari. Se quidem nec planè fidem habere rumoribus iſtis, nec exiſtimare, quod Zvvinglizantes Rotmannus ipſe probet. Quanquam verò ſibi nequaquam hoc ſumat, vt ipſi aliquid præcipiat, tamen pro amicitia, quæ ſibi cum illo intercedat, monendum putaſſe per litteras, vt alia potius doceat ſalubriora, quam illas Zvvinglij diſputationes. Facilè conſcientias hominum in dubitationem conijci, ex qua difficillimè liberentur. Ideoque cer-

Rotmannus fit Sacramentarius.

Keiſenbr. li. de Anabapt. Monaſt.

A Melãchthone ad Lutheraniſmum reuocatur.

Conſciẽtiæ hominum dubitationibus obnoxiæ.

certa potius eligenda inter docendum, quæ fiduciam in mentibus confirment, non quæ gignant dubitationem. Quorſum opus ſit prophanas illas ſpargere diſputationes, quod nuſquam niſi in cœlo ſit Chriſtus, & quod vni ſedeat affixus loco? Non probare quidem VVittenbergenſes, quam Papiſtæ doceant panis conuerſionem in Chriſti corpus; ſed profiteri tamen, quod verè Chriſtus adſit in Cœnâ: quæ res nihil habeat incommodi. Scire ſe, multa hic quæri poſſe ab hominibus ingenioſis: Nec dubitare, quin Rotmannus ipſe, cum acri præditus ſit ingenio, his diſputationibus exerceatur. Rogare verò etiam atque etiam, ne iudicium præcipitet. Non ignorare ſe, viros doctos alicubi applaudere dogmati Zvvingliano; & habere concinnas rationes: Sed in hoc negotio ad analogiam fidei reſpiciendum. Scribere hæc animo ſimplici, amore ipſius adductum: Nec Epiſcopum ſeſe ipſi, nec pædagogum conſtituere; ſed cum amet ipſius ingenium probetque, malle id in rebus bonis occupari, & in locis Chriſtianæ doctrinæ neceſſarijs illuſtrandis, quam in diſputationibus prophanis. Hæc Melanchthon ad Rotmannum; quem & Lutherus, datis eodem tempore litteris, à conſortio Zvvinglianorum deterrere conatus fuit, verbis paulò rigidioribus, dum Zvvinglium ipſum anno ſuperiore trucida-

ANNO 1532.

Dogma Wittēberg. de Euchariſtia.

Rotmānus à Luthero deterretur amplecti Zvvinglianiſmum.

g 2 tum

ANNO 1532.

tum in prælio, cum ſymmiſtis pœnas impij dogmatis dediſſe ſcribit, horribili ſanè exemplo, ſi diſcipuli poſsint commoueri; quos, ait, inſtar Iudæorum & Philiſtinorum obduratos talia contemnere, & neſcio, quos martyres celebrare. Verùm fruſtrà fuerunt iſtæ Melanchthonis & Lutheri commonitiones. Rotmannus enim à Lutheranis iam deflexerat ad Sacramentarios: A quibus poſtmodum ad Anabaptiſtas tranſitum fecit, & tandem anno 1535. occupatâ ciuitate miſerandum in modum perijt.

Sur. in com. pag. 236. Cochl. in Act. pa. 289 Sleid. lib. 10

Pertinax miſerabiliter perit.

Eodem anno 1532. Ioannes Elector Saxoniæ, cum Svveinitium excurriſſet, venandi gratiâ, in grauiſsimum incidit paroxiſmum, oppreſsis repentè ſenſibus: Apoplexiam fuiſſe putant. Vocati continuò fuerunt Lutherus & Melanchthon, vt Principi luctanti cum ſummis angoribus aſsiſterent; qui Svveinitium 15. Auguſti ſub noctem venerunt. Princeps verò iam agonizabat, ſenſibus, vt diximus, oppreſsis, & poſtridiè poſt durum agonem ipſis præſentibus ſpiritum exhalauit. In funere Lutherus duas conciones habuit ad populum; Melanchthon verò latinè perorauit: Atque hæc oratio, vti & Lutheri conciones, ſtatim typis expreſſa ſuit & diuulgata. Succeſſorem habuit Ioannem Fridericum filium, qui parentis veſtigijs inſiſtens, Lutheranæ cauſæ patrocinium magno affectu ſuſcepit.

Saxonis ex apoplexia obitus.

Pro eo cōciones funebres.

Cæſar

Digitized by Google

Cæſar hoc eodem anno ex Auſtriâ profe- ANNO
ctus in Italiam, Bononiæ cum Clemente Se- 1533.
ptimo Pont. in colloquium venit; Vbi de ſta- *Sleid. lib.* 8.
tu religionis per Germaniam, deq; concilio *pag.* 193.
varij fuerunt inter eos habiti ſermones. Pla- *Cochl. in*
cuit autem, vt ad componendum religionis *Act. pa.* 258.
diſsidium, Põtifex Oecumenicam Synodum Cæſar Bononiæ cum
indiceret, eaq; de re Reges & Principes Chri- Pontifice
ſtiani nominis faceret certiores. Igitur anno agit de Cõcilio.
ſequente proximo, qui fuit à nato Chriſto
1533. Legatum in Germaniam miſit Epiſco- *Sur. in com.*
pum Reginenenſem Hugonem Rangonum, *pag.* 227.
maturâ ætate & inſigni prudentia virum, qui Anno 1533.
de Pontificis & Cæſaris inſtituto Principes *Sleid. lib.* 8.
edoceret. Is inter cæteros ad Saxonem quo- *pag.* 194.
que venit Electorem nouum, in Thuringiâ Legati Pontificij in
tum commorantem, eique Vinariæ legatio- Germaniã aduentus.
nis ſuæ ſummam expoſuit: Pontificem ſcili- Summa le-
cet, ad dirimendas religionis controuerſias, gationis.
re cum Cæſare deliberatá, generale Concilium indicere decreuiſſe; quâ de re Principes maturè putauerit admonendos: Hortari verò Saxonem, vt & ipſe cum ſocijs faueant huic inſtituto, ſeque lubentes ad Pontificis & Cæſaris voluntatem adiungant. Reſpon- Saxonis
dit Saxo, negotium hoc arduum eſſe, magni- reſponſio.
que momenti: Itaque cum ſocijs ſuper eo deliberandum, antequam mentem ſuam declarare poſsit.

Deinde Proteſtantes ad 24. Iunij Smal- II.
caldiæ conuentum habuerunt, vbi, conſilijs Cõuentus
inter ſe communicatis, huiuſmodi reſpõſum Smalcaldiã indicitur.

ANNO 1532.

dederunt, vt Cōcilij generalis cognitionem, ad quam in omnibus penè comitijs prouocare conſueuerant, nunc defugere viderentur.

Proteſtantium de Concilio ſententia.

Cam. in vita Mel. pag. 147.

Quia verò negotium hoc ad religionem imprimis pertinebat, concionatores etiam in conſilium adhibere placuit: Qui propemodum omnes nec indicendi Concilij ius Pontifici concedendum cenſuerunt, nec autoritatem, vt in eo præſideret: Quod vtrunq; tamen Melenchthon eidem Pontifici liberali manu tribuebat, nimirum vt ſynodum conuocaret non modo, ſed in eâ quoq; præſidis munere fungeretur. Hoc vnū illi diſplicuit, quod poſtulabatur, vt omnes ſeſe decretis futuræ ſynodi ſubmitterent. Id enim nimis ſeruile videbatur & intempeſtiuū; nec quenquam in principio volebat ad hanc promiſſionem adſtringi; quod in Synodo liberas eſſe ſententias oportere diceret.

Melancht. renuit ſeſe ſubmittere decretis Concilij.

Igitur in hac deliberatione diſſidebat à cæteris, eamq; poteſtatem dabat Pontifici Romano, quam, niſi pro capite agnoſcatur Eccleſiæ militantis in terris, habere non poteſt: Quæ res magnā apud ſuos inuidiam illi conciliauit. Nec deerant, qui Melanthonem non modò Papiſmū in corde fouere dicerent, ſed & hoc agere, vt abolitam Pontificis dominaturam in ſolidum reſtitueret. Nouerat iſtos de ſe ſpargi rumores, quos contempſit fortiter, nec à ſententiâ tamen ſe paſſus eſt dimoueri, licet omnium in ſe, & magnorum quoque Principum animos cōcitaret, Auxerunt

Subſtinet inuidiam ob reſtitutam iuriſdictionem.

hanc

hanc indignationem litteræ quædam ipſius, ſub hoc tempus per quoſdam diuulgatæ, qui hanc eius moderationem, & hierarchiæ conſeruãdæ ſtudium vehementer improbabant. Eas Auguſtani conuentus tempore ſcripſerat anno 1530. ad Campegium Cardinalem, ad Legatum Venetum, Nicolaum Teupulũ, alioſque de pacis inter Catholicos & Lutheranos inſtaurandæ conditionibus; In quibus ſecretum mẽtis hac de re paulò liberius aperuerat, nũquam futurum ratus, vt hæ litteræ venirent in aliorum manus, & publicè per æmulos in inuidiã ſui nominis circumferrentur. Maluiſſet eas ſupprimi quidem propter Lutheranorum quorundam intemperiem; & indignè tulit, quod ea paſsim audiret in luce hominum narrari, quæ pro conditione temporum, pacis ſtudio, viris concordiæ amantibus, velut in aurem muſsitaret. Sed quia litteræ iam in manibus hominum verſabãtur, & res non erat integra, diſsimulauit contractum animi dolorem, nec à ſententia tamen diſceſsit; quemadmodum quadriennio poſt manifeſtum euaſit in ſynodo Smalcaldenſi, vt infra ſuo loco dicemus.

ANNO 1532.

Ibid. p. 149. Chy. in hiſt. Conf. p. 297.

Litteræ animi eius indices in publicũ prodeunt.

Diſſimulat animi ſui dolorem.

Anno ſequente proximo, Philippus Haſſiæ Landgrauius Vlricum VVittenbergenſem ducem, quem fœdus Svveuicum ante annos quindecim plus minus è ditione ſuâ per vim exturbarat, armatâ manu reduxit, eiectis ijs, per quos Ferdinandus Bohemiæ Rex Ducatum iſtum moderabatur.

Cam. in vita Mel. p. 151

ANNO 1533. & 34
Vlricus Wirtemb. per Landg. reſtituitur.
Bucholtz in Chro. p. 542
Sleid. lib. 9. fol. 205.
Melanchthonem Tubingam inuitat.

Vlricus igitur, cum reſtitutus eſſet, Meláchthonem, datis litteris, ad Academiam Tubingenſem inuitauit, in quâ magiſterij lauream aliquando ſuſceperat. Ille tametſi ſatis iſtuc propendebat, quod à Lutheri aliorumque quorundam crudis & immoderatis actionibus totus eſſet alienus; quia tamen obſtrictus erat Principi, negotium hoc ad illius arbitrium reiecit, à quo miſsionem impetrare tum quidem non potuit Poſtmodum tamen Tubingam excurrit, permiſſu Principis ibiq; ad vnum propè menſem hæſit, ſtudijs, quæ turbata nonnihil erant, inſtaurandis occupatus.

III.
Rex Angliç adulterinas cum Bolema nuptias celebrat.
Sur. in com. pag. 227.
Sandez. lib. 1. de ſchiſ. Angl.

Non multò ante, quam VVirtenbergicus reſtitutus fuit, anno ſcilicet 1533. Henricus Octauus Angliæ Rex, vxore Catharinâ repudiatâ, quandam ex gynæceo Annam Boleniam in eius locum ſibi copulauit: Quæ res Catholicis omnibus vehementer diſplicuit, cauſamque præbuit annis ſequentibus, vt regnum Anglicanum ab orbe Catholico diuulſum, in partem ſecederet. Pontifex verò Clemens Septimus Regem aliquoties monuit, vt deſiſteret ab inſtituto, &, pellice dimiſſa, Catharinam ſine cauſa repudiatam ad thori conſortium reuocaret:

Anno 1534
A Pontifice monetur, eiuſq; nuptiæ caſſantur.

Cumque nihil obtineret, tandem anno 1534. 23. Martij, latâ ſententiâ matrimonium prius legitimum, poſterius verò cum Bolemiâ contractum, irritum pronunciauit. Rex per hoc decretum vehementer exaſpe-

Digitized by Google

exaſperatus omnem Pontifici autoritatem & iuriſdictionẽ abrogauit in epiſcopos Anglicanos, ſeque per Angliam loco Pontificis eccleſiæ caput, à Chriſto proximum conſtituit. Quod cum Lutheranis innotuiſſet laborandum putarunt, vt regnum illud ad ſe quoquo pacto pertraherent.

ANNO 1534. Rex vſurpat Pontificatum in Anglia.

Hærebat id temporis Anglus quidã VVittenbergæ Antonius Barnus, qui Lutheri cõuictu vtebatur. Hic auctor Melanchthoni fuit, vt regem adiret per litteras, ſeque ſtilo ad modeſtiam tẽperato, ſuauiter in animum ipſius inſinuaret, futurum ratus, vt, quia diuortium fecerat ab Eccleſia Romana, & grauiſsimo flagrabat in Pontificem odio, non difficulter ad Lutheranorum caſtra traduceretur. Scripſit igitur Melanchthon epiſtolam ad Regem, in qua principio vehemẽter eum commendat, quod in ornandis excitandisq; per Angliam honeſtis diſciplinis, aliorum iſtius ætatis regum ac principum induſtriam longè ſuperet. Hãc ob cauſam aureum in Britannia nunc eſſe ſeculum, quale fuerit olim in AEgypto, cum Ptolomæus Philadelphus rerum iſtic potiretur; qui vt fouendis prouehendisque litterarum ſtudijs omnium gentium & poſteritatis etiam amorem meruerit; ita & Angliæ Regi eandem ob cauſam vniuerſum genus humanũ debere plurimum. Et ſe quidem, ait, in votis habere, vt tanto Regi, præcipuo, adeoque vnico penè litterarum patrono ſit commẽdatus: cui ſtu-

Melancht. Regem Angliç litteris prenſat.

In ep. ſel. fol. 69.

Laudat à diſciplinis.

 dium

ANNO 1534. dium omne ſuum atque operam offert, quãtum quidem pro ingenij mediocritate præſtare poſsit. Rogat, vt in quo periculo nunc verſentur bonæ litteræ, conſideret, quæ per germaniam, alijsque in regnis ferè contemptui habeantur, & in odio ſint propter excitatas de religione controuerſias. Olim, cùm per Europam propter arma Catholica extinctæ propemodũ eſſent bonæ litteræ, ex Angliâ rurſus inſtauratas fuiſſe, & in totum orbem propagatas: Qua in re nunc quoque Regem de poſteritate & vniuerſa Eccleſia benè mereri poſſe aſſerit. Quod ſi autoritatem interponat ipſe, cæterisque regibus moderationem ſuadeat in religionis negotio, & deliberationem inſtituat cum viris doctis, de genere doctrinæ, non dubitare ſe, quin controuerſiæ de dogmatibus mitigentur. Futurum omninò inter diſsidentes, ſi Rex curam hanc ſuſcipiat, quod à Virgilio ſcriptum ſit de ſedandis populi motibus, loquente:

Operam ei ſuã offert.

Inſinuat ſeſe de religionis cõtrouerſiis.

Tum pietate grauem, ac meritis ſi fortè virum quem
Conſpexere, ſilent, arrectisq; auribus aſtant:
Ille regit dictis animos, ac pectora mulcet

Virg. 1. Aeneid.

Atque hanc curam regibus diuinitus impoſitam eſſe, quã vt lubens ſuſcipiat, enixè Regem cohortatur: Id fore beneficium aſſerẽs, quòd æternam illi veramque gloriam apud omnes gentes ſit pariturum.

Anno 1535. Hæc Melanchthon ad Regem Angliæ 13. Martij ann. 1535. Cumque iam animum illius hoc

hoc pacto delinitum putaret, progrediendum ratus, dedicauit illi libellum quendam: Quem Rex non modo lubens accepit, ſed & datis ad Melanchthonem litteris, placere ſibi teſtatus eſt hoc officij genus: Quin & labores illius & affectum in dedicando opuſculo declaratum, ampliſsimo donario remunerauit.

ANNO 1535. Libellũ ei quendam dedicat. Honoratur ab eo munere.

Hanc nactus occaſionem Melanchthon eodem anno Calend. Decembris denuò ſcribit ad Regem, eique gratias agit imprimis pro munere, ſeque gaudere dicit, quod à ſcriptis ſuis non abhorreat: Sperare verò, vbi intellexerit, cuiuſmodi ſit doctrinæ genus, quod ipſi profiteantur, futurum, vt ea res magnum momentum adferat ad ornandam CHRISTI gloriam, & allectandos ad moderationem cæteros Reges, quorum iracundia præter modum exarſerit in nouatores Lutheranos, quos doctrinæ purioris ſtudioſos nominat. Intelligere Regem pro excellenti ſua ſapientia, quam glorioſum ſit, & dignum ſummis heroibus, veram religionem propagare, & publicis mederi vitijs: Ideoque cohortatione ſua hac in re opus non eſſe. Tantum agere ſe regi gratias, quod officium ſuum probet; omnia viciſsim illi debere ſe ſtudia ſua, & ingenij vires omnes. Interim optare, ſibi tantum ingenij eſſe, atque doctrinæ, vt officio aliquo poſsit amorem erga Regem ipſum & gratitudinem

In ep. ſel. fol. 73. Alio ſcripto quodã Regem delinit.

Commendat Lutheraniſmum.

Obſequia ſua Regi præſentat.

ANNO 1535.

dinem ipſo facto teſtificari. Facturum certè, vt declarandæ gratitudinis, voluntatem atq; ſtudium ſibi non defuiſſe intelligatur. Scripſit iſta Melanchthon, vt Regem à Sede Romana penitus auerſum, ad Lutheri partes ſuauiter & diſsimulanter inuitaret. Quanquam conatus hic pro voto non ſucceſsit; cũ Rex Angliæ, tametſi diſceſsit ab obedientia Pontificis, dogmata tamen Eccleſiæ veteris, quę Lutherus abiecerat, magnam partem retinuit: Qua de re paulò poſt forſan erit dicendi occaſio.

Occaſio ſcripti Melanchthonici ad Regem.

IV.

A Rege Galliæ ad Colloquiũ inuitatur. *In ep. ſel. p. 94. 95.*

Hoc eodem anno & Galliæ Rex Franciſcus, Melanchthonem per litteras vocauit, vt cum Theologis quibuſdam iſtius nationis de religione conferret: Quod per huiuſmodi occaſionem accidit. Pullulabat iam tum in Gallia Lutheraniſmus vel Zvvinglianiſmus potius, eoque malum illud excreuerat, vt inſolentia quorundam & ſeditioſæ machinationes acerbiorem vindictam flagitarẽt. Rex igitur in nonnullos ſeuerius animaduerti iuſſit, ne ſi principijs non obſiſteretur, ſcintilla hæc in publicum incendium erumperet, & Galliæ populus, qui paulò concitatior eſt, factioſis opinionibus imbutus eadem machinaretur, quæ ruſticanam plebem ante decẽnium in Germania patraſſe meminerat. Volitabant autem id temporis inter ſcripta ſectariorum, quibus legendis populus in factiones diſilijt, & libri Melanchthonis; in quibus religionis negotium paulò moderatius

Pullulat hæreſis in Galliis.

Libri Melancht. teruntur à quibuſuis.

tius agi videbatur,& ciuilius, quam in Lutheri, Zvvinglij, aliorumque nonnullorum ſcriptis, qui capita cenſebantur & duces factionum. Accedebat fama de Melanchthone, quæ ſpargebatur paſsim, quod nimirum valdè benignus eſſet & placidus, nec integrā ſuaderet ab Eccleſia veteri diuulſionem, ſed Pontificis autoritatem, iuriſdictionem Epiſcoporum, & politiam eccleſiaſticam prorſus conſeruatam vellet. Ea moderatio gallos quoſdā nouis opinionib. faſcinatos in ſpem adduxerat, futurum, vt ſi Melanchthon cum Rege veniret in colloquium, ipſius animum nonnihil mitigaret, eumque ad clementiam inflecteret. Igitur ſtudio quorundam effectum fuit, vt Rex, quamuis oderat ſectarios omnes, à Melanchthone tamen minus eſſet, quam à cæteris iſtarum factionum alienus. Qua de re per litteras illum monuerūt, hortatique ſunt, vt in Galliam excurreret, Regem ipſum ſalutaturus; cui gratum ipſius aduentum fore pollicebantur.

ANNO 1535.

Ob humilitatem cōmendatur.

Cam. in vit. Mel. p. 153.

Sub hoc tempus in Germaniam à Rege miſſus fuit, alias ob cauſas Barnabas Voræus Foſſa, qui litteras Gallorum quorundam detulit ad Melanchthonem, eique perſuadere conatus eſt, ne detrectaret hoc iter: effecturum ſe pollicitus, vt non accerſeretur modo litteris regijs, ſed & obſides darentur, dum in Gallijs eſſet, non reuocandi, priuſquam Melanchthon incolumis ad ſuos reuertiſſet. Ille cum expenderet negotium hoc, & varias

Legatus Regis Galliæ ad Melanchthonem.

Cōſil. Theolog. p. 238.

Melancht, dubius.

animo

ANNO 1535.

animo difficultates voluntaret, hæſit aliquandiu, dubitans in quam ſe partem verteret. Erant ex amicis, qui deliberantem per litteras inſtigabant, ne tam inſignem, quæ ſeſe nunc offerret, euangelicæ rei iuuandæ occaſionem, è manibus elabi pateretur. Melanchthon verò amicis in Gallia ad eum modum reſpondit, vt ſe venturum, nec ſe certo polliceretur, nec abnueret prorſus; hortatus interim, vt Regis animum atque fauorem, quanto poſſent ſtudio retinerent, ipſique ſtatuerent hac de re, quod iudicarent expedire: Non tergiuerſari ſe, quin lubens moleſtiam ſubeat & laborem iſtius itineris; ſi quidem ipſis ita videatur ex Galliæ Eccleſiæque bono futurum. Interim Electori Principi ſe deuinctum eſſe; ſine cuius aſſenſu nihil poſſit in hac cauſa polliceri. Hæc Melanchthon ad notos quoſdam in Gallia; quorum facilè primus erat Guilielmus Bellajus Langius, Conſiliarius Regis & Cubiculi præfectus, cuius in Melanchthonem, & eos, qui ſtudiorum gratiâ in regno Gallicano verſabantur, germanicæ nationis adoleſcentes benignus erat affectus. Voræus autem è Germania reuerſus domum, magnificè loquebatur ad regem de Melanchthone, eumque multis ornabat encomijs, non recuſaturum aſſerens, quin aduolaret continuò, ſi litteris regijs euocaretur. Quod ipſum & Bellajus confirmabat, ad quem ſcripſerat è Saxonia Melanchthon.

[Margin notes:] …nius reſpõſio anceps. — Bellaius propenſus in Germanos. — Melancht. encomiis euehitur apud Gallos.

thon. Horum igitur inſtinctu, litteræ ſcriptæ fuerunt Regis nomine: miſſus verò denuò Voræus in Germaniam, qui eas offerret Melanchthoni, eumq́; ſecum in Galliam adduceret. Litterarum hæc erat ſententia: Intellexiſſe iam ante Regem ex Gulielmo Bellaio Cubiculario ſingulare ſtudium Melanchthonis ad ſedandas eas, quæ in doctrinam Chriſtianam inuectæ ſint altercationes. Nunc autem ex litteris ipſius ad eundem Bellaium partim, partim ex Barnabæ Voræi ſermonibus certiorem factum, quod & paratus ſit hoc laboris ſuſcipere, vt primò quoque tempore in Galliam ſe conferat, deq́; vnione doctrinarum cum ſelectis aliquot iſtius nationis doctoribus in præſentia ſua diſſerat, atque rationem cum ijs ineat, qua ſarciri poſſit pulcherrima illa eccleſiaſticæ politiæ harmonia: qua vna re, cùm nihil vnquam maiore cura, ſtudio & ſolicitudine animi complectẽdum duxerit, committere ſe noluiſſe, quin hunc Voræum ſtatim dimitteret, cum his velut publicæ fidei obſidibus litteris. Obteſtari, ne ſe patiatur vllius perſuaſionibus ab hoc pio ſanctoque inſtituto abduci. Venturum eum Regi omninò gratiſsimum, ſiue priuato ſuo, ſiue publico ſuorum nomine venerit: Quin & futurum, vt experiatur reipſa, ſe priuatim ipſius Germaniæ dignitatis, & publicæ quietis ante omnia in hunc vſq; diem ſtudioſiſsimum ſemper fuiſſe.

ANNO 1535.
Rurſus à Rege euocatur.
Litterarũ copia.

Regis deſiderium in reſtaurãda politia Eccleſiaſtica.

Scriptæ

ANNO 1535.

V. Melancht. à Saxone prohibetur in Gallias ire.

Scriptæ fuerunt hæ litteræ Gulſi, 28. Iunij anno Chriſti 1535. Quas cum Melanchthoni Vorçus obtuliſſet, accenſum in eo fuit itineris illius adeundi deſiderium. Verum iniecit illi manum princeps Elector, qui, vt hanc profectionem ſuſciperet, planè noluit aſſentiri. Cauſas habuit eius rei varias; quarum non poſtrema fuiſſe videtur, quod ſiniſtram de Melanchthone ſuſpicionem conceperat, vt illi ſoli cauſam hanc, & actionem tanti momenti non committendam iudicaret. Nouerat eum in Auguſtanis Comitijs, & poſtmodum in conſultatione de Concilio generali hoc egiſſe magno ſtudio, ne diſſolueretur eccleſiaſtica politia, quæ primatũ in Eccleſia Pontifici Romano tribuit, & epiſcopis iuriſdictionem. Igitur ſi nũc ſolus iret in Galliam, cum Pariſienſibus Theologis in colloquium venturus, eaq́; concederet, quæ Catholicis largiri non ſemel voluit, futurum exiſtimauit princeps, vt eccleſiam Lutheranam, ſatis alioquin ob inteſtina diſſidia laborantem, in maius diſcrimen adduceret. Nam vt Romano Pontifici iuriſdictio vel poteſtas in epiſcopos concedatur, & his viciſſim in ſacerdotes, in reliquos Eccleſiæ miniſtros, id Lutherani zelotæ (qualis erat Elector Saxo) perſuaſum habent fieri non poſſe, quin iacturam faciant euangelij, & libertatem penitus amittant, in quam ſe gloriantur fractis per Lutherum eccleſiaſticæ diſciplinæ repagulis, & ſacris canonibus exuſtis vindicatos.

Cam. in vit. Mel. p. 163. Eius ſiniſtra de Melanchth. opinio.

Iuriſdictio Saxoni inuiſa.

At Me-

Digitized by Google

At Melanchthoni longè alia mens fuit; vti iam antè non ſemel diximus: Is enim hierarchiam eccleſiaſticam, quam Lutherus cęteriq; peſſum dederant, & furiosè conculcarant, reſtitutã volebat in integrũ, & deinceps conſeruatam. Si quidem ad gubernandã Eccleſiam neceſſarium eſſe iudicabat hierarchicum ordinem: Nec erat ipſi dubium, quin in hoc genere retinenda potiùs eſſet hierarchia veteris Eccleſiæ, quam vt noui quidã homines non conſecrati per epiſcopos, ſed ſeipſos ingerentes, vel aliundè nouo more conſtituti, poteſtatem eccleſiaſticã vſurpatione quadam in ſe tranſmouerent; quorum maiorem fore, quam vnquam fuerit epiſcoporum, vt loquuntur, in papatu tyrannidem ominabatur. Hanc Melanchthonis eſſe ſententiam, princeps Elector non ignorabat: Itaq; cùm intelligeret eum in Galliã euocatum, ad tractandum religionis negotium, vt iſthuc iret, prorſus noluit concedere; quemadmodum paulo ſuprà diximus. Imò litteras ad eũ dedit prolixas admodum, & ſcriptas ſeueriore ſtilo; quas cùm Melanchthõ legiſſet, territus nonnihil mutauit ſententiã, omnẽq; de Gallicano itinere cogitationem abiecit. Id verò dolenter tulit, & indignè Legatus Gallicus, qui Regi certam ferè ſpem fecerat de Melanchthone ſecum adducendo, ſi per litteras vocaretur. Sed quia princeps permoueri non potuit, vt eum dimitteret; nec ille proficiſci voluit inuito principe, Voræus, poſtquam

ANNO 1535.

Cauſa iuriſdictionis Eccleſiaſticæ à Melanchthone approbatæ.

Melancht. ſpem eũdi in Gallias abiicit.

Gallorum vota eludit.

Digitized by Google

ANNO 1534. varios cum Melanchthone ſermones habuit, ſolus in Galliam reuerſus eſt.

Panthal. Tom 3. vir. ill. ger. p. 204. in vit. Mel.

Melancht. officium patrisfamilias agit.

Atque hic Gallus ille fuit, niſi me fallit coniectura, de quo litteris produnt Lutherani, quod cum aliquando Melanchthonem inopinatè ſalutaturus accederet, inuenerit alterâ manu cunas motantem, alterâ verò tenentem librum: vt vtrumque ſimul agere videretur, ſcilicet infanti conciliaret ſomnum, atque interim iucundo lectionis paſtu frueretur. Quod cùm alteri mirum accideret, Melanchthonem, aiunt, ſermonem ingreſſum de officio patrisfamilias, eaque de re tam luculēter & ornatè diſſeruiſſe, vt Gallum iſtum in ſtuporem verteret. In quo ſermone nec illud prȩterijt procul dubio, quod à Luthero didicerat; maritum ſcil. patremfamilias, ſi moueat cunas, & faſces à ſordibus expurget, riſum conciliare, vel gaudium angelis in cœlo.

Secundum Luth. doctrinam.

Scribit ad Regem Galliæ.

Cæterùm quia Melanchthon Voræum comitari non potuit, ne contemnere videretur tantum Regem, litteras ad eum dedit VVittenbergæ ſcriptas ad quintum Calend. Septemb. an. 1535. in hanc fere ſententiam: Pulcherrimum Franciæ regnum, ait, cum alijs multis ornamentis longè antecellat omnibus regnis totius orbis terrarum, tum imprimis hanc mereri laudem, quod doctrinæ ſtudijs cæteras nationes ſemper vicerit, & pro religionis Chriſtianæ defenſione præcipuè velut in ſtatione perpetuò fuerit: Quas ob cau-

Commendat à doctrinâ & religione.

cauſas iure merito auſpicatiſsimũ Chriſtianiſsini titulum habeat, quo nullum in terris preconiũ maius & auguſtius dici poſsit. Igitur gratulari ſe Regi plurimũ, quod hoc tẽpore curã Eccleſiæ ſeruandę ſuſcipiat, nec tamen violẽtis vtatur remedijs, ſed vera ratione, optimo & Chriſtianiſsimo Rege digna. Eo nimirũ ſtudio regẽ in his diſſenſionibus impetum vtriusq; partis moderari, vt explicata doctrina Chriſtiana, & repurgata ſimul gloria Chriſti, dignitati ordinis eccleſiaſtici, & tranquillitati Reipublicæ conſulatur. Hac profectò voluntate, & his conſilijs nihil glorioſius, nihil Rege dignius excogitari poſſe. Itaq; rogare ſe, vt in hanc curã cogitationẽq; incumbere non deſinat. In hac publica diſſenſione quoſdam forſan immoderatos, vel malos etiam doctores alicubi locum inuenire, quorũ licet coërcenda ſit petulãtia, rogare ſe tamen, ne Rex aſperioribus iudicijs & ſcriptis quorundam eò ſe ſinat abduci, vt res bonas etiam atque vtiles Eccleſiæ deleri patiatur. Sibi nunquam placuiſſe, ait, immoderatas opiniones, aut quę labefactarint pulcherrimum & ſanctiſsimum Eccleſiæ ordinem; quo quidem nihil in terris carius, nihil antiquius omnibus eſſe debeat. Et ſe quidem acceptis ipſius litteris in eo laboraſſe multum, vt continuò ad Regem accurreret; cùm nihil magis in votis habeat, quam vt pro tenuitate ſua opis aliquid Eccleſię adferre poſſit: Verum magnas eſſe difficultates, quæ

ANNO 1534.

Laudat Regis curã in Eccleſia conſeruãda.

Iram eius mitigare conatur in hæreticos.

Excuſat aduentum ſuum.

Digitized by Google

ANNO 1535.

nunc quidem iter hoc paulisper remoretur: quas Voræus Legatus Regi probè ſit expoſiturus. Poſtremò ſeipſum Regi commendat, & iudicium ſuum perpetuò ad doctorum bonorumque virorum in Eccleſia ſententiam aggregaturum pollicetur.

Rex Galliæ cogitat Cæſari bellum inferre.

Hæc Melanchthon ad Regẽ Galliæ Franciſcum: Litteras autem perferendas Voræo dedit; qui cum in Galliam reuerteretur, Regem offendit alijs negotijs occupatum. Decreuerat in Italia bellum inferre Cæſari: Itaque totus erat in cogitatione de rebus ad expeditionem illã neceſſarijs. Interim amicitiã captabat & ſocietatem Proteſtantium, quos nouerat à Cæſare diſsidere: Quæ cauſa fuit, vt hanc de ſopiendis fidei cõtrouerſijs cogitationem ſuſciperet; cùm principum animos perſuaſum haberet nulla re commodius deliniri poſſe, quam ſi Theologos ipſorum ad tractandum religionis negotium adhiberet.

Scribit ad Conuentũ Smalcaldicum. *Sleid. li. 9.* Eius Legatus Bellaius. *Cam p. 146*

Summa legationis.

Cum verò Melanchthonem fruſtrà euocaſſet, exeunte hoc anno, ad principes ipſos, qui Smalcaldiæ conuẽtus agebant, Legatum miſit Gulielmum Bellaium Langeum, de quo ſuprà diximus; qui 19. Decemb. in conſeſſum admiſſus, orationem habuit ad Proteſtantes: In qua ſub finem, cùm de conciliandis dogmatibus & ſarcienda concordia ſermonem intuliſſet, Regem, ſi de ſopiendis cõtrouerſijs actio ſit inſtituenda, quod in votis habeat, vel è ſuis miſſurum quoſdam in Germaniam rerum ſacrarum peritos; vel ſi quos ipſi

ſi huius rei gratia è numero ſuorũ in Gal- ANNO
am ablegare velint, communi cauſæ non 1535.
:futurum. Erat in hoc conuentu inter alios
: Melanchthon, cùm quo Legatus Gallicus
·arios de religione ſermones habuit, Regem
eſtatus in eo totum eſſe, vt Eccleſiæ priſti-
ıa tranquillitas atque cõcordia poſtliminio
·eſtituatur. Itaq; pergratum illi futurum, ſi
nonnulli mittantur in Galliam è præcipuis
Proteſtantium Theologis, qui cum Pariſienſibus de controuerſijs cõferant, & communi opera rationes exquirant, quibus eæ tandem publico Eccleſiæ bono ſopiantur. Verùm id cõſilij diſplicuit Proteſtãtibus, vt quibus facilè ſubolebat, Regẽ hãc de conciliãdis dogmatibus actiõnẽ compendij ſui gratia potius vrgere, quam Eccleſiæ iuuandæ ſtudio; atq; hoc agere ſolum, vt ſeipſum, inito cum Proteſtantibus fœdere, muniret contra Cæſaris potentiam, cui bellum inferre decreuerat.

Regis deſiderium in Concordia fidei.

A Proteſtantibus reiicitur.

CAPVT XI.

I. *Conuentus Lutheran. & Zvvingl. in Haſsia & VVittenbergæ inuito Melanchthone.*

II. *Actio Legati Regis Angl. cum Proteſt. Melanchthonem in Angliam mitti petentis.*

III. *Profectio Melan. in patriam & inde Tubingam, cum varijs ſuſpicionibus Lutheran. eius reditus & infortunium.*

IV. *Controuerſia inter Theolog. Tubing. & Cancellarium, cum ſcripto reſolut. Melanchth.*

I. SVB hoc tempus de concordia denuò co-

 gitatum

ANNO 1535.

gitatum fuit inter Lutheranos & Zvvinglianos inſtauranda: Nec Lutherus ab hac actione multum abhorrebat. Fecit eum paulò mitiorem Philippus Haſsiæ Landgrauius, qui negotium hoc ardenter egit, magnoque cum affectu; vt princeps erat acri ac vehementi ingenio præditus. Et Melanchthon quidem, anno 1534. exeunte, huius rei gratia miſſus fuit in Haſsiam, vt præſente Landgrauio de rationibus ineundæ concordiæ cum Bucero conferret: Quo eodem tempore, menſe Decembri ſcilicet, eandem ob cauſam Conſtantiæ de Buceri conſilio Zvvinglianorum ſynodus habita fuit; ad quam vocati ſunt & Tigurini concionatores: quanquam propter aëris intemperiem non venerunt. Deliberatum fuit in hac ſynodo de medijs, quibus inter vtroſq; ſopiri poſſet diuturnum illud de Euchariſtia diſsidium.

Conuẽtus Luther. & Zvvinglianorum in Haſſia. *Lauat. in hiſt. Sacr. fol. 23. 24.*

Deliberatio Conuentus.

Dum in hac conſultatione verſantur iſti, Conuentu nondum ſoluto, litteræ ſuperueniunt à Landgrauio & Melanchthone, quibus Bucerus in Haſsiam euocabatur. Nec detrectat ille, vt qui iam ab annis aliquot magno flagrabat huius diſsidij componendi deſiderio. Venit igitur in Haſsiam ſub initium anni ſequentis 1535. Idque hanc ob cauſam libentius, quod ſibi conferendum intelligeret cum Melanchthone, per quem ante, præſertim in Comitijs Auguſtanis, an. 1530. ſemper à Colloquio reiectus fuerat. Lutherus autem in mandatis dederat Melãchthoni, vt Buceri men-

Bucerus in Haſſiam euocatur.

Seln. in rep. Conf. I. 1. b.

Digitized by Google

nentem; &, num ab opinione ſua diſceſſuri ſint Zvvingliani, certius exploraret. Fecit hoc Melanchthon, vt ipſius litteræ teſtantur ad Vrbanum Regium, quibus Bucerum cum ſocijs paratum inſinuat ad Auguſtanæ Cõfeſsionis normã de Euchariſtia docere,& profiteri publicè, quod Chriſti corpus ſubſtantialiter vereq́; ſit præſens, ac porrigatur ſumentibus, cum in Cœna Domini panis ac vinum accipiuntur. Hac de re cum admonitus eſſet Lutherus,ann. ſequente 1536.ad 14. Mai, Synodũ indixit Iſennacum, quæ poſtmodum propter ipſius inualetudinẽ VVittenbergam trãslata fuit. Miſsi ſunt, qui cum Lutheranis agerent,Capito,Bucerus,alijq́ue nonnulli;qui VVittenbergæ cũ Luthero cęteriſq́ue,quos ille putauit aſſumẽdos, negotium hoc ad eum modũ tranſegerunt,vt ſub vmbra verborum ambiguorum, ſub quibus Zvvingliani non minus,quã Lutherani ſententiam ſuã tueri poſſent,induciæ factæ potius ad tempus,quã pax ſancita videatur. Sacramentarij certè, quibus ardens inerat concordię deſiderium,perpetuò ceſſerunt,& ad Lutheri præſcriptum probarunt omnia, ſeq́; profeſsi ſunt ſententiam illius amplecti ſine fuco;atq; id non priuatim modo, ſed & publicè, habitis ad populum cõcionibus, ſumtaque Lutherano ritu Euchariſtia; vt cauſa non eſſet,quin eos deſerto Zvvinglio,ad Lutheri caſtra tranſijſſe diceres. Interim hæc actio Melãchthoni quidẽ diſplicuit: Incertũ,

ANNO 1535.
Melancht. ad Regium litteræ.

Ann. 1536.

Conuẽtus Wittenbergæ.
Rabus Tom. 2. de Mart. in vita Luth. fol. 184.

Zvvingliani ad Luth. deficiunt.

Mycon. in ep. ad Vit. Theod.

Digitized by Google

ANNO 1536.

quã ob cauſam, niſi quod naturæ ductu, alienus erat ab aſperis & crudis actionibus, cuiuſmodi futurã hãc ex moribus & genio Lutheri facilè cõiectabat; vel quod ex mollitie Zvvinglianorũ, & Lutheri rigore perpetuò iam tum ominaretur, ſi quæ cõciliatio fieret, eã ſyncretiſmum fore potius, vnionis titulo laruatum, quam veram ſolidamq́ue concordiam; vel demum, quod forſan ex colloquio ſuperioris anni cũ Bucero primitias hauſerat Zvvingliani ſpiritus, eãq́; ob cauſam Lutherum, quem nouerat à ſententia non diſceſſurum, Buceri reliquorũq́; fucatis ceſsionibus confirmari nollet. Erat certè Bucerus colubrino ingenio, & ad illectandos hominum animos ſuprà modum vafer. Vnde non eſt alienum à veri ſimilitudine, quod Melanchthonem nouos fortè flatus ex illius ſermonibus hauſiſſe diximus; præſertim cum Sacramentarij poſteriores eum ab ann. 1536. ſuarum partium fuiſſe glorientur. Verum vtut ſe habeant iſta, certè Melanchthoni non admodum gratus fuit Zvvinglianorum aduentus; quod ad Fridericum Myconium & Iuſtum Menium, qui Bucerum, Capitonẽ, & cæteros ex Thuringia VVittenbergã deduxerunt, nequaquam diſsimulauit. Interim, quia deſignatus erat, vt actioni cum reliquis intereſſet, adiunxit ſeſe: quanquam à primò congreſſu, in quo Lutherus Sacramentarios paulò durius excepit, conſultò abſtinuiſſe videtur. Poſtea tamen acceſsit, & cum reli-

Actio Witenbergica inuiſa Melanchth.

Buceri colubrinum ingenium.

Mycon. in epiſt.

reliquis interfuit actioni; donec res pro Lutheri voto confecta ſuit, & laruata fraterni tas inter præſentes conſtituta. Melanchthoni verò mandatum, vt huius vnionis capita breui ſcripto complecteretur: quod deinde collocutores vtriuſque partis, ſubſcriptis nominibus approbarunt. Antequam verò Bucerus, & Capito cum ſocijs VVittenbergâ diſcederent, placuit, vt hanc vnionis formulam vtrique cæteris quoque concionatoribus & magiſtratibus ſuæ partis proponerent, aſſenſu ac ſubſcriptione confirmandam. Et Lutherus quidem aſſenſum hunc à ſuis non difficulter obtinuit; cum ſcriptum hoc licet in cothurni modum verbis obſcuris & ambiguis conceptum eſſet, nihil aliud tamen, quã ipſius Lutheri de Euchariſtiâ ſentẽtiam continere videretur.

Anno 1536. Melanchthon Vnionis Luthero Zvvinglianæ capita cõſarcinat.

Apud Heluetios autem, vbi propoſitum fuit hoc negotium, nouas turbas peperit. Habiti fuerunt huius rei gratiâ magiſtratuum conuentus, indicta Bernæ primum, poſt & Tiguri generalis ſynodus, ſcriptæ vltro citroque litteræ, laboratum vehementer à Bucero cumprimis, vt Heluetij ratam haberent actionem VVittenbergicam, & conceptam à Melanchthone formam ſubſcriberent. Verum id fruſtrà fuit. Licet enim Bucero quidam accederent, ſubſcriptionem vrgenti; maxima pars tamen, & præcipuè magiſtratus vrbium reſtiterunt; quod fucatam hanc & ambiguam, adeoque inſidioſam eſſe con-

Ab Heluetijs vnio repudiatur *Lauat. in hiſt. Sacr. p. 29. & ſeq.* Cõuentus Bernæ & Tiguri.

Digitized by Google

ANNO 1536.

Actio Witenbergica inuiſa Melancth.

quã ob cauſam, niſi quod naturæ ductu, alienus erat ab aſperis & crudis actionibus, cuiuſmodi futurã hãc ex moribus & genio Lutheri facilè cõiectabat; vel quod ex mollitie Zvvinglianorũ, & Lutheri rigore perpetuò iam tum ominaretur, ſi quæ cõciliatio fieret, eã ſyncretiſmum fore potius, vnionis titulo laruatum, quam veram ſolidamque concordiam; vel demum, quod forſan ex colloqiio ſuperioris anni cũ Bucero primitias hauſerat Zvvingliani ſpiritus, eãq; ob cauſam Lutherum, quem nouerat à ſententia non diſceſſurum, Buceri reliquorũq; fucatis ceſsionibus confirmari nollet. Erat certè Bucerus colubrino ingenio, & ad illectandos hominum animos ſuprà modum vafer. Vnde non eſt alienum à veri ſimilitudine, quod Melanchthonem nouos fortè flatus ex illius ſermonibus hauſiſſe diximus; præſertim cum Sacramentarij poſteriores eum ab ann. 1536. ſuarum partium fuiſſe glorientur. Verum vtut ſe habeant iſta, certè Melanchthoni non admodum gratus fuit Zvvinglianorum aduentus; quod ad Fridericum Myconium & Iuſtum Menium, qui Bucerum, Capitonẽ, & cæteros ex Thuringia VVittenbergã deduxerunt, nequaquam diſsimulauit. Interim, quia deſignatus erat, vt actioni cum reliquis intereſſet, adiunxit ſeſe: quanquam à primò congreſſu, in quo Lutherus Sacramentarios paulò durius excepit, conſultò abſtinuiſſe videtur. Poſtea tamen acceſsit, & cum reli-

Buceri colubrinum ingenium.

Mycon. in epiſt.

eliquis interfuit actioni; donec res pro Lu-
ieri voto confecta ſuit, & laruata fraterni
s inter præſentes conſtituta. Melanchtho-
i verò mandatum, vt huius vnionis capita
reui ſcripto complecteretur: quod deinde
llocutores vtriuſque partis, ſubſcriptis no-
inibus approbarunt. Antequam verò Bu-
rus, & Capito cum ſocijs VVittenbergâ
ſcederent, placuit, vt hanc vnionis formu-
m vtrique cæteris quoque concionatori-
is & magiſtratibus ſuæ partis proponerent,
enſu ac ſubſcriptione confirmandam. Et
itherus quidem aſſenſum hunc à ſuis non
fficulter obtinuit; cum ſcriptum hoc licet
cothurni modum verbis obſcuris & ambi-
iis conceptum eſſet, nihil aliud tamen, quã
ius Lutheri de Euchariſtiâ ſentẽtiam con-
iere videretur.

ANNO 1536.

Melanchthon Vnionis Luthero Zvvinglianæ capita cõſarcinat.

Apud Heluetios autem, vbi propoſitum
t hoc negotium, nouas turbas peperit. Ha-
i fuerunt huius rei gratiâ magiſtratuum
nuentus, indicta Bernæ primum, poſt &
guri generalis ſynodus, ſcriptæ vltro ci-
oque litteræ, laboratum vehementer à Bu-
o cumprimis, vt Heluetij ratam haberent
ionem VVittenbergicam, & conceptam
Ielanchthone formam ſubſcriberent. Ve-
n id fruſtrà fuit. Licet enim Bucero qui-
n accederent, ſubſcriptionem vrgenti;
ixima pars tamen, & præcipuè magiſtra-
vrbium reſtiterunt; quod fucatam hanc
imbiguam, adeoque inſidioſam eſſe con-

Ab Heluetijs vnio repudiatur *Lauat. in hiſt. Sacr. p. 29. & ſeq.* Cõuentus Bernæ & Tiguri.

Digitized by Google

ANNO 1535. Heluetij renuunt ſubſcribere Vnioni.

cordiam dicerent. Horum verò ſentẽtia vicit, quod Bucerianam factionem ſuffragijs & numero ſuperarent. Tandem Heluetij poſt multam deliberationem, amicitiam Luthero quidem detulerunt & officia mutua; ſed ratam habere concordiæ formulam, atque ſubſcribere conſtanter recuſarunt.

II. *Sleid. lib. 9. & 10. Cam. in vita Mel. fol. 168.* Regis Angliæ Legatus cum Proteſtantibus de diuortio eius agit.

Eodem tempore, cum de tollendo, quod inter Lutheranos & Zvvinglianos erat, diſſidio conſultaretur, Henricus Angliæ Rex Legatos miſit in Germaniam, qui cum Proteſtantibus de fœdere contra Pontificem ineundo, deque conciliandis inter Anglos Saxoneſque dogmatibus, tum de Regis ipſius matrimonio cum Proteſtantium miniſtris agerent. Et Principes quidem eos audiuerunt in conuentu, quem anno 1535. menſe Decembri Smalcaldiæ celebrarunt: Inde verò profecti ſunt VVittenbergam, vbi tranſegerunt, quod reliquum erat hyemis, atq; interea cum Melanchthone cæteriſq; Lutheranis de dogmatum conciliatione, deq; Regis diuortio varias actiones habuerunt; vt quoniam vtrique defecerant ab Eccleſiâ Romanâ, in eandem quoque doctrinæ rituumque formam conſpirarent. Diuturna verò fuit, & acris illa de religione diſceptatio: quanquam Anglicani tandem poſt multam altercationem in pleriſque capitibus ceſſerunt, vt hac ratione Lutherum, Melanchthonem, cæteroſque ad probandum Regis diuortium inducerent. Quâ in re vehementer quidem, magnoque

Acris eorũ de religione diſceptatio.

cum

um affectu laboratum fuit; verùm irrito onatu; quod negotium ijs eſſet difficultatiuus impeditum, quas expedire Melanchthon & cæteri non potuerunt. Iam verò & in Auguſtanâ Cōfeſsione, quam Cæſari Proteſtanes obtulerant, eiuſdemque Apologia quædā ontinebantur dogmata, quæ Rex Angliæ ecipi non poſſe iudicabat, niſi priuatis Doctorum virorum colloquijs temperata prius & emollita. Itaque Legati poſtularunt à Proteſtantibus Regis nomine, vt quoſdam è ſuis erum diuinarum peritos, imprimis Melanchthonem, in Angliam ablegarent, qui um Theologis iſtius Regni de religione onferrent.

ANNO 1535. *Cam. p.* 158.

Petit Melanchthonem in Angliam ablegari. *Sleid. lib.* 10

Agebant Proteſtantes id temporis, Aprili menſe ſcilicet anno 1536. conuentus Francourti ad Męnum, vbi deſignati ſunt, qui proiciſcerentur in Angliam, & deſiderio Regis atisfacerent, Iacobus Sturmius, Melanchhon, Bucerus, & Ioannes quidam Draconies. Erat iam notus Regi Melanchthon per itteras, & libellum quendam, vti diximus, nno ſuperiore dedicatum. Neque verò proectionem iſtam honeſtè recuſare potuit, ùm accepto, quod Rex pridem illi donaueat, inſigni munere viciſsim operam ſuam & tudium obtuliſſet. Interim terrebant illum eſtigia ſuppliciorum, quæ propter improatum Regis ab vxore, & à Sede Romanâ liuortium in Roffenſem Epiſcopū, in Thonā Morum, alioſq; religioſos anno ſuperiore proxi-

Conuētus Proteſtantium Francofurti.

Delecti Proteſtantiū ad Angliæ Regē.

Digitized by Google

ANNO 1536.

proximo conſtituta nouerat. Itaque ſollicitus erat & perplexus, cum huius itineris onus ſibi quoq; inter alios ad Legatorum inſtantiam impoſitum audiret: Quanquam ab eâ ſollicitudine paulò poſt liberatus fuit. Antequam enim itineri ſe cõmitteret, nunciatum fuit ex Anglia, Reginam, vxore viuente ſuperinductam, Annam Boleniam Eliſabethæ matrem iuſſu Regis truncatam capite, meritas adulterij atque inceſtus pœnas luiſſe. Is caſus Melanchthonem & cæteros à profectionis Anglicanæ moleſtijs & periculo liberauit.

Melanchthon ſeueritate Regis ab itinere deterretur.

III. Cæterùm aliud quoddam hoc anno ſuſcepit iter, quod diu meditatus fuerat; in patriã ſcilicet, ad ſuos, ac deinde Tubingam, quo vocatus ante biennium ab Vlrico Principe non venerat, per Electorem Principem impeditus, qui miſſum facere tum quidem noluit. Migrauerat Norinbergâ Tubingam Ioachimus Camerarius, qui bonas litteras iſthic profitebatur. Ad hunc igitur velut amicum intimum diuertit Melanchthon, & ad vnum ferè menſem hæſit Tubingæ. Vlricus Dux aduentantem clementer admodum excepit, * & complexus eſt humaniſsime; cumque retinere eum non poſſet, vſus eſt ipſius operâ in ijs, quæ pro ratione temporum mutanda videbantur. Habuit huius itineris Comitem Iacobum quendam Milichium, quem multùm amabat, velut vnum ex ijs, quos habebat ſibi vehementer addictos.

Cam. in vit. Mel. p. 169.

In patriam abiturit.

Camerariũ in itinere inuiſit.

A Wirtenbergico benigne excipitur.

Cam. p. 159.

Eius Comes Milichius.

Digitized by Google

ſos. Dum igitur cum Milichio peregrina-ur,& in patriâ nonnihil hæret ad Remum, in Svveuiâ Tubingæ, varij de eo ſermo-es ſparſi fuerunt.

ANNO 1536.

Innotuerat iam, vtcunque mentis arca-um tegeret, quod inuitus & cum faſtidio Vittenbergæ viueret inter eos,qui parum enigno erant in ipſum affectu: à quibus in ſpicionem vocatus erat,quaſi defectionem oliretur ab Euangelio, & Pontificem pri-em exploſum reducere cogitaret. Hi igitur artim per litteras, partim ſermonibus diſ-iminatis rumorem excitarunt: Diſſentire Ielanchthonem à Luthero,& pleriſque cæ-ris VVittenbergenſibus in religione; nec iam ob cauſam hoc iter ſuſcepiſſe, quam vt neſtè diſcederet, ſeque diuelleret tandem eorum conſortio,à quibus animo diſſide-t. Quæſiturum nunc locum, quo ſeipſum, oſque transferat, vbi liberius poſsit opini-es ſuas expromere: Quam rem diu animo lutarit,ſolutuſque vinculo, quo Principi at obſtrictus, negotium religionis non ex orum arbitrio, ſed ex genio ſuo tractaret. æc quidam ex rigidioribus Lutheranis: lij qui mitiores erant, gliſcere dicebant ffidentiam quandam inter Melanchtho-m,cæteroſque VVittenbergenſes,& ſuſpi-nes pullulare,quod ille pluſculum in Pa-ſtas propenderet: Nec futurum vnquam, fidant alijs alij deinceps, vel animi rurſus ſolidum coaleſcant. Doctrinam illius ni-mis

Suſpicio Wittẽberg. de defecti-one Me-lanchtho-nis.

In epiſt. ad Cam. p. 272

Varij ru-mores ri-gidorum & mollium Lutherano rũ de Me-lãchthone.

Cam. p. 160.

ANNO 1536.

mis eſſe Philoſophicam; vrgere Melāchthōnē officia virtutis & actiones honeſtas; quod cum Lutheri doctrinâ non conueniat. Itaque non expectandum, vt firma ſit & ſtabilis inter vtrumque coniunctio, cum animis de ſummâ rei diſsideant.

Huncin modum de Melanchthone diſceptabatur inter eos, quos ille non agnoſcebat iudices, ſed vt hoſtes atque calumniatores auerſabatur. Et ſanè cupiuiſſet pridem ab horum ſocietate liberari, vt ſuprà ex epiſtolâ quadam ad Camerarium demonſtrauimus: ſed obſtabat vinculum profeſsionis, quod Princeps Elector relaxare prorſus noluit. Redijt igitur VVittenbergam ad profeſsionem ſuam, vbi licet non ſuſpectum ſe modo pleriſq;, ſed & odioſum eſſe non ignorabat, nequaquam tamen mutauit ſententiam ijs de rebus, in quibus à cæteris in diuerſum ibat, vt ſæpè diximus. Eodem annô, prçterquam quod ab æmulis atque obtrectatoribus ad hunc modum diuexatus fuit, infortunium quoque paſſus eſt inopinato caſu. Lapſus enim de gradibus, infimam dorſi partem, in quam vertebræ vel ſpōdyli deſinunt (os ſacrum vocant) grauiter afflixit, perque dies aliquot, magnos ſuſtinuit cruciatus; qui paulatim tamen reſederunt.

Melanchthon vinculo profeſſionis impeditur deficere.

Redit Wittenbergā.

Cam. in vita Mel. f. 171

Eius infortunium.

Mel vit. Mel. p. 337.

IV.

Controuerſia inter Cācellariū & profeſſores facultatis Tubingenſis.

Paulò poſt, quam Tubingâ diſceſsit, rebus in Academiâ conſtitutis, vt diximus, exorta fuit inter Cancellarium Vniuerſitatis Præpoſitum Tubingenſem, & Profeſſores facul-

acultatum grauis controuerſia, de titulis vel gradibus honorum Academicis; qui niſi per Cancellarium, vel quendam ab ipſo conſtitutum non poſſunt cuiquam in facultatibus decerni. Nam quia plerique defecerant à religione Catholicâ, veterem docendi formam ad Melanchthonis arbitrium inmutauerant, Cancellarius poteſtatem conferendi gradus Academicos Profeſſoribus concedere recuſauit: Imò cum vrgeretur, indignabundus è ciuitate diſceſsit. Poſtmodum huius rei gratiâ præcipui quidam ex Academiæ Profeſſoribus ad eum miſsi fuerunt: Quanquam id fruſtra fuit, cum ipſe perſiſteret in propoſito, nec ſe pateretur à ſententia dimoueri. Aiebat, diſceſſum eſſe ab obedientiâ Romanæ Sedis, & à fide Catholicâ, vnaque ab ordine docendi tradito per manus à maioribus, & priuilegijs Pontificijs confirmato. Itaque iura, priuilegia, atque immunitates à Pontificibus conceſſas ad ipſos non pertinere, nec ſe promouendi facultatem illis concedere poſſe, niſi conſulto prius Pontifice, ne hanc ipſorum defectionem probare videatur.

ANNO 1536. *Cam. f. 163.* Cancellarius renuit conferre gradus Lutheranis.

Rationes eius.

Profeſſores cum ſe fruſtrà niti viderent, factâ de iure Vniuerſitatis proteſtatione, Tubingam reuerſi ſunt: Vbi deinde cœptum eſt conſultari, quid facto opus eſſet in hac causâ; quæ varia fuit & impedita deliberatio, cum non omnes

Profeſſores Lutherani de iure Vniuerſitatis proteſtantur.

ANNO 1536.

omnes idem ſentirent. Quia verò Melanchthon inſtituendæ mutationis præcipuus autor fuerat, hunc putarunt adhibendũ in conſilium, & ſententiam eius exquirendam. Igitur res totâ publico Vniuerſitatis nomine ad ipſum perſcripta fuit: Quæ litteræ Melãchthonem nonnihil ſollicitum reddiderunt & perplexum. Nouerat priuilegium de confe-rẽdis bonorum gradibus à Pontifice datum; nec ignorabat academicos Tubingenſes, qui defecerant à fide maiorum, huiuſmodi priuilegio per rebellionem in Sedem Romanam, excidiſſe. Hæſit igitur, incertus quid in hoc negotio conſuleret. Tandem, re cum alijs communicatâ, Tubingenſibus reſpondit in hanc ferè ſententiam.

Melanchthonẽ conſulunt mutationis autorem. *Cam. p. 164*

Illius ad eoſdem reſponſio.

Eccleſiam Dei ſcholas habentem, & conuentus ſiue collegia eorum, qui bonas artes & honeſtas diſciplinas doceant diſcantque, poſſe adeoque debere auditoribus dare teſtimonia publica: Quod initio ſtatim velut extra controuerſiam poſitum. Hoc ipſum, ait, teſtari conſuetudinem publicarum litterarum, quas formatas nominant. Extare quoque decreta quarundam Synodorum, ne ſacerdotes vlli ſine huiuſmodi teſtimonijs recipiantur. Itaque & nunc Eccleſiam, quæ ſcholas habeat, & diſcentium cœtus, teſtimonia dare, vel, quod idem eſſe iudicat, in Theologia promouere poſſe: Eâ de re prorſus nihil dubitandum. Neq; verò hic diſputandum, ait, de priuilegijs, vel de iure ànnulorum

Summa litterarum.

Eius de promotionibus Vniuerſitatis ſententia.

nulorum aureorum. Non opes & volupta- tes ijs eſſe quærendas, ſed crucem ſubeun- dam & ærumnas, qui mittuntur ad prędican- dum Euangelium. Huiuſmodi promotio- nes in Theologia fuiſſe Patrum, Propheta- rum, & Apoſtolorũ temporibus, imo & poſt- modum florentibus Eccleſijs, Alexandrinâ, Antiochenâ, Cæſarienſi, longè antequam per Imperatores atque Pontifices aliquid fuerit de Academijs conſtitutum. Ad reliquas fa- cultates quod attinet, ſcire ſe, quæ nunc ſint opiniones vſitatæ; nec eum eſſe, qui cupiat mutari præſentes politias, nec rixari velle cũ ijs, qui hanc Academicæ politiæ formam tue- antur. Interim, quod ſcolarum publicarum ſtatus autoritate Pontificiâ atque Imperato- riâ, datis priuilegijs confirmentur, eã trecen- torum circiter annorum eſſe cõſuetudinem. Fauere ſe honeſtis moribus; ſed arbitrari ta- men, ne Pariſienſem quidem Academiam initio Pontificum atque Imperatorum de- cretis fundatam fuiſſe. Cæterùm hanc ſuam eſſe ſententiam: Vnamquamque Rempubli- cam, & eum, penes quem ſumma rerum eſt, inſtituere poſſe collegium aliquod docen- tium atque diſcentium: Imò vt hoc faciant eos obligari, quorum eſt fortuna lautior, & opes magnæ. Atque id collegium auditori- bus dare teſtimonium optimo iure poſſe: nec aliud eſſe ſcholaſticę dignitatis gradus, quam huiuſmodi teſtimonia. Quod ſi forte diſpu- tetur de lege generali, eam iam latam eſſe,

ANNO 1536.

Ab exẽplis demõſtrat.

Eius de priuilegijs reſponſio.

Ius inſti- tuendi col- legij cuiuis Reip. con- cedit.

ANNO 1536.

vt ſcilicet approbati à ſuis collegijs artes exerceant: Quemadmodum Imperatoris Valentiniani pulcherrima lex teſtetur de Profeſſoribus. At futuros forſan ex Iureconſultis & Medicis, qui communi hac Collegij autoritate nolint eſſe contenti: Cum his nolle ſe rixari; quanquã & in Philoſophicis ſtudijs, ait, ſeruari poſſe gradus decernendis titulis; ſi tamen omnium artium Magiſtri & Profeſſores adſint. Certè ſcholam Atticam diu ante teſtimonia dediſſe, quam ab Imperatoribus hoc ſanciendo confirmaretur. Iam verò & conſiderari cauſam oportere, cur in Academia Tubingenſi facultas conferendorum graduum Profeſſoribus denegetur. Eſſe nimirum, qui propagari nolint euangelicam doctrinam; eamque ob cauſam perſonis quibuſdam & collegijs inimicos eſſe. Itaq; Principes religionẽ iſtam (Lutheranam) amplexos & ciuitates, vt officij ſui partes exequantur, honeſta inſtituere debere collegia docentium, diſcentiumq́; bonas litteras & artes: Ea deinde Collegia, vti iam dictum ſit, teſtimonia dare poſſe: Imò æquum eſſe, vt id faciant, vel vt docti atque eruditi emineant, honoribus aucti, vel ne rudes per audaciam alijs imponant; ex quo fieri poſsit, vt iuuentus corrumpatur praua inſtitutione, & falſa ferantur dogmata, Eccleſiæque ſimul & Reip. tranquillitas perturbetur. Cum Iulianus Chriſtianorum filios per edictum ad ſcholas publicas admitti prohiberet,

Allegat legem Valentin. Imp. de profeſſoribus.

Cauſam affert denegatorum graduum.

Ab exẽplo Iuliani cõfirmat.

Digitized by Google

ret, Chriſtianos ipſos peculiares ſuo- ANNO
m cœtus inſtituiſſe. Neque verò dicen- 1536.
um, quod auditoribus in iſtis cœtibus te-
imonia dare non licuerit. Hæc Me-
inchthon, viam monſtrans Tubingenſi-
us, vt ſi Cancellarius Vniuerſitatis ob
nutatam religionem conferre nolit hono-
es Academicos, ipſi nihilominus audi-
oribus ſuis teſtimonia (gradus promo-
ionum) ſua vel Principis autoritate de-
ernant. Adiunxit vero litteris ſuis & Lu-
theri iudicium de quæſtione propoſi-
tâ, & Pontani Iureconſulti, teſtatus
alios quoque nonnullos iſtius profeſsio-
nis in eadem eſſe ſententiâ. Interim cau-
ſam hanc ad Iuridicæ facultatis conci-
lium in Academiâ VVittenbergenſi re-
ferre noluit; quod ſuſpectos haberet è
Iureconſultis nonnullos, qui Ius Pon-
tificium à Luthero redactum in cineres
ad ſcholas publicas reducere conaban-
tur. Hi enim, quin in conſultatione tue-
rentur iura Pontificis, & contra Tubin-
genſes Academicos ſuffragia ferrent, mi-
nimè dubitabat. Itaque non Iuridicæ fa-
cultatis ſententiam ſciſcitatus eſt, ſed pri-
uatim quorundam Iureconſultorum, quos
adhærere nouis opinionibus, & Pontificem
auerſari nouerat. Quod autem in promotio-
nibus academicis, vel gradibus in Theolo-
giâ per Collegium ſcholaſticum decretis

Adiungit Lutheri & Pontani I C. iudiciū

Iureconſultos quare ſuſpectos habuerit.

i 2 funda-

Digitized by Google

ANNO 1536.&37. fundamentum ponit miſsionis ad prædicandum Euangelium, id à Luthero hauſiſſe videtur, qui non in ordinatione vel conſecratione ad ſacerdotium, quã à diabolo perſuaſus exſibilauit velut ethnicam, ſed in gradu doctoratus à Carloſtadio ſuſcepto, vocationis ſuæ baſin conſtituit. Cæterùm ad controuerſiam Tubingẽſium quod attinet, ea poſtmodum velut per viam iuris expedita fuit, atque hoc actum, vt Cancellario, poſtquam requiſitus eſſet, officium nõ exequente, alius qũidam autoritate Principis ordinariâ ſubſtitueretur.

Lut. in quo fundamentũ ſuæ vocationis poſuerit.

Controuerſia Tubingenſis per viam iuris expedita.

CAPVT XII.

I. *Conuentus Smalcald. Proteſtantium, Concilium Pontific. recuſantium, cũ ſumma colloquij ibidem habiti.*

II. *Summula doctrinæ Proteſtantium à Luthero concepta, cum ſententia Mel. de iuriſdict. Epiſcop.*

III. *Hæreſis Antinomorum.*

IV. *Mollities reprehenſa & aſtronomiæ iudiciariæ ſtudium Melanchthonis, à Sadoleto indignantibus Lutheran. ſalutati.*

V. *Hiſtoria Lemnij Poetæ, ſub magiſtratu Academico Melanchthonis VVittenbergam relinquere cogitantis.*

I. Anno 1537. Cõuentus Proteſtantiũ Smalcaldiæ. *Camer pag. 197. & ſeq.*

ANNO ſequente 1537. Proteſtãtes Smalcaldiæ conuenerunt, adductis ſecũ, aut vocatis magno numero cõcionatoribus, ſcilicet, vt eodẽ loco Comitia ſimul & ſynodũ habe-

haberent. Paulus Tertius Pōtifex Romanus Mantuę Conciliū indixerat, ad quod Lutherani quoq; non modo per Pontificem ipſum, ſed & per Cæſarem erant vocati. Fuit igitur hic cōuentus eam ob cauſam indictus maximè, vt quid Pontifici reſpondendum eſſet, & Cæſari ad concilium vocantibus, communicatis inter ſe cōſilijs ſtatuerent: tum vt Concionatores, inſtitutâ de fidei capitibus accuratâ collatione, domeſticis diſsidijs adhiberent remedium, & quibus in rebus aduerſarijs cedendum eſſet, quibus non eſſet cedendum deliberarent.

ANNO 1537.

Cauſæ conuentus.
Sleid. lib. 11.

Vbi ad rem ventum eſt, eum finem habuit cōſultatio Principum, vt Concilium hoc indictum à Pontifice ſimpliciter recuſarent: A Cæſare verò, dicerent, poſtulandum, vt is liberam indici ſynodum in Germaniâ curaret. Concionatores verò, quos frequentes ad habendā ſynodū Principes euocarant, ſopiēdis diſsidijs vix auſi fuerūt admouere manū. Metuebant ſcilicet, ne ſi preſsiꝰ cōtrectarent ſubcutaneum hulcus illud, malum incrudeſceret, & diſsidia per actionē hanc diſceptantium feruore, velut incendium flatu, vel oleo infuſo caminus grauius accēderētur. Actionis vniuerſæ ſummam, Melanchthon in epiſtolâ quadam deſcripſit; ex quâ viſum fuit inſerere, quæ ad hanc rem faciunt: Cum ſcirem, inquit, conuentum indictum eſſe, vt Principes de ſynodo deliberarent, nos de doctrinâ colloqueremur; Veni huc animo

Concilium Pontificum ſimpliciter recuſant.

Summa Actionis Smalcaldię
In epiſt. ad Cam. f. 279.

 miri-

Digitized by Google

ANNO 1536. mirificè anxio. Nam qualia Principum conſilia futura eſſent, præuidebam. Et, ſi certamen acrius exiſteret inter Theologos, diſ-
„ tamen acrius exiſteret inter Theologos, diſ-
„ cordias videbam futuras horribiliores. Non
„ enim ignoro, quo propendeant animi cer-
„ torum, & quibus ſuam fabulam ſinguli ſal-
„ tent. Venerunt huc Lutherus, Pomeranus,
„ Spalatinus, Oſiander, Vitus, Vrbanus Re-
„ gius, Ambſdorffius. Nam reliquos nomina-
„ re nihil attinet. Ex ijs, qui diſſentire à no-
„ ſtris putantur, nemo adfuit, præter Blarerum
„ & Bucerum. Duæ autem cauſæ fuerunt inſti-
„ tuti congreſſus Theologici: Altera, vt de
„ doctrinâ, fieret collatio non futilis, ſed accu-
„ rata, vt tollerentur diſsidia, & cõſentiens do-
„ ctrina & explicata in noſtris Eccleſijs exta-
„ ret. Altera, vt deliberaretur, qui articuli ad
„ extremum defendendi ſint ac retinendi, &
„ anteponendi communi tranquillitati, & om-
„ nibus rebus humanis; qui concedendi Pon-
„ tifici καὶ τῷ ἐκκλησιαστικῷ πολιτεύματι propter
„ pacem, & ad communem Eccleſiæ concor-
„ diam reſtituendam, ſi res ad moderationem
„ aliquam deduceretur. Honeſtiſsimum certè
„ conſilium inſtitutæ vtriuſque diſputationis,
„ & ortum de multis noſtris querelis & ſermo-
„ nibus: Sed neutra proceſsit. Primum de
„ rebus concedendis nullam prorſus volebant
„ fieri mentionem indocti & vehementio-
„ res. Aiunt ob futuram nobis nunc in ipſâ
„ ἐπιτάσει fabulæ inconſtantiæ opinionem,
„ non ſolum apud alios, ſed & iam apud
no-

noſtros : futurum etiam, vt cedentibus ANNO
Cæſar acrius inſtet. Hæc pariunt ſuſpi- 1536.
ciones bonis & moderatis multiplices, & “
ſolicitudines augent. Deinde, ne doctri- “
na accuratè conferretur, nominatim peti- “
tum eſt ; ne certamen aliquot augeret “
diſcordias, & fœderis diſtractionem affer- “
ret. Vidi hæc pericula impendere, priuſ- “
quam huc veniremus ; ac monui no- “
ſtros : Sed erant pleni bonæ ſpei. Proin- “
de hic ne nihil ageremus, ac planè κῶφα “
πρόσωπα eſſemus, iuſſi ſumus compone- “
re aliquid de Petri, ſeu Pontificis Roma- “
ni primatu, de poteſtate & iuriſdictio- “
ne Epiſcoporum. Hæc ſcripſi mediocri- “
ter & exhibui. Iuſſi ſumus παρέργως per- “
currere articulos confeſsionis, & audire, “
ecquis diſſentiat in aliquo articulo, aut im- “
probet aliquid : Ac Principes diſertè te- “
ſtati ſunt, ſe formulam concordiæ con- “
ſeruaturos. Fuit breue colloquium περὶ “
τῶν μυστηρίων dixit Bucerus clarè & pla- “
nè ; affirmans præſentiam Chriſti, ſatiſ- “
fecit noſtris omnibus, etiam ijs qui ſunt “
duriores. Blarerus generalia ſic ſatis, ad- “
eſſe Chriſtum. Poſtea quædam addit am- “
bigua. Oſiander vrgebat eum paulò a- “
crius : Sed quia nolebamus excitari cer- “
tamen vehementius, interpellaui diſpu- “
tantem. Ita diſceſſum eſt, vt inter cæteros “
omnes conſenſus conſtitutus ſit ; hic verò “
(Blarerus) non repugnare videretur. “

Digitized by Google

ANNO 1537. Scio hæc eſſe infirma; ſed aliud agi hoc tem-
pore non potuit; præſertim abſente Luthe-
,, ro, qui doloribus calculi acerrimis conflicta-
,, batur. Hæc fuit καταστροφὴ congreſſus τῶν
,, μυσταγωγῶν. Principes deliberarunt, An Sy-
,, nodus præcisè recuſanda ſit, an verò promit-
,, tendum, nos miſſuros eſſe noſtram legatio-
,, nem; ſed non conceſſuros iudicium Pontifi-
,, ciæ parti, verũ petituros, vt Regum & Mo-
,, narchaũ autoritate delecti homines idonei,
,, cognoſcerent has cõtrouerſias. Hæc fuit ma-
,, gna & difficilis deliberatio. Noſtra ſententia
,, ſemper fuit, ne ſimpliciter recuſaretur ſyno-
,, dus: Quia etiamſi Papæ non liceat eſſe iudi-
,, cem, habet tamen ius indicendæ ſynodi: De-
,, inde iudicium conſtitui à ſynodo debet. Sed
,, homines acutiores diſputabant, has meas ra-
,, tiones argutas quidem eſſe & veras, ſed inu-
,, tiles. Eam eſſe tyrãnidem Pontificis, vt poſt-
,, quam cõſenſiſſemus, nos venturos eſſe in ſy-
,, nodũ, interpretaturi eſſent, nos etiam Pon-
,, tifici tribuere iudicandi autoritatem. Vidi
,, aliquid periculi eſſe in meâ ſententiâ, etiam-
,, ſi erat honeſtior; ſed vicit altera ſententia,
,, re diu multumque diſputatâ, vt hæc fatalia
,, mihi videantur. Periculum eſſe video in-
,, gentis motus, niſi Deus ſuccurrerit. Quan-
,, quam ſæpè dixi, rectiſsimè eos tantum
,, hac recuſatione vti, ſi nolint quædam mo-
,, derari, & concedere aliquid τῷ ἱερατικῷ
,, τάγματι. Illud mihi acerbiſsimum eſt, vi-
,, dere hæſuram ad poſteros diſcordiam æter-
nam:

nam: Et hæc fortaſsis barbariem horribilem, & vaſtitatem in hac natione omnium artium & officiorum ciuilium adferet. Hactenus Melanchthonis verba recenſui ex litteris, quas, cum Smalcaldiæ adhuc eſſet ad Camerarium ſcripſit Calend. Martij.

ANNO 1537.

Quo eodem die, & alias quaſdam dedit ad eundem Camerarium, in quibus eadem ferè, ſed breuius narrat: Venimus huc, inquit, vt de doctrina colloqueremur: ſed id impedijt partim Lutheri valetudo, quem hic atrociter afflixit calculus, partim certorum hominum timiditas, qui accuratam diſputationem prohibebant, ne diſcordiæ inflammarentur. Itaq; admodum παρέργως contulimus, de doctrina Blarerus moderatam dixit ſententiam περὶ τῶν μυστηρίων, nec tamen ſatis explicatam. Noluì certamen acrius excitari, præſertim abſente Luthero. De Synodo dixerunt illiterati φορτικὰς ſententias: præciſè recuſant; cùm nos toto ſemeſtre contrarium ſuaſerimus, atque hic etiam reclamauerimus. Hæc Melanchthon ex Synodo Smalcaldenſi: In qua ne de ſopiendis Lutheranorum diſsidijs ageretur, aut iuſta fieret ſententiarum collatio, metus grauioris diſcordiæ nouorumque motuum impediuit. Itaque valde παρέργως, vt loquitur Melanchthon, vel obiter modo fuit actum de dogmatibus; imò prohibitum, ne qua fieret exactior de religione diſceptatio.

Eiuſdem Colloquii ſumma breuior.

ANNO 1537. II.

Luth. demandatur polienda ſumma doctrinæ ſuæ, Concilio offerenda. Melancht. de primatu & iuriſdictione pō-tif.

Interim ne fruſtrà conueniſſe viderentur tot eccleſiæ Lutheranæ proceres, Luthero mandatum fuit, vt breuem doctrinæ ſummam ſcriberet, Concilio Mantuano nomine Proteſtantium offerendam. Deinde Melanchthoni hoc oneris impoſitum, vt de primatu Romani Pontificis, & epiſcoporum iuriſdictione quædam commentaretur. Demum & Auguſtana confeſsio cum Apologiâ perfunctoriè relecta potius quam accuratè recenſita fuit, quæſitumque an eſſet in ea quicquam, quod cuiquam diſpliceret? Cumque ſe, dicerent qui præſentes erant, omnia probare, ſubſcriptis nominibus famam publici conſenſus excitarunt: quanquam erant è numero ſubſcribentium, qui Zvvinglianiſmum fouebant animo: Nec ipſi Lutherani ſatis inter ſe mutuo cohærebant, tametſi conſenſum ſubſcriptione teſtabantur: Nimirum vt ita facerent, commune periculum, & publicus rerum ſtatus poſtulabat. Iam & Lutherus, vt pareret mãdato principum, articulos quoſdam conſcripſit, antequam morbo fuit oppreſſus, quos velut decreta ſynodi Smalcaldicæ concionatores omnes quadraginta numero vel paulò plures, Zvvinglianis tamen exceptis, approbarunt.

Auguſtanæ Confeſſioni ſubſcribunt.

Luth. decreta quædam effingit.

Melancht. limitatio.

Inter eos verò, qui ſubſcripſerunt nomina, ſeptimus in ordine fuit Melanchthon, qui ſolus omnium limitationem quandam adiecit de Pontifice Romano in hunc modum:

dum : Ego Philippus Melanchthon hos articulos ſuprapoſitos probo tanquam veros. Ad Pontificem autem quod attinet, ſic ſentio; ſi admittere velit euangelium, quod tunc pacis & publicæ concordiæ gratia propter Chriſtianos, qui ſub ipſo iam ſunt, & futuris temporibus eſſe forſan poſſunt, ſuperioritas in Epiſcopos, quam alioquin habet, iure humano per nos illi ſit quoque concedenda. Hæc limitatio magnum illi conciliauit odium inter Lutheranos, qui Pontificis autoritatem, quam in Epiſcopos ſibi ſubiectos habet, ad ipſos quoque Lutheranæ ſectæ concionatores extendi per quam indignè tulerunt. Offenderat eadem conceſſione Lutheranos omnes ante ſeptennium in Comitijs Auguſtanis, tam poſt in deliberatione de Concilio, quod per Pontificem indictum erat, vti ſuprà diximus; Verùm ille, tametſi paucos admodum, vel nullos potius haberet aſtipulantes; imò licet magna ſui cum inuidia ſecretum mentis proderet, non diſsimulauit tamen, quid de neceſsitate hierarchici ordinis in Eccleſia ſentiret; Nec ſe paſſus eſt ab hac ſententia dimoueri; quemadmodum hæc ſubſcriptio teſtatur.

ANNO 1537.

Tom. 6. Ien. germ. f. 522.

Plurimos è ſociis offendit.

Cæterùm Melanchthonis hoc iudicium de iuriſdictione Epiſcoporum in Eccleſiæ, deq; vnius cuiuſdam in eos autoritate atque primatu, Sacramentarij per Angliam poſtmodū ſecuti

Anglicani retinent iuriſdictionem eccleſiaſticam.

ANNO 1537.

ſecuti videntur, qui non retinendum modo ſtatum Epiſcoporum, ſed & contra Geneuenſes, Bezam, alioſque fortiter defendendum cenſuerunt: Idque ſub vno capite, Rege nimirum Anglicano, qui remoto Pontifice, Chriſti Vicario ſibiipſi præter diadema regium, & Põtificalem infulam impoſuit: Quã noſtris temporibus, exemplo ſeculis omnibus inaudito (niſi forſan apud hæreticos) & mulier Angliæ regina geſtauit, vberrimo multorum martyrum ſanguine, ceu gemmis interſtinctam. Didicerunt iſti à Melanchthone, non abolendum in Eccleſia, ſed ſtabiliendum potius epiſcoporum ordinem; eum verò ſubſiſtere non poſſe, niſi ſit vnus quidã, quem omnes velut ſuperiorem agnoſcant. Ad hanc igitur formam Eccleſię ſuæ ſtatum in Angliâ compoſuerunt. Habent epiſcopos ſuos, habent & pontificem; At non quales ex inſtituto iam mille quingentis annis & amplius habuit Eccleſia Dei, ſed quales conſtituere Sacrãmentarijs collibitum fuit; profanos epiſcopos, & ſecularem pontificem, quibus in res ſacras, & ad gubernandam Eccleſiam tantum iuris eſt, quantum Henricus Octauus à communione Sedis Apoſtolicæ, per inobedientiam ſine cauſa diuulſus, vſurpare ſibiipſi, & alijs dare potuit. Igitur quẽadmodum habent fauos ſuos veſpæ (cùm Tertulliano loquor) ita & apud iſtos formam quidem inuenias Eccleſiaſticæ illius hierarchiæ, quam Melanchthon conſeruatam

Eorũ Pontifex Rex.

Item Regina Eliſabetha.

Quales Pontifices Anglia habeat.

tam

tam voluit;at rem ipſam,hoc eſt, veri nominis epiſcopos non inuenias, quos ſuſtulerunt è medio, eorumq; deinde cathedras per vim occuparunt.

ANNO 1537.

Sed miſsis ijs, ad Melanchthonem reuertamur. Is dum Smalcaldiæ morabatur, Auguſtam vocatus fuit per Senatum illius vrbis;in quâ,VVittenbergenſibus in conſilium adhibitis, religionis mutatio fuerat ante triennium inſtituta: Quod cum fieret,quidam etiam è Zvvinglianis in eam ciuitatem irrepſerunt. Melanchthon verò,quo minus iſthuc proficiſcerentur, multis ſe grauibusque cauſis permotum fuiſſe ſcribit.

Melancht. Auguſtam vocatur.

III.

Sub hoc tempus inter Lutheranos nouum quoddam monſtrum ſeſe prodidit execrandæ hæreſeos, quâ, ſi Luthero credimus, ſol fœdiorem non vidit vel nocentiorem. Hanc Ioannes Agricola Islebiēſis,Iacobus Schenckius, alijque factionis iſtius per Saxoniam vicinamque Marchiam propagarunt;quibus Antinomorum nomen indidit Lutherus, quòd reijcerēt diuinam legem,& decalogum ex Eccleſia noui teſtamenti contenderent penitus explodendum. Impium hoc dogma è fœtentibus veterum hæreticorum lacunis deriuatum, Lutherus ſuperiori ſeculo primus omnium ſparſit; è cuius ſcriptis atque intimo pectore noſtri temporis Antinomi ſeſe illud hauſiſſe profitentur. Nec iniuria ſane; quemadmodum euidenter à nobis eſt in vita Lutheri demonſtratum. Multum verò labo-

Renuit venire.

In lit. ad Cam. p.284

Hæreſis Antinomorum in publicum vadit.

Tom.7.ger. Ien f.302.

Eorum dogmata.

Luth. Antinomiæ auctor.

Digitized by Google

ANNO 1537.

laborarunt VVittenbergenſes, vt hæreſin iſtam opprimerent, antequam radices ageret in animis hominum, atque altius inſideret.

Inuehitur horrendè in Antinomicos.

Et Lutherus quidem anno 1537. vbi primum erumpere cœpit hoc malum; primus omnium Antinomos aggreſſus eſt, eorumq; blaſphemias, & errores in concionibus ad populum confutauit; ardenter quidem more ſuo, magnoque cum impetu, verum ita tamen, vt ſatis animaduerteret, nullum ſe vibrare telum in eos poſſe, quo non & ſeipſum vnà configeret.

Melancht. ſcenæ ſpectator.

Melanchthon, cùm Lutherum in eas anguſtias redactum videret, ſuſpenſus nonnihil obſeruabat, quorſum exiret tandem hæc Antinomorum machinatio.

Concio Luth. in Antinomicos.

Habuit Lutherus in eos concionem, in qua pro Decalogo, eiuſq; in Eccleſia retinendi neceſsitate, contra nouatores iſtos multa diſſeruit; atq; id ita quidem, vt quæ primis annis in hoc genere docuerat, nunc euerteret prorſus, & velut hæretica condemnaret.

In ep. ad Cam. f. 292.

Hanc concionem vbi typis expreſſa fuit, Melanchthon Camerario ſuo miſit epiſtolam adiungens, in qua;
,, mitto, inquit, eruditam concionem καὶ δι-
,, δασκαλικὴν Lutheri, quam eò habuit, vt re-
,, futaret τὰς κενοφωνίας cuiuſdam (Ioannis
,, Agricolæ, qui negat in Eccleſia Decalogum
,, docendum eſſe. Ego plecterer, ſi hanc Con-
,, cionem ſcripſiſſem; adeò ſunt inſulſa iudi-
,, cia populi. Hæc Melanchthon. Quod verò ſe plectendum, ait, ſi talia ſcriberet; id aſſe-

aſſerit ſumma ratione, per experientiam nimirum edoctus. Eam enim ob cauſam maximè Lutheranorum quorundam obloquijs, calumnijs, detractionibus flagellatus fuit ab annis aliquot, quod de lege diuina, de bonis operibus, de ſtudio virtutum ea ſcripſerat, quæ Luthero alijſque probanda nunc fuerunt, niſi vellent videri horrendas Antinomorum blaſphemias apertè tueri.

ANNO 1537.

Cur ſannis Lutheranorum Melanchthon expoſitus.

Interim durum Luthero fuit, cæteriſque ipſius mancipijs, quod per domeſticos eò ſe viderent adigi, vt hoc ipſum doctrinæ genus hæreſeos, atq; impietatis damnare cogerentur, quod ſub initium huius mutationis velut ipſum euangelij nucleum, & medullam Chriſtianiſmi purioris, plenis faucibus tam confidenter ebuccinarant. Videbat quidem, id ſine fœda leuitatis & contradictionis macula fieri non poſſe: Faciendum tamen fuit, Deo diſponente, vt eos manifeſtum fieret in eorum numero cenſendos, quos D. Paulus αὐτοκατακρίτους vel ſuo ipſorum iudicio condemnatos nominat.

Luth. ſuo ſe gladio ferit.

Seipſum anathemate damnat.

Certè Lutherus neminem alium in Antinomis, quam Lutherum vel ſeipſum anathemate notauit. Qua in re Melanchthonem ipſo cautiorem fuiſſe fatendum eſt, & magis circumſpectum: Qui maturius deflexit ab impijs iſtis aſſertionibus & paradoxis de lege Dei, de libertate fide-

Melancht. Luth. circumſpectior.

ANNO 1537. fidelium, de charitatis operibus non neceſſarijs ad ſalutem; quibus ſpargendis oua poſuerunt iſti, quæ rupta nunc tandem baſiliſcum hunc Antinomicum peperunt.

Cæterùm Lutherus non in cathedra modo, ſed in ſcholis etiam Antinomos vehementer inſectatus eſt, & tandem Ioannem Iſlebium, qui caput erat iſtius factionis, ad palinodiam autoritate ſua cõpulit. *Iſlebius ad palinodiã adigitur.* Verum quia iam longius ſerpſerat malum iſtud, & in Marchia quoque Francofurtenſem Academiam infecerat, Melanchthon iſtuc profectus eſt, vt dementatos antinomicis erroribus in viam reduceret. *Melancht. Frãcofurti conatur Antinomiam tollere.* Is verò conatus non admodum feliciter ceſſit, vti litteræ quædam ipſius teſtantur, quas Francofurto dedit ad Lutherum: *Tom. 2 lat. Colloq. f. 52. & 54. Ep. ad Luth. [illegible]* In quibus acerrimum ſibi certamen fuiſſe queritur cum Antinomis; quos vehementer, ait, ſatagare rerum ſuarum, & multorũ animos occupare: Inſanire per eos, & furere diabolum inſtar meretricis exacerbatæ, quæ verſa ſit in rabiem, ac furijs agitetur. Nihil igitur effecit Melanchthon, Antinomis acerrimè repugnantibus, & cauſam ſuam agentibus ad eum modum, vt multos in conſortium erroris omniũ fœdiſsimi pertraherent: *Conatus eius fruſtraneus.* Quæ res illis hoc nomine ceſsit fœlicius, quod audacter ad ſcripta Lutheri prouocarent, ſeq; cum illo dicerent eandem de iuſtificatione ſententiam profiteri; atque hoc agere ſolum, vt Chriſto Saluatori cõſtet honor ſuus, & Euangelium à lege iuſto interuallo diiungatur. *Antinomici ad autorem Luth. prouocãt.*

Quan-

Digitized by Google

Quanquam verò Melanchthon furioſis Antinomorum machinationibus ſumma vi ſeſe & ardenter obiecit; non potuit tamen, vel hoc ſtudio gratiam eorum demereri, à quibus ignominiam editi tam portẽtoſi partus remouere conabatur. Hi enim, zelotæ inquam, & rigidi Lutherani, qui de primo Lutheri ſpiritu vberius hauſerant, & magno contra papiſtas impetu ferebantur; ſecretò perſequi Melanchthonem, & genuinum illi dentem infigere nõ deſtiterunt. Diſplicebat Ariſtarchis iſtis, adeoq; probri loco ducebãt, quod rixas auerſaretur & cõtentiones; quod non ſatis acer eſſet & vehemens in papiſtas; quod in actionibus cum aduerſarijs de religione facilè molleſceret, & plura, quam ipſi vellent concedenda putaret, pacis & tranquillitatis ſtudio, quod de Lutheranorum dogmatibus ita diſſereret, quaſi dubia ſint & incerta; quod bonis operibus, & officijs charitatis tribueret pluſculum, deque virtutibus multum philoſopharetur: quæ res miſurgis iſtis & virtutum oſoribus indigna videbatur; cum hoc docendi modo, ſi nimirum homines ad honeſtas actiones, virtutumq; ſtudium reuocarentur, Lutheraniſmi baſin, & fundamenta dogmatis de iuſtificatione, quæ Lutherus initio poſuerat, euerti iudicarent.

ANNO 1537.
IV.
Melancht. à zelotis exagitatur.
Cam. in vita Mel. p. 170.
Eius mollities & animus pacificus.
In ep. ad Cam. p. 275.

Præter hæc & alia quædam in Melanchthone reprehendebant æmuli; quod ſcilicet diſciplinis mathematicis animum intẽderet,

In epiſt. ad Cam. pag. 277. 278.

 impri-

Digitized by Google

ANNO 1537. fidelium, de charitatis operibus non neceſſarijs ad ſalutem; quibus ſpargendis oua poſuerunt iſti, quæ rupta nunc tandem baſiliſcum hunc Antinomicum peperunt.

Cæterùm Lutherus non in cathedra modo, ſed in ſcholis etiam Antinomos vehemēter inſectatus eſt, & tandem Ioannem Islebium, qui caput erat iſtius factionis, ad palinodiam autoritate ſua cōpulit. Verum quia iam longius ſerpſerat malum iſtud, & in Marchia quoque Francofurtenſem Academiam infecerat, Melanchthon iſtuc profectus eſt, vt dementatos antinomicis erroribus in viam reduceret. Is verò conatus non admodum feliciter ceſsit, vti litterę quędam ipſius teſtantur, quas Francofurto dedit ad Lutherum: In quibus acerrimum ſibi certamen fuiſſe queritur cum Antinomis; quos vehementer, ait, ſatagare rerum ſuarum, & multorū animos occupare: Inſanire per eos, & furere diabolum inſtar meretricis exacerbatæ, quæ verſa ſit in rabiem, ac furijs agitetur. Nihil igitur effecit Melanchthon, Antinomis acerrimè repugnantibus, & cauſam ſuam agentibus ad eum modum, vt multos in conſortium erroris omniū fœdiſsimi pertraherent: Quæ res illis hoc nomine ceſsit fœlicius, quod audacter ad ſcripta Lutheri prouocarent, ſeq; cum illo dicerent eandem de iuſtificatione ſententiam profiteri; atque hoc agere ſolum, vt Chriſto Saluatori cōſtet honor ſuus, & Euangelium à lege iuſto interuallo diiungatur. Quan-

Iſlebius ad palinodiā adigitur.

Melancht. Frācofurti conatur Antinomiam tollere.

Tom. 2. lat. Colloq. f. 52. & 54.

Ei⁹ ad Luth. litteræ.

Conatus eius fruſtraneus.

Antinomici ad auctorem Luth. prouocāt.

Quanquam verò Melanchthon furioſis Antinomorum machinationibus ſumma vi ſeſe & ardenter obiecit; non potuit tamen, vel hoc ſtudio gratiam eorum demereri, à quibus ignominiam editi tam portẽtoſi partus remouere conabatur. Hi enim, zelotæ inquam, & rigidi Lutherani, qui de primo Lutheri ſpiritu vberius hauſerant, & magno contra papiſtas impetu ferebantur; ſecretò perſequi Melanchthonem, & genuinum illi dentem infigere nõ deſtiterunt. Diſplicebat Ariſtarchis iſtis, adeoq; probri loco ducebãt, quod rixas auerſaretur & cõtentiones; quod non ſatis acer eſſet & vehemens in papiſtas; quod in actionibus cum aduerſarijs de religione facilè molleſceret, & plura, quam ipſi vellent concedenda putaret, pacis & tranquillitatis ſtudio, quod de Lutheranorum dogmatibus ita diſſereret, quaſi dubia ſint & incerta; quod bonis operibus, & officijs charitatis tribueret pluſculum, deque virtutibus multum philoſopharetur: quæ res miſurgis iſtis & virtutum oſoribus indigna videbatur; cum hoc docendi modo, ſi nimirum homines ad honeſtas actiones, virtutumq; ſtudium reuocarentur, Lutheraniſmi baſin, & fundamenta dogmatis de iuſtificatione, quæ Lutherus initio poſuerat, euerti iudicarent.

ANNO 1537.

IV. Melancht. à zelotis exagitatur.

Cam. in vita Mel. p. 170.

Eius mollities & animus pacificus.

In ep. ad Cam. p. 275

Præter hæc & alia quædam in Melanchthone reprehendebant æmuli; quod ſcilicet diſciplinis mathematicis animum intẽderet,

In epiſt. ad Cam. pag. 277. 278.

Digitized by Google

ANNO 1537. imprimis verò aſtronomiæ, quam iudiciariam vocant; quod vanis obſeruationibus, augurijs, diuinationibus, adeoq; chiromantia delectaretur; quod obſeruaret ſomnia, ijsque plus æquo tribueret: quam ob cauſam non modo reprehenſus fuit ab aduerſarijs, ſed & mordaciter exagitatus & ludibrio habitus. At præcipuum excuſationis caput erat, quod cum aſperior non eſſet in aduerſarios, & de virtutum actionibus diſputaret, ad papiſmum inclinare videretur. Itaque ſuſpectas habebant ipſius actiones, & intentis oculis obſeruabant omnia, quæ ab ipſo gerebantur: Idque tanto ſtudio, vt ſubinde per iſtorum calumnias in periculum vocaretur. Nec continere ſe potuit impotentis animi liuor, & feruens odium in zelotis iſtis, quin arrepta quauis occaſione velut ex inſidijs ad flagellandum Melanchthonem proſilirent.

Melancht. aſtronomiæ iudiciariæ intentus.

Aliorum calumniis expoſitus.

Ibid. f. 293. Accidit circa tempus illud, quo Smalcaldiæ ſynodus habebatur, vt Itali quidam, viri docti & Catholici per litteras eum ſalutarent: Inter quos & Iacobus Sadoletus fuit, Epiſcopus Carpentoractenſis, vir maturus, prudens, & inſigniter eruditus; politioris verò litteraturæ cumprimis amans: Vnde factum eſt, vt Melanchthonem, ceu virum in hoc ſtudij genere, vel inter primos celebratum, benigno affectu complecteretur.

A Sadoleto Epiſcopo ſalutatur.

Hic igitur Sadoletus cùm Cardinalis iam creatus eſſet, litteras ad eum dedit an. 1537.

15. Ca-

15. Calend. Iulij, humanitatis & beneuolentiæ plenas, perelegantes etiam, & nitido ſtilo exaratas; quas ille, vt fit, amicis videndas dedit & perlegendas. Ea verò res excitauit denuo Philippomaſtyges, rigidos Lutheranos, vt pergerent, quod pridem cœperant, obtrectare Melanchthoni; quem aiebant cum papiſtis, imò cùm Cardinalibus euangelij Lutherani hoſtibus acerrimis conſuſurrare: Ab his miſsitari frequentes ad eum epiſtolas: Hos illi familiares eſſe; cùm interim à domeſticis, qui Auguſtanam Confeſsionem profiteantur, in dogmatibus diſſideat, & animo ſit prorſus alieno: Qua ex re quid aliud colligi poſsit, quam Melanchthonem ad partes aduerſariorum propendere, futurumque demum, vt nactus occaſionem transfugiat. Erat Melāchthoni permoleſtum, huiuſmodi ſuorum obtrectationibus perpetuò diuexari, eorumq; virulentos ſentire vel morſus, vel aculeos. Cohibuit ſe tamen, & de iniuria queſtus inter quoſdam ex intimis, publicè rem totam diſsimulauit: Quanquam hoc ita fieri non potuit, quin ſubinde, quæ cum æmulis & obtrectatoribus illi fuit diſſenſio, quibuſdam indicijs proderetur.

ANNO 1537. Eius ad Melanchth. litteræ.

Arguitur conſuſurrationis cum papiſtis.

Patienter fert aduerſariorum iniurias.

V.

Anno 1538. Melanchthō ſummum in academiâ VVittenbergenſi magiſtratū geſsit ad ſemeſtre: Quo tēpore tumultus quidā exortus eſt; cuius inuidia, vt ipſum quoq; Melāchthonē nōnihil tangeret, maleuolorū improbitas

Ann. 1538. *Cam. in vit. Mel. pag. 180.*

Digitized by Google

ANNO 1538.

Hiſtoria Simonis Lemnii.

bitas effecit. Poëta quidam Simon Lemnius Marchita circa feſtum Pẽtecoſtes epigrammata quædam edidit, in quibus laudauerat Archiepiſcopum Moguntinum Albertum, Brandeburgicæ familię principem,& fœminas VVittenbergenſes, ſolutas,maritatas,ſine diſcrimine propter morũ leuitatem poëticâ libertate ſugillarat.

Eius Epigrammata.

Luth. bilẽ mouent.

Ea res mouit Luthero bilem,alijsq; nõnullis, qui Lemnium carceribus mancipandum cenſuerunt, & ſeuerius puniendum, imò & plectendum capite; quam ſententiam Lutherus in eum de cathedrâ pronunciauit,cùm in octauâ Pentecoſtes de negotio hoc,ęſtuante ſtomacho,ad populum declamaret.

Ob furorẽ Lutheri, ſecedit.

Ille verò Lutheri furorem metuens ſubduxit ſe, priuſquam apprehenderetur,& in tutum ſeceſsit. Aiunt, admonitum fuiſſe de periculo per Melanchthonẽ; Ita factum, vt elapſus,ſuga machinationes aduerſariorum eluderet. Vt vt ſit,certè Lutherus alijque nonnulli, qui Lemnio cumprimis ob laudatum Archiepiſcopũ Moguntinum grauiter ſuccenſebant, indignè tulerunt & dolenter,quod elapſus miſellus poëtaſter ſaluti conſuluiſſet.

Fugam ei⁹ indignè ferũt æmuli.

Eius inuidia in ipsũ Melanchr. redundat.

Augebat indignationem, quod Melanchthon ad alienum arbitriũ odio proſequi nollet, & inſectari conuitijs eundem Archiepiſcopum, quem Lutherus furibundo ſimilis,mordacibus ſpurciſsimisque libellis,& fœdiſsimis ſarcaſmis ſcurriliter exagitabat: Quod factum Melanchthoni vehementer diſplicuit.

Natus

Natus erat è domo Brandeburgica princeps iſte, & poſt Cæſarem in Imperio ſummum tenebat dignitatis faſtigium; nec prudentia, rerum vſu, iudicioq; minus pollebat, quam autoritate: Quin & inſignem zelum habebat Catholicæ religionis, affectumque non vulgarem in homines litteratos. Hunc magnis dotibus ornatum principem Lutherus ſibi propoſuerat odio capitali proſequẽdum & conculcandum; nec ferre quenquam potuit, qui vel de eo loqueretur honeſtè, vel virtutes ipſius prædicaret. Tam atrox erat, tamque virulentum odium; quod non ipſe tantum fouebat animo, ſed & in alios quoquo pacto transfundere conabatur: Idque non aliam ob cauſam, quam quod Catholicus eſſet princeps, & furioſis ipſius conatibus obſiſteret, nec ſe pateretur fraudulentis prenſationibus & ſtrophis ad apoſtaſiam permoueri. Hunc igitur quia Lemnius, more poëtarum, encomijs quibuſdam ornatum publicè commendauerat, Luthero iudice, piaculum admiſit capitali ſupplicio vindicandum. Et quia Melanchthon, vt ab æmulis ſpargebatur, præſenti periculo miſellum poëtam exemerat, imò & ipſi Moguntino fauere videbatur, papiſtarum in Germania coryphæo, eam ob cauſam denuò linguis maleuolorum & obtrectationibus lancinatus fuit. Quæ res ita turbauit hominem, vt animo labaſceret; nec dubium eſt, quin de relinquenda VVittenberga conſilium

ANNO 1538.

Brãdeburgici principis ortus, doctrina & ſcientia.

A Luthero odio capitali afficitur.

Cauſa odii.

A Lemnio vero commendatur.

Melancht. animo cadit.

Digitized by Google

ANNO 1538. De Wittēberga relinquenda cogitat. *In ep. ad Cam. p.* 307

ſilium ceperit, niſi vinculo magiſtratus academici fuiſſet alligatus. Fatetur hoc ipſe in litteris, quas ad Camerarium hoc anno ſcripſit pridie Calend. Septem. poſtquam Lemnio ex Vniuerſitate proſcripto, tumultus iā conquieuit. Niſi fuiſſem, inquit, hac æſtate in magiſtratu, planè diſceſsiſſem. Nunc in
» publico munere, ne tanquam ex ſtatione fu-
» gerem difficillimo tempore, multas habui
» publicas cauſas. Itaque, vt medici dicunt,
» multos magnos morbos curari quiete & ab-
» ſtinentia, ita & ego patientia mea aliorum
» iracundiam vtcunque placaſſe videor. Cauſa
» nulla fuit, niſi quod euaſerat Lemnius, qui
» quidem in me imprimis fuit maledicus, cùm
» multis meis officijs vſus ſit. Aula ſuſpicatur
» à quodam meo propinquo adiutum eſſe; qui
» ſe purgat mihi, ſed illis non ſatisfacit. Hacte-
» nus Melanchthon.

CAPVT XIII.

I. *Conuentus Proteſtant. Brunſvvici, Iſenaci & Francofurti cum duritie & ſcripto Lutheranorum in Cathol. & Cæſarem.*

II. *Morte Georgij Ducis Sax. mutatio religionis in Miſnia, viſitatio, & diſputatio Lipſiæ inſtituta.*

III. *Literæ ad Venetos Melanchth. Lutheraniſmum commendantis.*

IV. *Eiuſdem liber contumelioſiſsimus de autoritate Eccleſiæ.*

V. *Mutatio religionis in Marchia Brandenburgenſi, opera & ſtudio Melanchth.*

Pro-

PRoteſtantes hoc eodem anno Brũſvvici primum in Saxonia menſe Maio, poſt in Iulio & Iſennaci, quæ Thuringiæ ciuitas eſt, Conuentus egerũt: Vtrobiq; de rebus ad nouum fœdus pertinentibus deliberatum fuit. Et Iſennaci quidem vt conuenirent, Elector Brandeburgicus Ioachimus Secundus effecit, qui ſub initium menſis Iunij miſſo Legato Saxonem de periculo monuit, quod Germaniæ videbatur à Turcis imminere; vnaq; hortatus eſt, vt Proteſtantes de medijs cogitarent, quibus ipſi cum Cæſare, Ferdinando Rege, cæteriſque Catholicis Ordinibus aduerſus communem Chriſtiani nominis hoſtem coaleſcerent. Igitur, vt ſe pacis amantes oſtenderent, per Saxonem & Landgrauium conuẽtus Iſennacum indictus fuit; ad quem principes tamen ipſi non venerunt, ſed per Legatos futuræ cuiuſdam actionis fecerunt initium.

ANNO 1538. I. *Sleid. li.* 12. Conuẽtus Proteſtantiũ Brunſvici & Iſennaci. *Cam. p.* 178

Cauſæ Cõuentus.

Cumq; Cæſar, datis ex Hiſpania litteris, ſe ſe oſtenderet à pacis conſilijs non abhorrere, decretũ fuit à Proteſtãtibus, vt huius rei gratia ſub initiũ anni ſequentis 1539. Francofurti conuentus haberetur ad Mœnum. Venerunt iſtuc ad duodecimum Februarij diem è Proteſtantibus Elector Saxo, Landgrauius & alij: Cæſar etiam, & Ferdinandus Rex Legatos miſerunt, qui de pace cum Proteſtantibus agerent: Elector Brãdeburgicus, & Ludouicus Palatinus inter vtroſq; medij, velut pacificatores interceſſorum partes obiuerũt.

Conuẽtus Francofurtum indicitur. Ann. 1539.

De pace agunt.

ANNO 1538.

Melancht. comes Saxonis.

Saxo Melanchthonem ſecum adduxit, alijs alios ad Conuentum hunc; quanquam is non ad componendum religionis diſsidium, ſed ad pacem politicam inter Principes & Ordines conſtituendam indictus fuerat. Fecit autem durities & pertinacia Lutheranorum, vt in actione difficiles, & odioſæ contentiones inciderent. Certè Melanchthon ipſe conſilia Proteſtantium crudiora nonnunquam, vel vt ipſe loquitur σκυθικώτερα fuiſſe fatetur in epiſtola, quam de hoc negotio ſcripſit ad amicum quendam ex intimis. Iam & poſitu ſyderum obſeruato (vt erat curioſus in hoc genere) & conditione temporis, actionem hanc in turbas exituram ominabatur: Quanquam id aliundè paulo certius augurari potuit, cùm proteſtantes non ignoraret iam tum machinari bellum, deque rebus ad id neceſſarijs in ipſo conuentu deliberaſſe. Quin & ipſi Melanchthoni mandatum fuit, vt collectis cauſæ præſidijs & rationibus, ſcriptum quoddam contexeret, quo, ſi arma caperent aduerſus Cæſarem, id fuiſſe licitum, adeoque iure factum omnibus perſuaderent.

Durities Lutheranorum.

In ep. ad Cam. p. 317.

Melancht. ominationes.

Scriptum iubetur conficere contra Cæſarem.

Creſcebat indies potentia Proteſtantiū, & numerus fœderatorū augebatur, quibus anno ſuperiore proximo, cùm Brunſvici de rebus cōmunibus deliberarent, & Daniæ Rex ſeſe coniūxerat: Quod fęderis incrementū, & maiores animos proteſtantibus addidit, & in hoc conuentu fecit eos paulò ceruicoſiores.

Proteſtantium potētia augetur.

Igitur

ANNO 1539.

Igitur turbulenta fuit actio, multiſque difficultatibus impedita, Lutheranis æquiſsimas pacis conditiones repudiantibus. Protraxit eam quoque nonnihil inopinatus Landgrauij morbus, ex quo tamen ille, licet difficilis eſſet & anceps, medicorum operâ paulatim eſt reſtitutus. Tandem Electoris Brandeburgici, & Palatini ſtudio atque dexteritate factæ fuerunt induciæ ad mẽſes quindecim, vt intereà temporis inſtituto Theologorum vtriuſque partis colloquio, de ſopiendis fidei cõtrouerſijs ageretur. Melanchthon. 23. Maij Francofurto diſcedens, nõ multo poſt VVittenbergam reuerſus eſt.

Landgraui⁹ in morbum incidit.

Induciæ fiunt.

Sur. in com. pag. 333.

II. Sub finem huius conuentus ad 24. Aprilis Georgius Saxoniæ Dux rebus humanis exemptus fuit; Princeps zelo Catholicæ religionis, conſtantiâ, pietate in Deum, prudẽtia, rerum vſu, cum ſummis iſtius ordinis heroibus comparandus: Cuius obitum per Miſniam religionis mutatio confeſtim ſecuta eſt. Hæredes ſcripſit, condito teſtamento fratrem Henricum, eiuſque filios Mauritium & Auguſtum; verùm additâ conditione, ne fide maiorum abiectâ nouitiam religionem nouoſque ritus inducerent. At Henricus, qui Lutheraniſmo iam ante biennium nomen dederat, fratre mortuo ditionem eius omnem occupauit, nec quicquam prius habuit vel maiori curæ, quam vt ſtatim euerteret ipſo facto, quod in teſtamento Georgij de religione nouerat eſſe conſtitutum. Igitur

Georgius Saxoniæ Dux moritur.

Cam. p. 124

Eius virtutes.

Chytr. in Chron. Sax. pag. 444.

Mutatur religio in Miſnia cõtra teſtamentum Georgij.

Henricus Lutheraniſmo addictus.

ANNO 1539. Lutherum, Ionam, Melanchthonem alioſque Lipſiam euocauit, qui rem hanc pro voto ipſius contra mentem teſtatoris exequerentur. Quod & factum eſt; Lutherus enim & Ionas per ferias Pentecoſtes, habitis ad populum concionibus telam mutandæ religionis exorſi ſunt; quam deinde Viſitatores à Principe conſtituti Spalatinus, Ionas, & Ambſdorffius pertexuerunt. Hi verò per ditiones à Georgio relictas ad eum ferè modum ordinarunt omnia, quem, anno 1526. Melanchthonem Landgrauio præſcripſiſſe iam ante diximus. Ritus veteres omnes, inquit Dauid Chytræus, vbi de hac Viſitatione loquitur, qui ſine manifeſtâ impietate tolerari potuerunt, ac in his vſitatas Eccleſiæ in Miſsâ cantiones, Introitus, Kyrie, Gloria in excelſis, Collectas, Lectiones Epiſtolarum & Euangeliorum, Symbolum, Præfationem, Sanctus (ſolo Canone excepto) Eleuationem etiam, & cereos, ac veſtimentum ſacerdotum retinuerunt.

Melanchthon Lipſiã vocatur. Viſitatio cõſtituitur.

Modus Viſitationis. Chytr. in Chron. Sax. pag. 444.

Cæterùm Lutherus & Melanchthon, cum VVittenbergam redirent, quoſdam è ſuis Lipſiæ reliquerunt; Myconium imprimis & Crucigerum; quibus acris fuit in eâ ciuitate concertatio cum Catholicis, viris doctis & religioſis; qui licet fruſtra niterentur, obruti nimirum autoritate noui Principis & potentiâ, liberè ſe tamen magnoque cum feruore nouatoribus iſtis obiecerunt. Quin & Epiſcopus Miſnenſis Ioannes Maltitius, qui

Diſputatio Lipſienſis Lutheranorũ cum Catholicis

ANNO 1539.

Catholicorum inſtātia apud Principem Lutheranū

qui anno ſuperiore proximo ad Epiſcopatum promotus erat, & Iulius Pflugius Naumbergenſis Canonicus, oblato libello ſupplici rogarunt Principem, ne collegia contrà fundatorum mentem, ad hanc fidei rituumq; mutationem compelleret. Quibus de rebus Melanchthon 26. Iunij ad Camerarium ſcribit in hunc modum : Duplicat nobis labores ἡ μυσία, (Miſniam dicit ab Henrico nuper admodum occupatam) Cruciger eſt Lipſiæ:

In epiſt. ad Cam. p. 320

“ diſputat & concionatur. Ante triduum rixa-
“ ti ſunt cum monachis Dominicaſtris in pu-
“ blicâ diſputatione horis continuis octo. Miſ-
“ nenſis Epiſcopus & Iulius exhibuerunt du-
“ ci Henrico ſcriptum de religione : petiue-
“ runt, ne in ipſorum Collegijs aliquam faciat
“ mutationem : Seipſos correcturos eſſe vitia
“ ſuarum Eccleſiarum. Scriptum ad nos miſ-
“ ſum eſt; noſtris non ſatisfaciet, ϗ δοκεῖ φο-
“ χρότερον.

III.

Melanchthon ſcribit ad Venetos.

Cauſa ſcripti.

Sub hoc tempus Melanchthon litteras dedit ad Senatum Venetum, occaſione captatâ ex colloquio, quod anno ſuperiore ſibi cum Braccieto de ſtudijs bonarum artium fuiſſe memorat. Accidiſſe ſibi periucundum, ait, quod intellexerit, æquiora grauiſsimorum virorum apud ipſos eſſe iudicia de mutatione rituum, quam non iniuſtâ cupiditate, vel ſtudio contendendi per ſuos inſtitutam aſſerit. Commendat verò Senatui cauſam Lutheranorum, ornatam inſigni verborum lenocinio-

Senatum Venetum prenſat.

ANNO 1539.

Eos, ait, quanquam abuſus taxent & falſas opiniones, non diſcedere tamen à ſcriptis Apoſtolicis, nec à tribus ſymbolis, Apoſtolico, Niceno, atque Athanaſiano; nec à veteris Eccleſiæ Catholicæ conſenſu. Emendatam per eos liturgiam, & morem Eccleſiæ veteris reſtitutum. Nihil temerè mutatum eſſe, nihil ſine conſilio. Secutos eos non Apoſtolorum modo, ſed & veteris, & purioris Eccleſiæ ſcripta atque exempla. Extare ſcriptos à ſe Locos communes, quibus ſumma contineatur eorum, quæ doceant. Hos teſtari, quod veterem Eccleſiæ purioris conſenſum tueantur. Hortatur deinde, vt ſibi caueant ab erroribus Serueti, cuius libellum quēdam iſtic circumferri dicit hæreſin Samoſateni reuocantem, quam Eccleſia pridem damnarit. AEquum eſſe, vt pij viri primum conſiderent, quid indubitato ſenſerit Eccleſia primitiua; cuius aliam, quam Serueti vel Samoſateni de Chriſto ſententiam fuiſſe demonſtrat. Concludit tandem, voluiſſe ſe Venetis ſignificare iudicij ſui teſtimonium; nec grauatim, ſi quis petat, de tota cōtrouerſiâ copioſius diſputaturum. Scripſit hæc Melanchthon, cum Lipſiæ moraretur, Lutheranæ cauſæ plauſibilem veteris Eccleſiæ laruam obducens, vt fraudem faceret. Quanquam fruſtra Venetorum animos pertentauit hac ſtrophâ; nec quiſquam ab eo diſputationem vberiorem de rebus fidei petijt.

Locos communes vēditat.

Ab erroribus Serueti dehortatur.

Offert eis diſputationem.

Laruam Lutheraniſmo obducit.

IV. Edidit hoc eodem anno libellum de Eccleſiæ

cleſiæ autoritate, deque ſynodis & ſcriptis veterum; quibus de rebus ita diſputat, vt & mendacia in Catholicos, in Eccleſiam veterem, & contumelias in ſanctos Patres infarciat. Sanè quidem Catholicos huius temporis adeò ſycophanticè paſsim & procaciter inſectatur, vt dubium non ſit, quin Lutherus ipſe, conuitiator omnium, quos ſol vidit, impotentiſsimus, inhalarit illi ſpiritum ſuum, & calamo ſcribentis amarulentiæ venenum infuderit. Et quoniam ab annis aliquot continenter per æmulos exagitatus fuerat, quod lenior eſſet & minus acerbus in Papiſtas; imò quod transfugium meditaretur, hac petulantiâ ſuſpicionem iſtam à ſe remouere voluit, & quod in hoc genere probri loco fuit obiectum, ſemel & ſimul diluere. Quis enim Melanchthonem ad eos inclinare crederet, quos Origenis, Hieronymi, Chryſoſtomi, & neſcio quorum (ſic loquitur) autoritatem citare dicit, non quod illos verè, & ex animo probent, ſed tantùm, vt fucum faciant imperitis, ne videantur victi? Quid populus de " Chriſto ſentiat, inquit, quomodo erudian- " tur Eccleſiæ, nihil ad ſe pertinere iudicant: " ac partim apertè exercent ſycophanticam, " vt Cochlæus, VVicelius, & ſimiles; partim " ſunt tyranni, & tyrannorum ſatellites, qui " propter ſapiētiæ aut virtutis opinionem gu- " bernant Pontificum, Regum & Principum " conſilia, cum ſint homines ἄθεοι, qui in vni- " uerſum arbitrantur religiones commentitias " eſſe,

ANNO 1539.

Eius liber contumelioſus de autoritate Eccleſiæ.

Eius in ſcribendo petulantia.

F.4 b.

ANNO 1539. eſſe, ac ſibiipſis mirum in modum hoc nomine placent, quod auſint ἀντιπλέδειν πρὸς
„ τὰς βροντὰς, vt ille apud Comicum inquit.
G.7.b. Poſt vbi de Purgatorio diſſeruit: ſed quid
„ diſputo: Orta eſt mentio purgatorij à ſpe-
„ ctris; deinde confirmata propter quæſtum;
„ & nunc defenditur à Pontificibus, Cardina-
„ libus, Epiſcopis, Canonicis, qui palam ſunt
„ Epicuræi, ac ſecuriſsimè contemnunt iudi-
„ cium Dei: Et quæ de pœnis poſt mortem le-
„ gunt, ſic accipiunt, vt fabulas poetarum de
„ Ixione, Siſypho, Tantalo, aut ſimiles; ac ri-
„ dent ſtultitiam illorum, qui affirmant, Deũ
„ propoſuiſſe æternas pœnas impijs.

Mentitur plurima de idololatria Catholicorum.

Hæc Melanchthon petulanter nõ minus quam improbè in Catholicos. De Eccleſiâ confusè diſputat & variè, nunc de electis tantum, nunc de particularibus Eccleſijs, nunc de vniuerſali verba faciens, ſcilicet vt Lectori glaucomam obijciat. Chriſtum, ait, prædixiſſe Matth. 14. oritură Idololatriã in Eccleſiâ, futuramque Eccleſiæ vaſtitatem, ſolitudinem, vel extinctionem. Citat quædam

B.1.a. ſcripturæ dicta 2. Theſſ. 2. Veniet defectio,
„ &c. Luc. 18. Putas, quod veniens filius homi-
„ nis inueniet fidem? Pſalm. 88. Nunquid va-
„ nè conſtituiſti omnes filios hominum? &c.
„ Quibus contineri querelam, ait, de venturâ Eccleſiæ ruinâ. Retinere quidem articulos fidei veram Eccleſiam: At habere eã interim errata ſua eoſdem articulos obſcurantia. Itaque cum Eccleſiæ autoritas allegatur, tria

In Eccleſiæ autoritate tria ſpectãda.

quæ-

quædam obſeruanda monet : primum, An quod docetur, ſit Eccleſiæ conſenſus congruens cum verbo Dei : ſecundum : Patres, quorum extant ſcripta, ſæpè lapſos, & quoſdam fortè ne quidem Eccleſiæ membra fuiſſe : tertium ingentem impiorum multitudinem in Eccleſiâ nonnunquam præualere; quæ cum dominatur, multa conſtituat impia dogmata: quomodo Sãctorum inuocationẽ, & orationem pro defunctis inualuiſſe dicit.

ANNO 1539.

B.7.b.8.a.

Occurrit obiectiõi.

Verùm obijcit ipſe ſibi : ſi repudietur Eccleſiæ autoritas, cõcedi nimis magnã licentiã petulãtibus ingenijs excogitãdi nouas & impias interpretationes Scripturæ. Reſpondet, Id periculum non contemnendum, & prodeſſe, vt hæc licentia coerceatur. Itaque videndum, quatenus autoritas Eccleſiæ ſit requirenda. Hic reſpondeo, inquit : Sicut Euangelium pręcipit audiri Eccleſiam, ita ſemper dico eum cœtum, penes quem fuit verbũ Dei, & qui dicitur Eccleſia, audiendum eſſe; ſicut iubemus quoque audiri noſtros paſtores. Audiamus ergo docentem & admonentẽ Eccleſiam; ſed non propter Eccleſiæ autoritatem credendũ eſt: Nam Eccleſia non condit articulos fidei; tantum docet & admonet; Verùm propter verbum Dei credendum eſt, cum videlicet admoniti ab Eccleſiâ intelligimus hanc ſententiam verè & ſine ſophiſticâ in verbo Dei traditam eſſe. Hactenus Melanchthon; reipsâ non Eccleſiam, ſed Dei verbum audiendum aſſerens.

De

Digitized by Google

ANNO 1539.

Melanchthonis ſententia de decretis Conciliorum.

De Conciliorum decretis eodem modo loquitur, quibus autoritatem decernendi non tribuit, niſi pronunciet ex ſcripturis. Idem, inquit, de ſynodis dico: Audiendas eſſe Eccleſiæ ſynodos, quæ cũ de verbo Dei diſputant, docent & monent nos: Sed iudicium accedat, & cum vera tradunt, credamus propter verbum Dei. Vt Nicæna Synodus piè & vtiliter docuit, & admonuit omnẽ poſteritatem de filio Dei: Sed articulum credimus non propter ſynodum, ſed quia videmus, ſic traditum eſſe in verbo Dei. Cætera, quę ſunt extra ſcripturas, non ſic amplectenda ſunt: Vt Synodus Nicæna condidit Canones pœnitentiæ, qui ſunt traditiones humanæ extra ſcripturam; & fuerunt ſemina multarum ſuperſtitioſarum opinionum. Decurrit deinde per ſynodos aliquot, quæ primis Eccleſiæ temporibus habitæ ſunt, Nicænam, Conſtantinopolitanam, Epheſinam, Chalcedonenſem, aliaſque nonnullas particulares; in quibus, quid rectè decretum ſit, quid perperàm, autoritate prætoriâ velut ex tripode pronunciat.

C.1.*b*.

Eius calumnia in SS. Patres.

D.2.*a*.*b*.

Ad Patres verò quod attinet, quorũ nunc extant monumenta, eos frequenter lapſos aſſerit; Ideoque audiendos, ſicut nunc dicimus audiendos eſſe Concionatores: ſed addendum, vt auditi iudicentur ex verbo Dei. Scriptores, inquit, alij in alijs materijs fuerunt diligentiores, &, vt eſt humanum, ſæpè inconſiderate effundunt abſurdas & falſas ſenten-

ſententias, quas admoniti haud dubie ſuerant correcturi. Sæpè, cum non malè ſentirent, tamen non ſatis perſpicuè dicere potuerunt, quod volebant. Sæpè propter temporum conſuetudinem præſentes traditiones durius defenderunt. Aliquas etiam falſas opiniones interdum habuerunt. Quare non ſunt ſine delectu omnia Patrum ſcripta probanda: Et ſæpè ipſi inter ſeſe pugnant; nec rarum eſt, diſſentire aliquem à ſeipſo. Poſthæc exorſus ab Origine pleroſque recenſet græcos, latinoſque Patres ad Gregorium vſque, nec quenquam niſi ſugillatum tranſmittit. Originem, ait, multas falſas & abſurdas ſententias miſcuiſſe, quarum aliquas etiam ipſius ætas improbarit. Dionyſij libellum vnum probat de hierarchiâ Eccleſiaſticâ: cæteros, ait, otioſas continere ſpeculationes. Graui reprehenſione dignum, quod non diſcernat inter Sacramenta diuinitus inſtituta, & humanas traditiones. De Cypriano, Effundit inter declamandum, inquit, interdum abſurdas ſententias, cum exaggerat immoderatis hyperbolis cauſam, quam inſtituit. Baſilium reprehendit, quod inſtituit cætus monachorum. Noxium hoc, ait, fuiſſe exemplum & vitioſum. Libros ipſius regulas monachorum continentes ex parte ſuppoſititios eſſe, vtpotè plenos falſarum opinionum de cœlibatu, & alijs cultibus excogitatis ſine mandato Dei. Chryſoſtomum

ANNO 1539.

D. 2. b. In Originē.

D. 5. a. In Dionyſ.

In Cyprianum.

E. 3. b. In Baſiliū.

In Chryſoſtomum.

Digitized by Google

ANNO 1559.

In Chryſoſtomum. E.5.a.

ſtomum reprehendit multis nominibus: Quod laudet eos, qui Sanctorum monumenta viſitant; quod pro defunctis orandum doceat; quod monaſticen immodicis & falſis laudibus ornet, vt loquitur; quod eleemoſynas, lacrymas, & alia pietatis opera commendet, vbi de remiſſione peccatorum agit. Ipſius temporibus in Eccleſiâ caliginem fuiſſe dicit.

In Ambroſium. E.6.b.

Ambroſium idem de iuſtificatione docuiſſe aſſerit cum Lutheranis: Præparationes eius ad Miſſam, & alia quædam inania, vt loquitur, ſuppoſititia videri.

In Hieronymum. E.7.b.

Hieronymum verò cumprimis contumelioſè tractat, inſperſis etiam mendacijs; cuius generis quædam excerpo: „Enarrationes eius in prophetas, inquit, „ſunt tenues: tamen hiſtoriarum explica„tio ſumpta à veteribus eſt vtilis. De do„gmatibus pauca ſcripſit: Aduerſus Ioui„nianum valdè confirmat falſas & ſuperſti„tioſas opiniones de traditionibus huma„nis. Vituperat coniugium, & contume„lioſâ oratione inſectatur, quæ nequaquam „digna eſt Chriſtiano. Et paulò infrà: Po„ſtremò ethnico more colligit vulgaria con„uitia ſexus muliebris & coniugij, de qui„bus Chriſtianus longè aliter ſentire debet. „Docet porrò, quâ ratione viro ſancto de „fœminis loquendum fuerit: Deinde ſub„iungit: Hæc atque alia in hanc ſententiam „in Chriſtianâ diſputatione potius dicen-

da

da erant, quam illa ſcurrilia conuitia ſexus & diuinæ ordinationis. De diſcrimine ciborum laudat (Hieronymus) ritus ſine verbo Dei inſtitutos tanquam cultus Dei, imò tanquam perfectionem. Ridicula vox eſt, quam ponit: Si vis perfectus eſſe, bonum eſt vinum non bibere, & carnem non manducare. Concludit tandem: Conſtat igitur, multos eſſe in ſcriptis Hieronymi non exiguos lapſus. ANNO 1539.

Porrò S. Auguſtinum ætate ſuâ doctrinam Euangelij de gratiâ & fide in Chriſtum penè extinctam reſtituiſſe, & rurſus accédiſſe dicit, eumque de iuſtificatione, de gratiâ & fide idem ſentire cum Lutheranis aſſerit. Quod verò locutiones quædam in ſcriptis ipſius occurrant de meritis bonorum operum, alijſque de rebus, has condonandas ait temporibus. Vulgi conſuetudinem huiuſmodi figuras recepiſſe, quas docti non potuerint explodere. Deinde nec Patres ipſos ſatis aſſuefactos fuiſſe ad accuratas diſputationes: Et fuiſſe iam tum magnam in Eccleſiâ caliginem. De ceremonijs & ritibus externis; de purgatorio, de oratione pro defunctis, de votis, victum fuiſſe ſanctum Patrem opinionibus ſui ſeculi; quo iam multos, ait, abuſus in Eccleſia hæſiſſe: Quorum etſi nonnullis aduerſatus ſit Auguſtinus, tamen aliquos eum boni conſuluiſſe.

E.1.b. In S. Auguſtinũ eius cenſura Thraſonica. *F.7.a.* *F.8.a.b.* *G.1.a.*

Gregorium verò, quem in Catalogo Patrum ponit vltimo loco, nec infrà

G.2.a.b. In S. Gregorium.

ANNO 1539.

hunc deſcendit, durius flagellat. Huius tempore, cum barbaræ gentes iam antè in Italiam influxiſſent, in admiratione fuiſſe monachos, eorumque cœtus creuiſſe, & opiniones de illo vitæ genere barbaris plauſibiles latius vagatas: Ita lucem Euangelij de vera fide, veriſque cultibus extinctam. Gratam quoq; Barbaris fuiſſe venerationem Sanctorum: quos vbi ſemel conſuetudine receptum fuerit ornare ſtatuis & templis peculiaribus, creuiſſe deinde morem imitatione potentum. Paulatim verò tantum acceſsiſſe impietatis, vt nihil differret Veneratio Sanctorum, his poſterioribus ſeculis à manifeſtâ ethnicorum idololatriâ. Annam, Georgium non aliter inuocari conſueuiſſe, quam Iunonem, Martem, aut Herculem. Curſitatum ad ſtatuas: Eam εἰδωλομανίαν ab Epiſcopis magnâ autoritate confirmatam, & à Doctoribus laudatam. In talibus cultibus ſummam religionis poſitam fuiſſe. Interim de Chriſti inuocatione, de fide, ingens fuiſſe ſilentium. Huius impietatis principia Gregorium valdè confirmaſſe, vt qui publicum ritum inuocationis Sanctorum inſtituerit, qui oſsibus & pulueribus eorū iuſſerit templa dedicari.

Eum facit autorem abuſuum.

Impietatis accuſat.

H.3.a.b. Concludit hanc de Patribus diſſertationem in hunc modum: Etſi moneant interdum aliquid eruditiores Patres, tamen de *G.4.b.* ijs iudicandum eſſe ex verbo Dei. Præcipuos, Ambroſium, Auguſtinum, & paucos

cos alios idem ſentire cum Lutheranis, ſi commodè intelligantur, & quædam illis condonentur, quæ tunc non venerint in controuerſiam. Interim Lutheranos de pœnitentiâ, de remiſsione peccatorum, de iuſtificatione, de ſatisfactionibus, de Clauibus, de traditionibus humanis, de rebus politicis, pleraque diſputaſſe planius, quam veteres Patres: Quos, ait, hanc explicationem & methodum (locos communes Melanchthonis, & commentaria in ſcripturas) ſi legiſſent, pro ſuâ pietate candidè probaturos fuiſſe. Non ignorare ſe tamen, ait, ex veteribus excerpi multa poſſe, quæ Lutheranorum dogmatibus aduerſentur. Nec ad omnes ſe, ſed ad meliores prouocare, Ambroſium, Auguſtinum, & quatenus alij cum his conſentiant: qui cum ipſi nonnunquam pugnantia dixerint, veniam ſibi dandam ait, ſi quædam reprehendant; modo teneant, quod ipſi ſpectarint & voluerint, interdum autem non potuerint explicare.

ANNO 1539.

Pleroſque SS. Patrum in ſuâ trahit ſententiam.

Ad quoſnā Melanchthon prouocet.

Hæc ferè ſumma eſt eorum, quæ in hoc libello Melanchthon de Eccleſiâ, deq; Concilijs & Patribus prolixè diſputat. Omnia nimirum in hoc cardine vertuntur: Eccleſiam, Concilia, Patres monere atque docere poſſe; At non credendum, niſi ex Scripturis loquantur: Quod cum faciunt, non credendum tamen propter Eccleſiam, Concilia, Patres, ſed propter verbum Dei: Extra quod

Summaria totius libelli Melanchthonici.

Digitized by Google

ANNO 1539. ſi loquantur, neminem, vt eam vocem audiat, obligari; cum Eccleſia, Concilia, Patres, errare poſsint. Diſplicuit verò libellus iſte non Catholicis modò, ſed & Lutheranis prudentioribus, quorum benignus tamen erat in Melanchthonem affectus. His indignum videbatur, quod audacius & nimis fidenter pronunciaret ijs de rebus, quarum cognitio non priuatim ad vnum hominem, quantumuis doctum atque prudentem, ſed ad Eccleſiam pertineret: quod inſolenter ad cenſuram reuocaret ſcripta veterum, Eccleſiæ totius & orbis Chriſtiani iudicio pridem approbata: quod nonnullos è ſanctis Patribus traduceret velut infantes, indoctoſque, qui mentem ſuam de dogmatibus fidei non diſertè ſatis & commodè potuerint explicare. Hanc temeritatem & ſuperbiam in Melanchthone palam reprehendebant iſti; nec iniuria ſane: Qua de re dubitare nemo poteſt, niſi vel in ſanctos Eccleſiæ Doctores odio, vel affectu ſit in Melanchthonem excæcatus.

Cam. in vita Mel. pag. 247. Diplicet liber Lutheraniſmis eiuſque cenſura.

Ab ijs reprehēditur

V. Per hos dies Ioachimus Elector Brandeburgicus, qui Ioachimo patri vita functo anno 1535. ſucceſſerat, continuis ſubditorum interpellationibus ſuperatus, quandam inſtituit religionis mutationem, qua diſsimulanter Lutheraniſmus inducebatur, externa Catholicorum rituum larua velatus: Quę res ad hunc modum geſta eſt. Erant Electoris ditiones ingenti pondere grauatæ æris

Chytr. in Sax. p. 444. Brandeburgicus mutat religionem.

Cauſa mutationis.

æris alieni, quo ſubditi promittebant ſe leuaturos Principem, ſi nouitiæ religionis exercitium concederetur. Peruaſerat Lutherana contagio ſuperioribus annis vniuerſam penè Marchiam, è vicina VVittenberga proſerpens, erantque pridem per concionatores occupati ſubditorum animi, nec aliud, quam mutatio publica deſiderabatur. Elector verò, licet & ipſe ſatis ad Lutheraniſmum propenderet; tamen quia nouerat offenſum iri Poloniæ Regem Sigiſmundum, cuius filiam zelo Catholicæ religionis flagrantem habebat in matrimonio, cunctanter agebat. Tandem expugnatus importunis ſubditorum precibus, &, quam offerebant ad ſoluendum debitum ingenti pecuniæ ſumma, Viſitationem decreuit; eaque de re ſocerum Poloniæ Regem per litteras admonuit, additis conſilij ſui rationibus, enixè rogans, vt probaret hoc inſtitutum; Non ſe diſceſſurum à fide Catholica, ſed abuſus tantum quoſdam emendaturum.

Brandeburgicus gener Regis Poloniæ.

Ad generũ de ſua ſententia ſcribit.

Rex, datis viciſſim litteris, miſſoque Legato, viſitationem diſſuadet prorſus, hortaturque generum, vt Catholicorum quorundam Principum exemplo conſtantiam præſtet in retinenda maiorum fide, nec ante legitimam Concilij definitionem quicquam innouet. Elector, cum Regem offenſum intelligeret, Melanchthonem VVittenberga Berlinum euocauit,

A Rege ad ſanam mẽtem inducitur.

ANNO 1539. vt eius operâ conſilioque ad placandum Regis animum vteretur. Placuit, vt denuò ſocerum Princeps adiret per litteras, quibus hoc perſuaderet imprimis, nullam ſe prorſus moliri vel mutationem dogmatum, vel ab Eccleſiâ diſceſsionem, ſed hoc agere tantum, vt tollantur abuſus quidam, qui non poſsint ſaluâ pietate tolerari. Scripſit hanc epiſtolam Latinè Melanchthon Octobri menſe, quam Princeps miſit ad Regem in Poloniam: Habere ſe conſtitutum, ait, pio conſilio manifeſta vitia quædam in Eccleſijs ſuæ ditionis corrigere: quã rem ad officium Principis pertinere iudicet. Ea verò moderatione vſurum in hoc negotio, vt non modo nihili recepturus ſit contra Catholicam Eccleſiæ Chriſti ſentẽtiam, à quâ nullâ vi ſe dicit vnquam auellendum; ſed etiam, ne quid Epiſcoporum autoritati detrahat. Eâ de re nuper admonuiſſe Regem litteris germanicè ſcriptis, quas nonnulli fortè durius ſint interpretati, nec conſilij ſuſcepti rationes ſatis explicarint. Itaque, cum actiones ſuas in Republicâ, Regi velut patri ſuo probare cupiat, hoc altero ſcripto fuſius declarandam fuiſſe mentem ſuam, & ſuſpicionem inconſtantiæ, vel iudicij mutati purgandam. Eam ſe hactenus præſtitiſſe grauitatem, vt nec abuſus probarit in Eccleſiâ, nec fanaticis opinionibus in ditione ſuâ præbuerit locũ; Ita verò moderari quædam in vtraque parte, vt nec à Catholicâ

In ep. Sel. fol. 497. a.
Eius ſubdolæ litteræ.

Stropha Brandeburgici.

Chriſti

Chriſti Eccleſia diſcedat, nec quicquam deroget Epiſcoporum autoritati. Amplecti ſe verum Eccleſiæ Catholicæ conſenſum, qui extet in ſcripturis Apoſtolicis, in veteribus canonibus, & probatę fidei ſcriptoribus: pollicitum quoque ſe ſynodo, ſi quando ritè cõueniret, nõ defuturum. Eâ igitur mente cum ſit, ſperare ſe Regem Conſilium hoc de moderandis quibuſdam abuſibus non improbaturum. Quod ſi coniux chariſsima, cùm qua coniunctiſsimè ſemper vixerit, veteres quoſdam ritus amet, non ſe repugnare, quin ijs arbitrio ſuo vtatur. Hæc Elector Brandeburgicus ad Regem, Melanchthonis ductum ſecutus, qui litteras eâ verborum adhibita temperie, de induſtria cõcinnauit, vt de mutanda religione nullum ſubeſſe periculum videretur. Interim quod de Viſitatione decretum erat, inſtigantibus perpetuò Lutheranis princeps executus eſt. Eam verò Viſitationem Matthias Iagius Epiſcopus Brandeburgenſis, & Iacobus quidam Strednerus, à Georgio Marchione Ansbachico miſſus principis nomine peregerunt. Cæterùm ad eam formam reuocarunt omnia, quam pridẽ à Melanchthone diximus in hoc genere pręſcriptam: niſi quod Elector in rebus externis quam fieri poſſet minimũ immutari voluit, ne ſocerum Polonię Regem grauius offenderet. Quanquam verò Melanchthon Viſitationi non interfuit, omnia tamen ex ipſius conſilio nutuq; peracta fuerunt & cõſtitu-

ANNO 1539.

Nota Lector commune hæreticorum præſidium.

Viſitationẽ in ſuo principatu decernit.

Chytr. in Sax. p. 444.

Eius primarii duces.

Ad pręſcriptum Melanchthonis agunt.

Digitized by Google

ANNO 1539. ſtituta. Edita deinde fuit nomine principis ordinatio quædam, mandatumq́ue vt ad illius normã omnia per ditiones Electori ſubditas in eccleſijs agerentur. Huius anterior pars dogmatum explicationem continebat, & conciunculas quaſdam catecheticas: poſterior verò ceremonias & ritus Catholicos propemodum omnes; vt ſi ſpectes externa tantum, non habita ratione dogmatum, ferè nihil immutatum iudices.

Ordinatio à Principe publicatur.

Capita Ordinationis.

CAPVT XIV.

I. *Regis Angl, cum Proteſt. actio de fœdere, cum colloqu. & cenſura Melanchthonis in decretum Regis de relig. & apologia pro coniugio ſacerdotum.*

II. *Melanchthonis miſeriæ, morbus & profectio ad Comitia, cùm aliquot cõuentuum Proteſt. enumeratione.*

III. *Acta Melanchth. VVormatiæ cum Bucero, Nauſea, &c.*

IV. *Melanchthon Caluini acceſſu, & familiaritate corruptus, & aſperior factus.*

I. HENRICVS VIII. Angliæ Rex licet ab Eccleſia Romana defecerat, & infeſtè oderat Pontificem, religionem tamen à maioribus per manus traditam non prorſus abiecit. Ambiebat quidem amicitiam & ſocietatem Proteſtantium; ſed ad profeſſionem adduci nõ potuit eorum dogmatum, in quibus Lutherani ab Eccleſiâ vetere diſsidebãt.

Rex Angliæ ambit Proteſtantium ſocietatẽ.

Labo-

ANNO 1539.

De concordia religionis fruſtra inter eos actum.

Laboratum eſt de concordia magno ſanè Proteſtantium ſtudio, qui tam potentem Regem fœderi ſuo adiunctum cupiebant: At fruſtrà fuit conatus iſte, quemadmodum ſupra diximus.

Delecti Proteſtantium in Angliam.

Deſignati fuerunt an. 1536. Melanchthon alijq́ue nonnulli, qui nomine Proteſtantium in Angliam profecti, cúm Epiſcopis de dogmatibus conferrent: Verùm illa profectio Reginæ Boleniæ ſupplicio tum quidem fuit impedita. Elector igitur Saxoniæ Ioannes Fridericus biennio poſt an. 1538. Legatum miſit in Angliam Franciſcum Burcardum Procancellarium, cui Fridericum Myconium adiunxit concionatorem Lutheranum, vt de ſopiendo, quod de dogmatibus erat, diſsidio cum Anglis deliberarent. His primo congreſſu Rex diſcordiam obiecit, quam audierat pridem à fide dignis de religionis capitibus inter Lutheranos exortam.

Eis Rex diſcordiã obiicit.

In Colloq. lat. Tom. 1. pag. 171.

Falſo ſe purgant.

Negauit Burcardus proteſtantes inter ſe diſſidere; idq́; conſtanter admodum, perpetuis ſeipſum cum Myconio carceribus deuouēs, ſi res ſecus haberet, quàm ipſe dixerat. Erat interim veriſsimum, quod de diſsidijs eorum Rex inaudierat, qui ſe communi nomine Euangelicos appellabant. Diſsidebant enim à Sacramentarijs Lutherani, & ab his vtriſq́ue Anabaptiſtæ: Quin & ipſi Lutherani iam erant inter ſe diuiſi, Melanchthone cum ſuis à rigidioribus Lutheri diſcipulis in diuerſum abeunte; Quos vtroſq́ue rurſus Anti-

Diuiſio ſectæ Lutheranæ.

ANNO 1539.

Mendacio velatur.

Antinomi circa tempus hoc oppugnabant. Hanc turpitudinem Legatus Saxonis, cùm alia ratione tegere non poſſet, mendacio velauit; impudenter negans, quod verum eſſe Myconius non ignorabat. Deinde Regis animum odio Pontificis ſponte ſua flagrantem, velut admotis facibus grauius accenderunt, de confeſsionis Auguſtanæ ſoliditate & inuicta firmitudine multa locuti.

Inuictam confeſſionis fortitudinem prętendunt.

Colloquiũ inter vtroſque.

Ventum eſt ad Collationem cum Epiſcopis, inter quos erant nonnulli Lutherano vel Sacramentario potius fermento pridem infecti: Quo factum eſt, vt actionis principia ſatis auſpicata viderentur; quemadmodum Burcardus & Myconius, datis ad ſuos litteris ex Anglia ſcripſerunt. At res non eos habuit ſucceſſus, quos Melanchthon alijque ſibi pollicebantur. Rex enim poſt diuturnã collationem, cum ſuos in factiones diſtrahi videret, nouis opinionibus, Conuentu omnium Ordinum indicto (parlamentum ipſi vocant) inter cætera de religione ſanciuit capita quædam, quibus promulgatis Lutherani, qui Regnum animo iam penè deuorarãt, ſpe ſua deiecti, Regem ab Euangelio rurſus defeciſſe clamitarunt.

In ep. ad Cam. p. 306

Parlamentum Rex conuocat.

Sleid. li. 12.

Colloq. mẽſ. lat. Tom. I. p. 174. b.

Summa verò eorum, quę de religione decreta ſunt, hæc ferè fuit. In Euchariſtiæ Sacramento panis & vini ſubſtantiam, vi conſecrationis in verum Chriſti Corpus & ſanguinem conuerti: Communionem ſub vtraque ſpecie non eſſe iure diuino neceſſariã ad ſalu-

1. Summa decreti de religione à Rege lati.

2.

ſalutem omnibus hominibus; & Chriſtum integrum ſub vtrauis ſpecie contineri: Sacerdotibus, poſtquam conſecrati ſunt, non permittendum, vt matrimonium contrahãt, vel ducant vxores: Qui vota caſtitatis emiſerint fideles vtriusque ſexus, ad ea præſtanda vel ſeruanda obligari iure diuino: Miſſam, quæ ſacrificium eſt, omnino retinendam; idque iure diuino, cùm per eam diuina ſolatia & beneficia recipiantur: Expedire, adeoque neceſſarium eſſe, vt priuata confeſsio peccatorum in Eccleſia retineatur. His additum decretum in hanc ſententiam: Si quis in Regno Anglicano, vel alio quouis dominio, quod Regi ſubiectum ſit, poſt 12. Iunij diem viua voce, ſcripto, prælo, fictitijs characteribus, vel quouis alio modo ſecus doceat, aut credere ſe profiteatur, eum velut hæreticum puniendum.

ANNO 1539.

3.

4.

5.

6.

Eius minæ & ſeueritas in contra ſentientes.

Hoc decretum, cùm in publicum prodijſſet, Proteſtantes imprimis grauiter offendit, qui ſpem de Rege conceperant ad confeſsionẽ Auguſtanam & fœdus Smalcaldicum adiungendo. Et Melanchthon quidem articulos ſupra memoratos ad cenſuram continuò reuocauit, deditq; litteras ad Regem ipſum Calend. Nou. in quibus de ijſdem articulis fuſè diſputat, hortaturque Regem propoſitis Darij, Athenienſium, Aſſueri, Adriani, Anthonini exemplis, qui decreta publica per errorem edita correxerunt, vt Edictum Anglicanum aboleat. Id aſſerit eſſe cõfectum ab Epiſco-

Proteſtantes à ſocietate Regis deterrẽtur.

In ep. ſel. pag. 75.

Melanchthonis cenſura in Decretũ Regis de religione.

ANNO 1539. Epiſcopis, quos eam ob cauſam petulanter & mordaciter inſectatur. Confecit verò mandatu principum anno ſequente proximo & aliud quoddam ſcriptum, cui titulum indidit: Defenſio coniugij ſacerdotum,

Eius Apologia pro coniugio ſacerdotũ.

in quo non tantum de ſacerdotum cõiugio, ſed & de communione vtriusque vel alterius ſpeciei, de ſacrificio, de Miſsâ priuatâ, vt appellant iſti, contra decretum Anglicanum prolixè diſputat: Quod ſcriptum ad Angliæ Regem miſſum fuit, & typis continuò diuulgatum.

Typis mãdatur.

II. *Melancht. ærumnæ animique dolores.*

Hoc tempore Melanchthon triſtitia, doloribus animi continuis, ærumnisque propter ſtatum rerum publicum, & domeſticorum inuidiam pene confectus fuit, vt viribus exhauſtis de vita diutius producenda ipſe deſperaret; Imprimis quia VVittenbergæ commorandum erat inter eos, qui malignis oculis actiones ipſius omnes obſeruabant: Qua de re 27. Nouemb. ad Camerarium quiritatur: Me, inquit, dolores animi, quos tuli toto triennio acerbiſsimos & continuos,

In epiſt. ad Cam. p. 325. 326.

" & cæteræ quotidianæ ærumnæ ita conſumpſerunt, vt verear, me diu viuere non poſſe, cauſam ἐπιθυμιῶν nuper caſu diſputaui, ea-
" que res mihi nouum certamen parit; de quo
" alias. Si eſſem alibi, melius ſperarem de
" mea vita: Sed hæreo, vt vides ad Caucaſum
" alligatus. Duplex igitur Melanchthonis cruciatus fuit; tum quod inter eos viuendum erat, quorum amarulentiam toties experiebatur;

Cauſæ doloris.

tur; tum verò, quod de cauſis afflictionum & intimæ preſſuræ ſermonem habere non licuit, niſi nouam offenſionem concitaret, ſuiſque ærumnis adijceret onus. ANNO 1539.

Quo tempore Melanchthon iſta ſcripſit, menſe Nouembri ſcilicet, Proteſtantes conuentum habuerunt Arnſteti in Thuringia, in quo deliberatum fuit de augendo firmandoque fœdere, de rebus ad defenſionem neceſſarijs, de diſpenſandis, quę inuaſerant bonis eccleſiaſticis, de cauſa Mindenſium, in quos proſcriptionis erat lata ſententia, de legatione in Angliam ad Regem mittenda, & in Belgium ad Cæſarem, quem rumor erat ex Hiſpania breui adfuturum. Atque hic conuentus, quia fœderati non omnes aderant, nouum quendam alium peperit, qui Smalcaldiam indictus fuit ad Calend. Martias anni ſequentis 1540. ad quem & concionatores venerunt iuſſu principum ſatis frequentes, Ionas, Pomeranus, Cruciger, Bucerus, alijque, & cum ijs Melanchthon; qui tametſi concionator non erat, ſed artium & Græcæ linguæ profeſſor, concionatoribus tamen adiunctus eſt, cùm de religione ſuſcipienda fuit deliberatio. His mandatum, vt formam conciperent actionis de conciliandis dogmatibus cum aduerſarijs inſtituendę: tum, vt ſcripto quodam confutarent articulos Anglicani decreti de religione promulgati nuper admodum autoritate Regis, quem Proteſtantes non cenſuerunt ad fędus reci-

Conuẽtus Proteſtantium Arnſteti in Thuringia.

Cauſæ cõuentus.

Ann. 1540. Conuẽtus Proteſtantiũ Smalcaldiæ.

Cauſæ cõuentus.

In epiſt. ad Cam. p. 330 Sleid. li. 13.

ANNO 1540.

recipiendum,niſi ad Auguſtanam ſe Confeſſionem adiungeret. Scriptum hôc Melanchthon poſtea confecit, vti iam antè diximus. Diſputatum deinde fuit iuſſu principum, de politia vel iuriſdictione Eccleſiaſtica,quam Epiſcopis plerique reſtituendam cenſuerũt, ſi recipiant piam doctrinam, vt loquuntur iſti,& manifeſta vitia corrigant.

Qua Conditiōe Rex Angliæ fœderi adiungendus. *Cam.p.*185.

Fuit deinde Conuentus Ordinum indictus Spiram,in quo de conciliandis dogmatibus inter vtriusque partis Theologos potiſsimum ageretur; quod Cæſar moderatis Doctorum conſilijs potius, quam armis dirimi controuerſias optaret. Cùm verò Spiræ ſcintillaret id temporis peſtilentiæ lues, Haganoam Conuentus iſte translatus fuit; quo Lutherani magno numero conuenerunt: Quanquam de cõciliatione nihil agi potuit, quod Lutherani ab articulis ante decennium Auguſtæ conciliatis turpiter reſilirent; tum quod Proteſtantium capita, Saxo Elector & Landgrauius abeſſent. Itaque negotium nũc quidem ſuſpẽſum eſt,& ad vigeſimum octauum Octobris VVormatiæ dictus dies, ad Colloquium hoc perſequendum.

Conuẽtus Ordinum Spiram indictus.

Trãsfertur Haganoam.

Alius Conuentus Wormatiæ.

Cæterùm Elector Saxo Melanchthonem quoque deſignauerat,vt cum reliquis Haganoenſi Colloquio intereſſet. Is verò cum Vinariam in itinere veniſſet, quæ Thuringiæ ciuitas eſt, ſubſtitit, oppreſſus lethali morbo; de quo ſe per ſomnium admonitum fuiſſe ſcribit antequam iter ingrederetur.

Melancht. Comes deſignatus. *In ep. ad Cam.p.*333. Subſiſtit Vinariæ morbo oppreſſus.

Tametſi

Tametſi iampridem non corpore tantum, ſed & animo miſerandum in modum erat affecto, quemadmodum paulò ſupra diximus. Et quidem ad corporis infirmitatem quod attinet, Georgius Sturciades medicus celeberrimus, Erphordia vocatus curam ægrotantis ſuſcepit, nec quicquam reliqui fecit ad ſummam diligentiam, vt reſtitueretur; quod ſuperatis morbi difficultatibus paulatim factum eſt. Verum ille cum alio quoque morbo conflictabatur, grauiſsimis animi perturbationibus, & conſcientiæ ſummis angoribus ad eum modum oppreſſus, vt animum deſpondere prorſus, & deficere videretur. Quod cum Lutherus intelligeret, aduolauit continuo, & quibus potuit rationibus Melanchthonem proſtratum erexit. Quam ob cauſam verò graues iſtos conſcientiæ morſus ſuſtinuerit, & acerbos cruciatus, id conſultò diſsimulant, qui faciunt huius luctæ mentionem. At mirum non eſt huiuſmodi terroribus agitari iſtos, cùm diſtractionem fidelium bella, ſeditiones, infinitas calamitates intuentur, & variarum hæreſeon ingens chaos, & illam malorum iliada, quam ſcriptis ſuis & concionibus in orbem Chriſtianum inuexerunt. Nimirum is angor conſcientiæ, ea mentis trepidatio guſtus quidam eſt diuini iudicij, quod aliquando propter excitatum hoc luctuoſum religionis incendium portabunt. Interim mutuò ſe conſolantur vt poſſunt;

ANNO 1540.

A medico curatur.

Cam. in vit. Mel. p. 186.

Morbo cõſcientiæ laborat.

A Luthero erigitur.

Cauſæ morbi conſciẽtiæ.

m quem-

Digitized by Google

ANNO 1540.

quemadmodum anno 1525. Lutherum ob inceſtas nuptias & votifragium conſcientiæ ſtimulis agitatum ipſe Melanchthon, & nūc Melanchthonem Lutherus viciſsim erexit: At erit tempus, cùm huiuſmodi conſolationes euaneſcent; vbi nimirum ad ſupremi iudicis tribunal ſtabunt, rationem hoc nomine reddituri, quod ſoluto charitatis vnitatiſque vinculo, Chriſtianum populum in tot factiones diſtraxerunt.

Mutuæ ſectariorum conſolationes.

III. Poſtquam vtcumque reſtitutus eſt, Calendis Septemb. de paroxiſmo, quem ſuſtinuerat, ad Camerarium ſcripſit in hunc modum: Nulla oratione explicare poſſum, „ quam horribiles dolores ſuſtinuerim; qui „ interdum recrudeſcunt. Senſi καὶ τὸν δι- „ δάσκαλον (Lutherum intelligit) excru- „ ciari animo; ſed ille ſuum dolorem re- „ preſsit, ne meum augeret; meque erige- „ re conatus eſt ſummâ animi magnitudine, „ non ſolum conſolando, ſed ſæpè duriter ob- „ iurgando: Qui niſi ad me veniſſet, mortuus eſſem. Non multo poſt, quam conualuit, ab Electore Saxone cum alijs quibuſdam VVormatiam miſſus fuit ad continuandum, quod Haganoæ pridem cœptum erat, de religione colloquium: Vbi variæ fuerunt & diuturnæ concertationes de forma colloquij, de notarijs, qui dicta collocutorum exciperent, de actis colloquij non publicandis, de ratione ſuffragiorum, de collocutorum numero, deque rebus id genus

In epiſt. ad Cam. p. 337

Sleid. li. 13.

Melancht. VVormatiã miſſus ad colloquiũ.

Digitized by Google

genus alijs; quibus ob Lutheranorum pertinaciam tempus in annum vſque ſequentem extractũ fuit: Vt non iniuria Cæſar per Granuellanum Proteſtantibus obiecerit, quòd hactenus ſimularint concordiæ ſtudium, & conſulto negotium extraxerint, vt intereà viribus aucti atq; potentia paulatim res ſuas ſtabilirent.

ANNO 1540.
In epiſt. ad Cam. p. 346
Proteſtantes cõcordiæ ſtudiũ ſimulant.

Sanè quicquid in hoc conuentu de modo procedendi, nomine Cæſaris, propoſitum fuit, id diſplicuit concionatoribus Lutheranis, qui magno numero, plures quam triginta VVormatiam conuolarant. Reſtitabant igitur perpetuò, & negotium altercando atque tergiuerſando ſuſpendebant. Qua in re deteſtanda eſt Sleidani malitia, qui more ſuo, quod hac parte fuit à Lutheranis peccatum, Catholicis impingit, & omnem actionis ſuſpenſæ culpam, quæ in iſtis hærebat, in hos nititur tranſmouere. Vrgebant Lutherani, quorum conſilia Melanchthon & Bucerus imprimis moderabantur, vt velut in theatro publicum inſtitueretur colloquium; vt in eo liberum eſſet omnibus non modo ferre ſuffragium, ſed & palam contradicere, ſiue conſentaneam ſuæ parti ſiue diſſentaneam, aut mediam inter vtroſque ſententiam tuerentur; vt collocutorum non modo nudæ ſententiæ, ſed & rationes vel argumenta, eorumque explicationes integrè per Notarios exciperentur; vt ſi qui poſt primarios collocutores facultatem pete-

Sanioribus conſiliis perpetuò reſtitant.
Lib. 13.
Sleidani mala fraus.
Lutheranorum inſtãtia.
Bucer. in ep. ad Nauſeã.
Publicum colloquiũ poſtulant.

Digitized by Google

ANNO 1540.

peterent adijciendi quippiam, ea non denegaretur.

Hæc illi, aliaque id genus nonnulla; quæ præſides à Cæſare conſtituti probare non potuerunt: cùm actionem huiuſmodi viderent non turbulentam modo fore, ſed & infinitam, imò fouendis augendisque, quam ſopiendis controuerſijs aptiorem. Iam verò & hoc machinabantur Melanchthon & Bucerus, vt nec Pontificij vel Romani, nec externarum nationum Theologi, nec monachi ad actionem deſignarentur, quæ de ſopiendis in Germaniâ controuerſijs inſtituenda eſſet, vtque ea, quæ conciliari per delectos non poſſent, non ad generale Concilium, ſed ad quoſdam germanicæ nationis Theologos definienda reijcerentur. Hæc iſti; ſcilicet, vt Germaniã à reliquis Chriſtiani nominis prouincijs diuulſam in ſchiſmate confirmarẽt. Ad hunc verò ceu ſcopum quẽdam Melanchthonis, Bucerique conſilia ſpectaſſe, deprehẽdi poteſt ex colloquio, quod VVormatiæ cum Theologo quodam Catholico priuatim habuerunt.

Machinatio eorũ de repellendis à colloquio pontificiis Theologis.

Is erat Fridericus Nauſea, Ferdinandi Regis concionator aulicus, deſignatus iam in Epiſcopum Viẽnenſem; cum quo Melanchthon anno 1526. cum in patria eſſet, de controuerſijs horum temporum fuerat collocutus. Nunc, dum altercationibus omnia feruerent, ſalutandum putauit, velut amicum veterem, exploraturus, quænam eſſet ipſius

Eorum priuatus congreſſus cũ Nauſea.

Nauſeæ voluntatem explorant.

ſius de turbulẽtis hoc genus actionibus ſententia. Itaque datis ad eum litteris memoriã refricat familiaris congreſſus ante quindecim annos habiti, & tempus atque locum ſibi deſignari petit ad colloquium. Conſtituitur decimusnonus Decembris, quo die Melanchthon cum ſocio Crucigero pomeridianis horis ad Nauſeæ hoſpitium acceſsit. Verbis vltro citroque commutatis, vt moris eſt inter ſalutantes, duo quædam ex Melanchthone Nauſea quęſiuit, obteſtatus vt ſimpliciter & ſyncerè reſpõdeat; facturum ſe viciſſim, ait, in ipſius gratiam quiduis. Prius erat, Quid ipſi videatur de hui⁹ actionis progreſſu, num firmam ex ea ſperãdam & ſalutarem cõcordiam exiſtimet? Alterum, An alia media nouerit ipſe, per quæ controuerſias ſopiri commodius, & hoc conciliationis negotium ad honorem Dei, Eccleſiæq́; ſalutem felicius tranſigi poſſe iudicet? Melanchthon adhæc, Eſſe, quæ Nauſea quæſierit difficiliora, quã vt poſsit ad ea reſponderi. Miſſos ſe VVormatiam ad colloquium, cuius ne quidẽ initium ſit factum hactenus; cùm duos iam ferè menſes integros hic ſint morati. Itaque quis futurus ſit huius rei ſucceſſus, ſibi quidem non eſſe promptum dicere: Fortè ſe breui eò redituros, vnde VVormatiam venerint. Ad alterum quod ſpectet, actionẽ forſan magis expeditã fore, ſi Catholici è Proteſtantibus, & hi viciſsim ex illis ternos deſignent collocutores, qui propoſitis in mediũ Auguſtanæ

ANNO 1540.

In libello, cuius titulus eſt: Colloq. priuata. A, ij. a

Colloquio dies deſignatur.

Poſtulata Nauſeæ ex Melancht. *ibid. A. 3. a.*

I. de actionis progreſſu.

II. de remedio concordiæ.

Reſponſio Melancht.

Digitized by Google

ANNO 1540.

Quales Theologos expoſcat.

Confeſsionis articulis conciliandi viam tentent. Si quid maneat controuerſum, id ad Cæſareanos & Regios Theologos reijciendum, qui rationes exquirant de vtriſq; in eãdem ſententiam redigendis. Eam verò ad rẽ Germanos, quam externos aliarum nationũ homines fore commodiores. Concludit tandẽ his verbis: Peccamus, inquit, vtrique, nec quæ ſcripſimus ipſi, nec quæ veſtri, probari poſſunt omnia: Id quod ego de meis ſcriptis ingenuè fateor. Reſpondet Nauſea: Quod tãto tempore extrahatur actio, eius rei culpam in Catholicis non hærere, ſed in ipſis potius, qui tergiuerſari videantur. Principia rerum agẽdarum eſſe plerunq; difficilia; finem, Deo propitio, meliorem fortè futurum, quam quiſquam ſperet. Nõ diſcedendum cuiquam re infecta, ſed omnibus in commune ſummo ſtudio connitendũ, ne ſpes & expectatio bonorum de hoc colloquio concepta eludatur.

Peccatũ & errorẽ ſuũ fatetur.

A. iiij. a.

Replica Nauſeæ.

Interim rogare ſe dicit, vt Melanchthon ſententiam ſuam de conciliandi modo ſcripto comprehenſam mittat; communicaturum ſe viciſsim ipſi, quæ forſan ab hoc inſtituto non ſint aliena. Atque ita tum quidem diſceſſum. Poſtridiè, qui vigeſimus Decembris fuit, Melanchthon epiſtolium ſcripſit ad Nauſeam ex calculo iam laborantem, quo ſignificat, expoſuiſſe ſe ſententiam ſuam de negotio conciliationis breui ſcripto pagellas aliquot continente, quod intellexerit, Nauſeam apud Granuellanum iã vidiſſe.

Petit ſibi communicari Melanchth. ſentẽtiam ſcripto cõpreheſam.

Melancht. litteræ ad Nauſeã ex calculo laborantem.

Salu-

Salutaturum ſe denuò ipſum, quandocunque voluerit, & coram ingenuè dicturum, quid ſentiat: De alienis voluntatibus paciſci nec poſſe nec velle. Poſt 10. Ianuarij ann. 1541. Melanchthon, Bucerus & Cruciger languētem adhuc ex lithiaſi Nauſeam viſitarūt, velut officij cauſa. Habiti principio varij ſermones, vt in huiuſmodi congreſsibus fieri conſueuit. Deinde Melāchthone verba faciente, omnia ſe dicunt, in hoc cōciliationis negotio propenſis animis facturos, quæ poſſint ſalua pietate. Sed eſſe quoſdam imprimis monachos moroſiores, & omnia turbare, dū opiniones animo conceptas mordicus tueātur. Idē ſuſpicari ſe de pontificijs oratoribus & Theologis, qui videātur à cōcordia prorſus alieni. Interim ſe, qui vulgo Proteſtantes appellētur, nihil aliud poſtulare, niſi vt locū habeat veritas, quæ nūc paſsim, & apud ipſos quoq; cōtemnatur. Vtcunq; ſe habeant iſta, per ſe quidē hactenus non ſtetiſſe, quin publicus in cauſa religionis habitus ſit congreſſus. Quod ſi ventum fuerit ad actionē, ſe cauſæ communi non defuturos: Rogare, vt eandem & ipſe ſibi commendatam habeat. Ad hæc Nauſea Deum teſtatur, nullam ſe rem deſiderare vehementius, quam vt pia ſanciatur in religione concordia: Quæ vt coiret, nihil ſe hactenus omiſiſſe; nec deinceps quicquam reliqui facturum ad ſummam diligentiam. Quod verò pontificios oratores & theologos omnia turbare ſuſpicentur, eos

ANNO 1541.

Ann. 1541.

Ibid. B. 1. b. B. ij.

Eius cum ſociis ad Nauſeam aduentus.

Pōtificios diſcordiæ traducit.

Replica Nauſeæ.

Eius de ſanitate Pōtificiorum proteſtatio.

Digitized by Google

ANNO 1540.

eos falli vehementer, errareque toto cœlo. Nullos ipſis ad diſsidium hoc æquis conditionibus componendum eſſe paratiores: qua de re ſpondere ſe paratum ait. Nec eos in culpa fuiſſe, quo minus habitum fuerit Haganoæ colloquium. De monachis verò cauſam non eſſe, cur conquerantur. Eos, adeoq; Catholicos omnes nihil aliud ab ipſis poſtulare, niſi vt dent locum veritati; quam ipſi potius odio habere videantur. Hoc vbi fuerit ab ipſis impetratum, Catholicos nihil amplius deſideraturos. Rogare ſe, vt miſsis circuitionibus rem ſeriò tandem agant, nec aliud expectent à ſe, quam quod pacis amantem, & cõcordiæ ſtudioſum in hac cauſa præſtare deceat. Illi viciſsim eadem à ſe Nauſeam expectare iubent, atque ita tum quidem diſcedunt.

*Sleid. li.*13.

Colloquiũ vtriuſque partis.

Paucis diebus poſt, ad idus Ianuarij ſcilicet, conuentum tandem eſt poſt diuturnam altercationem, vt actionis fieret initium. Deſignati à Catholicis Eccius, à Lutheranis Melanchthon, qui verba facerent. Deinde conſeſſus habiti fuerunt ad triduum; quod tẽpus declamando potius, vel habendis concionibus, quam colloquendo tranſactũ fuit. Diſputatum verò de peccato originis tantum; de quo dogmate Melanchthon, cùm ad congreſſum ſe pararet, ſcriptũ confecit, quod licet ipſius iudicio Lutheranorum ſentẽtiam dilucidè ſatis, & ſimpliciter explicatam continebat, à ſocijs tamen reprehenſum fuit:

Capita cõtrouerſa.

Melancht. ſcriptum à ſociis reprehẽſum.

Qua

Quâ de re queritur in litteris 13. Ianuarij ſcriptis ad Camerarium: Ea, inquit, quæ περὶ τῆς φυσικῆς χαχιδς ſcripſeram, auxi. Cúq; ego putarem eſſe ſimpliciſsima, & maxime dilucida, & propria, tamen reprehenduntur à noſtris quoq;. Facilis & iucunda eſt diſputatio, inquit Ariſtoteles, ſi geometres cum geometra diſſerat. Ἐγὼ δὲ διαλέγομαι πολλάκις, οὐ μόνον τοῖς ἀπαιδεύτοις ἀλλὰ καὶ δυσκόλοις. Sed hos Ariſtarchas vtcunq; fero. ANNO 1540. *Init. ad Cam. pag. 354.*

Hæc Melanchthon. Bucerus autem denuo Nauſeam per litteras interpellauit, inſinuans eſſe res magni momenti, de quibus deſiderium habeat cum ipſo conferendi. Venit igitur 16. Ianuarij ad Nauſeam nondum ex morbo reſtitutum, rogatuſq; vt ſemotis ambagibus cauſam aduentus ſui breuiter explicaret, longum ſermonem ingreſſus eſt de ſanandis Eccleſiæ vulneribus, & concordiâ rurſus inſtauranda: Quæ cum Nauſea patienter audiuiſſet, licet æger eſſet & debilis, rogauit Bucerum, vt quæ diſſeruerat paulo fuſius, ſcripto comprehenſa ſibi communicaret, vt rem hanc maturius ſecum poſſet expendere. Fecit hoc Bucerus triduo poſt, & ſcriptum miſit ad Nauſeam; in quo de ſarcienda Eccleſiæ concordiâ, ſuam Melanchthonis, cæterorumq; ſententiam liberius aperuit, ad hunc ferè modum: Principio perſuadendum Cæſari, & Ferdinando Regi, vt ipſi & Ordines Imperij omnes, cuiuscunq; ſint religionis, viros quoſdam doctos, com- *Colloq. priuat. B.4.b, C ſ ij. & ſeq.* Buceri ad Nauſeam acceſſus. Iubetur ſẽtẽtiã ſuam ſcripto cõplecti. Summa ſcripti Buceri. Quales Collocutores deligendi.

Digitized by Google

Anno 1541.

modos, & pacis amantes deligant, qui non modo decidant controuerſias, ſed Eccleſiæ quoque reformationem inſtituant: Ab horum numero Romanos, aliarumque nationum homines & aduenas arcēdos; vt qui iuſtam cauſæ cognitionem impedire conentur, & ambitioſi ſint, nec ſeſe accommodent ad Chriſti normam, & rerum germanicarū ſint imperiti. Quod ſi fortè ſuccenſeant eam ob cauſam, ferēdam potius illorum iracundiam etiam maximam, quam offendatur Chriſtus. Vt per generale concilium Eccleſiæ rectè conſulatur, non expectandum. Itaque ſtudia Pontificiorum & omnium aliorum, qui velint impedire, quo minus Germaniæ quamprimum per commune concilium Ordinum Imperij ſuccurratur, Cæſari ac Principibus cōtemnenda, Proteſtantes fuiſſe ſemper, atq; etiā nunc pacis cupidiſſimos: ſe ſocioſq; concionatiores de fide in Chriſtū & ſalute conſequendâ rectè docere: Habere etiam in votis, vt pleniſſimè reſtituatur Eccleſiæ diſciplina, quam apud ipſos nimium iacere fateatur. Nō ſe repugnaturos, quin Epiſcopi Metropolitani, primates, & primi illi Patriarchæ, ſicut olim cōſtitutū ſit in primarijs illis Sanctiſſimiſque Concilijs, vtantur poteſtate ſua, & locum dignitatis obtineant. Imò facilè conſenſuros, vt ad eum modum adminiſtretur tota politia Eccleſiaſtica, quo vetera Concilia decreuerunt. Nec quicquam de Cleri vel populi diſciplinâ traditum in veteribus

Pontificij excludēdi.

Concilium reijcit.

Fidem ſuā ſociuſque firmitatem ebuccinat.

Quales Aſſeſſores in colloquio petat.

ribus Canonibus, quod non in votis habeant quamprimum reſtitui; duobus tantum capitibus exceptis: Cęlibatu ſacerdotum ſcilicet, & ieiunijs, alijſque id genus corporis caſtigationibus. In ſumma, quicquid docendum, quicquid in ſacris concionibus vſurpãdum, quicquid in diſciplinâ obſeruandum ſancti Patres docuerint, & in Eccleſijs vſurparint, id ſe nõ ſpreturos. Interim timeri fortè difficultatẽ in eo, quod Epiſcopi & Pręlati, Principes ſint, & Satrapæ ditionũ externarũ. Verùm iſtos in principatu rerumq; externarum adminiſtratione manere poſſe, modo curent, vt Eccleſijs de Paſtoribus idoneis & miniſtris proſpiciatur. Hæc Cæſari & Principibus Germaniæ exponenda fideliter, ait, & perſuadenda. Ipſi enim ſummi Paſtores noſtri ſunt, inquit, ipſis omnis anima ſubiecta eſſe debet in hoc ipſorum quidẽ Imperio; & Deus nunc maximã eis occaſionam offert res Germaniæ ſanctè & feliciter pacificãdi. Hæc Bucerus ad Nauſeam; ex quibus liquidũ ſatis eſt, cur tanto tẽpore, tamq; pertinaciter altercati ſint Lutherani, & qualẽ conciliandæ religionis formã animo cõceperint: ſcilicet, quæ per Germanicæ nationis homines tãtũ ex ipſorũ voto delectos, Põtificijs Theologis, & aliarũ nationũ viris religioſis excluſis, Principum Imperij tanquã Paſtorũ autoritate dirigatur. Interea Cæſar de pertinaciã Lutheranorũ & tergiuerſatione monitus, datis ad Granuellanũ litteris ſuſpendit actionẽ, eamq; ad Ratiſbonen-

ANNO 1541.

Duo capita extra controuerſiam ponit.

SS. Patrib. ſeſe accommodat.

Verba Buceri.

Ibid. C.5.a.

Quale Cõciliũ Proteſtantes petant.

Cæſar actionẽ reijcit ad Cõuentũ Ratisbonenſem.

ANNO 1541. bonenſem conuentum reijcit, menſe Martio celebrandum hoc eodem anno, ad quem ipſe venire decreuerat: Quâ re per Granuellanum in conſeſſu denunciaat colloquium ſolutum fuit.

V. Caluinus ſeſe inſinuat in ſocietatem Lutheranorum.

Venit VVormatiam inter cæteros & Ioannes Caluinus, quem Bucerus Argentorato ſecum adduxit; vbi ab anno 1538, quo Geneuâ per Senatum eiectus eſt, in exilio vixerat. Hic Lutheranis ſe concionatoribus adiunxit; quanquam ab ijs in dogmatibus quibuſdam magni momenti, cumprimis in re Sacramentariâ toto cælo diſſidebat. Erat is homo verſipellis admodum, & ingenio prorſus colubrino; nec aliter ſe habuit in hoc conuentu, quam ſi Lutheranis partibus & Auguſtanæ Confeſsioni penitus eſſet addictus. Imprimis Saxonum amicitiam ambiebat magno ſtudio, ſeq; familiariter inſinuabat in Melanchthonis & Crucigeri conſortium; cum quibus ſuauiter & intimè conſuſurrauit. Inclinabat iampridem ad Sacramentarios Melanchthon, per Bucerum emollitus anno 1536, vt ante diximus. Verum in hoc congreſſu ſpiritum Sacramentarium, cuius primitias iam ante delibarat, è Caluini pectore plenis faucibus hauſiſſe videtur. Et quidem, niſi me fallit coniectura, vel VVormatiæ, vel certè paulo poſt Ratisbonæ contigit illud, quod Caluinus in Heſshuſium ſcribens memorat, Melanchthonẽ ſcilicet fatigatum laboribus, aut ſub aduerſis fatiſcentem, vel

Eius ingenium colubrinum.

Melanchthonem dementat.

Caluin. cõt. Heſshuſſ.

centies

Digitized by Google

centies reclinaſſe caput in ſinum ſuum, & in hæc verba prorupiſſe: Vtinam, Vtinam in hoc ſinu mori mihi liceat? Certe deprehenſum fuit in conuentu VVormatienſi, quod Melanchthon ab eo tempore, quo vel caput repoſuit in Caluiniſmum, vel commercium cũ eo habuit, ferocior factus eſt & aſperior in Catholicos; nec eam adhibuit in actione moderationem, quam in Auguſtanis Comitijs anno 153ↄ præ ſe tulit. Iſthic enim Catholicis multa concedere voluit, ſeq; pacis & concordiæ ſtudioſum exhibuit, adeoque commodum, vt hoc nomine malè audiret apud ſocios, qui cauſam euangelicam largis ipſius conceſſionibus proditum iri iudicabant. At in hoc VVormatienſi conuentu ſatis diſtortum ſe præbuit, & ſolito duriorem; vt hauſto Caluini genio, à moderatis conſilijs pacisq; ſtudio nunc alienus eſſe videretur: Quem eundem agendi modum, & Ratisbonæ ſecutus eſt, vt paulo poſt dicemus.

ANNO 1541.

Melanchthon per Caluinum factus aſperior.

CAPVT XV.

I. *Mutatio religionis in Ducatu Brunſvvicenſi conſilio Melancht.*

II. *Eius Ratisbonam aduentus, infortunium, colloquium, aſperitas & ſomnium.*

III. *Diſceptatio cum Melanchthone. eius fraus & crimen falſi, cum Ordinum reſponſo & apologia Melancht. concordiæ negotio Brandenburgio demandato.*

IV. Per

ANNO 1541.

IV. *Per obitum Epiſcopi Naumburg. trepidatio Luth. inter & Melancht. ob diſsidium inter Maur. & Elect. Duces Sax. Langgrauij interueutu compoſitum.*

I. *Chytr in Sax. p. 448.* Ericus Brunſuicēſis moritur.

TEMPORE ſuperioris cōuentus, qui Haganoæ fuit, Brunſuici Dux Ericus ſenior, VVilhelmi filius, Princeps inſignis, & Catholicę religionis amātiſsimus, anno ætatis ſeptuageſimo ſupremum vitæ diem clauſit, Erico filio, quē vnicum habebat, duodecim annorum adoleſcēnte relicto. Vidua iunioris Erici mater, Ioachimi primi Brandeburgici Electoris filia, ſuſceptâ ducatus administratione, de conſilio procerum religionis mutationem induxit. Hanc rem & Melanchthon in conſilium adhibitus non parū promouit, datis ſubinde litteris ad Mitobiū quendam aulæ medicum, in quibus modum præſcribit, quem in mutandâ religione ſequendū iudicet. Inſtitutum hoc viduæ Principis vehementer improbauit, & quibus potuit rationibus impedire conatus eſt Henricus Brunſuici Dux, iunioris Erici patruelis; quem Melanchthon hanc ob cauſam Mezentium per contumeliam appellat. Verùm fruſtrà laborauit Princeps in religione feruentiſsimus: Nec enim potuit impedire, quo minus ex conſilio Molanchthonis, eorumque voto, qui nouis rebus ſtudebant, religione maiorum abolitâ Lutheraniſmus induceretur; propterea, quod contagio nouorum dogmatum ſubditos maximam partem, ciuita-

Eius vxor mutat religionem.

Melanchthonem in conſilium adhibet.

Henricus Dux Mezentio cōparatus.

Digitized by Google

tes imprimis Hannouerã, Gottingam, aliaſque iam pridem infecerat. Vocatus verò fuit ex Haſsiâ vicinâ quidam Antonius Coruinus, homo plane Lutheranus, vt hoc mutandæ religionis negotium dirigeret: quẽ aiunt in expilandis Eccleſiarum & Monaſteriorũ theſauris manus habuiſſe paulò rapaciores, quam honeſtum virum deceat. Quã ob cauſam Melanchthon, cum hac de re ſcriberet, velut pungens id genus harpias, reformationem ait, nõ à ceremoniarum mutatione, aut εἰκονοκλάσει, vel cœnobiorum direptione, ſed à doctrinâ vtili ac ſalutari in cõcionibus piè & moderatè proponendâ inchoandam.

ANNO 1541.

Coruinus ex Haſſia vocatur ad diſſeminandum Euangelium.

Sacrilegij reus.

A Melãchthone pũgitur.

Cæterùm Ericus iunior, vbi adoleuit, patris exemplum ſecutus, adhæſit religioni Catholicæ; atq; id quidem ad extremum vſque vitæ ſpiritum. Et quia ſubditos ab eâ vidit auerſos, nec errorẽ matris in religione mutandâ commiſſum corrigere potuit, moleſtũ fuit Catholico Principi morari apud ſubditos Eccleſiæ perduelles. Ideoque in Italiâ, in Hiſpaniâ, in Belgio maximam ætatis partem tranſegit, & tãdem anno 1584. exeunte Papię mortuus eſt, non relictâ prole legitimâ, quæ ſuccedere in principatu poſſet.

Ericus in religione conſtans.

Ob pietatẽ exul.

Papiæ moritur.

II.

VVormatienſis actio de dogmatum conciliatione mandatu Cæſaris ad Ratisbonenſem cõuentũ erat reiecta, quẽadmodũ ſupra diximus. Ad hanc igitur cõtinuandã, & Melanchthon cũ alijs Electoris iuſſu profectus fuit: ſanè nõ admodum lubens; quod hauſto

Melanchthon aduetus Wormatiam ad colloquiũ.

iam

ANNO 1541.
Caluiniſmo infectus.

iam largius Caluini ſpiritu animum haberet ab huiuſmodi pacis conſilijs alienum; quemadmodum vbi ventum eſt ad actionem, reipſa ſatis declarauit. Iuit tamen, quia ſic voluit Elector; licet genio repugnante; nec admodum bonis auibus, quod aiunt. Nam in itinere, cum ad ſuperiorem Palatinatum veniſſet, aurigæ negligentiâ factum eſt, vt vehiculo, quo vehebatur euerſo, dextra manus oſsiculis quibuſdam quaſſatis grauiter læderetur. Auxit malum chirurgorum error, qui cum luxatam eſſe negarent, non quam debebant curandi rationem adhibuerunt.

Vehiculo excuſſus manum lædit.
Camer. in vita Mel. pag. 197.

Tametſi verò diligenter curatus fuit, & ſollicitè; Cæſaris etiam adhibito chirurgo homine Burgundo; manſit tamen aliquid incommodi, nec vnquam integrum dextræ manus vſum recepit.

A medicis ægre curatur.

De cauſis huius infortunij Melanchthon ipſe ſcribit ad quendam ex intimis in hunc modum: Non quæro aſtrologicas cauſas; etſi proxima Eclipſis mihi minata eſt; & eo die, quo manus luxata eſt, oppoſitio fuit Saturni & Martis: Sed aliæ veriores cauſæ ſunt: Diuinitus plector, ac iuſtas pœnas do, cùm aliorum meorum delictorum; tum verò etiam huius meæ facilitatis, quod futilibus & inſulſis conſilijs adhiberi me ſino, contra tot præcepta ſapientum.

In ep. ad Cam. p. 356. 357.
Cauſæ huius infortunij.

Hæc Melanchthon; Eam ob cauſam aſſerens ſe diuinitus puniri, quod actionibus intereſſet ad componendum religionis diſsidium, & pacem orbi Chriſtiano reſtituendam per

Cæſa-

Cæſarem inſtitutis. At ſi vindicta Dei fuit in hac manus contritione, eam ſine dubio propter excitatas turbas ſuſtinuit potius, quam quod de ſedandis motibus, & pace poſtliminio reſtituendâ cum alijs deliberaret; Nimirum vt illa manus affligeretur & contabeſceret, vt ſcribit ad Camerarium, quæ contumelias in Deum, in Eccleſiam, in Sanctos ſcripſerat, quæ tot venenata ſpicula torſerat in aciem caſtrorum Dei viuentis ordinatam; imò qua ſcribendis libris velut ligna congeſſerat ad alendum, augendumque luctuoſum illud incendium, quo Germania nonſolum, ſed & Europa ferè hactenus conflragrauit.

ANNO 1541.
Vindictam quare à Deo paſſus
Ad Cam. pag. 363.
Ob manus virulentiã.

Vbi Ratisbonam ventum eſt, Cæſar ipſe 13. Aprilis per Fridericum Palatinum tres vtriuſq; partis deſignat ad colloquium, qui cœptum VVormatiæ de conciliandis dogmatibus actionem reſumerent & continuarent: E Catholicis Ioannem Eccium, Iulium Pflugium, & Ioannem Gropperum; E Lutheranis verò Philippum Melanchthonem, Martinum Bucerum, & Ioannem Piſtorium. Hos deinde Cæſar ad ſe vocauit 22. Aprilis, eoſque clementer allocutus eſt, & ſatis comiter admonuit, vt poſitis affectibus ob oculos habeant vnius Dei gloriam, Eccleſiæque ſalutem, & amanter de dogmatibus controuerſis inter ſe conferant, atque hoc dent operam imprimis, vt orbi Chriſtiano priſtina tranquillitas reſtituatur. Deinde præſides actionis deſignati fuerunt,

Sleid. lib. 13.
Comitia Ratisbonę.
In epiſt. ad Cam. p. 358.
Collocutores à Cæſare de concordia monentur.
Præſides actionis.

ANNO 1541.

Fridericus Palatinus & Granuellanus : Quidam etiã ex vtraq; parte conſtituti, numero ſex, terni & terni, qui velut teſtes adeſſent.

Liber Concordię profertur.

Initium actionis ad 27. Aprilis factum eſt, verba faciente Palatino. Deinde Granuellanus librum quendam collocutoribus propoſuit, in quo Cæſari perſuaſum erat, temperatâ verborum compoſitione modum demonſtrari, ad tollẽdam ſententiarum diſcrepantiam oportunum. Hunc Chytræus autor eſt à Gerardo quodam Veltvvichio Cæſaris familiari compoſitum: tametſi ſunt, qui non ab vno conſarcinatum exiſtiment; & Bucerum etiam mirabili quadam vſum vafritie de ſuo quippiam in eius texturam contuliſſe, quanquam id, vt erat magnus ſimulator, in colloquio fortiter diſsimulauit : Eccius quoque Melãchthonicæ dictionis filum de eo deprehendit; quemadmodum abſoluto colloquio teſtatus eſt, cum iudicium ſuũ in libro miſsâ ſcedâ principibus inſinuaret.

Chytr. in Sax. pa. 452

Surius in Chro. p. 360

Cęſaris voluntas in examinando libro per ordinẽ.

Voluit autem Cæſar, vt collocutores ordine, iuxta capitum ſeriem examinarent librum iſtum, & quid vtrique vel alterutri probandum in eo cenſerent, quid improbãdum corrigendumve, notis adiectis indicarent: nimirũ vt actio tota in hoc ſcripto, ceu quodam cardine verteretur; Quâ in re voluntati Cæſaris obtemperatum fuit. Itaque lectus eſt in conuentu liber, atque examinatus à capite ad calcem vſque. Et nonnulla quidem eius capita partis vtriuſque conſenſu correct a fuerunt, a&

vtriuſ-

vtriuſque probata: De quibuſdam verò res hæſit, nec collocutores in eandem ſentẽtiam coire potuerunt.

ANNO 1541.

Liber partim approbatur, partim in controuerſia manet.

Cæterùm in actione Melãchthon reliquis durior fuit, & intractabilior: Quod cum Cęſar intelligeret, qui cõciliandæ pacis erat cupidiſsimus, Philippum Haſsiæ Landgrauium ad ſe vocauit (Elector enim Saxo per Lutherum deterritus ad hæc Comitia non venit) monuitq́;, vt Melanchthonẽ, qui cæteris eſſet aſperior, ad mitiora cõſilia reuocaret. Ioachimus etiam Brandeburgicus Elector, qui religione mutata Lutheranorum partibus ante biennium acceſſerat, legationẽ miſit VVittenbergã ad Lutherum ipſum; quẽ Principes tractabiliorẽ fore putabant in hoc conciliãdi negotio, quã Melanchthonem experiebãtur. Cæſar hãc duritiem ſuſpicabatur hauſtam ex colloquio, quod eũ intellexerat habuiſſe cũ Legato Gallico, à quo Melanchthonẽ ferunt per id tempus inuitatum ad ſuſcipiendã profectionẽ in Galliam, quã anno 1535. cũ à Rege per litteras euocatus eſſet, in aliud tẽpus ſuſpenderat. Alij certis illũ cancellis à Luthero circumſcriptũ arbitrabãtur, extra quos egredi non auderet; obſeruari etiam à collegis & cohiberi, ne lõgius in actione progrederetur, quam ferebant mandati limites, quibus Elector Saxo per Lutherũ monitus, Melãchthonẽ ad Comitia proficiſcentẽ incluſerat. Imprimis verò Caluin⁹ VVormatię partim, partim in hoc cõuentu Melanchthonis animum viru-

Melanchthonis durities.

In ep ad Cam. p. 362 & 364.

Variæ de eius intractabilitate opiniones.

Cam. in vit Mel. p. 198.

Melanchthon Luthero alligatus.

A Caluino virulentiâ inficitur.

ANNO 1541.

viruletiæ maioris & odij flammis in Catholicos accenderat. Hunc enim inter Lutheranos garriendo multa turbaſſe poeta quidam indicat, qui VVormatiæ de ſingulis, vtriuſque partis Theologis, ſingula fecit diſticha; de Caluino hunc in modum canens:

In Catalogo Doctorum, tam Cath. quam Prot.

Quæſo, quid indignè tot fundis inania verba?
Doctus es; at quid tum? ſis quoq; porro pius.

Melancht. apud Cęſarem ſe purgat.

In ep. fol. pag. 50.

Ab vtriſq; laceſſitur.

Interim Melanchthon, cum Cæſarem intelligeret aſperitate ſuâ offenſum, litteras ad eum dedit purgandi ſui gratiâ; quibus iniuriam ſibi fieri queritur: nihil amplius ſe, quam conceſſerit aduerſarijs, in actione largiri potuiſſe. Accuſari ſe, ait, à ſuis, quaſi languidus egerit cauſam, & aduerſæ parti pacis & concordiæ ſtudio nimium indulſerit: Ab aduerſarijs verò duritiem ſibi atque aſperitatem obijci: Nec videre ſe, quid faciat aliud, niſi vt miſsionem petat. Cæterùm actionis tempore perplexus erat Melanchthon, & anxius de rei exitu, ſeque die noctuque curis conficiebat: Quin & ſomnijs quibuſdam per quietem exagitatus fuit & territus; quæ, vt multum tribuebat huiuſmodi phãtaſmatis, ipſe diuulgauit. Inter ea videtur & illud fuiſſe, quod Luthero poſtmodum recenſuit in hunc modum: Erat locus quaſi anguſtus, & antiquum quoddam templum. In eo videbam ſedentem Martinum Lutherũ non longè à feneſtrâ: huic oppoſitum erat in menſâ poculum vino plenum. Ionas Pomeranus, & quidam alij Doctores Luthero aſsidebant. Vide-

Cam. in vita Mel. pag. 198.

In colloq. menſ. tom. 1. pag. 111.

Somnium Melanchthonis.

Videbar mihi ingredientem videre Papam ANNO
Paulum Tertium. Ibi ego Philippus appre- 1541.
hendens Papam dixi: Sanctiſsime Pater, fa- "
cias pacem in Eccleſiâ. Reſpondet Papa tu- "
multuosè & iracundè: Reclamate, reuoca- "
te, & ſtatim erit pax. Inſtabam ego; Domine, "
neque tempora, neque res poſtulant, vt re- "
uocemus. Reſpondet Papa: libẽter tollerem "
omnes abuſus. Deinde videbar mihi videre "
totum ordinem Cardinalium lugubri veſti- "
tu & atro incedentium. Poſtea aderat ingens "
numerus Lutheranorum vili veſtitu, ſicut in "
Thuringiâ vidi incedere quoſdam ſacerdo- "
tes ruris. Tandem aderat Cardinalis Campe- "
gius; is ducebat Papam quaſi ſuſtẽtans. Tunc "
Cardinalis canticum funebre incepit, quod "
in vigilijs canitur: Libera me Domine, &c. "
Illico Lutherani incipiunt lætiſsimum & "
triumphale canticum: Chriſtus reſurgens à "
mortuis iam nõ moritur, mors illi vltrà non "
dominabitur. Hoc Philippi ſomnium, inquit "
Colloquiorũ menſaliũ conſarcinator, Mar- "
tinus Lutherus laudabat, dicens eum habere "
donum ſomniorum. "

Verùm miſsis ſomnijs, ad actionem reuer- III.
tamur; quæ propter Melanchthonis perti- *Bucerus in*
naciam in quibuſdam capitibus acris fuit & *act. Colloq.*
vehemens. Diſceptatum principio de Iuſtifi-
catione: Quanquam in iſto capite tandem
inuenta eſt inter vtroſque conciliandi ratio.
De Eccleſiâ verò, deq; Concilijs generalibus
diuturna fuit & acris concertatio, neutris à

Digitized by Google

ANNO 1541.

ſententiâ diſcedentibus. Lutherani ſynodos generales & Eccleſiam in dogmatibus errare poſſe labique contendebant: Quod Catholici nullo pacto concedendum cenſuerunt; vt qui contumeliam hanc in Chriſtum ipſum, & in Spiritum S. Eccleſiæ atq; ſynodorum generalium moderatorẽ redundare dicerent. Itaque res hæſit in iſto capite; in quo neruus eſt, & cardo vertitur omnium controuerſiarum. Melanchthon verò cumprimis hic recalcitrauit; Idq; tanto feruore, vt poſtmodũ in epiſtolâ quadam ſcripſerit, ſentẽtiam Catholicorum de Synodis & Eccleſiâ; quod nimirum in dogmatibus errare nequeant, ne quidẽ in tauro Phalaridis probandã: Quod-uis potius ſuppliciorum genus ferendum inſinuans, quam vt cauſam ſuam Eccleſiæ vel Concilio generali definiendam ſubmitterent. Ventum deinde ad locum de Sacramento Euchariſtiæ; vbi Melanchthoni per Catholicos obiectum fuit, quod decimum articulum Auguſtanæ Confeſsionis in poſterioribus editionibus fœdè mutauerit & mutilarit; idque in gratiam Sacramentariorum, qui ſub nouâ verborum formâ receptaculum inueniant: Accidit hoc pleriſque Lutheranis inopinatum, qui fraudem mutatæ confeſsionis non aduerterant. Verùm res ad oculum, qùod aiunt, à Catholicis demõſtrata fuit: nimirum, quod vocem, Adeſſe, ſuſtulerat, & vltimum articuli membrum remouerat, quo Sacramentarij condẽnantur. Itaq; cum

Articulus de Eccleſia & concilijs manet in controuerſia.

Melanchthonis peruerſitas. *In ep. Sel. pag. 128.*

Eius mala fides in Cõfeſſione aperitur. *Selnec. in deſig. reſp. ad Petzel. pag. 34.*

Locus ab eo in articulo de Euchariſtia mutilatus.

cum negare nō poſſet obiectum falſi crimen, reſtituere coactus fuit cū rubore, quod furtim abſtulerat, & articulum ijſdem verbis formatum reponere, quibus in prima Confeſsionis editione cōceptus erat. Quanquam ne ſic quidem integritati ſuæ reſtitutus fuit: Cum enim legeretur in conſeſſu Principum Cōfeſsio (quod in lingua germanica factum conſtat) non cum pane & vino; ſed ſub ſpecie panis & vini verum Chriſti corpus & ſanguinem adeſſe dicebatur: Quæ confeſsio mutationem elementorum, vel tranſſubſtantiationem includit. Hanc de Euchariſtia concertationem Bucerus in hiſtoria colloquij pro ſua fraudulentia cautè diſsimulauit, ne ſuam ipſius & Melanchthonis fraudem atque turpitudinem detegeret. Secuta eſt collatio de pœnitentia, deque abſolutione: Vbi quæſtio diſputata fuit; An peccata mortalia, quę conſcientiam grauant, in confeſsione ſint aperienda? Catholici faciendum hoc aſſeruerunt adductis rationibus: Lutherani pertinaciter & magna contentione negarunt. Melanchthon imprimis Catholicorum ſententiam oppugnauit accerrimè, quam Regnum Confeſsionis appellat. Irritatus fortè fuit obiecto falſi crimine, de quo diximus: Ideoque grauiter excanduit, vt illatam contumeliam vindicaret. Diſputatum porro de ſatisfactione, quæ tertia Pœnitentiæ pars eſt; de diſciplina atque politia Eccleſiaſtica; de Sanctorum inuocatione,

ANNO 1541.

Melanchthon lege Cornelia de falſis damnatus.

Cū rubore reſtituit.

De Pœnitentia controuerſia.

In ep. Sel. pag. 59.

De ſatisfactione, &c

ANNO 1541. *Bucerus in act. f. 88. 92.*

de miſsâ, de communione, de Sacramentorum vſu; de coniugio ſacerdotum: Quibus de rebus hæſit controuerſia. Abſoluto colloquio, quod exeunte Maio factum eſt, liber Cæſari redditus fuit, notatumq; quæ capita conciliata ſint collocutorum ſtudio; quæ verò non potuerint conciliari.

Liber Cæſari cũ notis redditur

Cæſar collaudatâ ipſorum induſtriâ, quid factum ſit, ad Ordines referendum putauit, eorumque ſententiam exquirendam. Igitur librum cum additamentis collocutorũ octaua die Iunij Ordinibus offert in conſeſſu, eoſq; hortatur, vt perlectis omnibus in medium conſulant, quid porro deinceps in hac causâ cenſeant agendum. Illi, re multum deliberatâ, ſecũdo Iulij librum cum omnibus, quæ adiuncta erant, reſtituunt, rogantq; Cęſarem tanquam ſupremũ Aduocatum & defenſorẽ Eccleſiæ, vt Legato Sedis Apoſtolicæ in conſiliũ adhibito, conciliatos articulos diligẽter examinet, an verbis eorum, aut ſenſu quicquam contineatur, quod cum doctrinâ Sanctorum Patrum, & laudatis Eccleſiæ cõſuetudinibus non conueniat: Deinde Proteſtantes quoq; permoueat, vt ad reliquos etiã conciliandos articulos animum pacis & tranquillitatis amãtem adferant; vel, ſi hoc ab ijs non poſsit impetrari, operam det Cæſar, vt controuerſiæ tandẽ per generale, vel germanicæ nationis Conciliũ legitimè dirimantur.

Cæſar Ordines de remedio concordiæ conſulit.

Ordinum reſponſio.

Legatus Pontificis Cõtarenus.

Erat legatus Pontificis ad hæc Comitia Caſpar Cõtarenus, S. Apollinaris Presbyter Cardi-

Cardinalis, vir doctiſsimus non modo, ſed ea quoque pietate atque integritate morum prædítus, vt nec inuidia ipſa haberet, quod in eo carperet. Hic igitur perlectis omnibus, quæ Cæſari per collocutores erant exhibita, breui ſcripto ſententiam ſuam declarauit in hunc modum: Quia Proteſtantes in quibuſdam dogmatibus à cõſenſu Eccleſiæ Catholicæ diſceſſerint, ad quem paulatim per Dei gratiam reduci poſsint; qua de re nõ deſperandum ait, videri cõſultum ne quid amplius de rebus iſtis nunc definiatur: Sed vt cauſa omnis referatur ad Pontificem, per generale Concilium, aliave viâ pro rerum & temporum conditione, ſecundum Catholicã veritatem ad eum modum definienda, vti è re totius orbis Chriſtiani, & nobilis huius germanicæ nationis futurũ videbitur. Huic ſcripto paulò poſt ſubiunxit & aliud quoddam ad Ordines, in quo commemorat, quid cum Epiſcopis egerit de negotio reformationis, quam intimis bonorum omnium votis deſiderari non ignorabat.

ANNO 1541.

Ibid p.142. Eius de libro ſententia.

Ad Concilium controuerſiæ referendæ.

Melanchthon verò, cùm hæc ſcripta legiſſet, rogatus à ſocijs arrepto calamo, ſub nomine concionatorum Auguſtanæ Confeſsionis, breuem apologiam oppoſuit; In quâ ſe præiudicio quodam per Cardinalem grauari quæruntur: Iniuriam ſibi fieri dicũt, quod defectionis accuſentur à dogmatibus Eccleſiæ Catholicæ, cuius vnanimem conſenſum amplecti ſe tuerique, nec ab eo diſ-

Buc. in act. pag. 152. Sleid. l. 14.

Apologia Melancht.

ANNO 1541.

ceſſuros profitētur. Illud etiam valdè reprehendunt, quod Epiſcopos monuerat Contarenus, ne contagium hoc nouorum dogmatum latius per Germaniam ſerpere paterentur.

Gropp. in reſp. ad Buc. fol. 43. b.

Concordiæ negotium Brandeburgico demandatur.

Dum hæc aguntur, Electori Brãdeburgico & Epiſcopo Conſtantienſi mandatum à Cæſare fuit, vt periculum facerent, an nõ in reliquis etiam articulis aliqua poſſet inueniri conciliandi ratio? Et hi quidem egerunt eâ de re ſerio cum Lutheranis, quibus calamitates publicas & ingentia mala propoſuerũt, quæ, niſi concordia nunc ſanciatur, Germaniæ videantur impendere. His cauſam daturos ipſos, niſi ſe toto affectu ad pacis ſtudium adiungant. Hæc illi prolixius; ſed ſurdis cecinerunt fabulam: Neque enim vt voluntati Cæſaris obſequerentur, vllis rationibus induci potuerunt. Tandem poſt varias deliberationes actio de religione concluſa fuit, fecitque decretum Cæſar de conſilio Ordinum, quod in conceſſu 28. Iul. recitatum eſt; In quo cauſa hæc omnis ad Cõcilium Oecumenicum, quod breui ſit habendum, vel ad ſynodum nationis germanicæ, vel certè ad conuentum Imperij nouum reijcitur.

Sleid. li. 14. Buc. in act. p. 246.

Controuerſiæ ad Cõcilium reiectæ.

Melancht. cogitat Camerarium Lipſiam euocare.

Vbi domum redijt Melanchthon à Ratiſbonenſi colloquio, laborauit nonnihil cùm alijs quibuſdam, vt Ioachimus Camerarius, quem inter omnes familiares vnicè diligebat, honeſtis conditionibus ad Lipſienſem

Aca-

Academiam vocaretur: Quam ob cauſam ipſe Lipſiam profectus eſt in Auguſto: quo nõ diu poſt, Octob menſe ſcilicet, Camerarius Tubinga relicta cum ſuis commigrauit, Melanchthonis iudicium ſecutus, qui iampridem eum ſibi viciniorem optarat. ANNO 1541.

Intereà Henricus Saxoniæ Dux, Georgij frater, qui Camerarium euocarat, è vita decedit, relictis duobus filijs, Mauritio & Auguſto: Quorum maior natu Mauritius patri ſucceſsit, princeps vigeſimum ſecundum ætãtis annum ingreſſus: qui duobus ferè menſibus ante patris obitum Agnetham Philippi Lãdgrauij filiã in matrimonium duxerat. Henricus Saxo moritur. Duas proles poſt ſe relinquit. *Cam. in vit. Mel. p.* 201.

IV.

Sub idem tempus obijt & Philippus Palatinus, Naumburgenſis Epiſcopus; cui Canonici Iulium Pflugium ſurrogarunt, Cæſaris Pflugij filium, virum nobilem, excellẽti ingenio atque eruditione non vulgari præditum; ijs etiam rebus gerẽdis exercitatum ab adoleſcentia, vt prudentia nõ vulgari polleret: Quem & Melanchthon propter excellẽtem doctrinã in amicorum numero habuit. Naumburgenſ. Epiſcopi obit⁹. Iuli⁹ Pflug. in eius locum ſuccedit.

Hunc verò tam inſignem virum Ioãnes Fridericus Elector, Aduocatus Eccleſię Naumburgenſis, eam ob cauſam ferre noluit, quod Catholicæ religioni conſtanter adhærebat: Ideoque Nicolaum Ambſdorffium, hominem prodigiosè Lutheranum, Iulio repudiato, Namburgẽſem Epiſcopum conſtituit autoritate ſua: Quem cum anno ſequente 1542. menſe Ianuario à Luthero conſecratum Eius epiſcopatum inuadit Ambsdorffius. Ann. 1542. A Luth. cõſecratur.

ANNO 1542.

cratum in cathedrâ ſolenni ritu collocaret, Melanchthonem quoque pręſentem eſſe voluit. Is verò tametſi Iulium magni faciebat, & amabat plurimum, Naumburgum tamen profectus, inaugurationem Ambsdorffij pſeudoepiſcopi præſentia ſua confirmauit; nihil moratus, quod amico veteri legitimè per Capitulum electo, contumeliam cum iniuria coniunctam irrogaret. Imò ad introducendum Lutheraniſmũ in diœceſin hanc, & ad ſcholas conſtituendas conſilium, operamque ſuam contulit. Mauritius verò Saxoniæ Dux, quanquam in Lutheraniſmo educatus erat, vehementer tamen improbauit factum illud, & Iulio, quem legitimè nouerat electum, inſignem ab Electore iniuriam illatam cenſuit. Atque ea res inter principes iſtos, ſimultatis & diſsidij fomitem miniſtrauit; ex quo paucis menſibus poſt, ſub finem quadrageſimæ, cùm & aliæ quædam offenſiones accederent, manifeſtum bellum exarſit. Tum verò Melanchthon, cùm vtrinq; ſubditos ad arma vocari, conſcribique militem intelligeret, quòd in hebdomada ſancta factum eſt, vehementer perculſus fuit, nihil aliud ſibi quidem expectandum ratus, ſi res ferro tranſigeretur, quam vt confoſſus, vel quoquo pacto trucidatus occumberet. Cæterùm quam ob cauſam panicus hic terror eum inuaſerit, incertum eſt; niſi quod Electori cum cæteris VVittenbergenſibus adhærebat; & in hoc negotio Mauritium acris

Factũ hoc à Mauritio improbatum.

Simultati inter Saxones occaſionẽ dat.

Melancht. armis principũ percellitur.

Cauſa perculſionis.

acris ac vehementis ingenij principem verbo, ſacto, conſiliove forſan offenderat: Quod in huiuſmodi principum diſsidijs admodum procliue eſt; vbi dicta eorum & facta diligẽter obſeruantur, qui vel affectu quodam ſpontaneo, vel alias ob cauſas alterutri parti adhæreſcunt. Vt vt ſit, certè ſi Mauritius ſuperior euaderet, Melanchthon non Electori modo, ſed & VVittenbergenſibus vehementer metuebat. Quod hæc ipſius verba teſtantur ad Lutherum: Elector noſter ſtatum cauſæ intelligit. Illi (Mauritiani) volunt noſtrum principem opprimere, & nos funditus delere conantur.

ANNO 1541.

A Mauritio auerſus.

In colloq. menſ. lat. To. 2. p. 192.

Dum verò in armis eſſent principes, & omnia ſpectare viderentur ad conflictum, paſsim trepidatum fuit, eratque magna omnium expectatio, quorſum tandem hic motus euaderet. Qua de re Lutherus ad 11. Aprilis in domo Crucigeri, vbi conuiuium erat inſtitutum, præſentibus Theologiæ profeſſoribus colloquium habuit cum Melanchthone, qui de ſcandalo inter cætera querebatur, quod metuendum ex hac principum cõtrouerſia videretur. Rumor, inquit Melãchthon, de hoc motu iam procul dubio Romam delatus eſt; imò & in Angliam ad aulam Regis. Pontifex hac de re Cæſari gratulabitur: Pariſijs in aulâ Regis Franciæ varij ſerentur de hoc bello ſermones, quod Saxonica domus inteſtinis principum cognatorũ armis concuſſa, ruinam minetur. Lutherus ad hæc:

Trepidatio inter Lutheranos.

In coll. mẽſ. germ. f. 388.

In coll. lat. To. 2. p. 192.

Congreſſus priuatus Lutheri cum Melanchth. de diſſidio principũ & ſcandalo exinde orituro.

ANNO 1542.

hæc: Verum hoc eſt, inquit, diabolus rē omnem ſine dubio Romam nunciauit pridem:
„ Interim papiſtæ ridebunt in ſinu. Melanch-
„ thon, Certum eſt, inquit: Ecce, dicent hi ſunt
„ euāgelici noſtri; huiuſmodi fructus ex ipſorũ
„ doctrina proueniũt. Lutherus: Ita ſine dubio
„ loquētur Romæ: Cōficient ſe mutuis armis,
„ & ipſi doctrinā ſuam extirpabunt. Hæc au-
„ dienda nobis ſunt: Auertat malum hoc beni-
„ gnus Dominus. Vos orate: Deus omen auer-
„ tet. Ego precibus meis occidi Georgiũ Saxo-
„ niæ Ducem: Eodē modo duos Mauritij du-
„ ctores, huius fabulæ choragos interficiemus.
„ Faxit Deus, vt hui⁹ mali auctores, Iudæ pro-
„ ditoris & Achitophelis laqueum mercedis
„ loco conſequantur. Melanchthon: Mauritius
„ iuuenis eſt: vix annum ætatis vigeſimumpri-
„ mum compleuit: poſtquam nos doctrinā no-
„ ſtram magnis laboribus & curis aſſeruimus
„ contra Papam, eoq; rem adduximus, vt ne-
„ mo contra nos in aciem prodire auſit, pro-
„ dit in medium iuuenis iſte, & huiuſmodi
„ tragœdiam inter nos orditur, vt quo ſimus
„ loco, propemodum ignoremus: Erit nunc
„ perpetuum odium inter principes iſtos, nec
„ alter alteri fidet vnquam: ſemper in animis
„ aculeus quidam remanebit. Lutherus: Ita
„ prorſus eſt: licet paciſcantur, odio tamen
„ alter alterum proſequetur, diuulſi ſunt a-
„ nimis à ſe mutuo atque diſtracti. Melanch-
„ thon: Non fiet hoc ſine magna Eccleſiæ
„ diſſipatione. Lutherus: Erit concuſſio quæ-

dam

ANNO 1542.

dam & vaſtatio Eccleſiæ; quam Deus tamen conſeruabit. Mauritius princeps iuuenis " eſt: non intelligit negotium: Conſiliarios " ſequitur, tanquam rebus ſuis bene conſu- " lentes; cuius eum aliquando pœnitebit. Me- " lanchthon: Eſt inſtar fiſtulæ Mauritius; ſo- " nat vti per conſiliarios inflatur. Interim dif- " ficulter ſedabitur motus hic ſine ſangui- " ne. Ad me quod attinet, iacta eſt alea: fiat " de me, quod placet Domino; ſiue conciſus " occumbam, ſiue confoſſus: Deo rem com- " mendo. Hæc Melanchthon; & ſeriò quidem, " voce nonnihil concitata. Lutherus: Eia, mi " Philippe, res eò non deueniet; Orate tãtum. " Melanchthon: Id nemo mihi perſuadebit. " Nec multum refert, ſi ego trucidatus occũ- " bam. Tum verò Lutherus excandeſcẽs, Ta- " ce, inquit, Philippe; tu habes malam vocem. " Melanchthon: Multi perierunt alij me lon- " gè præſtantiores, Iudas Machabæus, Ioſias &c. Quanquam verò parum abfuit, quin ferro negotium inter principes tranſigeretur; tamen interuentu Landgrauij Philippi, cuius filiam anno ſuperiore Mauritius in matrimonium duxerat, diſsidium hoc tandem ſopitum eſt, & ab armis vtrinque diſceſſum. Interim verum fuit Melanchthonis præſagium: Arma principes, non odium depoſuerunt. Manſit enim apud vtrunque negotium hoc alta mente repoſitum, nec radix amarulentiæ potuit ex illorum animis per hanc compoſitionem euelli:

Diſſidium per Landgrauium componitur.

Quem-

Digitized by Google

ANNO 1542.

Quemadmodum ſequentium annorum hiſtoria teſtatur.

CAPVT XVI.

I. *Defectio à fide Catholica. Herman. Archiep. Colon. Bucerum & Melanchthonem Bonnam euocantis.*

II. *Melanchthonis priuata afflictio ob Sabini mores & ingenium cum furijs Luther. in ICtos.*

III. *Melanchthonis excogitata mollities ad Sacramentarios propendentis.*

IV. *Merſeburgenſis Epiſcopatus Georgio Anhaltino Lutherano collatus, ex præſcripto Melanchth.*

V. *Comitia Spiræ & Ratisbonæ Melanchthone domi per Elect. detento. mutatio relig. in Palatinatu. captiuitas Ducis Brunſvvic. colloquium per Lutheran. Ratisbonæ abruptum.*

I. Archiepiſc. Colon. de mutanda religione cogitat. *Meshou lib. de Schiſm. Herman. de VVeda.*

EODEM ferè tempore, quo Naumburgenſis Epiſcopatus in prædam ceſsit Lutheranis, Hermannus Colonienſis Archiepiſcopus quorũdam impulſu, qui nouis opinionibus erãt imbuti, de religione per diœceſin publicè mutanda cogitare cœpit. Erat Archiepiſcopus iſte de familia Comitum VVedenſium, vir bonus, & benignus admodum; ſed paulò ſimplicior, & doctrinæ præſidijs minus inſtructus, quam pro conditione temporum iſti faſtigio conueniret: vnde factum eſt, vt cum ſectarijs aurem præberet,

Eius proſapia & ſimplicitas.

beret, Bucero cumprimis, homini verſutiſſimo, facilè deciperetur. Cùm verò mutationis initium facere decreuiſſet, anno 1542. ineunte Bucerum Argentorato, Melanchthonem VVittenberga per litteras euocauit. Et Bucerus quidem menſe Februario cupidè ſtatim aduolauit, prædæ totis faucibus inhians: Alter vero non perinde promptus erat ad ſuſcipiendum hoc iter; idque non vnam ob cauſam, vt in litteris quibuſdam ad Camerarium ſcriptis inſinuat: Multæ ſunt, inquit, graues cauſæ, propter quas hoc præſertim tempore in eas regiones minus libet proficiſci. Sed mihi crede, non inter poſtremas eſt, quod non libet audire fabulas περὶ πολυπραγμοσύνης τῶν ἡμιδαπῶν, καὶ ὅμοια θρυλλούμενα; quæ nec refutare ingenuè poſſum, nec tamen confiteri decet. Hæc Melanchthon.

ANNO 1542.

A Bucero dementatus.

Bucerus Bonnam aduolat.

In epiſt. ad Cam. p. 385 Sur. ad hãc an. Cam. in Vit. Mel. p. 203.

Interim vt omninò ſuſciperet profectionem iſtam, magnoperè ſuaſit, imò & vrſit Landgrauius Haſſiæ Philippus; cuius ardens erat hac in re ſtudium, vt Diœceſis Colonienſis ab Eccleſiæ Romanæ matris obedientia complexuque diuelleretur. Melanchthon verò cauſam hanc reiecit ad principis Electoris arbitrium; à quo cum nihil reſponderetur, ipſe tum quidem lubens VVittenbergæ remanſit. Poſt vbi Bucero permiſſum, vt in cathedra Bonnæ faceret euertendæ religionis initium, Archiepiſcopus & alios quoſdam iſtius factionis in

Ibid. p. 384. Melancht. in proficiſcendo cũctabũdus.

Bonnã denuò euocatur.

ANNO 1542.

Cam. in vi. Melancht.

ſubſidium adiungendos illi cenſuit. Vocauit itaq; denuò Melanchthonem, & ab Electore per litteras obtinuit, vt eum ad ſe proficiſci pateretur. Id factum an. 1543. quo Melanchthon Aprili menſe VVittenberga profectus à Petro quodam Medmanno Zelotâ Lutherano Bonnam vſq; deductus fuit. Ex Haſsiâ quoq; Ioannes Piſtorius accurrit: Alij aliunde aduolarunt, apoſtatæ monachi, legirupæ, perduelles Eccleſię, ceu vultures opimã prędam odorati. Melanchthon vbi Bonnam appulit, perbenignè quidem fuit exceptus; At vbi negotium, quod agendum erat, multis iijsq; grauiſsimis difficultatibus impeditũ vidit, pertæſus rerum, auliciq; conſortij, mentis ęgritudinem in Epiſtola quadam ad amicum liberius effudit. O me flagitioſè ſtultũ, inquit, qui reclamãte ac dehortante tota philoſophia noſtra, & toties ictus, tamen aulas ſequor. Interim manſit cum reliquis ad tempus, & negotijs vſque ad Auguſtum interfuit; quæ longè alios habuerunt ſucceſſus, quam Melanchthon, Bucerus, cæteriq; iſtius factionis ab initio fuerant opinati.

Piſtorius cum eo Bonnam aduenit.

In epiſt. ad Cam. f. 429

Eius cũ ſociis moleſtiæ.

Laboratum principio fuit, vt communibus operis perficeretur magnum illud volumen, quod Bucerus pridẽ ad Noribergenſem formam ſub Reformationis titulo conſarcinare cœperat. Id Iulio menſe tandem abſolutum fuit, & per Archiepiſcopum Canonicis Metropolitanis tranſmiſſum. Erant in librum iſtum congeſti Lutheranorum errores omnes,

In ep. ſel. pag. 553.

Reformationem cõſarcinant.

nes, quos delecti quidam à Capitulo paulò poſt ſolidè cõfutarunt, oppoſito ſcripto quodam inſigni, cui titulum Antididagmatis indiderunt. Iam & ante Bucerus libellum ſparſerat in vulgus valdè peſtilentem & ſeditioſum, quem Clerus & Vniuerſitas Colonienſis ad cenſuram reuocarũt edito tractatu, cui titulum fecerunt: Iudicium Cleri & Vniuerſitatis de libello Buceri: In quo detectis hominis iſtius fraudibus, impoſturis & turpitudine, Catholicam ſententiam in ijs dogmatibus, quæ Bucerus tetigerat, inſigniter aſſeruerunt. Ad hoc ſcriptũ Melanchthon reſpondit, edito libello velut apologetico, quo defendere Bucerum, & obiectum apoſtaſiæ atque inceſtus crimen diluere conatur. Fuerat enim Bucerus Dominicanæ familiæ monachus, nec ipſe ſolum ex ordine profugerat, ſed & virginem Deo dicatam ſibi coniunxerat è monaſterio profugam, & Lutheri veſtigia ſecutus, apoſtaſiam inceſtu cumularat. Eam turpitudinem Melanchthon obtentu matrimonij velare nititur. Atque ita ſcriptis aduerſarijs cœptum eſt publicè dimicari.

ANNO 1542.

A Metropolitanis refutatur.

Buceri liber peſtilẽs cenſuræ ſubiicitur.

Melancht. pro eo apologia.

Bucerus apoſtata monachus.

II.

Melanchthon verò cum negotium hoc ceu vado illiſum hærere cerneret, in feruore certaminis ſubduxit ſe, & Auguſto menſe VVittenbergam reuerſus eſt: Vbi magnus fuit applauſus ſtudioſorum, qui cum profeſſoribus nonnullis obuiam progreſsi congratulatione publica redeuntem exceperunt comitatique ſunt, non ſecus, ac ſi de ſub-

Cam. in vi. Mel. p. 205.

Melancht. VVittenbergam reditus.

ANNO 1542.

ſubacta tam inſigni prouincia triumphantem deducerent. A reditu varijs curis & miſerijs excruciatus fuit; inter quas illũ & domeſticæ quædam afflictiones duriter exercuerunt. Georgius quidam Brandeburgenſis, qui poſteà Sabini cognomentum aſſumpſit, à prima ætate VVittenbergæ fuit educatus in ſtudijs, idq; ſecretò certas ob cauſas, & quidem in domo Melanchthonis. Erat Georgius excellentis ingenij, & magnũ habebat affectum in ſtudia; quæ feliciter non minus quam ardenter tractabat. Imprimis verò poëſi delectabatur; in quo ſtudiorum genere poſtmodum excelluit, inter primos iſtius ſeculi poëtas celebratus.

Ibid. f. 222. 223.

Domeſticis affligitur moleſtiis.

Georgii ingeniũ & indoles.

Camer. in vit. Mel. p. 209.

Huic admodum iuueni filiam ſuam natu maiorem deſponderat Melanchthõ; quàm ille ann. 1536. in vxorem duxit. Interim vt ingenio præſtabat atq; eruditione non vulgari, ita & paulo ſublimiores gerebat ſpiritus, ſeq; dignũ putabat, qui iure meritò ad honores, & fortunã lautiorem proueheretur. Qua in re ſocerum, ſi vellet, pro autoritate ſua multum poſſe iudicabat: A quo ſe deſeri, nec iuſtam exiſtimationis ſuæ rationem haberi ſuſpicabatur. Faſtidiebat Sabinus litterarium vitæ genus, velut humile & abiectum, & mente ad altiora ferebatur; ſcilicet vt in luce hominum verſaretur, in Republica vel in aula, & honoribus auctus atque diuitijs omnium oculos in ſe conuerteret: Quod inſtitutum Melanchthoni vehementer diſplicebat;

Ei filiam elocat Melanchthõ.

Ad honores aſpirat.

In epiſt. ad Cam. p. 445

Humaniores litteras faſtidit.

cebat; vt qui ſcholaſticus erat, & ſtudia bonarum artium imprimis amabat. Itaque ferre Sabinum non potuit, deque eius inobedientia & cõtumacia ſubinde querebatur. Quin & ex coniunctione ſyderum, ſub qua natus erat, neſcio quid ominabatur, auerſionem ſcilicet à philoſophia, honorum cupiditatem, confractionem patrimonij: Cumque mores ipſius, & ingenium, & actiones eodẽ ſpectare viderentur, Melanchthõ valdè ſollicitus fuit, nec alia de genero, niſi ſiniſtra quæque, in animum admittere potuit. Ex hoc morum, iudicij, & voluntatum diſcrepantia ſimultates exortæ ſunt, & mutuæ ſuſpiciones; quæ cum altius paulatim inſediſſent, vt fit, auerſionem quandam animorum & diſsidia pepererunt. Non deerant, qui linguæ flabello & ſermonibus parum commodis vtriuſque animum accenderent: Vnde non multum abfuit ſubinde, quin ſimultas in iurgia & apertas contumelias erumperet. Atque hæc afflictio Melanchthonem ad eum modum exercuit, vt nonnunquam iaceret totus, nec vllas conſolationes admitteret.

ANNO 1542.

Colloq. mẽſ. lat. Tom. 1. pag. 104.

Eius cõtumacia Melancht. inuiſa.

Sinistra de eo ſuſpicio.

Augetur aliorum prauis ſermonibus.

Cæterùm grauius hoc malum incruduit ann. 1544. cum Sabinus ad Scholam Regiomontanam per Albertum Boruſsiæ ducẽ accerſeretur; quam ille conditionem cupidè tãquam votis ſuis conuenientem amplexus eſt. Melanchthon, quanquam Sabini conſilium improbauit, diſſuadere tamen pertinacius

A Brandeburgico ad Scholã Regiomõtanam euocatur.

ANNO 1542.

In epiſt. ad Cam. p. 467

vel impedire noluit, quo minus in Boruſsiā proficiſceretur. Tulit verò dolenter imprimis & acerbè, tanta locorum intercapedine diſiungi filiam à ſe, quam eſſlictim diligebat, præſertim cum eam in regione longinqua pro mariti morib. & ingenio durius habendam ſuſpicaretur: Quæ cogitatio ſollicitum habuit Melanchthonē, eumq́; vehemēter afflixit. Nec ſe potuit continere, quin hāc animi ægritudinem ad amicos nonnunquam effunderet. Accedebāt in diſceſſu Sabini nouæ quædam offenſiones de rebus non magni momenti, quibus iniuriæ veteres cumulabantur. Ita Sabinus Melanchthonem ſocerum, atque hic viciſsim illum mirificè velut in orbem exagitauit; eoque deuenit res, vt eſſet inter eos, quod dicitur, mala mens, malus animus. Nec cauſa ſuberat tamen, cur tantopere ſuccenſeret viro litterato Melanchthon, quem ſibi volens in generum delegerat; niſi quod eum vana ſyderum obſeruatio, curioſitas, & quædam fortè morum diſſimilitudo, tum variæ ſuſpiciones in hanc perplexitatem coniecerunt: In qua pueriliter ſe nonnunquam habuit, & affectu ſuperatus fœminarum inſtar, ſibiipſi moleſtiam creauit.

Eius diſceſſus Melancht. dolorē affert.

Cauſæ offenſionis inter generum & ſocerum.

Sub initium huius anni Lutherus in Iureconſultos quiddam machinatus eſt, quod Melanchthon vt & alia quædam vehementer improbauit. Ante quinquennium Iureconſultos in concionibus ad populum proca-

Luth. in Iureconſultos furiæ.

ꝺaciter exagitarat, quod Ius Pontificium è fauilla incendij Lutherani rediuiuum ad Scholas reduxerant; quemadmodum in vita Lutheri diximus. In eos & hoc anno ineunte denuo vehementer exarſit eandem ob cauſam. Voluit omnino ſacros canones, quos ipſe ante vigintiquatuor annos lata ſententia velut pro tribunali ſedens condemnarat, & publicè flammis iniectos exuſſerat, è ſcholis omnibus in perpetuum eliminatos. Qua in re quia non ſimpliciter obtemperabant Iureconſulti, denuò cœpit eos mordaciter inſectari. Et quidem in feſto trium Regum irâ furoreque totus æſtuans, impotenter in eos ſtomachatus eſt ad populum, id genus conuitia plenis faucibus eblaterans, cuiuſmodi quædam ex concionibus anno 1539. habitis in ipſius Lutheri vita recenſuimus. Hæc intemperies & effrenis maledicendi libido moderatioribus valdè diſplicuit: Inter quos & Melanchthonem fuiſſe quædam ipſius litteræ teſtantur ad Camerarium ſcriptæ 9. Februarij, paulò poſt, quam Lutherus in Iureconſultos ſtomachum iracundia bullientem exonerauit: Quod exiſtimas, inquit, mihi dolorem adferre has aſperas conciones κατὰ νομοφιλάκων, non falleris. Quid hæc ad populum? Quam hoc tempore non opportuna? cùm magni motus impendere videantur. Non intelligere noſtras ærumnas exiſtimamur, καὶ ἐμπαροινεῖν τοῖς κινδύνοις.

ANNO 1542.

Cauſæ odii.

In coll. mēſ. ger. f. 417. b

In Cõcionibus eos perſtringit.

Intemperies Luth. diſciplicet Melancht.

In epiſt. ad Cam. p. 447

ANNO 1542.

Quid, quod in hoc negotio ne cauſæ quidem ſatis eſſe, & iracundiæ ſeruiri putatur; vt ſæ-
» pè alias κατὰ τινῶν ἑτέρων. Et paulo infra:
» πολλάκις δὲ ἔλεξα, φοβεῖσθαι μεγῆρας φύσεως
» δυσης ἄγαν ἐμπαθοῦς, ὥσπερ ἡρακλέους, ἢ φι-
» λοκλήτου, ἢ μαρίου ῥωμαϊκοῦ στρατηγοῦ. Hæc
» græcè de Luthero Melanchthon, & ſubobſcurè quidem de induſtria: Quanquam ſatis innuit, metuiſſe ſe iam pridem, ne Lutheri cruditas, & ad conuitiandum impotentia tandem vbi ſenium acceſſerit, in ſæuitiam exiret, vt Heracleo ſimilis fieret, vel Philoctcto, vel Mario Duci Romano: Quod iam eueniſſe nutu nictuque potius quam apertis verbis indicat.

III.

Cam. in vit. Mel. pag. 213.

Melancht. ob mollitiem exagitatur.

Hoc eodem anno per aduerſarios Melanchthonis, rigidos inquam Lutheranos, noua tempeſtas in caput ipſius excitata fuit, vel renouata potius calumnia, quam non ſemel annis ſuperioribus intentarant; quod nimirum mollitie ſua, & ad cedendum promptitudine, communi cauſæ multum incommodaret. Quanquam in proximis colloquijs VVormatiæ atque Ratisbonæ, poſteaquam per Caluini conſortium acerbior factus obriguit, ſatis durum ſe præbuit Catholicis, & ſi quid in eos antea forſan habuit benignioris affectus, id deinceps vel depoſuit omnino, vel in Sacramentarios effudit. Iis enim, quin ab hoc tempore votis intimis, & toto affectu ſe coniunxerit, cùm pridem ab anno 1535.

ad eos inclinare crederetur, nec Lutherani ri- ANNO gidiores nec Caluiniſtæ dubitant: Et ſunt, 1543. qui hoc ipſum ſuadeant, argumenta non obſcura. Atque hæc altera cauſa fuit, cur nunc zelotarum iſta factio Melanchthonem rurſus exagitaret. Cum enim Lutherus hoc anno bellum Sacramentarium denuò totis viribus inſtauraret, quod anno 1536. VVittenbergæ fucatâ compoſitione ſopitū diximus, prodidit ſe Melanchthon, & conſilium illud ſibi diſplicere non obſcuris indicijs manifeſtum fecit. Siquidem impedire conatus eſt, quanto ſtudio potuit, ne poſtrema Lutheri confeſsio de Cœnâ Domini, quæ velut claſſicum fuit ad nouam pugnam, typis excuſa diuulgaretur. Verùm id fruſtra fuit: Edidit enim Lutherus ſcriptum illud, quod in hac causâ velut teſtamentum eſſe voluit, aut publicam extremæ voluntatis declarationem, quam & morte ſuâ poſtmodum confirmauit. Ita ſyncretiſmus ille VVittenbergicus diſſolutus fuit, atque omnis deinceps inſtaurandæ concordiæ ſpes in perpetuum ſublata. Qua de re Melanchthon, cum fruſtrà Lutherum à bello Sacramentario dehortatus eſſet, in hunc modum ſcribit ad Henricum Bullingerum: Fortaſsis, inquit, priuſquam hæ meæ litteræ ad te perferantur, accipies atrociſsimum ſcriptum Lutheri, in quo bellum de Cœnâ Domini inſtaurat. Nunquam maiore impetu hanc cauſam egit. Deſino igitur ſperare Eccleſiarum pacem.

Conatur impedire Lutheri ſcriptum de Cœnâ Domini.

Dehortatur eum à bello Sacramentariorum.

Lauath. in hiſt. Sacr. pag. 23. b.

ANNO 1543. Interim Melanchthon ab æmulis probroſo ſermone diffamatus fuit, quaſi totus adhæreret Sacramentarijs, & eandem cum illis de Euchariſtiâ ſententiam tueretur; licet id publicè diſsimularet. Quâ de re cum ad aulam quoque rumor delatus eſſet, Elector Princeps Pontanum ſeniorem VVittenbergam miſit anno 1544. qui rem hanc certius exploraret Quod ſi Sacramentarijs addictus eſſet Melanchthon, cenſuit eum Princeps dimittendum potius, quam vt hæreſis illa ſecretis ipſius machinationibus in Academiam irreperet: Hanc ſe malle teſtabatur vel minus eſſe frequentem, vel auditoribus omninò vacuam, quam à Sacramentarijs occupari. Et Melanchthon quidem intellectâ Principis voluntate, alio migrare voluit ſponte ſuâ, priuſquam dimitteretur. At Lutherus in conſilium adhibitus retinendum putauit Melanchthonem, nec permittendum, vt ex Academiâ diſcederet: Acturum ſe cum illo, dixit, effecturumque per Dei gratiam, vt informatus reſipiſcat. Ita Princeps tum quidem placatus fuit, & Melanchthon Lutheri patrocinio protectus in ſtatione manſit.

Diffamatur ob ſectã Sacramentariorum. *Forſchenius in malleo Calu E.4.b Selnec. in reſp. ad Petzel. pag. 35.*

A Saxone eius mens requiritur. Melanchthon fugã cogitat.

A Luthero detinetur.

IV. Deceſsit hoc anno Sigiſmundus Lindemauius Epiſcopus Merſeburgenſis, poſt cuius obitum Auguſtus Saxoniæ Dux octodecim annorum adoleſcens diœceſin occupauit, qui politicâ tantum gubernatione ſuſceptâ, religionis, & rerum Eccleſiaſticarum curam omnem in Georgium Anhaltinum reiecit.

Merſeburg. Epiſc. obit.

Digitized by Google

iecit. Erat Georgius Præpoſitus Magdeburgenſis Merſeburgenſis Eccleſiæ Canonicus, Princeps Luthero vehementer addictus; qui priuſquã curam Epiſcopalem à politicâ gubernatione diſiũctam ſuſciperet, Lutherum & Melanchthonem in conſilium adhibuit. Hi verò, vt ſubiret functionem iſtam, non auctores fuerunt modo, ſed & reſiſtantem Georgium impulerunt: Qui cum aſſenſiſſet, anno ſequente 1545. ſub initium Auguſti nouo ritu quodam in Epiſcopum ordinatus fuit, & conſecratus; non eodem certè, quo Lutherus Ambſdorffium Naumburgenſibus obtruſum Pſeudoepiſcopum conſecrauit, ſed non multum diuerſo. Res per Melanchthonem diſpoſita quidem fuit, ſed non peracta. Cùm enim nec ipſe ſacris initiatus eſſet, nec vnquam obiuiſſet functiones Eccleſiaſticas, conſecrationem hanc exequi non fuit auſus; ſed alijs concionatoribus modum præſcripſit, quo negotium hoc exequerentur; quem breuiter inſerendum duximus. Caput huius diœceſis eſt Merſeburgum, ciuitas in ripâ Salæ fluminis poſita. Ad eam vocati ſunt Concionatores omnes vicini, vt nouum hunc Epiſcopum manibus impoſitis conſecrarent. Hi tertio Auguſti die conuenerunt in Eccleſiâ, & ſolenni cum pompâ Georgio præſenti manus impoſuerunt: Idque certo ordine, vt alij poſt alios accederent, donec à primo ad vltimum

ANNO 1544.

Eius Epiſcopatũ partiuntur Saxo, Auguſtus & Anhaltinus.

Anno 1544

Anhaltini ordinatio.

Modũ conſecrationis præſcribit Melanchthon.

Merſeburgum ciuitas Epiſcopalis.

Manus Anhaltino imponunt.

vſque

ANNO 1544. vſque verticem conſecrandi manum tetigiſſent. Quâ de re Melächthon ſcriptum quoddam confecit, velut Inſtrumentum ordinationis publicum, quod per concionatores omnes ſubſcriptis nominibus cõfirmatum eſt. Verba huius documenti, quibus Ordinatio perficitur, hæc ferè ſunt.

Inſtrumentum ordinationis.

Cam, in vit. Mel. p. 225.

„ Cum ad miniſterium Euangelij Reuerendiſsimus & Illuſtriſsimus Princeps, Dominus Georgius, Princeps in Anhalt, Comes Aſcaniæ, & Dominus in Bernburg, Præpoſitus Eccleſiæ Magdeburgenſis, ritè & piè vocatus fuiſſet ad functionem muneris Eccleſiaſtici adiuuãdam in Epiſcopatu Merſeburgenſi, accerſiti ſunt, vetere primarum Eccleſiarum more, viri docti & graues, qui vicinas Eccleſias gubernant, quorum nomina infra aſſcripta ſunt, vt in ipsâ Eccleſia Merſeburgenſi ad hanc vocationem adderetur publicum teſtimonium ordinationis. Nos igitur (viri docti & graues) conuocati, quia certò ſciebamus hunc Illuſtriſsimum Principem Georgium rectè intelligere, & cõſtanter amplecti puram Euangelij doctrinam, quã Eccleſiæ harum regionum vnâ voce & vno ſpiritu cum Catholicâ Eccleſiâ Dei profitentur, & eximiam eius eſſe virtutem & ſanctitatem, teſtimoniũ noſtrum de eo ritu Apoſtolico impoſitione manuum declarauimus, & ei miniſterium docendi Euangelij, & adminiſtrandi Sacramenta commendauimus. Cumque Paulus Tito præceperit, vt presbyteros

teros ad docendas & gubernandas Eccleſias ANNO
paſsim conſtitueret, ſciat hic ordinatus, voce 1544.
Apoſtolicâ ſibi præcipi in hac ſunctione, vt "
ſacerdotes ad docendas & regendas Eccleſias "
ordinet, & eorum doctrinam & mores in- "
ſpiciat, &c. "

Georgius ad hunc modũm ordinatus Lutheraniſmum ſub nomine reformationis, vt ſolent iſti, in diœceſin inuexit: Quam ad rem conſilio Melanchthonis vſus eſt; à quo nouus hic Epiſcopus in adminiſtratione rei Eccleſiaſticæ totus pendebat. Ordinauit inter cætera, vt per ſingulos annos bini paſtorum conuentus haberentur aut ſynodi; in quibus ipſe præſedit vt Epiſcopus, & latinas orationes habuit, compoſitas, & ſubminiſtratas à Melãchthone, qui Principem iſtum, ceu pædagogus moderabatur: Nec orationes tantum ſynodicas, ſed & conciones ad populum habendas illi ſuppeditauit.

Anhaltin. reformationem inducit. *Chytr. in Sax. p. 466.*

In ep. ad Cam p. 276 Sleid. lib. 15.

V.

Fuit anno ſuperiore proximo Conuentus Imperij Spiræ, Cæſaris Ferdinandi Bohemię Regis, Electorum omnium, & Principum ferè omnium præſentiâ frequentiſsimus. Et quidem in Februario factum eſt actionis initium, quæ tandem ad decimum Iunij finem habuit. Decretum inter cætera, vt Decembri menſe denuò cõuentus haberetur, in quo Cæſar tentandam dogmatum cõciliationem inter Catholicos & Proteſtantes cenſuit. Elector Saxo domũ reuerſus, è Comitijs Melanchthonẽ per litteras admonuit, vt ſe compara-

Comitia Spiræ.

Decretum de religione.

ANNO 1544. pararet ad iter. Agendum in Comitijs proximis de religione pacificandâ; quam ad rem operâ ipſius vti decreuerit: Paratus igitur eſſet, inſtructuſq; rebus ad illam actionem neceſſarijs, vt vocatus itineri ſe confeſtim accingeret. Id factum anno Chriſti 1544. Interea Comitiorum tempus propter Cæſaris inualetudinem in annum vſque ſequentem prorogatū eſt. Et principio quidem VVormatiæ dictus dies, vbi propter terrorem ingruentis belli Turcici religionis pacificandæ negotium ſuſpenſum fuit, & ad Comitia reiectum, quæ Ratisbonam Cæſar indixit. Ne verò res non agi feriò videretur, VVormatiæ collocutores deſignauit quatuor ex vtraque parte, duoſq; Præſides, quos ad Calend. Decemb. Ratisbonam cōuenire iuſsit, & initium facere colloquendi, priuſquā actio Comitiorum inchoaretur; ad quam Cæſar, Principes & Ordines anno ſequente 1546. menſe Ianuario præſentes eſſe iuſsit. Inter collocutores Lutheranos & Melanchthonem aiunt fuiſſe deſignatum, quem Elector ipſe pridem huic negotio deſtinarat, vt diximus. Verum vbi tempus aduenit, vt ſe daret itineri; mutatum fuit conſilium, & Melanchthon domi manere iuſſus. Cauſa fuiſſe videtur, tū quod per Lutheranos non ſatis conſtanter & ſtrenuè rem agere diceretur contra Papiſtas; tum verò quod affectum ſuum in Sacramentarios nimium prodiderat. Eâ re grauiter offendit Electorem Principem, qui, Melanchthone repu-

Melanchthon ad Comitia vocatus.

Proroganṭur Comitia.

Idem lib. 16

Ratisbonā indicuntur

Collocutores à Cæſare deſignati.

Melanchthon domi detinetur.

Anno 1545.

Cauſæ detentionis.

repudiato, Georgium Maiorem è VVittenbergenſibus Theologis ſolùm miſit; eum ipſum, à quo poſtmodum inter Lutheranos Maioriſtarum hæreſis originem duxit & nomen. Manſit itaque domi Melanchthon, & lubens quidẽ, vti præ ſe tulit, cum ab id genus actionibus & conciliationibus alienum ſe diceret.

ANNO 1545.

Interim Fridericus Palatinus Elector, qui Ludouico fratri anno 1544. in Martio vitâ functo ſucceſſerat, Princeps ætate iam prouecta, mutandæ religionis conſilium cœpit, deq; inſtituto ſuo litteras dedit ad Melanchthonem, cuius nõ abſentis modo conſilium, ſed & operam ſtudiumq; præſentis in eo negotio deſiderabat. Sed nec illud impetrari potuit ab Electore Saxone, vt Melanchthonẽ ad Palatinum ire pateretur; nedum vt alio ſedem transferret; quod ob multas cauſas in votis habere videbatur. Tulit hoc Melanchthon eam ob cauſam moleſtius, quod operam ſuam in mutandis ritibus, quam paſsim alijs præſtiterat, Principi ſuo & patriȩ negare cogeretur. Quanquam quod præſens in hoc genere nõ potuit, per litteras exequi conatus eſt. Scripſit enim quandam doctrinæ formã, ad quam Palatinus ſuos ordinatione publica reuocaret: Quin & alios miſit, quorum opera & miniſterio in rebus ad religionẽ pertinentibus vteretur. Elector Saxo nõ fidebat Melãchthoni: Quȩ cauſa fuit, vt eũ VVittẽbergȩ retineret; vbi multos habebat obſeruatores, oculad-

Palatinus mutat religionem. *Cam. in vit. Mel. p. 228.*

Melanchthonẽ euocat, ſed fruſtra.

Melanchthon formulam doctrinæ Palatino trãſmittit.

A Saxone detinetur.

Digitized by Google

ANNO 1545.

oculatos admodum & parum benignos, per quos poterat in officio contineri. Atque hinc querela illa Melanchthonis, quam ſubinde repetijt; quod velut alligatus ad Caucaſum immenſis laboribus conficiatur. Scripſit ſanè de cõditione ſuâ ante triennium, anno videlicet 1542. in hunc modum: Conficior, mi Ioachime, laboribus, & ſeruio penè, vt in antro Cyclopis; dicendum eſt enim apud te, quod ſentio; ac ſæpè de fugâ cogito. Querelam iſtam repetit hoc anno 1545. cum ad Palatinum ire prohiberetur: Me, inquit, fatalis aliqua ἀνάγκη, quam toties reprehendo, tanquam Promethea ad Caucaſum alligauit: Et tamen hunc ſoluit Iupiter. Hæc Melanchthon: Quanquam paulò poſt ad laxandum animum à Luthero ſolutus fuit, qui partim ſponte ſuâ, partim amicorum rogatu profectus eſt in patriam, Comites Mansfeldenſes inuiſurus. Adiunxit verò ſibi comitem iſtius itineris Melanchthonem: Quanquam alieno tempore venit, cùm Comites iam eſſent in armis, & ad caſtra fœderatorum properarent; qui cõtracto exercitu Henricum Brunſuici Ducem, armatâ manu ſua repetentem, oppreſſerunt. Factum hoc eſt Octobri menſe, Phippo Landgrauio, & Mauritio Saxone bellum nomine fœderatorum adminiſtrantibus; qui ducẽ Henricum, cum is reſiſtendo non eſſet, militibus magnã partẽ dilapſis, vnà cum filio ad 21. Octobr. prope Northemium in poteſtatem redegerunt. Landgrauius captum

In ep. ad Cam. p. 382

Ibid. p. 530.

Proteſtantium bellũ in Brunſuicenſem.

Eum capiunt.

ptum deditione Principem Zigenhaimum duxit; vbi fuit in vinculis ad bellum vſque Smalcaldicum,quod biennio poſt exarſit. In quo Brunſuicenſis è carcere liberatus, pedem extraxit è compedibus Proteſtantium, quas deinde mirabili rerum viciſsitudine Saxo atque Landgrauius, hoſtes ipſius acerrimi,per Cæſarem ſubacti rurſus induerunt.

ANNO 1545.
Capiuntur & ipſi.
Sur. in com. Sleid Pomar. ad hũc ann.

Cùm Georgius Maior & Laurentius Zochius Ratisbonam proficiſcerentur ad colloquium, Melanchthon eos officij causâ Lipſiã vſq; comitatus eſt: Ita cõtumeliã ſibi factam ciuiliter diſsimulauit. Maior verò cum ſocio ad 21. Januar. anni 1546. Ratisbonã venit; vbi 27. eiuſdem mẽſis die factum eſt collocutionis initium. Diſceptatum aliquandiu de forma colloquij, de Notarijs, alijſque de rebus id genus: de quibus cum aliud Lutherani, quam Cæſar & ipſius nomine præſides conſtitutum vellent, tempus ad quintũ vſq; Februarij diem altercando tranſactum fuit. Tandem abruptum eſt colloquium Lutheranorum diſceſſu: quorũ primi Saxones, Maior & Zochius, per Principem auocati; deinde Bucerus, demũ & cæteri diſceſſerunt. Melanchthon, vbi poſtmodum legit ea, quæ Ratisbonæ per Lutheranos diſputata ſunt, quædam improbauit. Fidem, inquit, & ſtudium nostrorum probo; ſed quædam aut aliter explicare conatus eſſem, aut præterijſſem: quâ de re cum erimus vnà, loquemur. Hæc ad Camerarium quinto nonas Martij.

Anno 1546
Theologorum Lutheranorũ aduentus Ratisbonam.

Vtriuſque partis congreſſus.

Abrumpitur diſceſſu Lutheranorum.
In ep. ad Cam. p. 549.

ANNO 1546.

CAPVT XVIII.

I. *Mors Lutheri, eiuſq; coniunctio cum Mel. cũ fœda diſcipulorum diſtractione.*

II. *Cæſar Proteſtantes proſcribit & vi in ordinem redigit.*

III. *Calumniæ Flacianorum in Melancht. Comitia Auguſtæ, & conſultatio in Cathol. & Proteſt.*

IV. *Cæſaris cum Mauritio colloquium de Concordia.*

I. Lutherus moritur. Melancht. conſternatio. *Selnec. in hiſt. Conf. pag. 60. b.*

INTEREA Lutherus 18. Febr. mortuus eſt Iſlebij, quo per Comites Mansfeldicos euocatus erat ad dirimendas cõtrouerſias, quę de finibus inter eos agitabantur. Melanchthon acceptis de obitu Lutheri litteris vehementer conſternatus fuit. Proditum eſt à Lutheranis, cũ in auditorio publico fuſis vbertim lacrymis in hæc verba prorupiſſe: Occidit, occidit; cecidit auriga & currus Iſraelis, Reuerendus pater Lutherus. Deus noſtri miſereatur. Ad quã vocem magnus horror totum auditorium occupauit. Funus VVittenbergam deductum; atq; id inſigni cum pompâ quidem, cuius ſimilem ætas iſta non vidit.

Eius funebres pro Luth. conciones. *Extant to. 12. VVit. pa. 465. & 468* Qualem cõiunctionem Melanchthon cũ Luthero habuit.

In ſepulturâ Pomeranus germanicam concionem habuit, Melanchthon latinam; quæ vtraque typis cõtinuò diuulgata fuit. Tametſi verò Melanchthon ad Sacramentarios iam defecerat, Lutherum tamen magnis encomijs ornauit; tanquam virum diuinitus miſſum, vt hanc, quam in mundo videmus,

religio-

religionis & rituum mutationem induceret. Ita ſiquidem multis annis vnà vixerunt, vt licet diſſentirent in multis, alter tamen alterius errores & vitia diſsimularet; ne ſi gliſcens animorum diſsidium in publicam diſtractionem erumperet, ea res cauſæ, quam agebant, detrimentum afferret. Itaque genij, morum, ſententiarum & iudicij diſcrepantiam, quæ fuit inter eos non exigua, quodam externæ coniunctionis operimento velebant. Quanquam res ad eum modum, celari non potuit, quin Luthero mortuo diſcipuli ipſius à Melanchthone velut ſeceſsione factâ publicè diuellerentur: Quos & ipſe viciſsim ceu turbatores Eccleſiæ ſatis duriter & acerbè fuit inſectatus: Quâ de re fortè ſuo loco plura dicemus. Nec à Melanchthone ſolum diſsidebant iſti, ſed & inter ſe deinceps variè ſunt tumultuati. Certè Lutherus, dum vixit, vel autoritate ſuâ, vel auſteritate multos compeſcuit, qui poſt obitum ipſius Lutheranam gentem, velut truncũ ſine capite, in varias factiones miſerandum in modum diſtraxerunt; tantumq; lolij creuit & Zizaniorum ex ſparſo Lutheri ſemine, vt miſerabilis eſſet & deteſtanda Eccleſiæ Lutheranæ facies; quã ex iſtis quidam in hunc modum deſcribit.

ANNO 1546.

Lutheraniſmus fœde diſtractus.

Selnec. ibid.

Obitum, inquit, huius prophetæ noſtri, & " poſtremæ ætatis Eliæ, quanta mala ſubſecu- " ta ſint, nouimus & experti ſumus: bella inte- " ſtina; & bella externa adhuc durantia, mo- " tus, ſimultates, calumniæ, diffidentia, odia "

ANNO 1546. irrecôciliabilia, diſcordiæ, corruptelæ, portéta opinionum, imprimis de perſonâ Chri-
„ ſti, & de Cœnâ Dominicá blaſphemarum,
„ motarũq; à Sacramentarijs Caluinianis:item
„ mutationes,tranſlationes,confuſiones, Epi-
„ cureiſmus,perfidia,côtemptus Chriſti,ver-
„ bi,& fidelium miniſtrorum : plurimorũ et-
„ iam apoſtaſia,inconſtantia, leuitas, Truncus
„ ſine capite,infidelitas, ſerpens nutritus in ſi-
„ nu,ingratitudo. Et quis ſcelera omnia refe-
„ rat in doctrinâ ſaltem , & in ordine docen-
„ tium?ne dicamus de vita,& alijs ſtatibus,po-
„ litico & œconomico; vbi verè omnia ſunt
„ hominum tenui pendentia filo,& velut vm-
„ braculum invinea,&tugurium in cucumerario; & Deus factus eſt actus. Hæc ille : Sed miſsis ijs , ad Melanchthonem reuertamur: Quem non diu poſt germanici belli tempeſtas VVittenberga cum reliquis Profeſſoribus exulem fecit.

Cæſar cogitat armis viſitare Proteſtantes.

II. Cæſar enim, cũ Proteſtantes animaduerteret indies fieri ceruicoſiores,inobedientiã eorum,& quas Catholicis intulerant multiplices iniurias, iuſtis armis vindicare decreuit. Quam rem hoc anno 1546. & initio ſequentis executus eſt, eoſque contracto exercitu armis perdomuit , & diſſoluto fœdere, quo ſe Principes & Ciuitates in ipſis Imperij viſceribus arctiſsimè côiunxerant, Ioannem Fridericum Electorem,&Philippum Haſsiæ Landgrauium fœderatorũ duces in poteſtatem redegit: Quæ res quomodo geſta ſit, hiſtoria-

Ab eo proſcribuntur.

ſtoriarũ monuméta teſtantur. Fuerunt initio proſcripti, quos diximus Elector & Lãdgrauius Edicto publico: Quod cum promulgatũ eſſet, Mauritius Saxoniæ Dux mandatu Cæſaris Electoris prouincias inuaſit, & VVittébergam imprimis, quæ præcipua ciuitas eſt Electoratus Saxonici, conatus eſt occupare. Erat id temporis Elector in caſtris Proteſtãtium ad Danubium: Et quia longius aberat à ditionibus ſuis, tueri ſubditos aduerſus Mauritium non potuit: cumq; de periculo VVittenbergenſium admonitus eſſet, mandauit Academicis, vt cederent neceſsitati, & ſuſpéſis lectionibus ad tempus migrarent alio, donec hæc tempeſtas deſæuiiſſet. Ita Vniuerſitas omninò diſsipata fuit & Profeſſores fuga dilapſi ſub initium Nouembris alio conceſſerunt. In ea trepidatione Melanchthon collectum gregem ſcholaſticum lõgius abducere cogitabat: Sed cũ egreſsi eſſent oppido, ſeq; viderent ad locum deſtinatum ſine præſenti rerum & vitæ periculo non peruenturos, ſocietas illa conuerſo itinere diſſoluta fuit; & quilibet cõmodo ſuo in tutum ſeceſſit. In hac fuga Melanchthon Serbeſtum venit, quæ ciuitas eſt Principum Anhaltinorũ; vbi cõmoratus eſt, donec Cæſar ex iſtis partibus cum exercitu victore diſceſsit.

ANNO 1546.

Hoc negotiũ Mauritio demandatum.

Saxo Wittenbergenſes de periculo admonet.

In ep. ad Cam. p. 587.

Melanchthon conatur ſcholares abducere.

Melanchthon Serbeſtum fugit.

Cam. in uit. Mel. p. 257.

Sub initium verò belli, cum Cæſar ad Ingolſtadium in caſtris Proteſtãtium impetum ſuſtinuiſſet, non defuerunt viri Principes, quorum pręcipuus erat Elector Brandeburgicus

Brandeburgici cura in ſopiendo bello.

ANNO 1545.

gicus Ioachimus, qui compoſitione dirimi bellum cuperent,& Saxonem atq; Landgrauium honeſtis cõditionibus in Cęſaris gratiã reſtitui. Quanquam verò hi principio, cũ exercitum adhuc coniunctum haberent, inſignem ſanè atq; inſtructiſsimum, animis odio atq; iracundiâ flagrantibus, actionem de pace ſimpliciter reſpuebant; poſtea tamen, cũ fractus eſſet primus impetus,& res Proteſtantiũ inclinare viderentur, ad mitiora cõſilia ventum fuit. Et quidem ad Melanchthonẽ miſſa fuerunt ſcripta quædam, in quibus pacis cõditiones ruditer erant delineatę, petitumque vt ſentẽtiam ſuam de ijs exponeret. Reſpondit ille, ante omnia videri laborandũ, vt Cæſaris animus quoquo pacto mitigetur; à quo ſpes ſit, Principum quorundam interuentu, ac deprecatione pacem obtineri poſſe, ſi debitâ cum reuerentiâ negotium agatur. Futurum interim ſine dubio, vt fœderis Smalcaldici diſſolutionem vrgeat Cæſar: quam nonnulli forſan impedituri ſint ad extremum vſque: Quâ in re difficultas futura videatur. Erat in conditionibus & hoc ſcriptum inter cætera, vt religionis controuerſiæ reijcerentur ad Cõcilium; nec quiſquam deinceps aduerſariæ partis dogmata condemnaret, ante legitimam cauſę cognitionem. Id verò caput Melanchthon improbauit, neutros aſſerens debere, vel omninò poſſe ad huiuſmodi conditionem obligari. Iam & illud in conditionibus habebatur; Cauſas politicas à negotio reli-

Negotium componendæ pacis Melanchthoni demandatur.

Melanchthonis reſponſum.

Suadet Cęſari obtemperandum.

Concilium reijcit.

Digitized by Google

religionis diſiungi oportere: Quod Melãchthon ſapienter & rectè poſitum eſſe cenſuit; nec omninò decere, vt iſta inter ſe permiſceantur. Proteſtantes enim multa per Germaniam violenter egerant, & præter iuſtitiæ formam, Imperijque decreta. Eiecerant è ducatu paterno Henricum Brunſuici Ducem Catholicum, eiuſque ditiones occuparant armatâ manu: Imò Ducem ipſum, ſua iuſtis armis repetentem oppreſſerant, atque etiamnũ in carcere detinebant: Occuparant per vim Epiſcopatus, Naumburgenſem imprimis, Iulio profligato, qui legitimè fuerat ante ſexennium electus: Eccleſiaſtica bona paſsim inuaſerant, & pias maiorum fundationes euerterant: turbarant ſummum Imperij iudicium, quod Cameram appellant: aliaque admiſerant id genus quæ præter iuſtitiæ normam per vim acta, vel primâ luce rationis appareret.

ANNO 1546. Proteſtantiũ iniqua facinora. In Brunſuicenſem. In Pflugiũ. In Cameram.

Cæſar igitur tanquam ſummus in Imperio iuſtitiæ vindex, ab ijs interpellatus, qui vim patiebantur & iniuriam, cũ omnia prius expertus eſſet, ex officio tandem ad vindicandam oppreſſorum iniuriam arma cœpit. Eas igitur actiones & controuerſias politicas, quæ ad iuſtitiam pertinebant, Melanchthon à negotio religionis iuſto interuallo ſeparandas iudicauit; quibus compoſitis nihil dubitandum cenſuit, quin Cæſaris animus ad clementiam flecteretur. Hæc & id genus alia, tum quidem inter eos diſputata ſunt, qui

Cęſar iuſtitiæ vindex. *Vide Ludouic. Auilla de bello Smalcald.*

ANNO 1547. Proteſtantium pertinacia. compoſitione negotium tranſigi, quã armis maluiſſent: Sed ea Proteſtantium erat acerbitas & pertinacia, id odium in Pontificem, in Cæſarẽ, vt ſana conſilia non admitterent. Itaque per Cæſarem armata manu coercendi fuerunt, & diſſoluendum fœdus illud Smalcaldicum, quod ex paruis initijs ortum, multorum acceſsione paulatim ad eam amplitudinem excreuerat, vt potẽtia Proteſtantium omnibus formidabilis eſſe videretur. Potentia formidabilis.

Anno 1547. Cæſar, vbi Saxonem prælio ſuperatum in poteſtatẽ redegit, quod anno 1547. 24. Aprilis factum eſt, victoriam proſecutus, quinta Maij VVittenbergam obſedit, caſtris in pago Biſteritio poſitis, qui Vniuerſitatis eſt. Paulò poſt, 23. Maij ciuitas dedita fuit; in quam Cæſar biduo poſt ingreſſus arcem vidit, & munitiones, & tormẽta. Deinde quinta Iunij Septemviralem dignitatem cum adiuncta ditione, Ioanni Friderico & poſteris ablatam Mauritio contulit, Electoris ſobrino, qui Cæſari cõtra Proteſtantes in hoc bello militabat. Huic biduo poſt Senatus & ciues VVittenbergenſes fidelitatis iuramentum præſtiterunt. At Ioannes Fridericus, cum ex iſtis ditionibus captiuus abduceretur, filio dedit in mandatis, vt quia VVittenberga iam in Mauritij poteſtatem venerat, ipſe reliquias colligeret diſsipati cœtus Academici, eaſque Ienam traduceret, quæ Thuringiæ ciuitas eſt ad Salam fluuium ſita; in qua per hanc occaſionem prima Aca-

Saxo capitur. *Chyt. in Sax. p. 481.* Wittẽberga Cæſari deditur. Mauritius fit Elector. *Cam. in vit. Mel. p. 266.* Filij Saxonis captiui Academiã Ienam traducunt.

Academiæ fundaméta delineata potius, quã poſita fuerunt. Et Ienam quidem nonnulli conuolarunt, per filios captiui principis inuitati; præſertim ex rigidioribus Lutheri diſcipulis ij, qui Flacium Illyricum ducem ſequebantur; à quibus VVittenbergenſes poſtmodum procaciter & acerbè ſunt exagitati.

ANNO 1547.

At Melanchthon, cùm omnia ſecum expendiſſet, VVittenbergam redire maluit ad ſtationem priſtinam, quàm vt alibi viueret in eorum conſortio, à quibus ſe multis petitum calumnijs, & petulãter ſæpè diuexatum meminerat. Vocatus igitur vnà cum Pomerano, alijsq́ue concionatoribus venit ad conuentum Ordinũ, quem nouus Elector Mauritius, Cæſare cum exercitu digreſſo, Lipſiæ celebrauit ad decimumquintum Iulij, in quo de religione, deque republica conſtituenda deliberatum fuit. Suſcepit imprimis religionis inſtaurandæ curam Mauritius, & Melanchthonem, cæterosq́ue per quam humaniter & clementer habuit, nimirum vt oſtẽderet reipſa, quod contra Smalcaldicos Lutheranos arma tulerit in bello proximo, id non factum religionis oppugnandæ gratia; ſed vt iuramenti memor Cæſari morem gereret, inobedientiam quorũdam principum ex officio vindicanti. Neq; verò religionem tantum, ſed Academias etiam VVittenbergenſem & Lipſicã inſtaurandas omninò cenſuit, quas armorum ſtrepitus & horror, ceu

Melanchth. Wittẽbergam redit.

Chyt. in Sax. p. 483. Sleid. li. 10.

Lipſiam vocatur ad conuentũ.

Mauritii in eum humanitas.

Mauritius Vniuerſitates reſtaurat.

ANNO 1547. turbo quidam, miſerãdum in modum diſſi-
parat: Cuius rei cura Melanchthoni cumpri-
mis demandata fuit. Hic igitur vbi VVittẽ-
bergam redijt, cæteri quoq; profeſſores, qui
magnam partẽ ad vicinas Marchiæ ciuitates,
velut importum ſeceſſerãt, ex latibulis pau-
Cam. in vi. Mel. p. 269. latim reuerterunt. Tandem rebus vtcunque
conſtitutis, Octobr. die 24. noui principis
Lectiones reſumitur. auſpicijs lectiones reſumptæ fuerũt. Et Me-
lanchthon quidem epiſtol. D. Pauli ad Co-
loſſenſes initio; paulo poſt Prouerbia Salo-
monis enarranda ſuſcepit.

III. Calumnia Flacianorum recrudeſcit. Cæterùm vix in Vniuerſitate docendi fa-
ctum fuit initium, cùm vetus illa, de qua nõ
ſemel iam ante diximus, in Melanchtho-
nem calumnia per aduerſarios ſuſcitata re-
cruduit; quæ belli tempore, cùm omnes eſ-
ſent in communi periculo, nonnihil cõquie-
uerat. Et primum quidem rumuſculi de eo
ſubobſcuri, poſt aperti clamores per æmu-
los ſparſi ſunt, quibus inconſtantiæ paſsim
& proditæ veritatis accuſabatur. Id per hanc
Sleid. li. 19. occaſionem factum accepimus. Cæſar, con-
fecto bello Saxonico, menſe Septembri,
Comitia Ordinum Auguſtæ. principes & Ordines Auguſtam vocauit ad
Conuentum, in quo poſtulatum inter cæte-
ra fuit, vt in cauſa religionis principes ſe
Concilij decretis obtemperaturos promit-
terent. Et Catholici quidem hac in re mo-
rem geſſerunt Cæſari non grauatim: At Fri-
Luth. tergiuerſatio. dericus Palatinus, & Mauritius Saxo Ele-
ctores, nonnihil tergiuerſati ſunt: Cum qui-
bus

bus Cæſar per internuncios humaniter egit & benignè, eoſque commodis ſermonibus permouit tandem, vt aſſentirentur: Quâ de re mentem ſuam ad 24. Octobr. principes iſti declararunt, eodem die nimirum, quo Melanchthon cæterique profeſſores in Academiâ VVittenbergenſi, collecto auditorum cœtu lectiones ſunt auſpicati; quemadmodum paulò antè diximus.

ANNO 1547.

Factum hoc Lutherani per Saxoniã malignè admodum interpretabãtur, nec ſecus accipiebant, quam ſi Mauritius euangelij doctrinam abiecerit, & iugum denuò ſubierit Romani Pontificis, à quo gloriari ſolent, ſe pridem Luthero vindice liberatos. Huic igitur principi, quia ſe Melanchthon alijque nonnulli, deſertis Ioannis Friderici captiui filijs adiungebant, defectionis ab euangelio & proditæ religionis ab æmulis Ienenſibus, alijſque factionis iſtius accuſabantur: Idque muſſitando primum ſecretiſque ſermonibus, dum recens erat bellicarum calamitatum memoria: ſed paulò poſt obſcuri rumuſculi in apertos clamores eruperunt: Egerat negotium hoc Cæſar cum Mauritio priuatim quidem, & ſecreto; ſed impediri non potuit, quin rumor hac de re dimanaret in vulgus; quem auidè confeſtim exceperũt iſti, qui nouum hunc Electorem odio proſequebãtur. Et quia dicere nihil audebant in ipſum

Mauritius arguitur de papiſmo amplexo.

Flacianorũ in Melãch. amaulentia.

Anno 1547.

ipſum principem, in profeſſores academicos, alioſque concionatores, qui, relictis Electoris captiui filijs, tergum obuerterant occidēti ſoli, & orientem venerabantur, odium atque amarulentiam liberius effundebant. Imprimis verò Melanchthonem durius flagellabant præ cæteris; quod cum ipſe ceu quidã Eliſæus in Eliæ germanici locum ſurrogatus, hominum opinione familiam duceret, parum vel nihil haberet Lutherani ſpiritus; imò totus à Lutheri veſtigijs in diuerſum ire videretur. Ita factum eſt, vt liuor & odiũ, quod in eum conceperant prorſus implacabile, grauius incrudeſceret: Quam ad rem non parum attulit momenti iudicium ipſius Melanchthonis de rebus adiaphoris, vel ritibus externis in diuino cultu; de quibus poſt bellum germanicum inter Lutheranos variè, magnaque cum acerbitate diſputatum fuit, ſententijs ad eum modum diſcrepantibus, vt hinc noua diſtractio naſceretur. Melanchthon enim alijque nonnulli, qui non recuſandum aſſerebant, quin pacis & concordiæ ſtudio Catholicæ ceremoniæ quædam in diuino cultu reſtituerentur, quas ipſi more ſuo non neceſſarias quidem, ſed nec impias iudicabant; hi, inquam, à Flacianis, quæ rigidorum Lutheranorum factio eſt, Adiaphoriſtæ nominabantur; quos iſti recipiendis huiuſmodi ritibus negare Chriſtum, & cauſam euangelicam prodere clamitabant. Atq; hæ diſputationes ex Comitijs Auguſtanis, de quibus

Melancht. duriter increpatur.

Origo nominis Adiaphoriſtarum.

Flaciani, rigidi Lutherani dicti.

quibus paulò ſuprà diximus, eorumque decreto de religione, originem habuerunt: Qua de re, vt hoc loco quædam inſeramus, inſtituti noſtri ratio poſtulare videtur. Melanchthonis hiſtoriam ſcribimus, quæ plena non erit, niſi fontem aperiamus earum actionum atque diſputationum, quæ porrò deinceps eum ad mortem vſque duriter exercuerunt. ANNO 1547.

Cùm Tridentina ſynodus editis quibuſdam Canonibus, armorum ſtrepitu turbata eſſet, vel Bononiam potius à Pontifice tranſlata, & res nonnihil extrahenda videretur, Cæſar in Auguſtano Comitio de medijs cogitandum cenſuit, quibus intereà temporis, dum Concilium maturè diſcuteret controuerſias omnes, vtriuſque partis animi nonnihil coniungerentur, vt ſcilicet in doctrina religionis, externoque cultu quædam eſſet conformitas, nec alij longiùs ab alijs diſsilirent: Qua de re dum ſollicitè cogitat, principes nonnulli magni nomin s, ſcriptum illi quoddam offerunt, accommodatum huic inſtituto; quod ille Theologis quibuſdam cõcordiæ & pacis amãtibus examinandum dedit. Hi fuerunt, Iulius Pflugius Naumburgenſis Epiſcopus, cui Cæſar nuper admodũ Epiſcopalem cathedram, Ambſdorffio deturbato reſtituerat, tum Michaël Sidonius Suffraganeus Moguntinus, & Ioannes Agricola Islebius Electoris Brandeburgici concionator, is ipſe, qui hæreſin Antinomicam (fœdum illud monſtrum) hauſtam è Lutheri ſcrip-

Cæſaris ſtudium in inſtituẽda conformitate religionis.

Sleid. li. 20.

Ei ſcriptũ à principib⁹ offertur.

Theologis vtriuſque partis datur examinandum.

ANNO 1547.

ſcriptis ante decennium produxerat. Neque verò ſegniter aut perfunctoriè negotium ſibi commiſſum executi ſunt; ſed accuratè ſummaque fide. Non enim ſcriptum hoc modo perlegerunt attentè; & ponderarunt ſingula; ſed & acta perluſtrarunt omnium colloquiorum, quæ iuſſu Cæſaris ad concilianda dogmata ſuperioribus annis Auguſtæ primum, poſt VVormatiæ, demum & Ratisbonæ habita fuerunt. Quin & librum illum adhibuerunt, quem Cæſar ann. 1541. Ratisbônæ collocutoribus diſcutiendum propoſuerat, vt ſuprà diximus. His inter ſe collatis, cùm omnia diligenter expendiſſent, reſponderunt tandem, Libro hoc, modo ſanè intelligatur, nihil contineri Catholicæ fidei contrarium, præter duo quædam; quod in eo ſcilicet & communio probetur vtriusque ſpeciei, & ſacerdotum coniugium.

Eorum induſtria.

Item iudicium de libro oblato.

IV. Ann. 1548.

Cæſar intellecta Theologorum ſententia, Proteſtantium animos, Mauritij cumprimis, pertentandos cenſuit, & huic inſtituto conciliandos, priuſquam librum hunc Ordinibus in conſeſſu proponeret; ne ſi publicè reclamarent, vt ſuperioribus annis non ſemel factum meminerat, noua quædam inter Ordines diſtractio naſceretur. Itaque duobus Electoribus, Moguntino & Brandeburgico in mandatis dedit, vt hac de re cum Mauritio priuatim agerent, eumque permouerent quibus poſſent rationibus, vt

Cęſar conatur priuatim Mauritium ad cōcordiam inducere.

aſſen-

aſſenſu ſuo librum auctoritate publica promulgandum, vnà cum cæteris Ordinibus approbaret. Id factum menſe Martio, anno 1548. in his Comitijs Auguſtanis, quæ ex anno ſuperiore in hoc vſque tempus, & porro diutius extracta fuerunt. Et principes quidem, quos diximus, mandatum à Cæſare negotium ſumma cum induſtria ſunt executi. ANNO 1548. *Sleid. li. 21.*

Mauritius verò ſtatim ſub initium huius actionis ſuorũ inſtinctu proteſtatus eſt, cauſam hanc non ad ſe ſolum, ſed ad ſubditos vnà pertinere, quibus fidem dederit, nullam ſe religionis mutationem inducturum: Quã promiſsionem & Cæſar ipſe ſub initium belli, datis ad eos Ratisbonâ litteris confirmarit. Itaque ſi probet librum hunc, Ordinibus ditionum ſuarum & Theologis incõſultis, non fidem modo, ſed & conſcientiam ſuã in periculo futuram. Reſpondent principes, Cæſarem, qui fidem ſumma religione ſeruare ſoleat, nihil facturum cõtrà, quam promiſerit. Deliberationem de ſtatu rerum publico, non ad ſubditos principum in Imperio, ſed ad Ordines in Comitijs cõgregatos pertinere: Itaq; negotium hoc autoritate Cæſaris atque Ordinum in conuentu publico non priuatis ſubditorum conſultationibus trãſigendum. Imò vt ſic fiat, cautũ eſſe in Comitijs ſuperioribus, decretũq; inter cętera, controuerſias in Germania motas de religione vel definiendas per generale aut nationale

Mauritius proteſtatur de nullitate conſenſus ſui.

Replica Ordinum.

Repetunt decretum ſuperiorũ Comitiorum.

Con-

Anno 1547.

Concilium, vel in Comitijs publicis amica compoſitione ſopiendas. Nec aliud nunc agere Cæſarem, quam vt mutua principum conſenſione, commodaque̜dam ratio conſtituatur peragendi cultus diuini; dogmatumq́; tradendorum, donec per Concilium omnia definiantur. In hunc finem conſcriptam eſſe ordinationem hanc, prælegendam ipſi mandatu Cæſaris: Quam cum Brandeburgicus Elector probet, Auguſtanæ Confeſsioni addictus, cauſam non eſſe, cur Mauritius tergiuerſetur. Ille, non recuſare ſe, inquit, quin recitari librum audiat; quanquam honore ſaluo nequeat ſimpliciter aſſentiri, niſi de ſuorum Ordinum conſenſu; quibus de non mutanda religione fidem dederit. Lectus eſt deinde liber in priuato trium principum cōſeſſu, & varij ſermones inter legendum vltro citroque habiti. Huic rei triduum impēſum fuit. Cœptum eſt legi Sabbato ante Dominicam quintam in quadrageſima, qui decimusſeptimus Martij dies erat, & biduo ſequente poſt Dominicam, decimonono ſcilicet & vigeſimo Martij continuata lectio fuit & abſoluta. Mauritius verò, cùm audiuiſſet omnia, repetijt proteſtationem initio factā, ſeque negauit aſſentiri poſſe, vel probare ordinationem iſtam, niſi re cum Ordinibus ſuis & Theologis communicata.

Mauritius in ſua proteſtatione perſeuerat.

Liber concordiæ lectus.

Repetit, adhibendū conſenſum Ordinum ſuorum.

Cæſar verò, cùm in primo ſtatim congreſſu, Mauritius ceu diuerticulum quærens, ad ſubditos ſuos & concionatores prouocaret, excan-

excanduit nonnihil; quãquam princeps erat omnium longè mitiſsimus. Videbat enim pro ſua prudentia hoc agi per Conſiliarios Saxonis, quos iſtius Conſilij autores eſſe nouerat, vt deliberatio de ſopiendis controuerſijs, à Comitijs ad conciliabula, vel arbitrium concionatorum Lutheranæ factionis auocaretur. Nec ignorabat, præcipuum inter eos, quorum cenſuræ liber hic per Mauritium ſubijciendus erat, futurum Melãchthonem; Quem in actione VVormatienſi & Ratisbonenſi duriorem, & præ cæteris turbulentum inuenerat, vt ſuo loco diximus; Imò à quo non ita pridem honorem ſuum in ſcripto quodã publico grauiter læſum intellexerat; per quem recordabatur & Duces Smalcaldici fœderis incitatos, vt in ſe correptis armis inſurgerent. Neque verò Cęſar, quam in Melanchthonem his de cauſis conceperat indignationem ad Ferdinãdum fratrem, alioſque religioni Catholicæ addictos principes diſsimulauit.

ANNO 1548.

Cæſar pro teſtatione offenſus.

Eius cauſa Melancht.

Ferdinandus igitur, ne Mauritius Elector alijq; Lutherani principes grauius offenderentur, ſi Cæſar illatam ſibi contumeliam ſeuerius in Melanchthone vindicaret, atq; ita negotium, quod ſub manibus erat conſtituendæ religionis impediretur, duos accerſit è Mauritij conſiliarijs, ijſque exponit, in quo periculo verſetur Melanchthõ: quod Cæſar nimirum grauiter illi ſuccenſeat; & metuendum, ne velut hoſtem illum tradi ſibi per

Act. Syn. pag. 82.

Ferdinandus Mauritium de periculo Melãchth. admonet.

q Mau-

ANNO 1548. *Ibid. f. 86.*

Mauritium poſtulet: Itaque conſultum videri, vt Elector eum ad tempus ſecedere iubeat ex hominum conſpectu, donec Cæſaris iracundia mitigetur. Mauritius vbi hæc intellexit, Melanchthonem confeſtim per litteras de Cæſaris indignatione facit certiorem, difficilè ſibi futurum aſſerens vt eum contra tam potentem principem tueatur. Mandat igitur, vt cõſulat ſaluti ſuæ, & è luce hominum ſecedat aliquamdiu, donec tempeſtas illa tranſierit, & paulò mitior à Cæſare ſpiret aura.

Melancht. ſecedit monitu Mauritij.

CAPVT XVIII.

I. *Actio Cæſaris cum Mauritio de Melanchth. grauiter conquerentis.*

II. *Reſponſio Mauritij pro Melanchth.*

III. *Cenſura Proteſt. de libro Auguſtano. Cath. examen ſuper doctr. Melanch. cum aliquot conſultat. de negotio relig.*

IV. *Replica Cæſaris ad tergiuerſationem Mauritij. Melancht. ſcriptum à Flacianis exagitatum. Cæſaris literæ de Melanchth. ex Saxonia deturbando cum reſponſo Mauritij ad Cæſ.*

I. Zvviccauiæ conuẽtus Theologorum.

PER id tẽpus Mauritius Theologos quoſdam ſuos Zvviccauiam euocarat, vt quia de religione colloquium putabat inſtituendum, eſſent in procinctu, acceptoque mandato Principis protinus euolarent. Hi fuerunt è VVittenbergenſibus Melanchthon,

Cru-

Cruciger, Maior; è Lipſiēſibus verò Pfeffingerus: Cumque Melanchthon cum ſocijs Altenburgum in itinere perueniſſet, nuncium accepit de indignatione Cæſaris, eoq́; territus, relictis ſocijs, alio deflexit, ad locum ſcilicet deſignatum mandatu principis, in quo periculi vitandi cauſa deliteſceret. Reliqui Zvviccauiam progreſsi ad 12. Aprilis vſque mandata ſui principis expectarunt. Ipſe verò Melanchthon in locum ſecretum abditus, ad menſem & amplius eo delituit; donec Cæſare per Ferdinandum placato è latebris denuo prorepſit.

ANNO 1548.

Camer. in Mel. p. 261.

Interim Cęſar, cùm Mauritium intelligeret à duobus Electoribus permoueri nō potuiſſe, vt librum à ſe propoſitū approbaret, ipſe principē ad vigeſimum quartum Martij vocauit, & per Seldum Iureconſultum agere cum eo cœpit in hunc ferè modum: Quod Mauritius in deliberatione principū de ſtatu religionis conſtituendo ſeiunctus, à reliquis Ordinibus in diuerſum abeat, id ſibi mirum, ait, adeoq́; præter expectationem accidere. Recordari Cæſarē, quid in hoc genere promiſerit, nec ipſum ſcilicet, nec ſubditos per vim cogendos, vt religionem deſerāt, quam hactenus per annos aliquot ſint profeſsi; ſed controuerſias ordinaria via legitimè dirimendas. Verùm huic promiſſo nequaquam aduerſari actionem hanc, inſtitutam eum in modum, vt Comitiorum decreta poſtulent, quæ diſsida, vel per generale Concilium, vel

Actio Cæſaris cum Mauritio.

Occurrit obiectioni.

ANNO 1548.

per Synodũ nationis germanicæ, vel in Comitijs mutuâ principum conſenſione tollenda ſtatuant. Cùm igitur hæc actio iuxta decreta Comitiorum ad coniungendos nexu quodam diſsidẽtium animos ſuſcepta ſit, nec pugnet cũ facta promiſsione, & reliqui principes aſſentiantur, ęquum eſſe, vt & ipſe coniungat ſe cum cæteris, ijsq; lubens in hoc tam pio negotio aſtipuletur: Quod vt faciat, pręter æquitatẽ ipſam, & inſignia Cæſaris in ipſum beneficia poſtulare. Mauritius ad hæc, Se iam ante, cùm liber legeretur, cauſas expoſuiſſe, cur aſſentiri nequeat, niſi Theologos ſuos & Ordines in conſilium prius adhibuerit. Fidem à ſe datam ſubditis, quòd ad mutandam religionem cogendi non ſint, donec controuerſiæ per generale Cõcilium definiantur; cuius autoritati ſe quidem iam ante ſubmiſerit; vti Cæſar non ignoret. Cùm igitur Ordinibus & ſubditis ad eum modum deuinctus ſit, admodum rogare, vt poteſtatem ſibi faciat Cæſar redeundi domum, deq; hoc negotio cum ſubditis deliberãdi. Se quidem paratum in omnibus obtẽperare Cæſari, quę citra diuini numinis offenſam & conſcientiæ læſionẽ præſtare poſsit: Quem eundem affectum & ſubditos habere certo ſciat.

Hortatur ad vnionẽ.

Mauritius repetit proteſtationem.

Petit reditum ad permouẽdos Ordines ſuos.

Cæſar contra, propẽſam ipſius & ſubditorum voluntatẽ ſatis ſibi perſpectam eſſe; vt quam reipſa declararint; nec ſe fuiſſe hactenus, aut futurum porrò deinceps obſequij præſtiti, vel promiſſorum ſuorũ immemorẽ.

Cæſaris replica.

Ijs

is verò non aduerſari hãc vnionis formam, omnium Ordinum cõſenſione, tam Electorum, quam Principum inſtitutæ; quàm cum cæteri probent omnes, cauſam non eſſe, cur ſolus ipſe tergiuerſetur. Præbeat igitur aſſenſum, & lubens ad reliquos ſe principes adiũgat, ne nouæ cuiuſdã diſtractionis autor eſſe videatur. Cæterùm quod ad ſubditos ſpectet vel Ordines ditionum, cũ quibus exiſtimet deliberandum, Eſſe hoc moris in Imperio, vt quod Principes & Ordines in Comitijs cõmunibus ſuffragijs decreuerint, id ſubditis in dubium vocare non liceat. Iam & parum illi futurum honorificum, ſi hunc in modum ad ſubditos regrediatur. Neque verò ſibi & reliquis Ordinibus vllo modo tolerandũ, vt huiuſmodi cõſuetudo inoleſcat; nimirum vt deliberationes huiuſmodi de ſtatu rerũ cõmuni ab Ordinum cõuentu, vel à Comitijs publicis ad priuatos ſubditorum conuentus auocẽtur: Quod autẽ Theologos ſuos in cõſilium adhibere velit, eos eſſe nimirum, per quos ipſe pridẽ atrociter læſus ſit, & hoſtiliter oppugnatus. Imprimis à Philippo Melanchthone grauẽ ſibi cõtumeliam illatam. Hunc eundem & principes illos ſeduxiſſe, quorum inobedientia bello germanico cauſam dederit. Nec aliud ab eo expectandũ, quam vt ipſum quoq; Mauritium eodẽ modo decipiat, atq; ſeducat. Itaq; mãdare ſe, vt ſibi ſiſtat virum hunc ad dicendam cauſam, eumq; in poteſtatem ſuã tradat. Interim & hoc poſtulare

ANNO 1548.

Ad conſeſſum hortatur.

Prætenſam eius obiectionem reijcit.

Conqueritur de illata ſibi à Melanchthone iniuria.

Mandat eũ ſiſti ſibi ad dicendum cauſam.

ANNO 1548.
Mel. in ep. ad Camer. pag. 592.

denuò, vt ſe coniungat cum cæteris Ordinibus, nec à quoquam aliud ſibi perſuaderi patiatur: Se quidem habere principem ipſum excuſatum, quod reſtitarit hactenus; cùm id non ipſius ſpontè, ſed conſiliariorum inſtinctu, culpaq; factum non ignoret, à quibus in hanc viam dirigatur. Quæ res non iniuria ſibi vehementer diſpliceat. Quod ſi conſiliarij non deſiſtant à ſuggerendis huiuſmodi conſilijs, ineundam ſibi rationem, deque medijs cogitandum, vt in ordinem redigantur. Erat Mauritius viginti quinq; annorum iuuenis; Et quanquam ingenio prudentiaque valebat plurimum; à conſiliarijs tamen ferè in ſolidũ pendebat. Vnde Melanchthon ante quadriennium inter ſuos de Mauritio loquens, eum fiſtulæ comparabat ſonum reddentis ad illius arbitrium à quo inflatur: Quod Cæſar, princeps longè prudentiſsimus etiam in hac actione deprehendiſſe videtur.

Culpam pertinaciæ in conſiliarios reiicit.

Mauritius, fiſtulæ cõparatus.

II. Eius reſponſio.

Reſpondet verò Mauritius ad ea, quæ per Seldum erant propoſita: Quod omniũ Ordinum conſenſu decretum fuerit, id à ſe mutari non poſſe: Repetit deinde, quæ de promiſſione ſubditis facta prius dixerat: Aliam, inquit, in hoc caſu, ſuam eſſe conditionem, quã cæterorum principum, qui ſubditis huiuſmodi promiſsionis vinculo non ſint obſtricti. Non ſe per conſiliarios aut Theologos ſeduci, ſed habere rationem honoris ſui: Subditis ſeruandam eſſe fidem, quam dederit, Cæterũ Ordinationẽ à Cæſare propoſitã,

Cõſiliarios excuſat.

& probatam à cæteris Ordinibus ſibi quidẽ, & quos ſecum habeat conſiliarijs non omninò diſplicere. Interim præter quaſdam loquendi formulas quatuor in ea capita inueniri, de quibus cũ Theologis ditionum ſuarum omninò ſit conſultandum. Excuſat deinde concionatores, & Melanchthonem imprimis, quem prolixè commendat, ſeq; dolẽter ferre, ait, quod ad hunc modũ ſit delatus. Virum eſſe doctum, pium, pacis & tranquillitatis amantem; qui bonos quoſdam ritus in Saxonia conſeruarit, & multas ſectas atque diſſenſiones pullulantes oppreſſerit.

ANNO 1548

Quatuor capita cõtrouerſa in ordinatione.

Melancht. cõmendat.

Atq; hanc fuiſſe cauſam, cur eum ſibi putarit adiungendum: Quam ad rem non parum, ait, attuliſſe momenti, quod acceperit ab hominibus fide dignis, ipſum Cæſarẽ hoc egiſſe, vt Melanchthonem ad ſe traduceret, eumque de controuerſijs diſſerentẽ audiret. Non igitur exiſtimaſſe, offenſum iri Cæſarẽ, ſi virum hunc patrocinio ſuo fouẽdum atq; defendendum ſuſciperet: Quod cum factum ſit anno ſuperiore proximo, non futurum ex honore ſuo, ſi nunc eum contra datam fidem præſidio ſuo deſtituat. Iam verò & antea ſe per Ferdinandum Regem de concepta Cæſaris indignatione monitũ fuiſſe: Itaq; cõtinuò mandaſſe ſuis, vt ea de re Melanchthonem quam poſſent maturrimè facerent certiorem; qui iam proculdubio ſe periculi vitandi cauſa ſubduxerit è ditionibus ſuis, alioque commigrarit. Itaque rogare demiſsè

Cur eũ ſub patrocinio foueat.

Mauritius paulisper ſecedit.

ANNO 1548.

admodum, vt mandatum de tradendo Melanchthone non vrgeat, ſeq; habeat, quod ad hoc quidem negotium attinet, excuſatum.

Ferdinãdi, ad Mauritium ſermo.

His propoſitis è cœnaculo Mauritius ſecedit: Cumq; aliquãdiu foris præſtolatus eſſet, prodit Ferdinandus Bohemiæ Rex, & Mauritium cõpellans, Cæſarem ait, per ſe mitigatum, de iracundiâ in Melanchthonem nõnihil remiſiſſe: Conſultum videri, ne quã illius porro faciat mẽtionem, eumq; nihilominus in ditionibus ſuis retineat. Ad cauſam ipſam verò quod ſpectet, recuſare ipſum, vel ſubterfugere nõ poſſe, quin morem gerat Cæſari, & ratum habeat, quod communibus Ordinum ſuffragijs ſit conſtituẽdum. Poſt varios vltro citroque ſermones habitos acquieuit tandem Mauritius, ſeq; promiſit in Ordinũ conſeſſu, cùm liber promulgãdus eſſet nõ reclamaturum. Hæc acta ſunt 24. Mart. tribus ferè ſeptimanis ante, quam liber hic publicatus fuit.

Ad obedientiam monet.

Mauritius acquieſcit.

Petit ſibi librum cõmunicari.

Mauriti⁹ verò cũ aſſenſum prębuiſſet, librũ, de quo ſæpè diximus, communicari ſibi petijt, priuſquam publicaretur: Quod cum obtinuiſſet, confeſtim eum deſcribi iuſsit, & ad Theologos ſuos examinandum miſit, quos è duabus Academijs VVittẽbergenſi, & Lipſienſi Zvviccauiam euocatos ſuprà diximus.

III. Tradit Theologis examinandum.

Latitabat id tẽporis adhuc Melanchthon. Reliqui verò, Cruciger, Maior, & Pfeffingerus, qui Zvviccauiæ morabãtur, librum Auguſtanum honoris cauſa Melanchthoni primum offerendum cenſuerunt; qui, cùm non mul-

multum temporis daretur, breuem ſcripſit censuram, eamq; collegis Zvviccauiam è latibulo tránſmiſit. Adiunxit litteras ad Crucigerum ſcriptas ipſo die Paſcatis; quod feſtum tum quidem in Calendas Apriles incidit. Paucis diebus poſt, cum librum Auguſtanum diligẽtius perluſtraret, alteram cenſuram ſcripſit ad Mauritium ipſum, quam 13. Aprilis nuncio dedit ad collegas perferendam; qui hanc cum prioribus notis & litteris ipſius Melanchthonis ad Crucigerum, quas diximus, Auguſtam miſerunt. Priuſquam id fieret, Elector Mauritius datis Auguſtâ literis Crucigero, Pfeffingero, & Maiori mãdat, vt Zvviccauiâ Cellam profecti, quæ & ipſa Miſniæ ciuitas eſt ad Muldam ſita, iuſtam de libro Auguſtano deliberationem inſtituant: Quam ad rem vigeſimum Aprilis diem illis conſtituit. Eodem & Melanchthon per conſiliarium quendã è latibulo ſuo vocatus fuit Electoris iuſſu, qui ſentẽtiam ſuorum de ſingulis libri capitibus ſcripto comprehenſam ad ſe mitti poſtulauit. Moniti verò ſunt delecti cum Cellam conueniſſent, vt animum adferant ad conſultationem hanc pacis & publicæ tranquillitatis amantem, & moderata conſilia ſequantur, ne ſi æquo duriores ſint & rigidiores, deſpectui habere Cæſarem, & nouam diſtractionem inter Ordines machinari videantur. Quo futurum ſit, vt Electorẽ ipſum, eiuſq; ditiones & ſubditos in præſentiſsimum diſcrimen adducant. Illi, re delibe-

ANNO 1548.

Melanchthonis in eundem cenſuræ.

Vide conſil. Theo. to. 2. p. 105. & ſeq.

Melanchthon prodit in publicum.

Delecti ad Concordiã monentur.

 ratâ,

ANNO 1548.

Cenſura Theologorum.

ratâ, ſcriptum conficiunt, in quo nonnulla reprehendunt, alia generatim tranſmittunt quidem; ſed velut contractis humeris, vt ſolent ij, qui mallent aliud, ſi tutum eſſet: quædam verò recipiunt; cuiuſmodi ſunt, quæ de ritibus quibuſdam externis & ceremonijs in diuino cultu, de feſtis, de ieiunijs publicis, alijſque de rebus id genus hoc libro continentur. Additum erat initio, cum negotium hoc proponeretur, vt ſi delecti hanc vnionis formam improbarent, aliam conſcriberent ipſorum iudicio cõmodiorem. At neutrum ab illis factum eſt: Nec probarunt Cæſaris conſilium, nec aliud ipſi ſuggeſſerunt. Quâ re ne Princeps grauius offenderetur, Melanchthon datis ad conſiliarium quendam litteris, rationem reddit, cur nec concordiæ formam in ſolidum probarint à Cæſare propoſitam, nec aliam ipſi confecerint: Illam aſſerens vera falſis permixta cõtinere. Si quam ipſi verò conſcriberent, dubium non eſſe, quin Cæſar eam & aduerſarij repudient. Has litteras Cellæ ſcriptas 24. Aprilis, vnà cum iudicio delectorum, conſiliarij ſub finem eiuſdem menſis Auguſtam miſerunt ad Principem: Melanchthon verò cum ſocijs Crucigero & Maiore VVittenbergam, Pfeffingerus Lipſiam reuerſi ſunt.

Eorum tergiuerſatio.

Melanchthon ſe ſuoſq; excuſat.

Catholicorũ Ordinũ in ſua religione conſtantia.

Dum hæc aguntur in Miſniá, Auguſtæ Catholici Principes vtriuſque ordinis, qui religionem hactenus integram cõſeruarant, oblato ſcripto nullam ſe poſſe mutationem

in

in ditionibus ſuis admittere proteſtantur: Quam ipſorum conſtantiam poſteà Cæſar publicè collaudauit, vt paulò infrà dicemus. In eodem ſcripto Epiſcopi iuriſdictioné Eccleſiaſticam, & bona per vim ablata ſibi reſtitui poſtularunt. Id cum Mauritius intelligeret, continuò VVittenbergam miſit exemplum illius ſcripti, deque eo Melächthonis ſententiam exquiſiuit. Is igitur vix domum reuerſus è Miſniâ, vigeſimonono Aprilis breui ſcripto eum in modum reſpondet, vt inſtar hominis perplexi tumultuetur, nec quicquam definiat tamé. Delabitur interim ad potrita illa cõuitia, mendacia, calumnias, Epiſcopos eſſe lupos, ſacerdotes & monachos idololatras; non cõfirmandam iſtorum idolomaniam. Dixerant Epiſcopi inter cætera, Confeſsionem Auguſtanam, quemadmodum anno 1530. Cæſari fuit oblata, nunquam in vſu fuiſſe. Ille, qui ſe frequenter eam mutaſſe nouerat, hac obiectione perculſus, ſimulat non intelligere ſe, quid hoc loco ſibi velint Epiſcopi: Et à quæſtione diuertens, de conſenſione Saxonicarum Eccleſiarum in Daniam vſque pauidè ſatis gloriatur.

ANNO 1548.

Melanchthonis perplexitas.

Eius falſa in Catholicos conuitia.

Diſſimulat falſi crimé.

Eodem tempore Catholici, cum cenſuram Melanchthonis & cæterorum legiſſent, breue ſcriptum opponunt, in quo Cenſores iſtos, aiunt, in doctrinâ de iuſtificatione contradicendi ſtudio peruertere, quæ rectè dicta ſint, & ſine causâ mouere litem de verbis, quæ ſcientes in alienum ſenſum detorqueant,

Catholicorum cenſura in cẽſuras Melancht.

ANNO 1548.

queant, atq; eam ob cauſam tumultuari maximè, quod autores libri Cæſarei nouis ipſorum phraſibus & loquendi formulis de iuſtificatione nō vtantur. Scriptum hoc Mauritius, vbi copiam eius habere potuit, continuò miſit VVittenbergam, Melanchthonis cæterorumque cenſurę ſubijciendum. Hi pagellas aliquot eueſtigio conſcribunt, in quibus hoc agunt tantum, vt Principi demonſtrent, aliam eſſe libri Cæſarei, quam Lutheranorum de iuſtificatione ſententiam. Subſcripſerunt ordine nomina ſua, Pomeranus, Cruciger, Maior, Melanchthon.

Eam Mauriti⁹ mittit ſuis Theologis.

Eorum mala fides.

Subſcripaio.

Atque hęc quidem in causâ religionis acta ſunt, priuſquam liber iſte, quem diximus, in Senatu Principum lectus fuit & publicatus: Quod ad decimumquintū Maij tandē factum eſt; idque hunc quidem in modum: Cæſar conuocatis Ordinibus initio de ſuo in Germaniam affectu, deque ſummo religionis pacificandæ deſiderio proteſtatus, Catholicos quidem, qui nihil hactenus immutarant, ob conſtantiam collaudauit, eoſq; grauiter monuit & ſerio, vt deinceps quoque conſtanter agerent, nec ſe paterentur à ſanctâ maiorum fide dimoueri. Cæteros autem Auguſtanæ Cōfeſsioni addictos hortatus eſt, vt vel Catholicis ſe denuò coniuugerent, vel ſaltem ad huius libri præſcriptum inſtituerent Eccleſias ſuas, donec omnes controuerſiæ per Concilium legitimè decidantur. Hæc præfatus, librum ipſum integrum in conſeſſu iuſsit recita-

Cæſaris oatio.

Conſtantiam Catholicorum laudat.

Lutheranos ad cōcordiam monet.

Librū Auguſtanū recitari iubet *Act. Syn. VVit p* 113. *b*

ecitari: Qui cum abſolutus eſſet, Cæſar quidem & Ferdinandus Rex in Sellis remanent: Ordines verò ſecedunt ad conſultandũ, Electores ſeorſim, Principes itidem ſeorſim, & legati ciuitatum ab vtriſq; ſeiuncti; vt habet Imperij conſuetudo, cum de rebus à Cæſare propoſitis deliberandum eſt. Conſultatũ ad horam integrã ferè: Et Mauritius quidem in Electorũ Senatu de ſubditis conſulendis aliquid mouiſſe dicitur: ſed concordibus reliquorũ ſuffragijs victus acquieuit, proteſtatus ſe, quâ mente eſſet in hac causâ, poſtridie vel alias ad Cæſarẽ non diſsimulaturum. Tandẽ Ordines à deliberatione rurſus cõiuncti, de reſponſo Cæſari dando in eandem ſententiã coierunt; quam Moguntinus Archiepiſcopus omnium nomine declarauit in hunc ferè modum: Ordines pro ſtudio & charitate in patriam Cæſari magnas habere gratias: Et quoniam hoc ipſius curæ atque fidei iam ante cõmiſerint, vt de medijs inſtaurandæ concordiæ per Germaniam cogitaret, æquũ eſſe, vt gratis animis agnoſcant ipſius labores, & lubẽtes recipiant ordinationem propoſitam, eamque ratam habeant: Quod ſe facturos polliceantur: Petere verò, vt eam, quemadmodum in Senatu prælecta ſit, omnibus deſcribendam communicet. Reſpondet Cęſar, per Archiducem Ferdinandi filium, placere ſibi Electorum Principum, cæterorumque Ordinum declarationem; ſeque facturum illis deſcribendi copiam. Ita ſcriptum hoc Ordi-

ANNO 1548.

Ordines ad Conſultandum ſecedunt.

Ordinum ad libellum concors reſponſio.

Petunt eũ deſcribi.

Replica Cæſaris.

ANNO 1548.

Ordinum omnium aſſenſu, nullo reclamante, probatum fuit; Quod ne deſcribentiũ incuriâ vel improbitate vitiari mutariue poſſet, Cæſar ipſe, velut decretum publicum, latinè germaniceq; typis excudendum cenſuit, & per omnes Germaniæ prouincias diuulgandum. Quod & continuò factum eſt ſub hoc titulo: Sacræ Cæſareæ Maieſtatis declaratio, quomodo in negotio religionis per Imperium vſque ad definitionem Concilij viuendum ſit, &c.

Liber Auguſtanus latinè germaniceque excuditur.

Mauritius verò triduo poſt libri publicationem, decimooctauo Maij ſcilicet, ſuorum inſtinctu Cæſarem adijt, & præſente Atrebatenſi Epiſcopo cum Seldo Iureconſulto, per quendam è cõſiliarijs Ludouicum Fachſium pauca præfatus de ſuperiore actione, ſcriptã illi proteſtationem obtulit; In quâ breuiter ea repetit, quæ Cæſar hactenus de Concilio, deque conſtituendâ interim religione ſecum egerit. Quia verò in conſeſſu proximo intellexerit, ordinationem, quæ publicata ſit, non factam, vt vtramque partem, Catholicos & Proteſtantes ex æquo, ſed alterã tantum obligaret; eamq; acceperit à fide dignis, in quibuſdam capitibus nonnihil eſſe mutatã, graue ſibi futurum, & ad ſubditos inexcuſabile, ſi ſuo ſuorumque nomine ſimpliciter aſſentiatur priuſquam ſcriptum hoc non ipſe modo legerit & expenderit, verum & cum ſubditis de eo conſilia ſua communicarit: Quâ de re vt mẽtem ſuam hac proteſtatione Cæſari decla-

Mauritius rurſum proteſtatur

Cauſę proteſtationis.

declararet, omninò neceſſarium fuiſſe. Interim operam ſe daturum pollicetur, eaque fide atque induſtriâ negotium hoc acturum apud ſubditos, vt ſe concordiæ, pacis & tranquillitatis amantem, tum ad obedientiam Cæſari præſtandam paratiſsimum, reipsâ teſtatum faciat.

ANNO 1548. Repetit ſuorum ordinum cōſenſum.

IV. Replica Cæſaris.

Cæſar habito cum ijs conſilio, qui præſentes erant, per Seldum reſpondet; Quod Princeps ad actionem ſuperiorem regrediatur, iamque promulgato decreto ſeceſsionem faciat à cæteris Ordinibus, id ſibi non iniuriâ valde mirum videri. Verum, vtut ſe habeant iſta, perlecturum ſe ſcriptum, quod obtulerit, ac deinde, quid mentis ſuæ ſit, declaraturum. Poſt dies aliquot, ad vigeſimumquartum Maij Mauritium vocat, & Ferdinando Rege cum Atrebatenſi pręſente, per Seldum reſpondet in hanc ſententiam: Quod Mauritius hactenus non ſit dimiſſus, cum non ſemel abeundi facultatē petierit, id arduis Imperij negotijs tribuendum, quæ præſentiam ipſius poſtularint. Nunc verò poteſtatem illi fieri, vt ad ſuos reuertatur, relictis tamen conſiliarijs, qui, quod reliquum ſit negotiorum, vnà cum cæteris Ordinibus tranſigant. Ad ſcriptū vero nuper oblatū quod ſpectet, vehemēter mirari Cæſarem, quod ipſe ſolus à cæteris Electoribus, Principibus & ciuitatibus ſeſe diſiūgere moliatur: Hortari denuò ipſum, vt deſiſtat ab huiuſmodi incepto, & in hac causâ cæteris Ordinibus adhæreſcat.

Miratur inconſtantiam Mauritij.

Mauritio reditum ad ſuos concedit.

Ad vnionē eum hortatur.

Nec

ANNO 1548.

Nec aliud expectaturum ab ipſo Cæſarem, quã vt miſsâ proteſtatione ſubditos permoueat, vt & ipſi ordinationem hanc publico decreto firmatam ampleƈtantur. Mauritius nihil adhæc, niſi quæ prius de ſubditis conſulendis identidem ad elabendum obiecerat: Atque ita dimiſſus è Comitijs ſub initium Iunij menſis domum redijt.

Mauritius ſuperiora repetit.

Priuſquam verò conuentus ageret Ordinum ſuorum in Miſniâ, Melanchthonis aliorumque VVittenbergenſium ſententiam de libro Auguſtano ſibi putauit certius explorandam. Scripſerant illi quidem aliquoties Electoris mãdatu cenſuras & notas: ſed quædam intacta præterierant; de rebus etiam nonnullis dubiè locuti erant, & trepidanter; vt in hac cauſâ parum firmis veſtigijs inſiſtere viderentur. Mauritius igitur neglectis illis, quæ hactenus in iſto negotio reſponderant, firmum quid & ſolidum de omnibus libri capitibus poſtulabat; quod Ordinibus in Conuentu proponeret. Atque eum in finem librum vti publicatus erat, ſtatim à reditu VVittẽbergam miſit: Quem cum Melanchthon, cæterique denuò perlegiſſent; nouum quoddam ſcriptum conficiunt, ſecreto tamẽ, & ſub fide ſilentij, ad informandum Principem; quod cum decimoſexto Iunij abſolutum eſſet, vigeſimoſeptimo demum eiuſdem mẽſis die ad Mauritium tranſmiſerunt. Huius ſcripti auctor erat Melanchthon: quemadmodum & cæterorum, quæ pridem in hoc gene-

Explorat Melanchthonis ſententiam de libro Auguſtano.

Petit ſolidum reſpõſum.

Scriptum Theologorum pro informando Principe.

genere ſcripta erant mandatu principis, & Auguſtam tranſmiſſa. Cæterùm nihil ferè nouum adferunt in hoc ſcripto, ſed cramben, quod aiunt, recoctam apponunt. Interim non minus timidè agunt, quam pridem in alijs cenſuris, & vitabundi velut ſuſpenſo gradu incedunt, ne ſcilicet in hanc illamve partem impingant. Doctrinam libri de Iuſtificatione, de Miſsâ, quà Sacrificium eſt, de oblatione pro vita functis, de priuatâ peccatorum confeſsione, de inuocatione ſanctorum, nequaquam recipiendam definiunt. Vbi verò de Eccleſia & epiſcopis, de Baptiſmo, de Confirmatione, de Vnctione, de Pœnitentia, de Satisfactione, de Euchariſtia, de Matrimonio, de Ceremonijs loquuntur, vel reſtitant, nec certum figunt veſtigium, vel cenſent non diſputandum. Iuriſdictio Eccleſiaſtica quin Epiſcopis reſtituatur non abnuunt; ſed addunt conditiones; ne vel opprimant veritatem Epiſcopi, vel ceremonias rurſus inſtituant cum idolomaniâ coniunctas. Ordinatio ſacerdotum vt inter Sacramenta numeretur, aiunt ſibi non diſplicere. Interim mordaces paſsim & virulentos ſermones infarciũt in Catholicos more ſuo. Sub finem nullum ſe profitentur nouum doctrinæ genus ſuſcepturos, diuerſum ab eo, quòd hactenus in ijs regionibus traditum ſit, & à duabus Vniuerſitatibus, VVittenbergenſi ſcilicet & Lipſienſi publicis ſcriptis confirmatum. Et quia cum eo doctrinæ ge-

ANNO 1548.

Capita cõtrouerſa.

Camer. in vit. Mel. p. 266.

Iuriſdictionem cõditionaliter admittunt.

Sermones eorum virulenti.

Ad prius ſcriptum prouocãt.

ANNO 1548. nere liber hic in præcipuis capitibus pugnet, imponi ſibi neceſsitatem aiunt alios admonendi, ne falſis eius dogmatibus aſſentiantur.

Cenſura per Flaciũ excuſa. Hæc Cẽſura licet in vſum Electoris Mauritij ſcripta tantum fuit, idque ſub fide ſilentij, vti diximus; venit tamẽ & in aliorum manus; & paucis ſeptimanis poſt, menſe Iulio nimirum, Flacij Illyrici ſtudio, qui tũ VVitenbergæ Hebraicam linguam profitebatur, ſub nomine Melanchthonis Magdeburgi typis excuſa fuit, & paſsim per Germaniam diuulgata. Atq; hoc primum aiunt fuiſſe ſcriptum, quo liber Imperij publicè fuit ſugillatus: Non diu poſt, Auguſto menſe ſcilicet, & aliud quoddam paulò prolixius ex eadem officinâ prodijt, à Melanchthone conſarcinatum, cæterisque ipſius ſocijs, ad conuentum Miſenenſem euocatis, vt paulò infrà dicemus. Hæc ſcripta cum paſsim volitarent per Germaniam, ad Cæſaris quoque manus peruenerunt.

Liber Auguſtanus à quibuſvis ſugillatus.

Camer vb. ſupr. & ſeq.

Erat id temporis Cæſar Spirę; cumque videret Tractatus iſtos, ſuſcitata denuo fuit illius indignatio, quam Ferdinandus Rex, vt diximus, Auguſtæ commodis ſermonibus nonnihil conſopiuerat. Eam verò non parum auxit dicacitas Melanchthonis, cuius ſermones deferebantur in librum Auguſtanum vnaque in Cæſarem ipſum acerbiores, qui forſan illi, æſtuante ſtomacho, per incuriam inter familiares exciderunt. His com-

Cæſaris indignatio.

Melãchth. dicacitas.

Cam p. 275

commotus Cæſar, in eam iracundiam exarſit, vt pridie Calend. Septembris, datis ad Mauritium litteris, Melanchthonem velut hoſtem ſuum è Saxoniæ finibus exturbari præciperet: Qua de re Cæſaris ipſius verba ſubiungo.

ANNO 1548.

Eum mandat ex finibus Saxoniæ deturbari.

Facere non poſſumus, inquit, quin ſummo cum animi noſtri dolore ſignificemus, per homines fide dignos ad nos delatũ, quòd Philippus Melanchthon, à quo pro temporum iſtorum conditione conſideratis ijs, quę iam antè per ipſum admiſſa fuerunt, non iniuria longè aliud expectandum nobis erat, malignum & virulentum animum pertinaciter retineat, variaque machinetur contra librum Interim, & quæ præterea nobis intelligit aduerſari: Quod nullo pacto nobis tolerandum venit. Itaque ſerio tibi mandamus hiſce litteris, adeoque volumus, ne Philippum, quem diximus, deinceps foueas aut feras in ditionibus tuis, ſed ex ijs proſcriptum eijcias, tanquam vnum ex præcipuis proximi motus incentoribus, qui contra nos ſcriptis ſuis virulentiam & ſeditionem ſpirantibus rebellium animos non parum accenderunt, atque in ſuſcepta rebellione confirmarunt. Itaque inter ſeditioſos eum cenſemus: Quod illius crimen nondum eſt apud nos expiatum. Præterea liber quidam diebus ſuperioribus peruenit ad manus noſtras, quem his litteris adiungimus, vnaque ſignificatum eſt,

ANNO 1548.

eum per Vniuerſitates tuas VVittenbergenſem & Lipſiacam compoſitum eſſe, & in lu-
„ cem emiſſum. Quod ſi ita eſt, quin id ſine
„ ſcitu conſenſuque tuo factum ſit, nihil du-
„ bitamus. Et hoc igitur à te ſerio poſtulamus,
„ vt in autores illius, quemadmodum decet,
„ animaduertas. Hæc Cæſar.

Mauritius nutabundus.

Mauritius verò territus nõnihil hoc nuncio, ſuorumque leuitatem & petulantiam deteſtatus, qui ſpargendis huiuſmodi ſcriptis & contumelioſis ſermonibus Cæſarem alioqui ſatis offenſum grauius irritarent, hærebat, quid eſſet ad has litteras reſpõdendum. Nouerat Melãchthonis temeritatem in hoc genere, & inconſultam dicacitatem, quam ipſe non ſemel expertus erat. Nam ſub initium belli germanici quædã in ipſum Mauritium liberius dixiſſe ferebatur, quod arma caperet contra Proteſtantes, & Cæſari militaret, vt iſti loquuntur, euangelio bellum inferenti, eiuſque mandatu Saxonis agnati Principis ditiones hoſtiliter occuparet: qua de re Camerarius eũ per litteras admonuit. Iam & ante quadriennium, cùm inter Electorem & Mauritium inopinato bellum exardeſceret, in hunc Melanchthon parũ benignos ſermones habuit; vt tum quidem, ſi penes Mauritium eſſet victoria, ſeſe in vitæ periculo futurum exiſtimaret; quemadmodum ſupra diximus. Meminerat iſta Mauritius Elector: Et quãquam ſatis intelligebat, Cæſarem cauſas habere grauiſsimas, cur hãc inſo-

Melanchthonis temeritas.

Eius de Mauritio varij ſermones.

Mauritius eius deſenſor.

inſolentiam in principes & effrenatam linguæ calamique petulantiam coërceri poſtularet : defendendum tamen quoquopacto Melanchthonem cenſuit, cauendumque, ne quid durius in ipſum ſtatueretur: Ne, ſi ſecus faceret, ſuas iniurias vindicare videretur, eaque re non ſubditorum modo, ſed & Lutheranorum omnium animos, qui, Flacianis exceptis, ab ipſo pendebant, à ſe penitus auerteret. Et quidem cum omnino Cæſari reſpõdendum eſſet, menſem integrum tranſire paſſus eſt, vt iracundiæ vehementiores illi motus in animo Cæſaris intereà reſiderent. ANNO 1548.

Tandem vltimo Octobris datis ad Cæſarem litteris, Quæ de Melanchthone ſcripſerit, ea ſe non ſine ſummo animi ſui mœrore legiſſe dicit. Concepta pridem eſſe pacificationis capita inter Cæſarem & Saxoniæ Ducem captiuum, qua miniſtri principis illius omnes, & ſubditi ſint vnà comprehenſi, quorum non ſit expreſsis nominibus facta mẽtio. Melanchthonis verò nomen in illa pacificatione ſcriptum non inueniri. Itaq; ſe quidem eum inter reconciliatos cenſuiſſe. Neq; verò ſibi de viro hoc aliud conſtare, quam quod in actionibus omnibus, quæ quidem ad Cęſaream ipſius Maieſtatem ſpectent, nõ modo pacis & concordiæ ſtudioſus fuerit, ſed & alios cohortatus ſit ad moderata conſilia, & alioquin multum boni fecerit. Quod ſi virum hunc è ditionibus ſuis eijciat, facilè videre Cæſarem, quo in odio non apud ſub- Reſpondet Cæſari. Melanchthonem excuſat.

ANNO 1548.

ditos tantum, ſed & apud exteros eam ob cauſam ſit futurus. Rogare igitur, quam poſſit humillimè, vt deponat conceptam indignationem, nec inclementer ferat, ſi Melanchthonem ipſe tātiſper in ditionibus ſuis remanere patiatur, dum eum honoris diuini concordiæque promouendæ cupidum, & Cæſarei nominis obſeruantem deprehendat. De libro vero, quem à VVittenbergenſibus & Lipſienſibus diuulgatum Cæſar exiſtimet, ſcripſiſſe ſe antehac ad Ferdinandum Regem, qui proculdubio de rei veritate Cæſarem informarit. Cæſar accepto reſponſo negotium hoc velut ſuſpenſum reliquit, donec intelligeret, quid de libro Auguſtano Mauritius re cum ſuis communicata, reſponſurus eſſet. Ea enim conditione dimiſſus erat à Cæſare, vt ordinationem iſtam de ſtatu religionis in Comitijs promulgatam, inſinuaret Ordinibus ditionum ſuarum, eoſque quibus poſſet argumentis, ad aſſentiendum permoueret. Atque hinc natæ ſunt iſtæ tam frequentes conſultationes, quas Theologorum præſentia vehementer impeditas reddidit. De quibus nobis deinceps nonnihil dicendum erit propter Melanchthonem, qui non interfuit tantum omnibus iſtis conuentibus; ſed & conſilia Theologorum moderatus eſt, ad quorum iudicium in hac cauſa politici ſemper prouocarunt.

Rogat Cæſarē vt clementior ſit in Melāchthonem.

Conſultationes variæ Lutheranorum.

CAPVT

ANNO 1548.

CAPVT XVIII.

I. *Conuentus Lutheran. Miſenæ.*
II. *Conſultatio de libro Auguſtano inter Elect. Sax. Maurit. Ord. & Theolog.*
III. *Alius Pegauiæ conuentus, & collatio Cathol. & Proteſt. de relig.*
IV. *Conuentus Torgæ & Cellæ habiti ob librum Auguſtanum.*

I. Conuent⁹ Theologorum Miſenæ.

IGITVR Mauritius cum ſcriptam à Melanchthone conſultationem accepiſſet, de qua ſuprà diximus, continuò Miſenam delectos Ordinum conuenire iuſsit, de libro Interim, deque reſponſo Cæſari dando cum illis deliberaturus. Cæterùm non omnes promiſcuè, ſed præcipuos tantum ex Ordinum Senatu cenſuit in conſilium adhibendos; vt paucorum expeditior eſſet deliberatio, ne Cæſaris expectationem eludere longiore morâ videretur. Quia verò de doctrina religionis, deq; ritibus eccleſiaſticis conſultandum erat, Theologos quoque primi nominis ad eundem cōuentum euocare placuit: Nec enim dubitauit, quin ad horum iudicium omnis hæc eſſet conſultatio referēda. Venerunt igitur per litteras acciti Georgius princeps Anhaltinus, Magdeburgenſis præpoſitus, Melanchthon, Cruciger, Maior, VVittenbergenſes; tum Pfeffingerus Superintendens & paſtor Lipſienſis, Ioannes Forſterus, concionator Eccleſiæ Cathedralis

Acta Syno. Luth. n. 4. & ſeq. Camer. in Vita Mel. p. 293.

Theologorum Lutheranorum anteſignani.

ANNO 1548.

Merſeburgenſis, & Daniel Greſerus Superintendens Dreſdenſis: Qui ſeparatim à politicis ſenatum quendam eccleſiaſticum in his actionibus conſtituerunt. Cęterùm, quia varius de hoc conuentu rumor ſpargebatur per zelotas quoſdam Flacianos, quaſi papatus, vt loquuntur iſti, mandatu Cæſaris reſtituẽdus eſſet; multi iſtũc conuolarunt explorãdi gratia, quid rerum ageretur: quorum tantus erat numerus, vt ijs recipiendis diuerſoria vix ſufficerent.

Varius de hoc conuentu rumor.

Cùm delecti conueniſſent, Mauritius ſecundo die Iulij facit actionis initium. Principio reuocat illis in memoriam, quę pridem in cauſa religionis cum illis egerit; tum quid promiſerit in eo negotio Cæſar, quem hoc curaturum ait, vt iuxta Comitiorum decreta controuerſiæ religionis omnes per generale Concilium legitimè decidantur. Quia verò tardior ſit concilij progreſſus, Cæſarem Ordinibus propoſuiſſe conſultationem quandam vel Ordinationem iuxta quam interim conſtituenda ſit in Proteſtantium ditionibus religio, diuinuſque cultus peragendus, dum per Concilium omnia definiantur. Hãc Ordinationem quia cæteri Electores & principes Auguſtanæ Confeſsionis propemodum omnes receperint, Cæſarẽ hoc multis egiſſe ſecum, & vrgenter quidem, vt eandem & ipſe cum ſuis amplecteretur. Cum verò ſe diceret propter datam ſubditis fidem ſimpliciter aſſentiri non poſſe, poſt diuturnam actionem

Mauritius ſermonem inchoat.

Repetita cta Conuentus Cęſarei.

nem mandatum ſibi fuiſſe tandem à Cæſare, vt hac de re cum ſubditis diligenter ageret, vnaq́ue cum ipſis in recipienda hac ordinatione publica, reliquorum Ordinum inſtar obedientiam præſtare non recuſaret. Hunc igitur in finem eos eſſe conuocatos, qui præcipui ſint & ſeniores in Ordinum ſenatu, vt diligenter euoluant Ordinationem hanc, & quid ſuper ea Cæſari reſpõdendum ſit, communicatis inter ſe conſilijs definiant: Qua in re ad eum modum agant, vt ſe concordiæ, pacis ac publicæ tranquillitatis amantes reipſa declarent.

ANNO 1548.

Cauſa cõuentus indicti.

II. Librum Auguſtanũ proponit.

Hæc vbi de ſcripto recitata ſunt, liber Auguſtanus vnà propoſitus fuit; quem delecti ſtatim communibus ſuffragijs Synedrio Theologorum offerendum cenſuerunt; vt hi ſcilicet, quid in eo probandum ſit, quid improbandum, ſcripto declararent: Quod & factum eſt continuò; verum ita, vt operas interſe diuiderent, & cuilibet deſignarentur certa quædam capita de quibus cenſurã ſcriberet. Melanchthon dogmata ſumpſit examinanda, quæ maioris ſunt momenti; putà caput de Iuſtificatione, de bonis operibus, aliaque id genus, in quibus iam decretum habebant ab Auguſtana Confeſsione non diſcedendum. Alij alias libri partes examinarunt: Cumq́ue ſinguli ſua conferrent in medium, ex varijs lacinijs conſarcinatum eſt ſcriptũ paulo prolixius illo, quod mẽſe proximo per Melanchthonem nomine VVittẽ-

Singulæ eius partes à ſingulis examinantur.

ANNO 1548.

bergenſium in vſum Mauritij cōfectum diximus: licet poſterius hoc ab illo priore, quod ad ſententiam quidem attinet, parum aut nihil omnino diſcreparet: niſi quod in hoc altero largior erat vberiorq́; verborum affluentia.

Flaciani ex inſidijs omnia explorant & publicant.

Cæterum erant Miſenæ Flaciani quidam, hoſtes Melanchthonis acerbiſsimi, qui velut ex inſidijs obſeruabant omnia, quæ gerebantur. Horum nonnulli ſcriptum hoc incertum quo artificio conſecuti, Magdeburgum miſerunt, qui tum Flacianorum nidus erat præcipuus; vbi hoc ipſum vix vno menſe poſt, quam conuentus hic ſolutus eſt, autoribus inſcijs typis fuit expreſſum & ſparſum in vulgus. Quâ in re non admodum bonâ fide per Flacianos actum VVittenbergenſes Adiaphoriſtæ quiritantur. Deprehenſum enim fuit, eos omiſiſſe nonnulla; quædam etiam inſeruiſſe aliena; ſcripta quidem ab iiſdem Theologis, ſed in alium finem; quin & nonnulla malitioſè in alienum ſenſum detorſiſſe; nimirum vt Melanchthoni cæteriſque, qui huic conſultationi interfuerunt, odium inuidiamq́; conciliarent.

Act. Syn. p. 152. b.

Atque hic eſt liber ille, niſi me fallit coniectura, quem Cæſar litteris ſuis adiunctum Mauritio tranſmiſit, vti iam ante diximus: qui ſopitam nonnihil ipſius iracundiam in Melanchthonem denuo ſuſcitauit. Et quidem placuit Ordinibus cenſura ſynedrij; ſeque profeſsi ſunt ab eo doctrinæ genere

In priſtina cēſura collocutores perſeuerāt.

non

non diſceſſuros. Sed quid Cæſari reſpondendum eſſet, aut quomodo placandus ipſius animus, cum librum hunc non interpolandum cenſuris, ſed aſſenſu probandum dederit, id verò difficile fuit expedire. Placuit poſt multam deliberationem, vt Melanchthon cæteriq́ue, qui præſentes erant, breuem conſcriberent vniuerſæ doctrinæ ſummam, quæ in regionibus iſtis ſub Electore Mauritio traderetur; idq́ue iuxta ſeriem capitum, quæ libro Auguſtano per ordinem explicantur. Hoc verò ſcriptum non Mauritius Elector, ſed Ordines & Concionatores iſtarum ditionum nominibus prius ſubſcriptis reſponſionis loco Cæſari tranſmitterent: Quem facilè dicebant perſpecturum, ſi hanc doctrinæ ſummã cum Auguſtano libro conferat, quid in eo probandum cenſeant, quid improbandum. Fuit hoc Ordinum conſilium, quod Concionatores non improbabant illi quidem; verum ad ſubſcriptionem quod attinet, pro parte ſuâ tergiuerſabantur. Ordines vero in ſententiâ perſiſtebant, vrgebantq́ue propoſitum ſcilicet, vt ſine morâ breuis huiuſmodi religionis confeſsio ſcriberetur. Itaque Melanchthoni ſuo ſuorumq́ue nomine denuo ſcriptitandum fuit: Et cœpit ille quidem magno conatu; ſed cum præfationem opuſculi, tum locum de iuſtificatione, deq́; bonis operibus vix abſoluiſſet, quidam è Synedrio aliud conſilium ſuggeſſerunt, ſcilicet

ANNO 1548.

Dubitatur de reſponſo Cæſari dando.

Breuiculũ doctrinæ cõſcribunt offerendũ.

Alia opinio Lutheranorum de libello ſupplice.

nec

ANNO 1548.

nec diſputandũ cum Cæſare, nec Auguſtano libro ſummam Lutheranæ fidei, quam diximus, opponendam, ſed oblato tantum libello ſupplice, quam humiliter rogandum Cæſarem, ne ſubditos iſtarum ditionum ad dogmatum rituumq́ue mutationem compellat. Itaque libellum ſupplicem conſcribunt offerendum Cęſari, quem ad delectos Ordinũ mittunt, vnà cum breui ſcripto quodam, in quo nouum hoc conſilium proponunt, adiectis rationibus, quibus moti in hanc ſententiam deſcenderint. Ordines verò cum rationes huius inſtituti maturius expēdiſſent, hæſitarunt: Quo factum eſt, vt & hoc cõſilium in ſpongiam, quod aiunt, incumberet. Itaq; tertium quiddam in mentem venit, quod vtrique demum, Ordines, inquam, & concionatores probarunt: Rogandum ſcilicet Electorem Principem, vt is ceu medius interueniat, & datis ad Cæſarem litteris hoc ipſum petat Ordinum nomine, quod libello ſupplice continebatur. Hac de re mentem ſuam ſcripto tandem declarant, cui rationes inſerunt, quibus exiſtimant ab Electore permoueri poſſe Cæſarem, ne ad recipiēdam, quam Auguſtæ promulgatam diximus, ordinationem vrgeantur.

Tertia opinio præualet.

Mauritius perlecto ſcripto reſpondet, nihil ab ijs nunc in medium adferri, quod non pridem in Comitijs Auguſtanis pręſens mouerit; idq́ue frequenter eumque in modum, vt maiore fide atque induſtria cauſam hanc

Mauritij reſponſio.

agere

agere nemo poſsit:nec obtinuiſſe tamẽ quicquam apud Cæſarem, qui conſenſum vrgeat cum reliquis Ordinibus, per quos liber ille ſit in Comitijs approbatus. Itaque fruſtra futurum, ſi ſperet abſentem ſe per litteras impetrare poſſe, quod præſens cum eſſet, ſummoque ſtudio frequenter niteretur, nequiuerit tamen obtinere. Deliberandum igitur amplius, diſpiciendumque, an non ſine detrimento religionis in gratiã Cæſaris paulo plus in rebus quibuſdam largiri poſsint atque concedere, quam concedendum hactenus iudicarint. Adhæc Ordines, Quia pauciores eſſent numero, nec reliquos, ſi quid ipſi nunc definiant, in poteſtate ſua futuros, ſuſpendendum hoc negotium cenſuerunt. Atque ita Conuentus ille poſt octidui actionem ad decimum Iulij re prorſus infecta ſolutus fuit; Quod cum ex rumore publico per Germaniam innotuiſſet, Ferdinandus Rex & Archiepiſcopus Moguntinus, alijque nonnulli Proteſtantium, per litteras Mauritium ſerio cohortati ſunt, vt Cæſari tandem morem gereret. Quin & de periculis eum monuerunt, quæ ſi pertinacius recuſet, metuenda videantur. Vrgebat & Cæſar ipſe reſponſum, datis ad Mauritium litteris; quibus & hoc illi mandabatur, vt iuriſdictionem eccleſiaſticam vicinis Epiſcopis reſtitueret.

ANNO 1548.

Petit vt magis concordiæ ſtudio concedatur.

Replica Ordinum.

Soluitur conuẽtus.

Mauritius a Cæſare monetur ad concordiam.

III.

In hoc ancipiti rerum ſtatu Mauritius cõuentum omnium Ordinum indicere decreuit:

Digitized by Google

dere à ſententiâ nullo modo poſsint: De Iuſtificatione & bonis operibus; de pœnitẽtiâ, eiuſq; partib. de Miſsâ & Canone; de Sanctorum inuocatione. Nec temperare ſibi potuit Melanchthon in ſcripto quãtumuis breui, quin petulantiæ laxaret frenos; dũ ſtatim in limine conſecrationem olei atq; chriſmatis, & deportationẽ ſanctæ Euchariſtiæ craſſam vocat atq; ethnicam Idololatriam: Qui ſacrum Canonem, vel ſacrificium nouæ legis tueri inſtituant, eos exercere ludum, inquit, non abſimilem illi, quo Iudæi Chriſto velabant oculos, ac deinde quærebant: Quis eſt, qui te percuſsit? Atque hoc vnius folij ſchediaſma ſpurciſsimis & ſathanicis mendacijs conſpurcatũ nobilibus legatis porrectũ fuit. Cæterum cum peterent ab ijſdẽ legatis Epiſcopi, vt breuiter ea deſignarent in chartam, quæ in Auguſtano libro deſideranda viderẽtur, ſchedam quandam vnius folliculi latinè ſcriptã obtulerunt. Melanchthon verò quędã de iuſtificatione, deq; bonis operibus cõmentatus eſt; de quibus poſtmodũ inter Epiſcopos & ipſum Melanchthonẽ, aliosq; inſtituta fuit collocutio: In quâ Lutherani per Epiſcopos eò rationibus quibuſdam adducti fuerunt adactiq;, vt formã loquendi Catholicã, quæ virtutes & opera bona iuſtitiam aſſerit in fidelibus appellari, ſcripto ſuo inſeri paterentur: Quod cũ factum eſſet, hunc quidem articulum Epiſcopi velut conciliatũ in conſeſſu probauerunt, eandem aſſerentes eſſe libri Auguſtani ſententiam. Tum

ANNO 1548.

Capita irreuocabilia.

Melanchthonis in ſermone temeritas.

Cenſura eiuſdem.

Theologi conuincuntur in articulo de bonis operibus.

ANNO 1548.

Leuitas Melanchthonis.

Epiſcoporum firmitas in libro Auguſtano retinendo.

Colloquiũ per Melanchthonem abrumpitur.

Tum vero Melanchthon ceu palinodiam canens publicè reſilijt, aliam eſſe ſuam, & huius ſcripti, quam Auguſtani libri ſententiam proteſtatus: Quæ leuitas ipſius in causâ fuit, vt hæc actio penitus abrumperetur. Neque enim Epiſcopi tutum arbitrabantur cum ijs agere, qui quod concederent pridie, idipſum deſultoriâ leuitate pręcipites poſtridie reuocarent. Accedebat, quod librum, Interim, in Comitijs publicis omnium Ordinum ſuffragijs probatum receptumque, & Cæſaris autoritate publicatum dicerent. Itaque non eſſe poſitum, aiebant, in poteſtate ſuâ, vt quicquam illi demant addantue, vel vllam in eo mutationem inſtituant. Nec eum in finem ad hoc colloquium ſe veniſſe; verum id ſpectaſſe tantum, vel inprimis certè, vt in hac collatione ad promouendã concordiam vtrique declararent mentem ſuam, ne verba ſcilicet huius aut illius partis in alium ſenſum ab aduerſarijs traherentur, quam cuiuſque ſententia poſtularet. Igitur actione per Melanchthonis incõſtantiam abruptâ, quod ad vigeſimum quintum Auguſti diem factum eſt, nec conſtitui potuit aut definiri in hoc paucorum conuentu, quid de libro Auguſtano Cæſari tandem eſſet reſpondendũ. Suggerebant quidem epiſcopi, priuſquam diſceſſum fuit, vt Cęſarem Mauritius admoneret de impetrando Pontificis indultu, quo poteſtas Epiſcopis concederetur ordinandi ſacerdotes coniugatos, qui laicis vtramque

Sacra-

Digitized by Google

Sacramenti ſpeciem porrigerent: Deinde, vt faceret in his regionibus aliquod reformationis initium, & ſecundum formam ordinationis per Cæſarem promulgatæ, quãtum quidem eius fieri poſſet, Eccleſias in ditionibus ſuis conſtitueret. Verùm id conſilij repudiatum omnino fuit, velut alienum ab inſtituto Mauritij, qui hoc vnum agebat ſummo ſtudio, vt nec offenderet Cæſarem, ſi nihil concederet; nec ſi nimium multa largiretur, ſubditos à ſe prorſus alienaret. Mediam igitur viam quæſiuit, quam in hoc genere difficillimum fuit inuenire.

ANNO 1548.

Epiſcoporum conſilium.

A proteſtãtibus repudiatur.

IV.

Mauritius indicit Ordinum conuentũ Torgam.

Soluto Pegauienſi Conuentu, qui paucorum fuit, vti diximus, Mauritius neceſsitatẽ ſibi vidit impoſitam omnes Ordines cõuocandi; quemadmodum in fine Miſenenſis cõuentus à delectis Ordinum poſtulatum fuerat. Datis igitur de more litteris omnes Ordines ad decimumoctauũ Octob. diem Torgam cõuenire iubet. Theologos verò præter Georgium Anhaltinum eoſdẽ iſtuc euocat, qui Miſenæ ſuperiori tempore fuerant in cõſiliũ adhibiti, Crucigero tamen excepto, quẽ grauis ægritudo domi detinuit; ex quâ paulò poſt trigeſimo Octobris diem ſuũ obijt. Reliqui, vti & nobilitas omnis, ad conſtitutum diẽ Torgæ præſentes fuerunt. Elector, quæ de libro Auguſtano, deq; mandato Cæſaris menſe Iunio ſub initiũ actionis in conuentu Miſenenſi propoſuerat, eadem planè repetit, & quid reſpondendum cenſeant ad poſtulata

Acta Synodica Pp. 4. & ſeq.

Repetit acta colloquij Miſenenſis.

ſ Cæſa-

ANNO 1548. Ordinum reſponſio.

Cæſaris exquirit. Ordines cauſam hanc velut Eccleſiaſticam ad Theologos reijciunt; Quorum vbi reſponſum audierint, ſe porrò deinde ſententiã ſuã dicturos aiunt. Quia verò de rebus alijs quoque deliberandũ erat ad rempublicam pertinentibus, placuit ex vniuerſo nobilium cœtu quinq; viros autoritate, prudẽtia, rerumq; vſu cõſpicuos deligere, ijsq; duos adiungere è cõſiliarijs, qui negotiũ de libro Auguſtano cum Georgio Anhaltino, Melãchthone, cæterisq; præſentibus agẽdum ſuſciperent & tranſigendum. Hi ſeptẽ numero Theologos adierunt, & periculis, in quibus ditiones has, vnaque principem & religionem ipſam verſari dicebãt, longo verborum ambitu cõmemoratis, prolixè repetunt ea, quæ pridem in alijs conuentibus acta fuerant, hortanturq; Theologos, vt affectu poſito quid hoc tam periculoſo tempore in religione mordicus ſit retinendum, etiam cum vitæ fortunarumq; diſpendio; quid verò publicæ tranquillitatis gratia Cæſari ad ſummum indulgeri poſsit, habitâ deliberatione præcisè tandem definiant: Nimirum vt princeps ipſorum conſilio quæ Dei ſunt, reddat Deo; nec tamen, quæ ſunt Cæſaris in hoc negotio, negare Cæſari videatur. Hæc ad oratorum morẽ operosè prælocuti ſcriptũ offerunt à viris politicis in eum finem contextũ, vt quæ probanda proteſtantibus eſsẽt in libro Auguſtano, quæ non eſſent probanda, per ſingula illius capita ordine demõſtrarent.

Delecti Lutheranorum.

Ordinũ ad Theologos delectos ſermo.

Petunt Ordinationẽ fieri ad præſcriptũ Cæſaris, qua fieri poſſit.

rent. Id ſcriptum ſi probetur ipſorum calculo, futurum aiunt, vt ex eo publica quædam ordinatio conficiatur, per omnes principis ditiones promulganda. Rogant interim, vt diligenter examinent conſultationem hanc, & corrigant mutentque, quod in eâ minus commodè dictum arbitrentur; adijciant etiam, ſi quid forſan amplius, quam notatum ſit in hoc ſcripto, Cæſari putent tranquillitatis & pacis gratiâ largiendum.

ANNO 1548.

Videbat Melanchthon cæteriq; de Synedrio, rerum agendarum ordinẽ inuerti, dum formam conſtituẽdæ religionis vel articulos concordię ſcriberent homines politici: Cùm illius rei cura prius ad ipſos ceu viros eccleſiaſticos, rerumq; diuinarũ peritos reijci cõſueuerit, vel honoris gratia deferri. Quanquã verò ſubmoleſtum hoc illis accidit, receperunt tamẽ ſcriptum illud politicorum; quod hæc ferè capita cõtinebat: principio de iuſtificatione retinẽdam aiunt docendi formam, de qua Pegauiæ conuẽtum ſit vtriuſq; partis conſenſu. Differunt deinde de poteſtate eccleſiaſtica, de miniſtris Eccleſiæ, de Cõfirmatione, de Pęnitẽtia, de Vnctione, de Ordinatione miniſtrorũ Eccleſiæ, de Miſsâ, de Vigilijs mortuorũ, de feſtis, de proceſsionibus, de carniũ eſu. Quę verò politici de rebus iſtis per modũ conſultationis propoſuerãt, ea per dies aliquot in eccleſiaſtico ſenatu examinata fuerunt, & ad cẽſuram reuocata. Poſt pagellis aliquot per Melanchthonẽ cõ-

Ordo rerũ inuerſus.

Summaria ſcripti politicorum.

Ad incudẽ à Melãchthonicis reuocatur.

ANNO 1548.

Corrigitur.

ſcriptis notatū, quid in ea conſultatione probandum videretur, quid improbādum: Quas cum delecti perlegiſſent, retexuerunt eueſtigio ſcriptum prius, & omnia quæ Theologis intelligebant diſplicere, ex illorum ſchediaſmate correxerunt. Quod alterum ſcriptum cum exhibuiſſent Theologis, rogarunt, an hoc modo correctum placeret? Illi priori ſe reſponſo dicunt inſiſtere: Interim & alia quædam in mentem veniſſe, de quibus autores huius nouæ conſultationis admonendi videantur; Quę tamen delectis Ordinum non communicanda ſcripto, ſed viua voce ſuggerenda cenſuerunt. Eorum hęc ferè ſumma fuit: Ante omnia ceremonias, & ritus, de quibus reſtituendis conſenſum eſſet, quantum eius fieri poſſet, expreſsè deſignandos: Conferendum cum Epiſcopis de ordinatione miniſtrorum eccleſiæ Proteſtātiū: Cantiones Eccleſiaſticas antiquitus vſitatas, hymnos ſcilicet & ſequentias, tum hiſtorias Sanctorum repurgandas & corrigendas: cogitandum de forma pœnitentiæ publicæ: paſtores diligēter admonendos, vt populum ad preces, ad pœnitētiam, ad temperātiam, ad ieiunium, ad delictorum cōfeſsionem, ad letanias cohortentur; vt ipſi quoq; cum miniſtris eccleſiarum à publicis occultiſve criminibus, & à ſcandalis ſibi caueant: Imò ſi ſecus faciant, deferendos eſſe ad Epiſcopos, & pœnis eccleſiaſticis cenſuriſque afficiendos: Expendendum etiam, quibus can-

Capita Theologorum ad Ordines prolata. Summaria eorum.

cantionibus vtendum ſit in Miſſa, cùm ea nemine communicante peragitur. Quoniam verò ad hęc omnia ritè cõſtituenda, quæ nũc viua voce partim, partim iam ante ſcripto propoſita ſint, maturâ ſit opus deliberatione, quæ iuſtum tempus non modo, ſed & plurium concionatorum præſentiam requirat, ſibi quidem, aiunt, videri non feſtinandum in hoc tam arduo negotio, ſed actionem in aliud tempus ſuſpendendam.

ANNO 1548.

Atque ità demũ & hic conuentus re prorſus infecta ſolut⁹ fuit: Id quod accidit Theologorũ culpa, qui per homines politicos aut ſeculares, vt loquimur, vſurpari ius alienum, & Theologis præſcribi, quid de ritibus eccleſiaſticis, deq; controuerſijs fidei ſtatuendum ſit, ægrè tuliſſe videntur; licet hanc ægritudinem ſummo ſtudio diſsimularunt.

Conuẽtus re infecta ſoluitur.

Antequam verò diſcederent actione iam conclusâ, dies nouo Conuentui conſtitutus fuit, quem huius rei gratiâ decimoſexto Nouẽbris in oppido Cellenſi Mauritius habendum indixit. Eo igitur præter ſeptẽ delectos Ordinum, & Georgius Anhaltinus, Melãchthon cæterique, qui Torgæ præſentes erant, conuenire iuſsi ſunt, vt finis huic negotio tãdem imponeretur. Ne verò cauſam haberẽt denuò tergiuerſandi, quod pauciores eſſent, numerus illorum fere duplicatus fuit. Nam è VVittenbergẽſibus Pomeranus & Maior, è Lipſienſibus Ioachimus Camerarius, è ſuperintendẽtibus verò, quos vocant, duo qui-

Alius conuẽtus Cellã indictus.

Act. Synod. Tt: 3.

Numerus Theologorum duplicatur.

ANNO 1548.

dam, Freibergenſis & Pyrnenſis illis adiuncti fuerunt. Hi cum Cellam cõueniſſent, initium faciunt actionis: quam vt à ſcripto politicorum, de quo Torgę fuerat diſputatum, ordinationem eccleſiaſticã in medium proferri poſtulant, quæ per Henricum Mauritij parentem, cùm is ab Eccleſiâ Romanâ diuortium faceret, ante annos aliquot de conſilio Lutheri promulgata fuit: Hanc augendam cenſent, & ſicubi forſan vſus poſtulet, mutandam corrigendamq́ue; ex quâ deinde facilè deprehendi poſsit, quid in Auguſtano libro recipiendum iudicent, quid reijciendum. Et principio quidem ipſi de libro Saxonico ſententiam ſuam ſcripto prolixo ſatis expoſuerunt; quod delectis politicis decimoſexto Nouembris exhibitum fuit. Hi poſtridiè viciſsim breue ſcriptum exhibent, in quo repetunt ea, quæ iam ante de periculo religionis & ditionum iſtarum frequẽter inculcarant. In fine deliberationem hanc omnem ab Ordinatione Saxonicâ rurſus ad Torgenſem actionem reuocant, & ſcriptum illud, quod in priore conuentu examinandum propoſuerant, auctum emendatumq́ue Theologis denuò cenſuerunt offerendum. Illi quanquam ſe non admodum lubentes ad Torgenſe ſcriptum retrahi patiebãtur, quod à politicis confectum erat; reſpondent tamen poſtridiè, nec aliud ferè in medium adferunt, quam quod pridem ad nauſeam vſq; multoties aggeſſerant.

Ordinatio Henrici parentis in medium profertur.

Ad Torgenſem actionem appellant.

Ita

Ita ſcriptiunculis aliquot hinc inde ceu velitatum fuit, eoque res perducta tandem, vt de ijs, quæ concedenda eſſent Cæſari, quæ non eſſent concedenda, Theologi & politici conſentire viderentur; duobus tantum capitibus exceptis, de ſacro Oleo ſcilicet, & canone Miſſæ; In quibus actio ceu vado illiſa hæſit. Igitur delecti nobilium & conſiliarij, quaſi de rebus omnibus in eandem cũ Theologis ſententiam deſcenderint, ex ſuperiore Torgenſi & Cellenſi actione decretũ quoddam faciunt, in quo per omnia libri Auguſtani capita, quid probandum ſit vel improbandum, autoritate cenſoriâ definiunt. Hoc vero decretum in proximo conuentu proponendum, ex eoque deinde, vbi communibus Ordinum ſuffragijs probatum fuerit, reſponſionem ad Cæſarem formandam decernunt. Atque ita Conuentus iſte ſolutus fuit, & Melanchthon, Pomeranus & Maior exeunte Nouembri VVittenbergam reuerſi ſunt; nec deinceps vllis de libro Auguſtano conſultationibus interfuerunt. Melanchthonem quidem alioſque nonnullos Elector ad Conuentus proximos vocauit, Gutterbocẽſem & Lipſiẽſem, de quibus ſtatim dicemus, verum ad actiones adhibiti non fuerunt. Videbãt politici, dum horum arbitrio res gerebatur, nouas perpetuò ſubnaſci difficultates; nec vnquam, ſi ex horum iudicio penderent, futurum diſputandi finem. Igitur quæ poſt Cellenſe decretum in hac cauſa ſuſceptę

ANNO 1548.

Velitationes vtriuſque partis.

Decretum nobilium & conſiliariorum.

Conuent⁹ ſoluitur.

ANNO 1548.

Deliberationes inter politicos impoſterum habitæ.

ſunt deliberationes, eæ Theologis neglectis per politicos tantum habitæ fuerunt: licet impediri non potuit, quin Melanchthon, alijque priuatim à quibuſdam conſulerentur; quod ante publicationem decreti Cellenſis Lipſiæ factum conſtat.

CAPVT XX.

I. *Conuentus Gutterboci Mauritij & Brandeburgici Electorum, item Lipſica conſultatio cum ſumma magni illius* Interim.

II. *Ordinatio ex Lipſico Interim à Flacianis exagitata, cũ cõuent. Merſeburg. & Grimmæ.*

III. *Intentio Cæſaris Lutheran. inquietudine præpedita cum Flacianorum de Melanchthone & libro* Interim *ſententia & calumnijs.*

IV. *Schiſma inter Lutheranos maximum, vbi breuiter Maioris, Flacianæ & Oſiandrinæ hæreſum origo & progreſſus.*

V. *Hiſtoria Franciſci Stancari, eiuſq; errorum & certaminum cum Melanchth. & alijs.*

I. Conuent⁹ Mauritij & Brandeburgici habitus Gutterboci.

MAVRITIVS verò, qui de placãdo Cæſare perquam ſollicitus erat, priuſquã Ordines denuò conuenirent, de rei ſummâ cum Electore Brandeburgico Ioachimo in colloquium venire voluit, quem librũ Auguſtanum probaſſe non ignorabat. Atq; hic Conuentus duorum Electorũ an. 1548. exeunte, 16. Decembr. habitus fuit Gutterboci, quo eodẽ & Iuliũ Naumburgenſem Epiſcopũ Mauritius inuitauit. Et quia de libro Inte-

Interim, deq; religione ad voluntatem Cæſaris conſtituendâ conferre decreuerat, Georgium Anhaltinũ, Melanchthonem, Pfeffingerum, Camerarium, & Greſerum ad dictum diem Gutterboci præſentes eſſe iuſsit. Hi ſuſpicati, quod res erat, colloquendum de libro Auguſtano, cum primis de duobus illis capitibus, in quibus hæſerat poſtrema Celenſis actio, de chriſmate nimirum oleoq́ue ſacro, de Canone Miſſæ, velut ad pugnam inſtructi veniunt. Et de Canone quidem Melanchthon ſcriptum quoddam ſecũ detulit, prolixum ſatis, nec minus contumelioſum in ſacra myſteria, quod è veteribus mendaciorum & calumniarum ſutelis ipſe conſarcinauerat: quanquam fruſtra ſumpſit laborem iſtum. Principes enim, adhibitis quibuſdam conſiliarijs, cum Iulio Naumburgenſi, neglectis Theologis, familiariter & prolixè de vniuersâ causâ collocuti, tandem ex Anhaltino quęſiuerunt, poſsitne Canon Miſſæ ad eum modum interpolari corrigiq́ue, vt & is retineatur: Cumq́ue Anhaltinus, Melanchthon, & cæteri, idipſum fieri poſſe negarẽt, nulla porrò facta eſt ad Theologos de religione mentio: Nec dubium eſt, quin Ioachimus Brandenburgicus autor Mauritio fuerit, vt reciperet librum Auguſtanum, & hoc genus inquietos calcitrones ab hac actione deinceps remoueret. Ita ſolutus fuit & hic Conuentus, nec Melanchthon & ſocij, quid inter duos Electores &

ANNO 1548.

Acta Synod. Zz. 1. 2. & ſeq.

Theologi Lutherani eodẽ properant.

Melanchthonis cõtumelioſũ ſcriptum.

Canõ Miſſę reijcitur.

Soluitur Conuentus.

ANNO 1548.

Naumburgenſem Epiſcopum actum ſit, reſciuerunt.

Cōuentus Ordinum Lipſiæ.

Acta Synod. Aan. 2.

Mauritius Cellenſe decretum proponit.

Continuo poſt Mauritius omnes Ordines, & inter eos more maiorum duos Epiſcopos, Miſenenſem & Naumburgenſem ad vigeſimum ſecundum Decembris Lipſiam conuenire iuſsit, vt quod per delectos Nobiles atq; Theologos in Cellenſi Conuentu decretum erat, communibus omnium ſuffragijs confirmatum publicaretur. Vocati fuerunt ad hunc Conuentum & Melanchthon alijq́; quos Gutterboci præſentes fuiſſe paulò ſupra diximus. Cum Ordines conueniſſent ad diem conſtitutum, Mauritius repetitis breuiter ijs, quæ ſemeſtri toto fere ſuperiori acta fuerant, Cellenſe decretum proponit, cui breue præmiſſum fuit exordium, & concluſio quædam ſubiuncta, nimirum vt iuſtam haberet conſultationis formam. Quanquam verò conſultatio hæc vtrorumque aſſenſu, politicorum, inquam, & Theologorum, Cellæ concluſa fuit; Theologi tamen iniuſſu principis denuò de rei ſummâ breuem ſcripſerunt informationem, quam Ordinibus vnà cum decreto ſimul obtulerunt. Secuta eſt Ordinum conſultatio; qui de miniſtrorū ordinatione, de Epiſcopis, de Miſsâ, de Confirmatione Oleoque ſacro mouerunt aliquid; verum cum his de rebus Theologorum ſententiam intelligerent, eorū ſecuti iudicium acquieuerunt: hac tamen adiectâ conditione, vt Elector

Informatio ei à Theologis exhibetur.

ctor ageret cum Epiſcopis, ne quod ab ijs periculum Lutherano miniſterio crearetur.

ANNO 1548.

Nobilium delecti ad Melanchthonem.

Priuſquam reſponſum eſt, Nobiles & Conſiliarij quatuor è ſuorum numero delectos ad Melanchthonem ablegarunt, quæſitum, an & ipſe Cellenſe decretum & omnia illius capita calculo ſuo probaret? Reſpondet ille, Si nobiles & politici conſiliarij ſententiæ Theologorum in doctrina de adiaphoris acquieuiſſent, minus diſputationum fuiſſe: Et ſe quidem id factum optare. Interim articulos oblatos à plenioribus Theologorum declarationibus non diſcrepare, ſuo quidem iudicio. Si quid vero ſit in ijs impium, quod cum ſcriptis Theologorum non conueniat, id ſibi nullo pacto probandum. Inter cætera politici Lutheri verba quædam inſeruerant de extrema Vnctione, quam ille retineri poſſe iudicat. Ea Melanchthon Theologis repugnantibus inſerta dicit; nec diſsimulat, habere ſe in votis, vt in decreto deleantur. Hæc Melanchthon; cuius iudicium ſecuti politici Lutheri verba induxerunt. Manſit alioqui decretum, vti Cellæ conceptum diximus, & paucis duntaxat vocibus mutatis, nobilium & Ciuitatum aſſenſu promulgatum fuit.

Eius reſponſio.

Lutheri iudicium de extrema Vnctione reprobat.

Cellenſe decretum approbant.

Erant in hoc Conuentu præſentes Epiſcopi duo Miſenenſis & Naumburgicus; qui licet antiquitus inter Ordines Miſniæ cenſeantur, à nobilibus tamen & ciuitatibus ad hanc conſultationẽ non ſunt vocati. Re verò

iam

ANNO 1548.

Epiſcopis Catholicis communicatur.

Ab ijſdem illi contradicitur.

iam tranſacta decretum, quod diximus, communicatum illis fuit: Quo perlecto reſpondent Epiſcopi paulo liberius oblato ſcripto, ſeque demonſtrant illi decreto non aſſentiri, niſi qua cum Auguſtano libro conueniat.

Cæterū quia decretum illud de religione, quod Cellæ conceptum fuit, & Lipſiæ promulgatum, multis poſtea ſannis atque ludibrijs exceptum eſt, & vehementer exagitatum à Flacianis, qui Lipſicum Interim magnum illud appellabant, & omnem illius editi culpam deriuabant in Melanchthonem; vt quem conſultationibus iſtis, ex quibus tandem natus eſt hic fœtus, velut moderatorem interfuiſſe conſtet, breuiter & punctim ſummam illius hoc loco duximus inſerendam:

Summa magni illius Interim.

De Iuſtificatione.

De Eccleſia.

De ritibus.

Quæ de ſtatu hominis ante lapſum, & poſt in Auguſtano libro diſſeruntur, ea decreti autores velut extra controuerſiam poſita ne tangunt quidem. De iuſtificatione hominis, deq́ue bonis operibus retinendam dicunt eam loquendi formam, de qua ſit cum duobus Epiſcopis in Conuentu Pegauienſi conuentum. Quod vera Chriſti Eccleſia in Spiritu ſancto congregata de rebus ad fidē pertinentibus decernit, ordinat, docetq́ue, hoc ipſum amplectendum aſſerunt docendumque: Similiter & in adiaphoris vel ritibus externis ſeruandum, quod ſeruarint Doctores Eccleſiæ veteris, & hactenus apud Catholi-

tholicos in vſu praxique remanſerit: Ad beneficia in Collegijs præſentandos ordinandosque viros doctos, rerumque diuinarum peritos, vt idonei ſint, qui functionem Epiſcopalem, officiumq; atque iuriſdictionem Eccleſiaſticam, quam habent Archidiaconi, debitè exequantur. Similiter doctos paſtores atque Eccleſiarum miniſtros ordinandos, ad docendum regendumque populum idoneos. Summo præſuli (Pontifici Romano) cæteriſque Epiſcopis, functionem ſuam iuxta Dei mandatum ad ædificationem Eccleſiæ non ad deſtructionem exequentibus, ab omnibus Eccleſiarum miniſtris ſubiectionem obedientiamq; præſtandam. Hos à patronis præſentatos, ab ijſdem Epiſcopis ordinandos eſſe; Et ſiquidem in doctrinâ vel in moribus exorbitent, puniendos atque excommunicandos. Baptiſmum cum Exorciſmo, fidei profeſſione, cæteriſque Eccleſiæ ceremonijs docendum atque ſeruandum: Confirmationem quoque docendam obſeruandamq;; cumprimis in ijs, qui venerunt ad annos diſcretionis: Docendam item vrgendāq; diligenter pœnitentiam, confeſſionem peccatorum, abſolutionem, & quicquid iſtuc pertinet; monendumque populum, vt confiteantur ſacerdoti, ab eoque ſuſcipiant abſolutionem; orationibus etiam diligenter incumbant & ieiunijs, & eleemoſynas largiantur. Ad communionem admittendum neminem, niſi prius ſacerdoti confeſſus

ANNO 1548.

De beneficijs Eccleſiaſticis.

De Romano Pontifice.

De Pædobaptiſmo.

De Confirmatione.

De Pœnitentia.

De Communione.

ANNO 1548.

De Vnctione.

De Ordinatione miniſtrorum.

De matrimonio.

De Miſſa.

De Imaginibus SS.

De Horis Canonicis.

feſſus ſit, ab eoq; de peccatis abſolutus. Vnctionem infirmorum iuxta D Iacobi doctrinam Apoſtolico ritu ſeruandam, docendumque populum vt verum eius vſum intelligat. Miniſtros Eccleſiæ præſentatos à patronis, deinceps ab Epiſcopis legitime functionem ſuam exequentibus ordinandos, adhibitis pijs ceremonijs, nec vllos admittendos ad obeundas functiones eccleſiaſticas, niſi præſentatos à patronis, & ab epiſcopis ordinatos: examinandos etiam diligenter explorandosque, ne rudes & inidonei ad curam animarum admittantur. Matrimonium in his regionibus iuxta Dei ordinationem omnibus Ordinibus permittendum. Miſſam deinceps ſeruandam adhibitis nolis, cereis, vaſis ſacris, cantionibus, veſtitu ſacerdotali & ceremonijs: miniſtrandum etiam ſacerdoti, vbi copia perſonarum eſt, & præmittendam ſacro Confeſſionem. Omnes deinde Miſſę partes recenſentur ab Introitu vſque ad Collectam vltimam: nec quicquam differt hoc Sacrum Saxonicum à Catholico Romano, niſi quod Epiſtolæ atque Euangelij contextum, poſtquam is Latine cantatus eſt, germanice legendum ordinatur, & loco Canonis ponitur conſecratio. Imagines Sanctorum retinendas decernunt, & populum de earum vſu informandum: Horas Canonicas de tempore, deque Dominicis, & feſtis celebrioribus in Collegijs & Eccleſijs ciuitatum, in quibus anteà can-

Digitized by Google

cantari conſueuerint, ſeruandas, aliasq; cantiones veteres retinẽdas. Cantiones funerales in memoriam defunctorum, & noſtræ reſurrectionis in ſepulturis & poſt ſeruandas. Seruanda per annum feſta, Diem Dominicum: Feſtum Natiuitatis Chriſti, S. Stephani, S. Ioannis Euangeliſtę, Circumciſionis, Epiphaniæ, Paſcatis cum duobus diebus ſequentibus, Aſcenſionis, Pentecoſtes, cum duobus diebus ſequentibus, Corporis Chriſti: Feſta B. Mariæ Virginis, Ioannis Baptiſtæ, Mariæ Magdalenæ, S. Michaelis, Conuerſionis S. Pauli, Decollationis S. Ioannis Baptiſtæ, feria quinta, ſexta & ſabbatum in hebdomadá ſanctâ: Feria ſexta & Sabbato per annũ, item per Quadrageſimam abſtinendũ à carnibus, idq; ad mandatũ Cæſaris; Paſtorib. & Eccleſiaſticis ita viuendum ex epiſcoporũ & conſiſtoriorũ ordinatione, vt & habitu ſacerdotali, & morũ honeſtate diſcernantur à laicis, & ordini ſuo populi reuerentiam concilient.

ANNO 1548.

De feſtis totius anni.

De Ieiunio Quadrageſimæ.

Hæc ferè ſumma eſt eorum, quæ Lipſicum illud Interim, Magnum à Flacianis dictum, complectitur: Ex quo ſtatim Elector quædam generalia de ritibus externis breuiter excerpta in folio iuſsit excudi publicarique; quam ſchedam Flaciani paruum Interim Lipſienſe indigetant. Atque hic exitus fuit illius tam operoſæ & diuturnæ conſulationis, quæ nobilium ac Iureconſultorum opera nouum hunc fœtum peperit, Auguſtano libro non quidem abſimilem,

Generalia Interim Lipſici publicantur.

cuius

ANNO 1549. cuius ordinem Capitum, & verba quoque frequenter retinet; at lubrico quodam verborum apparatu contextum, vt inſtar cothurni vtrique pedi conueniret, ijſdemque verbis Catholici & Lutherani ſuam quique ſententiam eloquerentur: Quæ cauſa fuit, vt Flaciani Lipſicum hoc Interim, autores illius fautoresque tam duriter & acerbè flagellarent.

II. An. 1549. *Act. Syn. p. 277. b.* Poſt Conuentum hunc anno 1549. ineunte ſtatim de Ordinatione quâdam eccleſiaſticâ ex Lipſienſi decreto formandâ cœptū eſt cogitari. Huius vero rei exequendæ curam Mauritius in Georgium Anhaltinum, Melanchthonem, aliosque nonnullos reiecit; quibus mandatum fuit, vt Merſeburgi inſtituto Conuentu recenſerent Ordinationem ab Henrico Mauritij patre editam, & ex eâ cum Lipſienſi decreto diligenter collatâ nouum quoddam opus conficerent accommodatum tempori, quod deinde principis autoritate per omnes illius ditiones promulgaretur. Paruerunt iſti, magnoque ſtudio volumen quoddā prolixum ex vtroque ſcripto illo conſarcinarunt, quod tandem Martio menſe fuit abſolutum. Voluit autem Mauritius Elector, vt librum hunc, priuſquam is paſtoribus proponeretur, autores ipſi delectis Ordinum in Conuentu quodam prælegerent, examinandum publicandumque, ſiquidem ipſorum iudicio probaretur. Locum huic Conuentui deſignauit Tor-

Ordinatio ex Lipſico Interim conficitur.

Act. Syn. Ddd. 1.

Prælegitur atque examinatur.

Torgam, quo Georgium Anhaltinum, Melanchthonem, Camerarium, Pfeffingerum, alioſque nonnullos per litteras Mauritius euocauit. Venerunt eodem mandatu principis & Ordinum delecti, vt volumen, quod diximus, audirent prælegi, & ſuum illi quoque calculum adiungerent.

ANNO 1549. Cenſores libri. *Act. Syn. Ddd. 3.*

Accidit vero præter omnem Theologorum expectationem, vt Zelota quidam Flacianus Theologiæ Lutheranæ Doctor, effrenatæ mentis homo, proiectæque audaciæ Melanchthonem, Anhaltinum, cæteroſque Theologos non modo, ſed & nobilium delectos importunè aggreſſus, dictis vehementioribus ab hoc inſtituto deterreret: Quæ res Melanchthonem cæteroſque eum in modum perculit, vt quod mandatum erat à principe negotium exequi non auderent.

Zelotę Flaciani audax rebellio.

Et quia Flacianus ille, quem diximus, vniuerſam hanc actionem ſcripto quodam ſugillarat, in quo VVittenbergenſes & reliquos Adiaphoriſtas, velut idololatras, deſertores veritatis, apoſtatas & infideles liberè criminatus fuerat, honoris tuendi gratia, ſcriptum apologeticum oppoſuerunt à Melanchthone conſarcinatum, in quo frigidè ſatis & trepidanter diſſerunt de hoc ceſsionis inſtituto; obiecta vero crimina diſsimulant, atque ita negotio infecto diſcedunt.

Ordinatio ab eodem ſugillatur.

Apologia Melanchthonis.

Princeps Elector vbi rem intellexit, indignè tulit factum, & eoſdem qui Torgæ præſentes fuerant, tum alios præterea Superin-

Mauritius ſuos Theolog. Grimmā euocat.

Digitized by Google

ANNO 1549. *Act. Syn. Eee. 2.* Cauſæ cõuentus.

perintendentes atq; paſtores ditionum ſuarum ad Calendas Maij Grimmam per litteras euocauit. Venit iſtuc & Elector Mauritius, & ipſe verba faciens poſuit cauſam, cur hunc conuentum indixerit: nimirum vt Ordinationem quam conſcribi iuſſerit, examinandam illis proponeret; quæ deinde ſi probaretur ipſorum calculo, per ditiones ſibi ſubditas eſſet promulganda. Lectum deinde fuit volumen, & omnium ſuffragijs probatum, additâ conditione, vt Satrapis & ciuitatum magiſtratibus executio demandetur, ſi qui ſe huic ordinationi forſan obijcerent: Quod vt alicubi fieret, propter effrenatam Flacianorum inſolentiam expectandum videbatur. Quia verò non omnes ſuperintendentes paſtoresq; præſentes erãt, reliqui Lipſiam paulo poſt vocati ſunt; vbi ſcriptum hoc illis prælectum fuit, & omnium iudicio probatum.

Ordinatio prælegitur.

Edictum Principis.

His peractis Edictum quoddam in Iulio ſcriptum fuit, ac deinde ſecundo die Auguſti ad omnes magiſtratus miſſum, in quo princeps imprimis ſuſpicionem animis ſubditorum eximere conatur, è ſiniſtris Flacianorum perſuaſionibus conceptam, qui religionem ſub Mauritio paulatim mutandã ſparſerant: mandat deinde magiſtratib. vt hanc Ordinationem curent à paſtoribus obſeruari. Si qui verò recuſent aut tergiuerſentur, vt eorum nomina vel ad ſe Conſiliario ſue, vel ad conſiſtoria deferantur.

Gæte-

Cæterum liber iſte Flacianis non minus diſplicuit, quam magnum illud paruumque, quod vocant, Interim Lipſicum: Ideoque mordaciter eundem inſectati ſunt, & Alcoranum per contumeliam, vel per ludibrium Pontificale Romanum appellabant. Hæc prolixius commemorare placuit de conſultationibus in cauſa decreti, vel Interim Auguſtani ſuſceptis, quas Melanchthon omnes autoritate ſuâ moderabatur, eaque re tantum in ſe Flacianæ gentis odium concitauit vt illius factionis homines nullis deinceps excuſationibus placare poſſet. Conatus quidem eſt delinire quorundam animos; idque per litteras humiliter & perbenignè ſcriptas: ſed odium altius radices egerat, quam vt conceptam de Melanchthone ſuſpicionem vllis rationibus eximi ſibi paterentur. Extant quas de hoc argumento ſcripſit, epiſtolæ ad Franciſcum Burcardum Vinarienſem, ad Hamburgenſes concionatores, ad Francofurtenſes, ad Mansfeldicos; tum ad lectorem apologetica quędam contra Flacium Illyricum; ad alios etiam: In quibus conſilij ſui rationes explicat, cur nimirum in rebus externis quædam ſuaſerit concedenda potius, quam vt princeps Elector, eiuſque ditiones omnes in manifeſtum religionis amittendæ periculum deuenirent: Quin & eorũ argumenta diluit, à quibus eam ob cauſam proditæ veritatis & defectionis à fide tam atrociter accuſabatur.

ANNO 1549.

Ordinatio comparatur Alcorano.

Melanchthon conatur à ſe remouere ſuſpicionem.

In ep. Sel.

Eius de hoc argumento variæ litteræ.

Act. Syn. vbi ſupr. & ſeq.

Flacianorum obiectiones diluit.

ANNO 1549. *Act. Syn. Kkk. 1.* Ab ijs omnibus exponitur periculis. *Ibid. pag. 454. & 457*

Verum fruſtrà laborauit, vti diximus: nullus erat excuſationi locus; imprimis apud Flacium, qui pręter cæteros acerbè Melanchthonem exagitabat. Per hunc vociferabatur, non modo ritus abuſusq́; veteres reſtitui, ſed & mutari doctrinam ipſam, & papatum, vt iſti loquuntur, rurſus induci. Itaque non ſtilum modo Flacius, ſed & alia quoque atrociora, imo & gladios atque mortem illi minabatur; vaſtitatem aſſerens in templis faciendam fuiſſe potius, & metu ſeditionis terrendos principes, quam vt quicquam in rebus etiam licitis publicæ tranquillitatis gratiâ concederetur. Ita tumultuabatur iſte velut æſtro Lutherano percitus, & Melanchthonem, quem gladio non poterat, calamo configebat.

Liber Auguſtanus ab omnibus legitur.

Iam vero per idem tempus & liber Auguſtanus in manibus hominum verſabatur, autoritate Cæſaris publicatus in eum finem, vt Lutherani ad normam huius ordinationis eccleſias ſuas conſtituerent, donec Concilium fineretur: nimirum vt vno gradu facti propinquiores, deinde facilius ad Communionem orbis Chriſtiani per Concilium rurſus adiungerentur.

III. Cæſaris intentio.

Interea Cæſar eos hac ordinatione ceu nexu quodam aſtringere voluit, vt conſiſterent tandem in hac fœdâ religionum perturbatione, nec quibuſuis errorum flatibus ab Eccleſiæ portu longius in procelloſum hæreſeon mare proueherentur. Atque hoc

Cæſa-

Cęſaris ſuiſſe conſilium minimè latuit Concionatores Lutheranos: Itaque cum liber in publicum prodijſſet, vrgeretque Cæſar, vt omnes illum, velut probatum communibus Ordinum ſuffragijs, & Imperij decreto publicatum reciperent, totis caſtris cœptum eſt inter Lutheranos tumultuari. Quidam non cedendum Cæſari clamabant vel latum vnguem, nec reſtituendum quicquam, quod eſſet ſemel abolitum; ne eas quidem ceremonias, quas diffiteri non poterant vtiles eſſe, & ad promouendam in hominibus pietatem oportunas. Horum verò tanta erat inſania, vt ſi cathedram aſcenſuri ſtolam lineam induerent Catholico ritu, Chriſtum amitti cenſerent, & verbi puritatem horrendum in modum contaminari. Aiunt dixiſſe quendam ex iſtis palam, minus piaculum fore, ſi committeret homicidium, quam ſi concionem habiturus togæ veſtem lineam ſuperindueret. Alius quidam huius gregis Lutheranæ Theologiæ Doctor in litteris ad amicum hæc verba eblaterat: Liberè dico, inquit, omnes eos, qui in minimâ ,, ceremoniolâ obſequuntur Cæſari vulpi, ,, imo lupo, eos ipſos quouis ſceleſto, ſacri- ,, lego, & latrone conſcientiarum atrociores. ,, Atque hoc genus zelotæ Flaciani diceban- ,, tur à Matthiâ Flacio quodam homine Illyrico, quem primum factioni s iſtius autorē fuiſſe conſtat. Hunc veluti ducem ſequebantur Ambsdorffius, Gallus, Iudex, VVigan-

ANNO 1549.

Lutheranorum inquietudo.

Eorundem inſania.

In lib. VVit. Grundtlicher Bericht p. 64.

In ep. de Adiap. per Illyricum editis. E. b. a.

Flacius dux rigidorum Lutheranorum.

Digitized by Google

ANNO 1549.

gandus, Mörlinus, alijq́ue per Germaniam, qui ſe genuinos eſſe Lutheri diſcipulos, eiuſq́ue doctrinam ſequi gloriabantur à corruptelis pontificijs fermentoq́; veteri penitus expurgatum: Quorum nonnulli cum hanc Cæſaris ordinationem linguâ calamoq́; petulanter exſibilarent & contumelioſis verbis exploderent, velut turbatores publicæ tranquillitatis ſedibus ſuis expulſi fuerunt.

Melanchthon ab omnibus infeſtatur.

In horũ verò numero Cæſar & Melanchthonem cenſuit, qui licet à turbulentis Flacianorum machinationibus abhorreret; impediuit tamen, quanto ſtudio potuit, ne liber Auguſtanus à Mauritio ſimpliciter reciperetur. Ita factum eſt, vt & domeſticorum virulentos ſentiret morſus, quod ritus quoſdam Catholicos pacis causâ reſtitui pateretur;& grauiſsimam Cæſaris indignationem ſuſtineret, qui Mauritium Electorem quo minus Auguſtano decreto ſubſcriberet, perſuaſum habebat à ſolo Melanchthone diſtineri. Huic igitur quemadmodum & conſiliarijs grauiter hanc ob cauſam ſuccenſebat: imprimis cum Mauritium cum ſubditis intelligeret nouam eccleſiæ conſtituendæ formam procudiſſe, repudiatâ ordinatione, quam ipſe decreto Comitiorum publico firmatam in lucem emiſerat. Omnem verò culpam huius rei conferebat in Melanchthonem, qui hanc ob cauſam in in periculo verſabatur.

Cæſari quare inuiſus.

In reſp. ad calum. Fla. B. 2. a.

Hunc

Hunc enim (vtar verbis VVittenber- ANNO 1549.
genſium) tanquam hoſtem publicæ pacis ac
tranquillitatis Germaniæ, & omnium illo- »
rum Conſiliorum, quæ ad pacem ſpecta- »
rent, turbatorem atque eliſorem, edictis »
conſcriptis, & ſatellitibus huc illuc miſsis »
cum mandatis Imperator quæri & ſiſti ad »
dicendam cauſam, & ad ſupplicium; ſi oc- »
cultaretur, explorari; ſi repugnaret in- »
uitum vi abripi; ſi defenderetur, cum com- »
minatione atrociſsimarũ pœnarum flagitari »
ac depoſci iuſsit. »

Hæc illi de Melanchthone: Quanquam is longe moderatius in hoc negotio cenſuit agendum, quam qui Flacium ductorem ſequebantur. Licet enim dogmata libri pleraq́ue velut papiſtica repudiabat, à ritibus tamen quibuſdam & ceremonijs pacis causá reſtituendis ſeſe profeſſus eſt non alienum: nec autor eſſe cuiquam voluit, vt propter ritus externos, qui non officerent pietati, vel moueret turbas, vel à ſtatione ſua diſcederet.

Iudicium eius de ritibus.

Hoc ipſius iudicium probarunt Lutherani moderatiores, Pomeranus, Maior, Pfeffingerus, Menius, Greſerus, Camerarius, Zieglerus, alijq́; qui per ditiones Mauritij Saxonis & Ioachimi Brandenburgici ſcholas eccleſiaſq́; moderabantur: quos eam ob cauſam Flaciani velut Papiſtas ac deſertores euangelij criminationibus, mendacijs, & calumnijs propemodũ obrutos, in ſcriptis, in concioni-

Eius aſſeclæ.

Digitized by Google

ANNO 1549.

Eorum mixtum religionis genus.

bus vehementer ſunt inſectati. Hi præcipuis Auguſtanæ Confeſsionis dogmatibus ſeſe profitebantur in ſolidum adhærere. Interim ceremonias quaſdam reſtituebant pridem abrogatas, atque ita peragebant diuinum cultum, vt ſi ſpectes ea tantum, quæ in oculos incurrunt, Catholicos eſſe nihil dubites. At reuerà externis Catholicorum ritibus ceu laruâ quadam aut velamine Lutheraniſmum operiebant: vt mixtum quoddam religionis genus exercere viderentur, è Catholicis ceremonijs, dogmatibus Lutheranis conflatum: Vnde Flaciani Melanchthonis ſectatores Adiaphoriſtas, vel Interimiſtas cum Samaritanis comparabant. Interim ſatis miſera erat Melanchthonis conditio, cum non minus ſocios in hac causâ, quam aduerſarios offenderet; hos duritie quadam in repudiandis Auguſtani libri dogmatibus; illos vero leuitate atque mollitie in ceremonijs recipiendis; quarum vehiculo papatum, vt loquuntur iſti, reducendum ſucceſſu temporis clamitabant.

Melanchthonis ſtatus miſerabilis.

Flacianorū petulantia.

Quâ in re Flacij cæterorumque factionis iſtius inſignem petulantiam & tumultuandi libidinem deteſtabantur ij, qui Melanchthoni adhærebant. Nam quod per cum dogmata reſtitui clamitabant Eccleſiæ Romanæ, id mendacium erat malitiâ fultum & virulentis calumnijs; quemadmodum Cæſaris indignatio teſtatur; de quâ iam ante diximus: Ad Ceremonias vero quod atti-

Cam. in vit. Mel. pag. 294.

attinet, eaſdem ferè continebat liber à Cæſare promulgatus, quas pridem Ioachimus Elector Brandeburgicus, Henricus Saxoniæ Dux, eiuſque filius Mauritius, tum Georgius Anhaltinus in diuino cultu retinendas decreuerant; idque ordinatione publica, libris etiam eâ de re diuulgatis. Neque tum reclamauit quiſquam; ne Lutherus ipſe quidem, quo viuente principes iſti, quos diximus, desertâ maiorum fide ab Eccleſiâ deſciuerunt. Imò cum omnium applauſu recepta fuit illa diuini cultus & rituum cõformatio, quam nunc, cùm Cæſar ex Imperij decreto reſtitui vellet, tanta per Illyricum eiuſque gregales in Germaniâ tempeſtas fuit excitata, quæ cumprimis in Melanchthonem velut autoré adiophoriſticæ factionis horrendum in modum deſæuijt. Quoque magis mireris inſolentiam iſtorum, & peruerſum contrà nitendi ſtudium; erant adhuc in vſu Catholicæ ceremoniæ quædam ad illud vſque tempus, quæ tum primum abolitæ de induſtria fuerunt. Salis vſus in adminiſtrando baptiſmate manſerat inter Lutheranos quoſdam hucuſque, etiam in eccleſia VVittenbergenſi, quem ann. 1548. primum ſuſtulerunt poſt Auguſtana Comitia, in quibus liber Interim Ordinum conſenſu decretoque publico promulgatus fuit. Placuit ritus iſte Lutheranis ab exortu Lutheraniſmi annis penè triginta: Verum cùm Cæſar eum retineri cuperet, vel hanc ob cauſam omiſſus primum fuit & reiectus;

ANNO 1549.

Ceremoniæ apud Lutheranos tẽpore Lutheri.

Poſtmodũ abrogati.

Digitized by Google

ANNO 1549.

ctus; vt homines iſtos in hoc negotio non affectu duci religionis, ſed odio in Cęſarem, & contrà nitendi ſtudio præcipites ferri nihil dubites.

IV. Lutheraniſmus in duas factiones abit.

Dum Flaciani cũ Melanchthonicis Adiaphoriſtis hunc in modum de ritibus & ceremonijs altercantur, præter fœdam, quæ ex illo certamine nata eſt, diſtractionem, & alias duas factiones aut ſectas Lutheraniſmus peperit, quæ Melanchthonem nouis exagitationibus exercuerunt. Harum altera, quam Maioriſtarum vocant, VVittenbergæ per Georgium Maiorem ſuſcitata fuit: Altera vero, quæ anno 1549. Regiomonte in Boruſsiâ nata eſt, Andream Oſiandrum parentem agnoſcit; à quo & Oſiandrinorum ſecta nominatur.

Maioriſtarum & Oſiandrinorum. Vtriuſque dogmata.

Cæterùm vterque, Maior, inquam, & Oſiander, doctrinam ſuam de Iuſtificatione, quam non minus à ſe mutuo, quam à cæteris Lutheranis diuerſam profitebantur, è Lutheri ſcriptis hauſtam aſſerebant. Maior obedientiam & mandatorum obſeruationem docebat ad ſalutem eſſe neceſſariam, nec poſſe ſaluari quenquam, niſi charitatis igne ſuccenſus, per Dei gratiam bonum operetur: Quod dogma velut papiſticum Flaciani magnis clamoribus exſibilarunt. Sententiam Maioris VVittenbergenſes & Lipſienſes tuebantur, alijque per Germaniam Lutherani moderatiores: Quos mordaciter inſectabatur Flacius Illyricus,

Wittẽbergẽſes Maioriſtæ.

ricus, & qui ſe Flácio contra Melanchthonem eiuſque diſcipulos adiungebant, Ienenſes ſcilicet, tum Nicolaus Gallus, Nicolaus Ambſdorffius, qui Epiſcopatu Naumburgenſi, quem Saxonis Electoris auxilio per vim inuaſerat, à Cæſare deturbatus Magdeburgum profugerat ad nidum veterem; alijque factionis iſtius homines turbulenti; quos Melanchthon, quoad vixit, velut hoſtes pacis publicæ & Eccleſiæ Lutheranæ perduelles vehementer deteſtatus eſt.

ANNO 1549. à Flacio & aſſeclis cõuitijs expoſiti.

Diſputabatur verò non modo de bonis operibus, eorumq; valore, ſed & de euangelij proprietate atq; naturâ, de libero arbitrio, eiuſque viribus & facultate in rebus ad ſalutem pertinẽtibus, de conuerſione mentis ad Deum. Et quia VVittenbergenſes ex diſciplinâ Melanchthonis humano arbitrio plus tribuebant, quam vellent Flaciani; virtutem quandam cooperandi ſcilicet in conuerſione, propterea Synergiſtæ per contumeliam ab aduerſarijs ſunt appellati. Hos verò Maioriſtas & Synergiſtas bonorum operum defenſores, iſti velut degeneres ingratoſque Lutheri diſcipulos, vt Iudæi Samaritanos quondam, abominabantur; eoſque hæreticos, hoſtes euangelij, & corruptores doctrinæ purioris appellabant; quos abiectâ veritatis profeſsione è Lutheranorum caſtris ad papiſtas transfugiſſe vociferabantur. Cæterùm eouſque virulentia Flacianorum incruduit, vt in conuẽtibus ſuis de pro-

Cam. in vi. Mel. p. 266. Capita cõtrouerſa.

Defectionis, tranſfugij à Lutheraniſmo accuſantur.

Flacianorũ impetus.

Digitized by Google

ANNO 1549.
Cam.ibid.

prohibendis quibuſdam libris Melanchthonis deliberarint; ijs ſcilicet, ex quibus Maior & Synergiſtæ ſententiæ ſuæ fundamenta hauſiſſe videbantur: Quanquam, ne quid huiuſmodi in contumeliam Melanchthonis ſtatueretur, per quoſdam moderatiores fuit impeditum. Hæc & id genus alia Flaciani; quibus Maioriſtæ, vt obiectum hęreſeos crimen & defectionis infamiam diluerent, non ſegniter occurrebant: Vnde atrox & diuturnum certamen inter Lutheranos exarſit, quod nec Melanchthonis, Maioris, Flacijq́; morte, nec vllis conciliationibus in hunc vſque diem extingui potuit: Quæ res Meláchthonem, dum in humanis eſſet, grauiter afflixit; quod variæ ipſius querelæ de Flacianorum improbitate atque malitiâ teſtantur. Flacium certè odit infeſtiſsimè, quem Cyclopis filium appellat, & γαλάτην quendam, imò δραπέτην σλαβόν. Flacianos verò Sycophantas vocat, à quibus cum propter moderata conſilia petulanter exagitaretur, ceu vitæ pertæſus, Si fatalis mihi hæc calamitas eſt, inquit, vt talibus calumnijs opprimar, libenter profectò non modo ex Germaniâ, „ ſed etiam ex hac vita diſcedam.

Meláchth. perpetuò à Flacianis affligitur.

Flacij Cicoplis fili' Melancht. vitæ pertæſus.
In epiſt. ad Cam. p. 625

Hæreſis Oſiandri.
Schluſſ. in catalog. hæret. de Oſiand.

Ad Oſiandrum verò quod attinet, is nouum commentus eſt & prius inauditum dogma de Iuſtificatione, quod velut purum putum euangelij nucleum orbi vẽditauit, hauſtum, vt ipſe dicebat, è Lutheri ſcriptis: Ne qua ſcilicet eſſet hæreſis extremis tempori-

bus,

bus, quæ aliunde, quam ex Lutheri pectore dimanarit. Summa dogmatis eſt, Hominem iuſtificari per eſſentialem Dei iuſtitiam habitantis in nobis, & ad bene operandum nos impellentis: Eam verò iuſtitiam, tametſi nihil ſit aliud, quam vnus Dei Patris, Filij & ſancti Spiritus in nobis habitantis eſſentialis iuſtitia, non alibi tamen quærendam aſſerit, quam in Chriſto incarnato; cuius non mortem & ſanguinem, vt hominis, ſed eſſentialem iuſtitiam, vt Dei, noſtram iuſtitiam eſſe ſtatuit: Quæ tametſi non verè in nos tranſfundatur, ſed per quendam imputandi modum noſtra fiat, tamen reuera noſtram eſſe contendit non ſecus, ac ſi ex nobis haberet originem. Hoc commentum quemadmodum hæreticis in more poſitum eſt, plurimis S. Scripturæ cumulatis teſtimonijs ſtabilire nititur: Nec aliud ſenſiſſe Lutherum aſſerit, quamuis ſententiam ſuam non apertè ſatis & luculenter explicarit: quod è ſcriptis ipſius, productis itidem non paucis teſtimonijs, perſuadere conatur. Itaque Melanchthonem, ait, à Lutheri ſententia diſceſſiſſe, & imputationem mortis Chriſti quandam cômentum, quam verbis nonnihil obſcuris in Auguſtanam quoque Confeſſionem intulerit. Atque hæc cauſa fuit, quod Oſiander, poſtquam hæreſin ſuam libris editis in publicum referre cœpit, vix quenquam exagitauit durius, atque inclementius tractauit, quam Melanchthonem, quem noui dogmatis

ANNO 1549.

Dogmata Oſiandri de Iuſtificatione.

E Lutheri ſcriptis hauſta.

Melancht. ab Oſiandro inſectatur.

Dogma Melãchth. de imputatiua iuſtitia.

ANNO 1549.

tis de imputatiuâ iuſtitia primum autorem arbitrabatur. Interim viuente Luthero publicè nihil machinatus eſt; tametſi per occaſionem ſubinde proderet conceptum animo virus. At poſtquam ille ſublatus fuit, dixiſſe ferunt Oſiandrum, Leone mortuo ſe reliquas feras (Melanchthonem cæteroſque Lutheranos) facilè ſuperaturum.

Oſiandri arrogantia in Lutheranos.

Eius habitus & diſpoſitio. *In ep. & reſp. pag.*

Erat Oſiander homo ruſticus, ferox, eruditionis fiduciâ tumidus, & prorſus ex eo genere ferarum, inquit Caluinus, quæ non cicurantur. Quanquam igitur laboratum fuit à concionatoribus cæteris, vt intra cancellos conſiſteret à præceptoribus conſtitutos, nec Eccleſiam Lutherânam inteſtinis diſsidijs alioqui ſatis laborantem, excitato nouo certamine grauius affligeret: fruſtrà tamen admonitiones iſtæ fuerunt.

In eo compeſcendo Lutheranorum labores.

Melanchthon certè, cùm adhuc in fomite gliſceret aut ſcintillaret diſsidium, inprimis hoc egit, vt ſopiret malum, ne ſcilicet in publicum incendium erumperet. Itaque cum anno 1548. theſes quaſdam Oſiandri vidiſſet, eas non improbauit; futurum ſperans, vt ille viciſsim tractabilem ſeſe atque manſuetum præberet. Ea de re cum ſcribit ad amicum quendam ex intimis, Mitto, inquit, Oſiandri propoſitiones, quas probo. Sed certamen in παρέργοις exortum eſt, quod ſedabimus. Sed hanc arbitror velitationem eſſe, ſequentur maiora

Melancht. diſſimulatio.

In epiſt. ad Cam. p. 596

ANNO 1549.

iora prœlia. Hæc Melanchthon ad Camerarium, quaſi tempeſtatem præſagiens, quæ anno ſequente proximo è Boruſsiâ in caput ipſius horrendum in modum ſæuire cœpit. Oſiander enim, cùm propter Auguſtani decreti contemptum Cæſaris iram metuens in Boruſsiam è Germaniâ profugiſſet, eiuſque prouinciæ principem Albertum Brandeburgicum adiunxiſſet partibus ſuis, tandem anno 1549. prodijt in publicum, ac deinceps libris editis hoſtem ſe Melanchthonis & VVittenbergenſium eſt profeſſus: Quos in confeſsione ſua petulanter & acerbè verbis ad contumeliam compoſitis exagitauit.

Oſiander exul Albertum Pruſſiæ Ducem inficit.

Ann. 1549. Melancht. & VVittenb. publicè exagitat.

Ea res Melanchthonem reddidit perplexum, & terruit nonnihil, præſertim cum Oſiandrum intelligeret ſibi cumprimis infenſum eſſe, ac dira minitari. Qua de re ſcribens ad Camerarium, A Baltico littore, inquit, „flatus horridi nos feriunt. Audio minas, „ὅτι ὁ δημήγορος ταμεῖ φλέβα μοι, ὅθεν τὸ „αἷμα ἐς ὅλην γερμανίαν ἀναβράξει: Quod „concionator populi illius (Oſiander) inci„ſurus ſit mihi venam, vnde ſanguis e„bulliat in totam Germaniam. Igitur cum honoris cauſa prodeundum eſſet in pugnam pauentis inſtar & reſtitantis in arenam deſcendit; & tardius quidem, quàm plerique cæteri. Scripſit ſanè libellum germanicum valdè tenuem, quem Ioannes Pomeranus Paſtor, & Ioannes

Melãchth. perplexitas.

*In epiſt. ad Cam:p.*631.

Eius trepidatio in refellendo Oſiandro,

Forſterus

ANNO 1549.

Forſterus Hebraicæ linguæ profeſſor ſubſcriptis nominibus approbarunt: Sed nec animum ſatis præſentem, nec vigorem illum attulit ad cauſam hanc, quem ipſa negotij magnitudo, & aduerſarij conditio poſtulabat. Interim quibus poteſt præſidijs tuetur opinionem ſuam de imputatiua iuſtitia contra Oſiandrum, cuius rationes ita diluit, vt vitabundo ſimilis multa diſsimulet; quod ſe pacis ſtudio facere dicit, ne certamen grauius incrudeſcat.

Oſiandri ſcriptum atrox in Melanchthonem.

Oſiander vbi vidit libellum hunc, ex Melãchthonis puſillanimitate maiores ipſe ſumpſit ſpiritus, correptoq́; calamo eum in modum reſpondit, vt nec vllum daret reſipiſcentiæ ſignum, & priores contumelias additamento quodam cumularet. Inter cætera Melanchthonis diſcipulos, ait, diſsidere ſententijs inter ſe de iuſtificatione, deq́ue hoc vno dogmate è libris ipſius opiniones diuerſas ferè quatuordecim hauſiſſe: Quod obiectum probrum, vt & alia quędam Melanchthon diſsimulauit. Quanquam verò nõ Melãchthonici modo, ſed & Flaciani Oſiandrum oppugnabant, inuenit tamen ille ſuos aſſeclas inter Lutheranos, qui partes ipſius ſequebantur. Et contagio quidem è Boruſſiâ maturè ſerpſit in Pomeraniam, vbi Lutheranus quidam Artopæus non infimæ ſortis homo, qui Stetini concionatorem agebat, Oſiandri dogma cum zelo tuebatur. Quæ cauſa fuit, vt à Paulo Rodio ſuperintendete,

Probrum diſſidij obijcit Melãchthoni.

Dogma Oſiandri inficit Pruſſiam & Pomeraniam.

Artopæus ob dogma Oſiandri oppreſſus.

cæte-

cæteriſq; verbi Lutherani miniſtris oppreſſus, autoritate principis de ſtatione ſua deijceretur. Erat Artopæus ætate prouectior, cumq; Stetino diſcedendum eſſet, VVittenbergam profugit; vbi cum Melāchthoni miſeriam ſuam expoſuiſſet, ſeq; paratū diceret idem ſentire cum VVittenbergenſibus, & ab Oſiādro diſcedere, litteras obtinuit ad Paulum Rodium Superintendentem, quem diximus, eiusq; collegas. Quos rogat Melanchthon, vt principem ærumnoſo ſeni conciliēt, eiq; poteſtatem impetrent ad vxorem liberosq; redeundi. Interim vt Pomeraniæ princeps Philippus Oſiādrinos, ita Boruſsiæ Dux Albertus Lutheranos, ſiue Melāchthonicos, ſiue Flacianos in exilium pepulit: Inter quos & Ioachimus Morlinus Regiomonte cedere fuit coactus, homo prodigioſè Lutheranus, cuius in Oſiandrum ſcripta extant Flaciano felle conſperſa. Quanquam hic idem Morlinus multis annis poſt, cū princeps iā decrepitus noui dogmatis tædium cepiſſet, in Boruſsiam reuocatus Oſiandrinū fermentū expurgauit, & Sābienſis epiſcopus creatus fuit.

ANNO 1549.

VVittēbergam fugit ad Melāchthonem.

Conatur impetrare reſtitutionem.

Melanchthonicorū & Oſiādrinorum exilia.

Morlini, expulſio ob Lutheraniſmum.

V.

Cæterū Oſiandri controuerſia, & alij cuidam nouo certamini inter Lutheranos occaſionem dedit, quòd per Franciſcum Stancarum Mantuanum excitatū eſt. Erat hic Stancarus in academia Regiomontana Theologiæ Lutheranæ profeſſor, Oſiandri collega: cuius errorem de iuſtificatione dum oppugnaret, accidit homini, quod vulgo dicitur:

Nouus Oſiandri partus error Stancari.

Schluſſelb. de ſtanc. catalog. hæret.

u *Inci-*

ANNO 1549.

Incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdim.

Dogma Stancari de Iuſtificatione.

Oſiander diuinæ naturæ tantũ tribuebat iuſtificationem; quam Stancarus humanæ naturæ tantum tribuẽdam aſſeruit. Ita factum, vt ſaltum faceret ab extremo vno ad alterum, & à via regia, quæ veritatis eſt, turpiter exorbitaret. Legerat diligenter, cùm adhuc in monaſterio viueret (nam & hic de excucullatorum grege fuit) Petrum Lombardum, qui vulgò Magiſter ſententiarum appellatur, & Scholaſticos Theologos: quorum ſi phraſin tenuiſſet, loquendiq́ue formam de Chriſto Saluatore, vti ſententiam illorum ſe tueri profitebatur, in has ſalebras non incidiſſet. Verùm quia non ad ſobrietatem, ſed plus ſapere voluit, quam oportet, ita de Chriſto Saluatore locutus eſt, vt ad Neſtorium inclinare videretur. Chriſtum hominem paſſum & mortuum eſſe, fudiſſe ſanguinem, eoq́ue ſanguine & morte liberaſſe genus humanum, ac meruiſſe iuſtificationem; ſanè & rectè dicitur: At Chriſtum, vel vt Deum modo, vel tantum vt hominem operari ſalutem hominum, eoſve iuſtificare, & è ſtatu damnationis in ſortem filiorum Dei transferre, non rectè dicitur; cùm id vtriuſque naturæ ſit opus. Prius illud Oſiandrum docuiſſe, poſterius Stancarum Lutherani teſtantur: Quorum nonnulli dum refellunt errorem Stancari, viciſſim ad extremum reſiliunt, dum Chriſtum aſſerunt

Stancarus monachus excucullatus.

Ad Neſtorianam hæreſin deſcendit.

Eius falſi canones.

Digitized by Google

runt Deum & hominem ita ſecundum vtranque naturam eſſe Saluatorem, vt diuinam quoque ipſius naturam paſsioni mortique ſubijciant. Sunt viciſsim è Lutheranis alij; qui quod eſt proprium diuinæ naturæ tantum, ſcilicet omnipotentem eſſe, & vbique præſentem, humanitati quoque aſſcribant: Quâ de re non eſt hic docendi locus. ANNO 1549.

Stancarum oppugnarunt non modo Lutherani omnes, licet inter ſe magnâ animorum virulentiâ diſsiderent; Oſiandrini ſcilicet, Melanchthonici, Flaciani, Maioriſtæ; ſed & Tigurini Zvvingliani & Caluiniſtæ; Quibus ille velitabundus occurrit, & magno animo quidem: Quanquam vbi pugnam ſenſit ingruere cum aduerſarijs Lutheranis, abdicatâ profeſsione, Regiomonte diſceſsit in Poloniam: Vbi cum ſibi nonnullos adiunxiſſet, varijs ſcriptis Lutheranos ſimul & Tigurinos laceſsiuit. Inter primos autem, qui Stancaro ſeſe obiecerunt, fuit Andreas Muſculus, Francofurtenſis academiæ ad Oderam Lutheranus Theologus; cui Stancarus animoſè ſatis obuiam proceſsit. Inter hos igitur cum certaminis factum eſſet initium, Melanchthon à quibuſdam interpellatus, vt & ipſe deſcenderet in arenam, deque cauſa iudicium ſuum interponeret, prodijt ille quidem, ſed cunctabundus, nec lubens admodum, & ſcriptum diuulgauit ſub hoc titulo:

Stancarus à Lutheranis & Caluiniſtis oppugnatur.

In Poloniā fugit.

Stancari & Lutheranorum altercationes.

Melanchthonis tergiuerſatio & ſcriptum in Stancarum.

ANNO 1549.

Reſponſio Philippi Melanchthonis de controuerſijs Stancari; in quo ſententiam Andreæ Muſculi probat, tueturq;. Hanc reſpõſionem fatetur alibi Melanchthon ipſe multo breuiorem eſſe ac ſummiſsiorem, quàm poſtulet magnitudo cauſæ. Sed hominem, inquit, iracundum ac bilioſum non volui accendere. Scripſit verò Cẽſuram hanc Deſſauiæ oppido Principum Anhaltinorum, quam menſe Iunio in feſto S. Ioannis Baptiſtæ abſoluit an. 1553.

In epiſt. ad Cam. p. 670

Stancari replica & ſcriptum contumelioſum in Melanchthonem.

Stancarus, cùm & Melanchthonem aduerſarijs accedere videret, vt erat ingenij vehementis & impotentis animi, continuò ſcriptum oppoſuit, in quo contumelioſè tractauit Melanchthonem grammaticum illum, & Theologiæ ignarum, adeoque antichriſtũ appellans. Melanchthon vero, quem huiuſmodi certaminum vehementer tædebat, cùm ſententiam ſuam publicè declaraſſet, ſeſe officio ſuo perfunctum ratus, ictu diſsimulato diſceſsit è pugna, nec deinceps in Stancarum arma ſumpſit. Paulò ante quam Stancariani certaminis fœtor in publicum erupit, anno ſcilicet 1550. Melanchthon in Angliam vocatus fuit, quo ante biennium Petrus Martyr, & Bernardinus Ochimus Itali; & anno ſuperiore proximo Martinus Bucerus, & Paulus Fagius germani, Sacramentarij vtrique ad euertendam religionem Catholicam acciti conuolarant. Et quidem hoc anno Ioannes à Laſco Polonus eodem

Melancht. in certamine occumbit.

Ann. 1550. Melancht. in Angliã vocatur.

Digitized by Google

eodem profectus fuit: Melanchthon vero, quanquam & is deſiderabatur, domi remanſit. ANNO 1550.

CAPVT XXI.

I. *Comitia Auguſtæ ob Concil. Trident. ſcripta Luther. ad Concil. cum obſidione Magdeburg.*

II. *Delecti Lutheran. ad Concil. Trid. per Mauritium Elect. eiuſq; Credentiales.*

III. *Mauritij fœdus cum Gallo tres Epiſcopatus ab Imperio detruncante contra Cæſarem, eius & Alberti Brandenb. mors concilijq; Trid. abſolutio.*

IV. *VVittenbergæ & Lipſiæ peſtis graſſatur dum Melanchthon in Angliam euocatur, controuerſia inter Ioãnem Fridericum Saxoniæ Ducem & Auguſtum Electorem. mors Anhaltini & Sturmij.*

CAESAR eodem anno Comitia rurſus egit Auguſtæ, quo Principes & Ordines menſe Iulio conuenire iuſsit. In ijs Comitijs Ordines Concilij futuri decretis ſe denuò ſubmiſerunt, quemadmodum ante triennium, cùm eodem loco conuentus haberetur, factum quoque diximus. Itaque Cæſar quanto potuit ſtudio laborauit, vt Synodus propter terrores bellicos hactenus ſuſpenſa rurſus inſtauraretur: Effecitque tandem, vt Iulius Tertius Pontifex, qui

I. Comitia Auguſtæ.

Sur. in cõm. ad hunc an.

Synodus reſtauratur.

Sleid. l. 22. pag. 636.

ANNO 1550.

Tridentũ tráſfertur.

qui circa tempus hoc Paulo tertio defuncto ſurrogatus fuit, Synodum Bononiâ Tridentum reuocaret. Quod cum impetraſſet Ordines enixè cohortatus eſt, magnoque cum affectu, vt pium hoc, & Germaniæ perneceſſarium atque ſalutare negotium ſummis viribus promouerent: Quæ res nouam Lutheranis ſollicitudinem iniecit.

Camer. in vit. Mel. pag. 310.

Melanchthon ſummá doctrinæ conſarcinat offerendam Concilio.

Et Mauritius quidem in mandatis dedit Molanchthoni, vt ſcriptum quoddam componeret offerendum Synodo Tridentinæ, ſi res ita ferret, quod ſummam doctrinæ breuiter explicatam complecteretur. Paruit ille, & huiuſmodi ſcriptum confecit; quod vbi fuit abſolutum, princeps calculo præcipuorum concionatorum ditionis ſuæ voluit approbari. Eos igitur Lipſiam conuenire iuſsit, vbi ſcriptum Melanchthonis prælectum illis fuit, & communibus ſuffragijs comprobatum: Quanquam inter concionatores erant nonnulli Flaciana labe infecti, qui nonnihil oggannirent, & ſuperiorum temporum actiones de libro Interim liuido dente arroderent; quos reliqui ſuffragijs & numero ſuperatos facilè repreſſerunt.

Cam. in vi. Mel. p. 310.

Cæterùm cũ de ſcripto hoc per Melanchthonem conſarcinato rumor ſparſus eſſet, principes aliquot & ciuitates Lutheranæ copiam eius ſibi fieri vehementer expetebant: At Mauritius id cuiquam communicari noluit.

Impri-

Imprimis VVirtebergicus princeps Chriſtophorus Vlrici filius, qui patri non ita pridem vita functo ſucceſſerat, & Senatus Argentinenſis quoſdam miſerunt è concionatoribus ſuis, qui cum Saxonicis de rebus conferrent in Concilio proponendis; ante omnia verò Melanchthonis iudicium in hoc genere certius explorarent. Atque illi quidem, VVirtenbergici inquam, ſecum deferebant ſimile quoddam Brentij ſcriptum; quod anno ſequente principis illius nomine Tridentini Concilij Patribus oblatum fuit; & hoc agebant magno ſtudio, vt eſſet eorum, qui Confeſsionem Auguſtanam profitebantur, in hac actione conſenſio quædam & dogmatum conformitas. Erant enim annis proximis in ſectas atque factiones fœdè diuulſi: Quæ res prudentioribus Lutheranis magnas curas peperit, metuentibus nimirum, ne domeſticæ concertationes in causa communi plurimum obeſſent. Itaque vel conſenſum qualemcunque, vel ſyncretiſmum aliquem inſtitutum cupiebant; ne ſi diſtracti à ſe mutuo, & in turmas hoſtiliter diuiſi, prodirent in hoc Chriſtiani theatrum, ludibrio ſeipſos exponerent, & cauſam, quam tuebantur, vel his ipſis diſſenſionibus ſuſpectam redderent. Quanquam verò nonnulli Synodum in Saxonia ſuaderent conuocandam; in qua conſultandum putabant de rebus communibus, & domeſticas Lutheranorum diſſenſiones

ANNO 1550.

Wirtenbergici & Argentinenſium ſtudium in tētanda concordia.

Syncretiſmum machinantur.

Digitized by Google

ANNO 1550.

Melāchth. opinio.

ſiones quoquo pacto ſopiendas, priuſquam Tridentum Theologi Lutherani mitterentur. Melanchthon tamen, alijque circumſpectiores conſilium illud minimè probabant; cùm quod Cæſar huiuſmodi conuentus ad perturbandam Reip. tranquillitatem pertinere arbitrabatur; tum verò, quod non ignorabant, eius generis eſſe domeſticas concertationes, vt de ijs componendis fruſtrà deliberationem ſuſciperent. Obtinuerunt tamen VVittenbergici demum, vt quod Melanchthonem confeciſſe diximus ſcriptum, perlegendum illis exhiberetur. Nō diu poſt VVittenbergæ, quemadmodum Lipſiæ pridem, habitus eſt conuentus, in quo reliquis iſtarum partium concionatoribus propoſitū fuit hoc ipſum ſcriptum Melanchthonis; cumque & iſthic præſentium aſſenſu probatum eſſet, placuit, vt ſub titulo repetitæ Cōfeſsionis Auguſtanæ typis procuſum in vulgus emitteretur: Quemadmodum & alter ille tractatus, quem à Brentio conſcriptum ſuprà diximus, à legatorum reditu diuulgatus fuit.

Eius ſcriptum exhibetur.

Conuent⁹ Wittenb. & Lipſiæ.

Titulus ſcripti Melanchth.

Pomar. in Chron. Sax. Cythr. & alii ad hunc ann.

Magdeburgū à Mauritio obſidetur.

Obſidebatur per hoc tempus Magdeburgum, vrbs Saxoniæ ad Albim ſita, quam Mauritius Elector oppugnabat mandatu Cæſaris, quod magiſtratus illius ciuitatis & incolæ Auguſtano decreto parere recuſarent, per Flacium Illyricum, Ambſdorſfium, alioſque tribunitios iſtius factionis concionatores ad rebellandum incitati: Erat

Erat hæc ciuitas nidus Flacianorum præcipuus; è quo magno numero prouolabant ſeditioſi tractatus, picturæ, famoſique libelli, quibus in Cæſarem, in Mauritium ipſum, aliosque moderatiores Lutheranæ profeſsionis principes vulgus & multitudo promiſcua concitabatur: Quam ob cauſam ciuitas illa tandem ductu Mauritij ab exercitu Imperij nomine circumſeſſa fuit & oppugnata. Quanquam verò Mauritius oderat inquietos & turbulentos id genus homines; tamen quia iam tum alijs cogitationibus intentus erat, paulò remiſsius, quam pro Cæſaris Imperijque dignitate, bellum illud adminiſtrabatur.

ANNO 1550. Nidus Flacianorum.

II. Principes monentur de mittendis legatis ad Concilium.

Interea Calendis Septembris rurſus inſtaurata fuit Tridentina Synodus, & principes admoniti, vt ſuos iſthuc mitterent: Quibus idoneè cautum fuit non per Cæſarem modo, ſed & per Synodum ipſam, ne quam tergiuerſandi cauſam haberent. Mauritius igitur tametſi iam bellum meditabatur in Cæſarem, quo Synodum indubitatus turbandam nouerat; diſsimulato tamen Conſilio, quoſdam è ſuis deſignauit, qui Tridentum profecti Concilio intereſſent. Horum primus fuit Melanchthon, quem huius rei gratia ſub finem anni 1551. VVittenbergâ per litteras euocauit; ne ſcilicet omnino ignarus eſſet ſecretarum machinationũ, quas ad opprimendum inopinatò Cæſarem, & turbandam Synodum animo coquebat. Melanch-

ANNO 1551. Delecti Lutheranorũ ad Concilium.

ANNO 1551.

Mauritius diſsimulatio.

lanchthoni ſocios adiunxit Eraſmum Sarcerium,& Valentinum quendam Pacæum, Lutheranæ ſectæ Theologos. Vt vero duceret tempus, & non minus Patribus Tridentinis, quam Cæſari glaucomã obijceret, duos pridem Tridentum miſerat è Conſiliarijs, quorum alter Leonardus Padhornus Iureconſultus erat. Hi ſcriptum Melanchthonis, de quo iam ante diximus, velut Symbolum cõfeſsionis Saxonicæ, detulerunt ſecũ in Concilio Patribus exhibendum: Quanquam cũ in conſeſſu verba facerent, ſcriptum hoc retinuerunt; quod an conſulto factum ſit, an vero caſu, non ſatis eſt compertum. Interim Mauritius ne ſerio non agere videretur, Melanchthoni, duobusq́; ſocijs mandauit, vt ſe darent itineri; quanquam additum fuit, vt Auguſtam vſque progreſsi ſubſiſterent, donec quid porro vellet fieri princeps per litteras ſignificaret. Illi verò, qui ſecretas principis machinationes non ignorabant, Noribergæ potius ſubſiſtendum cenſuerunt, loco nimirum viciniore, & periculis minus expoſito. Quâ de re Melanchthõ ad Camerarium ſcribens, Nos, inquit, Noribergæ adhuc ex-
„ pectamus litteras, vel aulicas, vel padhornia-
„ nas. Scripſi enim ad aulam, & ad Padhornũ,
„ vt nobis ſignificent, quid fieri velint. Quæ
„ ſtultitia eſſet, progredi ad Synodum, moto
„ bello, & inter arma diſputare? Quâ de re &
„ in aula antea oſtendi, quid mihi videretur.
„ Auguſtã eo non properauimus, quia in tanta

Mel. tom. 2. ep. p. 246.

Camer. in vita Mel. pag. 319.

Melanchthon cum ſocijs ad iter ſe cõparat.

Noribergæ ſubſiſtunt.

In ep. ad Cam. p. 656.

male-

maledicentia & vanitate hominũ locus ille, vbi de religione plus eſt diſſenſionum, plus flabellarũ peperiſſet. Hic nihil fuit contentionum cum vllo, Et aliquantulum conticeſcunt ſermones de hyperborei Oratoris (Oſiandrum dicit) ὑψαλγχορια. Hactenus Melanchthon. Interim qui Tridentũ præceſſerãt, legati principis huiuſmodi cõditiones Patribus propoſuerunt, quib. Melanchthonẽ dicebant, & ſocios ad Concilium mittendos, vt eas probari nec poſſe nec debere ſatis haberent perſpectum: Itaque in actione hac temporis extrahendi gratiâ luſiſſe potius, quam rem ſeriam egiſſe videntur.

ANNO 1551.

ANNO 1552. Conditiones à Lutheranis propoſitæ ridiculæ.

Poſtularunt ſiquidem, vt quieſcerent ab actione Patres, nec progrederentur, donec venirent, quos ſupra diximus per Mauritium deſignatos; vt quæ hactenus deſinita ſint, habeantur irrita; & vbi Tridentum venerint Mauritiani, ſuperiora omnia retractentur; vt Concilium celebretur, ad quod omnes nationes & populi cõueniant; vt in eo non præſit Romanus Pontifex, ſed ſubdere ſe Concilio compellatur; vt Epiſcopis iuſiurandum remittat, quo deuincti ſunt Eccleſię Sediq; Romanæ. De his capitibus reſponderi ſibi poſtulabant, & quidem ſine longiore morâ. Theologos enim, dicebant, eſſe in via Tridentum verſus, iamque ad quadraginta pene milliaria proceſsiſſe. Hæc in priuato quorundam conſeſſu per Mauritianos vndecimo Ianuar. propoſita fuerunt anno 1552.

Camer. in Melancht. pag. 320.

Cæte-

ANNO 1552.

Credentiales Mauritij offerendæ Cōcilio Tridentino.

Cam. in vit. Mel. in fine.

Cæterum Mauritius cum Melanchthonem eiuſque ſocios ab ſe dimitteret, litteras illis dedit ab ipſo Melanchthone compoſitas, ad Synodum Tridentinam, (credentiales vulgò nominant) quas hoc loco duximus inſerendas.

Reuerendiſsimi Domini, & Reuerendi Patres: cum Cæſarea Maieſtas, Dominus noſter clementiſsimus voluerit, vt ex eccleſijs noſtræ ditionis aliqui ad Synodum mitterentur, noluimus eius voluntati deeſſe: præſertim, cum & nos optemus veritatem illuſtrari propter gloriam Dei, & piam ac perpetuam in Eccleſiam totius orbis terrarum concordiam conſtitui. Quæ duæ res omnibus hominibus maximè expetendæ ſunt; præcipuè vero ijs, quibus Deus gubernationem commendauit. Miſimus igitur ad Synodum hos tres viros, Eraſmum Sarcerium, Valentinum Pacæum, & Philippū Melanchthonem, quorum & mores honeſtos eſſe, & ſtudium pacis & publicæ concordiæ prædicari intelligimus. Hos vt benignè audiatis publicè exponentes, quid de omnibus controuerſijs communi conſenſu eccleſiæ noſtræ doceant, petimus. Ipſis etiam mandata dedimus, vt piè, placidè, & ſine priuatis affectibus recitent & declarent doctrinam, quam exiſtimant vniuerſæ Eccleſiæ neceſſariam. Scitis autem pro veſtra excellenti ſapientia, hos veſtros conſeſſus intueri Deum iudicem, & vniuerſam Eccleſiam in cœlo & in ter-

in terra expetere; primum, vt gloria filij Dei verè illuſtretur, & ſauciæ conſcientiæ ſanentur, & vera eis inuocatio monſtretur: Deinde vt talis concordia conſtituatur, in qua non ſtabiliantur veteres abuſus. Neque enim grata Deo, neq; durabilis eſſe tranquillitas ſine veritate poteſt. Negari autem non poteſt, manifeſtos quoſdam errores, & non leuia in Eccleſiam irrepſiſſe, quæ diſsidijs horum temporum occaſionem præbuerunt. De his tantis rebus, & audire vos eccleſiarum querelas, & remedia ſalutaria quærere, ſapientia veſtra dignum eſt. Oramus autem Filium Dei Dominum noſtrū Ieſum Chriſtum, vt vulneribus Eccleſiæ veteribus & recentibus medeatur ipſe, ſicut Samaritanum illum, ait, ſaucio viatori opem tuliſſe: Qua imagine cum ſeſe exprimeret, oſtendit ſe affici noſtris calamitatibus, & velle ſe nobis opitulari. Benè valete. Datæ Dreſdæ Idib. Ian. anno M. D. LII.

ANNO 1552.

III. Cum his litteris Mauritius eo tempore Melanchthonem & ſocios dimiſit, velut Tridentum ituros, cum facto iam fœdere, quod inter Galliæ Regem & quoſdam Germaniæ principes contra Cæſarem ſecreto coaluit, & pace cum Magdeburgenſibus inita bellum inferre Cæſari, ac Synodum Tridentinam turbare decreuiſſet. Interim Melanchthonem cum ſocijs Norribergæ detinebat: de ſe verò famam excitari paſſus eſt, & publicè ſpargi, quaſi profecturus eſſet ad Cæſarem,

Mauritij fœdus cum rege Galliæ contra Cæſarem.

Eius doloſa machinatio.

ANNO 1552.

ſarem, qui tum OEnoponti morabatur: in qua ciuitate per ſuos hoſpitium ſibi parari iuſsit; ne quiſquam de fide ipſius & affectu in Cæſarem dubitaret. Imo tandem initio anni 1552. in viam ſe dedit cum honeſto comitatu, velut ad Cæſarem profecturus: verum cum aliquouſque proceſsiſſet, itinere conuerſo, rediit inopinato domum, & Melanchthonem cum ſocijs, qui non ignari machinationum iſtarum Noribergæ mandata principis expectabant, exeunte februario reuocauit. Atq; tum demum prodere cœpit mentis arcanum, & delectus militum habuit. Tanto vero aſtu rem hanc antea texit, tantaque celeritate poſtmodum vſus eſt, vbi palam agere cœpit, vt famam anteuerteret aduentu ſuo, eductoque exercitu Calendis Aprilis Auguſtam Vindelicorum obſideret; quam tertio die poſt deditam occupauit.

Itineri ſe accingit.

Camerar. in vita Mel. pag. 322.

Melanchthonem reuocat.

Sleid. Sur. Chytr.

Auguſtam capit.

Huius rei fama cum OEnipontem delata eſſet ad Cæſarem, & ad Patres, qui Tridenti conuenerant, ingens eſt vtrobique exorta trepidatio: atque ita Concilium denuo diſſipatum fuit, Patribus ingruentis belli metu dilapſis. Cæſar autem, vt excitatam inopinato procellam declinaret, Saxone atque Landgrauio, quos quadriennio iam & amplius in vinculis habuerat, prius libertati reſtitutis in Italiam profectus eſt. Interim bellum hoc, quod propter Mauritij vehementes impetus & Galliæ Regis potentiam, qui con-

Concilium Tridentinum diſsipatur.

Cæſar in Italiam vadit.

conſœderatus vindicem ſe profitebatur germanicæ libertatis, atrox futurum putabatur, poſt paucos menſes ſopitum eſt. Gallus enim tribus Epiſcopatibus ab Imperio detruncatis, Verdunenſi, Tullenſi & Metenſi, quaſi præclarũ ſe Germaniæ vindicem præſtitiſſet, exercitum reduxit. Mauritius vero, cum Landgrauium ſocerum è vinculis dimiſſum intelligeret (nam de Saxone cognato non admodum laborabat) quaſi iam factus voti compos non inuitus ad pacis cõſilia deſcendit.

ANNO 1552. Epiſcopatuum Lotharingiæ ad Gallum defectio.

Transactio Mauritij cum Cæſareanis.

Conuenerunt itaq; Paſſauij Ferdinandus Rex alijq; principes, quorum induſtria res inter Cæſarem & fœderatos circa medium Iulij tranſactione quadam compoſita fuit. Hac pacificatione publicata, quod ſecundo Auguſti die conſcriptis, ſubſignatisque diplomatis tandem factum eſt, Mauritius copias omnes, quibus ipſe cum Imperio præfuit, Donauertum duxit, eaſq; ſecundo flumine miſit in Vngariam, Ferdinando Regi militaturos contra Turcam.

Camer. vbi ſupr. Sur. Sleid. &c.

Eius exercitus in Vngariam proficiſcitur.

Verum Albertus Brandeburgicus Caſimiri Ansbachici filius, qui & ipſe ex conſœderatis erat, cumprimum pacis intelligeret mentionem fieri, iam ante à fœderatis ad Vlmam diſceſſerat cum exercitu, quem ſtipendijs gallicis conſcriptum ducebat, & non Epiſcopos tantum Bambergenſem & Herbipolenſem; ſed & Noribergenſes magnis damnis affectos grauiter afflixit.

Albertus Boruſsiæ Dux à pace alienus.

Camer. pag. 229.

Digitized by Google

ANNO 1552.

Eius Sæuitia.

Mauritij mors ex vulnere.

flixit. Atque hæc principis illius ſæuitia nouum in Germania peperit incendium; quod cum anno ſequente 1553. Mauritius extinguere conaretur, in conflictu cum Alberto Germaniæ vaſtatore tormento manuario lethaliter vulneratus, paulò poſt deceſsit. Ita factum eſt, vt qui fœdere coniuncti anno ſuperiore proximo arma ceperant, ad opprimendum inopinato Cæſarem, & Synodum turbandam, ijdem ipſi nunc animis hoſtiliter diuulſi ſeſe mutuis armis conficerent; ſcilicet vt ſecreto Dei iudicio illatam ſummo magiſtratui contumeliam alter in altero vindicaret. Quod dum faciunt, Mauritius quidem in ipſo virilis ætatis robore globo læſus occubuit, vti diximus: Alter vero Albertus Brandeburgicus prælio ſuperatus auſugit, & poſtquam ferro flammâq; in ipſis Germaniæ viſceribus horrendum in modum ſæuijſſet, multumque hauſiſſet innocentis ſanguinis, tandem ditionibus ſuis eiectus, & profugus extorris, deſertus ab omnibus in aliena regione vitam finiuit.

Iuſtum Dei iudicium.

Camer. pag. 331.

Albertus extorris.

Cæſaris magnanimitas.

Concilium Trident. reſtauratur & abſoluitur.

Interea Cæſar, vt erat heros inuictus, impetum hunc fœderatorum excelſo infractoque animo ſuſtinuit: & Tridentina Synodus, quam oppreſſam penitus, & in perpetuum diſsipatam volebant iſti, ſublato Mauritio rurſus coaluit, & tandem magno Eccleſiæ bono, frendentibus licet aduerſarijs, feliciter abſoluta fuit.

IV.

Verum hæc obiter per occaſionem: Ad

vitam

ANNO 1553. Melanchthon VVittenbergam reuertit. *Mel. tom. 2. epiſt. p. 258. Cam. in Vit. Mel.* Peſtis Wittenbergæ graſſatur.

vitam Melanchthonis,quam ſcribimus,pertexendam oratio reuertatur: Qui cum inſtitutum ſui principis nõ ignoraret,ſub finem Februarij menſis, vti ſupra diximus VVittenbergã reuerſus eſt, in ſinu gaudens, quod ab itinere Tridentino liberatus eſſet. Non multo poſt, quam Synodus Tridentina Lutheranorum machinationibus diſsipata fuit, peſtis VVittenbergæ ſerpens & Lipſiæ,in vtraq; Vniuerſitate cœtum academicum diſſipauit. Melanchthon periculi vitandi cauſa Torgam conceſsit multis eum comitantibus; quo loco tantiſper commoratus fuit, donec VVittenbergæ non eſſet à contagione periculum.

ANNO 1553. Melanchthon vocatur in Angliam.

Anno ſequente proximo, qui fuit à Chriſto nato 1553. denuo vocatus eſt in Angliam, idque Regis ipſius Eduardi Sexti litteris,quæ Maio menſe ſcriptæ fuerunt. Id cõſilio factum eſt quorundam, qui, dum Rex puer eſſet, pro arbitratu Rempublicam adminiſtrabant: quorum facilè primus erat Thomas Cranmerus, Archiepiſcopus Cantuarienſis, hoſtis Catholicæ religionis, & omnium, qui eam profitebantur, acerrimus; cuius ſtudio ſchiſma, quo ſeſe Henricus Octauus ab Eccleſia Romana præciderat, in hæreſin Zvvinglianam transformatum eſt, externæ cuiuſdam hierarchiæ larua fraudulenter obuolutam. Quia vero Melanchthon eccleſiaſticam hierarchiam à multis annis retinendam, atque in huiuſmodi nego-

Th. Cranmerus autor ſchiſmatis Anglicani.

Cauſæ vocationis Melanch.

ANNO 1553.

tijs magnum habebat vſum, quomodo nimirum nouitia dogmata plauſibili rituum Catholicorum operimento velanda eſſent; hunc imprimis è Saxonia cenſuerunt in Angliam euocandum.

Eduardi regis Angliæ mors.

Verum paulo poſt, quam ad Melanchthonẽ litteræ peruenerunt, nempe ſexto die Iulij, Rex Eduardus ſedecim annorũ puer, adoleſcentiam vix dum ingreſſus è viuis exceſsit: Poſt cuius mortem per Mariam Henrici Octaui filiam, Cæſaris è ſorore Catharina neptem, religio Catholica per Angliam reſtituta fuit, & Regnum ipſum ad Romani Pontificis obedientiam reuocatum. Iam & in Saxonia triduo poſt, quam Eduardus deceſſit, nono die Iulij ſcilicet, Mauritius Elector globo tactus in conflictu vulnus accepit, ex quo biduo poſt mortuus eſt, vti iam ante diximus.

Maria Catholica ſuccedit.

Mauritio ſuccedit frater Auguſtus.

V. Cæterum quia non reliquit prolem maſculam, Auguſtus frater ipſius, qui tum apud ſocerum Daniæ regem morabatur, hæres Mauritij fuit, eique non in principatu modo, ſed & in Electorali dignitate ſucceſsit. Priuſquam verò è Dania reuerſus hæreditatis fraternæ poſſeſsionem adijt, Ioannes Fridericus miſsis legatis ad Ordines, Electoratum ſibi, oblataſque poſſeſsiones reſtitui poſtulabat: Nec deerant inter ſubditos, qui animis iſtuc ſatis inclinarent. Interim Auguſtus ſub initium Auguſti redijt domum, & re cum ſuis deliberata, ſubditos ditionum omnium,

Io. Friderici machinæ in recuperando Electoratu & eius ditionibus.

mnium, quas frater moriens reliquerat, certis conditionibus in fidem ſuam adegit. Vbi VVittenbergam venit, Theologos & Concionatores, à quibus populum pendere non ignorabat, ſibi putauit conciliandos; quod & fratrem Mauritium initio feciſſe meminerat. Eos igitur perhumaniter compellat & benigne, Melanchthonem imprimis, ad quem de tuenda religione, quam hactenus eſſent profeſsi, commodos ſermones habuit, & ad permulcendum ipſius animum idoneos; quos Melanchthon poſtmodum ad alios deprædicauit. Subſecuta eſt inter Ioannem Fridericum, & Auguſtum grauis admodum & multis difficultatibus impedita diſceptatio. Daniæ Rex, cuius filiam Auguſtus habebat in matrimonio, generi ſui cauſam per legatos diligenter egit, cuius autoritate poſt diuturnam actionem eo res tandem redacta fuit, vt Ioannes Fridericus cum filijs Electoratui non modo, ſed & Miſniæ, atque oppidis metallicis in perpetuum renunciaret. Quo negotio confecto ipſe quidem anno 1554. ſub initium Martij, cum aliquamdiu decubuiſſet catharro ſuffocatus obiit: Auguſtus vero pacificam hæreditatis fraternæ poſſeſsionem eſt conſecutus.

ANNO 1553. Auguſti ſtudium in deuinciendis cõcionatoribus & præſertim Melanchthone.

Controuerſia inter Io. Fredericum & Auguſtum Electorẽ.

Componitur.

ANNO 1554

Eodem anno, quo ſublatus eſt Mauritius, Melanchthon quendam ex intimis amiſit, Georgium Anhaltinum, præpoſitum Magdeburgenſem, Deſſaulæ mortuum ad deci-

Mors Georg. Anhaltini.

publica præcipui, cum quo multis annis Melanchthoni neceſsitudo non vulgaris interceſſerat; qui cum & in Comitijs quibuſdam, vbi de religione ſuſcepta fuit deliberatio, frequenter, & ob ſententiarum conuenientiam non inſuauiter fuerat collocutus. Antecedebat ætate Melanchthonem annis fere ſeptem; & totidem annis eundem anteceſsit, communem vniuerſæ carnis viam ingreſſurus. Nam ſeptennio poſt Anhaltinum & Sturmium Melanchthon rebus humanis exemptus eſt, vt ſuo loco referemus. ANNO 1554.

CAPVT XXII.

I. *Mortuo Oſiandro, exorta inter Lutheran. certamina. conuentus Naumburgi & ſcriptum. Melanchthon in Pruſsiam vocatur obſeruans varia hoc tempore prodigia.*

II. *Melanchthonis ad aulam acciti negotia, odium in Flacian. in Lauterwaltinum dogma & Oſiandrin. eiusq; acta in diſputatione Norinberg.*

III. *Pax religionis per Imperium. Flacian. & Melanchthonic. diſsidia.*

IV. *Melanchthonic. & Flacian. conuentus, odia, certamina, eorumq; cauſæ & origines ad longum.*

OBIIT anno ſuperiore proximo Regiomonte Andreas Oſiander, noui dogmatis inuentor de iuſtificatione, quemadmodum ſupra diximus. At hæreſis cum illo mortua non eſt: Imo poſt autoris obitũ vi- I. Mors Oſiandri.

Diſplicuit inſtitutum hoc Melanchthoni, quod metueret, ne Flacius Illyricus iſtuc accederet, aliique factionis iſtius rigidiores Lutherani, quos vehementer oderat: quam rem ad amicos non diſsimulauit. Proficiſcendum tamen fuit ad Synodum hanc, quia nouus Elector Auguſtus ita voluit mandauitque. Venit itaque menſe Maio Naumburgum, Ioanne Forſtero Theologo Lutherano Hebraicæ linguæ profeſſore comitatus. Lipſiâ venit Alexander Meſius Scotus, charus imprimis Melanchthoni: ex Haſſia Adamus Crafftus; alij aliunde. Argentoratenſes Ioannem Sleidanum miſerunt, hiſtoriæ ſcriptorem, hominē ſacramentarium. Miſit & VVirtenbergicus Princeps quoſdā, qui cum Gotham vſque perueniſſent, quod eſt Thuringię oppidum, regreſsi domum reuerterunt, incertum quam ob cauſam; niſi quod forte reuocarentur à principe, vel ipſi de diſsidiis Lutheranorum componendis deſperarent; vel quod Oſiandrum forſan intelligerent in ea conuentione damnandum; cui Brentius ſecreto patrocinabatur: Vbi Naumburgum cæteri conuenerunt, res tentata quidem fuit; ſed euentus conatui nō reſpondit. Conſarcinarunt ſcriptum quoddā, in quo breuiter tractata fuerunt ea, de quibus tum maximè controuerſabatur. Hoc chartaceo glutine diſsidentium animos coniungere nitebantur. Verum nihil effectum eſt, fuitque conatus hic omnis fruſtra.

ANNO 1554. Melanchthon. trepidatio. Eius aduentus Naumburgum. *Camer. pag. 338.* Item Meſij. Crafftij. Io. Sleidani hiſtorici. Brentius Oſiandri aſſecla. Scriptum Naumburgicum. *In ep. ad Cam. p. 686.*

Digitized by Google

ANNO 1554. Melanchthon in Pruſsiam euocatur.

Vocauit eodem anno Melanchthonem Boruſsiæ Dux Albertus, Oſiandrini certaminis gratia: cumq́; ille non veniret, idem princeps Auguſtum Electorem nouum per litteras interpellat, rogatq́ue, ne per ſuos Oſiandrini dogmatis in concionibus ſcriptisq́; publicis odioſam deinceps mentionem fieri patiatur.

Prodigia.

Camerar. in vita Mel. pag. 339.

Nunciata ſunt hoc tempore multa prodigia, quæ Melanchthonem non parum terruerunt. Cœlum in Sileſiá viſum ardere: exercitus alicubi conſpecti fuerunt in aëre, velut parati ad conflictum; pluit multis locis ſanguine: Ad Ansbachium in Franconia vir ſupra Solem apparuit, effundens cruorem in Solem ipſum, & in aquilam conantem altius volare, & in virum aſtantem equo. Haud procul VVittenberga ceruus apparuit in excelſo monte, è regione Sol cruentus per medium viſus diuidi, parteſq́ue eius dilabi ad diuerſa loca; & poſtea exercituum dimicantium ſpecies viſa: In oppido Thuringiæ, quod Nebram vocant, puellam natam aiunt, quam flamma ex vtero materno erumpens, interemerit.

In ep. ad Cam. p. 359.

II. Melanchthon ad aulam vocatur. Tria capita deliberationis.

Eodem anno Melanchthon cum quibuſdam alijs ab Electore vocatus eſt ad aulam, vbi tria quædam illis ad deliberandum propoſita fuerunt; de inſtituenda nimirum Viſitatione, de Conſiſtorijs; & de Scholæ Miſenenſis augmento. Ad Viſita-

ſitationem quod attinet, de eius forma mo- ANNO
doque Melanchthon quædam commentari 1554.
iuſſus, conſecit ſcriptum; quod in conſeſſu lectum fuit, & præſentium aſſenſu comprobatum. Quanquam ipſe ab huiuſmodi negotio totus erat alienus; quod non ignoraret, Flacianos paſsim inter paſtores inueniri; Melancht. odium erga Flacianos.
quos vt odio ſatis acerbô proſequebatur, ita viciſsim ab ijs, velut hoſtibus ſuis acerbiſsimis vehementer ſibi metuebat. Fugit itaque congreſſum illorum, quantum potuit, nec quicquam cum illis habere voluit commune. Cum verò ſub initium anni ſequentis Ann. 1555.
vrgeretur, impoſita fuit illi neceſsitas, vt iret: Quanquam fecit hoc inuitus, & repugnante genio, nihil dubitans, quin nouum ſibi crearet negotium, & crabrones Flacianos irritaret. Qua de re mentis arcanum prodit ad amicum quendam ex intimis: Cohor- *Ibid. p. 688.*
reſco, inquit, cogitans de illa toties flagitata "
inſpectione, de qua accidit nobis, quod dici- "
tur: ἀνδρὶ λυδῷ ὀυκ ἦν πραγματα, ἀλλ' ἀυ- "
τός ἐξελθων ἐπρίατω. Homini Lydo non erant negotia; at ille egreſſus hæc eſt merca- *In ep. ſel.*
tus. Hæc Melanchthon ad Camerarium pri- *pag. 424.*
die Idus Ianuarij.

Erat in Pannoniâ quidam inter Lutheranos concionatores, Matthias Lautervvaldt (Holylum græco nomine Melanchthon appellat) qui diſsidere cœpit à reliquis in doctrinâ de Iuſtificatione: Quanquam interim nec Oſiandri, nec Stancari ſentẽtiam ſeque- Matthiæ Lautervvaldt dogma.

ANNO 1555.

batur. Aſſerebat veram contritionem, & renouationem ſpiritus, adeoque nouam obedientiam ad iuſtificationem hominis requiri: Axioma verò Lutheranum, quo dicitur hominem iuſtificari ſola fide, non repudiabat modo, ceu falſum, ſed & contumelioſis vocibus explodebat, cloacam appellans Antichriſti. Erat is homo felici quidem argutoque ingenio, ſed pugnaci: cumque ſententiam ſuam in ciuitate Eperienſi publicè profiteretur, à vicinis quibuſdam concionatoribus reclamatum fuit: quæſtio verò ipſa, de qua diſputabatur, ad VVittenbergenſis academię iudicium reiecta: Cuius nomine Melanchthon hoc anno breue confecit ſcriptum; in quo ſententiam Holyti damnat velut repugnantem doctrinæ VVittenbergenſium, & à monachorum corruptelis, vt loquitur, (à doctrina Catholicorũ) re ipſa nihil differentem: autorem verò, niſi reſipiſcat, per Senatum Eperienſem decernit ab euangelico miniſterio remouendum. Ita cenſuit Melanchthon; qui vt viuentem Holytum oderat, ita paulò poſt mortuum venenato ſarcaſmo proſecutus eſt, Matthias Holytus, inquit, nuper mortuus, „ fortaſsis iam in cymba cum Charonte diſ- „ putat.

Axioma Luth. de iuſtificatione, cloaca Antichriſti.

A Melãchthone exagitatur.

In epiſt. ad Cam. p. 690

Cæterùm huiuſmodi controuerſiæ plures per hoc tempus inter Lutheranos paſsim ſuppullularunt; vt fit, adeoque fieri neceſſe eſt inter eos, qui contempta Eccleſiæ vete-ris

Fœcunditas hæreſum inter Lutheran.

ris autoritate, ruptiſque obedientiæ vinculis genij ſui Sathanæque ductum ſequuntur. Non de ijs loquimur diſceptationibus inteſtinis, quas Adiaphoriſtæ, Flaciani, Maioriſtæ, Oſiandrini, Synergiſtæ, Stancariani ſcriptis aduerſarijs publicè fouebant; ſed de diſputationibus quibuſdam alijs concionatorum petulantia paſsim emergentibus, quas Melanchthon in fomite ſcintillantes extinguere conatus eſt, priuſquam in publicum incendium erumperent: Cuius generis fuerunt controuerſiæ, quæ in Academiâ Pomeranica, in ciuitate Gottingenſi, Northuſana, Ratisbonenſi, Stetinenſi & alibi per concionatores excitatæ ſunt, quas politici ciuitatum magiſtratus ad Melanchthonis iudicium retulerũt. Ea verò res ſummas illi moleſtias magnoſque labores peperit; non raro etiam odium atque inuidiam conciliauit. Itaq; cum aliquando poſt multas huiuſmodi ſcriptiones de quadã, quæ Stetini mota erat controuerſia iudicium ſuum perſcripſiſſet, quaſi tædio victus altercationum iſtarum ad Camerarium ſuum in hæc verba prorumpit: Non poeticæ carnificinæ apud inferos pares ſunt meæ carnificinæ, qua excrucior ſcribendis diſputationibus, legibus, præfationibus, epiſtolis.

ANNO 1555.

Moleſtiarũ Melancht. acerbitas.

In epiſt. ad Cam. p. 702.

Poſt Synodum Naumburgenſem, in qua Melanchthonem cæteroſque, qui conuenerant, de componendis Lutheranorum diſſidijs inteſtinis fruſtra laboraſſe diximus,

Oſian-

Digitized by Google

ANNO 1555.

Dogma Oſiandri recrudeſcit Noribergę.

Oſiandrinum certamen Noribergæ cumprimis vehementer recruduit. Vixerat in hac vrbe multis annis Oſiander, priuſquam in Boruſsiam aufugeret, & ſemẽ hæreſeos quorundam animis inſeruerat, qui præceptoris iam mortui ſententiam magna contentione, ſummoque cum feruore tuebantur. Nec deerant è Lutheranis, qui ſe fortiter illis obijcerent. Atque hæc contentio in tantum ardorem efferbuit, vt ad gladiatorum morem inter ſe dimicare viderentur: Quam pugnam cum Senatus in Republica ſua nequaquam diutius ferendam putaret, Melanchthonem aliosque nonnullos, quorum erat inter Lutheranos inſignis autoritas, Noribergam euocat, vt diſsidentes concionatores ad concordiam redigerent, ſopirentque fœdum illud certamen. Venit iſtuc Melanchthon Augusti principis Electoris permiſſu; qui & ipſe ſopiendi diſsidij erat cupidiſsimus. Adduxit ſecum Alexandrum Aleſium Scotum, & Ioachimum Camerarium, academiæ Lipſienſis profeſſores; tum Iacobum quendam Rungium Pomeranum, qui tum fortè domi ipſius hoſpitabatur. Expectatus fuit & Ioannes Brentius: Verũ is excuſauit ſeſe datis litteris, quibus de controuerſia mentem ſuam expoſuit.

Certamen vtriuſque partis vehemens.

Melancht. Noribergã venit, ratione certaminis.

Cõſil. Theolog. Mel. pag. 208.

Brentius conſulto renuit venire Noribergam.

Fauebat Oſiandro Brentius; quem affectum biennio poſt in Colloquio VVormatienſi non obſcuris indicijs declarauit; vt infra dicemus. Itaq; cõſulto abſtinuiſſe videtur

ab hoc

ab hoc conuentu, ne vel offendere Melanchthonem, vel Oſiandrum non tueri cogeretur: Alterutrum enim in illo congreſſu faciendum videbat. Vbi Melanchthon cum ſocijs Norinbergam venit, actum eſt cum concionatoribus, & prolixè varieq́; diſputatum de Iuſtificatione; nec vna fuit omnium ſententia. Inuentus inter concionatores ſenex quidam, qui Chriſtum aſſerebat iuſtificare per accidens. ANNO 1555.

Poſt multam diſceptationem Melanchthon more ſuo ſcriptum cõfecit ſtilo ad eum modum temperato, vt Oſiandrinos verbis acrioribus non irritaret; vt erat molliendi ſermonis ſtiliq́ue cum vellet ad lenitatem temperandi magnus artifex. In hoc ſcripto ſuam & VVittenbergenſium ſententiam expoſuit de iuſtificatione, quam contra Oſiandrum pridem defenderat; & argumenta partis aduerſæ diluit. Deinde concionatoribus mandatum fuit à Senatu, vt probarent ſcriptum hoc, & aſſenſum ſubiectis nominibus teſtarentur. Paruerunt plerique: Duo tamen ex Oſiandrinis concionatoribus, qui ſe profitebantur à ſententia non diſceſſuros, detrectarunt ſubſcribere: quam ob cauſam ſolum vertere iuſſi Norinbergâ diſceſſerunt. Itaq; Melanchthon præſidio magiſtratus politici de reliquijs Oſiandrinis in ea ciuitate triumphauit, is ipſe, quem Oſiander, dum viueret, ante paucos annos miſerandum in modum protriuerat & conculcarat.

Diſputatio Theologorum Noribergæ.

Melancht. ſcriptum cudit.

Ei ſubſcribitur.

Hæc

ANNO 1555. III. Pax Religionis per Imperium. *Cam. in v. Mel. p.* 351. Flacianorũ machinæ in Melãchthonem. *Cõſil. theol. to. 2. p.* 257.

Hæc acta fuerunt Norinbergæ ann. 1555. quo eodem in Comitijs Auguſtanis factum eſt decretum illud, quo pax per Imperium certis conditionibus inter Catholicos & Lutheranæ profeſsionis Ordines ſancita fuit, quam Pacem religionis appellamus. Vbi domum redijt Melanchthon, ſæua denuò tempeſtas per Flacianos in ipſum concitata fuit. Erant hi proximis annis facti potẽtiores, nec vulgus modo partibus ſuis habebant addictum, ſed & principum quorundam animos fraudulenter occuparant: Quæ res Spiritus illis maiores addidit, fecitq; ad quiduis moliendum audaciores. Ioannes Fridericus Saxoniæ Dux, quem Cæſar electorali dignitate ſpoliatum de gradu deiecit, huic factioni vehementer erat addictus. Itaq; cum libertati reſtitutus ad filios redijſſet; quod an. 1553. factum diximus, patrociniũ Flacianis deinceps præſtitit; cuius iudicium multorum animos illis conciliauit. Tantus verò principis illius âffectus erat in huius farinæ Lutheranos, vt decumbens an. 1554. quo mortuus eſt, Nicolaum Ambſdorffium, qui poſt Flacium inter huius ſectæ coryphæos præcipuus erat euocaret, ab eoq; viam ſibi demõſtrari vellet in extremis, cum eſſet è corpore migrandũ. Audaciores igitur facti Flaciani Synodũ flagitabant, in qua Melãchthonem cæteroſq; molliores Lutheranos, qui ſeſe in conſultationibus de libro Auguſtano paulò moderatiores exhibuerãt, ad cẽſuram reuocatos in ordinẽ

Ioan. Frid. Saxo mancipium Flacij.

Flaciani Synodum flagitant.

Ad caſtigãdos Melanchthogicos.

redi-

redigerent: Quæ cauſa fuit cur Melanchthon ad eum modũ cõtremiſceret ad ſynodi mentionẽ, & Flaciũ eiuſq; gregales odio perquã acerbo proſequeretur. Illi vero magnis importuniſq; clamoribus vrgebant Synodũ, ad quã conuocari volebãt oẽs, qui cõfeſsionem Auguſtanã, vel doctrinã à Luthero traditam profitebãtur. Ab his verò Synodicâ cẽſoriaq́ue autoritate cõtrouerſiã aiebãt diſcutiẽdã, quæ inter Melãchthonem & Flacium agitabatur, & ſententiam auditis vtriuſq; rationibus pronunciandam: Quod ſi fieret, Flaciani de Melãchthonicis Adiaphoriſtis certam victoriam magna cũ fiducia ſibi pollicebãtur.

Actum verò fuit hoc negotium non apud eos modo principes, qui Flacium eiuſq; gregales tuebantur, ſed & apud Auguſtum Electorem Saxoniæ, qui licet magni faciebat Melanchthonem, non alienus tamen ab indicendâ huiuſmodi Synodo videbatur; vt ſemper princeps ille pacis atque concordiæ fuit amantiſsimus; cumq́ue eam inter Lutheranos per Synodum inſtaurari poſſe deſperaret, rem per colloquia paucorum ſequentibus annis tentandam cenſuit. Verùm cum nec iſta via negotium ſuccederet, tandem ſcribendæ concordiæ, perq́ue Germaniam circumferendæ conſultor fuit: Quod conſilium quomodo ceſſerit, poſteriorum temporum hiſtoria teſtatur.

Varia principum Lutheranorũ conſilia in ſedandis tumultib. doctrinæ ſuæ.

IV. Melãchth. conatur Synodum diſſuadere.

Intereà terruit Melãchthonem Flacianorũ ardor, Synodum tanto ſtudio flagitantiũ: Ideoq;

Digitized by Google

ANNO 1555.

Ideoque tergiuerſatus eſt, quantum potuit, & negotium iniectâ morâ ſuſpendit. Atque id diſsimulanter quidem. Neque enim quod Synodi iudicium defugeret, publicè ſuit auſus profiteri: Quanquam rogatus aliquando ſententiam, an ſcilicet conuocandam cenſeret Synodum ad quam docẽtes in Saxonicis

In epiſt. ad Cam. p. 679.

alijſque Lutheranorum eccleſijs omnes conuenirent, apertè diſſuaſit; quod hæc ipſius verba teſtantur: In aulâ deliberationes ſunt,
" inquit, εἰσύνοδος πάντων διδασκάλων ἐν σαξο-
" νικαῖς καὶ ἄλλαις ἐκκλησίαις συγκροτητέα! An
" Synodus omnium docentium in Saxonicis
" & alijs Eccleſijs conuocanda ſit? Idque petit
" dux Charitinorum & Palatini; & arbitror
" τὸν λάσκιον autorem eſſe huius conſilij. Ego Laconicum illud οὔ reſpõdi. Hæc Melanch-

In epiſt. ad Cam. p. 712

thon non ignorans de capite ſuo futura comitia, ſi coiret Synodus. Intereà Flaciani feruebant, adeoque æſtuabant in hoc negotium, & quos in manibus habebant princi-

Ann. 1556. Conuent⁹ Flacianorum.

pes, in eam partem incitabant. Cumque rem viderent diutius extrahi, quam ferret ipſorum ardor ſummumque deſiderium, ipſi cõuentum habuerunt, ijs tantum vocatis, qui contra Melanchthonem eiuſque ſocios Flacium ducem ſequebantur.

Ibid. p. 700 Melancht. opinio.

Innotuit hoc ſtatim Melanchthoni, qui nutus & actiones iſtius omnes lynceis oculis obſeruabat; nec quid de hoc conuentu ominaretur, ad ſuos diſsimulauit. Dũ aulæ de Synodis deliberant, inquit, iam συνεκροτήθη ἡ

βλα-

βλαχικὴ σύνοδος, coacta eſt Flacica Synodus: In qua, quid decretum ſit, nondum ſcio, nec curioſè inquiro. Exiſtimo enim κεφάλαιον τεμανικῶν caput timonicum eſſe: Quicquid agent alij, cõiurabunt ſe turbaturos eſſe; nec tamen de vlla re magna different, ſed de licentia vulgi amplificanda excitabunt χροτοθορύβους, plauſibiles tumultus. Hæc triſtiſſima confuſio Eccleſiæ tantum mihi dolorem affert, vt libenter ex hac vita diſceſſurus ſim: Ac video me non procul à meta abeſſe. Perferuntur ad me etiam atroces ſermones magnatum quorundam, qui etſi à Sycophãtis incenduntur, tamen ſuo fortaſſe etiam odio ardent.

Anno 1556.

Hæc Melanchthon 7. Februarij an. 1556. ad Camerarium. Ne verò Flaciani vel minus humani viderentur in præceptores ſuos, vel erga illos parum grati, Melanchthoni velut in errorem prolapſo gratiam offerebant & reconciliationem, ſi modo reſipiceret, ſeque deliquiſſe grauiter ex ipſorum præſcripto fateretur. Et Flacius quidem, vt Melanchthonem ad pœnitentiam adduceret, poſtulauit colloquium, acceſſitque propius, & Coſvvicum eum euocauit; quod eſt oppidum Saxoniæ non procul VVittenberga diſtans. Ille verò cum Flacio ſolus in colloquium venire recuſauit; quod homini parum fideret, eumque putaret occaſionem captare, vt poſt collationem hanc nouas theatro ſuo fabellas venditaret. Ventum tamen

Melancht. monetur de reſipiſcentia à Flacianis.

Coſvvicũ à Flacio euocatur, ad priuatum congreſsũ.

Digitized by Google

ANNO 1556.

Schluſſelb. in catal. hæret. li. 13.

eſt ad colloquium, cuius acta poſtmodum typis diuulgata fuerunt. Interim nihil effectum eſt; niſi quod Flacius eiuſque gregales in Melanchthonem & reliquos Adiaphoriſtas euangelij deſertores, vt loquebantur, grauiter exarſerunt.

Ad diſputationem publicam inuitatur.

Cùm hac via nihil efficerent, ad publicam diſputationem prouocarunt; A qua Melanchthon propter iniquas cõditiones à Flacianis propoſitas, vt dicebat, non minus, quam à Synodo abhorruit. Imò fractus animo elanguit, cùm hoc dirimendæ controuerſiæ medium aduerſarij proponerent; quod hæc ipſius ad Camerarium verba teſtantur: Languefacit me cupientem vobiſcum proficiſci metus diſputationum περὶ διαλλαγῆς cum Polyphemi filijs (Flacianis) qui eas mihi leges ferunt, quas Deo iuuan-

In epiſt. ad Cam. pag. 708.

» te non accepturus eſſem, etiamſi in lato-
» mias cundum eſſet. Non recuſo ex hac re-
» gione diſcedere, quandocunque Deus vo-
» let &c.

Igitur cum Flaciani ſe reijci viderent atque contemni, quaſcunque demum proponerent diſsidij componendi rationes, ad arma denuò conclamatum fuit in Melanchthonem, & Melanchthonicos Adiaphoriſtas, Interimiſtas, Maioriſtas, Synergiſtas; in quos Flaciani calamo ſimul & lingua vehementer debachati ſunt, eoſque plauſtris conuitiorum obruerunt: Nec aliter cum illis actum fuit, ac ſi fide penitus abnegata

Cum ſuis exagitatur à Flacianis.

cauſam

cauſam euangelij prodidiſſent, & portenta nebulonum eſſent in vltimas terras deportanda. ANNO 1556.

Ominatus hanc tempeſtatem fuerat Melanchthon ſub initium huius anni, quem ob domeſticas concionatorum rixas atq; cōtentiones infauſtum omninò futurum prędixerat. Ego, inquit, & magnos principum motus, & docentium rabiem maiorem metuo: Nec ſolum poſitu aſtrorum moueor, ſed etiam ipſis παρασκευαῖς. Hæc Melanchthon: Quem hanc ob cauſam potiſsimum Flaciani tam crudeliter flagellabant, & acerbis criminationibus inſectabantur, quod an. 1548. & 1549. conſultationibus interfuit de libro Auguſtano per Mauritium inſtitutis, quas iſti nihil aliud, quam defectionem ab euangelio, & papatus, vt loquuntur, reſtitutionem integram fuiſſe clamitabant. Id Flacius odioſè paſsim inculcat, & prolixo quidem verborum ambitu, eadem frequenter repetens ad faſtidium vſque. Vt vero probet, quod de reſtitutione papatus aſſerit, varijs ad perſuadēdum rationibus vtitur; quarum nonnullas, & præcipuas quidem ſubiūgimus ex ipſius libello depromptas, quem Narrationem actionum certaminumq; ſuorum inſcribit.

In epiſt. ad Cam. p. 698

Cauſæ odij.

Variæ rationes Flacij de reſtituto papatu.

Principio religionis articulos omnes in actionibus per Mauritium inſtitutis, cum Epiſcopis Catholicis tandem cōciliatos fuiſſe dicit, Canone tantum excepto; Neque verò 1.

ANNO 1556. Epiſcopos Theologis Lutheranis, ſed hos illis in omnibus dogmatibus ceſsiſſe; quemadmodum ex actione Gutterbocenſi notum ſit, tum ex Lipſienſi decreto, quod poſt varias deliberationes loco concluſionis promulgatum conſtat. Deinde quatuor Canones facit, ex ipſo Miſnicarum actionum progreſſu ſerieque formatos, ex quibus hoc ipſum dicit euidenter demonſtrari poſſe.

2. Canones quatuor ex Miſnica actione collecti.

1. Primus eſt, cùm Mauritius Ordinibus in conuentu proponeret libellum Auguſtanum, deque eo recipiendo mandatum Cæſaris adiungeret, Melanchthonem cæterosque ſententiam rogatos reſpondiſſe, morem gerendum Cæſari, quantum eius fieri poſsit, atque ita agendum in hac cauſa, vt Cæſar intelligat, & innoteſcat publicè, principem cum ſuis omnibus eſſe pacis atque concordiæ & tranquillitatis amantem: nec ſe quidem hac in parte officio defuturos.

2. Secundus Canon eſt, Reſtituendos eſſe ritus omnes vſitatos in Eccleſia veteri, quos hactenus Catholici retinuerint.

3. Tertius, Theologos, ait, in fine decreti vel Interim Lipſienſis polliceri, quod vnà cum Epiſcopis ſcrutari velint ſcripta Sanctorum Patrum, & ex eorum ſententia negotium hoc tranſigere. Atque inde natam ait Ordinationem eccleſiaſticam, totum chaos (vtor verbis Flacij) papiſticorum rituum continentem, quæ concionatoribus anno 1549. in autumno Lipſiam euocatis prælecta fuerit.

rit. Quartus Canon eſt, Epiſcopos Lipſiæ de recipiendo decreto interpellatos reſpondiſſe, imò publicè proteſtatos eſſe, ſe decretum illud & declarationem Ordinum in eam partem accipere, quod obtemperare velint Cæſari, & librum Auguſtanum recipere; quodq́ue ea, quæ in decreto Lipſienſi breuiter & obſcurè dicta ſint, iuxta librum Auguſtanum ſint declaranda.

ANNO 1556. 4.

Hos quatuor Canones ex actis publicis formatos, velut axiomata Flacius ponit, ex quibus hanc infert concluſionem, quam ipſius verbis eloquar: Hæ quatuor regulæ totum papatum, quantus quantus eſt recipiunt & comprobant. Vnde porrò concludit Melanchthonem, cæteroſque qui actionibus iſtis interfuerunt, factos apoſtatas, euangelioq́ue deſerto ad papiſtarum caſtra transfugiſſe. Quanquam concluſio hæc paulò laxior eſt, & plus comprehendit, quam ex actionibus per Mauritium ſuſceptis inferendum erat. Nec enim Melanchthon omnia Eccleſiæ Romanæ dogmata probauit, canone tantum excepto: Imò ne id facere videretur, non ſemel proteſtatus eſt, ſeſe ab Auguſtanę Confeſsionis doctrina nequaquam diſceſſurum.

Flacij ex his canonibus illatio.

Schluſſelb. li. 13. hær. pag. 822.

Flacij mẽdacium.

Atque hæc cauſa fuit, cur repudiato, quem recipiendum vrgebat Cæſar, Auguſtano libro, nouum quendam eiuſdem argumenti conficerent, quem Flaciani Lipſicum

Auguſtan⁹ liber à Flacianis, Lipſicum Interim nominatur.

Digitized by Google

ANNO 1556.

ſicum Interim per contumeliam appellant: Is verò non per Theologos, ſed per politicos conſiliarios quoſdam, Carlouitium imprimis & Cimmerſtadium viros doctos, conſarcinatus fuit, eodem capitum ordine ſeruato, quem ſequitur liber Auguſtanus; verbis autem & phraſibus eo temperamento concinnatis, vt de dogmatibus, Canone tantum excepto, nihil diuerſum ab Auguſtano libro continere videretur. Atque is liber cum probaretur in Conuentu Lipſienſi (in quo nobiles & ciuitatum incolas ad mille præſentes fuiſſe dicuntur) Melanchthon, cæterique concionatores proteſtati ſunt ſcripto quodam exhibito, probare ſe decretum, vel ſcriptum Lipſicum non in alio ſenſu, quam pridem à ſe declarato. Epiſcopi contra eidem decreto ſe dicunt aſſentiri, non alia conditione, quam vt iuxta mentem Cæſaris in Auguſtano libro declaratam, intelligatur. Igitur decretum Lipſienſe cothurno ſimile fuit; cuius verbis vtrique mentem ſuam eloqui ſe profitebantur; cùm interim ſententijs inter ſe toto cœlo diſſideret. Melanchthon verò, quem apoſtaſiæ Flaciani reum faciunt, atque transfugij ad Eccleſiam Romanam, eam ob cauſam probrum illud & calumniam pertulit, quod de dogmatibus loquendi formam admitteret apud Lutheranos inuſitatam, tametſi ſenſum Auguſtanæ Confeſsionis retinebat; & ritus Catholicos recipi pacis ſtudio, periculique vitan-

Proteſtatio Melāchth.

Lipſienſe decretum cothurno ſimile.

Melancht. quare proditæ veritatis reus.

vitandi gratia non diſſuaderet. Atq; hoc certamen durauit, quam diu Melanchthon vixit; quem Flaciani, velut canes in rabiem acti continuis conuitiorum latratibus ad ſepulcrum vſque ſunt proſecuti; nec aliter tractarũt miſerum Melanchthonem, quam Lutherus Pontificem Romanum, omnesq; pōtificios ſibi tractandos decreuit, quos ſe conuitiorum cōtinuo ſtrepitu, velut ſono campanarum, ad ſepulcrum vſquè proſecuturum minatur. Imprimis autem Flaciani rerum ſuarum ſatagebant in Thuringia, ijs locis, quæ Saxoniȩ ducibus Ioannis Friderici filijs parebant. Vbi hoc ann. 1556. de libris VVittenbergenſiũ prohibendis in conuentu concionatorum deliberatum fuit. Qua de re, tum de intolerabili Flacianorum petulantia, Melanchthonis ipſius verba ſubiungo: Deliberandum tandem nobis erit de reprimenda iſtorum infinita petulantia: Etſi crucior alijs longè maioribus doloribus. Et paulò infra: Fortaſsis tandem & harum calumniarum ſeu ineptiarum ſatietas veniet. Ante inſpectionem Eccleſiarum in Tyrigetis lex rogata eſt, vt mandaretur, ne libri hic editi legerentur: Sed interceſsione duorum veterum amicorum abolita eſt. Sneppius & Menius reſponderunt ſe non aſſentiri, & potius diſceſſuros eſſe ex tota ditione.

ANNO 1556.

Flacianorũ machinatio de prohibendis libris Wittenbergẽſium.

In epiſt. ad Cam. p. 710

ANNO 1557.

CAPVT XXIII.

I. *Comitia Ratisbonæ. conuentus Francofurtenſis Lutheran. itemq; VVormatienſis.*

II. *Colloquium inter Cath. & Lutheran. diſsidia inter Lutheranos VVormatiæ.*

III. *Melanchth. Heidelbergam abit; vxore paulò poſt orbatus.*

V. *Acta VVormat, inter Flacian. & Melanchthon. itemq; ſtaphylum. miſeriæ Melanchthonis perpetuæ.*

V. *Odia & diſsidia inter Flac. & Melanchthon.*

I. Comitia Ratisbonę. Ann. 1557. Decretum.

ANNO hoc exeunte conuentus Imperij Ratisbonæ fuit; qui in ſequentem vſq; 1557. protractus tandem ſub æquinoctium vernum finem habuit. In eo decretum inter cætera, vt ad 14. Auguſti VVormatiæ colloquium inter Catholicos & Lutheranos ad dirimendas religionis controuerſias haberetur. Quia verò Lutherani fœdè diſtracti grauiſsimis inter ſe diſsidijs laborabant, ante congreſſum publicum domeſticas primum concertationes ſopiendas cenſuerunt: Ne ſi VVormatiæ manipulatim diſiuncti prodirent in ſcenam, ludibrijs & ſannis ab aduerſarijs exciperentur.

Chyt. in Sax. p. 553. Conuent⁹ Lutheranorũ Francofurti ad Mœnum.

Itaque concionatores aliquot principum & ciuitatum Lutheranæ profeſsionis in Germania ſuperiore Francofurtum conuenerunt ad Mœnum; vbi duabus de

rebus

rebus potiſsimum inſtituta fuit conſulta- ANNO
tio : De Colloquio nimirum, quod VVor- 1557.
matiæ cum Catholicis habendum erat; quomodo ſcilicet aduerſarijs in eo congreſſu ſit occurrendum: tum de generali Lutheranorum Synodo poſt Colloquium indicenda, in qua de controuerſiijs domeſticis, de diſciplina, deque inſtituenda rituum eccleſiaſticorum conformitate deliberatio ſuciperetur. Cæterum quia non ignorabant, quam turpiter inter ſe diſsiderent ij, qui Confeſsionis Auguſtanæ doctrinam profitebantur, duabus ferè ſeptimanis ante diem inchoando colloquio deſtinatum VVormatiæ conueniendum ſtatuunt, tentandumque an ſopire poſſent domeſticas concertationes, vel eaſdem inſtituto ſyncretiſmo tegere ſaltem ad tempus, priuſquam cum Catholicis congrederentur. Videbant enim, niſi diſsidia quæ gliſcebant, quoquo pacto vel in ſpeciem cōponerentur, ſeſe non Catholicis modo, ſed & vniuerſæ Germaniæ ludibrio futuros: quod & poſtmodum euenit, vbi per Flacianos detecta fuit ipſorum turpitudo.

Lutheranorum ſtudium in ſopiendis diſſidijs domeſticis.

Conuenerunt igitur plerique VVormatiam maturè ſatis, ad Calendas Auguſti ſcilicet; quemadmodum Francofurti fuerat cōſtitutum. At Melanchthon & ſocij, quos Elector Saxo ad hunc congreſſum miſit, integro menſe poſt, ſub initium Sept. ſcilicet, VVormatiam primum appulerunt. Detentum aiunt ab Electore Principe, qui profe-

Conuentus Lutheranorum VVormatiæ.

Surius in com. pag. 500. 501.

Digitized by Google

ANNO 1557. fecturus dicebatur in Daniam ad Regem ſocerum, & Melanchthonem ſecum ducturus. Quanquam & ipſe totus abhorrebat ab huiuſmodi congreſsibus: Imprimis, quia nouerat ad Colloquium hoc è Flacianis venturos quoſdam, futurumq́ue, vt non ipſe modo reuocaretur ad cenſurã, ſed & fœda Lutherani corporis carcinomata tangerentur: quæ ſciebat exaſperari poſſe ſi tangerentur; ſanari tamen non poſſe. Itaque tergiuerſatus eſt, quamdiu potuit, iter in Daniam cauſatus; ad quod cum non aſſumeretur, tandem mandatu Principis VVormatiam fuit eundum: quo per Ludouicum Neogardenſem Comitem deductus eſt, quem Elector ad hæc Comitia legatum miſit.

Nomina Flacianorum. Inuenit iſtuc præſentes, quos Saxoniæ Duces Ioannis Friderici filij miſerant, Erardum Sneppium, Victorinum Strigelium; Ioannem Stoſſelium, & his coniunctos Ioachimum Morlinum, & Eraſmum Sarcerium, Illyricanæ factionis homines; tum Ioannem Brentium à Duce VVirtenbergico miſſum, vt actioni intereſſet. Et quia tardius venit Melanchthon, vti diximus, de componendis altercationibus domeſticis ad eum modum agi non potuit, vti res ipſa poſtulabat. Priuſquam tamen factum eſt actionis initium, legati principum Lutheranorum politici conuocarunt omnes illius partis concionatores, qui VVormatiam conuenerant, eoſq́ue monuerunt paucis, vt parati eſſent ad Congreſ-

ſum;

ſum; vtq; in Colloquio modeſtè cumprimis & perſpicuè ſententiam ſuam explicarent. Deinde Ducum Saxoniæ fratrum legatus Baſilius Monnerus, Flacij mancipium oratione prolixa de varijs erroribus diſſeruit poſt bellum Smalcaldicum ſubintroductis, quibus Auguſtanæ Confeſsionis puritas cõtaminata ſit, & doctrina corrupta. Hos autem errores primum damnandos eſſe, atque anathematis falce reſecandos, reſtituendâq; domi concordiam, priuſquã cum aduerſarijs congrediantur. Hæc cũ longo verborũ ambitu peroraſſet principum ſuorum nomine, ſurgit Sneppius, ſeque dicit ab ijſdem principibus in mandatis habere, vt communibus ſuffragijs anathemate feriantur damnenturque ſectarij quidam, Zvvingliani ſcilicet, Oſiandrini, Maioriſtæ & Adiaphoriſtæ.

ANNO 1557.

Monneri diſſertatio.

Sneppij poſtulatũ de anathematizandis hæreticis.

Perculit hic ſermo Melanchthonem, qui cum Adiaphoriſtarum caput eſſet, quorſum ſpectarent iſta, facile videbat. Itaque cum ſociis tergiuerſari cœpit, iniquum eſſe dicens, vt damnentur diſſentientes, cauſa non prius cognita. Cum vero Saxonici Vinarienſes principum ſuorum mandato ſibi dicerent inſiſtendum, reſpondit Melanchthon, ſi damnandi ſint errores, articulos condendos eſſe, in quibus quid probandum ſit, quid improbandum præciſè definiatur. Nec Zvvinglianos tantum notandos anathemate, ſed & papiſtas, Antinomos alioſque: quin & Flacianorum mendacia damnanda. Addit ſi per

Melanchthon perculſus tergiuerſatur.

Eius opinio de anathemate.

Fla-

ANNO 1557. Flacianos ipſe reijciatur, ſe lubentem ab ipſorum congreſsibus abſuturum Interim pauciores nunc ait eſſe præſentes, quam vt huiuſmodi articuli cum inſertis damnationibus ſcribi poſsint. Rem hanc magno cum periculo coniunctam videri, cum tanta ſit multorum rabies in reprehendendis alijs. Hæc Melanchthon. Sneppius vero probauit iſta quidem, quæ de periculo Melanchthon dixerat, ſi articuli ſcriberentur. Interim mandatum eſſe dicit ſuorum principũ, ne cum Pontificijs in arenam deſcendant, niſi ſectarijs, quos antè diximus, anathemate prius ab Auguſtana Confeſsione reſectis. Brentius vero prorſus aſſentiri noluit, vt Oſiander damnaretur; quod ſcripta hominis in alienum ſenſum à mente ipſius torqueri diceret. Legati politici cum turbas oriri cernerent, re deliberata controuerſias ad futuram Lutheranorum Synodum reijciendas cenſuerunt: Interim nunc coaleſcendum quoquo pacto, cauſamque contra pontificios communi ſtudio concorditer agendam, cauendumque ne qua fiat diſtractio; alioquin futurum, vt ſe deridendos aduerſarijs, & anathemate feriendos obijcerent. Idem per litteras monuit Elector Palatinus: Interim legati Ducum Saxoniæ Vinarienſium, qui Flacianæ factionis erant, & principum eorundem Theologi, congreſſum cum aduerſarijs omnino recuſabant, niſi mandatis ſatisfieret ſuorum principum, & anathemata ſcriberen-

Sneppij replica.

Brentius reijcit anathema latũ in Oſiandrum.

Politicorum interuentus.

Flacianorũ acerbitas in anathematis ſcriptione.

berentur; Sneppio interim ob diſtractionem hanc vbertim lacrymante. Poſt longam & turbulentam altercationem placuit tandē, vt ſcriptæ condemnationes, & anathemata ſectarum, quas Sneppius reijci poſtularat, non præſidi, nec Catholicis ludibrij vitandi gratia, ſed legatis Lutheranorum principum exhiberentur. Hoc pacto futurum putabant, vt & mandatis ſatisfieret ducum Vinarienſium; nec vulnera domeſtica tamen aduerſarijs detegerentur. ANNO 1557. Anathemata ſcribuntur.

II. His ad eum modum peractis, ventum tandem eſt ad Colloquium. Principio de iudice controuerſiarum inſtituta fuit diſputatio. Et Catholici quidēm autoritatem iudicandi de controuerſijs Eccleſiæ vindicabant; cuius ſententiam in generalibus Cōcilijs, & perpetuo de dogmatibus orbis Chriſtiani, ſanctorumque Patrum conſenſu audiendam dicebant. Melanchthon contra ad ſacras litteras, & tria ſymbola prouocabat: Addebat Confeſsionem Auguſtanam, à qua ſeſe cum ſociis nequaquam diſceſſurū profitebatur. Hic diſceptatum fuit acriter, neutris de ſententia diſcedentibus: In quo certamine Catholici Lutheranis arrogantiam obiecerunt, quod nimirum ſeipſos ſanctiſsimis omnium ſeculorum patribus, ſuasque opiniones vniuerſalis Eccleſiæ iudicio, & cōſenſu totius antiquitatis anteponerent: Cū interim ſententiis inter ſeipſos diſcrepent, & in varias factiones turpiſsimè diſtrahantur. Colloquiū inter Catholicos & Lutheranos. Controuerſia de iudice diſputationis. *Camerar. in vita Mel. pag. 361. & ſeq.* Lutheranorum arrogantia. Controuerſia de peccato originis.

Diſpu-

ANNO 1557.

Obiectio defectionis à Confeſsione Augnſtana turbas inter Lutheranos excitat.

Diſputatum quoq; fuit de peccato originis; ſed breuiter. Imprimis verò cum aduerſarij conſenſum antiquitatis proterue reiicerent, Catholici diſſenſiones ipſorum de ſummis fidei dogmatibus, & ſententiarum diſcrepantiam, velut certum falſitatis argumentū, identidem obiecerunt. Accidit hoc Lutheranis permoleſtum; imprimis cum vrgerent Catholici, vt qui verum ſeſe germanumque ſenſum Auguſtanæ Confeſsionis habere crederent, ſeipſos in vnum redigerent cœtum, & ſubreptitios ſectarum autores anathemate notatos reiicerent, eosque à conſortio ſuo autoritate publica remouerent. Datam eſſe pacem huic Confeſsioni decreto publico: Id verò beneficium ad ſectas non pertinere ab hac Confeſsione alienas. Itaque mandatum eſſe Cæſaris, vt cum iis tantum agatur de conciliandis dogmatibus, qui ſine fuco profiteantur doctrinam illam, cuius ſumma in Auguſtanis Comitiis anno 1530. Carolo Quinto ſit oblata. Hæc & id genus alia cum dicerentur, ſatis intellexit Melanchthon, detectum iri, quam tanto ſtudio velarat, domeſticam Lutheranorum turpitudinem. Itaque conſternatus demiſsè reſpondet: Poſtulare rem ipſam, vt exortæ controuerſiæ prius explicentur. Quod cum factum fuerit, condemnationes errorum ſingulis articulis adiungi poſſe. Verū Catholici in ſententia perſtiterunt, vrgentes, vt quos errores agnoſcerent Auguſtanæ Confeſsioni

Melanchthionis de Miſſa reſponſio.

ſub-

ſubrepiſſe, ijs anathema dicerent. Hic verò Lutherani, qui cum diuerſæ factionis eſſent, & ſyncretiſmi larua fraudulenter obuoluti concordiam ſimulabant, in partes diſsilierunt. Flaciani parendum cenſuerunt, & offerendas præſidi condemnationes domeſticarum hæreſeon, quas antea priuatim legatis Lutheranorum principum exhibuerant. Melanchthon cum hac ratione fulmen anathematis in ſuum quoque caput vibrandum cerneret, ſocios ab hoc inſtituto dehortatus eſt. Verum id fruſtra fuit: Flaciani ſiquidem à ſententia de vibrando damnationis fulmine nullis potuerunt rationibus dimoueri.

ANNO 1557.

Lutherani in diuerſas partes abeunt.

Quod cum Melanchthon animaduerteret, vt placaret zelotas iſtos, Flacianos inquam, ac tempori ſeruiret, & ipſe conſcripſit anathemata quædam, in quibus inter alios, quos notandos cenſuit, adiaphoriſtas etiam condemnauit; eam nimirũ ſectam inter Lutheranos, cuius ipſe primus autor, caput, & præcipuus ductor habebatur. Ita factũ eſt, vt condemnationis fulmen, & dirũ anathema, quod à Flacianis ſibi paratum nouerat, in Comitijs publicis Melanchthon ipſe diuino iudicio quodam in ſuumipſius caput intorqueret. Interim proteſtatus eſt de mendaciis Illyrici, quibus ſe querebatur, alioſque viros innocentes præter meritum grauari. Brentius vero, quemadmodũ & paulò ſupra diximus, Oſiandrum cum reliquis ſectariis in com-

Melanchthon ſeipſum ferit anathemate.

Eius de iniurijs proteſtatio.

ANNO 1557.

in communem trahi culpam, diriſque deuoueri noluit: Qua in re non à Melanchthone tantum & cæteris Adiaphoriſtis, verum à Flacianis etiam diuerſum indicauit.

Proteſtatio Flacianorum Præſidi oblata.

In hac perturbatione rerum & voluntatũ diſcrepantia Flaciani Iulium Pflugium adeunt Colloquij præſidem, eique proteſtationem offerunt, in qua Zvvinglianos, Oſiandrinos, Maioriſtas, Synergiſtas & Aiaphoriſtas damnant velut alienos ab Auguſtana Confeſsione, cui ſe conſtanter aiunt & in ſolidum adhærere; Ideoque quod ad religionem attinet, nihil ſibi commune futurum cum ſectariis iſtis profitentur. Ita Melanchthon, qui Confeſsionem hanc ante annos 27. ipſe conſarcinarat, ab ea nunc per diſcipulos exploſus, velut è ciuitate Lutherano proſcriptus fuit. Flaciani vero proteſtatione, quam diximus, exhibita, confeſtim iter ingreſsi domum reuerterunt: quorum abitu colloquium initio ſuſpenſum fuit; poſt etiam planè diſſolutum. Neque enim Catholici cum aduerſarijs inter ſe tam fœdè diſsidentibus progrediendũ iudicarunt, niſi conſulto primum Ferdinando Rege. Ad hunc igitur rem omnem perſcribit præſes, & quid hoc rerum ſtatu porro ſit faciendũ, exquirit.

Conſil. Theolog. Mel. fol. 751. 752.

Flaciani re infecta abeunt.

III. Melanchthon Heidelbergam euocatur.

Interim vero, dum reſponſum expectatur, Palatinus Elector Otho Henricus Melanchthonem per litteras Heidelbergam euocat, vt eius opera conſilioque ad ſtatum acade-

academiæ conſtituendum vteretur. Inuenit iſtic Melanchthon Iacobum Mycillum amicum veterem, quo cum ſuauiter ad dies aliquot vixit. Hunc aliosq́; nonnullos è Profeſſoribus Melanchthoni princeps adiunxit; inter quos inſtituta fuit de ſtudiis inſtaurandis deliberatio. Melanchthon verò moderabatur conſultationem iſtam; cuius autoritate conſilioque potiſsimum ea, quæ princeps voluit, de rerum adminiſtratione conſtituta fuerunt.

ANNO 1557.

Camer.pag. 367.

Ad ſcholas dirigendas.

Dum Heidelbergæ moratur, vxorem, quam decumbentem domi reliquerat, rebus humanis exemptam intelligit, nunciante Camerario, qui hanc ob cauſam iſtuc excurrit, vt triſte nuncium amico ſuauiter inſinuaret.

Eius vxor moritur.

Camer.pag. 369.

VI.

Interea Ferdinandus Rex de diſcordia Lutheranorum, deque Flacianorum abitu factus certior, per litteras hortatur præſidem, vt neceſsitas ita poſtulet, alij ſurrogentur in eorũ locum, qui diſceſſerant, & ſi quâ ratione fieri poſsit actio reſumatur. Catholici verò mente Regis intellectâ, monuerunt aduerſarios, qui VVormatiæ remanſerant, vt cum ſociis redirent in gratiam, à quibus erant anathemate notati, ſeque rurſus coniungerent in vnum corpus. Alioquin neſcire ſe proteſtabantur, quibus cum actionẽ reſumere debeant; cum vtrique prouocent ad Confeſsionem Auguſtanam; de cuius dogmatibus atque ſenſu tamen eum in modum

Melanchthonici iubentur redire in gratiam cum Flacianis.

ANNO 1554.

inter ſe diſsideant, vt alterutros neceſſe ſit ad eam non pertinere. Ipſos quidem, qui VVormatiæ remanſerint, Confeſsionem hanc verbo profiteri: verum interim à ſocijs Saxoniæ Ducum Theologis abeuntibus damnatos eſſe, velut ſectarios, & eiuſdem Confeſsionis deſertores, quibus nullum cum ea ſit commercium. Igitur vel conueniendum illis denuo, vel certè ſtatuendum, illine, qui proteſtatione facta diſceſſerint, an vero Melanchthon cum cæteris præſentibus Auguſtanæ Confeſsionis dogmata ritè profiteantur. Priuſquam alterutrum fiat, non eſſe Catholicis integrum, vt actionem in incertum proſequantur. Atq; hic velut in vado negotium hæſit: Cumq; fruſtra videretur expectandũ, vt Saxoniæ duces alios ſubmitterent in eorum locum, quos auocarant, tandẽ re prorſus infectâ diſſolutus fuit conuentus iſte: in quo ferè nihil actum eſt aliud, niſi quod detectâ Lutheranorũ tupitudine, quã laruâ quadam ſyncretiſmi velarant, Melanchthon alijq; VVittenbergẽſes à Flacianis Lutheri diſcipulis anathemate notati fuerũt, & ab Auguſtana Cõfeſsione reiecti: quę cauſa fuit, vt Catholici cũ illis in actione ꝓgredi recuſarẽt; præſertim ijs abſentibus, qui proteſtati fuerant, ſe ſolos Confeſsionem iſtam, quemadmodum oblata Cęſari fuit in Comitijs Auguſtanis, integram puramq; ſine fuco profiteri.

Camer. à fol. 371. ad longum.

Cõuentus Wormatienſis re infecta ſoluitur.

Frid. Staphyli ſcriptum de eadem.

Fuit inter Catholicos, qui VVormatiæ

con-

Digitized by Google

conuenerant, & Fridericus Staphylus Iure- ANNO
conſultus, Ferdinandi Cæſaris, & Bauariæ 1557.
Ducis Conſiliarius, vir doctiſsimus, qui cum omnia noſſet, & ſecretiſsima quidem Lutheranæ ſectæ myſteria, totam eius turpitudinem detexit edito libello, cui titulum fecit: "Trimembris epitome Theologiæ Lutheranæ: in cuius parte tertia, de varijs eorum ſectis diſſerit, qui Confeſsionis Auguſtanę nomen profitentur." Et quia fœdum hoc Lutherani corporis hulcus ſeueriore manu preſſius contrectauit, iracundiam ipſorum, adeoque furorē in ſe vehementer incendit. Grauius imprimis exarſit Melanchthon, quem Staphylus caput & ducem conſtituit tertiæ phalangis euangelicorum, quam in varias factiones turpiter diſtractā ſuis coloribus depingit. Eam iniuriam vlturus Melanchthon anno ſequente proximo reſpondit ad libellū hunc, & ſcriptum quoddam contra Staphylū emiſit nō atramento, ſed atro felle potius exaratum; in quo Staphylum acerbiſsimis criminationibus inſectatur, iam & alij quidam præter Melanchthonem eundem Sthaphylū allatrarunt ſcriptis publicis; Flacius Illyricus ſcilicet, Andreas Muſculus, Iacobus Smidelinus, & Longinus quidam Schvvenckfeldianus, diuerſarum ſectarum homines: Quibus omnibus vnam reſponſionem oppoſuit eleganter neruoſeq; ſcriptam ſub hoc titulo: "Contra ædificatores turris Babylonicæ Friderici Staphyli reſponſio." Vbi

Odium hæreticorū in ſe concitat.

ANNO 1558. Imprimis Melanchthonis.

Flacij Illyrici. Muſculi. Smidelini. Longini.

ANNO 1558. prodijt ſcriptum hoc, retraxit ſe Melanchthon, nec poſthac Staphylum amplius impetiuit.

Staphili contra eoſdem reſponſio.

Lutheranorum conatus in diſsidio componendo.

Melanchthonis ſententia.

In ep. ad Cam. p. 732

Cum verò Lutheraniſmus ob inteſtina diſsidia malè paſsim audiret, & libri Catholicorum in manibus hominum verſarentur, quibus illa turpitudo detegitur, cœptum eſt inter Lutheranos cogitari, quâ ratione tandẽ medicina fieret huic malo, & concertationes iſtæ domeſticæ ſopirentur. Melanchthon nõ improbauit, ille quidem pacis ſanciendę ſtudium: at rem ipſam difficilem effectu, imo prorſus impoſsibilem iudicauit; malum illud hæreſeon domeſticarum hydræ comparans, cui vno præciſo capite plura ſubnaſcãtur. „ Quod noſtri principes, inquit, tolli cõ„ trouerſias cupiunt, voluntas laudanda eſt: „ ſed conantur hydræ caput præcidere hoc „ ſycophantico ſeculo. Hæc Melanchthon; „ Et veriſsimè quidem, ſi quid aliàs vnquam.

Lutheraniſmus hydra multorum capitum.

In cap. Bab. A. 2. b.

Eſt enim hydra multorum capitum hæreſis Lutherana; cuius ſi caput vnum ſuccidatur, plura ſuccreſcunt. Quod Lutherus vaticinatꝰ eſt futurum, cum prima ſectæ fundamenta poneret; quemadmodum hæc ipſius verba teſtantur in præludio Babylonico: Quia vi„ deo illis otium & chartas abundare, dabo o„ peram, vt negotium ſcribendi habeant co„ pioſum. Præcurram enim, vt dum glorio„ ſiſsimi victores de vna aliqua mea hæreſi, vt „ eis videtur, triumphant, ego interim nouam „ moliar.

In-

Interea prudentiores vehementer tædebat factionum iſtarum & diſsidiorum; ideoque quod anno ſuperiore Francofurti decretum erat, vt Synodus indiceretur ad ſopiendas controuerſias, id nunc tandem exequendum iudicabant. Vrgebant hoc imprimis viri quidam principes, qui ſpem omnẽ inſtaurandæ concordiæ in Synodo repoſitam arbitrabantur. Melanchthon verò perpetuo reſtitabat in conſultationibus iſtis, cum in Synodo, propter Flacianorum potentiam, nihil aliud ſibi videret expectandũ, quam vt anathema iſtud, quod VVormatiæ vibratum erat, multorum ſuffragijs & autoritate quidem Synodicâ confirmaretur. Cæterum quanto Melanchthon alienior erat ab hoc inſtituto, tanto feruentius idipſum vrgebant Flaciani, quorum in eo ſtudium omne vertebatur, vt Melanchthonem autoritate Synodi de gradu deiectum opprimerent. Itaq; nõ minus illi periculum à Flacianis in Synodum coëuntibus, quam à Tridentinis patribus imminere videbatur. Atq; in huiuſmodi trepidatione, perpetuoq; metu, quod reliquum erat vitæ tranſigendum illi fuit; vt ſibi ne VVittenbergæ quidem tutus eſſe videretur: Neç aliud poſtremis aliquot annis expectauit, quam vt Flacianorum machinationibus loco ſubmotus in exilium pelleretur. Si Flaciana rabies (inquit ad Camerarium ſcribens) me fugere coget, oſtendet Deus alicubi hoſpitium. Et

ANNO 1558.

Principes vrgent Synedrion.

Melanchthon contra reſiſtit.

Flacianorũ æſtus & vehemenria in cogendo Synedrio.

In ep. ad Cam. p. 718. 719. 753.

Digitized by Google

ANNO 1558. in alio quodam epiſtolio; Ego quoque, ſi poſſem, fugerem, non, vt in carmine dicitur, „ vltra Sauromatas & glacialem Oceanum, „ ſed certe in aliquas latebras quaſcunque De- „ us offerret. Et ſi viuam diutius, expecto „ exilium. Et paucis menſibus ante mortem; „ Reuerſus litteras accepi, quæ narrant, mira- „ bilibus technis hoc agi à Flacio, vt hinc ex- ANNO 1559. pellar. Hæc Melanchthon ipſe: Et certe in votis illi fuiſſe videtur, annis poſterioribus, vt alibi, quam VVittenbergæ vitam ageret; nimirum vt laxare frenos iracundiæ poſſet, & ad vindicandas Flacianorum iniurias liberius prouehi. Imo venit illi aliquando in mentem hanc ob cauſam ab aula miſsionem petere; quemadmodũ ad Camerarium ipſe ſcribit ſub initium anni 1559. Scribam aulæ, inquit, vt me dimittant, vt in alio loco re- „ ſpondeam. Sed fruſtrà huiuſmodi cogita- „ tiones ſuſcepit; manendum fuit in ergaſtu- „ lo hoc, vt VVittenbergam aliquando nomi- „ nauit, donec per mortem illis difficultatibus „ fuit expeditus.

Cogitat Wittenbergâ diſcedere. Ibid. p. 479.

V. Diſſoluto Colloquio VVormatienſi, cum Theologi ducum Saxoniæ domum rediiſſent, & Synodus toties flagitata ſuſpenderetur; Flacius Illyricus autor fuit principibus iſtis, vt libro quodam edito ſectas omnes anathemate configerent, quæ præter Auguſtanam Confeſsionem annis ſuperioribus erant exortæ; mandarentque ſubditis, vt ab earundem ſectarum inquinamento ſibi cauerent.

Flacij conſilium in ſcripto cõſarcinando contra ſectas, &c.

Digitized by Google

uerent. Placuit conſilium Flacij; fuitq́; liber iſte mandatu Principum per Ienenſes quoſdã Theologos cõſcriptus: Qui cum examinandus eſſet à Flacio cæteriſq; concionatoribus variȩ ſunt & acerbè cõtentiones inter autores ipſius libri, & cenſores exortæ. Atq; ea res in cauſa fuit, vt ſcriptũ illud tum quidẽ ſeponeretur: quod tamen anno ſequente proximo 1558. Coburgi per Flacianos quoſdã Simonẽ Muſæum, Maximilianum Morlinum, Ioannem Stöſſelium, Flacium ipſum, alioſque nonnullos ita concinnatum fuit, vt autoritate principum ſub titulo Confutationum Nouembri menſe publicaretur. Additum fuit edictum, ne quiſquam de controuerſis fidei capitibus aliam credendi normam ſequeretur quam iſtic conſtitutam videret. Atque ita κριτήρια Flacianorum vel principia, quibus in dijudicandis fidei controuerſijs vtuntur, acceſsione huius voluminis aucta fuerunt; In quo decem ſectis anathema dicitur, inter quas recenſentur & illæ, quas iam ante concionatores horum principum VVormatiæ condemnarant; hæreſes inquam Sacramentariorum, Oſiandrinorum, Adiaphoriſtarum, Maioriſtarum & Synergyſtarum. Atque ita Melanchthon & VVittenbergenſes publico decreto principum illorum, qui ſoli fere purum putum Lutheranæ doctrinæ nucleum retinuiſſe putabantur, ceu putrida membra ab Auguſtana Confeſsione reſecti fuerunt.

ANNO 1559.

Controuerſiæ exortæ in examine ſcripti.

Anathema decem ſectis in libro Flaciano dicitur.

Digitized by Google

ANNO 1559.

Melanchthon totã Academiã Wittenberg. in Flacium concitat. Eius ſcriptum maledicum.

Melanchthon, qui Flacium huius conſilij autorem fuiſſe nouerat, vt illatam contumeliam inſigniter vindicaret, in caput illius vniuerſum Academiæ VVittẽbergenſis gregem ſcholaſticum concitauit, cuius nomine ſcriptum quoddam anno 1559. diuulgatum prodijt, adeo virulentum & maledicum, vt in hoc genere poſt Lutheri ſcripta nihil magis aſperum, ac venenatum in lucem prodiiſſe videatur.

CAPVT XXIV.

I. *Noua hæreſis Lutheran. Hamburgi per AEpinum excitata.*

II. *Palatinatus caluinizat autore Melanchthone Lipſiam ad examen alumnorum euocato.*

III. *Melanchton febri correptus.*

IV. *Decumbens grauiter de varijs ſermocinatur.*

V. *Mors eius, ſepultura & orationes in funere habitæ.*

Hæreſis Lutheranorũ Hamburgi.

SVB hoc tempus Hamburgi nouum inter Lutheranos certamen exarſit, de deſcenſu Chriſti ad inferos; quod eouſque ſtudio diſsidentium incruduit, vt Senatus iſtius vrbis academiam VVittenbergenſem putarit ſuper hac controuerſia conſulendã.

Dogma Io. Æpini de Chriſti decenſu ad inferos.

Erat Hamburgenſis Eccleſię Lutherano ritu Superintendens Ioannes AEpinus, qui Chriſtum aſſerebat nõ modo deſcendiſſe ad inferos, ſed & pænas ac tormenta damnatorum

torum iſtic in anima ſuſtinuiſſe. Huic plerique ſe concionatores oppoſuerunt, qui dogma illud, velut horrendam blaſphemiam deteſtabantur. Cumque res magno animorum ardore ageretur, Conſules & Senatus negotio componendo manum admouerunt, conditis quibuſdam aphoriſmis, vel articulis, de hoc argumento, quos velut normam credendi concionatoribus proponẽdos cenſuerunt, eorumque ſententiam inquirẽdam. Ne quid autem inconſultò facere viderentur, datis ad VVittenbergenſes litteris tria quædam ad deliberandum propoſuerunt: Primum fuit, An Theologi probandam cenſeant inchoatam agendi rationem in proponendis articulis? Alterum, quæ ſit ipſorum ſententia de dogmate controuerſo? Tertium, Si qui forſan inſtitutam inquiſitionem defugiant, quid in eos ſit ſtatuendum? aut quid aliud agendum in hoc negotio videatur.

ANNO 1559.

Aphoriſmi Hamburgenſium.

Eorum ad Wittẽbergenſes litteræ.

Tria capita deliberationis.

Reſpondit Vniuerſitatis nomine Melãchthon in hanc ferè ſentẽtiam: Pertinere prorſus ad curam ſenatus, vt Eccleſia rectè doceatur, & ne diſsidia ſerantur. Ideoque piè recteque factum, quod inſtituta ſit de reſtituenda concordia deliberatio. Interim optare ſe dicunt, non tam multos eſſe propoſitos articulos, quorum nõnulli, ſi agitentur, magnas ſint diſputationes parituri. Ad controuerſiam ipſam quod ſpectet, expectare ſe ſententiam aliorum, ad quos de ea ſcripſerint, ſcilicet vt collatis iudicijs certum quid

In ep. ſel. p. 491.

Wittenbergenſiũ reſpõſio ad primum caput.

Ad ſecundum caput de dogmate controuerſo.

ANNO 1559. reſpondere poſsint;ne poſtea diuerſitas opinionum diſsidium inflammaret. Lutherum cunctanter ad hunc articulum explicandum acceſsiſſe; quem tantum ad Chriſti victoriam accommodarit. Interim dolores inferorum,de quibus pſalmi loquuntur, non reſtringendos eſſe tantum ad tempus poſt animæ ſeparationem:Quoſdam etiam in hac vita deguſtare ſenſum iræ diuinæ: Qui dolor ſingularis in filio Dei fuerit, & maior quam in vllis vnquam ſanctis; cùm integrè magnitudinẽ irę Dei aduerſus noſtra peccata ſenſerit tuleritque;nec illius doloris magnitudinẽ ab hominibus aut angelis comprehẽdi poſſe, vel ſuſtineri. Demum conſilij ſui ſummam explicant in hunc ferè modum:Cùm cõſtet, diſſenſionem tantum eſſe de cruciatibus animæ Chriſti poſt ſeparationem à corpore, rogare ſe, dicunt, ne deinceps inquiſitio particularis ad conſcriptos articulos vrgeatur, vel occaſio quæratur alterutros eijciendi. Cenſuiſſe Lutherum, quæſtionem hanc de pœnis animæ Chriſti poſt mortem non eſſe mouendam. Itaq; mandandum vtrique parti,vt expectent aliorum etiam iudicia, ac intereà in concionibus,in ſcholis,aut alijs publicis congreſsibus omittant mentionem huius quæſtionis in vtraq; parte. Interim non aboleri articulum de deſcenſu Chriſti ad inferos; ſed omitti tantum inquiſitionem eius particulæ,de animæ Chriſti ſeparatæ cruciatibus apud inferos; de qua Lutherus non inqui-

Lutheri ſententia de deſcenſu Chriſti ad inferos.

inquirendum iudicarit. Hæc Melanchthon. ANNO

Initio huius eiuſdem anni 1559. ad 12. Feb. 1559.
obijt Ottho Henricus Elector Palatinus, qui Fridericum Tertium decimo gradu agnatum in Electoratu ſucceſſoré habuit. Atque hic non diu poſt exploſo Lutheraniſmo Caluiniſinum in Palatinatũ induxit: Quod imprimis Melanchthonis culpa cõſilioq; factum Lutherani quiritantur. Ea verò res ad hũc modũ geſta eſt. Irrepſerant ſub Otthone Henrico Caluiniſtæ quidã, vel Sacramẽtariç factionis homines in Academiã Heidelbergenſem; inter quos primi nominis fuerũt Petrus Boquinus, & Gulielmus Clebitius. Hi cũ proderent Sacramẽtarium Spiritum, ab Heſhuſio cæteriſq; Lutheranis reprehenſi atque oppugnati fuerunt. Vnde certamen exarſit inter vtroſque, & ſatis acre quidem, quod nouum Electorem vehementer ſollicitum habuit. Igitur vt ſedaret motus iſtos, litteras dedit ad Melanchthonem, eiuſque iudicium de hac cõtrouerſia, & quomodo componendum ſit diſsidium, exquiſiuit; vnaque ſcriptam Heſhuſij Clebitijq; confeſsionem de cœna Domini tranſmiſit.

Mors Otthonis Hẽrici Palatini.

Frider. III. ſuccedit.

Caluiniſtæ in Palatinatum irrepunt.

Palatini ad Melancht. litteræ de controuerſia.

Sur. in com. pag. 539.

Melanchthon eum in modum reſpondit, vt Sacramentarijs potius, quam Lutheranis addictum ſeſe non obſcuris indicijs oſtenderet. Lutheri ſententiam de Euchariſtia iampridem animo repudiauerat, & ſecretò transfugerat ad caſtra Sacramentariorum, quos anno 1530. in Auguſtana Con-

Melancht. pro Caluiniſtis reſpondet.

Peuc. apud Reut. narrat. de Mel. pag. 33.

ANNO 1559.

-na Confeſsione verbis expreſsis anathemate notarat. Itaque totus nunc eam in partem inclinauit, & in hac epiſtola ſatis apertè prodidit Sacramentarium virus, quod multis annis publica Lutheraniſmi profeſsione velatũ occultauerat. Iam verò & Heſhuſium, cæteroſque Lutheranos, qui Heidelbergæ cum Sacramentarijs dimicabant, vehementer oderat, quod de grege Flacianorum eſſent; à quibus per annos decem continuos & amplius, petulanter ſeſe, & acerbè ſummaque cum cõtumelia meminerat exagitatum. Hanc igitur iniuriam vindicandæ nactus occaſionem, in Flacianos cõcitauit principem, qui conſilium illius ſecutus, Heſhuſium & Clebitium, vtriuſque factionis capita loco mouit, & Caluiniſtas deinde fouendos ſuſcepit. Ita Melanchthon iam morti vicinus (nam paucis menſibus ſuperuixit) vnis litteris inſignem hanc Germaniæ prouinciam ab Auguſtana Confeſsione diuulſit, eamque Sacramentarijs dedit occupandam. Nam Elector princeps ipſius autoritate permotus, homines iſtius factionis in academiam Heidelbergenſem inſeruit; ex qua deinde contagio hæc poſt Melanchthonis obitum, in Palatini ditiones omnes dimanauit, Lutheranis fruſtrà calcitrantibus, qui non dubitanter aſſerunt, ſanguinem eorum, qui hauſto Sacramentariorum veneno in Palatinatu pereunt, de Melanchthonis manibus in die iudicij requirendum.

Sacramentarium virus prodit.

Flacianos odio habet.

Palatinum in eoſdem concitat.

Melancht. cauſã dat hæreſi Caluinianæ in Palatinatu.

Agebat

Agebat Melanchthon cum ad Palatinum ſcriberet, annum ætatis ſexageſimum tertiũ, quem vulgo climactericum appellant. Hunc cum paulò poſt, anno ſequente ſcilicet 1560. 16. Februarij compleuiſſet, iamque pericula climacteris iſtius omnium in vita periculoſiſsimi ſuperaſſe videretur, attenuari deinceps corpus, & vires paulatim deficere cœperunt. Exeunte Martio, mandatu principis Electoris Lipſiam euocatus fuit ad examen alumnorum, quos in Vniuerſitate ſuſtentabat Princeps. Huic examini Melanchthon ab annis aliquot præeſſe conſueuerat: Itaque VVittenberga profectus trigeſimo Martij venit Lipſiam, & negotium ſibi commiſſum vnà cum alijs de more peregit. Quanquam verò tenui iam erat valetudine, cùm iter ingrederetur, paulo debilior tamen ad ſuos redijt, quam exierat; idque ex aëris intemperie forſan, & vectatione, quæ ſolito illi moleſtior accidit.

ANNO 1560.

Ann. 1560. Annus 63. climactericus.

In Narrat. VVitt. de obitu Philippi c. 1.

Melancht. Lipſiã euocatur ad examen alumnorũ.

III.

Redijt verò VVittenbergam Aprilis die quinto, & biduo poſt ad languorem acceſsit febris tertiana, vel hemitritæa potius, vt poſtea deprehenſum eſt, cuius ſeptimo paroxiſmo tandem ad 19. Aprilis extinctus fuit. Ab initio morbi mortem illi præſagiuit animus, quemadmodum Lutherani commemorant; Imprimis eum terruit eclypſis in æquinoctio iſtius anni; tum Saturni Martiſque coniunctio, quam imminere nouerat, de qua ſequentibus diebus frequenter loquebatur, ſtultè

VVittenbergam redit, vbi tertiana febri laborat.

Terricula-menta Melanchth.

ANNO 1559.

ſtultè facere dictitans, qui eam contemnerent. Quanquã huiuſmodi coniunctiones nõ tam corporibus, quam rebus communibus portendere quippiam iudicabat. Itaq; ſterilitatem ex his ſignis ominabatur, & autor erat Academiæ, vt ad neceſſarios ſuorum vſus frumentum coëmeret: Quod ex ipſius conſilio factum eſt. Iam & de Flacianorum turbulentis conſilijs,&machinationibus vehementer erat ſollicitus,& crebros ſermones habebat. Eos enim nouerat magnis clamoribus adhuc vrgere Synodum,à qua Melanchthon,vti diximus, totus abhorrebat; Huius igitur rei cogitatio ſollicitum eum habuit: cumque ſub initium morbi litteras exararet ad amicum quendam in littore Baltico, inter cætera, ſe fortaſsis eripiendum ait ex Synodo Lyſtricâ, quam Flaciani moliantur. Quanquam verò languor indies augebatur, profeſsionem tamen publicam intermittere noluit, licet omnes quietem illi ſuaderent. In lectione, quam nono die ante mortem habuit, cùm verba quædam Ioannis explicaret, Chriſtum ait, tria quædam precatum, vt Eccleſia conſeruetur in mundo; deinde vt eadem ſit vna, concors nimirum & conſentiens; demum, vt in ea quidam electi ſint & ſaluentur. Quæ eadem patrem ſuum, aiebat, meditatum fuiſſe, cùm decumberet, triduò ante mortem. Subiecit cõtinuo: Hæc tria vota, moriturus ego etiam meis liberis, & filiolis relinquam, vt ſint in eccleſia,

Sterilitatẽ præominatur.

A Flacianis vexatur.

Verba eius in lectione vltima quã VVittenbergæ habuit.

Tria quædam ſuis filiis precatur.

In Narrat. VVitt. de ob. Phil. B.iiij. b.

Deumq;

Digitized by Google

Deumq́ue rectè inuocent; vt ſint vnum in ipſo & concordes, vt ſint hæredes vitæ æternæ. ANNO 1559.

Hæc Melanchthon vndecima Aprilis in lectione: nec ineptè quidem, ſi Eccleſiæ nomine non aliquam ex factionibus nuper exortis intelligas, ſed Eccleſiam quam ædificauit Chriſtus propagandam toto terrarum orbe, nec vnquam interituram: de qua parens Melanchthonis iam moriturus proculdubiò locutus fuit, qui cum Catholicus eſſet, anno 1508. quemadmodum initio diximus, peſte ſublatus ad Dominum migrauit. Paulò poſt Ioachimus Camerarius, quò nullum inter amicos chariorem habuit, de Melanchthonis inualetudine per amicos admonitus, VVittenbergam aduolauit pridie ſacri Paſcatis; quod feſtum hoc anno in decimumquartum Aprilis diem incidit. Fuit illi longè gratiſsimus Camerarij aduentus, quem vſque ad decimumſeptimum Aprilis apud ſe detinuit; atque interim ſuauiter cum illo contulit de rebus multis: Cumque meliuſculè iam habere videretur, decimoſeptimo Aprilis Camerarius diſceſsit, rediturus quamprimum per occupationes liceret.

Melancht. pater Catholicus.

Viſitatur à Camerar.

At Melanchthon non expectato ipſius reditu, decimonono Aprilis paulò ante ſeptimam veſpertinam in ſeptimo paroxiſmo vitam cum morte commutauit. Pridie quam moreretur, cùm circa nonam matu-

In ſeptimũ paroxiſmũ cadit.

tonſus, comptuſque & ornatus varijs de rebus ſermones cum ſuis habuit: Imprimis verò fœdam eccleſiæ Lutheranæ diſtractionem deplorauit; quod ipſum iam antea quoque frequenter ſecerat durante morbo, petulantiam eorum malitiamque deteſtatus, quorum culpa diſſenſiones exarſerant. Atq; hoc ſermone Fiacianos notabat, quos diebus ſuperioribus grauiter excandeſcens homines nequam appellarat, cùm diſtractionum inferrent cauſas & his malis, quæ iam inuexerant, tetriora quotidie molirentur.

ANNO 1560.

Sermocinatur de varijs imprimis, de fœda Lutheraniſmi diuulſione.

Verum vt reuertamur, ad 19. Aprilis, adſtabant horis matutinis extranei quidam, quos abitum parantes rogabat, vt prande-rent ſecum, futurum aſſerens, vt ad guſtandum quippiam præſentia ipſorum & ſermonibus inuitaretur. Et condixerunt iſti quidem prandium: at Melanchthonem tantus languor corripuit, vt ſub id tempus, quo ſeptimus paroxiſmus immi-nebat, animi deliquium pateretur; ex quo cum reſtitutus eſſet, atque nonnihil recreatus, quieuit paululum. Deinde chartas ad ſe deferri poſtulat, in quibus de teſtamento ſuo nonnihil fuerat machinatus. Sed ea virium erat imbecillitas, vt ab opere fuerit deſiſtendum.

Extraneos rogat ad prandium.

Animi deliquium patitur.

Teſtamētū conatur abſoluere ſed fruſtra.

Ego, inquit, feſtinatione excludor; “
inſinuans ſe præter expectationem morte “

ANNO 1560.

præueniri, quo minus cœptum opus perſiceret.

IV. Spiritum exhalat.

Fuit hoc circa decimam antemeridianam; cumque morbus perpetuò ingraueſceret, tandem ſub veſpertinam ſeptimam extremum ſpiritum exhalauit. Vniuerſitas ſcriptis eodem veſpere litteris Electorem Auguſtum de Melanchthonis obitu fecit certiorem; cuius mandatu corpus exanime plumbeo ſarcophago fuit incluſum, addito breui ſcripto, quod hiſtoriam defuncti & vitæ curſum ſuccinctè complectebatur. Funus vigeſimoprimo Aprilis elatum eſt inſigni cum pompa, qualem à ſepultura Lutheri VVittenberga non vidit. Delecti quidam ex profeſſoribus Collegij Philoſophici, qui thalaribus induti lugentium more tumbam ad Eccleſiam parochialem deportarunt. Ibi cantatis Lutherano ritu nænijs, Paulus Eberus eiuſdem Eccleſiæ paſtor Concionem ad populum habuit.

Cam.p.380 Sur.in com. p.540. Narrat. VVit. H.iij. Cõſil.Theolog.p.790. 791.792.

Eius funus magnificũ.

Pauli Eberi funebris de eo Concio.

Poſteà delatum eſt funus ad templum Omnium Sanctorum, quod arci Principis contiguum eſt; vbi tumba ad ſepulcrum depoſita, Vitus Ortelius Medicinæ Doctor, & græcarum litterarum profeſſor, oratione Latina Melanchthoni parentauit. Cùm peroraſſet Ortelius, tumba in ſepulcrum demiſſa fuit, haud procul ab eo loco vbi Lutheri corpus ante annos quin-

Item Ortelij Oratio.

Terræ mãdatur.

quinque fuerat collocatum. Poſt obitum Melanchthonis, quemadmodum Flaciani lacerandis defuncti manibus, ita Melanchthonici laudibus ipſius decantandis ſaturari vix potuerunt. Et quia permiſſum iſtis non fuit, vt in Synodo viuentem anathemate configerent; quod imprimis habebant in votis; mortuum perſequi, velut hoſtem doctrinæ purioris & euangelij deſertorem, vibrato condemnationis fulmine, non deſtiterunt.

ANNO 1560.
Narrat. VVittenb. I. ij. iij.

Viuus mortuuſq; Flacianorum conuitijs expoſitus.

Finis vitæ & rerum Geſtarum Philippi Melanchthonis.

aa 2 VITA

VITA ET RES GESTÆ
MATTHIÆ FLACII
ILLYRICI
Ab ortu ad obitum vſque

AVTORE CASPARO VLENBERGIO Lippienſi.

CAPVT I.

I. *Matthiæ Flacij natiuitas & patria, ſtudium & profectio in Germaniam.*

II. *VVittenbergæ magiſterio inſignitus, Hebraicam linguam docet vxore ibidem ducta, cum grauiſſima conſcientiæ lucta. Brunſvvicum bello Smalcaldico dilapſus.*

III. *Origo libelli Interim, & turbæ per eum motæ, cum obſidione Magdeburgenſi.*

IV. *Hoſtis acerrimus & maledicentiſſimus Maioris, Oſiandri & Svvenckfeldij.*

ANNO 1520.

I. *Henricus Panthaleon part. 3. de viris illuſt. germ. Cam. in vi. Melanchth.*

MATTHIAS Flacius anno 1520. 3. Martij, patre Andrea Flacio, matre verò Iacoba Lucia, infelici partu (vt quidam ait è Lutheranis Chronographis) in lucem editus eſt Albonæ in Illyrico; vnde Illyrici cognomentum aſſumpſit. Patrem duo-

Digitized by Google

duodennis amiſit; quo factum eſt, vt cœptis litterarum ſtudijs aliquamdiu negligeretur. Factus adultior ad ſtudia poſtliminio rediit, & Franciſcum quendam Aſcerium Mediolanenſem in patria præceptorẽ habuit. Venit poſtmodum Venetias, vbi Ioannem Baptiſtã Egnatium audiuit bonos autores explicantem. Studiis multũ deditus erat; quæ cũ perſequi nõ poſſet ob patrimonij tenuitatem, in mentem illi venit. S. Franciſci inſtitutum amplecti, nimirum vt à mundo reſectus, Deo ſeſe & ſtudiis totum manciparet.

ANNO 1520.

Flacius ipſe in ſcriptis contra Adiaphoriſtas.

Flacij Natiuitas & patria.

Venetias ſtudij cauſa contendit.

Acceſsit igitur Prouincialẽ Ordinis Franciſcani, Baldum Lupetinũ, ſanguine ſibi iunctum ex parte matris, eiq́; ſummã cogitationum ſuarũ aperuit: quin & monaſterio mediam patrimonij partẽ obtulit, modo ſtatim, poſteaquam Ordini ſe mancipaſſet, ad ſtudia Bononiam Paduamue mitteretur. Erat Lupetinus Lutherana contagione iam infectus, licet id ſummo ſtudio publicè diſsimularet: Itaq; Flacium in hoc genere pertentandum cenſuit, an ſcilicet adoleſcentem incautũ eandem in naſſam trahere poſſet. Detexit igitur arcanum mentis ſuæ, & Flacium paulo momento impulit, vt iſtuc ſatis inclinaret. Tũ verò cœpit illum dehortari à monaſtico vitę genere, ſuaſorq; fuit, vt in Germaniam profectus nouũ doctrinæ genus, quod Lutherus, Melanchthon, alijq́ue ſectarum auctores ſub euangelij nomine ſpargebant, ex ipſis hauriret fontibus, eiuſq; myſteria plenius perdiſceret.

Cogitat Ordinem S. Franciſci ingredi.

Seducitur à Lupetino cognato.

ANNO 1539. In Germaniam proficiſcitur. Baſileam-Thubingā & Ratisbonam. Anno 1540 A populari humaniter excipitur. Anno 1541. II. VVittenbergam venit.

Flacius Lupetini conſilium ſecutus, anno 1539. patria relicta profectus eſt in Germaniam, amicis cognatisque cæteris inſtitutum illius improbantibus: Et principio quidem aliquamdiu Baſileæ vixit, hoſpitio Grynæi vſus ad tempus, à quo ſe habitum benignè magnisq; beneficijs affectum ingenuè fateretur. Inde Thubingam venit anno 1540. vbi popularem ſuum quendam inuenit eiuſdem nominis Matthiam cognomento Garbitium Illyricum, Græcæ linguæ profeſſorem: à quo popularitatis cauſa perhumaniter exceptus fuit, & quibuſdam adoleſcentibus præfectus, vt priuatim eorum ſtudia moderaretur. Neque verò diu moratus eſt Thubingæ, ſed anno ſequente 1541. Ratisbonam ſe contulit, vbi de religione Colloquium habebatur.

Inde VVittenbergam profectus eſt, vt Lutherum ipſum, cæteroſque nouorum dogmatum autores videret coram, quorum nominis fama excitus in Germaniam venerat. Exceptus iſtic fuit ſatis benignè, & ope conſilioq; adiutus ad ſuſtentandam vitam, cum pauper eſſet. Imprimis Melanchthon magnis eum affecit beneficijs, & ſuis etiam facultatibus ipſius inopiam ſubleuauit: Quanquam Flacius beneficiorum omnium memoriam poſtea depoſuiſſe videtur. Docuit deinde priuatim linguam græcam, vnaque hebræam didicit; quam ipſam & paulò poſt priuatim cœpit profiteri; atque ex

ex mercede, quã à diſcipulis colligebat, frugaliter illi victitandum fuit. Cum aliquamdiu VVittenbergæ commoratus eſſet, & docendo diſcendoque iuſta cepiſſet ſtudiorum incrementa, tandem magiſterij philoſophici laureâ fuit inſignitus: In qua promotione poſtmodum, vti Lutherus in Doctoratu Theologico, vocationis ſuæ fundamentum poſuit in certamine, quod de religione cum Melanchthone cæteriſque VVittenbergenſibus longè acerbiſsimum ſuſcepit: Quod exarſit anno 1548. nec in hunc vſque diem extinctum. Creatus artium Magiſter oculos ad altiora ſubleuare cœpit. Itaque anno 1544. profeſsionem hebraicæ linguæ publicam conſecutus eſt; ad quam cæterorũ profeſſorum fauore non modo, ſed & Electoris Ioannis Friderici iudicio promotus fuit. Cũ ad hunc modum ex inopia miſeriisq; paulatim eluctatus eſſet, vxorem ſibi ducendam putauit. Igitur anno ſequente 1545. matrimonium contraxit, nuptijs ſolenniter celebratis, quas inter reliquos & Lutherus ipſe præſentia ſua cohoneſtauit. Magnum id fuit animi vehementer in Flacium propenſi argumentum.

ANNO 1557.
Magiſterij lauream adipiſcitur.
Vocationis eius fundamentum.
ANNO 1544
Hebraicã linguam docet.
ANNO 1545
Celebrat nuptias præſente Luthero.

Priuſquam vxorem duceret, hoſpitio vtebatur Friderici Bachouij VVittenbergenſis eccleſiæ miniſtri, à quo deprehenſum eſt, quod ſubinde, velut deſperabundus, grauiſſimam conſcientiæ luctam & ſummos angores ſuſtineret, exercebant eum terrebantque

Flacij anguſtiæ circa fidem.

ANNO 1545.

cogitationes de quibuſdam fidei dogmatis, de prædeſtinatione, de peccato, de ira & iuſtitia Dei, de damnatione perpetua; quibus horrendum in modum preſſus, imo propemodum oppreſſus fuit, & in ſummas anguſtias redactus. Cuius rei cum Bachouius Pomerano primum, poſt & Luthero indicium faceret, habita nõnihil fuit ipſius cura. Quanquam vix erigi potuit eum in modum, ac ſuſtentari, quin animo rurſus labaſceret. Atq; huiuſmodi terroribus ad quadrienniũ prope ferunt exagitatum; vt in concionibus ad populum communes pro eo preces ſubinde poſtularentur. Quanquam vero malũ iſtud tum quidẽ ſopitum nonnihil fuit, recruduit tamen annis ſequentibus in medio feruore certaminis illius virulentiſsimi, quod de ritibus externis, deq; dogmatib. quibuſdã inter ipſum & Melanchthonẽ cæteroſq; VVittenbergenſes exortum fuit. Et quidẽ Antagoniſtæ, Melanchthon inquã, ſocijq; Adiaphoriſtæ, Maioriſtæ, Synergiſtæ, Flacij terrores iſtos atq; infeſtationes, pœnã interpretabantur inflictã iuſto iudicio Dei, perfidiam illius & ſcelera huiuſmodi flagello vindicãtis. Lutherus interim, qui ob perturbatam Eccleſię pacem publicã hoc genus dæmonũ terriculamentis frequentius agitabatur, Flacium in his angoribus quoquo pacto cenſuit fouendũ, eumq; vt à fide dignis Lutheri familiaribus audire memini, tanquã genij ſui hominẽ ſummo loco habuit, hunc fore ominatus, in quem

In concionibus pro eo oratur.

Iudicium Melancht. de furiis Flacij.

Lutheri de eo ſententia.

quem ſe vita functo ſpes inclinata recumberet. ANNO 1545.

Biennio poſt, quam publicam profeſsionem adeptus eſt, exortum fuit bellũ Smalcaldicum, quod Academiam VVittenbergenſem & Lipſicam inſtar turbinis fœdè diſſipauit. Cumque profeſſores omnes relicta ſtatione periculi vitandi cauſa diffugerent, Flacius quoq; per Medlerum quendam Lutheranæ Theologiæ Doctorem inuitatus Brunſuicum receſsit, quæ Saxoniæ metropolis eſt, cuius vrbis eccleſiam Medlerus iſte, velut Superintendens moderabatur. Ibique prælectionem obiuit in ſcholis, donec tempeſtate ſedata, VVittenbergam ad priſtinam ſtationem redire licuit. Quod anno 1547. factum eſt.

Flacius ſeceditBrunſuicum.

Ibidem in ſcholis docet.

Sub id tempus Conuentus Principum fuit & Ordinum Auguſtæ, vbi de concilianda tandem religione per Cæſarem deliberatio fuit inſtituta: Ex qua natus eſt liber ille, Cæſaris autoritate promulgatus, quem Interim vulgo nominabant. Hic Lutheranis Auguſtanam Confeſsionem profitentibus conſtituendæ religionis, diuiniq; cultus peragendi modum præſcribit, donec omnes controuerſiæ Concilij generalis autoritate ſopirentur.

Anno 1547

Origo libelli INTERIM.

Cumq; publicatus eſſet liber hic, & nouus Elector Saxoniæ Mauritius per Cæſarem vrgeretur, vt eum reciperet, variæ ſunt ea de re deliberationes inſtitutæ; de quibus

Digitized by Google

ANNO 1545.

cogitationes de quibuſdam fidei dogmatis, de prædeſtinatione, de peccato, de ira & iuſtitia Dei, de damnatione perpetua; quibus horrendum in modum preſſus, imo propemodum oppreſſus fuit, & in ſummas anguſtias redactus. Cuius rei cum Bachouius Pomerano primum, poſt & Luthero indicium faceret, habita nõnihil fuit ipſius cura. Quanquam vix erigi potuit eum in modum, ac ſuſtentari, quin animo rurſus labaſceret. Atq; huiuſmodi terroribus ad quadrienniũ prope ferunt exagitatum; vt in concionibus ad populum communes pro eo preces ſubinde poſtularentur. Quanquam vero malũ iſtud tum quidẽ ſopitum nonnihil fuit, recruduit tamen annis ſequentibus in medio feruore certaminis illius virulentiſsimi, quod de ritibus externis, deq; dogmatib. quibuſdã inter ipſum & Melanchthonẽ cæteroſq; VVittenbergenſes exortum fuit. Et quidẽ Antagoniſtæ, Melanchthon inquã, ſocijq́; Adiaphoriſtæ, Maioriſtæ, Synergiſtæ, Flacij terrores iſtos atq; infeſtationes, pœnã interpretabantur inflictã iuſto iudicio Dei, perfidiam illius & ſcelera huiuſmodi flagello vindicãtis. Lutherus interim, qui ob perturbatam Eccleſię pacem publicã hoc genus dæmonũ terriculamentis frequentius agitabatur, Flacium in his angoribus quoquo pacto cenſuit fouendũ, eumq́; vt à fide dignis Lutheri familiaribus audire memini, tanquã genij ſui hominẽ ſummo loco habuit, hunc fore ominatus, in

In concionibus pro eo oratur.

Iudicium Melancht. de furiis Flacij.

Lutheri de eo ſententia.

quem

quem ſe vita functo ſpes inclinata recumberet. Anno 1545.

Biennio poſt, quam publicam profeſsionem adeptus eſt, exortum fuit bellũ Smalcaldicum, quod Academiam VVittenbergenſem & Lipſicam inſtar turbinis fœdè diſſipauit. Flacius ſecedit Brunſuicum. Cumque profeſſores omnes relicta ſtatione periculi vitandi cauſa diffugerent, Flacius quoq; per Medlerum quendam Lutheranæ Theologiæ Doctorem inuitatus Brunſuicum ſeceſsit, quæ Saxoniæ metropolis eſt, cuius vrbis eccleſiam Medlerus iſte, velut Superintendens moderabatur. Ibique Ibidem in ſcholis docet. prælectionem obiuit in ſcholis, donec tempeſtate ſedata, VVittenbergam ad priſtinam ſtationem redire licuit. Quod anno 1547. factum eſt.

Sub id tempus Conuentus Principum fuit Anno 1547 & Ordinum Auguſtæ, vbi de concilianda tandem religione per Cæſarem deliberatio fuit inſtituta: Ex qua natus eſt liber ille, Origo libelli INTERIM. Cæſaris autoritate promulgatus, quem Interim vulgo nominabant. Hic Lutheranis Auguſtanam Confeſsionem profitentibus conſtituendæ religionis, diuiniq; cultus peragendi modum præſcribit, donec omnes controuerſiæ Concilij generalis autoritate ſopirentur.

Cumq; publicatus eſſet liber hic, & nouus Elector Saxoniæ Mauritius per Cæſarem vrgeretur, vt eum reciperet, variæ ſunt ea de re deliberationes inſtitutæ; de quibus

Digitized by Google

ANNO 1547.

Flacius renuit ſubſcribere libro, Interim.

in vita Melanchthonis diximus. Tum verò Flacius, qui iampridem Melanchthonis nimiam mollitiem non improbabat modo, ſed & ſecreto ſugillabat, ab illo cæteriſque, qui paſsim iudicium illius de religione ſequebantur, publica profeſsione ſeceſsit. Nec deerant, qui probarent inſtitutũ, atque illi velut duci nouæ factionis contra VVittenbergenſes ſeſe coniungerent: Vnde Flacianorum vel Illyricanorum ſecta ducit originẽ.

Origo nominis Flacianorum.

Diſputatum verò fuit nõ de ritibus tantum externis, quos Melanchthon alijque publicæ tranquillitatis cauſa rurſus inſtaurandos iudicabant; ſed & de primis Chriſtianæ fidei capitibus, quibus, vt Lutherani iudicant, vniuerſa religionis ſtructura, ceu columnis quibuſdã innititur: puta de libero arbitrio, de iuſtificatione eiuſq; modo, de charitate, de bonis operibus, & officijs vitæ Chriſtianæ. Atque his diſputationibus, quas Flacius imprimis mouit, Lutheraniſmus in ſectas admodum fœdè diſtractus fuit; quas Flaciani diuerſis nominibus in contumeliam excogitatis diſtinxerunt.

Lutheraniſmus in varias partes diuiditur.

Qui ceremonias externas reſtituebant pacis cauſa, eos Adiaphoriſtas atque Interimiſtas nominabant: Qui vim cooperandi libero arbitrio tribuebant, Synergiſtæ; qui bona opera docebant ad ſalutem neceſſaria, Maioriſtæ per Flacianos appellabantur: Atque hi viciſsim illis Flacianorum nomen impoſuerunt. Alij vero alios ſcriptis in lucẽ editis inſectabantur acerrimè,

Sectarum nomina.

ac de-

ac defectionis ab Euangelio, proditæq; veritatis accuſabant. ANNO 1547.

Erat Flacius, cum à Melanchthone cæteriſque Lutheranis mollioribus ſeceſsionem faceret, iuuenis adhuc ingreſſus annum ætatis vigeſimumoctauum. Cumq́; anno 1548. & initio ſequentis contra librũ Interim ſcripta quædam in publicum referret, nomen ſuum non appoſuit; quod id temporis hæreret adhuc VVittenbergæ, & ſtipendio frueretur Electoris Mauritij, cuius actiones de libro Interim, deq́; ritibus quibuſdam reſtituendis, in libellis iſtis acerbe ſugillabantur. Quia verò ſpargendis huiuſmodi tractatibus Electoris inſtitutum impedire non potuit, de VVittenberga deſerenda cogitare cœpit: idque tum maximè, cum initio anni 1549. ritus quoſdam in Miſnia mutari ſecundum ordinationem Principis intelligeret. Nec enim dubitabat, quin & VVittenbergæ eadem inſtitueretur mutatio; Cum hoc Electorem agere non ignoraret, vt per omnes eius ditiones in diuino cultu ceremoniarum eſſet conformitas. Itaque rogabat Melanchthonem oblato ſcripto, vt ſibi liceret ad tempus proficiſci peregrè, tum valetudinis curandæ gratia, tum verò, ne mutationum in diuino cultu repugnante genio ſpectator eſſe cogeretur. Aſſenſit Melanchthon; Atque ita Flacius anno 1549. circa feſtum Paſcatis VVittenberga diſceſsit, vxore familiaque iſthic relicta. Ne vero non redi-

Anno 1548. Flacius clã Wittẽberga diſcedit.

Lutheraniſmus in Miſnia mutatur.

Pretextus diſceſſus Flacij.

Anno 1549.

ditu-

ANNO 1549.

diturus videretur, profeſsionem Hebraicæ linguæ per abſentiam Ioanni cuidam Aurifabro Mathematum profeſſori commiſit.

Magdeburgũ venit.

Profectus eſt initio Magdeburgum, in qua ciuitate non ita pridem libellos, quos ante diximus, nomine ſuppreſſo typis diuulgarat. Inde Hamburgum ſe contulit, vbi Ioannem Aepinum ſuperintendentem, Ioachimum VVeſtphalum, alioſque inuenit cauſæ ſuæ fauentes, qui paulò ante datis ad Melanchthonem prolixis litteris conſilium ipſius de rebus adiaphoris improbarant. Vbi cum his in colloquium venit, de Melanchthonis & ſociorum mollitie atque defectione multa queſtus, animos eorum occupauit. Hamburgenſes vero, cùm Flaciũ ardere ſatis viderent in pugnam, autores illi fuerunt, vt Magdeburgum reuerteretur, aſcitiſque in auxilium ſocijs VVittenbergenſes è vicinia fortius oppugnaret. Paruit ille, cumque hoc colloquio VVeſtphalum, Aepinum, cæteroſque velut in fidem redactos ad cauſæ ſuæ patrocinium adiunxiſſet, redijt Magdeburgum; vbi cõtinuò prolixam apologiam ſcripſit ad ſcholam VVittenbergenſem; in qua ſe proteſtatus eſt non hoſtili eſſe in eos animo, ſed factum ipſorum deteſtari, quod conceſsionibus iſtis Chriſtum & Belial, vti loquitur, conciliare machinẽtur. Et ſe quidem paratum redire ad profeſsionem publicam, modo confeſsionem religionis, quam profiteatur, liberam ſibi tutamque permittant.

Querelæ Flacij de mollitie Melãchth.

Scribit Apologiam in VVittẽbergenſes.

Hæc

Digitized by Google

Hæc Flacius litteris in apologiæ modum prolixè verboſeque ſcriptis. VVittenbergẽſes verò ad hæc ne gry quidem, quod aiunt; quaſi contemnerent hominem, eumque reſponſo indignum iudicarent: Quare Flacius irritatus ſcriptum illud apologeticum paulò poſt typis expreſſum per germaniam diuulgauit: Neque deinde VVittenbergam vnquam reuerſus eſt: Atque hoc initium fuit certaminis illius publici, quod cũ Melanchthone, cumque cæteris Adiaphoriſtis poſt editam hanc apologiam acre, cruentum ac diuturnum habuit. Id verò certamen VVittenbergenſes à Flacio non ſtudio religionis vel pietatis affectu, ſed ambitione ac dominandi cupiditate motum aſſerunt; magno ſane, vti queruntur, eccleſiæ Lutheranæ cum detrimento; cui fœdam hanc in ſectas diſtractionem probri loco in certum falſitatis argumentum per aduerſarios obijci non ignorabant.

Anno 1549. A VVittẽberg. contemnitur.

Flacius Apologiam ſuã emittit in publicũ.

VVittenberg. querelæ de euangelij ſui diſtractione.

Et Flacius quidem, cùm edita eſſet apologia, paulo poſt & alia de hoc argumento ſcripta in vulgus emiſit, quibus actiones Electoris Mauritij de libro Interim, & Theologorum VVittenbergenſium de ritibus externis iudicium mordaciter arroſit. Melãchthon verò, alijque qui ab ipſo pendebant, tametſi Flacium, velut caput aduerſariæ factionis, odio proſequebantur acerbiſsimo, primos tamen ipſius impetus tacendo ſuſtinuerunt; vel quod hominem turbulentum con-

Flacij acerbiſſima ſcripta in Interimiſtas.

ANNO 1549.

contemnerent, vel quod eos puderet tam fœdæ diſtractionis, quæ cauſam Lutheranam prudentioribus meritò redderet ſuſpectam. Poſteà tamen cum incrementa ſumeret Flaciana factio, & inualeſcerẽt clamores publici, & populus varijs criminationibus

VVittenb. & Lipſienſium tergiuerſatio.

in VVittenbergenſes & Lipſienſes concitaretur, vel honoris cauſa prodeundum fuit in publicum, & Flacio eiuſque gregalibus obuiam eundum: Quanquam id trepidanter factum eſt, eumque in modum, vt cauſæ ſuæ non admodum fidere viderentur. Et magnis quidem odijs vtrinque certatum fuit. Interim Flaciani Melanchthonicos ferocia calumniandique ſtudio, & hi viciſsim illos acerbitate atq; maledicentia ſuperarũt.

Gallus, & Ambſdorffius Magdeburg. ad ſeditionẽ accendũt.

Venit Magdeburgum ſub initium huius certaminis Nicolaus Gallus, VVittenberga vocatus ad Superintendentiam, qui non ita pridem Ratisbona pulſus erat, quod Auguſtano ſe decreto de religione obijceret. Erat is homo turbulentus admodũ, & prodigioſè Lutheranus; qui & ipſe Flacio ſe cõtra VVittenbergenſes adiunxit. Iam & Nicol. Ambſdorffius, quẽ Cæſar ſubacto Saxone de Naũburgẽſi Epiſcopatu deturbarat, elapſus fuga Magdeburgum è Miſnia redierat ad veterẽ

Magdeburgenſ. recuſant decretũ Auguſt.

nidum. Atque hi communi ſtudio Senatum populumque Magdeburgenſem concitarunt aduerſus Cæſarem, effeceruntque tribunitijs concionibus, vt Auguſtanum decretum de religione contemptim reijcerent.

Itaq;

Digitized by Google

Itaque proſcripti tandē à Cæſare fuerunt, & per Mauritiū Imperij nomine cum exercitu circumſeſsi oppugnatique. Quanquam bellum illud lente ſatis & remiſſe fuit adminiſtratū, quod Mauritius iam tum alias machinationes aduerſus Cæſarem animo volutaret. Tandem compoſitione res tranſacta eſt, & ſoluta ciuitatis obſidio, quæ in decimumquartum vſq; menſem continuata fuit. Quanquam verò Mauritius, imò & Cæſar ipſe per Flacium, cæteroſque factionis iſtius concionatores importunis clamoribus, & ſcriptis publicis grauiter erat offenſus; tamen cum negotium tranſigeretur, omnia iſta diſſimulata fuerunt; quod Mauritius iam tum Cæſari bellum inferre decreuiſſet: Quæ res audaciam Flacianorum atque ferociam non exiguis incrementis auxit. Dolenter id tulerunt Adiaphoriſtæ, qui ſperauerant, vrbe hac in poteſtatem redacta, Flacium, Ambſdorffium Gallum, cæteroſque iſtius factionis, gula laqueo fracta de mœnibus ſuſpendendos, velut incentores iſtius belli, qui ſcriptis & concionibus ſeditioſis ad rebellionem ciuitatis incolas concitaſſent. Obſidione ſoluta, cûm Mauritij præſidium in vrbem receptum eſſet, Flacius, qui ſe Principem offendiſſe nouerat, periculi vitandi gratia Gotham ſeceſsit ad tempus. Quod cum VVittenbergenſibus innoteſceret, hoc agi cœptum eſt, vt iſthinc eijceretur. Ille vero, cûm poſt obſidionis diuturnas mole-

ANNO 1550.

Ann. 1550. Proſcribūtur, & à Mauritio oppugnantur. Obſidio ſoluitur.

Creſcit furor Flacianorum.

Schluſſelb. pag. 855.

Flaci⁹ Gotham ſeceſsit inde Magdeburgum.

Digitized by Google

ANNO 1550.

moleſtias per ſemeſtre liberiorem captaſſet auram, ad aſylum Magdeburgicum reuerſus eſt.

Ann. 1551. Mauritius bellum infert Cæſari.

Paulò poſt, quã ſoluta fuit obſidio, quod in autumno factum eſt, anno 1551. Mauritius inito fœdere cum Rege Galliarum, & quibuſdam Germaniæ Principibus, inopinato Cęſari bellum intulit, quod anno 1552. paucis menſibus poſt, quam exarſit, cùm Saxonem & Landgrauium Cęſar è vinculis dimiſiſſet, compoſitione ſopitum fuit. Ex hoc bello & aliud quoddam anno ſequente 1553. in ipſis Germaniæ viſceribus proſeminatum eſt; quo ijdem Principes, qui fœdere coniuncti anno priore Cæſari bellum intulerant, Mauritius inquam Elector Saxo, & Albertus Brandeburgicus iuſto Dei iudicio, mutuis ſeſe armis confecerunt: Brandeburgicus enim 9. Iulij prælio ſuperatus aufugit, & poſt ditionibus ſuis omnibus exutus in exilio finiuit vitã: alter verò Mauritius biduo poſt, quam globo læſus fuit in conflictu, animam exhalauit; vt ex hiſtorijs illorum temporum conſtat. Dum verò Germania bello Magdeburgico, machinationibus in Cæſarem, atque inteſtinis Principum diſsidijs arderet, ab acerbis ſcriptionibus inter Flacium & Melanchthonem, eorumque gregales ceſſatum nonnihil fuit: Quanquam de odio atq; virulentia in alterutrum neutri quicquam remiſerunt.

Compoſitione finitur.

Saxonis & Brandeburg. bellum.

Mutuis ſeſe armis conficiũt.

IV. Intereà Regiomonte in Boruſſia nouum

de iu-

de iuſtificatione dogma protulit Andreas Oſiander, qui non imputatione mortis & iuſtitiæ Chriſti, vt Lutherani aſſerunt, ſed per eſſentialem Chriſti Dei iuſtitiam, habitantis in nobis, & ad bene operandum impellentis, hominem iuſtificari docuit. Fouebat Oſiandrũ patrocinio ſuo Boruſsiæ Dux Albertus Brandeburgicę ſtirpis Princeps Lutheranus, idq; tanto affectu, vt quoſcunq; poſſet alios in illius ſectæ conſortium autoritate ſua pertraheret. Cum igitur Flacius id tẽporis propter motam VVittenbergenſibus cõtrouerſiam paſsim celebraretur, & hunc Oſiandro conciliandum cenſuit. Inuitauit ergo Flaciũ, vt ſeſe adiungeret ad cauſam iſtam, & quemadmodum alijs in rebus VVittẽbergenſibus contradiceret, ita & in hoc propugnãdo dogmate quod ipſum eſſe veritatis nucleum iudicabat, Oſiandro ſe contra Melanchthonem alioſq; ſocium præberet. Vt verò Flaciũ moueret efficacius, & lubentem faceret, honorarium illi ſatis largum tranſmiſit. Ille verò nihil motus illectamentis Principis, Oſiãdri ſe hoſtem profeſſus eſt, eiuſque nouũ dogma ſcriptis publicis non minus, quam VVittenbergenſes, velut erroneum reiecit: quãquam in cauſa decreti Auguſtani eandem cũ Oſiãdro ſententiã cõtra Melãchthonẽ tuebatur.

ANNO 1551. Hæreſis Oſiandri eiuſque dogma.

Eius patronus Albertus.

Inuitat Flacium ad hæreſin Oſiandri.

Flacius hoſtis Oſiandri.

Iam verò & Georgium Maiorem vnà cũ ſocijs anno 1552. tractatibus in lucem editis oppugnauit, qui charitatis opera fidelibus ad ſalutem eſſe neceſſaria profitebatur: Quod

Ann. 1552. Hæreſis Maioris eiuſque dogma.

 dogma,

Digitized by Google

ANNO 1552.

dogma, tanquam papiſticum Flacius eiuſque gregales abominabantur; vnde durum atque diuturnum inter Maioriſtas & Flacianos certamen exarſit. Surrexit & alius quidam nouus dogmatiſtes in Sileſia, Caſpar Svvenckfeldius vir nobilis, qui de Chriſto, de ſcripturis Sanctis, de miniſterio Eccleſiaſtico, de Sacramentis, alijſque fidei myſterijs fanaticas ſparſit opiniones; cuius hæreſis ſub inſigni pietatis larua in omnes penè Germaniæ prouincias breui tempore dimanauit. Flacius igitur rogatu Sileſiorũ quorũdam, qui Lutheranis partibus erant addicti, Svvenckfeldij nouam hæreſin prolixo volumine confutauit. Ille viciſsim Flacium aggreſſus, vt dogmata ſua propugnaret, nihil ad ſummam diligentiam fecit reliquum. Ita & inter iſtos certamen efferbuit, quòd alternis ſcriptationibus auctum, vt oleo infuſo flamma, ſeſe in magnam amplitudinem diffudit.

Hæreſis Svvenckfeldij eiuſque dogmata.

Conflictationes Flacij & Svvenckfeldij.

CAPVT II.

I. *Centuria Magdeburg. autore Flacio, tribuno ærario & Sumptuum collectore, peculatus à VVittenberg. arguto.*

II. *Idæa operis cum capitum ſeu locorum diſtributione.*

III. *Ordo operis.*

IV. *Peculatus Flacij, & crimen falſi cum VVittenbergenſium ſannis in Flacium & VVigandum, acerbiſsimoq; eius in aduerſarios*

reſpon-

Digitized by Google

reſponſo. editio operis cum enumeratione authorum. ANNO 1552.

SVB hoc tempus Magdeburgi per Flacium eiuſque ſocios de hiſtoria eccleſiaſtica ex antiquis Eccleſiæ Scriptoribus ordine certo conſarcinanda deliberatum fuit: Id Flacij cumprimis monitu ductuque, qui conſultationes iſtas moderabatur. Collegas habuit & ſocios huius inſtituti Nicolaum Gallum, Ioannem VVigandum, Matthiam Iudicem, & Baſilium Fabrum, de rigidorum factione Lutheranos omnes, quorum induſtria ſtudioque natæ tandem fuerunt, quæ paſsim extant, Centuriæ Magdenburgenſium: In quas ex omni antiquitate, quicquid illis collibitum fuit, imprimis quod contra fidem à maioribus traditam quoquo pacto torqueri potuit, ordine per locos communes diſpoſuerunt. Cæterùm, quia Flacius operis huius autor fuit præcipuus, non erit alienum ab inſtituto, ſi de eo pauca quædam inſeramus. I.

Centuriæ à Magdeburg. conſarcinātur.

Erat res, quam in hoc genere Flacius & ſocij machinabantur, non immenſi laboris modo, ſed & magnorum ſumptuum; quandoquidem multorum opera fuit vtendum ad colligendum ea digerēdumque, quę centurijs ſuis infarcire voluerunt. Itaque prima illis cura fuit, vt pecuniam, quam huius negocij non ſecus ac belli neruum fore videbant, inter Lutheranæ profeſsionis homines corrogarent.

Pecuniæ, librique corrogātur ad hoc opus.

ANNO 1552.

Quam ad rem, vbi fama de hoc inſtituto per germaniam aliaſque Europæ prouincias ſparſa fuit, multi ſe paratos exhibuerunt, qui non modo ſuppeditarunt libros, ſed & pecuniam liberaliter cōtulerunt. Quicquid verò nummorum ſuppeditabatur, ad Flacium delatum fuit, tanquam ſupremum huius operis gubernatorem; quem VVittenbergenſes hāc ob cauſam Tribunum ærarium, pecuniæ cōquiſitorem, prouincialem, & Procuratorem per germaniam, vel Europam potius generalem primum, poſt etiam Dominum appellarunt. Poſtquam verò hic Magdeburgo diſceſſit, in Thuringiam auocatus, vti paulò infra ſuo loco dicemus, alij cuidam è præcipuis gubernatoribus rei nummariæ cura demandata fuit.

Flacius tribunus & procurator ærarius.

In reſp. VVittenberg. ad Narrat. Centuriat. B.iij.a.

Et Flacium quidem VVittenbergenſes editis in vulgus epiſtolis peculatus reum fecerunt, quaſi collectam in publicos vſus pecuniam fraudulenter interuerterit, addito ſarcaſmo, Magdeburgi ſcilicet opus hiſtoricum conſarcinari prorſus aureum, ex multo aurogermanico conflatum. Perſuaſum habebant VVittenbergenſes, onus illud, quod in opere hoc pertexēdo Flacius eiuſque gregales ſuſciperent, longè grauius eſſe, quam vt ipſorum humeris viribusque conueniret: futurumque, quod vulgo dicitur: Parturiunt montes, naſcetur ridiculus mus. Ideoque ſpargendis in vulgus huiuſmodi litteris & chartis ridebant conatum Flacij, & ſalſis ſcom-

Flacius arguitur criminis peculatus.

Eius conatus irridentur.

ſcommatibus atq; dicterijs hiſtoricum hunc foetum exagitabant, priuſquam in lucem ederetur. Id verò perquam dolenter tulerunt Centuriatores, veriti nimirum, ne principes, ciuitates, alijque à conferendis in hoc opus ſubſidijs auerterentur, ſi mala fide pecuniam adminiſtrari crederent. Itaq; vt ſuorum liberalitatem alerent, detergendam cẽſuerunt, quam VVittenbergenſes aſperſerant, foedam peculatus maculam, vnaque delineationem publicè proponendam illius operis, quod tanto conatu moliebãtur. Emittunt igitur ſcriptum quoddam admodum breue, in quo paucis explicant inſtitutum ſuum, & modum deſcribunt idipſum exequendi; adeoque totius operis idæam atque diſpoſitionem velut in Synopſi delineatam proponunt in hunc modum.

ANNO 1552.

Idæa operis Centuriatorum.

II. Inſtitutum noſtrum hoc eſt, inquiunt, " quod decreuimus, aſpirante Deo, Ideam Ec- " cleſiæ Chriſti in maximis & grauiſsimis rebus, quantum quidem omnino fieri poteſt, ex vetuſtiſsimis & optimis autoribus, tum hiſtoricis, tum Patribus, alijſque Scriptoribus comportare. Nam in Euſebij, & in alijs pleriſque hiſtorijs perſonæ ferè tantum tra- " ctantur: De doctrina, quæ anima & forma " eccleſiaſticæ hiſtoriæ eſſe debebat, ferè nihil " ineſt: de ceremonijs, de controuerſiarum " diremptione, de gubernatione Eccleſiarum, " & alijs eius generis permultis, aut mutæ " ſunt prorſus, aut valdè mutilæ; ita vt non "

In Narrat. Centuriat. de Eccl. Hiſtoria, A.iij.a.& ſeq.

ANNO 1552.

tantum nos, ſed omnes rectè iudicantes, ali-
quanto neruoſiorem, & pleniorem Eccle-
» ſiæ hiſtoriam iamdiu deſiderarint. Etſi au-
» tem noſtra imbecillitas melius nobis cogni-
» ta ſit, quam alijs, tamen cum à multis non
» imperitis aut indoctis hominibus ſimus ro-
» gati & incitati (præſertim cum ij, qui do-
» ctrina, & alijs rebus plurimum potuiſſent,)
» labores iſtos, quia præmia viderentur de-
» eſſe, omninò detrectabant delineationem
» quandam potius, quam tractationem expe-
» riri voluimus; id quod nemo nobis vitio
» poterit vertere; Quia igitur ſingulis prope-
» modum ſeculis magnæ quædam mutationes
» rerum acciderunt, viſum nobis eſt res eccle-
» ſiæ ita partiri, vt ſinguli libri ſingula ſecu-
» la aut centurias, vti vocamus, complecte-
rentur. In ijs porro certos titulos aut capi-
ta habemus, quæ eodem ordine & modo in
omnibus ſeculis manent; hoc videlicet pa-
cto: Vt primum caput propoſitionem & ar-
gumentum libri contineat. Secundum, quo
» in loco totius orbis terrarum in hoc ſeculo
» fuerint Eccleſiæ hoſpitia; quæ propagatio-
» nes ſiue ampliationes ſiue conuerſiones fa-
» ctæ. Sedes enim Eccleſiæ Dei primum de-
lineandæ videntur. Tertium, qualem Ec-
» cleſia Dei vel perſecutionem vel tranquilli-
» tationem habuerit, & à quibus vel male
» vel bene tractata ſit, & quales hoſtes ac
» perſecutores Deo pœnas dederint. Hæc ad
» externam Eccleſiæ faciem vtcunque co-
gnoſcen-

Loci vel capita Cẽturiatorũ.

1. (Vt primum caput)

2. (Secundum)

3. (Tertium)

Digitized by Google

gnoſcendam faciunt. Quartum , qualem ANNO
doctrinam in ſingulis articulis ea ætas ha- 1552.
buerit , & in quibus rurſus facta ſit incli- 4.
natio. Ea verò nunc ad interiorem Eccle-
ſiæ formam perdiſcendam conferunt. Quin- 5.
tum , quales hæreſes & corruptelarum ma-
nifeſta portenta eo ſeculo graſſata ſint. Nam
antitheſin veræ doctrinæ , ac furores dia-
boli proponunt. Sextum , quales paſſim 6.
ceremoniæ in Eccleſia vel in vſu fuerint,
vel recens inuentæ atque aſſumptæ ſint.
Adhærent enim doctrinæ. Septimum,qua- 7.
lem gubernationem in eccleſiaſticis rebus
habuerint perſonæ ad miniſterium deſti-
natæ ; qui gradus extiterint , quæ officia
geſſerint ; qualis fuerit conſociatio ſiue v-
niuerſalis ſiue prouincialis , & ſimilia.
Hæc enim pars quaſi præcedentes aliquot
coniungit , & actiones externas Eccleſiæ
exponit. Octauum , qualia ſchiſmata orta 8.
ſint inter Eccleſiæ Doctores , & quomo-
do compoſita. Nam de religionis contro-
uerſijs illa naſcuntur. Nonum , qualia 9.
Concilia eo ſeculo ſint celebrata , ad quæ
quidem occaſionem hæreſes, ſchiſmata, ac
contentiones præbuerunt; & quomodo ſin-
gula tractata , quæ denique decreta ſanci-
ta ibi ſint. Hæ ſunt præcipua methodi ca-
pita. Poſtea aliquot alia annectuntur, in
quibus ea , quæ in ſuperioribus non po-
tuêre commodè explicari , pertractan-
tur. Decimum , quales perſonæ in 10.

Digitized by Google

ANNO 1552. eccleſia Dei illuſtres fuerint, quas vocationes geſſerint, quod docuerint, quos næuos habu-
„ erint, quæ certamina ſuſtinuerint &c. Vnde-
11. cimũ, quales perſonæ hæretici fuerint. Duo-
12. decimum, quales martyres ea ætate facti.
13. Decimumtertium, qualia miracula & prodi-
14. gia eo tempore acciderint. Decimumquar-
„ tũ, quo in ſtatu fuerint res Iudaicæ externæ.
15. Decimumquintum, quales religiones extra
16. Eccleſiam, & quo in ſtatu fuerint. Decimum-
„ ſextum, quales mutationes in politicis Im-
„ perijs eo tempore factæ ſint.

„ Et in hiſce capitibus ſingulis ordo rerum
„ geſtarum, & annorum annotatio, quantum
„ fieri poteſt, obſeruatur. In iſtis Synopſin Ec-
„ cleſię cuiuſque ſeculi comprehendi & expli-
„ cari mediocriter poſſe iudicamus. Neq; verò
„ temere eum ordinem arripuimus, ſed ipſa
„ rerum tractatio, & deliberationes plurimæ
„ eũ, Deo nos iuuante, ſuppeditauerunt. Breui
„ autem, Deo dante, integram Methodon in
„ lucem dabimus, ex qua partium omniũ har-
„ moniam ac diſtributionem candidi lectores
„ cognoſcent. Iam neminem eſſe credimus vel
„ tam hebetem, vel etiam tam peruerſum, qui
„ non videat, res longe grauiſsimas variaſque
„ ad iſtas metas pertinere, nec ſatis eſſe, quaſi
„ ſtringere leuiter materias, verum aliquanto
„ ſolidius inſerendas eſſe. Facile inſuper ani-
„ maduertunt prudentes viri, non ſufficere
„ vnum aut alterum ad res tantas comportan-
„ das & recte connectendas.

Eſt

Digitized by Google

Eſt autem ipſe proceſſus, vt ſic dicamus, tractationis in iſtas quatuor quaſi operas diſtributus. Primum alimus certis ſtipendiis iam ſeptem ſtudioſos, doctrina ac iudicio mediocri præditos, qui autores ſibi propoſitos euoluunt ſumma attentione & fide, ac iuxta Methodi metas ſolicitè & curioſè ſingula excerpunt, & quaſi anatomiam autorum faciunt, ſuoq́; loco quælibet aſſcribunt: idque faciunt ſemper vnum ſeculum poſt aliud in manus accipientes. Deinde alimus duos magiſtros, ætate, doctrina, & rectitudine iudicij præſtantes, quibus, quod priores ſedulæ ac induſtriæ apiculæ ex varijs locis ac floribus conuexerunt, traditur, vt rerum cõgeſtarum dijudicationem faciant, delineent ac diſponant, quæ in ſcriptionem venire debent; ac denique pertractent & connectant narratione hiſtorica. Tertio, conſtituti ſunt ex gubernatorum numero quidam inſpectores, qui collectoribus materias diſtribuunt, & ea, quæ ſunt delineata examinant, & rerum iudicium atque partium collocationem adiuuant (nihil enim ſcribitur, niſi prius hac ratione diiudicatum ſit) ſcripta deinde rurſus ſub limam vocant; ac denique etiam quædam pro neceſsitate ipſi cõtexunt ac ſcribunt. Quarto alimus amanuenſem, vt vocant, qui ſic compoſita mundius deſcribit. Vltra hoſce ſunt communes totius operis gubernatores & inſpectores optimæ fidei homines quinque, qui conſiliis præſunt,

ANNO 1552.

III. Quadruplex ordo Centuriatorum.

1. 2. 3. 4. 5.

ANNO 1552.

& idoneas perſonas accerſunt, nõ idoneas dimittunt: habent ſumptuum rationem. Vnus „ autem ex iſtis, ſi quid contribuitur, cuſtodit, „ & habet libellos acceptorũ & expenſorum.

Quærun-tur ſuper inopia sũ-ptuum.

Hæc illi de diſpoſitione totius operis, deque laborum atq; operarum partitione, priuſquam vlla centuriarũ lucem aſpexit. Queruntur deinde de inopia ſumptuum; qui cũ parcè ſuppeditentur, operarios nõ liberaliter ſatis pro merito, ſed frugaliter alẽdos aiunt.

Excuſant Flacium.

Excuſant tandem Flacium Illyricum de peculatu, eumq́; iniuria nõ vulgari dicunt affici, quod in ſuſpicionem trahatur, quaſi pecuniam communẽ fraudulenter interuerterit: teſtantur eum eleemoſynas collectas optima fide in opus hoc impendiſſe. Graues ſe labores, inquiunt; ſuſtinere, quibus beneuolentiam, communicationẽ conſiliorum, librorũ & ſumptuum, aliaq; id genus officia potius, quam ſannas, ludibria, irriſiones, ſarcaſmos, & criminationes mereantur. Subſcripſerunt huic Narrationi nomina ſua Centuriatores omnes, ſummi, mediaſtimi, infimi, numero quatuordecim; Flacio tantum excepto, qui vel iam tũ Magdeburgo diſceſſerat; vel conſulto ſubtraxit manum, ne furti accuſatus innocentiæ teſtimonium ferret de ſeipſo, ſed per alios potius ab intentato crimine liberaretur. Alioquin licet, anno 1557. relicto Magdeburgo in Thuringiam commigrauit, à Synedrio tamen vel collegio centuriatorũ nõ diſceſsit; vt editæ ſequentibus annis centuriæ teſtantur.

Cæ-

Digitized by Google

Cæterum iurene an iniuria Flacio peculatus notam inuſſerint iſti, equidẽ compertum non habeo: illud conſtat, non modo de pecunia hac, verum & de libris venditis infamiam quandam illius nomini poſtmodum adhæſiſſe; quã Melanchthonicorũ perpetuę criminationes nõ parum auxerunt. Memini ego audire me ex Concionatore Lutherano, qui Magdeburgi aliquandiu hæſerat, Illyricum palam inſimulatum furti, quod libros manuſcriptos in membrana communicatos aliunde, cum vſui eſſe deſijſſent, vendiderit, eorumq; pretium conuerterit, in priuatos vſus Certè Concilium Nicenum Francofurti conſtat in nundinis ab eo venditum cuidam ciui noſtro, doctrina & pietate præſtanti viro, qui raſuram in eo deprehendit, vti referre conſueuerat, ob quam ſcriba publicus vel Notarius infamis redderetur. Scriptum erat; aſsidente Conſtantino; at in voce, aſſidente, priores duæ litteræ raſo pergameno deletæ erant, ſuppoſitæque tres aliæ, præ, quaſi Conſtantinus in Concilio præſidentis munere perfunctus fuerit: id facinus ſi Flacius admiſerat, vti prorſus eſt veriſimile, furtum aut peculatus falſi crimine cumulatur. Verum hæc obiter per occaſionem.

ANNO 1552.

Iudicium Lutheran. de crimine peculatus Flacij.

Flacij fraus in vendito Concilio Nicæno.

Vbi prodijt in lucem hæc Centuriatorum Narratio, VVittenbergenſes anno 1558. reſpondent edito ſcripto quodam ſupra modũ acerbo, cui & ludibria paſsim inſpergunt & ſan-

Wittebergenſium ſannæ in Flacium & Wigandũ.

Digitized by Google

ANNO 1552.

In reſp. ad Narrat. B. iiij. b.

Flacij ſententia de Academia Wittenberg.

ſannas in opus hiſtoricum, eiuſque fabricatores, & in Flacium imprimis, VVigandumque, duos illius operis primarios gubernatores atrociter debacchantur inter cætera Flacium aſſeruiſſe dicunt in ſcripto quodam publico, rectius facturos parentes, ſi in lupanar liberos ſuos mittant, quã in Academiam VVittenbergenſem. Itaq; criminationibus viciſsim illum inceſſunt acerbiſsimis, eumq́; diabolum, imo Centuriatorum, quos miſeros diabolos vocant, patrem διαβολικώτατον, ſceleratum parricidam, tribunum ærarium, pecuniæ in vſum publicum commendicatæ depeculatorem, demum impoſtorem ſceleratiſsimum appellant.

Epitheta Flacij.

Ibidem D, iij. b.

Refellunt obiectionẽ de inopia ſumptuũ.

Sumptus ad hiſtoriam ſcribendam per totam fermè Europam conquiſitos aiunt, magnamq́; pecuniæ vim initio collectam, cum poteſtates, throni, regna, nationes, reſpublicæ, reges, principes, comites, nobilitas, conſiliarij, doctores, ciuitates, equites, mercatores, & fœneratores certorum locorum contribuerint. Nec omnes ijſdem cauſis ad largiendum permotos fuiſſe. Quoſdam, quorum minimam partem fuiſſe dicunt, pro ſtudio; alios zelo peruerſo, nonnullos cupiditate vindictæ, quam à Flacianorum ſcriptionibus ſperarint; alios aduerſariorum odio; alios ſpe nouorum motuum; alios gloriæ cupiditate impulſos, nimirum vt celebraretur illorum liberalitas, pecuniam contuliſſe. Quoſdam ad contribuendum Flacij commen-

Contribuentium diuerſus animus.

mendicatoris autoritate permotos, cuius per Europam nomen ob concitatas turbas celebratum fuerit: Nec paucos pecuniam elargitos in hiſtoriam hanc eccleſiaſticam, qui, quid hiſtoria ſit & eccleſia, neſciant, ſed Flacium modo nouerint. Inueniri etiam inter contributores, quos ſtultitiæ ſuæ in largiendo pœniteat. Interim ſi operarij minus largiter habeantur, & tenui operentur ſtipendio, id non inopia ſumptuum fieri, cum multum auri congeſtum ſit; ſed eius culpa, qui rem nummariam curet. Iniquum eſſe, vt alij mercedem præripiant ijs, qui æſtum diei ferant, & pondus laborum: cum quibus ita comparatum ſit, vt dum ipſi comportant hiſtorias, alius pecuniam comportet aſportetque.

ANNO 1552.

Hæc & id genus alia de Centuriatoribus, eorumq; conatu hiſtorico ſcholaſtici VVittenbergenſes ſcripſerunt, cum Flacius cæterique moderatores Centuriis nondum editis domi adhuc incubarent: Quas tamen paulò poſt, quam ſcriptum hoc VVittenbergenſium prodiiſſet, in publicum proferre cœperunt: ne ſcilicet alienatis hominum animis, & neruo contributionũ inciſo, quod ad importunos VVittenbergenſium clamores fieri poſſe videbant, ab inſtituto tandem eſſet deſiſtendum. Prodierunt igitur deinceps aliæ centuriæ poſt alias, in quas integrũ eccleſiaſticæ hiſtoriæ corpus ſecuerunt, editæ ſub nomine ſtudioſorum aliquot, & piorum

Centuriæ in publicũ exeunt.

ANNO 1552.

rum virorum in vrbe Magdeburgica. Hi ſuerunt numero quindecim, quemadmodum ex Narratione conſtat de idea totius operis, quam VVittenbergenſes tam mordaciter, vti diximus, ſugillarunt. Huic enim omnes, qui tum diſtributis operis laborabant, excepto Flacio nomina ſubſcripſerunt, & quidem hoc ordine: Ebelingus A-

Autores Centuriarum.

Ibidē B.ij.b.

„ leman Conſul. Martinus Copus Doctor
„ medicinæ. Ioannes VVigandus paſtor ad
„ S. Vdalricum. M. Matthæus Iudex, mi-
„ niſter verbi Dei ibidem. M. Baſilius Fa-
„ ber. M. Pancratius Veldpock. Am-
„ broſius Hidfeld. Dauid Cicelerus. Ca-
„ ſparus Leunculus. VVilhelmus Radenſis.
„ Nicolaus Beumullerus. Bernardus Niger.
„ Petrus Schröder. Conradus Agrius.

His ſi Flacium addas, ſupremum operis architectum, erunt in vniuerſum quindecim è quorum numero quatuor tantum præcipui moderatores additis præfationibus nomina ſua centuriis adſcripſerunt: Matthias Flacius Illyricus, Ioannes VVigandus, Matthæus Iudex, & Baſilius Faber. Quam verò mala fide, quamque fraudulenter egerint hi gubernatores, dum conquiſitam è ſcriptis veterum, inque locos digeſtam rerum variarum ſyluam centuriis iſtis infarciuerunt, à Catholicis maturè deprehenſum eſt, & ſcriptis publicis luculenter demonſtratum.

Mala fides Centuriatorum.

CA-

CAPVT III.

ANNO 1552.

I. *Flacius Melanchthonem ad palinodiam vocare conatur, idq́ per Cocceritium.*

II. *Eum ad Colloquium inuitat, adducitq́; ad agnitionem delicti.*

III. *Ienam vocatur ad Superintendentiam & profeßionem. eius lucubrationes quædam, & communia cũ Magdeburgenſibus fulmina in Synergiſtas. dißidium cũ Strigelio.*

IV. *Liber Ienenſis, indeq́ origo turbarum inter Flac. & Synerg. Strigelio ob id in carceres coniecto.*

V. *Diſputatio Flacij cum Strigelio Manichæiſmum & alias hæreſes propugnantis, vnde & apud ſuos, & ipſum principem omni gratia excidit.*

I. Flacius conatur Melanchthonem ad palinodiam reuocare.

ATQVE hæc quidem de hiſtorico Magdeburgenſium opere duximus inſerenda, quandoquidem Flacij vitam ſcribimus, quem huius inſtituti primum autorem fuiſſe conſtat. Nunc ad actiones reuertamur breuiter pertexendas ſecundum annorum ſeriem, extra quam Centuriatorum ductu nonnihil egreſsi ſumus. Dum obſeſſus fuit Magdeburgi Flacius, & poſtmodũ obſidione ſoluta cum Oſiandro, Maiore, Svvenckfeldio conſeruit manũ, vnaq; dirigendis annalium centurijs occupatus fuit, paulò remiſſius Melanchthonẽ per annos aliquot exagitauit. Imprimis vero ferociam ipſius atq; impetum fregiſſe videtur obiectũ à Wittenbergenſi-

Flacius reus criminis peculatus.

ANNO 1552.

genſibus fœdum peculatus crimen: quod licet ſocij detergere conati ſunt, elui tamen aſperſa labes ad eum modum non potuit, quin fibræ ſuſpicionum in hominum animis remanerent. Vidit præterea Flacius Eccleſiam Lutheranam magis magisq́; luxari diſſidiis inteſtinis,& in varias factiones diſtrahi, dum noua ſubinde dogmata cuderentur è Lutheri principiis, aliæque ſectæ poſt alias ſuppullularent. Qua re permotus cogitandum cenſuit de dirimendo potius, quam augendo certamine, quod illi cum VVittenbergenſibus acre ſatis & cruentum ab annis aliquot interceſſerat. Itaque Melanchthonem captauit variis modis, quem eo perducere conatus eſt, vt lapſum agnoſceret, & cantata palinodia in viam rediret euangelicæ veritatis, quam in conſultationibus de libro Interim per Mauritium inſtitutis in gratiam hominum deſeruiſſet. Id vero Flacius non modo coram viua voce, ſed & abſens per litteras, imo & per emiſſarios ſuos Melanchthoni conatus eſt perſuadere: Quanquam fruſtra ſemper ea quidem in re laborauit.

Eccleſia Luth. diſtrahitur.

Anno 1555. Coccerit ij conatus in reuocando Melancht.

Anno 1555. Octobri menſe, quidam de Flacij contubernio, vir grandæuus, Coccceritius nomine venit ad Melanchthonem, illique conditiones quaſdam propoſuit, quibus concordiam inter Flacium,& VVittenbergenſes inſtaurari poſſe iudicabat. Cuiuſmodi verò fuerint iſtæ conditiones, quoque euen-

euentu Cocceritius iſte conciliationem tentarit Melanchthon ipſe breuiter loco quodã commemorat, cuius verba ea de re inſero: Cum rediiſſem domum, inquit, poſtridie mane venit ad me Cocceritius ſenex, primũ vt L. Gellius Athenis philoſophos, ita hic nos ad concordiam hortatur: ſed hoc durius quam ille Romanus; affert præformata capita, primum de palinodia; iubet fateri, nos aboleuiſſe decalogum. Hæc enim erant verba in ea formula. Deinde noua συνομοσία, coniuratio, erat addita, vt promitteremus, nunquam nos acceſſuros eſſe ad vllas conciliationes, ſi quæ cum Epiſcopis inſtituerentur: nec vnquam cõceſſuros eſſe principibus, vt aliquid in eccleſia conſtituant. Reſpondi planè λακωνικῶς περὶ ὧν ἐνεγράφει· ὅυ Laconice, de quibus perſcripſerat: Non eo autem breuior fui, ne quid iratus dicerem durius. Legeram enim virulentum ſcriptum ſomnij germanici, cuius autorem eſſe τόν ῥάπτην quidam ſuſpicantur; quidam Polyphemi filium, fratrem τοῦ ἰλλυριοῦ. Ego non vnum ῥάπτην ſcripſiſſe iudico, ſed multos fuiſſe συῤῥάπτας, conſarcinatores; ac video nos duos præcipuè peti, & noſtris capitibus fata cantari. ANNO 1555. *In ep. Mel. ad Gamer. pag. 694.* Verba Melanchthonis.

II. Anno 1556. Flacius inuitat Melanchth. ad Colloquiũ Coſwici.

Hactenus Melanchthon: quem anno ſequente proximo Flacius ipſe ad colloquium inuitauit, eiq; locum conſtituit Coſvvicum, medio fere itinere inter Magdeburgum & VVittenbergam ſitum oppidum. Melanch-

 thon

Digitized by Google

ANNO 1556. thon ſolus colloqui cum Flacio recuſauit. Actum eſt de mediis, quibus inteſtinum diſſidium vtriuſq; partis honore ſaluo componeretur. Et Flacius quidem gratiam, pacem, amicitiam, & nihil non VVittenbergenſibus obtulit, modo ſe paſſos quiddam humanitus, & in errorem lapſos faterentur, ac deinceps in officio futuros promitterent. Melanchthon verò licet infirmitatem ſuam agnoſceret, ſeque in deliberationibus de libro Auguſtano, pacis ſtudio, periculique vitandi gratia forte longius progreſſum non diffiteretur; defectionis tamen ab Euangelio proditæque veritatis crimen ſibi per aduerſarios impoſitum dolenter & indignè tulit. Verbis vltro citroque commutatis re infecta tandem diſceſſum eſt: acta verò Colloquij poſtmodum typis expreſſa fuerunt, & per Germaniam diuulgata.

Infirmitas Melanch.

Re infecta diſcedunt.

Vrgebant Melanchthonis fautores inter cætera perpetuam ἀμνηστίαν vel obliuionem eorum, quæ forſan hactenus in negotio conciliationis Auguſtanique decreti parum caute per imprudentiam acta fuiſſent, ne ſcilicet Melanchthon ad publicam illius lapſus palinodiam adigeretur; ſed vt offenſionibus vtrinque condonatis, & vtriſque pacis ſtudio deinceps quieſcentibus ſanaretur hoc vulnus, & tota controuerſia paulatim conſeneſceret. Flacius verò eiuſq; ſocij palinodiam omnino poſtulabant, eamq; publicam, nec amneſtiæ vel obliuionis tegumen-

Melanchthonici petunt ἀμνηστίαν imprudentiæ à Flacianis.

mento velandam iniuriam dicebant, quam euangelio, Eccleſiæque Lutheranæ per Melanchthonem eiuſque ſocios illatam querebantur. Melanchthon verò, vt placaret aduerſarios, ſeque pacis cupidum oſtenderet, anno 1556. datis ad Flacium litteris, inter cætera, quæ de conſultationibus aulicis ſcribit, ad mitigandum illius animum, grauiter à ſe peccatum fatetur, eoque nomine veniam petit à Deo, quod actionibus per Mauritium inſtitutis de libro Interim, deque concilianda religione ſe paſſus ſit adhiberi.

ANNO 1556.

Melanchthon agnoſcit delictũ.

Hac eius ingenua confeſsione, Flacius cæterique factionis iſtius, annis ſequentibus ad Melanchthonem inuidia maiore grauandum, premendumque fortius abuſi ſunt; qui tamen hoc ipſum, quod priuatim ſcripſit ad Flacium, etiam publicè profiteri non recuſauit, anno ſequente proximo, quo VVittenbergenſes eandem hanc epiſtolam ipſo conſcio typis excuſam, publici iuris fecerunt. Verum ne ſic quidem ſatisfieri potuit ariſtarchis iſtis, qui vel palinodiam publicam vrgebant, vel Synodum gentis Lutheranæ, in qua diſputatione publica cõgrederentur cum Melanchthone, dirum anathematis fulmen in caput eius vibraturi, ſi quis huiuſmodi conuentus haberetur. Non ignorabat hoc Melanchthon: itaq; cum Flacium eiuſq; ſocios nullis à ſe rationib. mitigari poſſe cerneret, miſſos eos deinceps fecit,

Flaciani fiunt turbulentiores.

Melanchthon ſe planè à Flacianis abdicat

ANNO 1556.

velut homines turbulentos ingratosq́;, quos ipſe propemodum omnes, velut ſerpentes in ſinu fouerat, nec porro quicquam commercij cum ijs habere voluit. Interim conatus Flacianorum omnes, & conſilia de Synodo cogenda variis artibus eluſit impediuitque. Et quanquam Principes nonnulli Flacianorum inſtinctu magno ſtudio negotium illud vrgerent, Melanchthon tamen, quibuſcumque potuit rationibus fregit hunc impetum, effecitq́ue ne dum ipſe viueret, vllus huiuſmodi conuentus haberetur.

Eorum conatus & conſilia eludit.

III. Per id tempus Duces Saxoniæ Vinarienſes, Ioannis Friderici Electoris filij, multum laborabant, vt Flacium Magdeburgo Ienam traducerent honeſta conditione propoſita, nimirum vt in Vniuerſitate noua Theologiam doceret Lutherano ritu, vnàque munere Superintendentis in ditionibus ipſorum fungeretur: Quibus ille ſub finem anni 1556. operam ſuam condixit, modo ſemeſtris vnius moram concederent. Erat Flacius id temporis totus in digerendis, quas diximus annalium eccleſiaſticorum centuriis. Habebat & librum ſub manibus, quem Catalogum inſcripſit teſtium veritatis, mendaciis & calumniis refertum: Præterea ſcriptum quoddam cudebat ſatis prolixum contra Schvvenckfeldium; neque ſe expedire poterat ex iſtis occupationibus, niſi totus ijs vacaret integro ſemeſtri, atque interim ab aliis curis moleſtiiſque liber eſſet: Quod

Flacius Ienam vocatur.

Eius libellus mendax de teſtibus veritatis.

Liber contra Swenckfeld.

Quod ſpacium Principes illi facilè conceſſerunt. ANNO 1556.

Paulò poſt & Heidelbergam vocatus fuit per Ottonem Henricum Electorem Palatinum, qui per id tempus Ludouico patruo ſine hæredibus vita functo, in Electorali dignitate ſucceſſerat. Et quia decretum habuit publicam religionis atque rituum mutationem inducere, Flacium vocare placuit, vt illius conſilio atque opera ad conſtituendas in Palatinatu eccleſias vteretur. Non renuit ille quidem, modo Saxoniæ Duces Vinarienſes, quibus ſeſe iam ad miniſterium obligarat, à nexu promiſsionis ſolutum iſthuc ire paterentur: quod cum obtineri non poſſet, fides Flacio ſeruanda fuit, exactoque ſemeſtri Ienam migrandum. Venit iſthuc anno 1557. circa feſtum Paſcatis, & in Academia Ienenſi præter Erardum Sneppium, Victorinum quoque Strigelium inuenit, hominem Melanchthoni vehementer addictum, cum quo graues deinceps controuerſias habuit, vti paulò poſt dicemus.

Heidelbergam inuitatur à Principe.

Anno 1557. Ienam venit, ibique domiciliũ figit.

Inualuit per id tempus noua quædam factio, vel hereſis inter Lutheranos, cui Flaciani Synergiſtarum nomen indiderunt, quod in rebus ad ſalutem pertinentibus humano arbitrio per Dei gratiam excitato, virium nonnihil & cooperandi facultatem tribueret. Ea VVittenbergæ per Melanchthonem concepta primum, inde Lipſiam pro-

Synergyſtarum ſecta.

Anno 1557. VVittenbergæ & Lipſiæ gliſcit.

ſeminata eſt, vbi poſtmodum anno 1555. per Iohannem Pfeffingerum Melanchthonicæ diſciplinæ Theologum in lucem producta fuit, & publicè propagata. Habuit Pfeffingerus iſte ſuos aſſeclas, quos continuo, ſimulatque in publicum prodiit hæc ſecta, Flacius, Ambsdorffius, cæterique Magdeburgenſes hoſtiliter oppugnarunt.

Magdeburgum ſtatio Flacianorum.

Erat Magdeburgum id temporis ſtatio Flacianorum & receptaculum tutiſsimum, vbi latitabant velut in præſidio quodam, & quoſcunq; placuit, Melanchthonem, VVittenbergenſes, Lipſienſes, Oſiandrinos, Adiaphoriſtas, Maioriſtas, & demum Synergiſtas velut hoſtes euangelij, magnis importuniſq; clamoribus exagitabant, ac dirum anathematis fulmen, in quoſcunque collibitum fuit, lingua calamoque iaculabantur. Interim ipſi reliquis ab euangelio deficientibus ſe ſolos purum retinere ſincerioris doctrinæ nucleum, & Dei cauſam agere buccis tumentibus iactitabant. Ideoque Magdeburgum velut officinam ſpiritualium armorum contra Cæſarem, Mauritium, & nouas Lutheranorum hæreſes, imo, vt tum vulgo loquebantur, velut ipſius Dei Cancellariam haberi poſtulabant: ex qua Flacius eiuſque ſocij decreta diuinæ maieſtatis quaquauerſum emitterent. Igitur quemadmodum annis ſuperioribus hæreſes in Lutheranos exortas è Magdeburgenſi præſidio libris editis inie-

Cancellaria Dei vocitatur.

Synergyſtas condemnant.

ANNO 1557.

inſectati fuerant; ita & Synergiſtas, cũ prodirent in publicum dentatis ſcriptis laceratos autoritate prætoria velut pro tribunali condemnarunt: quod factum eſt, priuſquã Flacius relicto Magdeburgo vocatu principum in Thuringiam commigrauit.

Flacius nouus Papa inter Lutheranos.

Huius vero nouæ factionis, Synergiſtarum inquam, erat & Victorinus ille Strigelius, de quo diximus, Ienenſis academię profeſſor, qui Flacium eiuſq; ſocios oderat cane peius & angue, quod dicitur: quanquam diſſimulandum illi fuit odium ad tempus, ne Principes offenderet; à quibus Flacius generalis eccleſiarum inſpector, vnaq; Theologiæ profeſſor in Academia conſtitutus erat. Itaque velut Archiepiſcopus quidam ſupremam habebat rerum eccleſiaſticarum curã: qua dignitate maiorem inter Lutheranos ſperare non potuit: niſi ſe Papam quendam in gente Lutherana conſtitueret; quod machinari Flacium VVittenbergenſes omnino perſuaſum habuerunt. Hic igitur ſupremi faſtigij fulgor Strigelium deterruit, ne quod animo conceptum gerebat odium, in Flacium effunderet. Interim vt erat impotentis animi cohibere ſe nõ potuit, quin paulatim mentis ſecretum, & odij virulentiam proderet: quæ tandem velut ruptis repagulis liberius prouolauit; quod per huiuſmodi occaſionem factum accepimus.

A Strigelio odio habetur.

IV.

Mandarat Flacio princeps ſenior, Ioannes Fridericus ſecundus, qui ſuo fratrumq; nomi-

Cura principum in

ANNO 1557.

conſeruando puro puto Lutheraniſmo.

nomine ditionem à patre relictam ſolus adminiſtrabat, hic, inquam, inter cætera Flacio dederat in mandatis, ne quid contagionis aut errorum admiſceri pateretur ſyncero Lutheraniſmo, quem Principes iſti purum putumque magno zelo profitebantur. Hunc non in dogmatibus tantum, verum & in ritibus externis prorſus integrum, nullaque ſui parte, vel leuiter mutatum retineri voluit, perſuaſus ſeſe cum fratribus in periculo futurum amittendæ veritatis, ſi minimam in vllo doctrinæ capite, vel externo ritu mutationem admitterent. Flacius igitur, vt Principum voluntati ſatisfaceret, autor illis viciſsim fuit, vt quia varij paſsim errores inter Lutheranos gliſcerent, autoritate ſua librum quendam promulgarent à Theologis conſcriptum, in quo confutarentur errores omnes ſuperioribus annis exorti, quos ipſi velut alienos ab Auguſtana Confeſsione notandos anathemate iudicarent. Placuit conſilium ſeniori Principi: itaque mandatum fuit Theologis Ienenſibus, vt huiuſmodi volumen conſcriberent.

Flacij conſilium de erroribus confutandis.

Subierunt laborem iſtum Erardus Snepffius, Victorinus Strigelius, & Angelius quidam Ienenſis paſtor, Flacio vel diſiungente ſe de induſtria, vel Strigelij machinationibus excluſo. Vbi liber abſolutus fuit, Vinariam conuocati fuerunt Superintendentes omnes, vt examinarent ſcriptum hoc, ſuoque calculo approbarent. Suaſit Flacius conſiliariis,

Liber Theologorum Ienenſium.

Examinatur Vinariç à Superintendentibus.

Digitized by Google

liarijs, vt cum ad cenſuram liber reuocaretur, autores, qui eum ſcripſerant, præſentes non eſſent; tum vt liberiora eſſent examinatorum ſuffragia; tum verò, ne qua forſan incideret altercandi occaſio, ſi quid cenſores in eo mutandum corrigendumve iudicarent. At princeps præſentes eſſe voluit autores, cũ liber perlegeretur: Quæ res in eo conuentu magnas turbas dedit. Cùm enim Flacius, qui primus erat inter cenſores, alijq́ue ſuperintendentes inter legendum ſubinde monerẽt, ſi quid emendandum videretur; autores verò hoc ipſum iudicarent ad contumeliam ſuam pertinere, nõ rarò iurgium inter vtroſq́ue magniq́ue diſsidij flamma exarſit. Nec tranſigi res concordibus omnium ſuffragijs ad eum modum potuit, vti Princeps deſiderabat. Congeſta nihilominus fuit farrago quædam aut ſylua Confutationum iſtarum, quæ poſt editæ fuerunt: Sed ea ipſa tum quidem propter varias altercationes ſepoſita fuit.

Anno 1557.

Murmur & diſſidiũ inter Theologos.

Farrago confutationum cõgeritur.

Obijt paulò poſt Erardus Snepſius, qui cum partibus Flacianis ſatis addictus eſſet, Strigelium autoritate ſua cohibuit, ne in Flacium, quam animo gerebat amarulentiam euomeret. Verum illo rebus humanis exempto, quod anno 1558. contigit Calend. Nou. frænum excuſsit homo vehementer impotens, ac deinceps in prælectionibus publicis genuinum Flacio dentẽ liberius infixit, probris varijs atque conuitijs in eum congeſtis.

Ann. 1558. Snepſius moritur.

Digitized by Google

ANNO 1558.

Strigelius conatur infamare Flacium.

Hoc vnum verò Strigelius ſpectauit clamoribus iſtis, vt Flacium odioſum redderet omnibus,& ſtudioſos in eum maximè concitaret. Quod cum princeps intelligeret,cauẽdum ratus, ne fœdum hoc inter profeſſores diſsidium Vniuerſitatis diſsipationẽ gigneret,cauſam ad ſe reuocauit,miſſoque Pontano,qui Cancellarij munere fungebatur, Flacio renũciat, velle ſe audire vtrunq; coram, & quid ſimultatis inter eos gliſcat, cognoſcere. Flacius non admodum probabat hoc principis conſilium, quod cõtentionem hac ratione ſopiri dirimiq; poſſe deſperaret; imò quod grauiores metueret ex hoc congreſſu motus:qui & paulò poſt ſecuti ſunt. Aliam igitur incendij reſtinguendi viam propoſuit. Agendum cum Strigelio cẽſuit peramanter, vt deinceps quieſceret, àq; conuitijs & criminationibus abſtineret. Quod ſi ab eo poſſet obtineri,ſe quidem, quas hactenus intuliſſet iniurias omnes homini cõdonaturum. Si quid vitij vel erroris in doctrina ſua deprehenderetur, paratum ſe cauſam ſubmittere Synodo, eiuſque decretum expectare. At princeps in ſententia perſtitit, voluitque vt Strigelius ſe pręſente cauſas proderet,cur in Flacium tam impotenter ſtomacharetur.

Principis induſtria in Strig. & Flacio concitando.

Improbatur à Flacio.

Conſilium Flacij.

Princeps in ſua ſententia perſiſtit.

Igitur ventum eſt ad Colloquium, in quo Princeps ipſe, Cancellarius, alijque nonnulli præſentes fuerunt. Quanquam iurgium rectius dixeris, & virulẽtam altercationem, quam

Colloquiũ & altercatio Strig. & Flacij.

quam colloquium. Et Flacius quidem magnis ſe contumelijs affectum querebatur; idque iam à multo tempore Strigelium operã dediſſe, vt non auerteret tantum hominum animos à ſe, ſed & omnes in odium ſui vehementer concitaret. Quin & epiſtolium protulit eum in finem à Strigelio ſparſum inter ſtudioſos, vt ſe ſocioſque in odium adduceret. Ille cõtra, nihil horum negauit; quæ pridem publice priuatimque de Flacio dixerat, ea nunc verbis vſus acerbiſsimis in faciem obiectat: Nimirum quod ſemina ſpargeret variarum diſſenſionum, & Lutheranam eccleſiam in factiones diſtraheret; quod hoſtis eſſet infeſtiſsimus Auguſtanæ Confeſsionis, & inſignis Sycophanta; quod de perſona Chriſti ſub voce, λόγος, monſtri aliquid aleret; quod Spiritum ſanctum Pſittaco compararet; quod euerteret veræ Theologiæ principia, & nouam quandam hactenus inter Lutheranos incognitam Theologiam procuderet: Hæc atque id genus alia, quæ de Flacio abſente contumelioſè ſparſerat, eidem nunc, audiente principe, magna cum verborũ contumeliã in os ingeſsit. Ad quæ reſpondit Flacius, ſeq; purgauit, vti potuit: Et res quidem magna contentione acta fuit, cum neuter alteri parceret: Nihil tamen aliud effectum eſt hac altercatione, quam quod fieri ſolet, cùm oleum additur æſtuanti camino. Nam porrò illa diſsidij flamma ceu flatu vehementiore ſuſcitata in longè maius incen-

ANNO 1558.

Flacius queritur de contumeliis ſibi illatis.

Strigelius contumelias accumulat.

Recenſet errores Flacij.

Oleum & operã perdunt collocutores.

cen-

Digitized by Google

ANNO 1558. Iubentur redire in gratiam. Renuit Strigelius.

cendium exarſit; vt Flacius ipſe fatetur. Tādem mandatum illis fuit, vt animorum acerbitate poſita, redirent in gratiam, atq; alter alteri reconciliaretur. Verùm id fruſtra fuit: Strigelius imprimis magnis odij facibus accenſus recalcitrauit, neç eo potuit vllis rationibus adduci, vt à maledicentia frenaret linguam, ſeque deinceps à conſpuendo Flacij nomine contineret.

Opus confutationū abſoluitur.

Hæc ſub finem anni 1558. geſta ſunt: Quo eodem tempore mandatu Principis tandem abſolutum fuit opus, quod ſub titulo confutationum de conſilio Flacij viuente Snepfio fuerat inchoatum. Id Coburgi factum, vbi Maximilianus Morlinus, Ioannes Stoſſelius, & Simon Muſæus, Flacianæ factionis omnes, ex farragine illa quam ob diſsidia concionatorum repoſitam ſupra diximus, librum contexuerunt: Quem Princeps Flacio Illyrico, Alberto Sarcerio, Ioachimo Morlino & Ioanni Aurifabro examinandum dedit, & corrigendum.

Ann. 1559. Diuulgatur nomine Principum.

Atque hic liber deinde ſub initium anni ſequentis 1559. nomine Ducum Saxoniæ Vinarienſium diuulgatus fuit, mandatumque ſubditis, vt ad normam hanc fidem ſuam dirigerent, ſummoque ſtudio ſibi cauerent à contagione ſectarum, quæ in eodem volumine recenſentur. Eæ verò ſunt omninò decem; Seruetiſtarum ſcilicet, Svvenckfeldianorum, Antinomorum, Anabaptiſtarum, Sacramentariorum, Synergiſtarum, Oliandrino-

Hæreſes è Lutheraniſmo exortæ.

drinorum, Stancariſtarum, Maioriſtarum, & Adiaphoriſtarum: Quas omnes Principes iſti de Flacij cæterorumque conſilio velut alienas ab Auguſtana Cõfeſsione per ſententiam condemnarunt. Tum verò Strigelius, qui de grege Synergiſtarum erat, continere ſe non potuit, quin mordaciter arroderet librum hunc, ſeq; palam illius aduerſarium profiteretur. Monitus fuit ab aula, vt ſi probare nollet vel tueri cõfutationes iſtas, carpere tamen atque oppugnare deſiſteret: Quod cum fruſtra fieret, tandem mandatu principis ob linguæ calamique petulantiam abductus fuit, & in carcerem compactus. Ille nihilo ſecius in ſententia perſtitit; & quidem pertinaciter, ſeque moueri dixit conſcientiæ teſtimonio, vt huius libri autoribus in faciẽ reſiſteret. Cùm aliquandiu detentus eſſet, Stoſſelius & Muſæus agere cum illo cœperunt per litteras, quibus perſuadere conati ſunt, cauſas non eſſe, cur librum illum Confutationum tam pertinaciter oppugnaret: Flacius etiam in arce Gotana colloquium cũ illo habuit, in quo refellere conatus eſt rationes, quibus in hac cauſa niti ſe profitebatur. Verum ille obiecta conſcientiæ larua, omnes aduerſariorum machinationes eluſit.

Anno 1559.

Strigelius Opus Cõf. contẽnit.

Carceri mancipatur.

Obſtinatio Strigelij.

Conatus irritus Flacij &c. in eo mitigando.

Et quidem varij ſermones de hoc facto Principis vulgo ſparſi fuerunt, quod Lutheranus cum eſſet, eiuſdẽ factionis homini religionis nomine vim inferret; quaſi gladio eum ad deſerendam, quam VVittenbergæ hau-

Variæ opiniones Lutheranorũ de captiuitate Strigelij.

Digitized by Google

ANNO 1559.

hauſerat in Schola Melanchthonis, doctrinam coacturus. Quæ res multorum animos non parum offendit. Itaq; Flacius eiuſq; ſocij confutationum autores, in quos huius facti inuidia magnam partẽ redundabat, rogarũt principem, vt publicam inſtitueret diſputationẽ, in qua Strigelius ſolutis vinculis ſententiã ſuam de controuerſis dogmatibus publice proponeret, & ſi poſſet, tueretur. Acquieuit huic conſilio princeps, mandauitque Strigelio, vt ſeſe ad huiuſmodi congreſſum compararet: Qua in re parendum quidẽ fuit, cùm eſſet in manu principis: At fecit hoc Strigelius per quam inuitus.

Flacius rogat Principem de inſtituenda diſputatione.

Strigelius iubetur ſeſe parare ad diſputationem.

V.

Ann. 1560. Diſputatio Flacij cum Strigelio.

Cæterũ diſputatio hæc an. 1560. Auguſto menſe, Vinariæ fuit inſtituta, principis autoritate, qui cum ſuis perpetuo præſens actionibus omnibus interfuit, & Flacium cum Strigelio diſputantem audiuit. Vt verò paratiores accederent, Flacius ſẽtẽtiam ſuam de capitibus maximè controuerſis, puta de libero arbitrio, de definitione Legis & Euãgelij, de Maioriſmo, vti loquitur, de Adiaphoriſmo, deq; academica apocha, vel iudicij ſuſpenſione in rebus fidei, quibuſdam aphoriſmis vel aſſertionibus complexus eſt. Idem Strigelius fecit mandatu principis, & quid ipſe de capitibus ijſdem ſentiret, punctim more ſcholaſtico ſcriptis theſibus declarauit. Priuſquam actionis fieret initium, de forma diſputacionis deq; legibus, quibus velut cancellis aut repagulis diſputantes cohibe-

Capita cõtrouerſa.

Norma & methodus diſputãdi.

hiberentur, inter conſiliarios principis, & Flacium atq; Strigelium acris fuit & diuturna concertatio. ANNO 1560.

Tandẽ autoritate principis hæ leges vtrique præſcriptæ fuerunt: Vt, quod ad rem faciat, ſine verborum acerbitate vel contumelia breuiter ac dilucidè in forma ſyllogiſmi vel enthymematis proponatur: Vt præter duo vel tria ad ſummũ argumenta non proferantur vna vice, nec trãſitus fiat ad alia, niſi ijs penitus diſcuſsis: Vt quãtum ſatis eſt temporis ad argumentandum & reſpondendum vtriq; concedatur, &, ſiquidẽ argumenti difficultas ita poſtulet, deliberandi ſpatium ab vna ſeſsione ad aliam detur, modo ſophiſtica abſit, & cauillandi ſtudium: Vt diſputatio latinè peragatur, cùm lingua hæc ad diſputãdum ſit commodior: Vt verbum Dei norma ſit, & iudex vnicus; vtq́ue plus valeat euidens ſcripturæ dictum vnicum, quam omnes conſequentiæ & teſtimonia patrum: Vt vterque præſtet iuramentum calumniæ, quod vocant; nimirum quod propoſitas aſſertiones ſuas in conſcientia non alio, quam ipſius veritatis loco habeat; quodq́ue nihil aliud, quam Dei veritatem in hac diſputatione quærat.

(Margin: 1. 2. 3. 4. 5. 6.)

Tandem 2. Auguſti, anno 1560. horis matutinis factum eſt diſputationis initiũ. Principio Pontanus Cancellarius pręfatus multa de volũtate principis, deq; cauſis huius inſtituti colloquij leges, quas diximus, principis nomine

Pontani prolog⁹ de cauſis & legibus diſputandi.

ANNO. 1560.

nomine promulgauit. Deinde diſputatum fuit ad octiduum, & tredecim intereà congreſſus habiti. Flacius Simonem Muſæum ſocium habuit, Lutheranæ Theologiæ Doctorem: Strigelius verò ſolus fuit. Quãquam Muſæus à diſputando ſe cohibuit; ne duo contra Strigelium ſolum in arenam deſcendere viderentur. Actum verò fuit de libero arbitrio; In quo capite negocium hæſit velut in vado: nec ad alias controuerſias ventum eſt. Et Flacius quidẽ durum illud rigidumque Lutheri dogma propugnabat de ſeruo arbitrio: Strigelius vero Melanchthonis opinionem à prima duritie poſterioribus annis emollitam tuebatur, quæ à Catholicorum ſententia non magno interuallo diſtat. Vterque ad ſcripturas, ad confeſsionem Auguſtanam, ad Lutherum ipſum prouocabat; cùm ſententijs toto cœlo diſsiderent: Neuter tamen à ſententia diſceſsit.

Tredecim congreſſus habiti.

Dogmata vtriuſque de libero arbitrio.

Vtrique appellant.

Poſt altercationem octidui, princeps ad octauum Auguſti horis pomeridianis impoſuit actioni finem, nec ferre voluit, vt ad reliqua diſputationis capita progrederentur. Id quo conſilio ſit factum, publice quidem compertum non fuit. Veriſimile tamen eſt, vel Pontanum Cancellariũ impediuiſſe progreſſum colloquij, quod Melanchthonicus eſſet, & per Strigelij latus Melanchthonem ipſum configi cerneret: vel principem ipſum præcidiſſe telam hanc, quod ex diſcuſsione capitis vnius infinitas fore de cæteris altercatio-

Soluitur colloquiũ.

Pontanus Melanchthonicus.

cationes ominaretur. Accedit, quod in diſputatione de libero arbitrio Flacium deprehendit aſſertiones quaſdam tueri duras & horridas: Ex quibus noua poſtmodum hæreſis inter Lutheranos exorta fuit, à Manichæorum delirio non multum aliena. Huius generis aſſertiones ſunt: Quod peccatum originis in homine non accidens, ſed ipſam hominis vel animæ ſubſtantiam appellat: Quod voluntatem hominis Sathanæ mancipium facit: Ideoque coactioni ſubditum hominem aſſerit, vt viuat agatque ad Sathanæ libitum: Quod eſſentiam hominis in imaginem Sathanæ transformatam dicit. Hæc & id genus alia poſtmodum occaſionem præbuerunt quibuſdam Flacij diſcipulis Iacobo Andreæ, Ioanni VVigando, Tilemanno Heshuſio, alijſque, vt à præceptore ſeceſsionem facerent, eumque cum ſectatoribus, qui peccatum aſſerebant eſſe ſubſtantiam, Subſtantiarios appellarent: Quemadmodum hi viciſsim illis Accidentariorum nomen indiderunt, quod peccatum accidens non ſubſtantiam eſſe dicerent.

ANNO 1559.

Manichæiſmus Flacianorum.

Cauſæ ſeceſſionis diſcipulorum à Flacio.

Origo Subſtantiariorum & Accidentariorum.

Itaque Flaciana factio, quæ tam acerbè Melanchthonem, & VVittenbergenſes Lipſienſeſque Lutheranos hactenus exagitarat, per occaſionem huius diſputationis in duas turmas diſtracta fuit, & fœde diſsipata: qua de re forſan alibi dicemus.

Digitized by Google

Anno 1560.

Interim princeps, qui Flacium hæc paradoxa proferentem audiuit, abrumpendam cenſuit diſputationem ob multas cauſas, vt Cancellarius in vltimo conſeſſu aſſerebat; quarum nulla tamen in publicum prolata fuit: Quanquam princeps, vt Flacio ſocijſque in pugnam ardentibus aliquo modo ſatisfaceret, promiſit continuandam breui diſputationem, & vbi de reliquis etiam capitibus diſceptatum fuerit, conuocandam deinde Synodum, eiuſque iudicio finem hiſce controuerſijs imponendum. Cæterùm licet Flacius in his congreſsibus ſibi victoriam aſcribat; aliam tamen Principis & conſiliariorum ſententiam fuiſſe vel ex eo colligas, quod poſtea diſputationem hanc in lucem referri noluit; tũ quod Strigelium paulò poſt reſtituit in integrum; demum quod à Flacio deinceps, eiuſque gregalibus animum habuit prorſus alienum. Atque hæc principis auerſio perpetuis incrementis poſtmodum aucta fuit, Cancellario, qui Flacianos infeſtè oderat, faces admouente, cùm occaſio ſeſe ad inflammandum Principis animum offerret.

Princeps Flacio ſpẽ facit de cõtinuanda diſputatione.

De conuocando Synedrio.

Principis auerſio à Flacio.

Magnis augetur incrementis.

CAPVT IV.

I. *VVinterus ab officio Superintendentiæ per principem remotus indignante & fremente Flacio; magiſtratum ad pœnitentiam compellente.*

II. *Flacius cum ſuis exautoratus Ratisbonam pergit,*

pergit: Muſæus inde quoque Bremam abit, factusque ſuperintendens diſputationem Vinarienſem inter Flac. & Strigelium edit. Flacianorum ſchiſma dicterijs Lutheran. obnoxium, Flacij libri polemici & labores Iſmaelitici. ANNO 1560.

III. *Antvverpiam euocatus abit cum Spangenbergio, inde Francofurtum; ſed & inde mox metu dilapſus eſt Argentoratum.*

IV. *Dogma Flacij de peccato originis, ex quo enatæ variæ ſectæ, diſſidia, certamina, ad longum recenſentur.*

I. ACCIDIT per id tempus, vt paſtor Ienẽſis Balthaſar VVinterus è Flacij diſcipulis homo purè Lutheranus, autoritate principis ab officio remoueretur, quod à Sacramentorum vſu Iureconſultum quendam, contra decretũ ipſius Principis arcuiſſet. Decumbebat lecto VVinterus, cũ depoſitionis ſententia per conſiliarios ad ipſum deferretur; Et non diu poſt extremum diem clauſit. Flacius hoc facto principem violaſſe ius clauium, quas Eccleſiæ dedit Chriſtus, & falcẽ in alienam meſſem miſiſſe iudicauit: Ideoq; de tam enormi delicto, deque perſecutione in paſtorem defunctum exercita monendum eum omnino cenſuit & corripiendum. Idem ſentiebãt & reliqui gregales eius, Morlinus, Muſæus, & alij, qui Flacij ductum ſequebantur. Igitur compellarunt principem, hortatique ſunt, vt agnoſceret delictum, quod in paſtorem Ienenſem admiſiſſet, atq;

Winterus ab officio Superintẽdentiæ remouetur.

Flacius irritatur in Principẽ.

Compellat Principem de violato iure clauium.

ANNO 1560.

idipſum per pœnitentiam expiaret; Inpoſterum verò ſe cohiberet ab vſurpando iure clauiũ, quas Chriſtus non politico magiſtratui; ſed Eccleſiæ miniſtris aut diſpẽſatoribus domus ſuæ crediđiſſet. Quod ſi quenquam abuti putaret poteſtate clauium, conuocaret ſynodum, & cauſam legitimo iudicio per concionatores diſcuti pateretur ac dijudicari. Ageret igitur maturè pœnitentiam; ne ſi profundius ruat, iuſto Dei iudicio triſtibus pœnis obruatur. Hæc illi.

Hortatur ad pœnitentiam.

Princeps verò, qui curam rerum eccleſiaſticarum ad ſe pertinere putabat, adeo non ceſſit, vt continuo per aulicos quandam eccleſiaſtici regiminis & iudicij formam deſcribi mandaret, quam & typis expreſſam in publicum emiſit, vtq́; eam probarent, à Flacio ſocijsq́; poſtulauit. Hi rationibus in medium adductis reſpondent, impediri ſe per conſciẽtiam, quo minus hanc ordinationem probent recipiantq́ue. Princeps licet hoc facto grauiter offenderetur, diſsimulauit tamen iracundiam: Et quia per id tempus Flacius ſocijq́ue illius in quoſuis libere debacchabantur, paulò poſt ad cohibendam illorum licentiam mandatum fuit, ne quid deinceps typis expreſſum in vulgus emitteretur, niſi principis ipſius vel conſiliariorũ iudicio probatũ: Qua in re Flacius & ſocij, quo minus mandato principis obſequerentur, conſcientiam cauſabantur adductis ſcripturæ teſtimonijs, quibus aſſerebant ſeſe prohiberi:

Princeps offenſus formam nouam hierarchici regiminis cudit.

Flacius eã recuſat.

Principis edictum de licentia librorum edendorũ.

Contemnitur à Flacio ſub prætextu liber-

Con-

conſcientiam & fidei profeſsionem oportere eſſe liberrimam; nec ad hominum, ſed ſolius Dei præſcriptum moderandam: Imò non recuſandum vitæ periculum, ſi quis teſtimonium, quod de veritate mendacioque perhibendum ſit, impedire conetur.

ANNO 1560.

tatis conſcientiæ.

Creuit ex hac reſponſione principis indignatio; cuius animum accendit, & aliud quiddam quod ab ipſo Flacius ſocijque poſtularunt. Diximus ſupra, cùm abrumperetur Vinarienſis diſputatio, ſpem Flacio cæteriſq; factam de eadem reſumenda cogendaque Synodo, per quam controuerſiæ deciderentur. Quia verò Strigelium videbant à principe reſtitutum, quod ipſis præter opinionem accidit; de diſputatione verò inſtauranda, deque cogenda ſynodo ne cogitari quidem; atq; intereà principis animum non alienari tantum indies, ſed & facibus admotis in odium ſui accendi; prætereà hoc agi per Cancellarium, vt acta Colloquij Vinarienſis obliuione in perpetuum ſepulta lucem numquam aſpicerent, habito conſilio principem interpellarunt, vt protocollum diſputationis in publicũ referri mandaret, proteſtati, niſi id fieret autoritate principis, ſeſe hoc ipſum diuulgaturos. Ea verò audacia paulo altius in principis animũ penetrauit, cùm Flacianos hoc agere videret, vt ſub clauium eccleſiaſticarum larua cõſtituerent dominatum quendam, & principem nõ minus aulamque, quam populũ ſub iugũ

Princeps exacerbatur in Flacium.

Cauſę odij.

Flaciani petunt diſputationẽ in vulgus emitti.

 mit-

ANNO 1560. Flacius ſuſpectus de tyrannide.

mitterent: Ob quam machinationem aduerſarij Flacium dicebant tyrannidẽ meditari, vel ſimilem põtificiæ, vel ea intolerabiliorẽ. Itaq; frenandos eos princeps cẽſuit, & in ordinem redigẽdos; ne ſi pro arbitratu tumultuari liceat iſtis, grauiora quædam incommoda ex eorum conatibus emergant.

Scribit ad Stoſſeliũ.

Non latebat Flacium eiuſque ſocios principis conſilium: Igitur cum aulæ ſe parum gratos eſſe viderent, Ioannem Stoſſelium, hominem ſibi addictiſsimum, vti putabant, qui Ienæ ſuperintendens erat, datis ad eum litteris valde prolixis, de communi concionatorum & miniſterij periculo monuerunt:

Conqueritur de violato iure clauium.

principem & conſiliarios inuadere ius clauium, adeo ſæuitiam exercere in paſtores, & Eccleſiæ regendæ poteſtatem vſurpatione quadam ſibi vindicare, contra quam ſit à

De periculo Eccleſiæ.

Chriſto domino conſtitutum. Ex qua machinatione nihil aliud, quam euangelici miniſterij oppreſsio ſit expectanda. Se quidem monuiſſe principem, vt deſiſteret talia machinari, & claues Eccleſiæ in eorum manibus relinqueret, quibus eas dediſſet Chriſtus: Verum ſurdo ceciniſſe fabulam. Quia vero ipſe nunc acceſſum habeat ad Principem, hortari ſe, vt eum officij ſui admoneat, imò ad pœnitentiam reuocet, ne, ius

Petit, vt Principem ad pœnitẽtiam compellat.

alienum vſurpando, iram adeoque vindictam Dei grauiſsimam in ſe prouocet. Hæc illi pluribus ad Stoſſelium, idque bona fide velut ad amicum intimum; quem idem per

omnia

omnia ſecum ſentire arbitrabantur. ANNO 1560.

II. At Stoſſelius vel à Strigelio perſuaſus, vel ſponte ſua pridem à Flacianis animum auerterat, licet id publicè diſsimularet. Hanc verò nactus occaſionem prodidit ſecretum mentis, & Flacij ſociorumque litteras ad Pontanum Cancellarium detulit, hoſtem Flaciani nominis acerbiſsimum, ſeque deinceps palam ijs coniunxit, qui factionem iſtam turbulentorum hominum frenatam arctius, imò oppreſſam cupiebant. Vidit Pontanus, epiſtola perlecta, quorſum Flacij machinationes atque conſilia ſpectarent: Itaque Principi ſuaſit; vt eum, cæteroſque ipſius contubernales de ſtatione ſubmotos exauctoraret factum id eſt anno 1561. exeunte: Quanquam nec ignominia notati fuerunt, nec è ditione principum iſtorum eiecti, ſed loco moti tantum; quod Princeps eos, vbi iam exauctorati forent, ſponte ſua de diſceſſu cogitaturos nihil dubitaret. Qua in re falſus non eſt: Flacius enim, qui caput erat factionis & ductor, paulò poſt è Thuringia diſceſsit, Ratisbonam profectus, vbi quinquennium integrum hæſit.

Stoſſelius infenſus Flacio.

Litteras Flacij ad Pontanum defert.

Ann. 1561. Flaciani exautorātur.

Flacius Ratisbonā pergit.

Muſæus verò Flacij ſodalis intimus, cùm tempeſtatem præſentiſceret, anteuertendum putauit principem, & Iena clam profectus aliud ſibi domicilium quæſiuit. Vbi redijt in Thuringiam, initio Septembris oblato libello ſupplice miſsionē petijt,

Muſæus clā Iena diſcedit.

ANNO 1561. Petit à Principe miſſionē.

quam non difficulter obtinuit. Reſpõſum eſt ad ſupplicationem eius breui ſcripto, cuius hæc erat ſententia: Quia Muſæus ſine ſcitu principis Ienâ clam profectus aliã conditionem quæſiuerit, atq; ita ſeipſum exauctorarit ſtatione relicta, ad quã pridem vocatus fuerat, non impediturum principem, quo minus diſcedat arbitratu ſuo, alioq; ſedem trãſferat. Imò gratum eſſe principi, quod id faciat, migretque ſponte ſua; cùm alioqui loco mouendus fuerit, & dimittendus. Interim optare principẽ, vt alibi Muſæus eccleſiaſtæ munus maiore cum fructu exequatur, quam ijs in locis fecerit. Ita dimiſſus ad decimum Sept. an. 1561. paulò poſt Bremam ſe contulit, & factus eſt ciuitatis illius ſuperintendens, vti loquuntur.

Reſponſio Principis.

Bremæ fit ſuperintẽdens.

Aſportauit verò ſecum, cùm diſcederet, hiſtoriam diſputationis, quam inter Flacium & Strigelium habitam fuiſſe diximus, ex ore diſputantium conſcriptam ab ijs, qui præſentes in actione fuerant. Cùm enim publica eſſet iſta diſputatio, de qua priuſquam inſtitueretur, diu atq; operosè deliberatũ fuit, factũ eſt, vt concionatores nõ modo, ſed & aulici, ciues, imò ſtudioſi quoq; VVittẽberga, Lipſia, Iena, magno numero Vinariã conuolarent. Itaq; notata fuerunt omnia diligenter non ab ijs modo, quorũ ſcripta princeps ad ſe recepit, ſed ab alijs etiam, vt fieri conſueuit. Cùm igitur Flaciani fruſtra principẽ de edendo protocollo interpellaſſent, ipſi poſt

Diſputatio Vinariẽſis typis mandatur.

diſ-

diſceſſum è Thuringia anno proximo, qui 1562. fuit, diſputationem hanc publicarunt: quam Muſæus, addita præfatione, Ioanni Friderico III. dedicauit, fratri principis illius, qui Flacio, Muſæo, alijsque factionis eiuſdem miniſterium abrogarat.

ANNO 1561. Anno1562. 1563.1564. 1565.

Friderico III. dedicatur.

Sed ad Flacium ipſum reuertamur; cuius actiones in Thuringia duplicem inter Lutheranos diſtractionem peperiſſe videntur. Prior eſt in Subſtantiarios & Accidentarios; quibus nominibus ſeipſum poſtmodum appellarunt, vti iam ante diximus; quod hi peccatum originis accidens nõ ſubſtantiam; illi ſubſtantiam non accidens eſſe dicerent: qua de re atrox inter vtroſque certamen annis ſequentibus exarſit. Altera diſtractio nata eſt ex controuerſia de poteſtate clauiũ, vel de vniuerſo eccleſiæ regimine. Eam verò controuerſiam, vti iam ante diximus, Flacius eiuſque ſocij mouerunt, qui ſub nomine clauium integrum eccleſiæ moderandæ ius ſolis cócionatoribus excluſo magiſtratu politico vindicabant. His obſiſtebant politici, Princeps nimirum & Conſiliarij, qui curam autoritatemque eccleſiaſtici regiminis iure magiſtratus ad ſe rapiebant, vel quemadmodum Muſęus loquitur, à ſuis Gnathonibus & "Balaamis incitati eccleſiam & religionẽ pro "arbitrio adminiſtrare, & vtrũq; gladium pa"paliter geſtare conabantur: cuiuſmodi pro"phana hierarchia per Henricũ VIII. Angliæ "Regẽ conſtituta fuit, cũ ab Eccleſia Romana "deficeret.

Duplex diſtractio Flacij & ſociorum.

I. In Subſtãt. & Accidentarios.

2. De iure clauium.

In præf. in diſp. Vinar. B. 2. b.

 Atq;

ANNO 1565.

Flacius quàre Principibus inuiſus.

Atque hæc controuerſia Flacium, per quẽ potiſsimum excitata fuit, non huic principi modo, ſed & aliis magiſtratibus vehementer reddidit inuiſum. Serpebat enim longius hoc malum, vtriſque pro iure ſuo dimicantibus: Nec dubium eſt, quin grauius incruduiſſet hæc concertatio, ſi ea concionatorũ eſſet, quæ politici magiſtratus, potentia. Nunc cum reges, principes, magiſtratus vrbium pedum paſtorale cũ ſceptro politico coniungunt, eccleſiæq; gubernandæ ius vſurpant, concionatores, ſi reclament, deturbantur de cathedra, & loco moti ſolum vertere iubentur: Quemadmodũ Flacio, Heſshuſio, Muſæo, cæteriſq; turbas hanc ob cauſam mouentibus accidiſſe conſtat. Sic igitur ſecta magiſtratus politici clauium ius vſurpantis aduerſarios concionatores, ſi pro iure ſuo vel mutire auſint, ſceptri potentia ſubactos vel comprimit, vel recalcitrantes ſedib. ſuis exturbat, veluti rebelles ac ſeditioſos; quorum ambitione turbari dicunt quietem publicã, & motus in populo concitari. Vnde natũ eſt in turbatores iſtos tritum inter Lutheranos dicterium, eos alterum in cathedra pedẽ habere, alterum in curia. Quã ob cauſam Tilemannus Heſshuſius inter Flacianos non infimi ſubſellij vir, non ſemel loco deturbatus fuit, & in exilium miſſus: de quo ſpargi diſtichon illud per Saxoniam memini:

Principes ius clauiũ vſurpant.

Refractarios loco mouent.

Dicterium Lutheranorum in Flacianos.

Heshuſius quare ſeditioſus.

Quæritur Heshuſius ſexta cur pulſus ab vrbe?
In promptu cauſa eſt, ſeditioſus erat.

Sedi-

Seditioſus nimirũ erat cum eccleſię moderandæ ius magiſtratui politico abrogaret. ANNO 1565.

Cęterum Flacius, cum è Thuringia diſcedendum eſſet, Ratisbonam, quam alio ſedem transferre maluit; quod Nicolaus Gallus iſtic Superintendentem ageret, amicus ipſius intimus, adeoq; deuotum mancipium, qui cum VVittenbergæ primũ, poſt & Magdeburgi coniunctiſsimè vixerat. Quanquã vero functionem docendi publicam Ratisbonæ non habuit; manſit tamen in ea ciuitate vſque ad annum 1566. atque interim multos libros ſcripſit, polemicos ferè omnes. Erat enim inter aduerſarios velut Iſmaël quidam, qui cum contra omnes inſurgeret, ab omnibus viciſsim hoſtiliter fuit impetitus. Senatus verò Galli iudicium ſecutus nõ modo fouit Flacium è Thuringia profugũ, ſed & beneuolentiam illi ſummã exhibuit; imò ex inopia illius aliquãdo nõnihil ſubleuauit.

Flacius Ratisbonam venit, ibiq; benignè tractatur. Nicolaus Gallus amicus Flacij.

Flacius cõparatur Iſmaëli.

A Senatu humaniter habetur.

III. Demum anno 1566. cum per Belgium funeſtę Sectariorum machinationes in apertam ſeditionem erumperent, & diuerſæ factiones certatim inſanirent, Antvverpienſes Lutherani quoſdam è Germania cenſuerunt euocandos, qui nouellam eccleſiam, quam iſthic moliebantur, ad formam Auguſtanæ cõfeſsionis inſtituerent. Inter eos primi nominis erat Matthias Flacius, & Cyriacus Spangenbergius, fidiſsimus illius Achates in certamine de peccato originis, de quo nobis infra ſuo loco plura dicendum erit. Per

Lutherani Antvverpiam euocantur.

Flacius & Spangenb. primipila. Lutheranorum.

hanc

Digitized by Google

ANNO 1566.

hanc igitur occaſionem Flacius Ratisbona diſceſsit, accepto prius à Senatu diplomate, quod luculentum de moribus ipſius & vita teſtimonium continebat.

A Senatu diploma accipit.

Antwerpiam venit.

Venit autẽ Antvverpiam menſe Nouembri; quo eodem tempore præter Spangenbergium, quem diximus, & quatuor alij concionatores de Lutheranorum grege, velut ad opimæ prædæ nidorem vultures iſtuc conuolarunt. Erant in ea ciuitate duodecim conſtituti ſeniores ex eorum ciuium numero, qui Lutheri dogmata ſub Auguſtanæ confeſsionis nomine profitebantur. Hi Sydedrion quoddam vel ſenatum eccleſiaſticum conſtituebant, cui Flacius fuit adiunctus, vt in negociis ad religionem pertinentibus Conſiliarij munus obiret, & jaciendis eccleſiæ Lutheranæ fundamentis operá præſtaret; ſcilicet, vt nouum hoc ædificium ad inſtar Auguſtanæ confeſsionis erigeretur. Quam ad rem neceſſarium iudicabant, vt fidei ſuæ confeſsionem ad Auguſtanæ confeſsionis inſtar conſcriptam in vulgus emitterent; quod ipſum iam ante fecerant Caluiniſtæ. Scripſerunt hanc Lutheranæ fidei confeſsionem Flacius & Spangenbergius, quam latinè non modo, ſed & verſam ab aliis belgicè publicarunt.

Senatus ciuium Lutheranorũ Antwerpię.

Confeſsio Auguſtana, Antwerpiæ recuditur.

Belgicè transformatur.

Accidit in hac publica rerum perturbatione, dum ſub euangelij nomine fœdum quoddam erumperet variarum hæreſeon chaos, vt ſectarij non modo cum Catholicis,

ſed

ſed & inter ſe Lutherani, Caluiniſtæ, Anabaptiſtæ de fidei capitibus digladiarentur: Atque ea concertatio varias quæſtiones peperit, quas Lutherani ad Flacium, velut exercitatum in ea palæſtra Theologum retulerunt; qui conſultus de rebus eccleſiaſticis ex fidei dogmatibus controuerſis contra Catholicos, Sacramentarios, & Anabaptiſtas velut ex tripode reſponſa dabat. Is honor ſuauiter titillabat Flacium; cui delitiæ Belgicæ, ſicut & cæteris admodum placuerunt: cumq; inuitaretur ab Antvverpienſibus Lutheranis, vt in ea ciuitate figeret domiciliũ, ſeq́ue eccleſiæ Lutheranæ ad miniſterium obſtringeret, lubens acquieuit. Rebus igitur inter Lutheranos vtcunque conſtitutis, vt temporum iſtorum conditio ferebat, Flacius in Germaniam reuerſus eſt, familiam in Belgium translaturus.

ANNO 1566.

Sectarum concurſus & digladiatio.

Flacius præſes ſectariorum.

In Germaniam reuertitur, translaturus familiam in Belgium.

Interea verò, dum in Germania moratur, rebus ſuis ad migrandum componendis occupatus, magna ſtatus publici mutatio per Belgium facta eſt. Nam & turbulentæ ſectariorum machinationes paſſim repreſſæ fuerunt, & concionatores exteri, quos Antvverpienſes euocarant, Caluiniſtæ ſimul & Lutherani diſcedere coacti, & omnia magiſtratus autoritate in ſtatum priſtinum reſtituta: quod cum Flacius intelligeret, mutandum fuit profectionis conſilium. Venerat iam familia Francofurtum vſque, vbi certior factus de rebus Belgicis, ſubſtitit cum ſuis,

In Belgio noua mutatio.

Flacius de ea certior factus Frãcofurti ſedem figere cogitat.

ANNO 1566.

ſuis, eoq; loco ſedem figere decreuit. At Senatus Francofurtenſis Flacium de periculo per ſuos monuit, in quo futurus eſſet, ſi Frãcofurti domicilium collocaret. Qui potentes habeant aduerſarios, eos, aiunt, ex vrbe ſua ſubinde abripi captiuos indictâ cauſâ, nec ſe tueri poſſe Flacium, ſi quis potentior illi manum inijciat: cuiuſmodi caſus aut infortunium ſi forſan illi obueniret, id ſe quidem dolenter laturos; ſed quin fieret, impedire non poſſe.

A Senatu modeſtè repellitur.

Hæc Francofurtenſes: quorum rationibus permotus fuit Flacius, vt alio ſponte ſua migraret. Non putarunt permittendum viri prudentes, vt intra mœnia ſua nidificaret homo turbulentus, quem alibi ſub nomine clauium & iuris eccleſiaſtici contra politicum magiſtratum inſurrexiſſe nouerant: quo nomine multorũ odia ſuſtinebat; principum imprimis & magiſtratuum, quibus perſuaſum erat, non alio ſpectare diſputationes iſtas de iure clauium, quam vt tyrannidem moliretur, atque ipſe ceu nouus quidam pontifex inter Lutheranos in Reges, in Principes, omneſque magiſtratus dominium exerceret. Itaque Francofurtenſes, ne quid huius & iſthic machinaretur, hominem ciuiliter ab ſe dimittendum cenſuerunt, propoſitis honeſta oratione periculis, quæ forſan, ſi domicilium iſthic figeret, ab aduerſariis potentioribus imminerent. Diſceſsit igitur Francofurto, cum aliquandiu iſthic mora-

Cauſa, cur Flacius inuiſus Francofurtenſibus.

A Senatu honoratur diplomate.

moratus eſſet. Ne quis vero hanc rem in probrum verteret, petiit à Senatu, nec difficulter obtinuit, documentum publicum, quo ſeſe, vbi poſtularet vſus, aduerſus obtrectatorum calumnias tueretur. Tandem Argentoratum venit; quæ ciuitas per Ioannem Marbachium Lutheranæ ſectę Theologum Lutheraniſmo reſtituta fuit, cum antea multis annis Zvvinglij partibus adhæſiſſet.

ANNO 1566.

Argentoratum abiturit.

Per hoc tempus Flacius dogma ſuum de peccato originis è fœtidis Manichæorum lacunis hauſtum, profiteri cœpit, editis etiam ea de re ſcriptis publicis, in quibus, quod obiter per occaſionem aſſeruerat in diſputatione Vinarienſi, multis rationibus in medium adductis, longoque verborum ambitu tueri conatus eſt. Summa dogmatis erat: Peccatum originis non accidens aliquod eſſe, ſed ipſum hominis naturam atq; ſubſtantiam: Imaginem Dei in homine, quæ de ſubſtantia illius fuerit, amiſſam penitus, deſtructam, adeoque in imaginem ipſius Sathanæ transformatam: Totum illud, quod ex Adamo propagatur, vel quod naſcitur ex carne, ſecundum corpus & animam, vel ſecundum ſubſtantiam ſuam peccatum eſſe; eoque fieri, vt diabolus hominem, velut mancipium ſuum, in omnibus gubernet & moderetur; qua in re quandam non Dei, ſed diaboli, qui ſubſtantiam hominis in peccatum transformarit, coactionem agnoſci.

Dogma Flacij de peccato originis publicatur.

Summa dogmatis.

Hæc

Digitized by Google

ANNO 1566.

Monetur à ſuis de falſitate dogmatis.

Hæc cum in publicum referret, monitus principio fuit per ſocios quoſdam ex intimis, à quorum numero VVigandus & Heſshuſius præcipui fuerunt, vt deſiſteret ab infami propagando dogmate, quod conſtaret non hauſtum è limpidis ſcripturæ fontibus, ſed è Manichæorum fœtida ſentina deriuatum. Rediret igitur in viam, & maturè reſipiſceret; futurum alioquin, vt omnẽ ſcriptis prioribus autoritatem detraheret, ſeque ipſum ab Eccleſia Lutherana daret præcipitem, inſigni multorum cum ruina. Ille, contemptis ſuorum admonitionibus, non diſceſsit ab inſtituto, nec retinuit modo fœdum illud Manichæorum delirium, quod mordicus apprehenderat, ſed & ſummo cum ardore hoc ipſum, velut euangelicæ veritatis nucleum propagare conatus eſt. Ita factum eſt, vt Flaciana factio, quæ cæteris Lutheranis ob incrementum ſui formidabilis eſſe cœperat, in duas ſectas turpiter diſsiliret: de qua diuiſione eiuſque progreſſu ſi pauca quædam hoc loco inſeramus, non erit, opinor alienum ab inſtituto: Flacij vitam & res geſtas ſcribimus, quem nouus hic ſubſtantiarij monſtri fœtus parentem agnoſcit; vel ipſis Lutheranis teſtantibus, qui Lutheri nomen infami macula tam portentoſi dogmatis aſpergi non patiuntur.

Iubetur reſipiſcere.

Flaci⁹ pertinax in errore.

Flaciana factio ſurſus abit in ſectas.

Conatus rigidorum Luth. in hoc errore

Poſtquam Flacius à Belgio reuerſus eſt, prudentiores quidam è rigidis Lutheranis multum laborarunt, vt extinguerent hære-

ſeos

ſeos fomitem, priuſquã ſcintillans malum in publicum incendium erumperet. Verum id fruſtra fuit: Ea nimirum erat hominis obſtinatio, vt nemini cederet. Qua in re, vt in multis alijs, Luthero fuit quã ſimilimus; de cuius ſpiritu Flacius & Ambsdorffius præ cæteris vberius hauſiſſe dicebantur. Adiunxerunt ſe Flacio in hac diuiſione concionatores quidam inter Lutheranos præcipui, Simon Muſæus ille, quem Vinariæ aſsiſtentem habuerat contra Strigelium, Nicolaus Gallus, Cyriacus Spangenbergius, Eraſmus Alberus, Chriſtophorus Irenæus, Ioſua Opitius, qui poſtea Ratisbonæ & Viennæ turbas dedit, omnes ſcriptis editis per Germaniam celebrati, aliiq; obſcuriores multi, qui paſsim cauſam ipſius tuebantur.

ANNO 1566. reſtringuendo.

Flacius nemini cedit.

Eius aſſeclæ Subſtãtiarij.

Contra hos in alteram partem ſeceſſerunt Ioannes Wigandus, Tilemannus Heſshuſius, Iacobus Andreas, Ioachimus Mörlinus, Martinus Kemnitius, Dauid Chytræus, Nicolaus Selneccerus, Daniel Hoffmannus, alijque permulti, qui & ipſi libris editis nomen inter Lutheranos & famam erant conſecuti. Hi Flacium eiuſque ſocios, vti ſupra diximus, Subſtantiarios vocabant: Illi vicisſim aduerſariis Accidentariorum nomen per contumeliam impoſuerunt. Inter hos iuratos pridem fratres, dum Melanchthonem, Interimiſtas, Adiaphoriſtas exagitabant, certamen exortum eſt atrox, violentum ac diuturnum, ex quo Catholici

Aduerſarij Accidentarij.

Digitized by Google

ANNO 1566.

Vertiginis ſpiritus inter Flacianos.

non modo, ſed & cæteri Lutherani & Caluiniſtæ iudicium fecerunt, vertiginis ſpiritum inter Flacianos potenter operari. Vtrique verò ad aſtruendam, quam tuebantur opinionem teſtimonia ſcripturæ producebant magno numero: quin & vtrique ad Lutheri ſcripta, ad confeſsionem Auguſtanam, ad Smalcaldicos articulos, quæ Lutheranorũ ſunt, ad dirimendas fidei controuerſias κριτήρια vel Normæ, magnis clamoribus prouocabant; fuitq́; non minus acriter de Lutheri, deq́; confeſsionis Auguſtanæ, quàm ſacrarum litterarum ſententia dimicatum, alijs alios accuſantibus, quod nec mentem ſcripturæ, nec Lutheri verborum intelligentiam, nec ſenſum Auguſtanæ confeſsionis articulorumq́ue Smalcaldicorum aſſequerentur.

Vtriq; cõfugiunt ad Biblia, Lutheri ſcripta, conf. Aug. &c.

Qua de re dum Andabatarum more dimicant, fœdum Germaniæ ſpectaculum præbuerunt. Subſtantiarij certe multa cumularunt Lutheri teſtimonia, quæ prorſus eandem ipſorum Lutheriq́ue ſententiam fuiſſe teſtantur. Ea vero Accidentarij adhibitis interpretationibus viciſsim eludebant; quã ob cauſam per Flacianos defectionis à Lutheraniſmo puriore, imo ab euangelio publicè fuerunt accuſati: eoque ventum eſt in hac pugna, vt VVigandus, Heſshuſius, cæteriq; Accidẽtis patroni, Flaciũ eiuſq; ſocios Subſtantiarios Manichæos; hiq́ue viciſsim illos Manichęos ſimul & Pelagianos nominarent. Interim vtrique criminationem hanc in alteru-

Criminationes ſectariorum.

terutrum, vel obiectã hereſeos infamiam ſolidis à ſe rationibus probatam gloriabantur.

Anno 1566.

Scripſit in hoc argumento multa Cyriacus Spangenbergius, hoſtis Accidentariorum, & Flacij propugnator acerrimus, qui magno ſtudio, quicquid haberi potuit, ad tuendam Subſtantiariorum cauſam præſidij conquiſiuit. Inter cætera librum edidit in Gallum quendam Steiningerum, Accidentariæ factionis predicantem, ſcriptum ſub Antigalli titulo; in quo ſub finem ſe trecentas ferè appellationes originalis peccati è ſacris litteris produxiſſe gloriatur, inter quas ne vnam quidem ait inueniri, quæ peccatum aliud, quam ipſam hominis ſubſtantiam dici patiatur. Inſeruerat ſcripto ſuo Gallus quadraginta octo ſcripturæ, & plurima Lutheri teſtimonia, quibus peccatum originis nõ ſubſtantiam hominis, ſed accidens quoddam inhærens eſſe demonſtrauerat: quæ Spangenbergius omnia retorquet in aduerſarium, eaque non miſero Accidenti, vti loquitur, ſed quam ipſe tuebatur Subſtantiæ patrocinari contendit.

Spangenbergij ſcripta in Accidentarios.

Liber eiuſdẽ in Gallum quendam.

Obiecerat Gallus Subſtantiariis diſcordiam, quod ab aduerſariis nõ tantũ, ſed inter ſe quoq; diſsiderent. Ipſe contra demonſtrat Accidentarios diſcrepare ſententiis, dumq; explicant, quid ſit peccatum originis, manipulatim in diuerſum abire. Quoſdam docere peccatum originis ab hominis eſſentia diſtinctum, eſſe naturam quandam & ſub-

Accidentariorum diſcordiam enarrat.

Spang. in Antig. M. iiij. a.

1.

ANNO 1566. ſtantiam inhærentem ſubſtantiæ noſtræ. Alios vocare quidem accidens peccatum originis;
2. at huiuſmodi quiddam tamen, quod vitam ſuam habeat, operandique vim ad corrumpendam ſubſtantiam, hominemque moderandum. Inueniri præterea, qui di-
3. cant, eſſe peccatum accidens ad eum modum inhærens, vt à ſubiecto nequeat ſeparari: De-
4. mum & quoſdam eſſe, qui peccatum pro accidente ſeparabili habendum aſſerant. Hos verò poſtremos, ait, inter ſe non conuenire:
1. quoſdam enim cogitatione tantum vel imaginatione; alios vero reipſa, vel actu ſepa-
2. randum docere. Ita fieri, vt Accidentariorum turma in quatuor aut quinque manipulos diuiſa videatur.

Papiſtis aſſimilat.

Hæc Spangenbergius de Accidentariis; quibus & illud velut in contumeliam obijcit, quod de hoc doctrinæ capite prorſus idē doceant cum papiſtis; quod cum ipſi Manichæorum deliriis ſint dementati, doctores probos veritatis & purioris doctrinæ vindices (Flacium & Subſtantiarios) eiuſdem hæreſeos, grauiſsimorum errorum contra conſcientiam inſimulent; quod, dum miſerum diabolum, Accidens, contra Lutherum & puriores doctores tanto ſtudio tueantur, in varias abſurditates incurrant; imo quod Chriſto Domino Mediatoris officium, & ſummi ſacerdotij dignitatem abrogent. Hæc & id genus alia multa Subſtantiarij de Antagoniſtis: qui viciſsim illos in ſcriptis publicis,

In Antig. E. iij. a. & paſſim.

Accidentariorum retorſio in Subſtantiarios.

bliciſ, in concionibus acerbè ſunt & petulanter inſectati. Nam & doctrinam de peccato originis, quam tradebant iſti, propheticis, apoſtolicisque ſcripturis, Auguſtanæ confeſsioni, catechiſmo, cæterisque ſcriptis Lutheri, tum Smalcaldicis articulis penitus aduerſari, imo portentoſum, falſum, blaſphemum, noxium ac diabolicum eſſe dogma ſclamitabant; nec aliud nunc docere Subſtantiarios, quam quod olim ante mille ducentos annos Eccleſia in Manichæis anathemate notârit.

ANNO 1566. *In Cenſur. Theoleg. c. 1. a.* Errores Subſtantiariorum.

Erant Accidentarij numero ſuperiores, atque hoc laborabant imprimis, vt & Academias ſibi adiungerent, & Principum animos occuparent: quod illis non admodum difficile fuit, cum principes & magiſtratus vrbium plerique à Flacio ſponte ſua propter ſeditioſas ipſius machinationes eſſent alieni. Hos igitur ardentes ſatis incendebant Accidentarij, ſuadebantque, vt Flacianos gladio compeſcerent, vel loco ſubmotos eijcerent in exilium, nec eos vllibi terrarum figere ſedem, vel conſiſtere paterentur. Quod conſilium ſequentib. annis ſecuti Comites Manſfeldenſes Spangenbergium cum ſociis; Ratisbonenſes Opitium, alij alios de cathedra deturbatos in exilium pepulerunt. Aiunt quoſdam ex aduerſariis Flacij vehementioribus, zelo quodam accenſos in concionibus ad populum proclamaſſe, ſe breui quoſdam è Subſtantiariis bene ſanos & incolumes ad ſepul-

Principes fautores Accidentariorum.

Accenduntur in Subſtantiarios.

Subſtantiarij mouentur. *In libello germ. Summa doctrin. de pec. orig. k. 3.*

Vehemens concio in Subſtantiarios.

ANNO 1566.

ſepulcrum deducturos: quo loquendi genere ſepulcri loco patibulum illis deſtinabant.

Flacius admouet flabella dogmati ſuo.

Atque hoc tam virulentum certamen per Flacium anno 1560. in diſputatione Vinarienſi primum excitatum fuit, ab eoq́; tempore ad ſeptennium & amplius in fomite ſcintillauit, donec tandem eodem Flacio flabellum admouente in publicam flammam exarſit. Quanquam verò laboratum fuit à quibuſdam pacis amantibus, vt animi diſsidentium rurſus coaleſcerent; eumq́ue in finem conuentus habiti ſunt, & inſtituta colloquia; fruſtra tamen conatus iſti fuerunt, animis ira odioq́; nimium æſtuantibus: imprimis Flacij magno zelo cauſam tuebatur Cyriacus Spangenbergius, qui Mansfeldiæ ſub initium moti certaminis concionatoris munere fungebatur.

Eius mancipium Cyriacus Spãgenbergius

Eius pater Ioannes Spangenb. autor poſtillarum.

Erat is Cyriacus Ioannis Spangenbergij Filius, monachi ex Auguſtiniana familia profugi, cuius nomen ob ſcripta quædã edita, poſtillas imprimis, quas vocãt, inter Lutheranos celebratũ eſt. Hic Cyriacum hunc reliquit, natum ex matrimonio, quale inter monachum apoſtatam & fœminam eſſe poteſt; hominem turbulentum, faſtu turgidum, &, ſi barbam ſpectes, autoritate præditum non vulgari, qui cum Lutherum, vti germaniæ prophetam, adeoq; velut tertium eundemq́; vltimum Eliam coleret, quicquid ab eo profectum fuit, vtcunque ſordidum eſſet & immundum, ceu propheticum, apoſtoli-

Cyriaci habitus & mores.

ſtolicum, vel è tripode proditum oraculum venerabatur. Huic igitur, cum in comitatu Mansfeldenſi Flacium, eiuſq; de peccato originis Manichæum delirium tueretur, Hieronymus Mencelius ſuperintendens ſeſe ardenter obiecit, qui cum maxima parte concionatorum Accidentarijs adhærebat.

ANNO 1571.

Ipſius Antagoniſta Mencelius.

CAPVT V.

I. *Flacij Manichaiſmus Iena; vnde Vinarienſe colloquium cũ Mansfeldenſibus inter Subſtantiarios & Accidentarios.*

II. *Controuerſiæ & ſententiarum inter partes collatio & examen.*

III. *Magdeburgenſ. & Grubenhagiorum deciſio Flacium cum ſuis condemnantium.*

IV. *Accidentariorum de Subſtantiariis vbique fortunam aduerſam ſuſtinentibus triumphi, odia, ſcripta; quibus & epitheta & titulos Flacij, eiuſq; conſcientiæ ſpecimen, fructus doctrinæ ex eaq; ortas diſſenſiones exprimunt.*

V. *Flacij peſte correpti mors omnium infœliciſſima.*

IAM & in Thuringia de hoc dogmate nonnihil turbarũ fuit; Ienæ cumprimis, vnde Flacius anno 1562. diſceſſerat, relicto poſt ſe Manichæiſmi ſemine; quod ſequentibus annis, maximè ſub annum 1571. paulo liberius pullulauit. Moderabatur tũ prouinciam illã, I.

Ienę Manichæiſmus repullulat.

Digitized by Google

ANNO 1571.

Ioannes Fridericus ab Auguſto capitur.

quà ducibus Saxoniæ ſubeſt, Guilielmus Ioannnis Friderici frater, illius, inquã, qui Flacium alioſq; tribunitios concionatores ante paucos annos ab Eccleſiaſtico miniſterio remouerat. Is enim Princeps, cũ quoſdã ab Imperio proſcriptos in arce Gothana foueret, anno 1567. per Auguſtum Electorem Saxonem obſeſſus, caſtroque in poteſtatem redacto captus fuerat, & Viennam miſſus ad Cæſarem, vbi vitam in carcere finiuit. Huius loco Ioannes Gulielmus quem diximus, filius Ioannis Friderici Electoris ſecundo genitus rebus communibus præerat; qui vt Flacianum hoc incendium reſtingueret, colloquium inter concionatores vtriuſque partis præcipuos inſtituendum cenſuit.

Viennæ in carcere moritur.

Anno 1571. Colloquiũ Vinarienſe

Igitur anno 1571. menſe Iulio Theologos ſuos, VVigandum, alioſque ex Academia Ienenſi Vinariam accerſiuit. Eodem per per litteras inuitauit & Volratum Mansfeldenſem Comitem, hortatus vt ſuperintendentem Mencelium & Spangenbergium ſecum adduceret. Erant hi duo factionum duces, vti diximus, in Comitatu Mansfeldico; hic Subſtantiariorum, ille vero Accidentariorum acerrimus propugnator. Voluit itaque princeps, vt hi cum ſuis Ienenſibus de controuerſia hac colloquerentur: cui colloquiô ipſe cum Volrato Comite, aliiſque nonnullis intereſſe decreuerat, facturus periculum, an ad concordiam diſtractos redigere poſſet.

Mansfeldenſes Vinariam inuitantur.

Venit

Venit cum ſuis Vinariam Volratus, cumque princeps indicto conuentu cauſas exponeret, cur Mencelium ſuperintendentem & Spangenbergium euocarit, nimirum vt cum Theologis Ienenſibus de controuerſia quæ de peccato originis in ijs regionibus exarſerat, placide conferrent; Mansfeldici difficiles ſeſe præbuerunt, cauſati non eſſe ſibi integrum, vt nec ante moniti, & prorſus imparati, re cum ſocijs non prius communicata, de negotio tam arduo cum Ienẽſibus in colloquium deſcenderent. Quanquam verò vrgerentur à Ienenſibus, & inſtanter quidem, perſtiterunt tamen in propoſito, nec induci potuerunt vllis rationibus, vt ad principis ſe voluntatem adiungerent.

ANNO 1571.

Cauſæ cõuentus a Principe proponuntur.

Mansfeldenſium replica.

Tandem huc deſcenſum fuit, vt VVigandus Accidentariorum ſententiam, quam cõtra Flacium eiuſq; ſocios tuebatur, vnà cum argumentis præcipuis ſcripto comprehẽſam offerret Principi; qui deinde ſcriptum illud ad Mansfeldicos miniſtros examinandum mitteret, nimirum vt notationibus additis corrigerent, ſi quid in eo deprehenderent dignum cenſura, ſuumque iudicium de vniuerſa hac cauſa perſcriberent. Atque ita tum quidem diſceſſum fuit.

Accidentariorum ſententia offertur principi.

Miniſtris Mansfeldenſibus examinanda traditur.

Erat iam ſparſus in publicum de hoc argumento VVigãdi tractatus quidam, quem Princeps paulo poſt Mansfeldicis concionatoribus tranſmiſit, additis litteris, quibus de hac cõtrouerſia iudicium ipſorum exquirit.

Flacianorũ iudiciũ de Wigandi ſententia.

ANNO 1571.

Mencelius ſuperintendẽs, ad cuius officium ea res pertinebat, VVigandi ſcriptum concionatorib. per ciuitates omnes & Satrapias miſit, vnaq́ue monuit, vt ſinguli hoc ipſum legerent, expenderent argumenta, ſuumq́ue de eo iudicium litteris obſignatis ad ſe perſcriberent. Quod cùm fieret, Spangenbergius, & qui cum eo Flacij partes ſequebantur, VVigandi Scriptum velut erroneum liberè repudiarunt; imò & Mencelio ſuperintendenti, cęterisq́ue concionatoribus perſuadere conati ſunt datis litteris, vt & ipſi calculum ſuum adiungerent, & ſcriptum, quod diximus, condemnarent. Mencelius, & qui illi adhærebant Islebienſes, non ſimpliciter omnia reijcienda ſine delectu, ſed ſi quid erroneum ineſſet, reuocandum ad cenſuram, corrigendumq́ue; cętera verò probanda cenſuerunt.

Accidentariorum de ea opinio.

II. Ad ipſam cõtrouerſiam deſceditur.

Dum ad hunc modum datis vltro citroq; litteris negocium ventilatur, factum eſt, vt à ſcripto VVigandi ſenſim ad controuerſiam ipſam dilaberentur. Tum verò Mencelius cum Islebienſibus Accidãtariorum ſententiam defendit, qui naturam ipſam & eſſentiam hominis à peccati contagione diſcernendam aſſerunt: Spangenbergius vero, quiq́ue partes illius & Flacij ductum ſequebantur, Manichæorum dogma de ſubſtantia hominis in peccatum transformata omnibus præſidijs tueri conati ſunt. Hunc in modum, cùm in duas turmas diſsilijſſent, expe-

Sectariorũ ſententiæ.

experiri placuit inſtituto congreſſu, num conciliari ſibi mutuo poſſent, & in eoſdem cancellos redigi. Ventum eſt ad colloquium in hunc finem inſtitutum Islebij, cui & Comites Mansfeldenſes interfuerunt.

Anno 1571.

Inſtituitur conuentus Islebij.

Fecit initium actionis Mencelius ſuperintendens, & receptam inter Lutheranos originalis peccati definitionem in medium propoſuit, ex Smalcaldicis articulis deſumptam. Poſtulauit verò, vt qui præſentes erant, profiterentur liberè, quid de ea ſentirent, probandamne cenſerent, an reijciendam? Ea definitio peccatum originis fœdam aſſerit eſſe totius humanæ naturæ corruptionem. Hanc Mencelius cum ſuis probandam iudicauit & retinendam. Spangenbergius verò propter motam controuerſiam cenſuit corrigendam hunc in modum, ſcilicet vt peccatum originis non corruptio naturæ, ſed vniuerſa hominis perdita atque corrupta natura diceretur. Videbant aduerſarij, quorſum iſta ſpectaret mutatio, vt nimirum hoc inuolucro Flacij Manichæum delirium de ſubſtantia animæ in peccatum transformata tegeret. Itaque aſſentiri prorſus noluerunt.

Mencelij propoſitio de originali peccato.

Spangenbergij opinio correctoria.

Menceliani diſſentiunt.

Poſt multam diſceptationem cum neutri crederent, huc itum eſt tandem, vt vtrique ſententiã ſuam additis rationum firmamentis ſcripto complecterentur: Ea verò ſcripta Comi-

Vtriuſque partis ſententia examini miniſtrorum ſubijcitur.

ANNO 1571.

Comites ad vicinos aliquot mitterent Lutheranæ profeſsionis Principes, eoſque rogarent, vt de cauſa hac vniuerſa concionatorum ſuorum ſententias exquirant: quorum iudicio, quin deinde acquieſcerent, neutris recuſandum. Intereà temporis, dum aliorum iudicia exquiruntur, vtriſque paci ſtudendum & tranquillitati, nec faciendam in concionibus huius controuerſiæ mentionem, ſed omnia potius ad Synodum reijciẽda, quæ poſtmodum ad dirimendum hoc diſsidium conuocanda videatur. His ita cõſtitutis delecti ſunt Principes quidam velut arbitri, Ioachimus Fridericus Adminiſtrator Magdeburgenſis; Iulius Dux Brunſvicẽſis; Ioannes Albertus & Vlricus Duces Megapolitani; VVolffgangus & Philippus Grubenhagij fratres de ſtirpe Brunſvicẽſium; & Ioachimus Erneſtus princeps Anhaltinus: Quibus Comites vtriuſque partis ſcripta ad cenſuram reuocanda litteris additis tranſmiſerunt.

Interim, inſtituitur.

Arbitri partium.

Ann. 1572.

Diuerſa ſtudia Principum in examinandis ſententijs.

Id factum anno 1572. ſub initium Octob. Verum principes iſti non eandem viam ad exquirenda ſuorum ſuffragia ſunt ingreſsi. Adminiſtrator Magdeburgicus Hallenſes tantum, & qui Magdeburgi erant prædicantes in cõſilium adhibuit: Iulius verò Brunſvicenſis omnes ſui ducatus concionatores; Megapolitani non omnes promiſcuè, ſed facultatem Theologicã in Academia Roſtochienſi conſuluerũt. At Grubenhagij fratres

& An-

& Anhaltinus ad præcipuos quoſdam & delectos iudicium de ſcriptis Mansfeldicis retulerunt. Iam & Mencelius priuatim litteras dedit ad delectos paſtores in ditione Anhaltini: Quæ res ſubſtantiarijs occaſionem præbuit, vt poſtea cenſuras concionatorum velut illegitimè conquiſitas reijcerent. Cæterum omnes, qui ſuper hac controuerſia conſulti fuerunt, Magdeburgici, Brunſvicenſes, Megapolitani, Grubenhagij & Anhaltini calculo ſuo probarunt Accidētariorum ſententiam, & Flacij ſociorumq́ue dogma velut erroneum reiecerunt. Quanquam verò de ſumma rei conueniebant omnes, alij tamen alijs acerbius in ſubſtantiarios ſcripſerant.

ANNO 1572.

III. Magdeburgicorum de ſentētijs deciſio.

In cenſur. C. iij. b. C. iiij. a.

Imprimis Magdeburgici & Grubenhagij ſtilo paulo aſperiore ſententiam ſuam declararunt. Negari non poſſe, dicunt, quin peccatum originale, ſi ſit hominis ſubſtantia, creaturam dici oporteat, aliam ab ea, quam initio condidit Deus; cuius creator, cum Deus eſſe nequeat, procul dubiò Sathan ſit habendus, à quo proueniat omne malum. Flacium igitur, aiunt, dum hunc errorem aſtruit, loco Dei conſtituere diabolum, eumque facere generis humani creatorem ab eo tempore, quo lapſi ſunt in peccatum protoplaſtæ: quæ quin germana ſit Manichæorum hæreſis, non eſſe dubitandum. Nam nec peccatum verè dici ſubſtantiam poſſe, quin noua ſit creatura; nec creaturam iſtam alij cuiquam aſcribendam, quam diabolo creatori.

Flacij dogma condēnant.

Itaque

ANNO 1572.

Itaque Flacij & Subſtantiariorum ſententiam de peccato originis velut portentoſum, blaſphemum, & planè diabolicum dogma deteſtantur: quod ne ſerpat longius, ſed tempeſtiuè potius opprimatur, principibus & magiſtratibus ſummo ſtudio connitendum iudicat.

Grubenhagiorum deciſio. *Ibid. Q.iij. a. b. Q.iiij. a*

Flacij errorem demonſtrant.

Mansfeld. Comites accendunt in Flacianos.

Grubenhagij verò vbi ſententiam ſuam de controuerſia expoſuerunt, exemplis è ſcriptura propoſitis iram Dei Comitibus & horrendam vindictam minantur, niſi magno ſtudio in eam curam incumbant, vt nouum hoc & blaſphemum Flacij dogma de peccato originis radicitus extirpetur. Cauendum omninò dicunt, ne ditio Mansfeldenſium Comitum, in qua natus ſit vir Dei Lutherus doctrinæ purioris inſtaurator, Flacij, Spangenbergijque deteſtandis erroribus contaminetur. Colligant igitur eorum ſcripta de hoc argumento edita, eaque flammis iniecta prorſus aboleant; nec quicquam, quod à Flacio, Spangenbergio, cæteriſque factionis iſtius conſarcinatum ſit, excudi deinceps in ditione ſua patiantur. Quod ſi Spangenbergius obijciat ſeſe pertinaciter, & in erroribus perſeueret, eijciendum è Comitatu, & peruicacem hominis contumaciam ſeueritate quadam perdomandam.

IV.

Ann. 1573. Accidētarij de Subſtātiariis triumphant.

Comites collectis cenſuris omnium perlectiſque, quod an. 1573. ineunte factum eſt, Accidentarios deinceps fouendos ſuſceperūt. Spangēbergius verò, & qui in ea ditione

ductum

Digitized by Google

ductũm illius ſequebantur, recalcitrabant perpetuo, neq; cenſuris iſtis ſubmittere ſeſe voluerunt; quod ſuffragia concionatorũ non legitimè collecta dicerent. Itaque tandem è ditione Comitum Mansfeldẽſium velut heretici pertinaces eiecti fuerunt. Eandem fortunam alijs in locis, & alij quidam ſunt experti.

ANNO 1573.

Subſtãtiarij vbique eijciuntur.

Cæterùm ad Flacium ipſum quod attinet, ducem & caput iſtius factionis, is ob impij dogmatis infamiam varijs fortunæ caſibus miſerandum in modum iactatus fuit. Hæſit aliquamdiu Argentorati, quo poſt reditum è Belgio migrauit, vti ſuprà diximus: Sed quocunq; venit poſt motam hanc cõtrouerſiam, ab omnibus penè deſertus in odio hominum, in ærumnis & afflictionibus miſerabilem vitam duxit. Néc facilè quenquam inuenias, qui tot cõtumelias aduerſariorum, tantam tamque diuturnam oppreſsionem, tam acres inimicitias ſuſtulerit: Vnde Spangenbergius eum in Antigallo martyrem appellat, de eccleſia Chriſti bene meritũ. Neq; verò martyriũ à Catholicis paſſus eſt homo miſer, ſed à Sacramentariis partim, aliiſq; id genus ſectarijs, partim & imprimis quidem ab ijs, qui per Germaniam Auguſtanæ Confeſsionis dogmata profitebãtur, à VVittẽbergẽſibus inquã Lipſiẽſibus, Melãchthonicis, Adiaphoriſtis, Maioriſtis, Synergiſtis, demũ ac Accidẽtariis, qui oẽs acerbiſsimo & prorſus implacabili odio ſunt hominẽ proſecuti, ac ſi

Flacii fortuna aduerſa.

Vbiq́ue affligitur.

In Antig. M.ij.a.

A Spangẽberg. Martyr nominatur.

Omnium odiis expoſitus.

ANNO 1573.

ac ſi in perniciẽ ipſius conſpirarint. Id è ſcriptis illorum ſatis manifeſtum eſt; VVittenbergenſiũ cumprimis, quę ſub nomine ſcholaſticorum an 1558. & 1559. edita fuerũt adeò virulenta & contumelioſa, vt in hoc genere poſt Lutheri furioſos libros in Anglię Regẽ, tum in Archiepiſcopum Moguntinum, in Georgium Saxonem, in Henricum Brunſvicenſem Germaniæ principes nihil magis aſperum & venenatum extare dicas. Quod ſi Flacium habuiſſent præſentem boni ſcholaſtici, cùm ſcriberent libellos iſtos, dubium non eſt, quin laniaturi viuum fuiſſent, vel minutim dentibus inciſuri. Interim abſentẽ configunt ſtilo, quã poſſunt venenoſiſsimo, &, ne iniuriã ipſi facere videantur, ijs coloribus miſerum Flacium depingunt, vt ſi quis eum intueatur, hominem omnium ſub ſole ſceleratiſsimum, imò dæmonem incarnatum coram videatur intueri.

Wittenberg genſ. in eũ aſperrimæ linguæ.

Aſſimilatur Dęmoni.

Teſtantur hoc contumelioſi tituli, quos ad faciendam fidem è ſcriptis illorum excerptos inſerimus: Ingratus & improbus cuculus, perfidus, ſceleratus, turpis Thraſo, alienę virtutis nefarius inſectator, ſurialis Alecto, coluber, ſcurra, fœdiſsima vpupa, putre κάϑαρμα cancri inſtar ſerpens, hoſtis filij Dei & Spiritus ſancti; ſceleratus inſectator, & criminator falſò ac diabolicè mendax; Cainicè impudens, inſulſus aſinus, Paphlago, συκοφάντης, ἅρπαξ, λεχράκτης, pulcher Epicuræus, dignus qui ad porcos ablegetur, præcipi-

Epitheta & tituli Flacij.

In reſp. ad calumnias Flacij paſſim.

Digitized by Google

cipitandus ad principem & patrem diabolorum Beelzebub, ex quo cum tota iſta ſobole prodijt: monſtroſos fœtus occultans; improbus cuculus, Erynnis & furia, fato Germaniæ VVittenbergam ex peſtilētiſsimâ orâ Illyriæ, quæ ſanos homines proferre non poteſt, appulſa, & in Eccleſias Lutheranas coniecta, rabioſus ſus pollutiſsimo roſtro omnia ſubruens, conſpurcans, proterens & conuellens, Syropedillis, hoſtis veritatis; viuum & conſpicuum Organum diaboli, & vas iræ; filius diaboli, qui ſe legionem vocabat; mendacijs ſcatens velut inflatus vter, qui cum pulſatur & premitur, inter remugiendum nil niſi ſtridulos & inconditos ſtrepitus mendaciorum edit.

Anno 1573.

Hæc aliaq; id genus probra in Flacium iſti congerunt; & inter cætera, Excitabuntur aliqui, dicunt, qui te non verbis reuellent, ſed velut rabioſum canem fuſtibus, verberibus, & laqueo coërcebunt. Quin & in ſecretos animi receſſus penetrāt, quaſi Dij ſint, & Melanchthonis primum, deinde Flacij quoque conſcientiam deſcribunt, oppoſitione quadā inſtituta. Et de Flacio quidem hunc in modū ſcribunt: Tua verò conſcientia qualis eſt? Te dies noctéſq; aſsiduæ domeſticæq; furiæ agitant ac perterrent; tua fraus terrorq; tuus te vexat, & cōſpectus admiſſorum ſcelerum fatigat, amentiaque afficit: Te cogitationes de ſycophanticè & malitioſè laceratis præceptoribus, de quaſſatis & diſtractis eccleſijs, de

Ibid. F.ij.a.

Conſcientiam Flacij depingūt.

F. iij. b.

ff ſophi-

ANNO 1573.

ſophiſticè deprauata doctrina, de Germania, fraude, rapinis, & peſsimis artibus expilata
» prætextu hiſtorici operis exercent, vt nec
» quieſcere ſine cura, nec ſperare ſine metu,
» nec cogitare aliquid ſine aberratione, nec ad
» tranquillitatem aliquã ſine perpetuis ſuſpi-
» rijs te componere queas. Refugis & auerſa-
» ris lucem, lateſque interdiu velut bubo, no-
» ctem expetis, noctu euolas, & mutato habi-
» tu perſonatus velut μορμολύκιον, aut βουτά-
» δης quiſpiam fallis hominum oculos; Quæris
» auia & ſolitudines, cùm peregrinaris; ad cõ-
» ſpectus congreſſuſq; bonorum expaueſcis &
» contremiſcis; ad ſtrepitus concuſſorum flati-
» bus foliorum cohorreſcis: Niſi tectus & mu-
» nitus autoritate publicorum diplomatũ pe-
» dem domo efferre non audes: O te verè mi-
» ſerum, & miſerè perditum, ſi eò res tuæ re-
» dactæ ſunt, vt papyracea edicta munitura
» magis credas, quam integritatem, innocen-
» tiam, & rectitudinem hilaris conſcientiæ! Il-
» la te profligata & proiecta tua conſcientia
» nuper ad deſperationem adegit; in qua per-
» ijſſes, niſi viuus amicorum multiplicibus
» fuiſſes difficulter reuocatus, & ſeruatus con-
» ſolationibus.

Fructus doctrinæ Flacij.

Hęc illi: Sub finem & fructus recenſent in contumeliã Flacij, quos doctrinã eius peperiſſe ſcribunt. Concluſionis gratia, inquiunt,
» hoc addimus de prę claris fructibus tuis, quos

H.iiij.b.I.i. a.b.

Cainico impulſus odio, Therſitica producta impudentia, ingenio adiutus Sinonio, & ſu-
» perbia

ANNO 1573.

perbia ex vulgi applauſu cõcepta blandè fotus, artibus Dalmaticis imò Diabolicis eccleſiæ peperiſti. Incidiſti neruum concordiæ & conſenſionis; diuulſiſti coniunctas, & inter ſe arctiſsimè deuinctas comunis doctrinę profeſsione Eccleſias, diuulſas ferali cantu tuo, velut procella tempeſtatũ ita commouiſti, vt te viuo & ſtante cõquicturæ ſint nunquã: diſtraxiſti voluntates cõiunctiſsimorum hominum: diſſoluiſti amicitias, & mutui amoris flãmas extinxiſti, &c. Sparſiſti & confirmaſti ſemina perpetuæ diffidentiæ, & perpetuorum certaminum.

Dissenſiones ex doctrina Flacij.

Et paulò infrà: Vt autem fit ἐν διχοστασίῃ, ἐν ᾗ πᾶσα ἰδέα κακȣ̃ ἐςι, conſecuta ſunt alia plura. Committuntur & colliduntur inter ſe Eccleſię: Suggeſta, fora, compita furioſis clamoribus perſonant: Creſcit licẽtia in paſtoribus quæuis portenta opinionum fingendi & audendi quiduis, & quæuis mouendi; in vulgo prophanitas, feritas, & totius religionis contemptus; vt ſint congreſſus hominum penè κερκόπων ἀγορὰ, ἐν ᾗ ἀκούει οὐδεὶς οὐδὲν οὐδενός: Quod cuique in mentem venit, hoc fundit, hoc agitat, hoc vrget, pro hoc pugnat mordicus, hoc ratum haberi vult, vel ſi fractus illabatur orbis. Cùm paſtoribus diaconi, cùm vtriſque plebs dimicat, & factionum ſtudio ſinguli nunc huc, nunc illuc ſeſe inflectunt atque accommodant, alludentes ad affectus ſui theatri. Experitur hanc licentiam præceptor,

ANNO 1573. (Melanchthon) ad quem penè in momenta nouæ controuerſiæ & noua certamina deferuntur, tanquam ad talem iudicem, cuius vel vnius iudicio boni ſtare & acquieſcere decreuerunt. Gemunt & penè cõſumuntur dolore pij & boni vbiuis locorũ, quod ex ſuggeſtibus non doctrinæ explicationem, non commonefactiones & conſolationes pias ac ſalutares proponi, ſed conuitia effundi & debachationes audiunt in bonos; quibus non tantum in prophanis augetur ſecuritas & religionis contemptus, ſed in pijs etiam turbatur & impeditur ſeria inuocatio.

V. Ann. 1575. Flacii mors, infeliciſſimi qui ſub ſole vixerunt mortaliũ.

Hactenus Scholaſtici VVittenbergenſes; quibus ad opprimendum Flacium Accidentarij ſeſe poſtmodũ coniunxerunt: Nec quies homini longè miſerrimo deinceps conceſſa fuit, quamdiu vixit in mundo. Huiuſmodi clamoribus, maledictis, conuitijs, diris execrationibus & anathematum tonitruis inſectati ſunt eum Lutherani reliqui, donec tandem expleto, quem Deus conceſsit, ærumnoſæ vitæ curſu, inuidiæ ſuccumbens, ac peſte correptus infelicem animam exhalauit. Id factum Francofurti ad Mœnum, an. 1575. 12. Martij, in Feſto S Gregorij Papæ; quem ipſe, vti & omnes Põtifices Romanos, quanquam hunc imprimis, magno ſemper odio fuerat proſecutus.

Finis vitæ Matthiæ Flacij Illyrici.

VITA

ANNO 1502.

VITA ET RES GESTÆ GEORGII MAIORIS

Autore

CASPARO VLENBERGIO Lippienſi.

CAPVT I.

I. *Præfatio autoris.*

II. *Patria & ſtudium Maioris Ratisbonam ad colloqu. miſſi an. 1545.*

III. *Eius dogmata & aduerſarij.*

IV. *Mansfeldenſibus inuitis Superintendens datur, à quibus & alijs Flacianis duriter tractatur.*

EThic nobis prætereundus non fuit, dum catalogum teximus eorum, qui Lutheranam gentem in factiones diſtraxerunt: Inter quos Georgius Maior Flacianorum iudicio nō poſtremum locum obtinet. Docuit is inter Lutheranos, de quorum conſortio fuit; bona opera fidelibus ad ſalutem eſſe neceſſaria; nec quenquam hominum ſine ijs æternæ beatitudinis fieri participem: quæ ſane Catholica eſt doctrina, ex ipſis hauſta ſcripturæ ſacræ fontibus. Hanc I. Maioris dogma.

 verò

ANNO 1520.

Flacianis inuiſum.

Ambſdorff. in præf. To. Luth. germ.

verò Flaciani vel Lutherani rigidiores hæreſin vocant omnium quas ſol vidit antiquiſſimam ſimul & deterrimam: Ideoq; Maiorẽ diris deuouent, execranturque velut hæreticum pernitioſiſſimum; per quem ipſam euãgelij medullam operum admiſtione corrũpi penitus, & hæreditatem cœleſtis patriæ, quã ſola fide definiuit acquirendam, interuerti fidelibus quiritantur. Hanc rem exaggerant tragicis clamoribus, vtque à Maioris hæreſi, quam dicunt, vel à ſtudio bonarum actionum homines auocent, opera charitatis aſſerunt adeo non eſſe neceſſaria ad ſalutem, vt officiant potius & impedimento ſint ad cœlum tendentibus: Quod portentoſum dogma Nicolaus Ambsdorffius antinomico furore percitus, in publicis ſcriptis tueri non erubuit. Huic aſſensêre Flaciani cæteri, germana Lutheri ſoboles: Et quia Maior, vt impiam hanc aſſertionem euerteret, obedientiæ, charitatis, & bonorum operum patrocinium ſuſcepit, acerbè fuit & petulãter ab aduerſarijs exagitatus, indignè ferẽtibus nimirum, quod in ſummo hoc religionis capite ad Catholicorũ ſententiã ſuauiter inclinaret.

Eorum calumnia.

Ab ijſdem acerbè perſtringitur.

Fuit hic homo non adeò magni nominis inter Lutheranos, priuſquam certamen iſtud de bonis operibus exarſit; tametſi ſcripſit quædam. At per controuerſiam iſtam nomẽ aliquod & famam eſt cõſecutus: Nobis quidem propter hoc dogma ſolum inter hæreticos minimè cenſendus; niſi cæteros Lutheranorum

Digitized by Google

norum errores omnes, imò & Lutheri paradoxon de ſola fide (quanquam id cum hac aſſertione de neceſsitate bonorum operum non conſiſtit) deque iuſtitia, quam imputatiuam vocant, publica proteſtatione mordicus retinuiſſet. ANNO 1520.

II. Ann. 1502. Eius natiuitas & patria.

NATVS eſt Maior honeſtis parentibus Norinbergæ anno 1502. 25. Aprilis: cumque prima litterarum fundamenta feliciter poſuiſſet, factus adultior VVittenbergam profectus eſt ad vberioré ingenij culturam. Hic dum bonis litteris impendit operã, noua Lutheri dogmata ſimul imbibit: quibus poſtmodum adhæſit per omnẽ vitam: niſi quod in doctrina de iuſtificatione, quemadmodũ diximus, à rigidioribus Lutheri diſcipulis deflectens ad Catholicos greſſum fecit. Factus eſt in academia VVittenbergenſi Theologiæ profeſſor viuente adhuc Luthero: Quã profeſsionem eum in modum obiuit, vt Melanchthonis potius quã Lutheri veſtigijs inſiſtere videretur. Fauebat id tẽporis Melãchthon Sacramentarijs, quorum ſententiam de Euchariſtia totis venis hauſerat; quanquam id ob horridos Lutheri mores, & ruſticã auſteritatem publicè non fuit auſus profiteri. Erant & alia quædam dogmata, puta de peccato originis, de viribus arbitrij humani; de iuriſdictione vel politia eccleſiaſtica & cæt. in quibus Melanchthon aſperitatem Lutheri, rigoremq; adhibito temperamẽto ita mitigarat, vt aliud prorſus ab illo ſentire cre-

Lutheraniſmũ amplectitur.

Fit Melanchthonic⁹.

Melanchthonis dogmata.

ANNO 1545.

deretur. Itaque Lutherus ab annis aliquot Melanchthoni parum fidebat, nec eum paſſus eſt ad actiones de religione publicas adhiberi.

Ann. 1545. Maior vocatur ad Colloquiũ Ratisbonenſe.

Sanè cum anno Chriſti 1545. Ratisbonam conuentus indictus eſſet ad dirimendas religionis controuerſias, Elector quidem Ioannes Fridericus Melanchthonem deſignauit, & hunc, cuius vitam ſcribimus, Georgium Maiorem, vt colloquio Proteſtantium nomine cum cæteris intereſſent: At cum ſub initium anni ſequentis iter iam eſſet ingrediũdum, ſuaſu Lutheri Melanchthon domi manere iuſſus fuit, & Maior ſolus cum Iureconſulto quodam Laurentio Zochio Ratisbonam miſſus. Neq; verò Melanchthonem modo, ſed & alios illi adhærentes ſuſpectos habuit Lutherus; quia per id tempus admodum moroſus erat & tetricus; idque partim ætatis vitio, partim etiam, quod Sacramentariorum hæreſin aliaſq; corruptelas, vti loquuntur, ſub fermento Melanchthonis VVittenbergæ clam pullulare deprehenderet.

Ann. 1546. Valedicit Luthero; eiuſque cũ illo ſermocinatio.

Maior antequam ſe daret itineri Ratisbonam profecturus ad Comitia, quod menſe Ianuario factum eſt anno 1546. officij causâ Lutherum ſalutauit; qui & ipſe per id tempus profectionem meditabatur in patriam, euocatus per Comites Mansfeldicos, vt litem de finibus & hæreditate, quæ inter eoſdem Comites gliſcebat ab annis aliquot, vnà

cum

cum aliis interuentu ſuo dirimeret. Ingreſſus domum Maior in veſtibulo muſæi verba, quæ ſubiungimus, ipſius Lutheri manu ſcripta inuenit: Noſtri profeſſores examinandi ſunt de Cœna Domini. Ea cum legeret Maior, Reuerende Domine pater, inquit, quid hæc verba præ ſe ferunt? Cui ille; volunt hoc, quod legis: cum reuerſus fuero; examen inſtituendum erit, quod etiam te requiret & tanget. At ille, cùm ſe à ſuſpicione coram & ingenuâ confeſſione doctrinę & fidei ſuæ liberaſſet, reſponſionem tandem accepit: ſilentio tuo teipſum reddis ſuſpectũ: ſed ſi credis, vt loqueris coram me, loquere idem etiam in eccleſia, & in ſchola, & confirma fratres tuos, & errantes in viam reducere ſtude. Id quod ſe facturum Maior ſanctè promiſit, & ita Luthero valedixit. Hactenus Selneccerus, cuius verbis hiſtoriolam iſtam recenſere placuit.

ANNO 1546.

Selnec. in lib. Recit. pag. 6.

Iter deinde cum Zochio ingreſſus, vti diximus, ad vigeſimumprimum Ianuarij Ratisbonam venit, tardius quidem ille, quam cæteri Proteſtantium Theologi; nec gratus admodum ijs, qui mandatu Cæſaris colloquium iſtud moderabantur: Hi enim Melanchthonem ipſum expectabant, quẽ Princeps Elector ſe miſſurum promiſerat; tametſi de Lutheri conſilio ſententiam mutauit. Actum deinde fuit de concilianda religione, ſed perturbatè admodum & ceſpitanter, ob perpetuas Lutheranorum tergiuerſationes;

Ratisbonã venit.

ANNO 1546.

nes: qua de re in vita Lutheri diximus. Poſt varias altercationes Maior & Zochius à Saxone per litteras reuocati, vigeſimo Martij tandem inopinatò diſceſſerunt: quorum abitu colloquium præter omnium expectationem diſſolutum fuit. Nec enim Saxonicis non præſentibus à reliquis Proteſtantium Theologis obtineri potuit, vt actionem proſequerentur.

Re infecta diſcedit.

III. Lutheri mors parturit hæreſes.

Dum vero Ratisbonæ de conuerſiis dirimendis agitur, Lutherus Islebij in Comitatu Mansfeldico ad 18. Februarij ſupremum vitæ diem clauſit; quem vbi VVittenbergam redijt Maior, ſepultum inuenit. Is dum viueret, Melanchthonem alioſque nonnullos auſteritate ſua, ceu frœno quodam cohibuit, né liberius mentis arcanum proderent. At Luthero mortuo, multæ deinceps enatæ ſunt hæreſes, aliæque ſectæ poſt alias pullularunt, per quas integrum Eccleſiæ Lutheranæ corpus variè diſsipatum fuit diſtractumque, & ſuâ ipſius turpitudine detectâ fœdum de ſe Germaniæ ſpectaculum præbuit. Qua in re Catholici iuſtum Dei iudicium agnoſcebant, quod qui Chriſtianum orbem apoſtaſiâ ſuâ miſerandum in modum afflixerant, in vindictam turbulento vertiginis agitati ſpiritu, ſeipſos mutuis armis conficerent. Huius eiuſdem ſpiritus impulſu Maiorem quoque peſtilentiſsimam hæreſin, vt Flaciani loquuntur, de neceſsitate bonorum operum protuliſſe ferunt.

Iuſtum Dei iudicium.

Erat

Erat Maior de Adiaphoriſtarum grege, qui anno 1548. & ſequentibus in conſultatione de rebus externis, deque libro Interim Melanchthoni contra Flacium Illyricum eiuſque ſocios adhærebant. Hi Catholicis inter cætera conceſſerunt aſſertionem iſtam, quâ fidem, charitatem, ſpem, aliasque virtutes ad ſalutẽ eſſe neceſſarias, nec quenquam ſine bonis operibus ſaluari dicitur; vt ex actis Synodicis conſtat. Proteſtabantur interim, ſe à communi Lutheranorum ſententiâ de ſola fide, deque imputatiua iuſtitia ne latum quidẽ pilum diſceſſuros: quæ cauſa fuit, vt Flaciani contradictionem illis in articulo iuſtificationis obijcerent; quod nimirum cum ſolâ fide dicerent hominem iuſtificari, nihilominus opera præter fidem velut ad ſalutem neceſſaria poſtularent.

ANNO 1548. Maior Adiaphoriſta.

Acta Synodi pag. 114. & 148.

Schluſſelb. de Maioriſtis, pag. 28.

Cæterum quia Maior imprimis ſummo ſtudio neceſsitatem operum ad ſalutem inculcabat, Flaciani patrem eum auctoremq; huius ſectæ conſtituunt; à quo Lutheri doctrinam de iuſtificatione malitiosè, vt quidã iſtius factionis loquitur, imò & ſceleratè deprauatam clamitant. Huic ſe ſocios adiunxerunt in hac cauſâ Paulus Eberus paſtor VVittenbergenſis, Iuſtus Menius, Ioannes Mattheſius, Philippus Ferinarius, Caſpar Cruciger iunior, Paulus Crellius, alijq; plures, quos Flaciani Maioriſtas à Maiore, & Lutheranopapiſtas per cõtumeliam denominarunt. Atq; hi quidẽ vrgebãt opera charitatis,

A Flacianis deprauatæ doctrinæ reus poſtulatur.

Conrad. Schluſſelb. libr. de hæreſ.

Maioriſtæ Lutheranopapiſtæ.

ſine

ANNO 1548. ſine quibus fruſtrà ſperari ſalutem aſſerebant: quod nouum erat & inſolens inter Lutheranos, quorum aures à multis annis nihil ferebant in hoc genere præter ſolam fidem. Itaque cum Maior, cæterique factionis iſtius obedientiam poſtliminio virtutumque ſtudium vrgerent, rationes in medium adſerendæ fuerunt, cur inſolitum hunc docendi modum ſequerentur.

Cauſæ introductorũ dogmatum à Maiore.

1. *Ibid.* Antinomia. Principio id fieri aiebant ad reprimendam Antinomorum inſaniam, qui fideles ſemel regeneratos aſſerebant nec ſalutem, nec gratiam, aut Spiritum ſanctum amittere poſſe, tametſi grauiſsimis peccatis, fornicatione, adulterio, furtis, rapinis, aut quibuſcunque demũ ſceleribus ſeſe polluerent.

2. Fiducia ſolius Fidei. Deinde eo rem rediiſſe dicebant inter Lutheranos, vt fiduciâ ſolius fidei doctrina de charitatis operibus penè verſa ſit in ludibrium, quibuſdam falsè ridentibus, cum mentio fieret de neceſsitate bonorum operum ad ſalutem; eam ſcilicet neceſsitatem holus eſſe ſale corruptum, vt Lutheranorum palato non conueniat. Id germanicè dictum leporem habet: Das mus iſt verſaltzen. Hunc charitatis contemptum propoſitâ bonorũ operum neceſsitate vindicandum fuiſſe.

3. Peruerſitas Lutheranorum. Tertiò homines degeneraſſe iampridem à virtutum ſtudio, factosque ad benè operandum deſides & ignauos: Ideoq; excitandos fuiſſe cohortandosq; ad ſeruandam charitatis legem, propoſito ſalutis amittendæ periculo, niſi cole-

colerent iuſtitiam, & bonis operibus vitam exornarent. Demum fuiſſe quoſdam, qui ſolam fidem ad eum modum inculcarint, vt charitati & honeſtis actionibus bellum indixiſſe viderentur; quorum importunis clamoribus homines ad vitam prorſus Epicuræam ſint traducti. Huic malo adhibendum fuiſſe remedium; quod in doctrina de charitatis operibus ad ſalutem neceſſariis quærendum fuerit. Interim ſe nihil aliud aſſerebant in hoc genere profiteri atque tradere, quam quod à Luthero, Melanchthone, alijsq; præceptoribus ſuis VVittébergæ didicerint: quorum doctrinæ fideliter immorari, adeoque immori decretum habeant, eamque puram atque illibatam, vti per manus traditam à Luthero acceperint, ad poſteros propagare.

ANNO 1548.

4.

Epicurçiſmus.

Ad Lutherum prouocant.

Hæc illi; Maior, inquam, & qui ductum eius ſequebantur. Flaciani verò, qui VVittenbergenſium actiones omnes diligenter obſeruabant, Maiorem cum ſociis initiò clã, poſt & apertè ſugillabant, quaſi peruerterent Lutheri doctrinam, eiuſque puritatem inquinamento bonorũ operum & charitatis horrendum in modũ contaminarent.

A Flacianis infeſtantur.

Primus omnium Nicolaus Ambsdorffius, qui Magdeburgum ex Naumburgenſi epiſcopatu profugus redierat, Maiorem aggreſſus eſt, eumq; publco ſcripto de quibuſdam erroribus admonuit; quod nimirum in præcipuo Chriſtianæ religionis capite de iuiuſti-

Primus Antagoniſta Ambsdorffius.

ANNO 1548. ſtificatione ſinceritatem doctrinæ per Lutherum traditæ fermento papiſticarum opinionum inficeret. Hanc infamationem Maior honore ſaluo negligere vel diſsimulare non potuit. Quia tamen nouerat turbulentum Ambsdorffij ingenium,& rem hanc ad certamen ſpectare videbat, repreſsit ſe nonnihil,& reſpondere diſtulit.

IV. Anno 1552. Maior fit Superintẽdens in Comitatu Mansfeldico.

Accidit verò ſub id tempus, anno ſcilicet 1552. vt Maior ad functionem Superintendentis in Comitatu Mansfeldico ad tempus obeundã euocaretur. Vacauerat iſthæc functio biennium ferè, à morte ſcilicet Ioannis Spangenbergij,monachi excucullati,qui decedens Superintendentiam anno 1550. vacãtem fecerat. In huius locũ biennio poſt Maior eâ conditione ſuffectus fuit, vt per annũ Inſpectoris vel Superintendentis munere fungeretur. Erant id temporis concionatores Mansfeldici Comitatus omnes propemodũ de factione Flacianorum; Ideoq; VVittenbergẽſes,Melanchthonicos,& Adiaphoriſtas, è quorũ numero & Maiorem eſſe nouerant,velut euangelij deſertores, odio ſatis acerbo proſequebantur. Nec æquis animis ferebant, eum ad moderandas Eccleſias in ſum̃o miniſterij faſtigio collocari, quẽ Am̃sdorffi⁹ ſcripto publico defectionis à puriore doctrina, & proditæ veritatis reum fecerat.

Mansfeldici Flaciani.

Islebium venit.

Vbi Maior Islebium venit vocatu Comitum, concionatores illius ciuitatis omnes,& ludimagiſtri ad arcem vocati ſunt: quibus man-

mandatum fuit, vt hunc agnoſcerent Superintendentem, vel ſummum eccleſiarum in Comitatu prȩſulem, & honorem ei debitum obedientiamque exhiberent. Illi reſtitarunt initio quidẽ, quod hominẽ diuerſæ factionis odiſſent, vti diximus: Aſſenſerunt tamẽ demum, proteſtatione quadã interpoſita, cuius hæc ſumma fuit: habituros ſe Maiorem loco ſuperintẽdentis, eiq; futuros ſubditos, ſi duo quȩdã promitteret ſeſe bona fide prȩſtiturũ: prius erat, vt nullã doctrinæ vel rituum eccleſiaſticorũ induceret mutationẽ, nec Interimiſticos, vel Adiaphoriſticos errores ſpargeret, vti loquuntur. Alterũ, quia per Ambsdorſfium ſcripto publico de corruptelis accuſatus eſſet, quaſi à doctrina per Lutherum traditâ diſceſſerit, vt reſponderet ad accuſationem iſtam, & obiectum apoſtaſiæ crimen publica declaratione purgaret. Promiſit iſta Maior, atque ita concionatores illi ſeſe, quãquam non lubentes admodum ſubmiſerunt.

ANNO 1552. Islebienſes iubentur ei parere. Proteſtantur, quatenus. 1. Nihil immutet. 2. Purget ſe de crimine.

His Islebij peractis, ventum eſt ad Manſfeldenſes; à quibus impetrari non potuit vllis rationibus, vt nouum hunc Inſpectorem vel Superintendentem agnoſcerent. Placuit illis quidẽ conditio ab Islebienſibus propoſita, qua cauetur, vt aſperſam defectionis maculam purgatione publica dilueret: At ſubeſſe Maiori, illiq; præſtare obedientiam penitus recuſarunt. Ille quanquam à Manſfeldenſibus Flacianis repudiatus fuit, manſit tamen Islebij, & munus à Comitibus im-

A Manſfeldenſibus Flacianis repudiatur.

Anno 1552.

impoſitum exequi cœpit. Vt verò conditioni ſatisfaceret ab Islebienſibus propoſitæ, ſcriptum quoddam germanicum ſtatim eodem anno 1552. diuulgauit, in quo reſpondet Ambsdorſſio, & aſperſam Apoſtaſiæ maculam diluere conatur. Errorem ſane nullum agnoſcit, & iniuriam ſibi queritur irrogari, quod innocens eorum dogmatum infamiâ grauetur, à quibus animo ſimul & profeſsione publicâ ſit alienus. Interim ſententiam ſuam de bonis operibus ſcripturæ ſacræ, Auguſtanæ confeſsioni, Lutherique ſcriptis aſſerit eſſe conformem, eamque dilucidè ſatis & apertè declarat his verbis, quæ Schluſſelburgius impia & blaſphema nominat. Hoc verò fateor, inquit, me antea docuiſſe, adhuc docere, & toto vitæ meæ tempore ſic doctu- rum: quod bona opera ſint neceſſaria ad ſalutem: quod etiam nemo vnquam ſine bonis operibus ſit ſaluatus; quod denique impoſsibile ſit, quenquam ſine bonis operibus ſaluari. Quare ſi quis aliter docet, etiamſi ſit Angelus de cœlo, ille ſit anathema.

Apologiam ſcribit in Ambsdorffium. Queritur de iniuria.

Bona opera ſtabilit. *Lib. 7. de hæreſ. p. 30.*

Hactenus Maior; cuius verba recenſuimus, vti per Schlüſſelburgium latinè reddita libro ſeptimo de hæreſibus leguntur. Per hoc tempus & alia quædam ipſius ſcripta prodierunt; nimirum ad Regem Angliæ, ad Senatum Merſeburgenſem; in quibus Magdeburgicos, quorum primus erat Ambsdorffius, à diabolo ad contradicendum excitatos aſſerit. Hoc conuitio Flaciani vehementer irri-

Scribit ad varios.

Magdeburgicos in ſe concitat.

irritati fuerunt; Ideoque velut claſsico quodam exciti confeſtim ad arma conuolarunt; atq; id quidem eo maiore cum impetu, quod Islebienſes non tantum, ſed & cæteri Flaciani paſsim vel palinodiam publicã ab eo expectauerant, vel huiuſmodi certè declarationem, quæ tolerari poſſet, nec adeo dura videretur Lutheranis auribus. Primus in arenam prodiit Nicolaus Ambsdorffius quẽ diximus; cui ſeſe Matthias Flacius Illyricus, Nicolaus Gallus, Ioannes VVigandus, Ioachimus Morlinus, Erardus Sneppius, alijque ſocios adiunxerunt, editis libris, quibus acerrimè Maiorẽ oppugnarunt. Ambsdorffius ſcriptum emiſit Germanicum ſub huiuſmodi titulo: Breuis Informatio ad Maioris reſponſum; in quo velut pro tribunali ſedens autoritate prætoria hanc de Maiore eiuſq; dogmate ſententiam pronunciat. Dico ego Nicolaus Ambsdorffius, inquit, Quiſquis docet & concionatur, quod bona opera neceſſaria ſint ad ſalutem; is Pelagianus eſt & Apoſtata, & Chriſti abnegator, eundemque habet ſpiritum, ex quo Menſingius & VVicelius contra Doctorem Martinum ſanctæ memoriæ bonorum operum neceſsitatẽ aſſeruerunt. Itaq; compater meus Doctor Georgius Maior papiſticũ ſpiritum, ſenſum & animum habet. Et quamuis poſtea ſe vertat declaretq; nihil tamen agit aliud, quã quod præſtigijs ludit. Nam verba hęc: Bona opera neceſſaria ſunt ad ſalutem; Impia ſunt, peri-

ANNO 1552.

Flacianorũ Anteſignani.

Ambſdorffij ſcriptum in Maiorẽ. *Schluſſelb. lib. 7. p. 210.*

ANNO 1554.

riculoſa & ſuſpecta. Et infra: Si Georgius Maior hoc vrgeat, in eoque perſiſtere velit,
„ nimirum, vt aſſerat, bona opera ad ſalutem
„ eſſe neceſſaria; iam defecit à doctrina purio-
„ re, & Chriſtum negauit.

Maior imperterritus; Islebij neceſsitatem operum docet.

Hæc ille. Ita ſtatim ab initio conflictus anathematis & condemnationibus vtrinque fulminatũ eſt. Maior interim, quod in ſcriptis publicis aſſerebat de neceſsitate bonorum operum, idipſum Islebij quoq; in concionibus ad populum magno zelo profitebatur: quin & ſubinde durius incurrebat in aduerſarios, per quos fuerat ad palinodiam reuocatus. Ea re permoti Hieronymus Mencelius cæterique concionatores Islebienſes

Admonetur deſiſtere.

Maiorem admonuerunt, vt memor conditionis, quâ receptus eſſet in Superintendentẽ, à prauis dogmatibus ſpargendis, & inſectandis Lutheranæ doctrinæ doctoribus ſibi temperaret. Ille verò adeo non ceſsit, vt hac admonitione potius irritatus grauius in aduerſarios exardeſceret: nec bilẽ effrænemq; mentis impotentiam in cõcionibus ad populũ diſsimulauit. Eo autẽ feruor illius erupit,

Eius dicteria in Flacianos.

vt aduerſarios homines eſſe diceret indoctos, imperitos, imò & indignos, qui eccleſiaſtico miniſterio fungerentur; dignos verò qui Agazones eſſent, aut ſtabulis aſinorum Romani pontificis expurgandis deſtinarentur.

Ad dictorũ Palinodiã adigitur.

Hac contumelia vehementer offenſi concionatores, cum Maiore grauiter expoſtularunt, eoq; adegerunt hominem, vt ſe fatere-

tur

tur iracundiæ laxaſſe fræنos, & animi quadam impotentia ardoreq; diſſerendi longiùs prouectum, quam decuerit. Itaq; culpam deprecabatur, ſeq; publicè, quæ acerbius in eos dixiſſet, reuocaturum promiſit: quod ipſum & in proxima concione bona fide præſtitit: quamq; labem intemperanti lingua Mencelio cæteriſq; collegis aſperſerat, hanc deterſit eadem lingua, ſuaſque ipſius ſordes reſorbuit. Iam & à ciuibus quibuſdam interpellatus fuit, qui priuatim eum de periculis monuerunt, in quæ mouendis huiuſmodi controuerſijs Eccleſiam Lutheranam conijceret: ſatis in ea diſſenſionum eſſe atque ſchiſmatum, vt neceſſe non ſit nouas excitare turbas. Viſus eſt ſermonibus iſtis moueri Maior, promiſitque nonnullis, ſe non omiſſurum modo aſſertiones iſtas de neceſſitate bonorum operum, ſed & publico ſcripto reuocaturum ea, quæ ſcandalum peperiſſent. Hæc ille quidem priuatim, vt ciuibus iſtis aliquo modo ſatisfaceret. Sed erant quidam Flacianorum hoſtes acerrimi, inter quos & magni nominis nonnullos, & genere Illuſtres fuiſſe conſtat, quorum conſilio Maior in his actionibus vtebatur. Ab his igitur perſuaſus inſtigatuſq; facilè redijt ad ingenium, nec quod de ſcandalo amouendo, deq; Palinodia promiſerat, vnquam eſt executus. Imò deinceps contra Flacianorũ machinationes animum obfirmauit, & de ſuorũ conſilio librum ſcripſit ſub titulo Sermonis

ANNO 1552.

A ciuibus de periculis admonetur.

Eius in Flacianos odium recrudeſcit.

Scribit librum de Conuerſione S. Pauli.

ANNO 1552.] nis de conuerſione S. Pauli; in quem omnia cauſæ ſuæ pręſidia contra FlacioLutheranos vndecunq; conquiſita magno ſtudio congeſſit. Cum hic fœtus ad partum maturuiſſet, iamq́; rumor ſpargeretur breui edendum, duo quidem è Flacianis, Michaël Cœlius, & Ioannes VVigandus, ſeriò Maiorē ab inſtituto ſunt dehortati; fore proculdubio, vt vbi prodiret in publicū liber iſte, turbas longè grauiſsimas concitaret. Ille cū diuulgare ſcriptum omninò decreuiſſet, partem illius cum præfatione VVigando miſit inſpiciendā. Fuit hoc menſe Octobri an. 1552. VVigandus præfatione perlectâ, quæ atro virulentię felle redundabat in Flacianos, datis ad Maiorem litteris, ſcriptum hoc omninò cenſuit ſupprimendum, vt quod ad augenda potius, inter Lutheranos, quam ſopienda ſchiſmata comparatum eſſet. Maior autem contempto VVigandi conſilio librū typis excudendum Lipſiam miſit, vbi, quin excuderetur, per Flacianos non potuit impediri.

Eius præfatio aduerſariis legenda datur.

CAPVT II.

I. *Maior in exilium eÿcitur. Synodus Islebÿ cogitur.*

II. *Eius cum Antagoniſtis certamina & errores.*

III. *Cedens è ſtadio ſententiam in gratiam Flacianorum mitigat; at irritatus rurſum propugnat cum magna vehementia in aduerſar.*

IV. *Acris*

IV. *Acris inter Maioriſt. & Flacian. pugna & occaſio ad inſtituendum colloquium.*

ANNO 1553.

DVm hæc aguntur, Albertus Comes Mansfeldenſis, qui belli Smalcaldici tempore vnà cum Electore Saxone proſcriptus fuerat, amicorum quorundã opera Cæſari reconciliatus, poſt aliquot annorum exilium in ditionẽ ſuam reuertitur. Erat is Comes rigidè Lutheranus, de Flacianorum ſecta, quæ ſe germanam Lutheri ſobolem eſſe gloriatur. Hic igitur cum Maiorem VVittenbergâ per abſentiam ſuam euocatum, ingenteſq; ab eo turbas excitatas intelligeret, continuò filium Carolum Islebium mittit, eiq; denunciat, vt è ditione Mansfeldenſi ſine mora diſcedat, addita comminatione, niſi pareat, alia ſe ratione cum illo acturũ. Territus inopinato nuncio Maior collectis ſarcinis confeſtim abijt, exceſsit, euaſit, erupit, vt inquit ille: idq; tanta trepidatione, vt Islebio diſceſſurus ferè noctis beneficio ad fugam accelerandam vteretur. Atq; ipſe quidem VVittenbergam reuerſus eſt: Liber autem vel ſermo ipſius de conuerſione S. Pauli, qui tum erat ſub prælo, paulò poſt in lucẽ prodijt, cum præfatione ad Senatum populumq; Islebienſem, cui fœtũ hunc dedicauit. Id verò concionatoribus accidit permoleſtum, qui nequaquã permittendum cenſuerunt, vt illius libri lectione ad oues ſibi cõmiſſas praui dogmatis contagio dimanaret. Itaq; monuerunt ſuos edito ſcripto, ne Lu-

Albertus exul redit in ſuam ditionem.

Maiorem à Superintendentia remouit.

Maior fugit Wittenbergam

Islebienſes ſcripta Maioris eradicare conantur.

Digitized by Google

ANNO 1554. theranæ doctrinæ puritatẽ de ſola fide, quã hactenus tenuiſſent, charitatis operumq́; bonorum fermento corrumpi paterentur.

Maioris aſſeclæ. Cæterum habebat Maior aſſeclas ſuos in Comitatu Mansfeldenſi, qui cauſam ipſius etiam abſentis magno ſtudio contra Flacianos tuebantur: inter quos primi nominis erant, è paſtoribus Sthephanus Agricola, vir doctus; tum litterator quidam Mauritius Hellingius, Islebienſis ſcholæ moderator, & collegæ nonnulli; qui poſt Maioris diſceſſum ſpargendis paſquillis mouendisq́; diſputatiunculis concionatores falsè exagitabant: Tulerunt hoc ægerrimè cõcionatores; ideoque anno 1554. cum Eraſmus Sarcerius in Maioris locũ Superintendens eſſet conſtitutus, huius controuerſiæ gratia Synodus indicta fuit; ad quam Agricola, cæteriq́; bonorum operum fautores vocati ſunt. Præfuit huic Synodo Sarcerius ipſe; cũq́; ij, qui Maioris partes ſequebantur, in ſententia de bonorum operum neceſsitate perſiſterent, ſuffragiorum multitudine victi condemnatiq́; fuerunt, atq́; vnà ſolum vertere iuſsi: quã in re neceſsitati parendum fuit. Quanquã hæc perſecutio Agricolæ quidem occaſionẽ præbuit, vt deſertis Lutheranorum erroribus in Eccleſiæ Catholicæ ſinum caput reclinaret. Principio enim VVittenbergam profectus magiſterij lauream ſuſcepit: deinde Merſeſeburgi factus paſtor, cum Michaele Sidonio ciuitatis illius Epiſcopo, poſt & cum Iu-

Marginalia: Stephanus Agricola. — Anno 1554. — Synodus Mansfeldica. — Eius præſes. — Agricolæ conuerſio.

Digitized by Google

lio Pflugio Epiſcopo Naumburgenſi familiaritatem contraxit: cumq; de controuerſia hac, deque vniuerſo religionis negotio preſsius cogitaret, tandem veritatis & conſcientię ductum ſecutus, ad Eccleſiam ſe Catholicam abdicatis erroribus adiunxit. ANNO 1557.

II. Cæterum vbi Maior è Comitatu Manſfeldenſi profugus VVittenbergam redijſſet, & liber, quem diximus, publici iuris factus paſsim volitaret; certamen, quod iam ante ſatis vehemens erat, nonnihil incruduit; pręſertim cũ vtrinq; pugnantium numerus augeretur. Vtriq; verò ſentẽtiam ſuam productis non ſcripturæ modo, ſed & Lutheri, Auguſtanæq; confeſsionis teſtimonijs cõfirmabant. Interim alij alios proditæ veritatis corruptæq; doctrinæ purioris reos agebant, ſeq; mutuò petulanter & acerbè velut hoſtes veritatis & hæreticos inſectabãtur. Atq; huius pugnę ſpectator eſſe voluit Melanchthõ; ideoq; neutræ ſe factioni adiunxit: quanquã Flaciani, quod ad dogma quidem attinet de iuſtificatione, ſuarũ partium eum fuiſſe glorientur; vti ex illius ſermone colligit Ioachimus Morlinus, cuius hęc verba sũt in ſcripto quodam ad refutandam Maioris præfationẽ edito: D. Maior, inquit, minimus non eſt inter ſeniores Lutheri diſcipulos. Hic inter nos nouas ſectas erroresque Lutheri doctrinæ contrarios introduxit: itaq; neceſſario nobis fuit illi reſiſtendum. Vt & Dominus Philippus anno 1557. dicebat: Laudo, inquit, & benè facitis, quod Maioris aſſertio-

Maioriſtarum & Flacianorum certamen creſcit.

Vtriusque partis aſylũ confeſsio Auguſtana.

Melanchthon ſpectator certaminis.

Verba Ioach. Morlini.

Citat Schluſſelb. in hær. Maior. pag. 127.

" " " "

ANNO 1557. ne oppugnatis. Ferbuit autem imprimis pugna ab anno 1557. deinceps, vtriſque rerum ſuarum ſatagentibus; factumque eſt, quod in huiuſmodi certaminibus fieri cōſueuit, vt quo plures vtrinq; prouolarent libri, eo maiorib. odiis animi certantium accēderentur.

Maioris aduerſariorum ſcripta. Oppugnarunt Maiorem ſcriptis publicis præter Ambsdorffium, Illyricum, Gallum, quos initium pugnę feciſſe diximus, & VVigādus, Mörlinus, Snepffius, Saxones, Manſfeldici, aliją; paſsim FlacioLutherani: qui vt erant oculati, ſucceſſu temporis præter dogma de neceſsitate bonorū operum, & alios quoſdam errores, vt ipſi quidem loquebantur, in Maiore notabant, ad fulciendam, vti dicebant, præcipuam hæreſin velut in præſidium comparatos: Cuiuſmodi ſunt aſſertiones iſtæ, quas de ſcriptis Maioris per Flacianos excerptas ſubiungimus: Quod

Errores 12. Maioris à Flacianis notati.

Schluſſelb. lib. 7. hæreſ. p. 31. & ſeq.

1\. voluntas humana Spiritui ſancto verboque

2\. Dei in conuerſione cooperetur: Quod cau-

3\. ſa receptionis ad eum modum ſit in hominibus, quo in ijs eſt cauſa reiectionis: Quod

4\. homini poſt lapſum in ipſo conuerſionis actu naturale odium erga res Dei, naturaleq; repugnantiam ineſſe Maior neget: Quod

5\. neget hominem in conuerſione ad Deum habere ſe purè paſsiuè, vti loquuntur, quantum ad naturales vires attinet: Quod Euan-

6\. gelium propriè loquendo concionem eſſe dicat de pœnitentia: Quod aſſerat, Euangelium illud, quo gratuita peccatorum remiſ-

miſsio credentibus annuncietur, eſſe nouum Anno
& Apoſtolis incognitum: Quod fidem, ſpẽ, 1557.
charitatem in homine requirat, velut ad ſa- 7.
lutem neceſſaria: Quod ſalutis noſtræ par- 8.
tem eſſe dicat opera, pro quibus vitam æternam
ac ſalutem retributionis loco conſequamur:
Quod iuſtitiam in hac vita imperfe- 9.
ctam eſſe dicat: Quod inchoatam vitæ no- 10.
uitatem dicat eſſe partem ſalutis: Quod diſ- 11.
crimen agnoſcat inter iuſtitiam & ſalutem, hominem aſſerens iuſtum quidem eſſe ſola
fide, ſed non ſaluum: Quod de communi- 12.
catione idiomatum in Chriſto, deque aſcenſione illius ad cœlos, & ſeſsione ad dextram patris, Caluiniſtarũ more loquatur. Ex his id genus aſſertionibus Flaciani colligunt, Maiorem in articulo Iuſtificationis deſertâ Lutheri doctrinâ turpiter ad Pontificios, vti loquuntur, defeciſſe; Imò factum eſſe Pontificijs ipſis longè peiorem, quorum ſententiã de iuſtificatione, deque bonis operibus commodiorem, & veritati magis conſonam eſſe, quam Maioris, Flacianus quidam inſtituta ſententiarum collatione nouem rationibus luculenter demonſtrat.

Maior pontificijs peior.

Schluſſelb. li.7. hæreſ. pag. 275.

III. Cùm hunc in modum ad annos aliquot magno feruore dimicatum eſſet, Maior demum partim obrutus importunis aduerſariorum clamoribus, partim à collegis ob dicacitatem & pertinaciam repræhenſus, anno 1558. ceſsit è ſtadio, quaſi palmam aduerſarijs concederet; & Confeſsionem edidit: In qua omiſ-

Ann. 1568. Maior cedit è ſtadio.

Ibid. p. 390.

ANNO 1558. 1559 1560. Ei⁹ mollis Confeſſio.

omiſsis loquendi formulis durioribus, quibus hactenus Flacianorum aures vellicarat, ita ſermonem in explicanda ſententia temperauit, vt omnibus hoc ſcripto abundè ſatisfactum iri crederet. Fecit hoc ad placādos aduerſarios, inuidiamque papiſmi, declinandam. Interim phraſin mutauit & verba; ſententiam verò minime: Quam ſibi tueri prōptum fuiſſe dicit, niſi publicæ tranquillitatis gratia lubens è pugna diſcederet. Poſſem, inquit, aduerſarijs meis reſpondere per Dei gratiam: Verum id facere ſuperſedebo pacis cauſa, & propter Eccleſiæ quietem, ne diſsidium augeatur.

Verba Cōfeſſionis. *Ibid.* Ann. 1563. 1564.

Eandem ob cauſam per idem tempus & ſermonem recenſuit de conuerſione S. Pauli pridem editum, quo doctrinam ſuam de iuſtificatione, deq; bonis operibus, quibuſcūq; potuit præſidijs munitam complexus erat, vt is liber ſummam Maioriſmi continere videretur. Ex eo nonnulla ſuſtulit, quædam interpolauit lubrico verborum apparatu; alia, quæ forſan inclementius dicta fuerant, ſuaui temperamento leniuit: Præfationem ipſam, quæ benè prolixa erat, & in Flacianos acerbior; tum ſynopſin libri, vel propoſitam initio ſummam totius operis, planè reſecuit, omniaq; mitigauit, quæ Flacianis auribus aſpera videbantur; futurum ratus, vt ad hanc ceſsionem furor aduerſariorum conquieſceret. Itaque librum in hunc modum concludit: Rogo pios omnes, inquit, vt tandem ſeſe

Librum de Cōuerſione S. Pauli emendat.

In gratiam Flacianorum.

Ibid. p. 376.

com-

componant ad quietem, & ſi quid in hac declaratione deſideretur, id ſuppleant ex alijs ſcriptis noſtris, in quibus hæc prolixius explicantur. Hæc Maior; qui ſocios quidem hac declaratione placauit, Melanchthonicos inquã, Adiaphoriſtas, & molliores Lutheranos: At Flacianis hac laruatâ palinodiâ, quã verbis ad fraudem compoſitis, non animo fieri iudicabãt, nequaquam ſatisfactum fuit; quẽadmodum Flacius ipſe, alijq; factionis iſtius, ſcriptis in lucem editis palam teſtabantur. Id cum Maior animaduerteret, excãduit ſupra modum, & quod reliquum erat amarulentiæ plenis faucibus in Flacium eiuſq; gregales euomuit, idque tanta verborum acerbitate animique vehementia, vt è Flacianis quidam, Hieronymus Mencelius Maiorem inſtar rabidi canis aduerſarios allatrare mordereq; dicat. Scriptum verò in quo Flacianos tam duriter inſectatus eſt, in forma præfationis emiſit; quam cum Homelias ſuas latinè ſcriptas ederet, operi præfixit: Quanquã & ſcriptũ hoc poſtea germanicè verſum ſeparatim edidit, vt apud vulgus quoq; Flacium eiuſq; ſocios odioſos redderet. Erat autem dentatum, mordax, virulentum, quod acerbiſsimam, atroque felle redundantem inuectiuam non iniuria dixeris.

Anno 1564. Eis non ſatisfacit. Ann. 1565. Maior irritat[9] rurſus debacchatur in Flacianos. *In Cenſura de Maioris præfat. quã Schlüſſelb. lib. 7. de hæreſ. inſeruit, pag.* 277. Maioris Homeliæ. Summa præfationis.

Principio retinuiſſe ſe doctrinam aſſerit à Luthero per manus & viua voce traditã, nec ab ea vel latum digitum vnquam declinaſſe, quicquid Flaciani vociferentur; à quibus per

Queritur de iniuria ob deprauatum Lutheraniſmum.

ANNO 1565.

Ibid. p. 287.

per inuidiam ſeſe grauari queritur ementitis criminationibus, quaſi puram Euangelij doctrinam reliquerit: Qua in re nec Flacio, nec complicibus ipſius credendum aſſerit; Quod ille fax, tuba; dux & caput ſit horribilis diſſenſus ac diſtractionis inter Lutheranos: homo ſceleratus, qui ſe primum miris artibus & hypocriſi in notitiam & familiaritatem Melanchthonis, aliorumque VVittenbergenſium inſinuarit, vt hinc captata occaſione eos opprimeret; ſe verò velut Pontificem inter Lutheranos conſtitueret: Quod Synonijs furijs accéſus inſidiosè captarit ſermones, colloquia, litteras & ſomnia Philippi, & aliorum, eaque perfidè in vulgus ſparſerit, vt ipſos exoſos & ſuſpectos efficeret: Quod artibus Synonijs peſsima in animo conſilia coquens dolis ac mendacijs multos deceperit: Quod ſe magno zelo fingat accenſum erga ſynceram euangelij doctrinam, cuius Maiorem & alios proditores & corruptores à multis annis proclamarit, ſparſis in vulgus virulentiſsimis libellis, qui tota mẽdaciorum conuitiorumq; plauſtra vexerint: Quod his artibus factionem Illyricam inſtituerit, cum qua tanquam nocentiſsima peſtis bonam Germaniæ partem occuparit, & in illa zeli ſimulatione omnes propemodum articulos fidei inter Lutheranos arrodere atque allatrare non erubuerit. Hæc de Flacio ipſo: Ad Flacianos verò quod attinet, ijs fidem non adhibendam ait; Quod ſe, Maiorẽ, mali-

Scommata eius in Flacium.

Flacius mendax, vafer, &c.

Illyrica factio peſtis Germanię.

Flaciani contumelioſi.

malitioſè, ſycophanticè, & impudenter per calumniam accuſarint, quaſi de neceſsitate bonorũ operũ eandẽ planè cũ pontificijs ſententiam tueatur: Quod ſint homines ingrati, beneficiorum à Maiore præſtitorum immemores; imò & periuri, qui de ſchola VVittẽbergenſi contra iuſiurãdum apertas calumnias & mendacia ſparſerint: Quod non mendaces tantum ſint, ſed & iactabundi, ſuperbi, & inanis gloriæ cupidi, dum ſe ſolos velut columnas immotas Euãgelij puritatem poſt bellum Smalcaldicũ retinuiſſe iactant. Quod hoc fuco ſimpliciores deceperint, à quibus recepti magnum eccleſijs & ſcholis intulerint detrimentum: Quod horũ audacia fœdè turbatæ deformatæque ſint eccleſiæ Lutheranæ, eiſque plus damni datum, quam vllis vnquam pontificiorum machinationibus; Quod ſcholas, in quibus velut angues in ſinu foti ſint & enutriti, ſophiſtomania ſua, calumnijs, mendacijs, criminationibus, λογομαχίαις non neceſſarijs penè fœdius deformarint, quam omnes exteras, quas ex profeſſo delere ſint conati: Quod eo audaciæ proceſſerint, vt apertè cœperint in eccleſijs & ſcholis dominari: Quod Eccleſiam Catholicam ad ſe ſuaq̃ue contubernia alligarint, & quantumuis impia docerent ac contraria verbo Dei, omnes tamen à ſe diſsidentes tanquam Catharmata & Alaſtores orbis terrarum anathemate iugularint: Quod tanquã noui pontifices negotijs & conſilijs politicis ſeſe immiſcere

ANNO 1565. 1566.

Ingrati, periuri.

Arrogãtes.

Deformatores Lutheraniſmi.

Scholarum exterminatores.

Eccleſiarũ inuaſores.

Noui Pontifices.

ANNO 1566.

miſcere voluerint: Quod minitari principibus auſi ſint, hocq́; machinari ſummo ſtudio, vt vel ipſos committerent inter ſe, vel florẽtes reſpublicas contra principes commouerent : Quod immanibus auſis inteſtina bella per Germaniam accẽdere conati ſint, quibus omnia conflagrarent: Quod eam ob cauſam tandem, cũ detecta eſſet ipſorum malitia, è ſcholis & Eccleſijs cũ ignominia ſint eiecti.

Cauſæ bellorum.

Maioris purgatio.

His coloribus Flacium eiuſq; manipulares depingit Maior: Se verò fideliter ſeruaſſe dicit Lutheri depoſitum, nec vnquam ab eius ſententia vel latum vnguem diſceſsiſſe: Qua de re Academiam & Eccleſiã VVittenbergenſem, auditores ſuos omnes, & ſcripta, quæ in manibus hominum verſentur, luculentum, ait, præbere teſtimonium : Id ſe furioſis hominum factioſorum clamoribus opponere dicit. Et quanquã nihil dubitet, quin huiuſmodi teſtimonium ſufficiat; tamen ad mitigandos aduerſariorum furores edidiſſe confeſsionem, in qua ſententiam ſuam perſpicuè ſatis, eumque in modum declarauit, vt bonis omnibus & prudentibus abundè ſit ſatisfactum. Quod verò Flacianorum inclementiam hac declaratione placare non potuerit, id nemini mirum eſſe debere; cùm huiuſmodi homines ſint iſti, quales iam ante depinxerat.

De puritate Lutheraniſmi.

Cauſa editæ Confeſſionis.

IV. Hoc ſcriptum peracerbum ſanè ac longè virulẽtiſsimum bilem mouit Flacianis eoſq; vehementer in pugnam denuò concitauit.

Flaciani ad pugnam cientur.

Certè

Certè Maior omnem controuerſiæ ſopiēdæ ſpem eo ipſo penitus abrupit: Nec vnquam adduci potuit, vt redintegrato poſt editam Confeſsionem certamine deinceps ad extremum vſque ſpiritum aduerſarijs vel latum culmum cederet. Iam verò nec Flaciani cauſæ ſuæ defuerunt, qui ſcripto hoc acerbiſsimo, ceu claſsico quodam exciti turmatim denuo prouolarunt, & Maiorem deinceps non modo quamdiu vixit, ſed & mortuum varijs ſcriptis acerrimè ſunt inſectati: Maioris cauſam VVittenbergenſes & Lipſienſes tuebantur; tum concionatores ij, qui ſub Auguſto Electore Saxone Lutheranis eccleſijs præerant: Flacianis verò duces Saxoniæ Vinarienſes & ciuitates multæ per Germaniam adhærebant.

ANNO 1566.

Vtriuſque partis patroni & collegæ.

Erat autem fœdum omnino ſpectaculum, videre tantis odijs inter ſe dimicantes eos, qui vtrique de puro putoque Lutheranę doctrinæ nucleo gloriabantur; vtrique ſcripturæ ſacræ, Confeſsionis Auguſtanæ, Lutherique teſtimonia magno numero producebant; cùm interim acerrimè contradicerent alijs alij, ſeque mutuò velut hoſtes Chriſti, hæreticos, apoſtatas, veritatis & Euangelij proditores anathemate ferirent, eumque in modum agerent cauſam hanc, vt alij in aliorum pernitiem conſpiraſſe viderentur: Cæterùm ne quis Maiorem ſenio iam fatiſcentem, & laboribus fractum deſiſtere à dogmate propugnando, vel

Ad ſcripta Lutheri prouocāt.

Maioris poſtremū ſcriptum de iuſtificatione.

ANNO 1557. 1558

vel animo labaſcere putaret, anno 1567. germanicum librum edidit ſub hoc titulo: Re-
» petitio & poſtrema declaratio doctrinæ de
» iuſtificatione hominis coram Deo: Ex quo ſcripto facilè depræhendi potuit, eum porrò quoad viueret, à ſententia non diſceſſurum. Contrà verò & Flacianorum tantus erat ardor in hac cauſa, tam virulentum odium, adeoq; obſtinatus animus, vt nec ipſi vnquam ceſſuri viderentur.

Auguſtus Elector Saxon.

Auguſtus interim Elector, qui Maiorem & Melanchthonicos fouebat, Academias ditionum ſuarum VVittenbergenſem & Lipſiéſem per Flacianos infeſtari hoſtiliter, imò & maculam illis aſpergi proditæ veritatis, perindignè tulit: Atque id eo quidem magis, quod & populum ſcriptis polemicis, & importunis altercantium clamoribus miſerandum in modum in factiones diſtrahi videret. Monuit itaq; Ioannem Gulielmum Saxoniæ Ducem, qui patrocinium in Thuringia præſtabat Flacianis, vt inquietos id genus homines Eccleſiarum ſuarum vaſtatores & hoſtes acerrimos ab ſe dimitteret. Ille pro ſuo in Flacianos affectu diſputationem, vel colloquium inter vtroſque prius inſtituendum cenſuit, faciendumque periculum, an hac ratione dirimi tandem poſſet fœdiſsimũ hoc certamen. Placuit, inſtitutum Electori Auguſto, qui ſe publicæ tranquillitatis & concordiæ cupidiſsimum ſemper exhibuit; fuitque duorum principum autoritate ad ſopiendas

Monet Vinarienſes Duces de expellẽdis Flacianis.

Colloquiũ inſtituitur.

piendas altercationes domeſticas colloquiũ inſtitutum. Cuius ſummariam deſcriptionem vt hoc loco inſeramus, curſus hiſtoriæ, quam ſcribimus, vel rerum à Maiore geſtarum ſeries poſtulare videtur. Ipſe ſiquidem occaſionem dedit huic colloquio, in quo controuerſia de iuſtificatione non aliter per Flacianos diſceptata ſuit, ac ſi Comitia de capite Maioris agerentur. Hunc enim præter Melanchthonẽ imprimis petebant iſti; hunc oppreſſum cupiebant, & anathemate iugulatum. Et quanquam ad colloquium ipſe nõ venit, nullum tamen Flaciani congreſſum habuerunt, quin Maiori virulentum aculeum infigerent: tanto deſiderio flagrabant hominis opprimendi.

ANNO 1568.

Maior cauſæ Colloquij.

CAPVT III.

I. *Colloquium Altenburgenſe cum enumeratione collocutorum & præſidis, legibus item & forma agendi.*

II. *Initium actionis & inter partes orta contentio.*

III. *Conſultationes, rixæ, ſcripta & inuectiuæ collocutor.*

IV. *A conuiuijs abſtinere iubentur per Præſidem, at fruſtrà.*

LOCVS Colloquio deſignatus fuit Altenburgum, quæ Miſniæ ciuitas eſt; quo concionatores aliquot primi nominis I.

COLLOQV. ALTENB.

 ex vtra-

ANNO 1568.

Capita cõtrouerſa.

ex vtraque factione conuocati ſunt, vt de controuerſia Maioris, de Iuſtificationis dogmate, de bonis operibus, de libero arbitrio, deque adiaphoris collatione ſententiarum inſtituta concordiam tentarent. Hæc enim ferè ſunt capita, in quibus Flaciani à Maioriſtis, Melanchthonicis, Adiaphoriſtis, Synergiſtisque atque Interimiſtis diſſidebant.

Nomina Collocutorum Maioriſtarũ.

Venerunt Alteburgum ab Electore miſsi conſiliarij tres politici, Ioannes à Bernſtein, Ihan à Zeſchavv, & Laurentius Lindeman Iuriſconſultus; Theologi verò de Maioriſtarum numero ſex, Paulus Eberus, Henricus Salmuth, Andreas Freyhub, Petrus Prætorius, Caſpar Cruciger iunior, & Chriſtianus Schutz: Qui ſcribam ſecum adduxerunt, Henricum Mollerum.

Nomina Flacianorum.

Totidem è Flacianis quoque venerunt: Politici nimirum tres Eberardus à Than, Henricus ab Erffa, Petrus Prem, Iuriſconſultus: Theologi ſex; Ioannes VVigandus, Ioannes Fridericus Cœleſtinus, Chriſtophorus Irenæus, Bartholomæus Roſinus, Alexius Breſnicerus, Timotheus Kirchnerus.

Ioan. Guliclm. Sax. Dux pręſes Colloquij.

Hos Ioannes Gulielmus Saxoniæ Dux Flacianorum patronus Alteburgum euocauit, ijſque ſcribam adiunxit, Notarium vulgo nominant, Martinum Burggrauium. Flagrabat princeps iſte magno pacis conciliandæ deſiderio: Ideoque ipſe colloquio intereſſé adeoque præeſſe voluit, vt dirigeret ac promoueret negotium, & præ-

ſentia

ſentia ſua quorundam impotentiam frenaret.

ANNO 1568.

Initium actionis ad 21. Octobris factum eſt, lectumque exordij loco decretum de forma modoque colloquij, diu ante conceptum per conſiliarios politicos vtriuſque principis; cuius hæc erat ſententia: Ortum eſſe diſsidium annis ſuperioribus inter Electoris Auguſti, & Ducis Saxoniæ Ioannis VVilhelmi concionatores de quibuſdam religionis capitibus, ita vt alij alios errorum quorundam & defectionis ab Auguſtana Confeſsione reos fecerint: Quemadmodum ex libris manifeſtum ſit vtrinque ſcriptis in hoc genere, ac paſsim non ſine graui multorum offenſione per Germaniam diuulgatis. Extremam itaque poſtulare neceſsitatem, vt ſublatis diſsidijs reſtituatur doctrinæ conformitas, eademque ad poſteros tranſmittatur. Quamobrem cenſuiſſe Principes futurum operæpretium, ſi Theologi quidam vtriuſque partis, & conſiliarij politici modeſtè colloquerentur de controuerſis articulis, eoſque, ſi qua fieri poſſet, adhibita moderatione conciliarent. Quæ res vt legitimè procederet, & cum fructu perageretur, conſiliarios vtriuſque Principis ipſorummet principum mandatu de futuri colloquij forma & legibus in hunc modum inter ſe conueniſſe.

Decretũ de forma & modo Colloquij.

Leges & forma agẽdi in Colloquio.

Principio, vt vno menſe, nec diutius, ante 1.

ANNO 1568. diem auſpicando colloquio deſtinatum, vtrinq; Theologi ſex, conſiliarij politici tres, & ſcriba iuratus vnus nominetur, ad con-
2. greſſum hunc ablegandi. Deinde vt hi duodecim vtriuſque partis Theologi de controuerſis hactenus dogmatibus, puta de iuſtificatione, de bonorum operum neceſsitate, de libero arbitrio, & de adiaphoris, in præſentia ſex politicorum, quos vterque princeps deſignarit, modeſtè ſine cuiuſquam præiudi-
3. cio colloquantur: Vt politici conſiliarij nomine ſuorum principum animum diligenter aduertant, & ſi res ita poſtulet, officij moneant collocutores, atque hoc agant conſilijs inter ſe communicatis, vt actio ritè,
4. prudenter, atque ordinatè procedat: Quod ſi fortè libros quoſdam de controuerſijs iſtis editos, in medium proponendos Theologi iudicent, atque inſpiciendos, & quæ ſcripta ſunt in ijs expendenda, vt ea de re ſe mutuo differentes, & declarantes ſententiam
5. ſuam amanter & benignè audiant: Vt facta declaratione, ipſoque colloquio denium abſoluto conueniant inter ſe Theologi, & formam quandam concipiant communibus omnium ſuffragijs probatam, quomodo nimirum de controuerſis articulis porrò docendum ſit in ſcholis & eccleſijs, quæque loquendi formulæ deinceps in ſcriptis, in concionibus publicis retinendæ ſint & vſur-
6. pandæ, quæ reijciendæ vitandæque: Vt omnis hæc actio dirigatur ad res ipſas do-

ctrinam-

ctrinamque explicandam, nec vllæ perſona- ANNO
rum aut hominum condemnationes inſti- 1568.
tuantur: Vt conciliatione dogmatum feli- 7.
citer peracta, confectoque ea de re ſcripto,
politici deinde ſententijs inter ſe collatis deliberent, quomodo formandus ſit receſſus, quem vocant, & publicandus; tum quid agendum vtrique Principi ſtatuendumque vt concordia in ijs ditionibus & pax ſtabiliatur: Si verò conciliatio non ſuccedat in vno pluribuſue dogmatis, vt tum autoritate principum ea conſilia ſuſcipiantur, quæ ipſorum iudicio mutuoque conſenſu ad ſanciendam concordiam oportuna videbuntur:
8. Vt hoc caſu politici cõſiliarij Theologis interdicant ſeriò, mandentque, vt intereà temporis, dum principes de legitimis diſsidij cõponendi mediis cogitant, vtrique in concionibus, in ſcholis, in ſcriptis etiam publicis ab inſectatione perſonarum & contumeliis ab-
9. ſtineant: Quod ſi conciliatis articulis ſuperioribus, de cæteris quoque controuerſiis, quas alibi conſtet inter Lutheranos exortas, Theologi conferendum cenſeant, vt in ea deliberatione pacis & tranquillitatis inter omnes Auguſtanæ Confeſsionis Ordines conſeruandæ ratio cumprimis habeatur.

Flacianorũ obmurmuratio. *In Colloq. lat. ed. p. 2. b*

Hæc ferè ſumma fuit decreti; quod cum ſub actionis initium à notario recitatum eſſet, Flaciani confeſtim obmurmurarunt, proteſtati decretum illud à Theologis vtri-

ANNO 1568.

uſque partis examinandum fuiſſe ratificandumque, priuſquam in conſeſſu publicaretur. Eſſe quædam in eo quæ iuſtam deliberationem poſtulent. Se quidem illud in medio relinquere, velut ordinationem à viris tantum politicis conſcriptam, quæ præiudicium adferre non debeat cauſæ principali: Facturos nihilominus in hoc colloquio, quod viros Chriſtianos deceat. Sic iſti vel in ipſo actionis limine turbulentum ſpiritum prodiderunt.

II. Io. Wigandus incipit actionem, ſine iuſſu principis.

Lecto decreto Ioannes VVigandus Flacianorum ductor, iniuſſu Principis actionem ordiri voluit, priuſquam de modo agédi, quem in decreto præſcriptum diximus, inter vtroſque conueniſſet. Itaque præfatus quædam de diſſenſionibus poſt obitum Lutheri exortis, deque ſuo & ſociorum affectu ad ſananda eccleſiæ Lutheranæ vulnera, tandem Bartholomeo Roſino collegæ mandat, vt quam de iuſtificatione deque bonis operibus Flaciani conſcripſerant Confeſsionem recitaret. Id vero perindignè tulerunt Electoris conſiliarij politici, cæterique Maioriſtæ; quorum nomine Laurentius Lindemannus iureconſultus interpellauit VVigandum publicè, & ne confeſsio recitaretur, impediuit; mouendos primum aduerſarios aſſerens, vt decreti forma ſeruetur, ſcilicet vt vtrique ante omnia declarent ſententiam ſuam de dogmatibus controuerſis, & liquidem conueniant, vt antitheſes formen-

Maioriſtarum replica de ſeruando decreto.

mentur; nec initium actionis ſumatur ab accuſationibus: Metuendum enim, ſi id fiat, ne vel ſuſpendatur colloquium huiuſmodi circuitionibus, vel in ipſo limine diſſipetur. Princeps his auditis deliberandi cauſa ſeceſsit, quem conſiliarij politici, tum VVigandus cæteriq́ue factionis iſtius ſecuti ſunt. Anno 1568.

Habitâ Conſultatione Petrus Premius Flacianorum nomine reſpondit, & repudiata, quam Lindemannus propoſuerat agendi ratione, Principi ait videri conſultum, vt de quouis controuerſo dogmate principio theſes ſimpliciſsimè ponantur; deinde ſubiungantur antitheſes vel aſſertiones theſibus iſtis contrariæ: Demum ſuccedant hypotheſes, quæ notatis librorum titulis & folijs prodant autorum nomina, per quos antitheſes huiuſmodi defendantur. Hunc agendi modum fore commodiſsimum, quem Princeps eum in finem non vrgeat, vt ſuſpendatur vel diſſoluatur colloquium, ſed vt controuerſiæ melius intelligantur. Hæc ille. Intereà tempus effluxerat actioni deſtinatum: Itaque Maioriſtæ deliberandi ſpatium petiuerunt in diem ſequentem.

Premij diſſertatio de ratione agendi in colloquio.

Poſtridiè, qui 22. Octobr. fuit, cùm omnes denuò conſediſſent, Paulus Eberus Maioriſtarum primus diſsimulatis ijs, quæ pridiè de modo agendi propoſita fuerant, & inter vtroſque diſceptata, generatim quædam de do-

Eberi conatus fruſtraneus in recitãda Cõfeſſione Maioriſtarum.

ANNO 1568.

de domeſticis Lutheranorum diſſenſionibus, tum de doctrina Lutheri & Melanchthonis in ijs regionibus conſeruanda prælocutus, poſt longos circuitus confeſsionem ſuæ factionis, Maioriſtarum inquam, recitare voluit, quam de iuſtificatione, deque bonis operibus conſcriptam in manibus habebat. Quod cum VVigandus animaduerteret, Eberi ſermonem interrupit, monuitque Principem, ſibi cum ſocijs ſecedendum, deliberandumque an audienda ſit, nec ne Maioriſtarum iſta confeſsio? Seceſsit vna Princeps ipſe pro ſuo in Flacianos affectu; cumque deliberatum eſſet, VVigandus verba facere iuſſus Flacianorum nomine, ſe quoque, ait, & ſocios in votis habere, vt confirmetur Lutheri depoſitum, & concordia verbi diuini beneficio reſtituatur: Impediri verò per conſcientiam, ne decreti vinculis aſtringi ſe patiantur. Cauſas etiam habere multas & graues, cur probare nequeant formam actionis per aduerſarios propoſitam; nec ab ordine colloquij, quem heſterno die deſignarit princeps, ſe quidem diſceſſuros.

Flacianorũ delibera-tio.

Eorum re-ſponſio.

Hæc VVigandus. Maioriſtæ verò re ſeorſim deliberata communibus ſuffragijs decernunt, nec ſibi diſcedendum à decreto, quod ab vtriuſque partis politicis conſcriptum ſit, & Principum non aſſenſu modo, ſed & ſigillo confirmatum: Qua de re mentem ſuam Ioanni Gulielmo Sax. Duci per conſilia-

Maioriſta-rũ replica.

Flacianorũ cõſultatio.

ſiliarios politicos ſuæ partis aperiunt. Ille denuò ſeorſim cum Theologis ſuis conſultationem inſtituit. ANNO 1568.

Eorum reſponſum.

Poſt multam deliberationem Maioriſtis per Politicos aduerſę partis renunciatur, placere Principi, vt quam conſcriptam habeant confeſsionem, poſtridie recitent exhibeantque. Additum eſt, idem facturos & Flacianos: ea conditione tamen, ne res hæc apud exteras eccleſias, quas partibus ſuis habeant adhærentes, præiudicium gignat; tum ne Theſes offerantur tantū, ſed vt ſcripto quoque ſemel atque iterum ad eas vtrinque reſpondere liceat: ac tum demum collocutionis fiat initium. Igitur ſequenti die, qui 23. Octobris fuit, Paulus Eberus in conſeſſu puplico confeſsionem Maioriſtarum, quam diximus, recitauit, ſcriptam omnium eorum nomine, qui per ditiones Electoris Auguſti ſub Auguſtanæ confeſsionis titulo ſcholas eccleſiaſque moderabantur. Conſtabat duabus partibus hæc confeſsio: In prima de iuſtificatione diſſerebant; in altera de bonis operibus idque in hanc ferè ſententiam: licet homines iuſtificentur gratis ſolâ fide; poſtulari tamen ab ijs nouam obedientiam, vel externa atque interna charitatis opera, velut neceſſaria iuſtificatis ad ſalutem. Circa finem vtriuſque partis condemnabant omnes, quos ipſi vel nimium tribuere bonis operibus, vel Euangelij nomine abuti ad velandam carnis licentiam iudicabant. Primi generis

Eberus recitat confeſsionem Maioriſtarum.

Summaria Confeſſ.

1.

2.

Digitized by Google

ANNO 1568. neris faciunt Phariſæos, Origenem, Pelagium, Monachos, Papiſtas, Ieſuitas, alioſque ſanctos operarios, quos vocant. Ad alteram claſſem Antinomos noſtri temporis referunt, tum fanaticos Anabaptiſtas, & furioſos Libertinos, alioſque id genus diuinæ legis aduerſarios.

III. Roſinus recitat Cõfeſſionem Flacianorum. Summaria Confeſſ. Cum Eberus ſcriptum abſoluiſſet, Flacianis permiſſum fuit, vt & ipſi de eodẽ capite confeſsionem ſuam ex ſcripto recitarent; è quorũ numero Bartholomæus Roſinus Wigandi iuſſu ſcriptũ legere cœpit, in tres partes diſtributum. Prima theſes complectebatur, vel aſſertiones de iuſtificatione, deque
1. bonis operibus, quarum ſumma erat: Iuſtificari homines imputatione mortis Chriſti: Eam verò iuſtitiam per ſolam fidem apprehendi; ex qua deinde fructus bonorũ operũ
2. proueniant. Secunda pars antitheſes cõtinebat, vel aſſertiones nouẽdecim, theſibus iſtis omninò contrarias; inter quas decimaſexta palmarium tenet: Bona opera neceſſaria ſunt
3. ad ſalutem. In tertiam partem ſub hypotheſeon nomine quoſdam errores congeſſerant (corruptelas vocant ipſi) quos ab obitu Lutheri per Electoris prouincias à Maiore ſocijſq; eius Melanchthonis ſparſos aſſerebant: vbi libros eorumque paginas notarant, & autorum nomina, è quorum monumentis eos deprompſiſſent: quibus ob huiuſmodi corruptelas fœdum proditæ veritatis & apoſtaſiæ crimen à multis annis aſperſerant.

Hu-

Huius ſcripti cum priores duæ partes legerentur, theſes ſcilicet & antitheſes, patienter auſcultarunt aduerſarij Maioriſtæ. At cum ventum eſſet ad hypotheſes, in quibus Maiorem eiuſque ſocios atro carbone notatos eſſe nouerant, priuſquam eas ordiretur lector, non Theologi modo, ſed & conſiliarij Electoris è conſeſſu ſeſe proripuerunt: quod cautum eſſe dicerent decreto Principum, ne perſonæ tangerentur nominibus expreſsis, ſed vt in doctrinam ipſam omnis actio dirigeretur: quæ res nouas deinde contentiones peperit. Maioriſtæ iuxta decretum agi poſtulabant, & theſes primum conſtitui, ſubiungique generatim antitheſes aduerſariorum dogmatum: verum à condemnationibus, quas Flaciani ſub vmbra hypotheſeon in aduerſarios machinabantur, tantiſper cenſuerunt abſtinendum, donec ex collatione liquidum euaderet, vtra pars in errore verſaretur. At Flacianis longè alia mens erat. Habebant enim in Maiorem eiuſque ſocios, in Melanchthonem, in Synergiſtas, in Adiaphoriſtas parata fulmina, quæ vt alias in ſcriptis & concionibus frequenter in aduerſarios iaculati fuerant, ita nunc ſpectante Principe in eorum præſentium capita vibrare cupiebant. Itaque ſtatim initio cuiuſq; articuli prodi volebant eorum nomina, per quos ab obitu Lutheri corruptelas inuectas multis annis clamitarunt; atque in eos continuo priuſquam

ANNO 1568.

Maioriſtæ contradicunt tertiæ parti confeſsionis.

Secundùm decretum agi poſtulant.

Flacianorũ detrectãdi libido.

ANNO 1568.

Maioriſtæ acquieſcũt placito Principis.

quam auditi eſſent, diris & anathemate fulminandum decreuerant. Cum vero Princeps nullis ſe rationibus à ſententia dimoueri pateretur, tandem aſſenſerunt politici, quos Elector ad colloquium miſerat, vt hypotheſes nuper omiſſæ vigeſimo ſexto Octobris in conſeſſu recitarentur. Ea res licet Theologis iſtius partis multum diſpliceret, obtemperandum tamen fuit, ne ſi hanc ob cauſam colloquium diſſolueretur, id aduerſarij Flaciani ſpargerent ipſorum culpâ contigiſſe.

9. Corruptelæ à Maioriſtis introductæ.

In Colloq. lat. pag. 8. & ſeq.

Legit igitur VVigandi iuſſu Roſinus hypotheſes, quæ nouem corruptelas complectebantur, è Maioris ipſius libris potiſsimũ excerptas, quibus euangelicæ doctrinæ puritatem in articulo iuſtificationis fœdè contaminatam aſſerebant. Hæ verò corruptelæ, quia ſummam continent eorum, ob quæ Maiorem eiuſq; gregales defeciſſe ab Euangelio, & ad Papiſtarum caſtra transfugiſſe
„ clamitant, nobis hoc loco breuiter veniunt
„ inſerendæ. Dicimus, inquiunt, haſce cor-
„ ruptelas poſt obitum Lutheri, in Eccleſiam
1. Dei ſparſas eſſe publicis ſcriptis. 1. Impu-
„ tatione & inchoatione ſimul nos corã Deo
2. iuſtificari. 2. Præcipuè nos fide ſaluari &
3. iuſtificari. 3. Bona opera ad ſalutem neceſ-
4. ſaria eſſe. 4. Bona opera ſalutem & iuſti-
5. tiam retinere. 5. Non pugnandum eſſe de
„ particula, Sola, in hac propoſitione; Solâ fi-
6. de iuſtificamur. 6. Diſcrimen eſſe inter iu-

ſtitiam

ſtitiam & ſalutem. 7. Iuſtitiam Chriſtiano- ANNO
rum, quâ coram Deo iuſti ſunt, in hac vita 1568.
imperfectam eſſe. 8. Pro bonis operibus 7.
dari vitam æternam. 9. Fide & confeſsione 8.
homines apprehendere ſalutem & iuſtifica- 9.
tionem.

Abſolutis hypotheſibus Maioriſtæ politici cum Theologis ſeceſſerunt, & re deliberata per Lindemannum Iureconſultū queſti ſunt de Flacianorum acerbitate & iniuſtitia, quod nimirum nec cognita cauſa, nec audita parte altera durius locuti ſint & aſperius, quam par fuerit. Eſſe negotium hoc arduum magniq́ue momenti, nec intermiſſuros Electoris Theologos, quin ad ea quæ propoſita ſint & obiecta reſpondeant, vti neceſsitas & rei magnitudo poſtulare videatur. *Maioriſtæ queruntur de acerbitate Flacianorum.* Deinde Maioriſtarum theſes & antitheſes Principi traditæ fuerunt, qui Flacianis eas dedit examinandas: Flacianorum verò theſes, antitheſes & hypotheſes item, Princeps Maioriſtarum Synedrió viciſsim ad cenſuram reuocandas exhibuit. *Eorū theſes & antitheſes examinantur.* Et Flaciani quidem pro ſuo ardore biduo ſequente cenſuram ſcripſerunt, viginti ſeptem notationibus diſtinctam, quibus confeſsionem aduerſariorum de iuſtificatione & bonis operibus lancinarunt. *Cenſura Flacianorum.* Eam cenſuram Roſinus 29. Nouembris horâ octauâ matutinâ in conſeſſu recitauit. *Prælegitur.* Prima notatio fuit, quod Eccleſiam Maioriſtæ ſuo tantum contubernio alligare videantur, excluſis ijs, per quos erroris &
deſe-

ANNO 1568.

defectionis ab Auguſtana confeſsione fuerant inſimulati: quæ notatio tangit ſanè negotij radicem, & vniuerſæ cauſæ iugulum petit. Vbi Roſinus legendi finem fecit, Maioriſtæ ſuum quoque iudicium de confeſsione Flacianorum continuò ſubiunxerunt: In quo principio, quid in theſibus ipſi deſiderent, modeſtè ſatis & paucis expoſuerunt. Deinde quod in antitheſibus & hypotheſibus obiectũ erat de erroribus ſub Electore ſparſis, ipſi retorquent in Flacianos, quos ſe de magnis erroribus in hunc articulũ inuectis ſolidè coniecturos aſſerunt. Atque hæ vtriuſq; partis cenſuræ, vti ſcriptæ erant, latinè & germanicè, aduerſariis ad diſcutiendum exhibitæ fuerunt.

Cenſura Maioriſtarum.

Monuit deinde Lindemannus Principẽ, vt quia bina iam vtrinq; ſint oblata ſcripta, colloquij nunc initium fieri iubeat, quẽadmodum initio ſit conſtitutum: nimirum, vt res porro deinceps non ſcriptitando, ſed viua voce peragatur, notarijs interim dicta collocutorũ excipientibus; vti decretũ poſtulet. Hac ratione futurum ait, vt & incommoda quędã vitentur, quæ alioquin certò metuendũ ſit exoritura; tũ vt alij quoq; aliorũ dicta rectius aſſequantur, & expeditior ſit totius actionis curſus. Princeps hac de re cũ ſuis deliberandũ cenſuit. Itaq; ſeceſsit abductis ſecũ cõſiliarijs politicis & Theologis iſtius factionis; qui ſuis moti rationibus calamo quã lingua pugnare maluerũt. Itaq; ſuaſerunt Principi,

Maioriſtarum poſtulatum de collocutione viuæ vocis.

Princeps deliberat.

cipi, ne colloquium alia ratione peragi, quã ſcriptis mutuis pateretur. Aſſenſit Princeps, habita deliberatione, nec grauatè quidem, ea de re mentem ſuam per Premium Iureconſultũ declarauit. Adiecit Premius, quia Maioriſtæ Flacianorum Eccleſijs in Thuringia labem aſperſerint, quaſi doctrinã profiteantur fœdis errorũ ſordibus contaminatã, poſtulare Principẽ, vt deſignent id genus corruptelas, eosq; prodant nominib. expreſsis, per quos errores iſtos inuectos arbitrentur. Reſpondet ad hęc Lindemannus Maioriſtarũ nomine, Non videre Theologos Electoris, quæ cõmodior inſtitui poſſit agẽdi ratio, quam ſi viua voce colloquium peragatur; quemadmodum decreto cautum ſit, atq; initio conſtitutũ. Ad hypotheſes quod ſpectet, primũ theſes vtrinq; declarãdas eſſe, faciendumq; periculum inſtituta collatione, an de controuerſis capitibus in eoſdẽ cancellos cõuenire poſsint. Vbi verò ſe mutuo audiuerint, & mentẽ ſuam vtriq; ſufficienter declararint, tũ porro de formandis antitheſibus & hypotheſib. cogitandũ. Premius ad hęc, Principem, ait, in ſententia perſiſtere, nimirum, vt calamo ſcriptisq; mutuis, non viua voce colloquium peragatur: tũ vt hypotheſes initio ſtatim adiungãtur, proditis eorum nominibus, per quos vtriq; næuis & erroribus doctrinã corruptam iudicent. Imprimis alterũ hoc de hypotheſibus ſtatim adiungendis, pertinaciter vrgebant Flaciani, ſcilicet vt aduer-

ANNO 1568.

Colloquiũ in ſcriptis fieri mandat.

Maioriſtarũ replica.

Flacianorũ pertinacia.

Digitized by Google

ANNO 1568. Maioriſtæ deliberant.

aduerſarios, quos ſcriptis publicis apoſtaſiæ, transſugij, proditæque veritatis ſummâ cum contumeliâ reos fecerant, in hoc congreſſu nec auditos nec conuictos autoritate cenſoriâ velut iudices anathemate iugularent.

Cum aliquandiu inter politicos diſceptatum eſſet, tandem Electores Theologi deliberandi ſpatium impetrarunt in diem vſque ſequentem, qui trigeſimus Octobris fuit. Quo die partis vtriuſque Conſiliarij politici conuenerunt; cumque neutri de ſententia diſcederent, acris fuit inter eos exorta diſce-

In Colloq. Altenb. ger. fol. 23.

» ptatio. Et Princeps ipſe quidem, anni ſunt,
» inquit viginti, ex quo mutuis ſeſe conuitijs
» lacerarunt: æquum igitur eſt, vt eâ de re
» ſermo habeatur. Adhæc Lindemannus, ve-
» rum eſt, inquit: ſed id debito ordine & lo-
» co faciendum eſt. Poſt multam altercatio-
» nem Eberardus Than, quemadmodum, in-
» quit, noſtri theſes, antitheſes, & hypothe-
» ſes exhibuerunt, ita & Electoris Theologi
» faciant. Neque enim deinceps ferendum
» eſt, vt eum in modum cum noſtris agatur;
» ſcilicet vt Flaciani proclamentur: & ſi quis
» deinde quærat: quales ſint Flaciani? homi-
» nes eos dicatur ſceleratos, perditos & ſedi-
» tioſos. Id verò Principi nequaquam toleran-
» dum. Tum Princeps: Metuunt Theologi
» veſtri, ne vna cum alijs condemnentur. At
» nobis longè alia mens eſt. Progrediamur pa-
» ri paſſu. Nos ipſorum næuos & corruptelas
» demonſtrauimus: Faciant ipſi viciſsim hy-

pothe-

potheſes ſuas; tum deinde facilè ad rem veniemus.

ANNO 1568.

Flaciani in ſententia permanent.

Hæc trigeſimo Octobris inter Principem & politicos vtriusq; partis abſentibus Theologis acta ſunt, animis quorundam nonnihil efferueſcentibus. Poſtridie Flaciani ſcriptũ obtulerunt Principi, in quo ſe negant actionem cum aduerſarijs continuaturos, niſi res agatur ſcriptis mutuis, & Maioriſtæ corruptelas Flacianorum deſignent expreſsis autorum nominibus, per quos eas inuectas arbitrentur. Scriptum hoc prolixum ſatis cõtinuo Maioriſtis exhibitum fuit, qui ſub veſperam eiuſdem diei reſponderunt, ſe quidẽ ad formam colloquij quod attinet, permanſuros in ſententia, nec eam agendi rationem probaturos, quam aduerſarij contra decretum vrgeant, niſi per Electorem Principem aliud mandetur. Ad eum igitur ſe perſcripturos aiunt rem omnem, & quid in hoc negotio fieri velit, certius exploraturos.

Maioriſtæ ad decretũ prouocant.

Calendis Nouemb. Ioannes Guilielmus Saxoniæ Dux, legatos Electoris politicos denuo accerſit, periculum facturus, an eos ab inſtituto dimouere poſſet? verum id fruſtrà fuit: Decretum erat pridie, aduerſarijs contra decretum nitentibus prorſus non aſſentiri, niſi conſulto primum Electore Principe. Ad hunc igitur duo fuerũt ablegati, Ioannes à Zeſchavv politicus, & Chriſtianus Schutz concionator aulicus, qui de progreſſu colloquij, tum de mora per aduerſarios iniecta doce-

Delegati ad Electorem.

Eum de actis Collo-

ANNO 1568.

docerent Principem, eiuſqueſſententiam de duabus iſtis controuerſijs exquirerent. Ad-

Quij informant.

diderunt vtrique, politici inquam & Theologi, litteras bene prolixas, quibus Electorem Principem non modo de ijs, quæ hactenus acta fuerant, ſed & de machinationibus aduerſariorum contra decretum & leges colloquij certiorem fecerunt.

Electoris reſponſio.

Elector ad vtraſque reſpondet, datis viciſsim ad Theologos ſuos, tum ad politicos ſeparatim litteris. Et Theologos quidẽ ſerio cohortatur, vt quanto poſsint ſtudio cõcor-

Elector pacis cupidus

diam promoueant; ad quã inter vtroſq; ſarciendam licet aduerſarij non admodum propendere videantur, quemadmodum ex ipſorum circuitionibus, tum ex calumnijs, ſophiſticiſq; ſtrophis animaduertat; laborandum tamen ipſis, ait, vt in declarandis tribus articulis iuxta decretum progreſſus fiat; tum vt ipſi ſuo tempore viciſsim in antitheſibus aduerſariorum errores liberè deſignent, deque ijs iudicent iuxta Dei verbum, eccleſias etiam & ſcholas ſuarum ditionum conſtanter & fortiter tueantur. Quanquam verò iuſtè recuſarint eam agendi rationem, quam aduerſarij vrgeant, qui ſcriptis alternis non viua voce colloquium peragi velint; ſi tamen obſtinatis animis in ſententia perſiſtant, cedendum illis, ait, hac parte qui-

Eius ad politicos litteræ.

dem, ne diſſoluatur colloquium, eius rei culpam ipſi ſuſtinere cogantur, quaſi diffidant cauſæ, & propterea congreſſum detrectarint. Hæc Elector ad concionatores ſu-

tio Nouembris. Politicis vero reſpondet paulò breuius; aduerſarios, inquit, hoc imprimis habere ſtudio, vt contra, quam decretum ſit & conſtitutum, arbitratu ſuo omnia dirigant, atque moderentur: quod cum illis minimè concedi oporteat, admonendum Saxoniæ ducem, ne nimium indulgeat concionatoribus ſuis, ſed iniecto freno ad decreti limites eos reuocet, & ad pacis concordiæque ſtudium. Ante omnia verò actionem iſtuc dirigant, vt ſi propter aduerſariorum pertinaciam omninò ſcriptitandum ſit potius quam colloquendum, ne cæteris in rebus ſecus agatur, quam decreti tenor poſtulet, neue ab antitheſibus vel condemnationibus fiat actionis initium.

ANNO 1568.

Flacianorũ conatus.

Scripſit hæc ad politicos Elector quarto Nouemb. Vtræq; verò litteræ ad ſeptimum eiuſdẽ menſis Alteburgum delatæ fuerunt: Poſtridie ad Curiam vtrique conuenerunt; vbi de colloquio continuando inter politicos deliberatum eſt: in qua conſultatione, cum Maioriſtæ mandatu principis Electoris in vno capite cederent; Flaciani & alterum de antitheſibus & hypotheſibus initio ſtatim adiungendis pro feruore ſuo plenis faucibus vrſerunt. Quia vero ſuffragiorum numero, & principis ſui præſentis autoritate præualebant, non modo facti ſunt voti compotes; verum & hoc obtinuerunt, vt antiquato decreto priore, quod initio promulgatum diximus, de forma colloquij

Eorum libido inſultandi Maioriſtis.

Nouum decretum impetrant.

ANNO 1568. *In Colloq. Altenb. lat. ed.pag.25.b.*

nouæ leges ad ipſorum arbitrium ſcriberen-
tur: quas vti eodē die promulgatæ fuerunt,
ex actis publicis inſerimus.

Primum, vt in articulo de iuſtificatione, &
bonis operibus eouſque procedatur, donec
1. ,, liquido cognoſci queat, an Theologi in eo
,, articulo ſententijs congruant, vel quam pro-
,, cul à ſe inuicem, & quibus in partibus diſcre-
2. pent. 2. Vt coniunctim de antitheſibus &
,, hypotheſibus poſthac tractetur, ac viciſsim
,, Electorales Theologi hypotheſes ſuas ſimul
3. exhibeant. 3. Idē ordo in ſequentibus duo-
,, bus articulis, vtpote de libero arbitrio, &
,, de Adiaphoris quoque obſeruetur. Ita ta-
,, men, vt liberum ſit futurū Theologis Saxo-
,, niæ Ducis mox initio cuiuſque articuli the-
,, ſes, antitheſes & hypotheſes coniungere, ſi-
4. mulq; publicè legere & exhibere. 4. Vt tri-
,, bus aut quatuor ſcriptis vntrinq; de propo-
,, ſitis theſibus agatur, atque eodem planè mo-
,, do de antitheſibus & hypotheſibus tria vel
,, quatuor permutentur ſcripta; reſeruata ta-
,, men cuilibet parti poteſtate, ſi id rei neceſ-
,, ſitas exegerit, conſentiente illuſtriſsimo
,, Principe, & Electoris politicis conſilia-
,, rijs, vt plura etiam liceat ſcripta exhibe-
5. re. 5. Neutra pars colloquium abrumpat,
,, niſi de tribus illis articulis propoſitis iuxta
,, proceſſum & formam, de qua modo eſt di-
,, ctum, pariter fuerit facta collatio, ſiue con-
,, ciliatio in vno vel pluribus articulis facta
6. ſit, ſiue non. 6. In ſcriptis mutuis iniuriæ,
am-

ambages & præiudicia caueantur, nec quicquam noui vel peregrini, vel non neceſſarij in medium proferatur, quod ad prædictos tres articulos non pertinet. 7. Scripta omnia latinè & germanicè ſimul exhibeantur; germanica tamen ſolummodo publicè recitentur. Hactenus decretum poſterius, quod Flacianorum importunitas extorſit, Maioriſtis perpetuò cedentibus, ne ipſorum culpa colloquium diſſolueretur.

Anno 1568.

7.

Inuectiuæ vtriuſque partis.

Triduo poſt, vndecimo Nouembris ſcilicet, actio tandem reſumpta eſt, quam diſputationes iſtæ de forma colloquij per dies aliquot ſuſpenderant; fuitq́ue porrò per menſes ferè quatuor ſcribendis offerendisq́ue viciſsim inuectiuis acriter inter vtroſque dimicatum, animis iracundia odioq́ue vehementer flagrantibus: quo factum eſt, vt certamen ſingulis propemodum actionibus incrudeſceret. Interim verbis quidem vtrique concordiæ ſtudium & ſummam benignitatem animiq; moderationem præ ſe ferebant; quanquam cohibere ſe non potuerunt, quin amarulentiæ odijq́ue peſtilentiſsimum virus, quod intimis medullis reconditum gerebant, ſubinde per calamum & geſtus exteriores erumperet: eumq́ue in modum res acta fuit, vt cum neutri cederent, incertum ſit, vtri aduerſarios animi virulentia dicacitate, calumniandiq́ue ſtudio ſuperarint. Cæterum duo ſcripta eodē die recitata fuerunt & exhibita; primum à Maioriſtis, à Flacianis alterum.

Vtraque ſe purgat à corruptela Lutheraniſmi.

ANNO 1568.

Reſpondebant vtriq; ad cenſuram aduerſariorũ, & aſperſam corruptæ doctrinæ maculam detergere conabantur. Flaciani pridẽ viginti ſeptem notas, vel animaduerſiones ſcripſerant in confeſsionem à Maioriſtis exhibitam; atque hi viciſsim errores aliquot in confeſsione per Flacianos edita notarant. Vtrique igitur doctrinam ſuam de iuſtificatione & bonis operibus, quam certatim vtrique gloriabantur puram ſeſe nulliſque contaminatam erroribus profiteri, à ſordibus aſperſis, vti diximus, hoc ſcripto velut ſpongia purgare voluerunt.

VI. Principis ad Collocutores admonitio.

Atque hæc tertia coitio fuit, in qua ſe mutuò puncturis quibuſdam, imo venenatis morſibus impetere cœperunt. Quod cũ Ioannes Gulielmus Saxoniȩ Dux intelligeret, eodẽ die à prandio politicos Electoris conſiliarios admonuit, depræhendere ſe ex ſcriptis apologeticis, quæ ſint horis antemeridianis in conſeſſu recitatæ, futurum, ſi ad eum modum vtrique progrediantur, vt diſputationes iſtæ in magnas contentiones exeant, per quas actio hæc aliorſum ab inſtituto facilè dirigatur. Ad hoc euitandum incommodum mandaſſe ſe Theologis ſuis, ait, vt abſtineant deinceps ab aculeatis ſermonibus, & de reipſa tantum reſpondeant: qua de re futurum operæ pretium, vt aduerſarij quoque per politicos admoneantur. Maioriſtæ voluntate Principis intellecta deliberandum cenſuerunt. Habita conſultatione re-

Iubet à cõuitijs abſtinere.

ne re-

ne reſpondent; deprehendi nunc reipſa, iuſtas fuiſſe rationes, quibus ipſi ſub initium permoti viua voce potius, quam ſcriptis mutuis colloquium hoc peragendum iudicarint. Quanquam verò cauſas habeant grauiſsimas cur aduerſariorum inanes logomachias & cauillationes in lucem conſpectumque omnium referant, eamque ad rem ſatis iam ſint inſtructi; velle tamen hoc labore ſuperſedere nunc quidem; atque id certas ob cauſas: imprimis quia Principi hoc ipſum petenti gratificari cupiant.

ANNO 1568.

Maioriſtarum deliberatio & reſponſio.

Poſt quatriduum, decimoquinto Nouembris ſcilicet, cum vtrique in Curia de more conueniſſent, Princeps aduerſarijs per conſiliarios ſuos ſignificat, cupere ſe, vt in hoc congreſſu Flaciani primum dicendi locũ habeant: quod cum non difficulter concederetur, Roſinus ipſorum nomine ſcriptum legit, in quo dũ diſputant de ſumma rei, nihil ferè nouũ adferunt, niſi quod aculeum acerbius exerunt per interualla, & probri loco Maioriſtis ſub finem obijciunt, quod ſcriptũ latinum in poſtremo congreſſu exhibitum non phraſi tantum & verbis, ſed & ſenſu frequenter à germanico diſcrepet. Vbi Roſinus finem legendi fecit, Eberus ex altera parte, prolixam diſſertationem exorſus de iuſtificatione & bonis operibus, ea cumprimis luculenter tractabat, quæ per aduerſarios in explicanda doctrina iuſtificationis omiſſa, vel non perſpicuè ſatis euoluta

Flaciani primum in actione dicendi locũ petunt.

Scriptum eorum virulentum.

Cõtrarium Maioriſtarum ſcriptum.

nus re cum Ebero & Salmutio deliberata; Etſi poſtremum aduerſariæ partis ſcriptum omninò reſpõſum quoddam Apologeticum poſtulet; tamen Electoris Theologos, quia princeps ita velit, ad antitheſes & hypotheſes greſſum facturos, hac conditione tantum addita, vt apologiam ſimul ad diluendas illius ſcripti calumnias adiungere atque offerre liceat, tum vt ipſis quoque ad formandas, quas exhibere decretum habeant, antitheſes iuſtum temporis ſpatium concedatur. Princeps deliberatione cum ſuis habita, placere Theologis ſuis, inquit, vt Maioriſtæ ordiantur ab antitheſibus, vnaque ad antitheſes & hypotheſes aduerſariorum reſpondeant. Lindemannus omnino, inquit; Interim generalem reſponſionem adiungere cupiunt ad ſcriptum prius. Princeps ad hæc: Quãtum intelligo, ad antitheſes reſpondebunt: Si quid deinde velint ſubiungere, id illis liberum eſto. Lindemannus, quo pacto reſpondeant ad ſcriptum vltimum, an apologiam ipſis antitheſibus inſerant, an aliam ingrediantur viam, id ipſorum iudicio relinquendum & libertati. Ad hæc VVigandus, Flacianorum nomine; Initium actionis faciendum, ait, per aduerſarios oblato ſcripto; Se deinde reſponſuros; Atque ita deinceps ab vtriſque ſcripta per vices exhibenda. Placuit hoc Maioriſtis; atq; ita conuentus ille diſſolutus eſt.

ANNO 1568.

Maiorũ ſuper iiſdem poſtulatũ.

Principis reſponſio.

Soluitur conuent⁹.

ANNO 1568.

CAPVT IV.

I. *In abſentia Principis duo ſcripta publicè lecta.*

II. *Maioriſtarum poſtulata & nouum ſcriptum.*

III. *Flacianorum reſponſum cum cenſura de libris Melanchthonis.*

IV. *Maioriſtæ apologiam obtrudunt, ius concludendi exigunt, quo negato miſsionem petunt.*

V. *Ex actione diſcedunt ad Electorem Sax. cuius Theologi, coacta Synodo, ſententiam de colloquio ferunt.*

VI. *Maior cum ſuis perpetuis Flacianorum calumnijs obnoxius, ſcriptum de iuſtificatione edit. (Teſtamentum vocat.) & non multo poſt moritur.*

I. Princeps ad Electorem Auguſtum vadit.

CEſſatum deinde fuit ab actione ad dies quatuordecim: quo tempore Ioannes Guilielmus Saxoniæ Dux profectionem ſuſcepit ad Electorem Auguſtum; cumque de ſucceſſu colloquij ſermo inter Principes haberetur, monuit Elector, ne ſcripta tam prolixa deinceps ad conſeſſum deferri recitarique permitteret, ſed vt rem ipſam in pauca conferri iuberet, reſecta verborum luxurie; ita futurum, vt expeditius omnia peragerentur.

In Colloq. germ. f. 98.

Maioriſtarũ ſcriptũ prolixum.

Intereà Maioriſtæ ſcriptum quoddam prolixum contexuerunt, vel integrum potius

potius volumen, quod ſeptimo Decembris in conſeſſu publicè lectum fuit. Primam illius partem Paulus Eberus, ſecundam Andreas Freyhub, tertiam Petrus Prætorius recitarunt, per quos volumen hoc horis totis quinque vix potuit abſolui. Prima pars apologiam continebat ad ſcriptum vltimum mordacem ſatis: Altera reſponſionem ad antitheſes & hypotheſes Flacianorum, in qua nouem obiectas corruptelas operosè magnoq; verborum apparatu diluebant. In tertiam partem quatuordecim errores congeſſerant, tetros illos admodum & periculoſos, vti loquuntur, quibus per Flacium Illyricum eiuſque gregales doctrinam de iuſtificatione corruptam aſſerebant.

ANNO 1566.

Corruptelas obiectas diluunt.

Sub finem plura ſe Flacianorum, aiunt, habere collecta atque conſignata ſophiſmata, in publico Chriſtiani orbis theatro ſuo tempore detegenda, ſi tumultuari pergant. Cæterùm Flacium eiuſque complices in omnibus fermè capitibus doctrinæ cœleſtis deprauare quædam, aiunt, & dogmata comminiſci Auguſtanæ Confeſsioni contraria, quam ſe tamen ſolos iactare ſoleant conſtanter & fideliter profiteri. Princeps abſoluta lectione tempus Theologis ſuis ad meditandum reſponſum dari poſtulauit.

Flacianos deprauatores vociferantur.

Elapſis denuò diebus quatuordecim vigeſimo ſecundo Decembris habitus in curia fuit

Digitized by Google

ANNO 1568.

Maioriſtæ iubentur quiete agere.

fuit conuentus in quo priuſquam conſeſſus fieret, Maioriſtis per politicos Flacianos mandatu principis renunciatum fuit, Theologos alterius partis ad reſpondendum paratos eſſe: Petere verò Principem, vt inter recitandum habeant ſe moderate, & à riſu, quaſſatione capitum, alijſq; geſtibus parum decoris abſtineant. Erat ingens volumen,

Flacianorũ ſcriptum portentoſum.

quòd Flaciani conſarcinarant, longè prolixius illo, quod horis quinque paulò ſupra diximus, vix abſolui potuiſſe: Certè in latino exemplari, quod per Flacianos editum circumfertur, ad viginti ſex quaterniones occupat: In exordio gaudere ſe dicunt ex animo, quod aduerſarij tandem poſt varias tergiuerſationes ad ipſum controuerſiæ caput acceſſerint, vel ad ſcopum per Principes huic colloquio præfixum, quem in hac quæſtione conſtituunt: Vtrum corruptelæ illæ,

In Colloq. lat. f. 142. b.

„ quæ omnium maximè poſt obitum Lutheri,
„ & quidem potiſsimum occaſione Interim in
„ eccleſiam Dei publicis etiam ſcriptis, mul-
„ tiſque verborum phaleris irrepſerunt, ipſi
„ verbo Dei, Confeſsioni & apologiæ Augu-
„ ſtanæ, Smalcaldicis articulis, librisque Lu-
„ theri conſentaneæ ſint, vel non? Deinde diſſimulatis conuitijs, quæ veluti nymbum in ſe per aduerſarios effuſa conqueruntur, in duas partes diuidunt vniuerſum volumen.

Ibid. f. 143. a. b.

Primum, inquiunt, reſponſionem ad noſtras
„ antitheſes atq; hypotheſes expendemus. Se-
„ cundò ad hypotheſes nobis obiectas reſpõ-

debi-

Digitized by Google

Anno 1568.

debimus. Subiungunt porrò: Rogamus autem, vt placidè & tranquillè, ſicuti nos hactenus fecimus, viciſsim audiamur. Nam vidimus proximè, dum noſtrum ſcriptum legeretur, nonnullos contra huius Colloquij leges crebris riſibus, quaſſationibus capitum, mutuis ſuſurrationibus & murmurationibus adeò immodeſtè & indecenter ſeſe gerere; vt miraremur; quod nec præſentis Illuſtriſſimi Principis, qui ſumma grauitate vtriuſq; partis recitationem audit, nec omnipotentis Dei, ad quem cauſæ præſentes ampliſsimæ pertinent, quique, vt ethnicus quoque Comicus dixit, quæ nos gerimus videt auditque, vt de nobis nihil dicamus, vlla haberetur ratio. Hactenus Flaciani.

Aphoriſm' de bonis operibus.

Cæterùm in hoc conſeſſu tertia pars voluminis, & paulò amplius, à tribus iſtius ſodalitij collocutoribus, Ioãne Friderico Cœleſtino, Chriſtophoro Irenæo, & Bartholomæo Roſino diuiſis operis lecta fuit. Obiecerant Flaciani Maioriſtis corruptelas omnino ſeptendecim, vti diximus; quarum tertia negotij cardinem, adeoque Maioriſmi ſummam hoc aphoriſmo complectitur: Bona opera neceſſaria ſunt ad ſalutem. Ad hũc igitur diſcutiendum vbi ventum eſt, fortius in hoc ſcripto figunt pedem; hic magna contentione pugnant, hic vrgent, hic premunt aduerſarios, & quicquid habent virium, exerunt. Maiorem verò, ceu dogmatis illius autorem non minus falsè quã duriter paſsim exagi-

In Colloq. lat. f. 159. b.

ANNO 1568. exagitant. Inter cætera hunc, aiunt, ante annos aliquot in concione publica voces iſtas
» ebuccinaſſe: Se iſtac ſua propoſitione non
» Maiorem, ſed Maximum etiam futurum.
Sic Paulum fuiſſe Maioriſtam: Sic Luthe-
Ib. f. 230. a. rum fuiſſe Maioriſtam &c. Ad quam illius gloriationem occinunt illud Nicolai Galli, quod ex libro quodam ipſius deprom-
» ptum recitant; Caueat profectò Maior, in-
» quit Gallus, dum magiſter eſſe vult ſuper
» verbum Dei, ne fiat ex Maximo Paruus,
» Minor, Minimus, iuxta Chriſti iudicium
» Matth. 5. Qui ſoluerit vnum de mandatis i-
» ſtis minimis, & docuerit ſic homines, Mi-
» nimus vocabitur in regno cœlorum. Alio
Ibi f. 171. b. loco ſarcaſmum inſerunt, dum hunc in mo-
» dum nugantur: Tres ſunt ſponſæ D. Ma-
» ioris, filiæ Antichriſti, manus ſibi inuicem
» iungentes, & choream quaſi ductantes; pri-
» ma eſt; Bona opera ſunt neceſſaria ad ſalu-
» tem: ſecunda; Impoſsibile eſt abſque bo-
» nis operibus iuſtificari & ſaluari: Tertia;
» Nemo vnquam ſine bonis operibus ſalua-
» tus eſt.

Has aſſertiones, ex ipſis hauſtas ſacræ ſcripturæ viſceribus, ſi ſanè intelligas, cenſores iſti falſas, erroneas, & impias eſſe, viginti ſeptem rationibus demonſtrare nituntur. Ea verò de re dum diſſerunt, longos texunt logos, quibus recitandis quicquid temporis ad prandium vſque fuit occuparunt.

Prin-

Anno 1568.

II.

Princeps igitur, vbi ſcriptum integrum vidit abſolui non poſſe, ſecundam pomeridianam ad recitandum cætera deſignauit. Cùm autem omnes ad conſtitutum tempus à prandio conueniſſent, renunciat per conſiliarios politicos, eſſe ſibi proficiſcendum aliquo pomeridianis horis; quam ob cauſam huic actioni intereſſe nequeat. Rogare igitur Theologos alterius partis, vt ſcriptum hoc recipiant, ac ſi fuerit integrè recitatum; tum vt porrò deinceps breuitati ſtudeant, nec tam prolixa ſcribant volumina: Qua de re non ita pridem ſe per Electorem in Colloquio monitum inſinuat. Maioriſtæ vtrunque hoc non grauatim ſe facturos pollicentur. Rogant verò Principem viciſsim, ſi diu forſan emaneat, atque ipſi maturius interim comparare ſe poſsint ad reſpondendum, vt recitare liceat in conſeſſu politicorum reſponſionem ſuam, ne per ipſius abſentiam actionis curſus impediatur.

Principis mādatum de forma colloquij ſeruanda in ſui abſentia.

Maioriſtarum poſtulatum.

Ille, ſi biduo triduoue ante, quam conuentum haberi cupiant, ſe paratos eſſe per conſiliarios inſinuent, daturum operam ſeſe, vt tempeſtiuè adſit. Intereà verò, dum Princeps abeſt, Maioriſtæ nouum opus moliuntur, priore illo prolixius: Quanquam enim promiſerant, futuros ſe deinceps breuiores, & Principes hoc ipſum velle nouerant; non potuit ſe tamen continere liuor & virulentum illud odium, quod in aduer-

Maioriſtarum nouū ſcriptum.

Digitized by Google

ANNO 1568.

aduerſarios conceperant, quin denuò in verborum flumẽ vberrimum exundaret. Cumque iam abſoluiſſent ſcriptum Princeps, qui adhuc aberat, per ſuos ea de re monitus anno

Ann. 1569.

ſequente 1569. decimoſexto Ianuarij renunciat, impediri ſe per aduerſam valetudinem, & negotia quædam, quo minus nunc Alteburgum redire poſſit. Rogare igitur Electoris Theologos, vt reſponſionem ſuam recitent in conſeſſu, eamque vti moris ſit, exhibeant. Maioriſtæ, qui iam ante hoc ipſum petiuerant, quemadmodum paulò ſupra diximus, nunc vertunt vela, ſeque principis reditum expectaturos aſſerunt: ſubeſſe cauſas, cur ipſum in actione præſentem cupiãt. Morabatur id temporis Princeps Vinariæ, quæ Thuringiæ ciuitas eſt, vnde denuò per litteras certiores facit politicos ſuos, Thanneum nobilem, & Premium Iureconſultum, præterquam quod per aduerſam valetudinem detineatur, eam quoque paſsim aquarum inundationem eſſe, vt nunc quidem itineri ſe dare nequeat. Monerent igitur collocutores, vt in actione progrederentur. At Maioriſtæ obſtinatis animis in ſententia perſtiterunt: Quod cum Princeps intelligeret, datis tertio litteris ſignificat, inualetudinem adeò non remittere, vt augeri potius videatur: Actionem igitur diutius non ſuſpendendam.

Eorũ tergiuerſatio propter abſentiam principis.

Princeps cauſatur moleſtias itineris &c.

Re deliberata placuit tandem, vt ad vigeſimum primum Ianuarij horis pomeridianis

Maio-

ANNO 1569.

Maioriſtæ reſponſionem ſuam in cõſeſſu legerent. Vbi conuentum eſt, Flaciani priuſquam recitationis initium fieret, ſcriptum hoc etiam citra lectionẽ recipere voluerunt, ſcilicet vt aduerſarios moleſtia legendi, ſeipſos audiendi tædio liberarent. Maioriſtæ vero, niſi lectum prius eſſet volumen exhibere penitus recuſarunt. Erat ſcriptum valde prolixum, vti diximus, & vehemens, dentatum, mordax, atroq; maleuolentiæ felle cõditum. Irritati ſiquidem inſigni Flacianorum petulantia, per quos in vltimo ſcripto tot probris & contumelijs affecti fuerãt, impotentiæ ſuæ viciſsim laxarant frenos, & quicquid reliquum erat amarulentiæ, id nũc liberiore calamo totum effuderant: præſertim cum propter indomitam aduerſariorum pertinaciam nulla concordiæ ſpes ſupereſſe videretur. In exordio ſeſe præter meritum & culpam lacerari conuitijs atque maledictis quiritantur; aduerſarios poſt inuocationem
“ diuini numinis continuò velut obliuionis
“ lethæo poculo ſopitos (verba ipſorum ſunt,
“ quæ inſerimus ad βλακικὰς ironias, ſugilla-
“ tiones acerbas, petulantes inſectationes, prę-
“ ſtigias ſophiſmatum, ſycophanticas rixas,
“ venenatos ſarcaſmos & conuitia delabi, & in
“ his adeo ſeſe volutando delectare, vt nulla
“ pagina ſit, in qua non aliquoties illæ delitiæ
“ magis Pſeudolum in comœdiâ, quam Theo-
“ logos in tam illuſtri conſeſſu docentes, por-
“ tentoſa quadam variatione repetantur. Has

Flaciani citra lectiõnẽ ſcriptũ Maioriſtarum tradi ſibi poſtulant.

Maioriſtæ non niſi lectum exhibere renuunt.

De iniuria quiritantur.

In Colloq. lat. fol. 247.

Anno 1569.

Tres partes ſcripti.

Ib. fol. 247. a.b.

verò iniurias ſeſe dicunt ferre patienter, atq;
interim votis intimis precari Deum, vt con-
uitiatores aduerſarios ad ſaniorem mentem
reuocet. Deinde omiſſo hoc tanquã Cadmeo
certamine criminationum, vti loquuntur, ac-
cedunt ad rem ipſam, & vniuerſum volumẽ
in tres ſectiones partiuntur. Primò loco, in-
1. quiunt, quaſi per quandam ἀνακεφαλαίωσιν
„ repetemus ſtatum & firmamenta quæſtionis
„ de doctrina iuſtitiæ fidei & bonorum ope-
„ rum, vt & appareat, quæ noſtra ſit de illa ſen-
„ tentia, & non fuiſſe cauſam, cur collocuto-
„ res adeò pertinaciter nobis aduerſarentur.
2. Deinde ad ea reſpondebimus, quæ ipſi nobis,
„ tanquam falſa & erronea hypotheſeon &
„ corruptelarum nomine toties, ac tam verbo-
3. sè obijciunt. Poſtremò ſubijciemus breuẽ in-
„ dicationem vanitatis reſponſionum, quibus
„ ea, quæ à nobis notata ſunt in ipſorum libris,
„ refutare & eludere collocutores ſtuduerunt.
„ Hæc illi. Primam partem Eberus & Præto-
rius; ſecundam idem Eberus, Cruciger iu-
nior, & Prætorius; tertiam Prætorius & Cru-
ciger recitarunt. Id factum in tribus con-
ſeſsibus, qui 21. Ianuarij poſt meridiem, &
poſtridiè matutinis horis primum, deinde &
pomeridianis horis habiti fuerunt. Poſterio-
res verò duæ partes latinè recitatæ ſunt præ-
ter morem, vt vel hac varietate prolixæ le-
ctionis, & audiendi tædium nonnihil minu-
eretur. Ita ſcriptum integrum totas nouem
horas & amplius occupauit; quod ijs legen-

tium geſtibus & habitu, ea vocis contentione pronunciatum fuit, vt omnia virus, odium, vindictæq; cupiditatem ſpirare diceres. ANNO 1569.

III. Flacianorũ reſponſio:

Ad hanc rhapſodiam Flaciani poſtmodum reſponderunt, eadem propemodum vſi non prolixitate modo; ſed & virulentia, & calami linguæque mordacitate: Vt ſcripta hæc mutua nihil aliud, quam flabella Sathanæ fuiſſe videãtur, ad augendum incendium comparata. Recitarunt verò Flaciani reſpõſionem ſuam ad octauum februarij in duobus conſeſsibus; qui eodem die habiti fuerunt; quibus & princeps ipſe pro benigno in Flacianos affectu interfuit. Et potiſsima quidem pars ante prandium in conſeſſu matutino, altera breuior ſub epilogi titulo pomeridianis horis prælecta fuit. In procemio de mordacitate aduerſariorum & inaudita conuitiandi libidine grauiter atq; patheticè conqueruntur.

Querũtur de cõuitiis ſibi illatis. *In Colloq. lat. f. 344. à In germ. fol. 236.*

„ Legimus, inquiunt, inuectiuas in Saluſtium, in Verrem, & papiſtarum in Lutherum: Legimus etiam ſatyras poëtarum: ſed coram Deo, angelis ipſius & tota Chriſti Eccleſia liberrima conſcientia profitemur, nos in vniuerſa vita in vno libro plura maledicta & execrationes vix vidiſſe, legiſſe, audiuiſſe. Quod quam bene deceat Theologos, & eos quidem, qui tam ſpecioſo religionis prætextu & verborum apparatu ſuam ipſius in reſpondendo, & ferendis iniurijs prædicant & commẽdant modeſtiam & patientiã,

ANNO 1569.

Deo & eccleſiæ iudicandum relinquimus. Et paulò inferius: Omnes boni facilè iudi-
» cabunt, eam amarulentiam in ſingulis penè
» verbis & ſyllabis expreſſam & exaſperatam,
» contra leges colloquij eſſe. Nos quidem ex-
» pectabamus realẽ collationem à dict. Collo-
» cutoribus de cauſa principali; ſed eius actio-
» nis loco faſtuoſas declamationes, varias iniu-
» rias & contumelias in nos licẽter effuſas au-
» dire coacti ſumus, quibus & mirifici geſtus
» & horrendi clamores additi fuerunt. His a-
lijſque id genus præmiſsis in duas partes volumen diuidunt: De erroribus, quorum reos fecerant Maioriſtas primo loco; ſecundò de notationibus aduerſariorum verba ſe facturos dicunt. Quanquam calore diſſerendi & cauillandi ſtudio nonnunquam incitati longius extra cancellos iſtos euagantur.

Duę partes ſcripti Flacianorum.

Conſtituerant vtrique ſub actionis initium principia quædã aut κριτήρια vel normas, vt ipſi vocant, ex quibus in colloquio de controuerſis dogmatibus in hanc illamue partem pronunciandum eſſet. De his verò non idem vtrique ſentiebant: Quæ diſſenſio ſubinde quidem obſcurè ſeſe prodidit in ſcriptis prioribus: at in hoc Flacianorum ſyngrammate in apertum certamen erupit. Itaque deinceps non modo de controuerſijs ipſis, verum & de normis iudicij, vel de principijs, quibus vtendum eſſet in dijudicandis controuerſijs, acerbè fuit & pertinaciter dimicatum. Vtrique enim in aduerſario-

Vtriuſque partis Collocutorum principia.

ſariorum criterijs inuenerunt, quod liuido dente arroderent; quemadmodum fieri conſueuit, vbi mala mens eſt & malignus oculus. Quę vero fuerint ab vtrisq; conſtituta principia, ipſorūmet, quæ ſubiungimus, verba teſtātur. Et Flaciani quidē, Quod initio proteſtati ſumus, inquiunt, id nunc ſeriò & clarâ voce repetimus, Nos toto pectore amplecti verbum Dei, in Prophetarum & apoſtolorū monumentis comprehenſum: tria ſymbola, Apoſtolicum, Nicenū, Athanaſianum; Confeſsionem Auguſtæ anno Domini 1530. Imperatori Carolo V. exhibitam, & apologiam eiuſdem tunc conſcriptam: Smalcaldicos articulos & ſcripta Lutheri: ac damnare omnes ſententias cum hac norma pugnantes. Hactenus iſti. Maioriſtæ verò, Nos quoque, aiunt, initio huius colloquij teſtati ſumus, quod & nunc repetimus, & teſtamur diſertè, piè nos & cōſtanter amplecti ſcripta prophetica & apoſtolica, & ex his extructa ſymbola tria, Apoſtolicum, Nicenum, & Athanaſianū: ſcripta Lutheri, Auguſtanā Confeſsionem, & alios in corpore doctrinæ cōprehēſos Philippi libros; in quibus ſummā doctrinæ orthodoxę, & Catholicę Eccleſię Dei, deſumptā ex fontibus ſacrorū librorū, & ex omnibus Lutheri ſcriptis perſpicuo, & ad docendū ac diſcendū vtiliſsimo ordine contineri nō dubitamus. Hęc illi; qui alioquin ſolo Dei verbo, & quidem in ſcripturis expreſſo dijudicari omnes controuerſias oportere clamitant.

ANNO 1569.

Flacianorum.

In Colloq. lat. f. 5. b. & in præfat.

Ibid. f. 24. b

Maioriſtarum.

ANNO 1569.

Duo Flacianis in ſcripto maior. inuiſa.

Cæterùm Flaciani duo quædam in aduerſariorum critirijs aut normis ſugillarūt. Diſplicuit primum, quod Maioriſtæ in nouum hunc canonem corpus doctrinæ Philippicum, vel ſcripta quædam Melanchthonis inſarcirent, hominis inconſtantis, cui parem cum Luthero autoritatem tribuendā pernegant. Cauſas adſerunt, quod frequenter lapſus ſit; quod eo tempore mutauerit imprimis, cum Carloſtadius à Luthero deficeret, & res nouas machinaretur; quod ann. 1530. cum Auguſtæ Proteſtantium confeſsionem ſcriberet, admodum vacillarit; quod ad primatum reſpectarit Romani Pontificis; quod Lutherus eum extra metas currere volentem ſæpè retraxerit; quod conſuſurrauerit cum Sacramentarijs, eoſque ſcriptis publicis confirmarit; quod papiſtis nimium ceſſerit in conſultationibus, quæ de libro Interim ſuſceptæ fuerunt; quod poſterioribus annis, imprimis ſeneſcente Luthero, ſcripta ſua frequenter mutarit; quam inconſtantiam velut certum falſitatis argumētum Lutheranis nimis verè per papiſtas obijci fatentur. Ad libros eius quod attinet in faſciculū collectos ſub titulo Corporis doctrinæ, eos ſe proteſtantur inter κριτήρια vel normas doctrinæ iudicandæ idoneas recipere non poſſe; idque duas potiſsimū ob cauſas: Prior eſt, quod in ijs non veram illam & germanam cōfeſſionem inuenire ſit, quæ ann. 1530. Cæſari oblata fuerit in Comitijs Auguſtanis, ſed aliam quan-

Corpus Melanchthonicæ doctrinæ.

Melancht. obnoxius omni mutationi.

Cauſa eius reiectionis.

Adulterina Confeſſio.

Digitized by Google

quandā adulterinā varijs adſumentis & mutationibus eum in modum interpolatam, vt opinionē Synergiſtarū, & Antinomorū ſurores, ipsūq; adeò Caluiniſmū lubrico verborū inuolucro tegat: Quæ cōfeſsio cū nec ſcripta ſit Auguſtæ, nec exhibita Cæſari, nec à proteſtantiū Ordinibus approbata, ſed nata primum annis poſterioribus, Philippicā potius quam Auguſtana ſit appellanda. Alterā cauſam dicūt, quod in cæteris quoq; libris iſtius corporis quædam à verbo Dei, & Auguſtana confeſsione diſcrepantia contineantur; atq; id quidem de dogmatibus magni momenti, puta de libero arbitrio, de lege & euangelio, de iuſtificatione, de cœna Domini, de antichriſto, alijſq; de rebus; de quib⁹ ſuo tēpore, dicunt, accuratius & prolixius eſſe diſſerēdū.

ANNO 1569.

Dogmata à Melācht. introducta.

Hæc de principijs Maioriſtarū, quæ nouo certamini, vti dixim⁹, occaſionē præbuerūt. Alioquin de controuerſijs nihil fere præter veterem cantilenam adferunt, nouis ſubinde cōuitiorum emblematis & modulationibus variegatam. Et quia primæ controuerſiæ de iuſtificatione finem nunc imponendum exiſtimabāt, epilogum ſubiungunt, & breuiter repetunt ea, quæ huc vſq; tam diffusè magnis voluminibus erant diſputata. Aduerſarios, inquiunt, obiectas ſeptendecim corruptelas, tribus exceptis, vel pingere coloribus inductis, vel excuſationum operimento tegere, vel aperto marte tueri conatos, nec ab erroribus diſcedere voluiſſe. Quos verò ipſi

Epilogus ſcripti Flacianorum.

ANNO 1569.

neuos vel errores obiecerint, eos vel à Theologis aliarum regionum ſparſos eſſe, vel pro næuis non habendos. In fine; faceſſant igitur, inquiunt, excuſatores, palliatores, fucatores præſtigiarum, ac pronuncietur quid ſit verum; & contra, quid ſit falſum.

Colloq. lat. fol. 419. b.

IV. Cùm recitatum eſſet, exhibitumq; de more volumen, Maioriſtę re deliberata reſponſionem apologeticam aſperrimæ huic inuectiuæ prorſus opponendam cenſuerunt, priuſquam ad alia progreſſus fieret: Quod cum aduerſarijs innotuiſſet, conati ſunt, ne Maioriſtæ poſtremo loco dicerent impedire. Si tamen illis denuò poteſtas dicendi fieret, ſe quoque poſtmodum reſpondendi facultatem ad ea, quæ propoſituri eſſent aduerſarij, iure ſuo poſtulaturos aſſerunt. Venit res hæc in controuerſiam: Vnde factum eſt, vt conſultationes aliquot inter politicos vtriuſque partis haberentur, in quibus diſputatum eſt, vtris ad concludendum iuſtificationis articulum vltimam vocem, ſeu poſtremum perorandi locum cōcedi oporteat? nec multum abfuit, quin diſputatio hæc in certamē acerrimum exiret. Agebatur ſane res ſerio, vtriſque ius illud, ceu prærogatiuam magno ſtudio ſibi vindicātibus: Quemadmodum mulierculas & pueros, cùm inter altercandum vehementius efferbuerunt, vltimi verbi ius importunis clamoribus captare videmus. Maioriſtæ ſui iuris eſſe dicebant, vt concluderent actionem hanc; cùm aduerſarij actoris vel

Maioriſtæ meditātur ſcriptum contrariū.

Vtriq; ius concludēdi actionē petunt.

Rationes Maioriſtarum & Flacianorum.

vel accuſatoris,ipſi verò rei perſonam in hoc colloquio ſuſtinerent. Contra Flaciani prorſus eſſe ſuarum partium contendebant, vt ſi quod denuò ſcriptum offerrent Maioriſtæ, ad hoc ipſi viciſsim reſponderent; nimirum vt æquaretur vtrinque ſcriptorum numerus, nec ipſi minus frequenter, quam aduerſarij diſſeruiſſe de primâ controuerſia viderentur. Interim Maioriſtæ, vt in rebus omnibus ab initio colloquij æquiores ſemper fuerant, nunc quoque poteſtatem faciunt aduerſarijs, vt ſi quid amplius ad notationes vel errores pridem obiectos reſpondere velint, id faciant, priuſquam ipſi reſponſionem ſuam vltimam in conſeſſu recitent. Verùm non placuit iſta conditio Flacianis, qui nihil aliud, quam poſtremo loco dicendi occaſionem captabant. Igitur, cum neutri cederent, & Flaciani cumprimis cauſam hanc dicerent nõ ſuam eſſe, ſed ipſius Dei & Eccleſiæ, ideoque minime ſibi committendum, vt ad cuiuſquam præſcriptum aſtringi ſe paterentur, res velut in medio relicta vel ſuſpenſa fuit.

ANNO 1569.

Octiduo poſt, ad decimumquintum Februarij ſcilicet, Flaciani collocutores omnes, excepto Alexio Breſnicero, qui Altenburgenſis paſtor erat, vnà cũ politicis iſtius partis conſiliarijs Ienam profecti fuerunt. Eodem poſtridie ſecutus eſt ipſe Princeps, atque in ea ciuitate Ioannem VVigandum, & Ioannem Cœleſtinum conſtituit profeſſores; quos & ſolenniter introduxit ad audito-

Princeps Ienæ profeſſores cõſtituit & ſtatuta format.

ANNO 1569.

ditorium, & ſtatuta vniuerſitatis publicè promulgauit. His peractis Princeps quidem vigeſimo Februarij, politici verò cum Theologis Flacianis ad tertium Martij diem Altenburgum reuerterunt. Interea Maioriſtæ reſponſionem ſuam abſoluerant; cumque Princeps in luctu eſſet propter obitum filiæ, ideoque à publico abſtineret, renunciari iuſſit collocutoribus, vt in actione progrederentur. Igitur Electoris Theologi ſcriptum apologeticum, quod meditati fuerant, quinto Martij latinè, vitandæ prolixitatis gratia recitarunt. Atque hæc vltima Collatio fuit: non enim Maioriſtæ, quanquã inſtanter per Flacianos vrgerentur, deinceps ad conſeſsũ redire voluerunt. Erat ſcriptum hoc vltimũ verboſum prolixumque, nec minus acerbũ in aduerſarios, quam ſuperiora. Diſſerunt in eo præcipuè de corruptelis, quas aduerſarij frequentur ad rauim obiecerant: quanquam præter venenatos aculeos nihil ferè nouum adferunt. Antequam verò rem ipſam aggrediantur, Exordium texunt ſatis prolixum, in quo comparant inter ſe Lutherum & Melanchthonem, primos Eccleſiæ Lutheranæ proceres, imò fundatores, quos per omnem vitam cõiunctiſsimos fuiſſe dicunt. Ideoque dolenter admodum ferunt, & indignè quod Flaciani Melanchthonẽ à Luthero diuellere conentur, eumque crudeliter acerbeque flagellatum in ſuſpicionem flagitioſæ leuitatis & defectionis, aliorumque crimi-

Maioriſtæ ſcriptum apologeticum obtrudunt.

Summaria ſcripti.

Melanchthonem ab iniurijs vindicant.

criminum adducant; tum quod libros illius audacter reijciant, conculcentque. Quod ſi progrediantur in hunc modum, nec vlla ratione placari poſsint, aut permoueri, vt benigniorem effectum induant, ſibi quidem longè tolerabilius futurum aiunt atq; optabilius, vt maneat hoc diſsidium, & Flaciani hoſtiliter agere pergant, quam vt ſeſe patiantur ad ipſorum arbitrium in Melanchthonem, virum innoxium, concitari. Deinde ad recoctam toties corruptelarum cramben operosè denuo reſpondent, eadem omninò, quę prius in hoc genere dixerant, ad nauſeam vſque repetentes: quod illis poſtea probri loco per aduerſarios obiectum fuit. Demum epilogum ſubiungunt, qui iuſtæ orationis inſtar eſt; in quo concludunt collationem hanc de iuſtificatione, & quid actum ſit hactenus, quid obiectum vtrinque, quid reſponſum, per ἀνακεφαλαίωσιν repetunt; ſcilicet vt ipſi non aduerſarij huic actioni finem impoſuiſſe viderentur.

ANNO 1569.

Poſtridie quam lectum fuit exhibitumq́; ſcriptũ, Flaciani per politicos ſuæ partis inſtanter admodum poſtularunt, vt ſibi nõ de cauſa quidẽ vniuerſa, ſed de notationibus aduerſariorũ ſemel adhuc in conſeſſu verba facere liceret. Reſpondent Maioriſtæ per politicos Electoris; ſatis ſuperq́; diſceptatũ eſſe de primo controuerſiarum capite: & quoniam actio ſit concluſa, ſe quidẽ de ea poſthac ne verbũ quidẽ vel audire vel proloqui decre-

Flaciani petunt licentiam reſpondendi.

Maioriſtæ renuunt.

ANNO 1569.

decreuiſſe. Diſplicuit reſponſum hoc politicis Flacianis: quia tamen nihil aliud obtineri potuit, quantumuis inſtanter vrgerent & fortiter, offenſi grauius tandem ſeſe rem omnem dicunt ad Principem relaturos. Interea Maioriſtæ, cum diſsidij flammam ſcriptionibus iſtis, velut oleo infuſo augeri potius perpetuis incrementis, quam extingui cernerent, non progrediendum cenſuerunt ad alias controuerſias, niſi conſulto primum Electore Principe. Hunc igitur adeundum decernunt, edocendumque de colloquij ſucceſſu, priuſquam nouum cum aduerſarijs certamen ordiantur: præſertim cum illi proteruè reijciant corpus doctrinæ Philippicum, quod hactenus omnium conſenſu velut normam fidei per Electoris prouincias habitum conſtet. Accedebat & illa ratio, quod Electorem intellexerant omnes ditionum ſuarum paſtores & ſuperintendentes, quos vocant, conuocaturum, vt de ijs, quæ in Altenburgenſi colloquio hactenus acta fuerant, ſententiam illorum & iudicium exquireret. Itaque cum omnino conſtitutum haberent diſcedere, eodem die, ſexto nimirum Martij, qui Dominicus erat, adiunctos ſibi politicos per litteras de inſtituto ſuo faciunt certiores, petuntque vt quibus permoti rationibus ad Electorem proficiſci decreuerint, exponant Principi, eundemque rogent, vt factum hoc clementer in meliorem partem interpretetur.

Electorem ſuper hoc conſulere decernunt.

Miſſionem petunt.

Poſtri-

Poſtridiè Ioannes à Zeſchavv & Laurentius Lindemannus Iureconſultus (tertius enim iam auocatus erat) cum Principem adire vellent huius rei gratiâ, ad colloquium non fuerunt admiſsi. Itaque politicis alterius partis rem omnem aperiunt, vtque Principi Theologos Electoris excuſent, enixè precantur. Quod cum VVigandus cæterique factionis illius collocutores intelligerent, per politicos ſuæ partis tam importunè dicendi locum poſtularunt, vt Maioriſtas perpetuis interpellationibus vehementer obtunderent: quorum pertinaciam vt emollirent, vnius horæ ſpatium petebant, breues admodum ſe futuros polliciti: verum fruſtra fuit, quicquid in hoc genere machinabantur homines importuni. Obfirmarant enim animum Maioriſtæ, nec obtineri ab illis potuit, vt deinceps cum aduerſarijs vel verbũ de controuerſijs permutarent. Igitur ſecundas de diſceſſu ſuo litteras ad politicos, ſcribunt breuiores quidẽ illas ſuperioribus, ſed eiuſdem argumenti: Petunt nimirum, vt profectionem tanquam neceſſario ſuſceptam excuſent apud Ioannem Gulielmum Saxoniæ Ducem; nec ſe dubitare, dicunt, quin excuſatio locum habeat apud Principẽ, qui ſuos quoque Theologos durante colloquio Ienam ablegarit.

ANNO 1569.

A principe nõ admittuntur ad Colloquiũ.

Flaciani reſponſionem obtrudere conãtur, ſed fruſtra.

Miſſionem rurſus petunt Maioriſtæ.

V.

His litteris nono Martij exaratis diſcedunt eodem die, & biduo poſt Dreſdam perueniunt; vbi, cum acceſſum haberent ad Ele-

Ex actione diſcedunt,

1569. Electorem Principem, cauſas recenſuerunt; quibus permoti abrumpendum iudicarint colloquium, neccum aduerſariis in actione progrediendum, niſi Principem de ſucceſſu collationis, deque aduerſariorum machinationibus prius informarint. Has verò cauſas breui ſcripto comprehenſas poſtea ſparſerunt in vulgus, vt honorem ſuum tuerentur contra Flacianos, qui eos ceu cauſæ ſuæ diffidentes ignominioſa fuga turpiter elapſos clamitabant. Elector verò iuſtam de hoc negotio conſultationem haberi voluit: Ideoque paſtores primi nominis, & Superintendentes, quos vocant, ditionum ſuarum Dreſdam velut ad Synodum euocarat; à quibus poſtulauit vt de ſcriptis vtrinque in colloquio exhibitis ferrent iudicium, vnaq; decernerent, an colloquium illud proſequẽdum eſſet, nec ne? dum deliberant, litteræ ſuperueniunt Ioannis Gulielmi Saxoniæ ducis ad Electorem Principẽ, quibus incluſum erat ſcriptum illud Flacianorum, quod legere cupiuiſſent in conuentu priuſquã Altenburgo Maioriſtę diſcederent. Hoc ipſum Saxoniæ dux ſcriptis cæteris adiungi poſtulabat, quæ in colloquio recitata fuerant & exhibita: quod an faciendum eſſet, in Conuentu ſuperintendentium atq; paſtorum Electoris iuſſu deliberatum fuit. Habita conſultatione communibus omnium ſuffragijs decretum eſt, ſcriptum illud ad colloquium non pertinere; ideoq; nequaquam recipiendum

Cauſæ diſceſſionis.

Litteræ & reſponſum Flacianorum.

Scriptum Flacianorũ reijcitur.

dum vel adiungendum actis publicis, ſed remittendũ ad auctores, qui concluſo iam per Electoris Theologos colloquio, citra neceſſitatem illud confeciſſent. ANNO 1569.

Electoralium de colloquio Altenburgico ſententia.

Cæterum de colloquio ipſo, deq; ſcriptis quæ in eo recitata diximus & exhibita, præeuntibus illis, qui Altenburgi fuerant, ſentẽtiam ſuam 18. Martij hunc in modum declararunt: lectis, inquiunt, actis colloquij Altenburgici, mutuisq; collocutorum ſcriptis de iuſtificatione, & bonis operibus, deprehendere ſe dicunt, quod Electoris Theologi de duobus iſtis articulis, dilucide, breuiter, & diſtinctè, ſine corruptela iuxta ſacras litteras, tria ſymbola, confeſsionem Auguſtanam, eiusque apologiam & repetitionem, aliaque Lutheri & Melanchthonis ſcripta rectè locuti ſint & ſcripſerint, obiectosque corruptelarum & diſcrepantiæ næuos ſatis deterſerint atque purgarint: tum quod aduerſarij claros perſpicuosque huius partis ſermones ſubinde ſtrophis ſophiſticis callidè peruertant, ſubinde pueriliter & ridiculè, ſubinde verò etiam impetuosè magnaque cum amarulentia detorqueant aliorſum, & errores quærant, vbi nulli ſint: cum interea ipſi multa tueantur paradoxa & abſurda, quæ nequaquam toleranda ſint in Eccleſiis ſcholisque benè conſtitutis. Et quoniam aduerſarij à concordiæ ſtudio prorſus videantur alieni, nihil aliud habere ſe dicunt, quod conſulant, niſi vt colloquium vel ab-

rum-

ANNO 1569. rumpatur penitus, vel honoris cauſa ſuſpendatur.

Cauſæ colloquij reſcindendi.

Addunt cauſas, quibus permoti in hanc ſententiam deſcenderunt: Harum præcipuæ ſunt:
1. Quod cũ de iuſtificatione agendũ eſſet, aduerſarij ſtatim in principio ad conuitia & condemnationes, vel à rebus ipſis ad perſonas inſectandas facta digreſsione conuolarint;
2. Quod negent Ioannem Gulielmum Sax. ducem vnquam conſenſiſſe, vt viua voce colloquium perageretur;
3. Quod contemnant, nihiliq; æſtiment pretioſa ſcripta Melanchthonis; quæ ſi è ſcholis eccleſiisque ad iſtorum arbitrium eliminentur, ad iuuentutem in pietate bonisque litteris inſtituendam, vel nihil omnino vel parum præſidij ſuperfuturum;
4. Quod ex confeſsionibus, quę ſint hactenus pro norma veritatis habitæ, materiam litis faciant, merasq; rixas;
5. Quod corpus doctrinæ contemptim adeoque inhoneſtè reiiciant, & Auguſtanam confeſſionem auctam à Melanchthone, & à Luthero recenſitam, probatamque acerbè ſugillent;
6. Quod inter Lutherum & Melanchthonem ſuauiſsimum fuiſſe conſenſum, malitioſè ſimul & contumaciter negent;
7. Quod ſcriptum ipſius Lutheri manu conſignatum nihili faciant contemnantq;, & ob id in rabiem penè vertantur;
8. Quod nomen ſuum repetitioni Auguſtanæ confeſsionis aſſcriptum expunxerint, odioque tantum & liuore incitati, quę ſubſcribendo teſtati fuerant
9. aſſen-

aſſenſum, contra conſcientiam reuocarint: ANNO
Quod Lutheri teſtimonia proferant trun- 1569.
cata ſenſu, eaque frequenter contra mentem 10.
ipſius detorqueant, excerpantque pro libitu, quæ commoda ſint ipſorum inſtituto:
Quod ſimplicem verumque ſcripturæ ſen- 11.
ſum ſæpenumero reijciant, nec alium ſe-
rant, quam ab ipſis excogitatum; quod ad- 12.
uerſæ partis Theologos præter culpam errorum, falſorumq; dogmatum reos faciant;
Denique quod nec pacem ſanciri, nec inducias; multò minus concordiam fieri patiantur, nec diuinæ veritati locum dare velint aut aſſentiri. Has igitur ob cauſas, aliasque plures id genus, quas ſe dicunt breuitatis ſtudio præterire, colloquium abrumpendum iudicant. Et quia conciliatio in primo capite non ſucceſſerit, ad reliqua non progrediendum: de quibus ſi collatio ſit inſtituenda, turbas longè maiores, & contentiones infinitas aiunt per aduerſarios excitatum iri. Futurum enim, vt in medium pro- *In Colloq.*
deant hæc ipſorum portenta de libero arbi- *germ. fol.*
trio: paſsio, coactio, rapacitas, hoſtilitas, *355. b.*
repugnantia, truncus, lapis, phreneſis, tra- "
ctio violenta, peccatum, ſubſtantia, parti- "
cularitas & prædeſtinatio, tàm ad damna- "
tionem, quam ad vitam & ſalutem; alijque id genus errores è fœtidis Manichæorum lacunis deriuati: quos Chriſtiana mens non iniuria obturatis auribus abominetur; vti S. Polycarpum olim feciſſe accepimus.

Digitized by Google

Anno 1569.

Flaciani multos patronos habent.

Quia verò Flaciani apud exteros hinc inde multos habeant fautores, quos pridem ad factionem ſuam adiunxerint, laborandum aiunt, vt fumi mendaciorum, quos de colloquio ſint paſsim excitaturi, vera rei geſtæ narratione propoſita, velut illata luce diſsipentur. Illud etiam è re futurum, ſi Princeps Elector datis ad Ioannem Gulielmum litteris petat, vt pacem deinceps colant Flaciani, nec Eccleſias & ſcholas aduerſæ partis, quas infeſtiſsimè oderint, veteribus ac nouis calumniis & criminationibus onerent: nimirum vt contentiones cum ſcandalo coniunctæ deinceps vitentur.

Elector cõſulit politicos.

Hæc iſti ad decimumoctauum Martij: Elector verò, ne non circumſpectè ſatis agere videretur, politicos etiam cenſuit in conſilium adhibendos, quos hanc ob cauſam eodẽ loco conuenire iuſſerat. Hi deliberatione habita, Theologorum iudicium calculo ſuo probarunt, eaque de re ſententiam ſuam breuiter expoſuerunt cõfecto ſcripto, quod Electori decimonono Martij exhibitũ fuit. Is igitur auditis eorum rationibus, qui Altenburgi cum Flacianis collocuti fuerant, perlectoque ſuperintendentium & politicorum iudicio, dimiſit cœtum, & vt quiſque ad ſtationem laboreſque ſuos reuerteretur, imperauit. Ita colloquium hoc magno Principum ſtudio, nec exiguis ſumptibus inſtitutum, poſteaquam ſcriptitandis tan-

Colloquiũ Altenburgenſe fœdè diſsipatũ.

Digitized by Google

tantum recitandiſque alternatim mordacibus inuectiuis, per menſes aliquot extractum eſt, vti diximus, tandem diſſolutum fuit, vel fœdè potius diſsipatum; Idque non modo ſine fructu, vel re prorſus infecta, ſed & ſummo cum vtriuſque partis dedecore; Maioriſtarum imprimis, quos Flaciani deinceps ceu fugitiuos è conflictu, cauſæque ſuæ diffidentes, ſcriptis & clamoribus ad populum petulantius exagitarunt. Quin & communis Lutheranorum cauſa non leue detrimentum accepit. Siquidem præter hulcera priora, quæ contrectata preſsius grauiter deinceps incruduerunt, & hæc diſtractio Lutheranæ ſectæ nouum inflixit vulnus, quod nullis poſtmodum remediis curari potuit. ANNO 1569.

Qua in re meritò iuſtum DEI iudicium agnoſcimus, rebellionem iſtorum & Eccleſiæ turbandæ ſtudium vindicantis immiſſo vertiginis ſpiritu: cuius genium & fœdas operationes dum tegere conantur, & domeſticas altercationes ſopire inſtituunt, contigit nimirum, vt in hac ipſa actione perpetuò longius à ſe mutuò diſsilirent, & maior indies inter vtroſque fieret hiatus: Donec tandem pace deſpecta, detectaque ſua ipſorum turpitudine, animis etiam ira, furore, odioque mutuo vehementer æſtuantibus diſceſſerunt. Vt per hoc colloquium omnis concordiæ ſpes, quam moderatiores Lutherani pridẽ concePERANT, Iuſtum Dei iudicium.

Digitized by Google

ANNO 1569.

perant, in perpetuum ſublata eſſe videatur: Cum verò Maioriſtarum ſcripta, quæ diximus, de cauſis ſoluti colloquij paſſim volitarent, Flaciani minimè diſſimulandum putabant iniuriam, quam irrogari ſibi ſpargendis huiuſmodi ſcriptis arbitrabantur. Reſpondent igitur confeſtim arrepto calamo, & rationes omnes diluunt, quibus ad excuſandam fugam Electoris Theologi vtuntur. Omnem verò culpam turbati colloquij reijciunt in aduerſarios, quos panicis terroribus, vel ſubita animorum conſternatione perculſos in colloquio dicunt perdurare non potuiſſe. Interim eos exuto pudore prædicare delicta ſua, ſibique probrum, quod admiſerint, in Dei hominumque conſpectu „ laudi ducere, adeoque gloriari, quaſi fugien„ do ſcilicet inſignem ſint victoriam conſecu„ ti: ex cancellis, inquiunt iſti imperterriti „ heroës & pugiles ſaltum faciunt, atque ex„ tra eos ſuis in cauernis vociferantur, Io pæ„ an, Io victoria, Io triumphus. An non cen„ ſes, præclarè iſtos heroes certaſſe, victoriam„ que reportaſſe, quia porta egreſſi ſunt? Po„ ſtulant igitur ſibi iam coronam & brauium „ decerni.

Flaciani conantur à ſe remouere famam diſſipati Colloquij.

In colloq. lat. p. 535. b.

VI. Hæc de Colloquio Altenburgenſi, quod bono principum affectu ad ſarciendam inter Lutheranos concordiam inſtitutum fuit, inſerenda duxi; paulò fuſius illa quidem, fateor; verum meminerit Lector, me non Maioris ſolùm, ſed & Maioriſmi, quem vocant,

Autoris inſtitutum.

cant, hiſtoriam ex inſtituto ſcribere. Itaque prætereunda non fuit præclaræ illius actionis narratio, quæ ſectæ huius naturam & genium viuis coloribus depingit; quanquam verò Princeps Elector Maioriſtas, cum ſe metu anathematis è ſtadio ſubduxiſſent, clementer excepit, & perbenignè, eosque deinceps etiam in ditionibus ſuis tueri non deſtitit; quod illis proditæ veritatis crimen per calumniam intentari crederet; non potuit impedire tamen, quin Flaciani eos importunis clamoribus & conuitijs inſectari pergerent, & fugientibus, edito poſt terga eorum clamore, velut in congreſſu ſuperatis petulanter inſultarent. Neque vero pro ſua virulentia Maiorem ſcriptis publicis, clamoribus ad populum, calumnijs, conuitijsque atrocibus perſequi deſtiterunt, atque inſectari; donec ille vitæ certaminumque pertæſus animam exhalaret.

ANNO 1569.

Maior cum ſuis perpetuis Flacianorum calumniis obnoxius.

Fatiſcebat iam Maior, ſenio nimirum & perpetuis exagitationibus fractus, cum Altenburgenſe colloquium in fumos, imo in nouum & priore maius incendium exiret. Itaque cum nullam inſtaurandæ concordiæ ſpem ſupereſſe videret, anno proximo 1570. ſcriptum quoddam germanicum in vulgus emiſit Teſtamenti titulo inſignitum: in quo doctrinam ſuam, de iuſtificatione, deque bonis operibus imprimis repetiit, addita proteſtatione, quod ſententiæ ſuæ contra Flacianos non immorari modo, ſed & immori de-

Anno 1570. Maior ſcriptum cudit de iuſtificatione ſub Teſtamenti titulo.

Digitized by Google

ANNO 1570.

cretum habeat: quod vt conſtaret publicè, hanc ſe, velut extremæ voluntatis declarationem in lucem, ait, referre voluiſſe. Cæterum Flaciani Teſtamentum hoc in officioſum nominant, ſcriptum diſpenſatione diuina; quaſi Maior, nec in veteri, nec in nouo Teſtamento præſidij quicquam inuenerit ad ſtabiliendos errores, vti quidem iudicant iſti, tertium hoc elumbe ſuum & putidum Teſtamentum fabricarit. Neque vero diu ſuperuixit edito hoc ſcripto, ſed breui conditum à ſe Teſtamentum è vita decedens morte confirmauit, Flacianis interim ad extremum vſque hoſtiliter vociferantibus; quorum inuidia nec poſt illius obitum conquieuit.

A Flacianis inofficioſum denominatur.

Obiit anno 1574. Witenbergæ.

Finis vitæ Georgij Maioris.

VITA

VITA ET RES GESTÆ ANDREAE OSIANDRI,

Ab ortu ad obitum vſque

AVTORE CASPARO VLENBERGIO Lippienſi.

CAPVT I.

I. *Oſiandri natiuitas & patria, habitus corporis & felicißimi ingenij dotes.*

II. *Lutheraniſmo imbutus Norinbergæ hebraicam linguam docet, concionatorq; ibidem non multò poſt factus Albertum Borußiæ Ducem à fide Catholica abducit.*

III. *Norinbergenſes religionem mutant, inuito Bambergenſi Epiſcopo, abolitoq; Catholicæ fidei exercitio, Oſiandrum, mutationis autorē, ſuperintendentem conſtituunt Marpurgum ad Colloquium euocatum.*

IV. *Nouum dogma Oſiandri de iuſtificatione aliaq; opiniones eius.*

Schluſſelburgius in hæreſ. Oſiandr. p. 42. & ſeq. Henricus Panthaleō, part. 3. Bucholtzerus ponit anno 1498. 19. Decem.

ANNO 1496.

I. Oſiandri natiuitas & patria.

ANDREAS Oſiander anno 1496. 14. Decemb. natus eſt in oppido Franconiæ Guntzenhauſen, quod ſex milliaribus Norinberga diſtat. Patrem habuit fabrū

Anno 1496. ferrarium, cognomento Höſsman; quod cum filio litteris humanioribus iam exculto diſpliceret, pro Höſsmanno ſeſe Oſiandrum appellauit. Erat Andreas homo tetricus, fœdis moribus, vultu toruo, & facie lurida, imo ſubnigra ad horrorem vſque, vt fabri ferrarij filium agnoſceres. Interim ingenio valebat plurimũ; cumq́; in patria primo ſtudiorum fundamenta poſuiſſet, VVittenbergam profectus eſt ad vberiorem ingenij culturam. In ſtudiis aſsiduus fuit & induſtrius, eaque cepit incrementa, vt inter viros doctos ſui temporis non infimus haberetur. Latinæ, græcæ, hebraiceq; linguæ cognitionem non vulgarem adeptus Lutheranæ Theologiæ myſteria ſimul, & inter primos quidē Lutheri diſcipulos imbibit: quanquã poſtmodum à Luthero eiusq́; diſcipulis ſeceſsionem fecit, vt infrà ſuo loco dicemus.

Habitus corporis, & ingenium.

Wittenbergã proficiſcitur.

Eminentia eius in humaniori litteratura.

Anno 1522.

II.

Cum verò Lutheraniſmi contagio longè lateque ſe per Germaniam diffunderet, Norinberga quoq; maturè, vel inter primas Imperij ciuitates infecta fuit: quã in re Oſiander multùm laborauit, licet ante annũ 1524. in diuino cultu publicè nihil mutatum fuit. Eſt in ea ciuitate monaſterium Auguſtinenſium, in quo Oſiander hebraicæ linguæ præcepta docuit, mercede ab iis acceptâ, qui docentem audiebant. Ita factum eſt, vt ob famam eruditionis primariis in republica viris innoteſceret; inter quos & Bilibaldus Pirckheimerus fuit, vir ob doctrinam exi-

Noriberga Lutheraniſmum amplectitur.

Lecturam obtinet monaſterio Auguſtinenſium.

Cã. in vit. Mel. p. 296.

eximiam & virtutũ ornamenta celebris, qui litteratos omnes magno amore proſequebatur: Quanquam Oſiander ſucceſſu temporis pleroſque, quibus propter acrimoniam ingenij atque eruditionem charus erat, ruſticitate morum & ferocia quadam cum animi elatione coniuncta rurſus abalienauit. ANNO 1522. Eius morũ ruſticitas.

Iã verò quia facundiâ valebat plurimum, & magno flagrabat Lutheraniſmi propagandi deſiderio, laboratum fuit à primoribus ciuitatis, vt in Eccleſia D. Laurentij concionibus ad populum habendis præficeretur. Eam functionem an. 1522. menſe Februar. ingreſſus eſt, & primam concionem habuit vigeſimotertio eiuſdem menſis die, in quem Dominica Sexageſimę quam dicimus, tum quidem incidit, cùm ex Euangelio Lucæ parabola de ſemine ſolet explicari. Hanc verò nactus occaſionem, in vulgus ſemina iecit nouarum opinionum, quæ paulatim in publicam ab Eccleſia defectionem pullularunt. Concionator fit in D. Laurẽtij Noriberg. Eius prima Concio.

Priuſquam verò id fieret, Comitia Norinbergæ per abſentiam Cæſaris habita fuerunt ann. 1522. quæ in annum vſq; ſequentem extracta menſe Martio primum exiuerunt. His Comitijs inter reliquos Principes & Albertus Brandebùrgicus interfuit, Friderici Anſbachici filius, Ordinis Teuthonici per Boruſsiam Magiſter; Qui per hanc occaſionem in colloquium venit cum Oſiandro, propter doctrinæ famam iam tum celebri, ab eoque fraudulenter circumuentus prima nouitiæ Comitia Norinbergæ. Albert. Boruſſiæ Dux ab Oſiãdro inficitur. *Chyt. in Sax.*

ANNO 1523. religionis ſemina cupidè ſuſcepit. Vnde reuerſus domum, de mutatione rituum & religionis per Boruſsiam inſtituenda cogitare cœpit, cuius anno ſequente 1523. ſub viſitationis vmbra factum eſt initium. Hoc verò conſilium dubium nō eſt, quin ab Oſiandro promanarit; cui non iniuria defectionem iſtius Principis à fide maiorum, ab ordine Teuthonico, ab Imperio Romano acceptam ferimus.

Mutat ritū & religionem.

Ann. 1523.

III. Cæterùm cum animos hominū docendo iam occupaſſet, & deſiderium illis inieciſſet nouandorum rituum, tandem anno 1524. menſe Iunio in Eccleſijs Parochialibus Norinbergę religio primum mutata fuit. Quam ad rem non parum attulit momenti quorūdam eccleſiaſticorum defectio, inter quos primi nominis fuerunt Georgius Beſſerus, & Hector Bohemus, hic ad Sanct. Laurentium præpoſitus, ille ad S. Sebaldum; quorum non conſenſu modo, ſed & opera ſtudioque religionis mutatio fuit introducta. Ea res mouit Bambergēſem Epiſcopum ad cuius iuriſdictionem eccleſiaſticā Norinberga pertinet, vt citaret iſtos ad reddendam facti ſui rationem. Illi verò, vt intentatam actionem eluderent, ad commune hæreticorum perfugium delapſi, diuini Verbi laruam obijciūt: Idq; ex Oſiandri conſilio, qui Lutheri placita Norinbergenſibus obtruſerat, honeſto Euangelij ſcripturæq; ſacræ titulo, velut operimento quodam obuoluta.

Chyt. in Sax. p. 325.

Ann. 1524. Norinberga mutat religionē.

Eius primi autores.

Ab Epiſcopo ad forū citantur.

Sed fruſtra.

Cùm

Digitized by Google

Cùm feliciter ceſsiſſet hæc machinatio, cœptum eſt Oſiandri ſuaſu de monaſterijs etiam euertendis cogitari. In ijs enim ſuperérant adhuc viri religioſi, qui non minus conſtanter, quàm ſtrenuè turbulentis nouatorum conatibus obſiſtebant. Cum his ex Oſiandri inſtinctu anno ſequente diſputatio fuit inſtituta de religione, in qua Lutherani iudicis ſimul & actoris partes egerũt; quemadmodum in huiuſmodi diſputationibus fieri conſueuit.

ANNO 1524.

Conſilium Oſiandri de monaſteriis euertendis.

Diſputatio de religione præſidibus Lutheranis.

Decretum igitur, vt in monaſterijs cōciones Catholicæ, diuinusq; cultus, quē per manus traditum à maioribus acceperant, deinceps omitteretur, vtq; ſacerdotes & monachi deſerto ordine, habituq; mutato ciuibus permixti viuerent, ijſdē, quibus illi publicis oneribus ferendis obnoxij. Hos igitur, ſacerdotes inquam, & religioſos voto perpetuæ caſtitatis obſtrictos, in eundem cum ſecularibus redegerunt ordinem, eoſque deinceps habitu, vitæ genere, ſtatu, rebus demum omnibus ciuibus ſuis pares eſſe coēgerũt, Lutheri ductum ſecuti, qui non modo ſacros canones exuſſerat, & monialem domum duxerat rupto voti vinculo, ſed & perſuaſus à diabolo, nullum eſſe ſub euãgelio, vel noua lege ſacerdotium externum, ſcriptis publicis inculcarat.

Decretum de mutãda religione.

Item de eccleſiaſticis.

Atque hæc quidem Oſiandri conſilio nutuque Norinbergæ peracta fuerunt; qui vt ſcientia & mentis elatione, ita & auto-

Oſiander ſuperintendens Norinbergenſis.

ritate

Digitized by Google

ANNO 1524. ritate inter cæteros concionatores eminebat. Itaque dominabatur in ea ciuitate ſtipendio ſatis amplo ſuſtentatus, & velut Epiſcopus quidam (ipſi Superintendentem vocant) ad clauum iſtic ſedit Eccleſiæ Lutheranæ: Cui Norinbergæ præfuit ab an. 1524. quo mutata primum fuit religio, vſq; ad annum 1549. cum propter decretum Auguſtani conuentus, & librum Cæſaris Imperijque nomine publicatum, quem Interim vulgo appellant, è Germania cedere coactus in Boruſsiam cõmigrauit. Interim quia inter præcipuos Lutheranæ ſectæ magiſtros cenſebatur, cum inſtituta fuerunt de religione colloquia, & hunc plerunque Proteſtantes in conſilijs & actionibus præſentem eſſe voluerunt.

Ann. 1529. Vocatur ad colloquiũ Marpurg. *Schluſſelb. in hær. Oſiandr. p. 243.* Lutheri de eius ferocia præſagium.

Vocatus fuit ad Colloquium, quod anno 1529. Landgrauius Haſsiæ Philippus ad dirimendas Lutheranorum & Zvvinglianorum controuerſias Marpurgi indixit: Vbi Lutherus Oſiandrum in Eccleſia concionantem audiuit, & ad Melanchthonem præſentem conuerſus, Philippe, inquit, Oſiander habet ſuperbum ſpiritum. Ille in Eccleſia Dei poſt mortem meam dabit magnas turbas. Hæc alta mente reponas; Tu enim videbis.

IV. Iam & anno ſequente 1530. Comitijs Auguſtanis interfuit, & Smalcaldicæ Lutheranorum Synodo, quam an. 1537. celebrarunt, tum colloquijs ann. 1539. 1540. & 1541. Haganouiæ primum, poſt VVormatiæ, demum & Ratisbonæ celebratis. In his conuentibus, licet

Digitized by Google

licet vnà cum Melanchthone cæteriſq; Lutheri diſcipulis Proteſtantium Cõfeſsionem tuebatur, oblatam Cæſari in Comitijs Auguſtanis; tamen in primario Confeſsionis iſtius dogmate de iuſtificatione ſcilicet iam tum aliam conceperat opinionem; quemadmodum paulo infrà demonſtrabimus: Vt longè aliud, quam conſcientia dictabat, profiteri publicè videretur.

ANNO 1529.

Nouum dogma de Iuſtificatione cõminiſcitur.

Gerebat Oſiander vti diximus, altos ſpiritus, & ingens ſupercilium: Vnde pro tumore mentis indignum iudicabat & ſeruile, in explicandis dogmatibus ex aliorum pendere iudicio, ijſque cancellis circumſcribi, quos Lutherus & Melanchthon arbitratu ſuo poſuiſſent. Itaque ne Lutheri mancipium videretur, in dogmate omnium maximo, de iuſtificatione ſcilicet, à ſententia VVittenbergenſium & Auguſtanæ Cõfeſsionis in diuerſum abire cœpit. Iuſtitiam hominis Lutherus, Melanchthon, cæteriq́ue in ſola fide cõſtituunt, propter quam credentes non verè iuſtos effici docent, ſed manente peccato pro iuſtis à Deo reputari. Itaque non inhærẽtem verè, ſed imaginariam, vel, vt ipſi loquuntur, imputatiuá iuſtitiam agnoſcunt. Quod cum abſurdum iudicaret Oſiander, aliud quiddam commentus eſt; Iuſtitiam noſtram aſſerens eſſe Deum ipſum, vel Chriſtum iuxta diuinam naturam eſſentialiter in nobis habitantem, & impellentẽ ad benè operandum. Errare dicit eos, qui tantum in Chriſto

A Luth. ſecedit in propriam hæreſin.

Luth. dogma de iuſtitia imputatiua.

Oſiandri dogma de iuſtitia eſſentiali.

quæ-

Digitized by Google

Anno 1529. quærunt iuſtitiam; cum ea nihil aliud ſit, quã vnius æternique Dei Patris, filij, & Sancti Spiritus eſſentia, habitantis quidem in nobis, & ad bonum impellentis, verum ita tamẽ, vt eſſentialis Dei iuſtitia nobis propter Chriſtum imputetur, doneturque, quaſi noſtra ipſorum eſſet, & ex nobiſmet orta. Hanc verò iuſtitiam, licet ea conſiſtat in communicata nobis eſſentia diuina, tamen extra humanam Chriſti naturam, ait, inueniri non poſſe; cum diuina ipſius natura, quam eãdem habet cũ patre & Spiritu Sancto, iuſtitia noſtra ſit quidem, ſed non extra Chriſtum incarnatum; cuius non obedientia, non paſsio, non mors, & per eam acquiſita iuſtitia, ſed quam vt Deus ab æterno habuit eſſentialis iuſtitia, non per inhærentiam, ſed per imputationem nobis communicetur.

Verbum Dei. Huic errori de iuſtificatione Oſiander & alia quædam adiunxit, à Lutheranis reliquis obſeruata, quæ ſubijcio: Verbum Dei duplex agnoſcit, Externum ſiue prædicatum hominis miniſterio, vel ſacris litteris comprehenſum; quod ſi non apprehendatur, fidem veteribus calceis comparat, in angulum proiectis: Et Internum ipſum Dei filium: Semen autem verbi Deum ipſum facit; nec poſſe Dei verbum appellari ait, quod Deus non ſit. Nec mundus, inquit, fuiſſet à Deo conditus, nec creatus homo, vel vlla creatura, niſi filius Dei carnem ſumere voluiſſet: Quia mors nullum ius in Chriſtum habuit,

Schluſſelb. in hæreſ. Oſiand. pag. 46. & ſeq.

Mundus.

Chriſtus.

habuit, vt qui ſine peccato fuit, mortemque ſponte ſubiuit tamen, Ioan. 10. factum eſt, vt mortem ſanctificarit in ſeipſo; ita vt mors eius non ſit ſtipendium peccati. Imago Dei (zelem) ad quam factus eſt homo, eſt ipſe Dominus noſter IESVS CHRISTVS, verus Deus & homo, vel facies & ſtatura totius corporis, atque adeo tota ſubſtantia humanæ naturæ, Domini noſtri IESV CHRISTI glorificata Dei. Demuth eſt eiuſdem Domini noſtri IESV Chriſti ſimulacrum, in quo viſus eſt patribus atq; Prophetis, antequam incarnatus eſſet, ſic filius Dei ſemper viſus eſt in ſimilitudine futuræ humanæ naturæ ſuæ, quotieſcunque viſus eſt, tam præciſè, vt neque maior, neque minor, neque alia facie appareret, quam poſtea viſus eſt, cùm à mortuis reſurrexiſſet: Ita vt cum patres ſtatura longè grandiores eſſent (vt manifeſtè videmus ſingulis ætatibus decreſcere humana corpora) admirati illius paruitatem dederint illi nomen Seraphin, id eſt, paruus facie; cuius nominis frequentiſsima mentio eſt in myſtica Theologia Hebræorum. Imago Dei eſſe nulla ratione potuiſſet, niſi ſumpturus fuiſſet carnem Chriſtus. Nullus hominum dici poſſet ad imaginem Dei creatus, niſi Chriſtus eſſet imago Dei ſecundum humanam naturam.

ANNO 1529.

Imago Dei.

Dicit Deus, facturũ ſe hominem ad imaginẽ ſuã, &c. vt ſcilicet homo talis fieret, qualis

Chriſtus

ANNO 1529.

Chriſtus ſecundum humanam naturam in mente Dei prædeſtinatus eſſet. Hãc de imagine Dei doctrinam hactenus à nemine poſt Apoſtolos rectè explicatam, ſeſe primum ait in lucem produxiſſe: Lutherum vidiſſe quidem aliquid, ſed animum non intendiſſe ſerio, vt rem vberius explicaret. Inde ex diſcipulis quidam aſſeruit; Iuſtitiam Adæ ante lapſum fuiſſe æternum & vnigenitum Dei filium. Lex ab hominibus ipſam eſſentialem Dei iuſtitiam poſtulat; atque illa ipſa lex eſt Spiritus Sanctus: poſtulat dilectionem, quæ eſt ipſe Deus; quaſi dicat: Tu debes eſſe templum Dei: In te Deus viuere debet, & eſſe iuſtitia & ſanctificatio. Per Baptiſmum ſumus in humanitatem Chriſti plantati & incorporati. In noua regeneratione attrahimus eſſentialem iuſtitiam Chriſti, quæ eſt Deus ipſe. Cum dicitur: Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus, intelligendum eſt, quod ipſius Deitas, quæ in carne & ſanguine eſt, nos cibet, & potet: Similiter cum Ioannes ait: Sanguis Chriſti emundat nos ab omni peccato; diuinitas Chriſti eſt intelligenda, quæ eſt in ſanguine. Hæc ex Oſiandri ſcriptis notarunt Lutherani. Cæterum opinionem ipſius de diuina Chriſti eſſentia in nobis habitante, quam ad euertendam Melãchthonis imputationem commẽtus eſt, poſt Auguſtana Comitia primum fabricaſſe videtur. In ijs enim Lutheranæ Cõfeſsionis articulum de iuſtificatione, vt is per

Ioan. Funccius in Act. cũ leg. Sax.
Lex.

Baptiſm⁹.

Euchariſtia.

Poſt Auguſtana Comitia dogma ſuum fabricat.

Digitized by Google

per Melanchthonem conceptus fuit, vnà cum cæteris aſſenſu ſuo probauit; quem poſt obitum Lutheri ſummis viribus oppugnandum ſumpſit atque euertendum: Imò voce publica ſeſe hoſtem & aduerſarium Auguſtanæ Confeſſionis in doctrinâ de iuſtificatione profeſſus eſt, vt Lutherani teſtantur. Qua de re Kemnitij verba ſubiungo: Oſiander, inquit, contumelioſè flagellat, improbat, reijcit & damnat doctrinam Auguſtanæ Confeſſionis, propterea quia affirmat, iuſtitiam fidei coram Deo eſſe imputationem obedientiæ Chriſti. Hanc doctrinam Auguſtanæ Confeſſionis vocat carnalem, phantaſticam, Philoſophicam, idololatricam, quæ Chriſtum pictum & fictum doceat in regno diaboli. Et his multo atrociora addit. Hæc ille.

ANNO 1529.

Schluſſelb. in hær. Oſiand p. 94. 95.

Ibid. ex Kẽnitio, p. 101. 102.

Oſiander igitur in primario Confeſſionis articulo, quo nullum eſſe maiorem theſaurum nec in cœlo, nec in terra Kemnitius aſſerit, à cæteris, qui Lutherum & Melanchthonem ſequebantur, planè diſſilijt, & genij ſui ductum ſecutus nouum quiddam excogitauit, à ſententia Catholicorum non minus, quam Lutheranorum & Caluiniſtarum penitus alienum: Niſi quod ab opinione quorundam Anabaptiſtarum, eorum præcipuè, qui Dauidem Georgium ſequuntur, non multum abludit.

Ibid.

Auguſtana Confeſſio theſaurus incomparabilis.

Digitized by Google

ANNO 1529.

CAPVT II.

I. *Doloſa Oſiandri machinatio in nouo dogmate publicando, concio in Lutherum contraque confeſſionis libertatem, & Biblia germanica, iteq́ eius de Lutheranis gloriatio.*

II. *Fuga Oſiandri in Boruſsiam ob repudiatum Interim.*

III. *Colloquium cum Staphylo, à quo erroris & mendacij conuictus Oſiander.*

IV. *Principem inficit & conſiliarios aliquot, qui mox omnes partim capite plexi, partim diuinitus puniti interierunt. vbi & vide propagationem peſtiferi dogmatis & hoſtes eius.*

V. *Conſiliarij Principis pleriq; ab Oſiandro auerſi, imprimis verò Fridericus Staphylus ad Eccleſiam Catholicam ſeſe recipiens.*

I. CAETERVM quo tempore primum hoc illi commentum ſuggeſſerit, Sathan, incertum eſt, niſi quod poſt Auguſtana Comitia factum conſtat; & quidem ante Synodum illam, quam Lutherani ad ſopiendas inter ſe controuerſias anno 1537. Smalcaldiæ celebrarunt. Sub id tempus Oſiander ſemen animo iam concepiſſe videtur nouæ illius hæreſeos, quã poſtmodum in Boruſsia an. 1549. Octob. mẽſe profeſsione publica, velut maturum partum in lucẽ edidit. Intereà preſsit animo fouitq; hauſtum virus: Et quanquam publicè nihil moliebatur; quod patronum non inueniret ſatis potentem, ſub cuius præſidio

Oſiandri doloſa machinatio in dogmate ſuo publicando.

ſidio conceptum fœtum eniteretur; continere ſe tamen non potuit, vt erat animi perquam impotentis, quin per occaſionem proderet ſecretũ, quod animo recõditũ gerebat. Anno 1529.

Contigit an. 1537. cum Smalcaldiæ Synodus haberetur, de qua diximus, vt Lutherus pro concione dictum quoddam explicaret D. Ioannis ex epiſtola 1. cap. 4. & delapſus ad dogma de iuſtificatione, quam ipſe commentus eſt imputatiuam iuſtitiam pro genio ſuo prolixius inculcaret. Incidit paulò poſt in grauiſsimum morbum, in quo de vita ipſius deſperatum fuit. Oſiander hanc occaſionem nactus conſcendit cathedram, atq; hoc imprimis egit in cõcione præſentibus Theologis Lutheranis, vt Lutheri ſententiam de inhabitante per gratiam Chriſto refelleret. Non expreſsit ille quidem Lutheri nomen, ſed ita tractauit materiam iſtam, vt qui Lutherum prius audierant, facilè intelligerent eum ſugillari. Inter diſſerendum hęc illi vox erupit: Chriſtus, inquit, habitat in nobis eſſentialiter. Videbant, qui pręſentes erant cõcionatores, quorſum hæc ſpectaret aſſertio. Sed res tum quidem diſsimulata fuit; quod in illa Synodo hulcus diſsidiorum, quæ iam tum inter euangelicos gliſcebant, tangi non expediret. Verebantur enim Principes, ne, ſi domeſtica vulnera preſsius contrectarentur ſubcutaneum malum in publicum erumperet, magno cum eccleſiæ Lutheranæ detrimento.

Ann. 1537. *In Colloq. menſ. germ. Staphyl. in apolog. pag. 362.*

Luth. concio de iuſtitia imputatiua.

Eius ſentẽtiam refellit Oſiãder.

Verba dogmatis.

Colloq mẽſ. germ. in fol.

mm 2 Luthe-

ANNO 1537.

Lutheri querelę ſuper Oſiandri pertinacia.

Lutherus verò cum conualuiſſet, frequenter poſtmodum inter ſuos de Oſiandri aliorumq́; quorundam inobedientia, rebellione, atq; ſuperbia conqueſtus eſt, & ſuos admonuit, Oſiandrum alere monſtri aliquid; futurum aliquādo, vbi liberiorē aurā nactus fuerit, vt virus animo cōceptū liberius effundat.

Lutheri ſententia de libertate Confeſſionis.

Non multo poſt & in alio quodā religionis capite Lutheri ſententiam improbauit. Scripſerat ille pridē in viſitatione Saxonica, ſecretā peccatorū confeſsionē, quæ priuatim fit à ſingulis more Catholico, in fidelium libertate ponendam; nimirum vt qui vellent ante communionē delicta ſua confiterentur, & abſolutionem peterent à ſuo ſacerdote: Qui verò nollēt, ad hanc peccatorū cōfeſsionem non adigerentur; quam fatebatur vtilem eſſe quidem, at non neceſſariam tamen.

Refutatur ab Oſiandro.

Hanc Lutheri ſententiā probabant cōcionatores Norinbergēſes cæteri: Oſiāder verò, qui miniſterij caput erat, vel Superintendēs, eandē velut erroneā reijciebat. Cēſuit enim priuatam illā peccatorū confeſsionē omnino retinendam in Eccleſia, nec ad Synaxin admittendū quenquā, niſi ſacerdotis miniſterio prius abſolutū.

Gliſcit inter vtroſq; diſſidium. Oſiander monetur à ſententia diſcedere, ſed fruſtra.

Quæ ſentētiarum diſcrepantia diſsidij fomitē inter vtroſq; miniſtrauit. Lutherus vero, cùm rem intelligeret, per litteras monuit Oſiandrum, vt cum collegis rediret in gratiā, & quā animo concepiſſet opinionē deponeret. Verū id fruſtrà factum: Oſiander enim in ſententia perſtitit; cumque diſcor-

Digitized by Google

diſcordia hæc ſcintillaret grauius, velut publicum aliquod incendium paritura, Senatus Norinbergenſis tandem hac de re ſcripſit ad Lutherum, eiuſq; conſilium exquiſiuit, quomodo controuerſiā hāc dirimendā cenſeret. Ille licet Oſiandri ſentētiam improbaret, tamen quia nouerat hominis ingenium, cauēdū ſibi putauit, ne quid definiret in hac cauſa vel cōſuleret, quo duræ ceruicis & ingenij ferocioris homo grauius offenderetur. Itaq; datis ad Senatum litteris ſuauiter agendum cenſuit: Vtriſque iniungendum, vt priuatam peccatorum Confeſsionem (auricularem vocant iſti) velut vtilem populo commendēt: Ab Oſiandro verò non poſtulandum, vt publicam abſolutionē velut ſufficientē probet. Cauendum autē imprimis, ne vel Oſiander reliquos concionatores, vel hi viciſsim illum in concionibus reprehendant. Hęc Lutherus ad Senatū Norinbergenſem ceu vitabundus, ne ſcilicet in Oſiandrum impingeret, à cuius ferocitate ſibi non parum metuebat.

ANNO 1537. Norinbergenſium litteræ ad Luth. de controuerſia Confeſſionis.

Luth. reſponſio & conſilium.

Porrò & Germanicam Bibliorum verſionem, quam Lutherus adornauit, ſatis liberè carpebat, notatis etiam locis, in quibus eum inter vertendum aberraſſe demōſtrauit: Quā rem Lutherus ægrè quidem tulit; vti ſermones ipſius teſtātur, quos inter ſuos de hoc negotio priuatim habuit: At publicè contumeliam iſtā diſsimulauit; quod Oſiādrum in hebraicâ, græcâq; linguâ non infeliciter verſatum ſciret; cùm quo nullam ſibi controuerſiā

Eius Biblia ab Oſiādro ſugillātur.

Luth. contumeliam diſſimulat.

Digitized by Google

ANNO 1537. eſſe voluit. Iam & Oſiãder Lutherum viciſſim nonnihil verebatur, quem nõ ignorabat impetuoſo eſſe ingenio, atq; acerbius eos inſectari, quos odio ſibi proſequendos delegerat. Itaq; licet opinionem ſuam de eſſentiali Dei iuſtitia teneret mordicus; tamen autoritate Lutheri ceu freno quodã coercitus fuit, ne ſcriptis in lucem editis nouam controuerſiam ſuſcitaret. At cum Lutherum è medio ſublatũ intelligeret, ceu vinculo ſolutus dixiſſe fertur, mortuo Leone, vulpes & lepores (Melãchthonẽ, & cæteros Eccleſię Lutheranę proceres) ſe nõ magno negotio ſubacturũ.

Eius autoritate ferociam cohibet Oſiander.

De Lutheranis eius gloriatio.

II. Secutum eſt deinde bellum germanicum, cuius terror cõcionatores nõnihil cohibuit, vt quæ inter ipſos erant domeſticæ cõcertationes aliquandiu cõquieſcerent. Poſtea cum Cæſar librum ederet ann. 1548. in Comitijs Auguſtanis approbatum, quem Interim id temporis appellabant, Oſiander inter eos fuit, qui Cæſaream hanc Ordinationem reſpuebant. Itaque Norinberga diſcedere coactus periculi vitãdi causâ in Boruſsiam profugit ad ducem Albertum, cui an. 1522. Lutheraniſmi virus, vt ſuprà diximus, inhalarat. Ab hoc Principe per quàm humaniter & benignè fuit exceptus: Et principio quidem Regiomonte, vbi non ita pridem, anno ſcilicet 1544. Vniuerſitatem erexerat Albertus, Oſiander primariam Theologię profeſsionẽ conſecutus eſt: Deinde paſtor quoq; conſtitutus ciuitatis veteris. Tum verò opiniones ſuas

Bellũ Germanicum.

Ann. 1548.

Oſiander reſpuit Interim.

In Boruſſiã fugit.

Theologiã docet.

Errores ſuos liberè in vulgus ſpargit.

Digitized by Google

ſuas de imagine Dei, de incarnatione filij, de iuſtificatione, alijſq; de rebus, quas ſuprà recenſuimus, in concionibus ad populum, tum in prælectionibus academicis, liberius in apertum proferre cœpit. ANNO 1548.

III. Erat id temporis inter conſiliarios Ducis Boruſsiæ Fridericus Staphylus, vir doctus, & antiquitatis eccleſiaſticę peritiſsim⁹; qui ſententiã rogatus à Principe de dogmatibus Oſiãdrinis, reſpõdit, ea Manetis & Neſtorij veterũ hęreſiarcharũ erroribus finitima videri. Quod cũ Oſiander intelligeret, vehementer excãduit; vtq; hęreſeos obiectæ probrum dilueret, facultatẽ hac de re colloquendi cum Staphylo corã Principe ſibi fieri poſtulauit.

Staph. in reſp. ad Mel. Staphyli de hæreſi Oſiandrina iudiciũ.

Colloquiũ Staphyli cum Oſiãdro.

Ventũ eſt ad Colloquiũ, præſente Principe, diſceptatũ familiariter de iuſtificatione: de quo dogmate proteſtatus eſt Oſiãder, eãdem ſe prorſus cum D. Paulo, cumq; Luthero ſententiam profiteri: Quod cum negaret Staphylus, ſeries diſceptationis in eo velut cardine vertebatur, vt quæ vera eſſet & genuina D. Pauli, quæ Lutheri ſentẽtia, alter alteri demõſtraret. Hic multum ſudauit Oſiãder, vt cõmento ſuo laruã indueret verbi diuini, ſeq; nihil ab Apoſtolo diuerſum ſentire, nihil à Lutheri mẽte alienũ, Principi perſuaderet. Staphylus autẽ, vt audaciã hominis in aſſerẽdo cõprimeret, colloquiũ quoddam protulit breuiter deſcriptũ, ꝙ inter Lutherũ & Melanchthonẽ ann. 1536. de Iuſtificatione priuatim habitũ aſſerebat: Quod cũ legeret Prin-

In ep. Mel. ad Camer. Oſiãder ad D. Pauli & Luth. doctrinam prouocat.

Conuincitur mẽdacij.

Scriptum Luth. de iuſtificatione.

ANNO 1548.

Princeps, facilè deprehendit Oſiandrum à Lutheri ſententia toto cœlo in hoc dogmate diſſentire. Vterq; ſanè quãdam agnoſcit imputationẽ;verum alter ab altero lõgè diuerſam: cùm Oſiander eſſentialem inhabitantis Chriſti Dei iuſtitiam,Lutherus verò ſatisfa-ctionẽ eiuſdem Chriſti,ſine inhærentia iuſtitiæ, per fidem ſolam credentibus ad ſalutem imputari aſſerat. Itaq; hic obediẽtiæ & mortis alienæ; ille verò diuinæ iuſtitiæ Chriſti corda fideliũ inhabitãtis imputatione agnoſcit; imputationẽ inquam, ne vnionẽ hypoſtaticam eſſentiæ diuinæ cum iuſtis ponere videatur. Hanc verò ſententiarum diſcrepãtiam,cũ Princeps ex ſermone colloquẽtium, & ſcripto per Staphylum oblato deprehenderet,propè fuit, vt Oſiandri commentum repudiaret,& Staphylo aſſentiretur, autoritatẽ Lutheri ſecutus, quem vti virum Dei & Germaniæ prophetã ſemper veneratus fuerat. Oſiander verò ne deprehẽſus videretur, quaſi falſo ad Lutherum prouocarit,quæſiuit effugiũ, Lutheri mentẽ aſſerens nõ ſatis certò colligi ex huiuſmodi ſchediaſmate, quod ipſius manu non ſit exaratum. Hoc cauillo tum quidẽ obiectã diſcrepantiam eluſit. Staphylus autẽ datis VVittẽbergã litteris,rogauit Melanchthonẽ, cui admodum familiaris erat, vt ipſius Lutheri autographum ad faciẽdam huius rei fidem ſibi communicaret. Nondum ſe Staphylus id temporis à Lutheranorum cõſortio penitus auulſerat, cùm ab Oſian-

Effugium Oſiandri.

Wittẽbergenſ. interpellantur dẽ genuino Luth. ſenſu.

Oſiandro in hoc certamen traheretur. Itaq; vt Oſiandrum falſi conuinceret, petiit autographum ipſius Lutheri; quod an illi tranſmiſerit Melanchthon, necne, incertum eſt: Hoc conſtat, Oſiandrum ab hoc colloquio factum indies audaciorem & magis ceruicoſum. Imo vt altos gerebat ſpiritus, inſigni ſe honore dignum arbitrabatur, quod quæ de rebus tanti momenti Lutherus aliiq; obſcurius tradidiſſent, ipſe tam dilucidè & inſigniter explicaret. ANNO 1548. Mirabiliter ſibi applaudit.

IV. Principem inficit.

Imprimis verò laborandũm putauit, vt adiungeret ſibi Principem; ſine cuius præſidio cauſam non minus, quam ſeipſum in periculo futurũ videbat. Nec malè ceſsit conſilium: nam & Principis animum fraudulenter occupauit, eoque præſidio munitus publicè tandem anno 1549. 24. Octob. hæreſeos inter Lutheranos condendæ telam exorſus eſt; quam vt pertexeret, nihil deinceps, quamdiu vixit, ad ſummam diligentiam reliquum fecit. Nec defuerunt, qui ſeſe illi ſocios ad ſtabiliendam hæreſin adiungerent. Inter quos primi nominis erat Ioannes Funccius aulæ concionator primum; deinde paſtor ciuitatis veteris, homo doctus & aſtutus, ob Chronologiam editam celebris, qui filiam Oſiandri habebat in matrimonio. Hic, vt erat verſipellis admodum & inſignis πολυπράγμων, effecit apud Principem, vt adſcitus in conſiliarium politicis quoque negotiis intereſſet: qua in functio- Anno 1549 Eius aſſecla Funccius. Funccius fit conſiliarius Ducis.

ANNO 1549.

ne ita ſe habuit, vt demum anno 1566. 28. Octob. cum duobus aliis, Matthia Horſtio & Ioanne Snellio, publicæ pacis, eccleſiaſticæ non minus quam politicæ perturbator, & hoſtis patriæ iudicatus, & in foro Regiomontano capite plexus, juſtam perfidiæ vindictam ſenſerit. Præter hunc Oſiandri hæreſin amplexi ſunt M. Othmarus Eplinus, concionator aulicus, homo ſceleribus, & libidine cumprimis infamis: tum M. Ioannes Sciurus, hebraicæ linguæ profeſſor: Melchior Iſinderus, & Ioannes Aurifabet, Theologiæ Lutheranæ Doctores; cuius & profeſſor erat Iſinderus: qui tandem ex Oſiandrini dogmatis delirio verſus in rabiem, vinctuſque catenis horrendis clamoribus & eiulatu ad commiſerationem audientis permouit. Hi quia Principem habebant factioni addictum, hæreſin Oſiandri propagarunt magno ſtudio, & paſtores non paucos per Boruſsiam in erroris conſortium pertraxerunt: quanquam maxima illorum pars ad hanc ſe factionem adiungere detrectauit; quorum multi vertere ſolum, & Boruſsiæ finibus exire iuſsi; inter quos & Ioachimus Mörlinus, Oſiandri hoſtis acerrimus alio commigrauit. Præter concionatores & politici quidam hæreſin amplexi ſunt, Principis autoritatem ſecuti potius, eiuſque gratiam captantes, quam quod cum iudicio negotium expenderent, aut intelligerent rationum momenta.

Capite plectitur.

Oſiandri diſcipuli.

Neque

Digitized by Google

Neq; verò Boruſsiæ finibus ſeſe continuit lues iſta, ſed & vicinam Pomeraniam ſerpſit, Vbi Petrus quidam Artopæus Oſiandrinam hæreſin propugnauit. Iam & Oſiander ipſe priuſquam Norinberga diſcederet, ſemina ſparſit errorũ ſuorum, quæ poſt abitũ ipſius, imò poſt obitum in ea ciuitate pullularunt. Erat inter paſtores illius vrbis Lutheranos Leonardus Culmannus, qui cauſam Oſiandri, quanto conatu potuit, in Germania tuebatur. Oppoſuerunt ſeſe Oſiandro in Boruſſia Ioachimus Mörlinus, deuotum Lutheri mancipium, paſtor Regiomontanus, in ea ciuitatis parte, quæ Kniphouium appellatur; cui fuit eam ob cauſam Boruſsiæ finibus excedendum, vti diximus: tum Petrus Hegemon, Georgius Venetus, Martinus Kemnitius, ille Tridentini concilij ſugillator, qui ſub id tẽpus cuſtos erat & præfectus Bibliothecæ ducalis, quam Albertus contractis vndecunque codicibus inſtructiſsimam habuit. Alijq; multi per Boruſsiam concionatores, quos recenſere nihil attinet.

ANNO 1549.
Virus Oſiandrinum in Pomeraniam excurrit.
Eius propagator Culmannus.
Kemnitius concilij Trid. roſor, & vellicator.

V.

In aula Principis Oſiandrum auerſabantur velut hæreſiarcham, Cancellarius Ioan. Creitzius, Iuris Doctor, tum nobiles & conſiliarij pleriq;: In quorũ numero fuit & Fridericus Staphylus, de quo diximus paulo ſupra, vir eruditione ſumma exactoque iudicio præditus; qui non multo poſt, quã exorta fuit Oſiandri hæreſis, ad Eccleſiam ſe Catholicam adiunxit.

Conſiliarij Principis ab Oſiandro auerſi.
Epitome conuerſionis Staphyli.
Stap, in def. trim. Theol. Luth. c. 2. 3. 4.

Vixe-

1549.
Wittenbergam abit.

Vixerat hic Staphylus, vt hoc obiter inſeramus, aliquandiu ſtudiorum cauſa in Italia: Vnde reuerſus, VVittenbergam, ſe contulit, vt quam Lutherus Eccleſiæ litem mouerat, penitus cognoſceret. Hæſit iſtic annis plus decem; & hauſit ille quidem intereà pluſculum nouæ contagionis; At eo tamen progreſſus non eſt, vt eccleſiaſticam functionem inter Lutheranos, docendiuè munus imponi ſibi pateretur: quanquam Lutherus, Melanchthon, alijque honoratas illi conditiones obtulerunt; ſcilicet, vt Lubecæ, vel Auguſtæ, vel Brunſuici Superintendentis aut Epiſcopi munere fungeretur: quin & à Megapolitanis quoque Ducibus vocatus fuit: verum ille perpetuò recuſauit, quod animo nondum planè auulſus eſſet ab Eccleſia veteri, ſed hæſitans dubitantis inſtar Lutheranum negotium multas ob cauſas haberet ſuſpectum. Sub initium verò belli Germanici reuerſus ad ſuos in Boruſſiam, Alberto Duci locauit operam ſuam, primum, vt in Academia profeſſorem ageret; mox cum huic functioni renunciaſſet, vt à conſiliis eſſet Principi. Atque hoc in ſtatu fuit Staphylus, cum Oſiander è Franconia profugus in Boruſia ſedem ſibi deligeret. Quanquam verò profeſsione iureconſultus erat, non Theologus, ſedulò tamen in eam curam incubuit, vt in publica rerum perturbatione, & fluctuatione mentis, qua iactabatur, circumſpiceret portum, ad

Ad ſuperintendentias inuitatur.

Fit Profeſſor Academię Regiomontanæ.

Poſthæc Conſiliarius Ducis.

Vitabundus hæret.

ad quam ex illo variarum hæreſeon tempe- ANNO
ſtuoſo mari curſum dirigeret. Cumque di- 1549.
ligenter euolueret ſanctorum Patrum mo- SS. Patres
numenta,& faciem in ijs intueretur Eccle- euoluit.
ſiæ primitiuæ, magis magisque Lutheraniſmum faſtidire cœpit, & à nouis dogmatibus abhorreſcere. Tandem re multùm delibe- Ad gremiũ
rata, portum ingreſſus eſt Eccleſiæ Catholi- Eccleſiæ
cę Romanę, à ſanctis Patribus, velut intento Catholicæ
digito monſtratum; nec inde ſe paſſus eſt, reuertitur.
quoad vixit, vllis perſecutionum procellis aut hæreſeon flatibus exturbari. Quin & Boruſſia
hanc ob cauſam è Boruſsia diſceſsit, poſtea- excedit.
quam anchorã fixit in Eccleſiæ portu, vt ab ijs corpore ſeiunctus viueret, quorum errores animo pridem auerſabatur.

CAPVT III.

I. *Oſiander in Staphylum, Melanchthonem, & Lutheranos calamum acuit.*

II. *Melanchthonis ſcriptum & ſuffragia VVittenberg. contra Oſiandr. atque eiuſdem viciſsim confutat. in illos.*

III. *Feracitas hæreſeos Oſiandrinæ, truculentia eius, epitheta, Caluini q; de eo iudicium, cum pauiditate tyrannica.*

IV. *Apoplexia Oſiandri, agon horribilis, mors & ſepultura tragica.*

INTERIM verò, dum eſſet in miniſterio Ab Oſian-
Principis, Oſiander errores ſuos in Bo- dro odio
ruſsia proſeminare cœpit, vti iam ante dixi- expoſitus
mus, Staphylus.

ANNO 1549.

mus, & hunc Staphylum inter reliquos aduerſarios acerbo cumprimis odio proſecutus eſt; quod dogmata ipſius hæreſibus olim ab Eccleſia damnatis finitima, & à Lutheranorũ placitis aliena demonſtraret. Hoc ipſum autem & Lutherani ſcriptis in lucem editis aſſeruerunt; quos cum Oſiander contra ſe videret inſurgere, & ipſe proſiliit in arenam, editoque libro de Iuſtificatione magno impetu Lutheranos aggreſſus eſt. Inter eos vero Melanchthonem, qui Luthero mortuo, velut Eliſæus quidem Eliæ germanico ſucceſſerat, aſperius & inclementius tractauit. Nouerat Auguſtanam confeſsionem ab hoc conſcriptam, cuius hoſtem ſeſe atque aduerſarium in doctrina de iuſtificatione ſatis apertè profitebatur. Itaque autorem illius odio maiore, quam cæteros proſecutus eſt, & in libro, de quo diximus, durius flagellauit.

Melanchthon inclementer ab Oſiandro exceptus.

Atq; hic liber, vbi prodijt, ad cenſuram continuò reuocatus eſt à Lutheranis: Mandatum concionatoribus paſsim, vt de eo iudicium ſuum perſcriberent: quæ res turbarum publiciq́ue certaminis initium dedit. Dum enim hi damnant Oſiandri dogmata, ille verò hæc eadem magno conatu tuetur, acerba fuit & fœda inter vtroſq; ſuborta concertatio: quæ cum ſæuiret in ipſis Eccleſiæ Lutheranæ viſceribus, & vtriqué ad ſcripturas, ad D. Pauli mentem, ad Lutherum ipſum tumentibus buccis prouocarent, multis cauſam Euangelicorũ ſuſpectam reddidit. Catholi-

Oſianderi ſcriptum cenſuræ Lutheranorũ ſubijcitur.

Diſſidium inter Lutheranos.

tholici verò controuerſiam hanc inter operationes retulerunt ſpiritus illius vertiginoſi, cuius agitatione Lutherani præcipites ab Eccleſia Catholica primum diſsilierunt. ANNO 1549.

II. Melanchthon Oſiandrum vitabundus refellit.

Cæterum quia Melanchthonem imprimis petebat Oſiander veluti ducem errantium, imo velut autorem falſi dogmatis de iuſtitia imputatiua, fuit illi honoris tuendi cauſa prodeundum in publicum, & cum Oſiandro congrediendum, ne cauſam deſeruiſſe videretur. Quanquam tardius Melanchthon & minus alacer, quam zelotæ Lutherani quidam in hanc arenam deſcendit, atque ita cauſam egit, vt parum animi habere, imo defugere congreſſum videretur. Teſtatur hoc, quem in Oſiandrum ſcripſit, libellus breuis germanicus, in quo languidè admodum, & pauentis inſtar cum aduerſario manum conſerit, ſeque multa dicit altercationis fugiendæ ſtudio præterire. Procedit igitur ceu vitabundus, dum Oſiandro reſpondet, eiuſque punctuſ ras atque ictus diſsimulat, quibus erat grauiter irritatus. In fine libelli colloquium illud ſubiungit anno 1536. cum Luthero habitum de iuſtificatione, quod Staphylum in congreſſu cum Oſiandro produxiſſe diximus; nimirum vt demonſtret, eandem ſuam eſſe, quæ Lutheri fuerit de iuſtificatione ſententiam; à qua cum Oſiander diſceſſerit, fruſtra Lutheri teſtimonia per eum ad ſtabiliendos errores adduci. Quin & ſuf-

Eius libellus germanicus.

Suffragia Wittebergenſis Academiæ pro Melanchthone.

ANNO 1549. Imprimis Io. Forſteri. *In ſubſcript. libelli Melanch. F.ij.b*

ſuffragia doctorum quorundam adiungenda cenſuit in Academiâ VVittenbergenſi; qui ſubſcriptis nominibus conſenſum hac in re quendam teſtatum facerent. In eum finem ſcriptū hoc approbarunt Ioannes Pomeranus, Paſtor VVittenbergenſis, & Ioannes Forſterus hebraicæ linguæ profeſſor; vterque Doctor Theologiæ Lutheranæ, teſtati, quam Melanchthon in hoc libello tueretur, eam genuinam eſſe Lutheri & Auguſtanæ Confeſsionis ſententiam: quam Oſiander, inquit Forſterus, tetris præſtigiis atque ſo-„ phiſtica, quibus ſimplices & rudiores ani-„ mos faſcinat, euertere conatur; idque non „ tam ſiniſtro S. Scripturæ intellectu, & per-„ uerſa ſcriptorum Doctoris Martini, alio-„ rumque piorum virorum detorſione facit, „ quam quod oſtentatione ingenij & ambi-„ tione flagrans antiquo ſuo obſequitur inge-„ nio. Præterquam etiam quod plurima ra-„ bioſiſsimaque conuitia in innocentes nos ſu-„ perbè & contumelioſè ingerit, petulanter „ quoque & impiè multa contra verbi Dei ef-„ ficaciam, & contra paſsionis & mortis filij „ Dei meritum euomit. Atque adeo in arti-„ culo iuſtificationis ex merâ hebreæ linguæ „ ignorantia, cuius tamen excellentem præ a-„ lijs impudenter ſibi arrogat cognitionem, „ horribiliter impias ſuas defendere & ſtabili-„ re conatur opiniones. Profiteor itaque bona „ fide, recte ac iuſte hic reprehendi, & veris „ ac firmis argumentis noſtra etiam approba-„ tione

Digitized by Google

tione & conſenſu refutari Oſiandri errores. Hortor denique omnes pios, cordatos, & tranquillitatis Eccleſiæ amantes, vt rabiem & furores Oſiandri auerſentur & fugiant.

ANNO 1549.

Hæc Forſterus in Oſiandrum; qui viciſſim cum in lucẽ prodijſſet libellus hic, cauſæ ſuæ non defuit. Edidit enim continuo ſcriptum contrarium itidem & Germanicũ in Melanchthonem ſub titulo Confutationis, in quo rationes illius diluit; & quibus poteſt præſidijs ſententiam ſuam tuetur. Imprimis verò confidenter aſſerit, longè aliam eſſe Melanchthonis quam Lutheri de iuſtificatione ſententiam. Id teſtari dilucidè ſatis libros ipſius Melanchthonis; Ex quibus diſcipulos ait ad quatuordecim opiniones hauſiſſe de iuſtificatione; diſcrepantes quidem illas, tametſi quilibet ſuum hac de re cõmentum pro vero ſenſu Auguſtanæ Confeſsionis haberi poſtulet.

Oſiandri ſcriptum contra Melanchthonem Confutatoriũ.

14. Opiniones de Iuſtificatione inter Melanchthonicos.

VVittenbergenſes etiam hanc ob cauſam mordaciter exagitat, quod qui lauream doctoralem iſthic ſuſcipiunt, iuramento ad Auguſtanam Confeſsionem aſtringantur. Quid autem, inquit, iuramentum iſtud, quod Doctores & Magiſtri VVittenbergæ præſtare coguntur, operatur aliud, niſi quod iurantes à ſacra Scriptura diuulſos ad ſymbola & Philippi doctrinam alligat? Certè VVittenbergenſis Doctor, aut Magiſter homo miſer eſt, & velut in carcerem compactus, dum iuramenti compedibus in conſcientia conſtri-

Eius de promiſſionibus Wittenbergenſententia.

ANNO 1549.

ctus tenetur, & implicatus. Abiurauit enim Dei verbum, ſeque iuramento ad Philippi doctrinam aſtrinxit. Os ſibi paſſus eſt obſtrui pilâ, vel cuneo iniecto, quod in grauiſsimis fidei cauſis, nihil proferre velit aut eloqui, niſi re cum ſenioribus, qui Confeſsioni fideliter adhęreant, prius deliberatâ. Cum his Confeſsioni adhæreſcendum eſt vigore iuramenti, etiamſi Sacræ litteræ aliud aſſerant; niſi periurus haberi velit. Ita ſecretè particeps eſt huiuſmodi conſpirationis, quæ hominibus potius, quam Dei verbo nixa conſiſtit, ideoq; non parum nocumenti adfert orbi Chriſtiano.

Rigidos Lutheranos calamo perſtringit.

Hæc Oſiander. Iam verò præter Melāchthonem & alios aduerſarios aggreſſus eſt ſcriptis in lucem editis, Ioachimum Mörlinum, Matthiam Flacium Illyricum, Nicolaum Gallum, & Anonymum quendam, quē hic fugam & nycticoracem appellat; quos inſolenter & mordaciter inſectatus eſt more ſuo, atque ita cauſam egit, vt animum proderet in erroribus obſtinatum. Auxit ferociam hominis & obſtinationem fauor Principis, cuius animum, vt erat ſubinciuili morum compoſitione verſipellis, per cuniculos occuparat. Huius igitur patrocinio fretus in Boruſsiâ quidē ſtabiliuit res ſuas, & clamores Lutheranorum ex alijs regionib. allatrātium facilè contempſit. Nec dubium eſt, quin hæreſis iſta maioribus incrementis aucta fuerit, atque altiores egerit radices, niſi

Ferocior fit fauore Principis.

niſi mors Oſiandrum paulò maturius è medio ſuſtuliſſet. ANNO 1549.

Vixit ab eo tempore, quo confirmatus acceſsione Principis hæreſin in publicum proferre cœpit, non integrum triennium: Quo tempore multa ſcripſit Oſiander latinè partim, partim germanicè; ſcripſerunt & alij paſsim, qui ſe cum Oſiandro coniunxerant; tantoque ardore diffundebatur malum, vt ſingulis penè menſibus noua in orbem Oſiandrinorum ſcripta prouolarent. Aiunt Oſiandrum ipſum, cum ſermonem haberet de inſtituto ſuo, dicere ſolitum ad quendam magnæ nobilitatis virum: Tria A. A. A. meam cauſam defendent. Rogatus, quid per A triplicatum inteteliigeret, germanicè reſpondit, Omnipotentem (den Allmächtigen/) Albertum & Adamum; præter Deum, Boruſsiæ ducem Albertum, & carnificem Regiomontanum deſignans, cui tum nomẽ erat Adamo. Sermo hic truculentiam ſapit, & hominem ingenio fuiſſe teſtatur ad crudelitatem propenſo.

III. Feracitas hæreſeos Oſiãdrinæ.

Eius truculentia. *Schluſſelb. in hær. Oſiand. p. 243*

Erat certè ferox Oſiander, inhumanus, faſtuque turgidus, admirator ſui, aliorum contemptor, impotens, effrenis, iracundus, & dominandi cupidus; in aduerſarios verò contumelioſus ſupra modum: nec quiſquam ferè è Lutheri diſcipulis ad præceptoris genium & mores acceſsit propius. Quin & profanus erat in vitâ, nec abuti ſacræ Scripturæ verbis, eaque in ludibrium vertere

Oſiandri epitheta.

Caluini de eo iudiciũ.

nn 2 duxit

Digitized by Google

ANNO 1549.

Caluin. in ep. & reſp. pag.145.

duxit piaculum. Deprehendit iſta ex conſortio hominis in colloquio VVormatienſi Caluinus, cuius teſtimonium de Oſiandri moribus ex epiſtola quadam ad Melanchthonem ſubiungo: Quod ſe Oſiander, inquit, nobis ſubduxit, imò non ſine violento impetu ſe proripuit, non mirum, nec tantopere dolendum. Tu enim expertus pridem es, ex eo eſſe ferarum genere, quæ nunquam cicurantur. Et ego ſemper inter noſtra dedecora eum numeraui. Quo certè die mihi primùm viſus eſt, prophanum hominis ingenium, & fœdos mores ſum deteſtatus: Quoties ſuaue ac generoſum vinum laudare vellet, has in ore habebat voces: Ego ſum, qui ſum. Item: Hic eſt filius Dei viui; quæ manifeſta Dei ludibria proderent. Quo magis ſæpè miratus ſum, veſtrâ omnium indulgentia talem beluam foueri: præcipuè verò, cum locum in præfatione quadam tuâ legerem, vbi poſt VVormatienſe inſaniæ ſpecimen plus quam liberaliter abs te laudatur, obſtupui. Sed faceſſat ille, quem alieniſsimum à nobis eſſe expedit. Hæc Caluinus.

Schluſſelb. in Oſiand. pa.241.241

Interim licet in moribus, in ſermone, in ſcriptis publicis magnum præ ſe ferret animum, & quaſi ferociret, pauidus tamen fuit, vt eſt tyrannorum genus, & conſternatæ mentis non obſcura dedit indicia. Certè ab eo tempore, quo publicè tueri errores ac propagare inſtituit, licet addictum haberet Principem, vix tamen auſus fuit in publicum

Oſiandri pauiditas tyrannica.

pro-

prodire, quod ſe minimè tutum in plateis futurum arbitraretur. Cum autem domo prodeundum omninò fuit, armis aiunt exteriori veſte tectis accinctum plerumq; per plateas inambulare viſum: Quæ nec in ſcholis, nec in Eccleſia depoſuit, cum vel obeunda eſſet profeſsio, vel concio ad populum habenda. ANNO 1552.

IV. Cæterùm, in medio curſu, dum ſatagit rerum ſuarum, dum luctatur cum aduerſarijs, & recens natam hæreſin magno ſtudio propugnat, anno 1552. menſe Octobri, tactus apoplexiâ repente concidit, & poſt durum agonem 17. Octobris animam exhalauit. Nondum compleuerat annum ætatis quinquageſimum ſextum, cum ſenſit manum Domini: Erat autem horribilis apoplexia, quæ Oſiandrum extinxit, in qua cum ſummis angoribus ad finem vſque luctatus, ſine vllo reſipiſcentiæ ſigno deceſsit. Qui viderunt extremos trahentē ſpiritus, imprimis fœmina quædam, quæ ſola reliquis diſcendentibus apud eum remanſit, viditque morientem, optaſſe feruntur, ne huiuſmodi morte vitæ curriculum terminarent.

Anno 1552 Apoplexiâ flagellatur.

Ex ea moritur.

Eius agon horribilis.

Corpus exanime alieno ſepulcro Regiomonte in Eccleſia ciuitatis veteris illatum fuit: Factum hoc eſt inuitis ijs, & quantum poſſent repugnantibus, qui eo loco ſepulturæ ius habebant. Non diu poſt erutum cadauer denuò fuit, & obſcuriore loco in eadem Eccleſia defoſſum. Cum verò pro ſummo

Regiomonte tumulatur.

Digitized by Google

ANNO 1552. mo animi tumore nominis exiſtimationem inter homines ſemper captarit, breui poſt mortem apud Regiomontanos in eam venit obliuionem, vt quo loco tumulatus ſit, vix quiſquam poſsit oſtendere. Nec alia ſupereſt ipſius memoria, niſi quod à Catholicis non modo, ſed à Sectarijs etiam inter infames hæreſiarchas poſtremorum temporum cum erroris deteſtatione nominetur.

(.·.)

Finis vitæ rerumq́; geſtarum Andreæ Oſiandri.

IN-

Digitized by Google

INDEX BREVIS
ET SVCCINCTVS IN VITAM Melanchthonis & aliorum ſectariorum.

A.

ACademia VVittenbergenſis inſtigante Melanchthone edit contra Illyricum ſcriptum virulentum, 360.10

Actio Cæſaris cum Mauritio, 243

Accidentarij quinam, 433. *eorum cum Subſtantiarijs concertatio, ibid. & ſeq. potentes & principum fauore vixi,* 437. *de Subſtantiarijs triumphant,* 446

Adiaphoriſtæ vnde dicti, 236

Albertus Brandeburgicus Archiepiſcopus Moguntinus, eiuſque progenies, 1149. *à Luthero capitali odio afficitur,* ibid. 20

Albertus Brãdeburgicus Boruſsiæ Princeps à pace alienus Epiſcopos vexat, 319. *proſcriptus & exul moritur,* 320. *ſeductus ab Oſiandro,* 537

Albertus Comes Mansfeldicus exul redit in patriam, & Maiorem eijcit, 469

Altenburgenſe colloquium, 481. *& ſeq. fœdè diſsipatum & cur,* 530

Anathema dicitur decẽ ſectis in libro Flacianorũ, 359

Andreas Oſiander. Vide Oſiander vbi & quando natus. 535. *habitus corporis & ingenium.* 536. *docet linguam Hebraicam, ibid. fit concionator Norinbergæ,* 537. *ſeducit Albertum Boruſsiæ Ducem, ibid. eius conſilium de monaſterijs euertendis,* 539. *fit Superintendens Norinbergenſis, ibid. vocatur ad colloquium Marpurgenſe,* 540. *diuerſis intereſt*

colloquijs.ibi.nouum dogma de iuſtificatione comminiſcitur, 541. diſcrimen inter eius & Lutheri doctrinam de iuſtificatione, ibid. alia eius dogmata, 542. quando iſta fabricauerit, 544. eius doloſa machinatio in dogmate ſuo publicando, 546. refellit ſententiam Lutheri, 547. & 548. monetur à ſententia diſcedere ſed fruſtra, ibid. reſpuit Interim & fugit in Boruſsiam, 550. conuincitur mendacij, 551. principem inficit, 553. eius diſcipuli, 555. & 554. ſcriptum eius Lutheranorum cenſuræ ſubijcitur, 558. hoſtis Auguſtanæ confeſsionis in articulo de iuſtificatione, 545
ſcribit contra Melanchthonem, 551. Rigidos Lutheranos calamo perſtringit, 562. fauore Principis fit ferocior, 665. eius epitheta, ibid. Caluini de eo iudicium, ibid. apoplexia flagellatur, 565
& moritur agone horribili, ibid.
Anglicani Proteſtantes retinent iuriſdictionem Eccleſiaſticam, 139. & ſeq. eorum Pontifex & Regina, 140. quales habeant Pontifices, ibid.
Antinomorum hæreſis prodit, 141. eius author ad palinodiam adigitur, 144
Apologia Proteſtantium à Melanchthone ſcripta, 78. vnà cum confeſsione Auguſtana excuditur, ibid.
Artopæus Oſiandriſta oppreſſus, 304. pro eo intercedit Melanchthon, 305
Auguſtana confeſsio Chemnitij iudicio theſaurus incomparabilis, 545
Auguſtanus Liber Lipſicum Interim vocatur à Flacianis, 341
Auguſtus Saxoniæ Dux Melancthonem ſibi deuincit, 323. monet Vinarienſes de expellendis Flacianis. 480.
Autho-

Authoris inſtitutum in deſcribenda vita Georgij Maioris, 552
Axioma Lutheranorum de iuſtificatione cloaca Antichriſti, 330

B.

*B*Aldus Lupecinus Franciſcanus occultus Lutheranus Illyricum adhuc adoleſcentem ſeducit,* 373
Balthaſar VVinterus Superintendens Ienenſis deponitur, 419
Bernardus Rotmannus Monaſterium ad Lutheraniſmum trahit,97.fit Sacramentarius.98.à Melanchthone & Luthero deterretur,ibid. & ſeq fit Anabaptiſta & miſerè perit, 100
Boruſſia quando ad Lutheraniſmum pertracta. 538
Brandeburgicus mutat religionem,166.eius cauſa.ibi. gener Regis Poloniæ,à quo ad ſanam mentem inuitatur, 167.eius ſubdolæ literæ & ſtropha.168. ordinatio,170.eius cura in ſopiendo bello, 229
Brentius Oſiandri aſſecla, 327
Brentij triſtitia in comitijs Auguſtanis, 52. renuit venire Norinbergam,332.defendit Oſiandrum. 348
Brunſuicenſis oppugnatur à Proteſtantibus, 224. & capitur, ibid.
Bucerus in Haſſiam euocatur,118. eius colubrinum ingenium,120.ad Nauſeam acceſſus, 185.
Bōnam venit ad Archiepiſcopum,209.eius liber peſtilens refutatur,211.apoſtata monachus, ibid,

C.

*C*AEſar Bononiæ agit cum Pontifice de Concilio, 101.Proteſtantes bello aggreditur, 228. eius ſtudium in inſtituenda conformitate religionis, 237. conatur Mauritium ad concordiā perducere.* 238

Caluiniſtarum pro Melanthone ſententia, 90
Caluiniſtæ in Palatinatum irrepunt, 363
Caluinus Melanchthoni familiariſſimus, 85. inſinuat ſe in ſocietatem Lutheranorum, 188. Melanchthonem dementat, ibid. de Oſiandro iudicium, 563
Camerarius Melanchthoni coniunctiſſimus, 57
Cancellarius Academiæ Tubingenſis Lutheranis non vult conferre gradus, 126. & ſeq.
Canones Illyrici, 340
Carlſtadij veſania & dogmata, 17
Caſpar Svenckfeldius quid docuerit, 386
Catholicorum Lipſienſium induſtria apud Principem Lutheranum, 155
Centuriæ Magdeburgenſium ſcribuntur, & quales eæ ſunt, 387. & ſeq. earum authores, 398
Centuriatores edunt ideam operis ſui. 289. eorum mala fides, 398
Cocceritius Flacij ad Melanchthonē internuntius, 400
Colloquium inter Catholicos & Auguſtanæ confeſſ. aſſertores, 50. Lutheri & Melanchthonis de bello Mauritij & Electoris Saxoniæ ducum. 205. & ſeq. inter Catholicos & Lutheranos, 349. Altenburgenſe inter Lutheranos Flacianos & Maioriſtas, 481. & ſeq.
Comitia Auguſtæ, & eorum decreta, 37. Ratisbonæ, 193. eorum acta, ibid. & ſeq. Spiræ, 221
Confeſſio Auguſtana à Melanchthone compilata. 45. cur principum nomine oblata. 46. datur examinanda, 47. perpetuo mutatur, 79. Zuingliani ſmo à Melāchthone infecta, ibi. Antuerpiæ reciditur. 428
Contarenus Legatus Pontificis, 200
Coſvvicum oppidum Saxoniæ, 337
Conuen-
Digitized by Google

Conuentus Lutheranorum & Zvinglianorum in Haſſia,118. VVittenbergæ,119. Bernæ & Tiguri, 121. Francofurti,123 Brunſvici & Iſennaci,151. Francofurti,ibid. in Thuringia, 175. Smalcaldiæ, ibid. Torgæ, 273
Conuentus Theologorum Lutheranorum Miſenæ, 263 Pegrauiæ,270. Cellæ,277. Gutterboci, 280
Coruinus Brunſuicenſes peruertit, 191
Cyriacus Spangenbergius Antuerpiam vocatur, 427. quis fuerit, 438

D.

DEcreta comitiorum Spirēſium,37. & ſeq. & 221
Dicterium Lutheranorum in Flacianos, 426
Diſputatio Lutheranorum Norinbergæ,333. alia ibidem cum Catholicis, 539
Diſputatio Lipſienſis Lutheranorū cum Catholicis, 151
Diuiſio ſectæ Lutheranæ, 171
Dogma Ioannis AEpini Lutherani de deſcenſu Chriſti ad inferos, excitat turbas, 360
Dogmata in quibus Melanthon dubius, 55
Dogma Flacij Illyrici de peccato originis, 431

E.

EDuardus Angliæ Rex moritur, 322
Electoralium Saxonicorum de colloquio Altenburgenſi inter Flacianos & Maioriſtas ſententia, 527
Enthuſiaſtæ reprimuntur à Luthero & VVittenberga diſcedunt, 18
Ericus Brunſuicenſis moritur, 190
Ericus iunior Catholicus exulat & Papiæ moritur, 191

Fla-

Digitized by Google

F.

FAnatici VVittenbergæ nidificant, 16
Flaciani cuiuſdam zelotæ rebellio,289. vnde dicti, 378
Flacij numa in Melanchthonem, 295
Flacianorum in Melanchthonem amarulentia. 232. rigidi Lutherani,236. ex inſidijs omnia explorant & publicant quæ Miſenæ agebantur,266.petulantia,296.machinæ in Melanchthonem, 334. Synodum flagitant, ibid. machinatio de prohibendis VVittebergenſium libris, 343. acerbitas in anathematis ſcriptione.348. proteſtatio,352. in duas factiones diuiſio,417.432. Maiorem eiusq; dogma de bonis operibus ad ſalutem neceſſarijs execrantur, 454. queruntur de conuitijs Maioriſtarum, 515.in ſcripto Maioriſtarum duo illis inuiſa, 518. multos habent patronos, 530. conantur à ſe remouere famam diſſipati colloquij Altenburgenſis, 532
Fœcunditas hæreſum inter Lutheranos, 330
Francofurtenſes Illyricum dimittunt, 430
Fridericus III.Palatinus exploſo Lutheraniſmo Caluiniſmum in Palatinatum inducit, 363
Friderici Nauſeæ actio cum Melanchthone, 180
Fridericus Staphylus quis,355.ſcribit de Lutheranorum Theologia,ibid. odium illorum in ſe prouocat, ibid.& ſcripta,ibid.ſed ijs egregiè reſpondet, ibid. eius de hæreſ. Oſiandri iudicium, & cum eo colloquium,551. epitome conuerſionis eius, 555. & ſeq.
Funccius Oſiandri aſſecla & cõſiliarius Boruſſiæ principis,553 capite plectitur, 554

G.

Galliæ Rex tres Epiſcopatus Imperio Ro. ſubtrahit, 319
Gallus & Ambsdorffius Magdeburgum ad ſeditionem concitant, 382
Georgius Anhaltinus Melanchthonis mancipium moritur, 324
Georgius Saxoniæ Dux moritur, 153
Georgius Sabinus Poeta gener Melanchthonis, qualis, 212. & ſeq. ad ſcholam Regiomontanam euocatur, 213. offendit Melanchthonem, 214
Georgius Maior quid docuerit, 385. & ſeq. & 453. eius natiuitas & patria, 455. fit Melanchthonicus, ibid. vocatur ad colloquium Ratisbonenſe, 456. valedicit Luthero, eiuſq; cum illo ſermocinatio, ibid. Ratisbonam venit non admodum gratus, 457 re infecta diſcedit, 458. eſt Adiaphoriſta. 459 à Flacianis deprauatæ doctrinæ reus poſtulatur, eius antagoniſta Nicolaus Ambsdorffius, 461. fit Superintendens in Comitatu Mansfeldico, 462 Islebium venit. ibid. à Flacianis repudiatur, 465 ſcribit Apologiam in Ambsdorffium, 464. imperterritus neceſſitatem operum docet, 466. ſcribit librum de conuerſione S. Pauli, in quo tangit Flacianos, 466. & ſeq. pellitur in exilium, 469. fugit VVittenbergam, ibid. cedit aduerſarijs, 473. eius mollis confeſſio & libri emendatio, 474. mox reſumit animum & Flacianos oppugnat, 475. ſcommata in Flacianos, 476. ſcriptum poſtremum de iuſtificatione, 479. perpetuus Flacianorum calumnijs obnoxius, 533. edit ſcriptum de iuſtificatione ſub teſtamenti titulo, & quomodo illud exce-

ptum

Digitized by Google

ceptum, 533. moritur, 534
Grubenhagij Flacianos damnant, 446

H.

HAEreſes è Lutheraniſmo exortæ, 378. & 412
Hamburgenſium aphoriſmi & ſcriptum ad VVittenbergenſes de Ioannis AEpini dogmate, 361
Henricus Saxoniæ Dux moritur, 203
Henricus VIII. Angliæ Rex adulterinas nuptias celebrat, 104. à Pontifice monetur & nuptiæ caſſantur, ibid. Pontificatum in Anglia vſurpat, 105. prenſatur à Melanchthone, ibid. ambit Proteſtantium ſocietatem, 170. obijcit ijs diſcordiam, 171. conuocat parlamentum, 172. edit decretum de religione eiuſque ſumma, ibid.
Hermannus Archiepiſ. Colon. de mutanda religione cogitat, 208. eius proſapia & ſimplicitas, ibid. à Bucero dementatur, 209
Hieronymus Mencelius Cyriaci Spangenbergij antagoniſta, 439

I.

IAcobus Sturmius moritur, 324
Ienæ conſtituuntur Flaciani doctores. 521
Ienenſium Theologorum liber examinatur, 408
Ioachimus Morlinus Oſiandri hoſtis, 554
Ioachimi Brandeburgici facundia, 50
Ioannes Aepinus excitat turbas inter Lutheranos, 360
Ioãnes Reuchlinus Melanchthonẽ inuitat ad ſtudiũ, 3
Ioannes Saxoniæ dux apoplexia tactus moritur, 100
Ioãnes Faber hortatur Melanchthonem vt redeat, ad Eccleſiam, ſed fruſtra, 31
Ioannes Funccius concionator & conſiliarius Ducis Boruſſiæ, 553. capite plectitur, 554
Ioannes Fridericus Electoratum Saxoniæ recupe-
rare

perare nititur, 322 mancipium Illyrici, 334. capitur & Viennam mittitur, 440
Ioannes Spangenbergius Cyriaci pater, monachus, Apoſtata, 438
Ioannes VVigandus Flacianus, 486
Iulius Pflugius fit Epiſcopus Naumburgenſis, 203. pellitur ab Ambsdorffio, ibid.
Iuſtitia Lutherana quæ, 541
Iuſtitia Oſiandrina quæ, ibid.
Iuſtum iudicium ſuper hæreticos, 531

L.

Landgrauius deficit à Catholicis, 25. Zuinglianis addictus 36. meditatur concordiam inter Lutheranos & Zvinglianos, 37. & 97. ſectarios Marpurgum vocat, 40. patronus Sacramentariorum, 66. hoſtis Ro. Eccleſiæ, 67
Leonardus Culmannus Norimbergæ Oſiandriſmum tuetur, 555
Liber dictus Interim quid contineat, 284
Literæ credentiales Mauritij offerendæ Concilio Tridentino, 316
Lutheraniſmus fœde diſtractus, 227. in duas factiones abit, 298. hydra multorum capitum, 336. in varias partes diuiditur, 378
Lutheranorum pro Philippo ſententiæ, 87. colloquium poſtulant, 179. machinatio de repellendis à colloquio Catholicis, 180. inquietudo & inſania, 293
conditiones quas Concilio celebrando præſcribebant ridiculæ & petulantes, 315. conuentus Francofurti ob Flacianos, 344. alius VVormatiæ, 345
Lutherus edit Philippi commentarios in Epiſtolam ad Rom. 13

ceptum, 533. moritur, 534
Grubenhagij Flacianos damnant, 446

H.

HAEreſes è Lutheraniſmo exortæ, 378. & 412
Hamburgenſium aphoriſmi & ſcriptum ad VVittenbergenſes de Ioannis AEpini dogmate, 361
Henricus Saxoniæ Dux moritur, 203
Henricus VIII. Angliæ Rex adulterinas nuptias celebrat, 104. à Pontifice monetur & nuptiæ caſſantur, ibid. Pontificatum in Anglia vſurpat, 105. prenſatur à Melanchthone, ibid. ambit Proteſtantium ſocietatem, 170. obijcit ijs diſcordiam, 171. conuocat parlamentum, 172. edit decretum de religione eiuſque ſumma, ibid.
Hermannus Archiepiſ. Colon. de mutanda religione cogitat, 208. eius proſapia & ſimplicitas, ibid. à Bucero dementatur, 209
Hieronymus Mencelius Cyriaci Spangenbergij antagoniſta, 439

I.

IAcobus Sturmius moritur, 324
Ienæ conſtituuntur Flaciani doctores. 521
Ienenſium Theologorum liber examinatur, 408
Ioachimus Morlinus Oſiandri hoſtis, 554
Ioachimi Brandeburgici facundia, 50
Ioannes Aepinus excitat turbas inter Lutheranos, 360
Ioãnes Reuchlinus Melanchthonẽ inuitat ad ſtudiũ, 3
Ioannes Saxoniæ dux apoplexia tactus moritur, 100
Ioãnes Faber hortatur Melanchthonem vt redeat, ad Eccleſiam, ſed fruſtra, 31
Ioannes Funccius concionator & conſiliarius Ducis Boruſſiæ, 553. capite plectitur, 554
Ioannes Fridericus Electoratum Saxoniæ recupe-

rare

perare nititur, 322 mancipium Illyrici, 334. capitur & Viennam mittitur, 440
Ioannes Spangenbergius Cyriaci pater, monachus, Apoſtata, 438
Ioannes VVigandus Flacianus, 486
Iulius Pflugius fit Epiſcopus Naumburgenſis, 203. pellitur ab Ambsdorffio, ibid.
Iuſtitia Lutherana quæ, 541
Iuſtitia Oſiandrina quæ, ibid.
Iuſtum iudicium ſuper hæreticos, 531

L.

Landgrauius deficit à Catholicis, 25. Zuinglianis addictus 36. meditatur concordiam inter Lutheranos & Zvinglianos, 37. & 97. ſectarios Marpurgum vocat, 40. patronus Sacramentariorum, 66. hoſtis Ro. Eccleſiæ, 67
Leonardus Culmannus Norimbergæ Oſiandriſmum tuetur, 555
Liber dictus Interim quid contineat, 284
Literæ credentiales Mauritij offerendæ Concilio Tridentino, 316
Lutheraniſmus fœde diſtractus, 227. in duas factiones abit, 298. hydra multorum capitum, 336. in varias partes diuiditur, 378
Lutheranorum pro Philippo ſententiæ, 87. colloquium poſtulant, 179. machinatio de repellendis à colloquio Catholicis, 180. inquietudo & inſania, 293 conditiones quas Concilio celebrando præſcribebant ridiculæ & petulantes, 315. conuentus Francofurti ob Flacianos, 344. alius VVormatiæ, 345
Lutherus edit Philippi commentarios in Epiſtolam ad Rom. 13

calum-

calumniatur SS.Patres, 14. reprimit Enthuſiaſtes, 18. ſcribit de ſcholis reſtituendis, 20. nuptias celebrat, 24. conſolatur Melanchthonem, 52.
antinomiæ author, 141
Antinomos damnat, 142
in Iuriſconſultos furit, 214. moritur, 226. eius iudicium de Illyrico, 376. eius mors parturit hæreſes 458. præſagium de Oſiandri ferocia, 540. biblia ab Oſiandro ſugillantur, 549

M.

Magdeburgum obſidetur à Mauritio Saxone, 312. 383. nidus Flacianorum, 313. & 406. recuſat, decretum Auguſtanum, 382. Cancellaria Dei vocatur & cur, 406
Maioriſtæ Lutheranopapiſtæ, 459
Maioriſtarum & Oſiandrinorum dogmata, 298
Maioriſtarum & Flacianorum certamen, 471. colloquium Altenburgenſe, 481. & ſeq.
Manichæiſmus Flacianorum, 417
Ienæ repullulat, 439
Maria Angliæ Regina Catholica. 322
Matthias Flacius Illyricus naſcitur, 372
Venetias ſtudij cauſa contendit, 373
vult fieri monachus ſed à monacho cognato ſeducitur, ibid. in Germaniam proficiſcitur, 374
VVittenbergam venit, ibid.
à Luthero & Melanchthone fouetur, ibid.
magiſterij lauream ſuſcipit, 375
Hebraicam linguam diſcit & docet, 374. & ſeq.
celebrat nuptias præſente Luthero, 375
anguſtiæ eius circa fidem, ibid.
ſecedit Brunſuicum ibiq; docet, 377

renuit

renuit ſubſcribere libro Interim. 378
diſcedit VVittenberga, 379
eius querelæ de mollitie Melanchthonis, 380
ſcribit Apologiam contra VVittenbergenſes, ibid.
item in Interimiſtas, 381
Gotham ſecedit inde Magdeburgum, 383
hoſtem ſe oſtendit Oſiandri, 385
item Georgij Maioris, ibid & Suenckfeldij, 386
centurias Magdeburgenſes ſcribit & ſcribi curat & pecuniam in ſumptus conquirit, 388
furti & peculatus arguitur, ibid.
eius fraus & furtũ in vendito concilio Niceno, 395
Melanchthonem ad palinodiam inducere conatur, 399. & ſeq. inuitat eum ad colloquium, 401
Ienam vocatur, 404
mendax eius liber de teſtibus veritatis, ibid.
alius contra Suenckfeldium, ibid.
nouus quaſi Papa inter Lutheranos, 407
à Strigelio vexatur, 410. & ſeq.
cum eo diſputat, 414
Principem ſe cohibiturum putat, ſed fruſtra, 420
patitur Principem infenſum, 421
exauthoratur & Ratisbonam vadit, 423
principibus inuiſus & cur, 426
comparatur Iſmaeli, 427
Antuerpiam à Lutheranis euocatur, 427
præſes ſectariorum, 429
Francofurti ſedem figit, ibid.
inde diſcedere cogitur, & quod Francofurtenſibus eſſet inuiſus, 430. Argentoratum abiturit, 431
profert dogma ſuum de peccato originis, ibid.
monetur vt reſipiſcat, ſed contemnit, 432

Oo eifor-

ei fortuna aduerſa, 447
martyr vocatur à Spangenbergio, ibid.
aßimilatur dæmoni, 448
eius epitheta & tituli quibuscum honorant VVittenbergenſes, ibid. mors, 452
Matthiæ Lautervvalt dogma, 329
Mauritius Henrici filius Saxoniæ dux cum Electore ad arma peruenit & cur, 204. componitur dißidium, 206 Vniuerſitates reſtaurat, 233. arguitur de papiſmo amplexo, 234
proteſtatur de nullitate cōſenſus, 229. fiſtulæ comparatus, 246 actio Cæſaris cum ipſo, 243
Melanthonem expellere iubetur, ſed illum fouet & excuſat, 260. & ſeq.
varios indicit conuentus, 263. & ſeq.
eius literæ credentiales offerendæ Concilio Tridentino. 316. fœdus contra Cæſarem cum Gallo, 317. 384. doloſæ machinationes, ibid.
Auguſtam capit, 318. moritur, 320
Melanthon inclementer ab Oſiandro exceptus, 558
vitabundus Oſiandrum refellit, 559
Melanchthonici eorumq; inconſtantia, 66. factiones, 83. quid à Flacianis petierint, 402
Mencelius Accidentariorum ſententiam defendit. 442
Merſeburgenſis Epiſcopus obit, 218. Epiſcopatus occupatur à Lutheranis, 219
Miſſa VVittenbergæ abrogatur, 16
Monaſterium VVeſtphaliæ ciuitas Lutheraniſmo inficitur, 97
Muſæus Flacij ſocius Iena diſcedit vltro, ne, videretur coactus, 423. & ſeq. Bremæ fit Superintendens 424

Digitized by Google

424. edit diſputationem Vinarienſem, ibid.

N.

NAumburgi conuentus Lutheranorum, 326
Nicolaus Ambsdorſſius antagoniſta Maioris, 461
eius ſcriptum in Maiorem, 465
Norinberga Lutheraniſmum amplectitur, 536. & 538
Norinbergenſes Melanchthonem vocant, 25. eorum indignatio ob ipſius mollitiem, 59. cenſura adiuncta confeſſioni, ibid. ab Epiſcopo citantur ad forum ob mutatam religionem ſed fruſtra, 538
Eccleſiaſticos quomodo tractarint, 539
ſcribunt Luthero de confeſſione, 549

O.

OEcolampadius Melãchthonis amicus, ei ſcribit, 33
Opus confutationum à Flacio editur, 412. contemnitur à Strigelio, 413
Origo ſectæ Melanchthonicæ, 26
Origo libri qui dicitur Interim, 377
Origo nominis Flacianorum, ibid.
Origo Subſtantiariorum & Accidentariorum, 417
Oſiander quis & quid doceat, 300. eius arrogantia in Lutheranos, 302. exul Albertum Boruſſiæ ducem inficit, 303
eius ſcriptum atrox in Melanchthonem, 304
eius nouus partus error Stancari, 305. 385. mors, 326. Vide Andreas Oſiander,
Oſiandrinorum in diſputando vehementia, 326. dogma Norinbergæ recrudeſcit, 332. virus Pomeraniam inuadit, 555

Otto Henricus Palatinus moritur, 363
Othmarus Eplinus Oſiandriſta, 554

P.

PAlatinus mutat religionem, 223
Pax religionis per Imperium, 334
Philippus Palatinus Naumburgenſis Epiſcopus moritur, 203
Philippus Melanchthon naſcitur, 2. eius ſtudia & docile ingenium, ibid. fit Baccalaureus, 4. & magiſter artium, S. Theologiæ & Hebraicæ linguæ incumbit, ibid. VVittenbergam venit, & à Luthero faſcinatur, 7. Lipſiam ad diſputationem proficiſcitur, 8
ſcribit Apologiam contra Eccium, 96
vxorem ducit, 10. petulanter ſcribit contra Pariſienſes, 11. Theologiam profitetur, ibid. edit locos communes, 12. & commentarios in Epiſtolam ad Romanos, 13. à Zuiccauio dementatur, 16. VVittenbergam à Luthero reuocatur, 19. Saxonicam viſitationem obit & de ea ſcribit, 28. contra eum Lutherani prædicantes inſurgunt, 30. à Fabro monetur ad reditum in Eccleſiam, ſed fruſtra, 31 fit Luthero Zuinglianus, 32. colit amicitiam cum Oecolampadio, 133 fit à Zvinglianis alienus & cur, 39. dicta patrum contra Sacramentarios euulgat, 42. augurijs deditus, 22. compilator confeſſionis Auguſtanæ, 45. eius dogma de Euchariſtia, 48 triſtitia in comitijs Auguſtanis, 51. eius cauſæ, 53. de iuriſdictione Epiſcoporum reſtituenda opinio, 54. de ea re conſilium, 56. conatur placare Nurenbergenſes, 60. confeſſionem Auguſtanam corrumpit. 79. & ſeq. obiurgatur & reprahenditur ob hoc, & quid

quid reſponderit, 84. & ſeq. an in extremis fuerit Caluinianus an Lutheranus, 86. & ſeq. inconſtantiæ & fraudis reus, 93. fuit perpetuo in vita miſera, 95. vult Pontifici Ro. iuriſdictionem reſtitui, ideoque inuidiam ſuſtinet, 102. & 113
prenſat Angliæ Regem. 105
à Rege Galliæ ad colloquium inuitatur, 108
prohibetur ire in Galliam, 112. Gallorum vota eludit, 113. cunas mouet & Regi Galliæ ſcribit, 114
actio VVittenbergica ipſi inuiſa, 120
vnionis Luthero Zuinglianæ capita conſarcinat, 121. petit in Angliam legari, 122. variæ de eo ſuſpiciones, 125. à Zelotis exagitatur, 145. plurimos è ſuis in conuentu Smalcaldico offendit, 139. Auguſtam vocatur ſed ire renuit, 141. Luthero cautior, 143. conatur antinomiam tollere ſed fruſtra 144. eius mollities & animus pacificus, 145. aſtronomiæ iudiciariæ intentus, 146. à Sadoleto Card. ſalutatur, & ob hoc inuidiam ſuſtinet, ibid. & ſeq. de VVittenberga relinquenda cogitat, 150. cum Saxone Francofurtum venit. 152 ſcribit Venetis, 155 edit librum contumelioſum & petulantem de authoritate Eccleſiæ, 157. mentitur de idololatria, 158. calumnia in SS. Patres, 160
ærumnæ, 174. ægrotat, 176. à Caluino dementatus fit aſperior, 188. & ſeq. leditur, 192. in Comitijs Ratisbonenſibus durities, 195. falſi damnatus, 199
Bonnam vocatus venit cum Piſtorio, 209. & ſeq. qualis eius cum Luthero coniunctio, 226. ei Cæſar iratus & cur, 241. ſecedit, ibi & ſeq. à Cæſare proſcribitur, 459. eius maledicentia, 271. leuitas, 272. ſtatus miſerabilis, 296. Flacciũ quã maximè odit, 300.

300. *frigide refutat Oſiãdrum,303. & ſeq. & Stãcarum, 308. ſuam doctrinam conſarcinat Concilio Tridentino offerendam,310. Tridentum profecturus ad iter ſe parat,314. vocatur in Angliam, 321. in Pruſsiam vocatur, 328. ab Illyrico & Flacianis ad pœnitentiam ſeu reſipiſcentiam monetur, 337. ad diſputationem publicam inuitatur,378. ſeipſum anathemate ferit, 351. Heidelbergam euocatur, 352. vxore orbatur, 353. cauſam dat hæreſis Caluinianæ in Palatinatum inducendæ, 162. & ſeq. Lipſiam euocatur ad examen alumnorum, 365 tertiana febri laborat, ibid. tria filijs ſuis precatur,366. in paroxiſmum incidit,367. teſtamentum condere conatur,368. moritur & magnificè ſepelitur,370. obnoxius omni mutationi,518. eius ſcripta à Flacianis reijciuntur,ibid. à Maioriſtis defenditur,* 522

Pontanus Cancellarius Saxonicus Melanchthonicus, 416.

Prodigia. 328

Proteſtantes moliuntur aduerſus Cæſarem, 152. *eorũ iniqua facinora in Cæſarem & alios,* 231

Pugna inter Lutheranos & Zvinglianos, 36

Q.

QVerelæ Lutheranorum ſuper mollitie Melanchthonis, 53

R.

REligio in Miſnia mutatur, 153

S.

SAxo capitur, 232

Schola Ienam VVittenberga ob peſtem transfertur. 23

Digitized by Google

Sectariorum tres turmæ, 35
Sectarum Lutheranarum nomina, 378
Simon Lemnius poeta à Luthero profligatur, 148
Smalcaldicus Conuentus indicitur, 101. cauſa conuentus, 133. quid in eo actum, ibid. item, 175
Sneppius Flacianus, 346
eius poſtulatum de anathematizandis hæreticis, 347. moritur, 499
Somnium Melanchthonis, 196. & ſeq.
Spangenbergius ſcribit contra Accidentarios, 435
item contra Gallum quendam. ibid.
Stephanus Agricola fit Catholicus, 470
Stancarus quis & eius dogma, 305. & ſeq. monachus excucullatus & Neſtorianus, ibid.
eius falſi canones, 306
oppugnatur & in Poloniam fugit, 307. eius replica, 308
Subſtantiarij quinam, 432. eijciunt, 447
Synergiſtarum ſecta vnde dicta, 405
VVittenbergæ & Lipſiæ gliſcit, 406

T.

THeologorum Lutheranorum aduentus Ratisbonam, 225
Thomas Cramerus Archiepiſcopus Cantuarienſis author ſchiſmatis Anglicani, 321
Tilmannus Heshuſius Flacianus ſeditioſus, 416
Tridentinum Concilium reſtauratur, 309. diſſipatur. 318
reſtauratur & abſoluitur, 320

V.

VInarienſe colloquium inter Subſtantiarios & Accidentarios, 440

Victo-

Victorinus Strigelius Flacio infenſus, 407. acriter eũ proſcindit, 409. multa coram principe in os obijcit, 411. incarceratur, 413. diſputat cum Flacio, 414. in integrum reſtitutus, 418
Viſitatio Saxonica à Melanchthone obita, 28
Vniuerſitatum ſolitudo per Germaniam, 20
Volratus Comes Manſueldenſis venit ad colloquium Vinarienſe. 440
VVurtenbergici & Argentinenſium ſtudia in tentanda concordia, 311
reſpondent Hamburgenſibus, 361
eorum ſannæ in Flacium & VVigandum, 395. ſuffragia pro Melanthone, 559
VVittenbergæ Miſſa aboletur, 16
ſtudia exulant, 19. Cæſari dedita, 232
VVigandus Accidentariorum coryphæus, 441
VVittenbergenſes Maioriſtæ, 298
dicti Synergiſtæ & cur, 299

FINIS.

BIBLIOTECA VITTORIO EMANUELE IN ROMA

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

9-3-2